NORGES OFFICIELLE STATISTIK,

UDGIVEN I AARET 1867.

C. No. 4.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE I NORGE

I AARET 1865.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

(UN RESUMÉ SE TROUVE PAGE IV).

C. No. 4.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE I NORGE

I

1865.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

CHRISTIANIA.

TRYKT I DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1867.

Indhold.

Pag.

A. Almindelig Oversigt over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i hele Riget i Aaret 1865.
(Rapport général sur l'état sanitaire et médical en Norvège pendant l'année 1865) . . . . . V—XXI.

B. Beretninger for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter.
(Rapports spéciaux pour les différentes Préfectures) . . . . . 1—168.

I. Christiania By . . . . . 1.
II. Akershus Amt . . . . . 14.
III. Smaalenenes Amt . . . . . 21.
IV. Buskeruds Amt . . . . . 29.
V. Jarlsberg og Laurvigs Amt . . . . . 39.
VI. Hedemarkens Amt . . . . . 48.
VII. Christians Amt . . . . . 57.
VIII. Bratsbergs Amt . . . . . 66.
IX. Nedenæs Amt . . . . . 74.
X. Lister og Mandals Amt . . . . . 83.
XI. Stavangers Amt . . . . . 91.
XII. Søndre Bergenhus Amt . . . . . 99.
XIII. Bergens By . . . . . 107.
XIV. Nordre Bergenhus Amt . . . . . 113.
XV. Romsdals Amt . . . . . 120.
XVI. Søndre Trondhjems Amt . . . . . 132.
XVII. Nordre Trondhjems Amt . . . . . 141.
XVIII. Nordlands Amt . . . . . 149.
XIX. Finmarkens Amt . . . . . 159.

C. Oversigt over Husdyrenes vigtigste Sygdomme m. v. i 1865.
(Compte rendu des maladies principales des animaux domestiques &c. pendant l'année 1865) . . . . . 169.

D. Bilag . . . . . 175—187.

I. Sundhedsforskrifter for Kjøbstaden Kragerø, approberede ved kongelig Resolution af 23de September 1865 . . . . . 175.
II. — - — Bergen, — - — — - 14de Januar 1865 . . . . . 176.
III. Bemærkninger om Aarsagerne til Epidemierne, især af Nervefeber, paa Vestlandet, af Distriktslæge T. Colletts Medicinalberetning for 1865 . . . . . 180.
IV. Om Sundhedsforholdene m. m. i midtre Sogns Lægedistrikt, af Distriktslæge Midelfarts Medicinalberetning for 1865 . . 181.
V. Til Indbyggerne i Ørskogs og Skodjes Prestegjeld fra Sundhedskommissionernes Ordförer . . . . . 182.
VI. Beretning om det nye Amtssygehus i Alstahoug, af Distriktslæge K. Hansens Medicinalberetning for 1865 . . . . . 183.
VII. Om Forholdene i Tanens Lægedistrikt, af Distriktslæge Thorsens Medicinalberetning for 1865 . . . . . 185.
VIII. Sundhedsforskrifter for Vadsø Landdistrikt, approberede ved kongelig Resolution af 14de Januar 1865 . . . . . 186.

E. Tabeller.

I. Fortegnelse over de i Norges almindelige Sygehuse behandlede Syge i 1865.
(Tableau des malades traités dans les hopitaux ordinaires de Norvège en 1865).
II. Fortegnelse over de i Norges Sindssygeasyler behandlede Syge i 1865.
(Tableau des malades traités dans les hospices d'aliénés de Norvège en 1865).
III. Fortegnelse over de af Læger (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsaarsager i 1865.
(Tableau des causes de mort fournies par le médecins).

Pendant l'année 1865 l'état sanitaire du Royaume doit être considéré, en général, comme satisfaisant, à l'exception cependant du diocèse de Trondhjem ou il a été moins favorable. Parmi les maladies prédominantes de l'année il faut citer la fièvre typhoïde, dont la fréquence a été, á peu prés, la même, mais dont la mortalité a été moins considérable que dans l'année précédente, et la scarlatine qui, pendant les deux années précédentes, etait signalée comme maladie prédominante, a encore regné en épidémie et a gagné du terrain notamment au diocèse de Trondhjem; la diphthérite, moins répandue que dans les années précédentes, a aussi diminué de gravité et de fréquence; la variole s'est manifesté comme épidémie plus repandue que dans l'année précédente mais encore dans une proportion assez restreinte; les affections catarrhales ont été plus nombreuses, les pneumonies moins nombrenses que dans les années précédentes; la coqueluche s'est maintenue, á peu près, au niveau de l'année précédente.

En 1865 la mortalité a été moins forte que dans les six années précédentes; calculée d'après la population à la fin de l'année, soit 1 701 756 individus, elle a été de $16,_5$ sur 1 000 (non compris les morts-nés; ceux-ci compris la mortalité a été de $17,_8$ sur 1 000). Les nombres correspondants de l'année précédente étaient de $17,_4$ et de $18,_8$. Le nombre des décès a été de 28 066, celui des morts-nés de 2 228. Le nombre des naissances a dépassé celui des décès de 25 873. Parmi 9 625 décès, dont les médecins ont indiqué les causes, les maladies suivantes en ont provoqué le plus grand nombre: la phthisie et les tubercules pulmonaires 1 375, la scarlatine 679, la pneumonie 623, la fièvre typhoïde 593, la décrépitude 554, la diphthérite et le croup 548, la méningite cérébrale 377, les maladies cancéreuses 319, la bronchite aiguë 301, l'hydropisie 295, l'apoplexie cérébrale 228, les convulsions 210, la coqueluche 209, la „spédalskhed“ 194, la cholérine et la diarrhée 192. Par suite d'accidents malheureux ont encore péri 979 individus, dont la plupart se sont noyés.

Le nombre des hôpitaux était de 47; dans les 37 hôpitaux ordinaires il a été traité 8 078 malades, parmi lesquels la mortalité a été de 1 sur $13,_6$. Dans 8 hospices d'aliénés il a été traité 999 individus.

L'administration médicale du pays était divisée en 123 districts civils. Le nombre total de médecins autorisés était de 360. — La vaccination a été pratiquée sur 45 573 individus, soit par les médecins, soit par des aides-vaccinateurs, dont le nombre était de 642. Il y avait 534 sages-femmes examinées.

Le nombre des pharmacies était de 59.

A. Almindelig Oversigt

over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Riget for Aaret 1865.

Sundhedstilstanden var i det Hele god; kun i Trondhjems Stift maa den betegnes som mindre god, i Trondhjems By endog som slet, især i første Halvaar. Af de enkelte Stifter var Sygeligheden mindst i Christiania Stift, navnlig betegnes Sundhedstilstanden i Christiania By som særdeles god, medens den i Smaalenenes Amt var mindre gunstig, skjøndt bedre end det foregaaende Aar. Næstefter Trondhjems Stift synes den største Sygelighed at have hersket i den østlige Del af Christiansands Stift (Nedenæs og en Del af Bratsbergs Amt). Sygeligheden var i det Hele noget større i første Halvaar; af Aarets vigtigste epidemiske Sygdomme havde Nervefeber, der optraadte omtrent med samme Hyppighed, men med mindre Dødelighed end i det foregaaende Aar, samme Udbredning i begge Halvaar; med den største Hyppighed i første Halvaar optraadte Skarlagensfeber, der forekom noget over dobbelt saa hyppigt som i det foregaaende Aar, Diphtherit, der i 1865 langt fra havde den betydelige Andel i Sygeligheden som i de nærmest foregaaende Aar, Børnekopper, der forekom i flere mere og mindre udbredte Epidemier i de 3 sydlige Stifter, Kusma, Lungebetændelse samt catarrhalske Tilfælde, de sidste hyppigere end almindeligt og som sædvanligt mest udbredte i Vaarmaanederne. Kighoste greb derimod mest om sig i andet Halvaar.

Antallet af **Döde** i 1865, nemlig 28 066, er mindre end i de fire nærmest foregaaende Aar, i hvilke de Dødes Antal udgjorde resp. 29 692, 31 076, 32 502 og 31 493, men forøvrigt større end i noget Aar efter 1809, da der døde 32 486. Sammenlignet med Middeltallet af de Døde i Femaaret 1856—60 viser Aaret 1865, som af nedenstaaende Tabel kan sees, en Forøgelse af de Dødes Antal med $7{,}_{74}$ pCt.; sammenlignet med det foregaaende Aar viser sig en Formindskelse med $5{,}_{48}$ pCt., sammenlignet med 1863 en Formindskelse med $9{,}_{69}$ pCt. og sammenlignet med 1862 en Formindskelse med $13{,}_{65}$ pCt. Nedenstaaende Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Stifter i 1865, sammenlignet med det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1856—60, samt den procentvise Forøgelse af de Dødes Antal i de sidste tre Aar i Forhold til Middeltallet af Døde i det nævnte Femaar.

Stift.	Middeltal af Døde i Femaaret 1856—60.	Döde i 1865.	Forøgelse.	Procentvis Forøgelse i		
				1865.	1864.	1863.
Christiania	7 225	7 478	253	$3{,}_{50}$	$16{,}_{44}$	$21{,}_{43}$
Hamar	3 087	3 456	369	$11{,}_{95}$	$21{,}_{73}$	$29{,}_{44}$
Christiansand	5 384	5 692	308	$5{,}_{72}$	$14{,}_{76}$	$10{,}_{75}$
Bergen	4 158	4 126	÷ 32	÷$0{,}_{77}$	$12{,}_{93}$	$18{,}_{71}$
Trondhjem	3 670	4 735	1 065	$20{,}_{91}$	$3{,}_{21}$	$10{,}_{03}$
Tromsø	2 538	2 579	41	$1{,}_{61}$	$12{,}_{37}$	$32{,}_{43}$
Hele Riget	26 062	28 066	2 004	$7{,}_{74}$	$13{,}_{92}$	$19{,}_{30}$

Det vil af denne Tabel sees, at i alle Stifter med Undtagelse af Bergens Stift fandt en Forøgelse af de Dødes Antal Sted i Sammenligning med Femaaret; størst var denne Forøgelse i Trondhjems Stift og dernæst i Hamar Stift; i det førstnævnte var Forøgelsen større, i alle de øvrige Stifter betydelig mindre end i begge de foregaaende Aar. I Bergens Stift var i 1865 de Dødes Antal mindre end Middeltallet for Femaaret og tillige mindre end i noget foregaaende Aar siden 1858. Det ugunstige Forholdstal for Trondhjems Stift skyldes for den væsentligste Del de i dette Stift udbredte epidemiske Sygdomme Nervefeber, Skarlagensfeber og ondartet Halsesyge. Sammenlignes Dødeligheden i de for-

skjellige Aldersklasser i 1865 med en længere Aarrække, saa vil et forholdsvis større Antal Dødsfald sees at have fundet Sted især i det første Leveaar; nedenstaaende Tabel viser, hvormange af 1 000 Døde der falder paa de enkelte Aldersklasser gjennemsnitlig for Femaaret 1861—65 og særskilt for Aaret 1865. Til lettere Oversigt er, hvor Overvægten i 1865 udgjør $1,_0$ eller derover, Tallene trykte med udhævede Typer.

	Hele Riget.		Christiania Stift.		Hamar Stift.		Christiansands Stift.		Bergens Stift.		Trondhjems Stift.		Tromsø Stift.	
	Femaaret 1861-65.	1865.	Femaaret 1861-65.	1865.	Femaaret 1861-65.	1865.	Femaaret 1861-65.	1865.	Femaaret 1861-65.	1865.	Femaaret 1861-65.	1865.	Femaaret 1861-65.	1865.
Under 1 Aar	182,$_{91}$	**198**,$_{24}$	176,$_{89}$	**186**,$_{81}$	166,$_{78}$	**188**,$_{94}$	183,$_{35}$	**196**,$_{24}$	213,$_{10}$	**238**,$_{97}$	160,$_{74}$	**169**,$_{79}$	203,$_{51}$	**235**,$_{36}$
mellem 1—3 Aar	110,$_{34}$	97,$_{52}$	124,$_{58}$	98,$_{15}$	112,$_{34}$	94,$_{03}$	111,$_{67}$	105,$_{41}$	85,$_{59}$	68,$_{10}$	102,$_{16}$	**124**,$_{18}$	115,$_{16}$	81,$_{04}$
— 3—5 -	58,$_{98}$	45,$_{19}$	63,$_{94}$	46,$_{13}$	70,$_{77}$	38,$_{13}$	48,$_{70}$	39,$_{70}$	48,$_{79}$	34,$_{41}$	56,$_{75}$	**60**,$_{19}$	70,$_{03}$	53,$_{51}$
— 5—10 -	62,$_{78}$	44,$_{53}$	65,$_{74}$	47,$_{74}$	68,$_{78}$	36,$_{16}$	50,$_{22}$	46,$_{55}$	51,$_{13}$	40,$_{71}$	64,$_{59}$	**68**,$_{21}$	86,$_{31}$	43,$_{42}$
— 10—20 -	56,$_{29}$	54,$_{40}$	56,$_{56}$	**60**,$_{57}$	47,$_{49}$	47,$_{45}$	59,$_{40}$	**62**,$_{01}$	46,$_{02}$	39,$_{50}$	56,$_{66}$	54,$_{06}$	75,$_{27}$	57,$_{77}$
— 20—30 -	60,$_{66}$	55,$_{79}$	59,$_{10}$	**63**,$_{92}$	44,$_{58}$	42,$_{88}$	68,$_{58}$	**73**,$_{43}$	58,$_{83}$	55,$_{50}$	58,$_{67}$	59,$_{34}$	74,$_{96}$	**82**,$_{20}$
— 30—40 -	58,$_{25}$	59,$_{18}$	62,$_{62}$	**67**,$_{39}$	42,$_{08}$	38,$_{48}$	62,$_{69}$	**65**,$_{53}$	59,$_{44}$	**63**,$_{98}$	54,$_{48}$	47,$_{72}$	61,$_{89}$	62,$_{42}$
— 40—50 -	57,$_{29}$	**65**,$_{02}$	62,$_{05}$	**76**,$_{49}$	47,$_{54}$	**58**,$_{15}$	59,$_{06}$	**67**,$_{11}$	61,$_{09}$	62,$_{04}$	54,$_{79}$	53,$_{01}$	51,$_{66}$	**63**,$_{20}$
— 50—60 -	58,$_{48}$	**61**,$_{60}$	58,$_{48}$	**65**,$_{39}$	50,$_{14}$	**54**,$_{68}$	61,$_{11}$	**63**,$_{42}$	62,$_{86}$	**66**,$_{65}$	62,$_{32}$	56,$_{81}$	52,$_{03}$	**56**,$_{61}$
— 60—70 -	96,$_{09}$	95,$_{70}$	95,$_{40}$	**98**,$_{28}$	99,$_{83}$	96,$_{06}$	98,$_{42}$	98,$_{55}$	97,$_{84}$	**100**,$_{09}$	103,$_{09}$	84,$_{47}$	76,$_{86}$	**95**,$_{38}$
— 70—80 -	113,$_{47}$	**121**,$_{85}$	104,$_{60}$	**114**,$_{73}$	135,$_{68}$	**166**,$_{66}$	111,$_{54}$	105,$_{41}$	127,$_{54}$	**134**,$_{27}$	122,$_{59}$	122,$_{70}$	80,$_{33}$	**97**,$_{32}$
— 80—90 -	70,$_{77}$	**75**,$_{42}$	60,$_{47}$	**63**,$_{51}$	98,$_{25}$	**121**,$_{81}$	73,$_{59}$	66,$_{23}$	73,$_{16}$	**79**,$_{73}$	81,$_{46}$	81,$_{09}$	40,$_{75}$	**50**,$_{40}$
— 90—100 -	13,$_{00}$	**14**,$_{10}$	8,$_{98}$	**10**,$_{56}$	15,$_{67}$	16,$_{49}$	11,$_{21}$	10,$_{01}$	13,$_{46}$	**15**,$_{99}$	21,$_{01}$	18,$_{16}$	11,$_{65}$	**19**,$_{77}$
Over 100 Aar . .	0,$_{39}$	0,$_{28}$	0,$_{19}$	0,$_{13}$	0,$_{51}$	0,$_{00}$	0,$_{37}$	0,$_{35}$	0,$_{25}$	0,$_{00}$	0,$_{62}$	0,$_{21}$	0,$_{74}$	1,$_{55}$

Den væsentligste Forøgelse viser ovenstaaende Tabel for den første Aldersklasse, under 1 Aar, hvilken Forøgelse var størst i Tromsø Stift og dernæst i Bergens Stift, mindst i Trondhjems Stift, som derimod viser en Forøgelse i de 3 næste Aldersklasser, hvor ellers saavel de øvrige Stifter som hele Riget viser en Formindskelse i Forholdstallet.

De fleste Dødsfald indtraf i:		De færreste i:	
Januar	2 961	September	1 912
April	2 654	August	2 059
Marts	2 539	November	2 100
Februar	2 496	Oktober	2 183
Mai	2 496	December	2 205
Juli	2 233	Juni	2 228

Sygdomskonstitutionen. Nogen almindelig stationær Sygdomskonstitution syntes ikke at gjøre sig gjældende; fra Bergens Stadsfysikat betegnes den dog ligesom i det foregaaende Aar som adynamisk; forøvrigt betegnes den fra de fleste Egne af Landet som indifferent. Derimod iagttoges den sædvanlige Vexlen af Sygdomskonstitutionen efter Aarstiderne; den havde saaledes i Vaarmaanederne en mere end almindeligt udtalt catarrhalsk-inflammatorisk, i Sommermaanederne en gastrisk, i Høstmaanederne i Almindelighed en adynamisk Karakter.

Veirliget. Vinteren beskrives i Almindelighed fra hele Landet som temmelig kold i Januar og Februar, senere som mild; Vaaren kom ikke destomindre sent, var i det Sønden-fjeldske varm og tør, paa Vestlandet og i det Nordenfjeldske kold og fugtig; Sommeren var i det Hele kold, i Begyndelsen tør, senere ialmindelighed regnfuld; om Høsten var Veiret ustadigt, for det Meste regnfuldt og ledsaget af tidlig Nattekulde. Vinteren indfandt sig tidligt, i Rigets nordlige Egne endog i September, men var indtil Aarets Ende overalt mild, paa Vestkysten stormende og regnfuld. Paa Grund af det ustadige Veirlig gav Aarsvæxten mindre godt Udbytte; Aaret betegnes fra de fleste Dele af Riget som under et Middelsaar, i de nordenfjeldske Egne i Regelen som et rent Misvæxtaar. Høhøsten slog overalt daarligt til; Kornet gav i det sydlige Norge lidet Udbytte, men var i Regelen af god Beskaffenhed, i det Nordlige kom det ikke til Modenhed, eller frøs paa Marken. Poteteshøsten betegnes overalt som mislig. Frugthøsten mislykkedes næsten ganske. Fiskerierne gave overalt godt Udbytte.

Nervefeber (Typhus). Der opføres for Aaret 1865 et større Antal Angrebne end for flere foregaaende Aar; Procent-Antallet af de Døde var noget større end i 1863, men derimod mindre end i 1864. Følgende Tabel viser Forholdet mellem Angrebne og Døde af Nervefeber i de sidste 5 Aar:

	Angrebne.	Døde.	Döde af 100 Angrebne.
1865	5 802	593	10,12
1864	5 685	672	11,82
1863	5 686	558	9,44
1862	5 169	532	10,29
1861	4 991	506	10,13

Sammenlignes heromhandlede Aar med det foregaaende med Hensyn paa Nervefeberens Udbredning i de forskjellige Dele af Riget, viser sig en betydelig Aftagen af Sygdommens Hyppighed i Bergens By og søndre Bergenhus Amt; mest fremtrædende er denne Forskjel for søndre Bergenhus Amts Vedkommende, hvor der angrebes 367 mod 958 i det foregaaende Aar. Ogsaa i Hedemarkens, Christians og Stavanger Amter sees Sygdommen i 1865 at være i Aftagende. Derimod viser sig en Tiltagen af Sygdommens Hyppighed i Smaalenenes, Bratsbergs, Nedenæs, Lister og Mandals, nordre Bergenhus og fornemmelig i Romsdals samt søndre og nordre Trondhjems Amter, hvor det dobbelte eller et større Antal Tilfælde ere anmeldte i 1865 mod i det foregaaende Aar. I Akershus Amt med Christiania, i Buskeruds, Jarlsberg og Laurvigs, i Nordlands og Finmarkens Amter var Antallet af anmeldte Tilfælde omtrent det samme i begge Aar.

Sygdommen viste sig ogsaa i indeværende Aar i Regelen som Abdominaltyphus; fra enkelte Egne omtales Epidemier af Cerebraltyphus, mere og mindre udbredte, saaledes fornemmelig i Christiania og nærmeste Omegn, i enkelte Egne af Nedenæs og af søndre Trondhjems Amt samt i Vadsø i Finmarkens Amt.

Nedenstaaende Tabel giver en nøiere Oversigt over Nervefeberens Forekomst i de forskjellige Egne af Landet*):

Amt.	Folkemængde ved Udgangen af 1865.	Angrebne.	Angrebne af 1 000 Indvaanere.	Döde.	Döde af 100 Angrebne.	Lægedistrikt, Prestegjeld eller By, hvor Nervefeber især forekom.
Akershus Amt med Christiania	164 803	300	1,82	40	13,3	Christiania 163 Angr. 21 Døde.
Smaalenene	98 863	331	3,35	26	7,8	Smaalenenes Amtsfysikat 138 Angr. 13 Döde. Fredrikshald 125 Ang. 7 Döde.
Buskerud	99 275	303	3,05	41	13,5	Buskeruds Landfysikat 203 Angr. 26 Døde; deraf i Drammen 111 Angr. 11 Döde.
Jarlsberg og Laurvig	85 432	141	1,65	24	17,0	Horten 41 Angr. 5 Døde.
Hedemarken	120 442	177	1,47	10	5,6	Hedemarkens Amtsfysikat 76 Angr. 4 Döde.
Christian	124 980	136	1,01	12	8,8	Nordre Valders 36 Angr. 1 Død.
Bratsberg	82 037	539	6,57	62	11,5	Bratsbergs Landfysikat 290 Angr. 29 Döde.
Nedenæs og Robygdelaget . . .	68 052	578	8,49	43	7,4	Kragerö Lægedistr. 151 — 15 — Østre Nedenæs — 178 — 22 — Vestre — — 180 — 9 — Arendal 168 — 6 —
Lister og Mandal	73 785	134	1,82	28	20,9	Christiansand 52 — 9 —
Stavanger	104 868	230	2,19	24	10,4	Vestre Ryfylkes Distr. 78 — 6 —
Søndre Bergenhus med Bergen	141 106	499	3,54	50	10,0	Ytre Nordhordlands - 98 — 5 — Bergen 127 — 18 —
Nordre Bergenhus	86 803	233	2,68	24	10,3	Midtre Sogns Distrikt 94 — 7 —
Romsdal	104 362	676	6,48	53	7,8	Østre Söndmöres — 232 — 8 — Nordre — — 154 — 18 — Indre Nordmöres — 147 — 8 —
Søndre Trondhjem	109 123	413	3,78	44	10,6	Trondhjem 140 — 24 — Strinde Distrikt 60 — 2 —
Nordre Trondhjem	82 489	413	5,01	36	8,7	Søndre Indherreds Distr. 87 — 7 — Midtre — — 156 — 13 — Nordre — — 99 — 11 —
Nordland	89 668	430	4,79	35	8,1	Alstahougs — 79 — 9 — Vestlofotens — 80 — 2 —
Finmarken	65 667	329	5,01	41	12,4	Vadsö — 141 — 17 —
Hele Riget	1 701 755	5 862	3,44	593	10,12	

*) Ligesom i foregaaende Beretninger maa det bemærkes, at en og anden Læge opgiver Dödsfald af Nervefeber, hvor der ikke har været anvendt Lægehjelp til den Syge, eller Döde uden det tilsvarende Antal Behandlede; under saadanne Omstændigheder har det, naar alle bekjendte Tilfælde skulde indtages i Tabellen, været nödvendigt at opföre de Dödes Antal uforandret ogsaa blandt de Angrebne. Den herved fremkomne Feil udjevnes for en Del derved, at paa den anden Side ikke alle Dödsfald blandt de Behandlede komme til Lægernes Kundskab, ligesom det ogsaa tör forudsættes, at mange af de anförte Tilfælde kun have været lette Abortivtilfælde. Paa det for hele Riget udregnede Dödelighedsforhold vil Feilen derfor neppe være af stor Indflydelse, men vel for en Del ved Sammenligningen mellem de enkelte Amter.

Af de Behandlede er Kjønnet opgivet for 5 373, af hvilke 2 699 vare af Mand-, 2 674 af Kvindekjøn; af 5 143 vare 1 308 under, 3 835 over 15 Aar. Af de 593 Døde er Kjønnet angivet for 521, af hvilke 265 vare af Mand-, 256 af Kvindekjøn; Alder er opgivet for 443, af hvilke vare:

under	1	Aar	2	fra	30	til 40	Aar	61
fra	1	til 5	— 20	-	40	- 50	—	63
-	5	- 10	— 21	-	50	- 60	—	33
-	10	- 15	— 33	-	60	- 70	—	31
-	15	- 20	— 46	-	70	- 80	—	21
-	20	- 30	— 110	-	80	- 90	—	2

Af **Barselfeber** (Febris puerperalis) opgives et større Antal Tilfælde end i 1864 og de nærmest foregaaende Aar, nemlig 615, af hvilke 143 endte dødeligt, (i det foregaaende Aar opgaves 564 Tilfælde med 154 Dødsfald, i 1863 444 Tilfælde med 143 Dødsfald). Sammenlignet med det foregaaende Aar sees Forøgelsen næsten udelukkende at falde paa Christiania Stift (nu Christiania og Hamar Stifter), i de øvrige er det anmeldte Antal Tilfælde omtrent det samme som i foregaaende Aar. Som Døde paa Barselseng er af Presterne opgivet 347 (i forrige Aar opgaves 403, i 1863 410); deraf vare:

under 20 Aar	2	fra 40—50 Aar	71
fra 20—30 —	111	uden opgivet Alder	8
- 30—40 —	155		

Af 118, som ifølge Lægernes Opgaver døde af Barselfeber, vare:

under 20 Aar	1	fra 30—40 Aar	54
fra 20—30 —	47	- 40—50 —	16

Fordelingen paa de enkelte Stifter af de ovenfor nævnte Opgaver var følgende:

Stift.	Efter Prestelisterne døde paa Barselseng.	Af Lægerne: opgivne Tilfælde af Barselfeber.	Af Lægerne: indberettede Dødsfald af Barselfeber.	Dødsprocent af de af Lægerne opgivne Tilfælde.
Christiania . . .	81	281	48	17,1
Hamar	32	51	11	21,6
Christiansand . .	74	86	24	27,9
Bergen	68	60	23	38,3
Trondhjem . . .	48	86	24	27,9
Tromsø	44	51	13	25,5
Hele Riget . . .	347	615	143	23,3

Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger i det Hele Oplysning om Dødsaarsagen for 233; 143 døde af Barselfeber, 17 af Barselkrampe, 2 af Mania puerperalis, 7 af Blødning under Fødselen, 6 af Blødning efter Fødselen, 9 af Bristning af Livmoderen, 1 af tilbageholdt Efterbyrd, 14 efter forskjellige besværlige eller i anden Henseende uregelmæssige Fødsler, fuldførte ved Kunsthjelp, 3 af Cellulitis pelvis, 3 af Emboli og Pyæmi, 1 af Krampe i Livmoderen, 10 af forskjellige andre af Fødsel og Barselseng antagelig uafhængige Sygdomme, og 17 døde uforløste; af Prestelisterne sees desuden 15 Fødende at være døde uforløste, om hvilke Lægernes Beretninger ingen Oplysning indeholde, saa at Antallet af Døde uforløste ialt bliver 32, hvoraf

i Akershus Amt . . .	1	i Stavanger Amt . .	2
i Hedemarkens	1	i Søndre Bergenhus . .	9
i Christians	2	i Nordre — . .	6
i Buskeruds	1	i Nordre Trondhjems . .	1
i Jarlsberg og Laurvigs	1	i Nordlands	3
i Bratsbergs	2	i Finmarkens	2
i Nedenæs og Robygdelagets	1		

Af de døde Uforløste, om hvilke Lægernes Beretninger indeholde nærmere Oplysninger, og til hvilke Læge i de fleste Tilfælde blev tilkaldt, men saa sent, at Konens Død indtraf før eller umiddelbar efter hans Ankomst, haves Opgave over Dødsaarsagen hos 12; af disse opgives 4 at være døde paa Grund af forsømt Tverleie, 3 af Blødning, 2 under Collaps ved forsnevret Bækken efter forgjæves Anlæggelse af Tang, 1 af Epilepsi, 1 ved Dobbeltmisfoster og 1 døde uden at blive forløst med anden Tvilling.

Børnekopper (Variolæ) vare noget mere udbredte end i det foregaaende Aar. Til flere Egne i Akershus, Smaalenenes, Hedemarkens og Christians Amter bragtes Sygdommen ved Smitte dels fra Christiania, dels fra Sverige; især i Hedemarkens Amt fik den betydelig Udbredning og var fremdeles i Tiltagende ved Aarets Udgang. Uden paaviselig Smitte udbrød Børnekopper i Drammen i Februar Maaned; længer hen paa Aaret bragtes fra Christiania Smitte til andre Egne af Buskeruds Amt, ligesom ogsaa til Jarlsberg og Laurvigs Amt, men Sygdommen fik i disse 2 Amter ikke videre epidemisk Udbredning. Til Bratsbergs samt Lister og Mandals Amter bragtes Børnekopper med Sømænd, der kom hjem fra England og Skotland, dog indskrænkede Sygdommen sig her til faa Tilfælde; derimod var den mere udbredt i Nedenæs og Robygdelagets Amt, hvor den først udbrød i Arendal i Begyndelsen af Aaret, sandsynligvis ogsaa der opstaaet ved Smitte fra Udlandet, og senere i flere Egne af Amtet ved Smitte dels fra Arendal og dels fra Christiania. I Stavanger Amt fortsatte Sygdommen sig i søndre Ryfylkes Lægedistrikt fra det foregaaende Aar. Af Børnekopper opgives ialt:

fra Christiania By	419	Angrebne,	hvoraf	27	døde,
- Akershus Amt	156	—	—	12	—
- Smaalenenes	78	—	—	10	—
- Buskeruds	35	—	—	1	—
- Jarlsberg og Laurvigs .	40	—	—	2	—
- Hedemarkens	513	—	—	46	—
- Christians	120	—	—	7	—
- Bratsbergs	10	—	—	-	—
- Nedenæs	48	—	—	4	—
- Lister og Mandals . . .	1	—	—	-	—
- Stavangers	37	—	—	2	—
- Nordre Bergenhus	2	—	—	-	—
- Finmarkens	1	—	—	-	—
tilsammen	1 460	Angrebne,	hvoraf	111	døde.

Af 1 372 Behandlede vare 751 af Mand-, 621 af Kvindekjøn; af 1 409 vare 412 under, 997 over 15 Aar. Af 108 Døde vare 52 af Mandkjøn, 56 af Kvindekjøn; af 97 vare:

under 1 Aar	32	fra 20 til 30 Aar	16
fra 1 til 5 —	10	- 30 - 40 —	10
- 5 - 10 —	2	- 40 - 50 —	5
- 10 - 15 —	3	- 50 - 60 —	7
- 15 - 20 —	10	- 60 - 70 —	2

I foregaaende Aar opgaves 757 Angrebne, hvoraf 67 døde.

Vandkopper (Varicellæ) omtales fra samtlige Overøvrighedsdistrikter; de fleste Tilfælde behandledes i Christiania og Bergen samt i Smaalenenes og søndre Trondhjems Amter. Paa et Antal af 874 Behandlede for denne Sygdom opgives 1 Dødsfald fra Stavanger Amt. Af 550 Behandlede vare 264 af Mand-, 286 af Kvindekjøn; af 695 vare 641 under, 54 over 15 Aar.

Skarlagensfeber (Scarlatina) fortsatte sig dels i mange Egne fra foregaaende Aar, dels udbredtes den videre herfra til andre Steder og havde i det Hele overmaade stor Udbredning, især i det Nordenfjeldske og i Aarets første Halvdel. Der opgives af Lægerne:

i Christiania By	20	Behandlede,	hvoraf	-	døde,
i Akershus Amt	9	—	—	3	—
i Smaalenenes -	191	—	—	34	—
i Buskeruds -	12	—	—	3	—
i Jarlsberg og Laurvigs Amt	189	—	—	27	—
i Hedemarkens	136	—	—	18	—
i Christians	11	—	—	-	—
i Bratsbergs	7	—	—	-	—
i Nedenæs	192	—	—	11	—
i Lister og Mandals . . .	85	—	—	9	—
i Stavangers	9	—	—	-	—
i søndre Bergenhus . . .	43	—	—	7	—
i Bergens By	15	Behandlede,	hvoraf	2	døde,
i Nordre Bergenhus Amt	73	—	—	6	—
i Romsdals -	663	—	—	61	—
i søndre Trondhjems -	1 763	—	—	192	—
i nordre — -	1 214	—	—	166	—
i Nordlands -	310	—	—	32	—
i Finmarkens -	319	—	—	33	—
tilsammen	5 261	Behandlede,	hvoraf	604	døde.

Desuden opgives 75 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne eller Behandlede, nemlig:

fra Christiania By . . .	1	fra nordre Bergenhus Amt	2
- Hedemarkens Amt .	4	- Romsdals Amt	39
- Nedenæs - .	3	- søndre Trondhjems Amt	18
- søndre Bergenhus Amt	1	- Nordlands Amt . . .	7

Det samlede Antal kjendte Dødsfald af Skarlagensfeber bliver altsaa 679. (I foregaaende Aar opgaves 2 501 behandlede Tilfælde, hvoraf 329 endte dødeligt, og ialt 421 Dødsfald). Ligesom i foregaaende Aar var Sygdommen ofte forbunden med Diphtherit samt Svulst i Kjertlerne paa Halsen med Tilbøielighed til Abscesdannelse og derhos ikke sjelden Hjernelidelse; i det Hele havde Sygdommen i mange Egne en ondartet Charakter; Nyresygdom og Vatersot vare almindelige Eftersygdomme. For 53 Døde haves Opgave over den sekundære Dødsaarsag; denne var Vatersot og Brights Sygdom hos 27, Diphtherit og Croup hos 15, Lungebetændelse hos 5, typhøs Feber hos 3, Hjernebetændelse, Lungebetændelse og Carbunkel, hver hos 1. Af de Behandlede er Kjøn opgivet for 4 230, hvoraf 2 052 vare af Mand-, 2 178 af Kvindekjøn; om 5 236 er opgivet, at 4 367 vare under, 869 over 15 Aar. Af de Døde er Kjøn opgivet for 496, hvoraf 271 vare af Mand-, 225 af Kvindekjøn. Alder er opgivet for 469, hvoraf vare:

under 1 Aar	42	fra 15 til 20 Aar	7
fra 1 til 5 —	248	- 20 - 30 —	4
- 5 - 10 —	132	- 30 - 40 —	1
- 10 - 15 —	33	- 40 - 50 —	2

Mæslinger (Morbilli) forekom for det meste kun sporadisk; i Buskeruds Amt behandledes en Del Tilfælde (35), i Drammen, Kongsberg og nærmeste Omegn; i Nordlands Amt herskede i Vesteraalen en temmelig udbredt Epidemi fra September til Aarets Udgang, men kun faa Angrebne behandledes af Læge. Ialt opgives 110 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, af hvilke 1 i Christiania By, 1 i Jarlsberg og Laurvigs Amt og 3 i Nordlands Amt. Af de Behandlede er Kjønnet opgivet for 66, hvoraf vare 28 af Mand- og 38 af Kvindekjøn; af 80 vare 67 under og 13 over 15 Aar. Kjønnet er opgivet for 2 Døde, nemlig 1 af hvert Kjøn. Af de Døde vare 2 fra 1 til 5 Aar gamle.

C. No. 4.

Kighoste (Tussis convulsiva) omtales fra samtlige Overøvrighedsdistrikter. I Christiania Stift var Sygdommen mest udbredt i Christiania By, hvor den mod Aarets Slutning begyndte at antage epidemisk Karakter efterat have vist sig med spredte Tilfælde gjennem hele den foregaaende Del af Aaret; derhos optraadte den epidemisk i Follo Distrikt af Akershus Amt, paa flere Steder i Smaalenenes Amt og i Drammen gjennem hele Aarets Løb. I Hamar Stift var der i sidste Halvdel af Aaret en udbredt Epidemi i Lesje og Lom og nordre Valders af Christians Amt; til Lesje var Sygdommen indført fra Romsdalen. I Christiansands Stift herskede den siden det foregaaende Aar som Epidemi i vestre Nedenæs; i indeværende Aar optraadte i Sætersdalen en ny Epidemi, indført fra Lister og Mandals Amt, hvor Sygdommen havde epidemisk Udbredning i hele Flekkefjords og for en Del i Mandals Lægedistrikt. Ogsaa i Bergens Stift var Kighoste udbredt, som Epidemi over saagodtsom hele søndre Bergenhus Amt, fortsat fra det foregaaende Aar; ligesaa i hele Trondhjems Stift. I Tromsø Stift viste Sygdommen sig i sidste Halvdel af Aaret og vandt epidemisk Udbredning i Vefsen, Øst- og Vestlofoten i Nordlands, samt i Malangens og Vadsø Distrikter i Finmarkens Amt. Ialt er af Lægerne opgivet 2 723 behandlede Tilfælde af Kighoste, hvoraf 158 endte dødeligt, og desuden 51 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 209 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 2 442 behandlede Tilfælde med 132 Døde, og ialt 180 Dødsfald). I de forskjellige Overøvrighedsdistrikter var Antallet af opgivne Døde følgende:

Christiania By	11	Lister og Mandals Amt	3
Akershus Amt	1	Stavanger -	26
Smaalenenes -	6	Søndre Bergenhus -	7
Buskeruds -	5	Nordre — -	4
Jarlsberg og Laurvigs Amt	4	Romsdals -	12
Christians -	33	Søndre Trondhjems -	57
Bratsbergs -	2	Nordre — -	15
Nedenæs -	19	Nordlands -	4

Den sekundære Dødsaarsag var ialmindelighed Lungebetændelse og capillær Bronchit. Kjønnet er opgivet for 2 010 Behandlede, af hvilke 951 vare af Mand-, 1 059 af Kvindekjøn; af 2 490 vare 2 439 under, 51 over 15 Aar. Af de Døde er Kjønnet opgivet for 192, nemlig 76 af Mand-, 116 af Kvindekjøn, Alder for 184, hvoraf vare: under 1 Aar 95, fra 1 til 5 Aar 80, fra 5 til 10 Aar 9.

Diphtherisk Svælgbetændelse (Diphtheritis faucium) forekom ogsaa i heromhandlede Aar i samtlige Overøvrighedsdistrikter, men var fremdeles i Aftagende; ligesom i det foregaaende Aar viste den sig kun sporadisk eller i mere begrændsede Epidemier. Slaaes diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen findes i Lægernes Beretninger Opgave over 557 Dødsfald af begge Sygdomme, medens det opgivne Antal Aaret iforveien udgjorde 794, i 1863 1 189. Forholdet til samtlige af Lægerne opgivne Dødsaarsager, saavel for de enkelte Stifter som for det hele Rige i de sidste 6 Aar, i hvilken Tid Diphtherit især har havt almindelig epidemisk Udbredning i Landet, vil sees af følgende Tabel:

Stift.	1865.			1864.			1863.			1862.			1861.			1860.		
	Opgivne Dødsfald af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold.	Opgivne Dødsfald af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold.	Opgivne Dødsfald af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold.	Opgivne Dødsfald af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold.	Opgivne Dødsfald af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold.	Opgivne Dødsfald af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold.
Christiania . . .	203	3 461	5,87	470	4 436	10,6	683	4 678	14,6	759	5 075	15,7	485	4 256	11,3	261	3 166	8,2
Hamar	40	750	5,33															
Christiansand . .	93	1 806	5,15	71	1 487	4,8	75	1 231	6,1	72	1 030	7,0	51	1 070	4,7	35	1 022	3,4
Bergen	131	1 269	10,32	100	1 474	6,8	201	1 473	13,6	265	1 361	19,4	89	1 479	6,0	39	964	4,0
Trondhjem	60	1 699	3,53	88	1 112	7,9	116	1 051	11,0	255	1 364	18,7	424	1 200	35,3	243	899	27,0
Tromsø	30	640	4,69	65	654	9,9	114	661	17,2	447	947	47,1	513	933	55,0	120	496	24,0
Hele Riget . . .	557	9 625	5,79	794	9 163	8,6	1 189	9 094	13,1	1 834	9 777	18,7	1 562	8 938	17,4	689	6 547	10,7

Fra de forskjellige Overøvrighedsdistrikter haves følgende Opgave over Angrebne og Døde:

	Antal Angrebne, der ere opgivne af Læger.	Döde af de opgivne Angrebne.	Antal af opgivne Döde uden Opgave over det tilsvarende Antal Angrebne.	Sum af de opgivne Döde.
Christiania By	153	21	4	25
Akershus Amt	239	43	-	43
Smaalenenes -	571	54	-	54
Buskeruds -	251	40	14	54
Jarlsberg og Laurvigs Amt .	206	16	11	27
Hedemarkens - .	352	32	-	32
Christians - .	111	8	-	8
Bratsbergs - .	122	39	11	50
Nedenæs - .	133	16	-	16
Lister og Mandals - .	46	13	-	13
Stavanger - .	44	14	-	14
Søndre Bergenhus - .	93	17	9	26
Bergens By	189	40	12	52
Nordre Bergenhus Amt	68	16	9	25
Romsdals -	124	21	8	29
Søndre Trondhjems -	266	40	7	47
Nordre — -	117	12	-	12
Nordlands -	53	9	4	13
Finmarkens -	108	15	2	17
Hele Riget	3 246	466	91	557

(I det foregaaende Aar vare 4 217 Tilfælde af Lægerne opgivne at være behandlede).

36 af de Døde kom ikke under Lægebehandling. De Angrebne, der ere komne til Lægernes Kundskab, ere ligesom forhen behandlede enten af Lægerne selv eller af deres Medhjelpere; for disse Angrebne viser Dødeligheden sig at have været 14,4 pCt. eller 1 af 6,9. I det foregaaende Aar var Forholdet 15,8 pCt. eller 1 af 6,3, i 1863 13,6 pCt. eller 1 af 7,3, og i 1862 17,8 pCt. eller 1 af 5,6. Efter et Dødelighedsforhold af 14,4 pCt. vilde de ialt opgivne 557 Dødsfald svare til et Antal af 3 879 Angrebne.

Sygdommens Forekomst til de forskjellige Tider af Aaret var omtrent den samme over hele Landet; ligesom i det foregaaende Aar var den hyppigst i Aarets 3 første Maaneder, aftog udover Sommeren og Høsten, tiltog igjen ubetydeligt i 4de Kvartal; af 3 060 fra alle Egne af Landet opgivne Tilfælde falde 900 paa 1ste Kvartal, 752 paa 2det, 678 paa 3die og 730 paa 4de. Kjønnet er opgivet for 2 661 Behandlede, hvoraf 1 235 vare af Mand-, 1 426 af Kvindekjøn; af 2 875 vare 1 766 under, 1 109 over 15 Aar. Kjønnet er opgivet for 494 Døde, hvoraf vare 257 af Mand-, 237 af Kvindekjøn; Alder for 411, af hvilke vare:

under 1 Aar	35	fra 30 til 40 Aar	3
fra 1 til 5 —	242	- 40 - 50 —	1
- 5 - 10 —	81	- 50 - 60 —	1
- 10 - 15 —	26	- 60 - 70 —	2
- 15 - 20 —	13	- 70 - 80 —	1
- 20 - 30 —	6		

Kusma (Parotitis) havde ligesom det foregaaende Aar stor epidemisk Udbredning; mest udbredt var den i Christiansands Stift, hvor den paa flere Steder tiltog i Udbredning i andet Halvaar, samt i Trondhjems og Tromsø Stifter. Da et forholdsvis lidet Antal af de Angrebne udenfor Byerne kom under Lægernes Behandling, haves ingen Opgave, der endog tilnærmelsesvis kan give et Udtryk for Sygdommens Udbredning og Hyppighed. Ogsaa i heromhandlede Aar omtales Metastaser som ikke usædvanlige, oftest til testes, og i flere Tilfælde til Hjernen. Der er ialt opgivet 1 024 behandlede Tilfælde af Kusma; Kjønnet er opgivet for 907, hvoraf 530 af Mand-, 377 af Kvindekjøn; af 964 vare 515 under, 449 over 15 Aar; for Metastase til testes opgives 25 Behandlede, og for Metastase til Hjernen 4, hvilke sidste alle døde.

Catarrhalske Sygdomme vare endnu hyppigere end i det foregaaende Aar. Smaa Epidemier af Influenza forekom paa flere Steder, men med langt mindre Udbredning end i foregaaende Aar; derimod var akut Bronchit hyppigere. Ialt opgives 18 678 behandlede Tilfælde; af 14 325 Behandlede vare 7 498 af Mand-, 6 827 af Kvindekjøn; af 15 872 vare 6 401 under, 9 471 over 15 Aar. Akut Bronchit opgives ialt som Dødsaarsag hos 301, nemlig 164 i Christianias, 14 i Hamars, 50 i Christiansands, 27 i Bergens, 34 i Trondhjems og 12 i Tromsø Stift. Kjønnet er angivet for 294 af de Døde, af hvilke 171 vare af Mand-, 123 af Kvindekjøn; Alder for 269, hvoraf vare:

under 1 Aar	132	fra 40 til 50 Aar	7
fra 1 til 5 —	83	- 50 - 60 —	7
- 5 - 10 —	5	- 60 - 70 —	13
- 10 - 15 —	3	- 70 - 80 —	9
- 20 - 30 —	2	- 80 - 90 —	6
- 30 - 40 —	2		

Af **Lungebetændelse** (Pneumonia) opgives et mindre Antal behandlede Tilfælde end i de 3 foregaaende Aar, men derimod et større Antal end i de øvrige Aar siden 1857. Der anmeldtes nemlig:

i 1857 af 136 Læger tilsammen 2 686 Tilfælde,
i 1858 - 156 — — 2 736 —
i 1859 - 176 — — 2 842 —
i 1860 - 199 — — 2 714 —
i 1861 - 214 — — 3 627 —
i 1862 - 227 — — 5 007 —
i 1863 - 227 — — 4 872 —
i 1864 - 270 — — 5 356 —
i 1865 - 275 — — 4 353 —

eller gjennemsnitlig af hver Læge:

i 1857 omtrent 20 Tilfælde, i 1862 omtrent 22 Tilfælde,
i 1858 — 17 — i 1863 — 21 —
i 1859 — 16 — i 1864 — 20 —
i 1860 — 14 — i 1865 — 16 —
i 1861 — 17 —

I de enkelte Stifter var Forholdet i 1865 følgende:

i Christiania Stift af 107 Læger 1 929 Tilf., d. e. $18,_0$ af hver,
i Hamar - - 29 — 513 — — $17,_1$ —
i Christiansands - - 40 — 608 — — $15,_2$ —
i Bergens - - 37 — 341 — — $9,_2$ —
i Trondhjems - - 39 — 801 — — $20,_5$ —
i Tromsø - - 23 — 161 — — $7,_0$ —

Af de opgivne 4 353 behandlede Tilfælde endte 581 eller $13,_3$ pCt. dødeligt (i det foregaaende Aar endte af 5 356 behandlede Tilfælde 565 eller $10,_5$ pCt. dødeligt). Som Dødsaarsag opgives Lungebetændelse ialt hos 646, hvoraf 623 opgives paa Lægernes Dødslister, 23 af Presterne (i 1864 hos 726); 65 af disse Dødsfald ere opgivne uden tilsvarende Antal Angrebne; af de 646 Dødsfald indtraf 278 i Christiania Stift, 62 i Hamar Stift, 95 i Christiansands Stift, 56 i Bergens Stift, 125 i Trondhjems og 30 i Tromsø Stift. Med Hensyn paa de behandlede Tilfældes Fordeling paa de forskjellige Tider af Aaret er Opgave meddelt for 4 082 Tilfælde, af hvilke 1 448 indtraf i 1ste Kvartal, 1 316 i 2det, 412 i 3die og 906 i 4de. De anmeldte Tilfældes Fordeling paa de forskjellige Overøvrighedsdistrikter vil sees af nedenstaaende Tabel, hvorved dog, som i foregaaende Beretninger anført, maa erindres, at denne Sygdom, da den ikke behandles paa Amtskommunernes Bekostning, i Landdistrikterne i Regelen sjeldnere kommer under Behandling end flere af de før omhandlede epidemiske Sygdomme, og at saaledes det af Lægerne opgivne Antal kun tilnærmelsesvis kan tjene til Sammenligning mellem de enkelte Landsdele indbyrdes.

	Af hvormange Læger opgivet.	Behandlede.	Deraf döde.	Döde af 100 Behandlede.
Christiania	33	471	69	$14,_6$
Akershus Amt	18	304	36	$11,_8$
Smaalenenes -	16	330	31	$9,_4$
Buskeruds -	21	449	74	$16,_5$
Jarlsberg og Laurvigs Amt . .	19	375	41	$10,_9$
Hedemarkens - . .	15	272	33	$12,_1$
Christians - . .	14	241	27	$11,_2$
Bratsbergs - . .	9	121	21	$17,_3$
Nedenæs - . .	13	190	28	$14,_7$
Lister og Mandals - . .	11	123	17	$13,_8$
Stavanger - . .	7	174	18	$10,_3$
Søndre Bergenhus - . .	9	61	9	$14,_7$
Bergen	15	144	15	$10,_4$
Nordre Bergenhus Amt	8	56	5	$8,_9$
Romsdals -	11	171	21	$12,_2$
Søndre Trondhjems -	23	445	70	$15,_5$
Nordre — -	10	265	38	$14,_3$
Nordlands -	10	57	8	$14,_0$
Finmarkens -	13	104	20	$19,_2$
Hele Riget	275	4 353	581	$13,_3$

Kjønnet er opgivet for 3 851 Behandlede, hvoraf 2 270 af Mand-, 1 581 af Kvindekjøn; af 3 798 vare 1 057 under, 2 741 over 15 Aar. Af 581 Døde vare 346 af Mand-, 235 af Kvindekjøn; af 520 vare:

under 1 Aar	37	fra 30 til 40 Aar	49
fra 1 til 5 —	59	- 40 - 50 —	70
- 5 - 10 —	12	- 50 - 60 —	69
- 10 - 15 —	5	- 60 - 70 —	94
- 15 - 20 —	9	- 70 - 80 —	67
- 20 - 30 —	35	- 80 - 90 —	14

Desuden er opgivet af **Pleurit** 451 behandlede Tilfælde, af hvilke 30 endte dødeligt, og ialt 47 Dødsfald, af hvilke 20 falde paa Christiania Stift, 3 paa Hamar Stift, 6 paa Christiansands, 10 paa Bergens, 3 paa Trondhjems og 5 paa Tromsø Stift. Af 382 Behandlede vare 251 af Mand-, 131 af Kvindekjøn, og af 348 vare 40 under, 308 over 15 Aar Af 44 Døde vare 26 af Mand-, 18 af Kvindekjøn og af 37 vare:

under 1 Aar	3	fra 30 til 40 Aar	6
fra 1 til 5 —	3	- 40 - 50 —	11
- 10 - 15 —	2	- 50 - 60 —	2
- 15 - 20 —	1	- 60 - 70 —	2
- 20 - 30 —	6	- 70 - 80 —	1

Af **Hjernebetændelse** er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført 377 Dødsfald, af Konvulsioner i Barnealderen 210, af akut Hjernevatersot og tuberkuløs Meningit 131, tilsammen 718, af hvilke Dødsfald 346 falde paa Christiania Stift, 23 paa Hamars, 180 paa Christiansands, 67 paa Bergens, 63 paa Trondhjems og 39 paa Tromsø Stift. Kjøn er angivet for 693 af de Døde, af hvilke 389 vare af Mand-, 304 af Kvindekjøn, Alder for 515, af hvilke vare:

under 1 Aar	151	fra 30 til 40 Aar	12
fra 1 til 5 —	193	- 40 - 50 —	12
- 5 - 10 —	63	- 50 - 60 —	4
- 10 - 15 —	34	- 60 - 70 —	4
- 15 - 20 —	22	- 70 - 80 —	3
- 20 - 30 —	17		

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme have Lægerne opgivet 1 643 behandlede Tilfælde, af hvilke 36 endte dødeligt, samt 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, af hvilke tilsammen 39 Dødsfald 15 falde paa Christiania Stift, 4 paa Hamar Stift, 6 paa Christiansands, 9 paa Bergens, 2 paa Trondhjems og 3 paa Tromsø Stift. Af 1 464 Behandlede vare 758 af Mand-, 706 af Kvindekjøn, og af 1 294 vare 134 under, 1 160 over 15 Aar. Af 38 Døde vare 21 af Mand-, 17 af Kvindekjøn, og af 33 vare:

fra 1 til 5 Aar	1	fra 40 til 50 Aar	4
- 10 - 15 —	6	- 50 - 60 —	2
- 15 - 20 —	3	- 60 - 70 —	3
- 20 - 30 —	3	- 70 - 80 —	1
- 30 - 40 —	9	- 80 - 90 —	1

Chronisk Rheumatisme betegnes som sædvanligt fra alle Egne af Landet som en meget almindelig Sygdom; ialt opgives 3 233 Behandlede; af 707 af disse vare 422 af Mand-, 285 af Kvindekjøn; af 570 vare 555 over, 15 under 15 Aar.

Koldfeber (Febris intermittens). Ligesom i foregaaende Aar kom ogsaa i 1865 enkelte Tilfælde, der vare erhvervede paa Stedet, under Lægebehandling, medens de fleste for Koldfeber behandlede Personer vare Sømænd eller Fremmede, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet. Ialt opgives 115 behandlede Tilfælde, hvoraf 53 i Christiania Stift, 4 i Hamar Stift, 45 i Christiansands, 7 i Bergens, 1 i Trondhjems og 5 i Tromsø Stift. Af 98 Behandlede vare 71 af Mand-, 27 af Kvindekjøn, og af 97 vare 8 under, 89 over 15 Aar. Som Dødsaarsag findes Koldfeber opført hos 1 Kvinde, mellem 40 og 50 Aar gammel, i Christiania.

Af **Blodgang** (Dysenteria) forekom ogsaa i 1865 enkelte Epidemier, saaledes i Hedemarkens Amt i Solør og Odalen fra April og til Aarets Slutning, fornemmelig i Omegnen af Kongsvinger (68 Behandlede, 3 Døde), i Aaseral af Evjes Lægedistrikt i Nedenæs Amt (21 Behandlede, 1 Død). Forøvrigt omtales fra næsten alle Overøvrighedsdistrikter sporadiske Tilfælde til alle Aarets Tider, og fra hele Landet findes opgivne 279 Behandlede, hvoraf 10 døde, samt 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, af hvilke 12 Dødsfald 4 falde paa Christiania Stift, 3 paa Hamars, 1 paa Christiansands, 2 paa Trondhjems og 2 paa Tromsø Stift. Af 223 Behandlede vare 91 af Mand-, 132 af Kvindekjøn, og af 243 vare 95 under, 148 over 15 Aar. Af 11 Døde vare 7 af Mand-, 4 af Kvindekjøn, og af 8 vare:

under 1 Aar	1	fra 30 til 40 Aar	1
fra 1 til 5 —	3	- 50 - 60 —	1
- 20 - 30 —	1	- 70 - 80 —	1

Diarrhoe og **Cholerine** var langt hyppigere end i det foregaaende Aar, fornemmelig i Sommer- og Høstmaanederne; paa de fleste Steder vare de herskende Diarrhoeer oftere ledsagede af blodige Udtømmelser. Fra hele Landet opgives 206 Dødsfald af Cholerine og Diarrhoe paa et samlet Antal af 11 642 behandlede Tilfælde, samt 47 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, eller ialt 253 Dødsfald (i forrige Aar opgaves 178 Dødsfald), af hvilke 112 falde paa Christianias, 8 paa Hamars, 36 paa Christiansands, 48 paa Bergens, 41 paa Trondhjems og 8 paa Tromsø Stift. Af 8 557 Behandlede vare 4 349 af Mand-, 4 208 af Kvindekjøn, og af 9 750 vare 4 265 under, 5 485 over 15 Aar. Af 247 Døde vare 140 af Mand-, 107 af Kvindekjøn, og af 227 vare:

under 1 Aar	123	fra 30 til 40 Aar	6
fra 1 til 5 —	47	- 40 - 50 —	8
- 5 - 10 —	6	- 50 - 60 —	5
- 10 - 15 —	4	- 60 - 70 —	12
- 20 - 30 —	3	- 70 - 80 —	13

Skjørbug (Scorbutus) kom enkeltvis under Behandling i forskjellige Dele af Landet. Ialt opgives 73 Behandlede, hvoraf 6 døde, og ialt 7 Dødsfald: 1 i Christiania, 2 i Romsdals Amt, 1 i Nordlands Amt og 3 i Finmarkens Amt. Af 39 Behandlede vare 21 af Mand-, 18 af Kvindekjøn, og af 37 vare 4 under, 33 over 15 Aar. Af de Døde vare 6 af Mand-, 1 af Kvindekjøn; af 5 vare:

fra 20 til 30 Aar	1	fra 40 til 50 Aar	2
- 30 - 40 —	1	- 50 - 60 —	1

For **Syphilis** indlagdes i Rigets almindelige Sygehuse 850 Individer, hvoraf 333 af Mandkjøn, 517 af Kvindekjøn. Dette Antal er større end for noget andet af de sidste 10 Aar, i hvilke Antallet af Syphilitiske, der ere komne under Behandling i Rigets Sygehuse, har været følgende:

1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865
731	596	516	662	677	720	672	809	819	850

Af de i heromhandlede Aar indkomne Tilfælde vare 139 primære, 709 konstitutionelle, og 2 indlagdes som mistænkte

for at lide af Syphilis. Forholdet af primære til konstitutionelle Tilfælde var altsaa = 1 : $5,_1$, i foregaaende Aar var Forholdet = 1 : $5,_4$; i 1863 = 1 : $4,_6$; sættes Opgaverne fra Sygehusene i Christiania, hvor et forholdsvis stort Antal primære Tilfælde behandles, ud af Betragtning, bliver Forholdet mellem primære og konstitutionelle Tilfælde = 1 : $7,_{13}$. Ved Beregningen af den gjennemsnitlige Behandlingstid maa Carl-Johansværns og Christiansands Garnisonssygehuse udelades, da særskilte Opgaver derfra over de Syphilitiskes Forpleiningsdage mangler; for de øvrige paa Sygehusene behandlede Syphilitiske var Forpleiningsdagenes Antal 68 421, ved hvis Fordeling paa 820 Udskrevne udkommer en gjennemsnitlig Behandlingstid af $83,_4$ Dage; hvis i denne Beregning de paa Rigshospitalet behandlede Syphilitiske udelades, hvilket i tidligere Beretninger er skeet, da særskilt Opgave over Forpleiningsdagenes Antal ikke forhen derfra var meddelt, da udkommer et Antal af 51 726 Forpleiningsdage, hvis Fordeling paa 636 Udskrevne viser en gjennemsnitlig Behandlingstid af $81,_3$ Dage (det foregaaende Aar $87,_4$ Dage, i 1863 : $94,_7$, i 1862 : $97,_1$, i 1861 : $84,_1$). Paa Rigshospitalet var den gjennemsnitlige Behandlingstid i 1865 : $90,_7$ Dage (i 1864 : $115,_5$ Dage). — Af privat behandlede Tilfælde opgives tilsammen 642 (i det foregaaende Aar 503), hvoraf 281 i Christiania Stift, 23 i Hamars, 170 i Christiansands, 45 i Bergens, 111 i Trondhjems, 12 i Tromsø Stift. Af 313 Privatbehandlede vare 206 af Mand-, 107 af Kvindekjøn; af 278 vare 248 over, 30 under 15 Aar; af 219, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed er anført, lede 76 af primære, 143 af constitutionelle Tilfælde. Som Dødsaarsag er Syphilis opgivet i og udenfor Sygehusene ialt hos 37, hvoraf 21 i Christiania Stift, 2 i Hamars, 4 i Christiansands, 3 i Bergens, 5 i Trondhjems og 2 i Tromsø Stift. Af 36 Døde vare 22 af Mand-, 14 af Kvindekjøn, og af 33 vare:

under 1 Aar	24	fra 30 til 40 Aar	4
fra 1 til 5 —	2	- 40 - 50 —	1
- 20 - 30 —	1	- 50 - 60 —	1

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af

Aaret 1856 tilsammen	2 079	Aaret 1861 tilsammen	2 096
— 1857 —	2 062	— 1862 —	2 119
— 1858 —	2 087	— 1863 —	2 162
— 1859 —	2 095	— 1864 —	2 182
— 1860 —	2 068	— 1865 —	2 136

Som i tidligere Beretninger bemærket kan nogen sikker Formening om den spedalske Sygdoms Til- eller Aftagen fra det ene Aar til det andet ikke udledes af de anførte Tal, paa hvilke den tilfældige Opdagelse af tidligere overseede Tilfælde har øvet en betydelig og i de forskjellige Aar forskjellig Indflydelse. Gaar man, for tilnærmelsesvis at kunne anstille en Sammenligning, frem paa den ogsaa i de foregaaende Beretninger anvendte Maade, nemlig ved til de i et Aar som nye iagttagne Tilfælde endvidere at lægge dem, der i det næste Aar befindes tidligere at have været overseede, og igjen at fradrage dem, der vise sig at have været feilagtigt opførte, stiller Forholdet sig for de 10 Aar 1857—1866, for hvilke fuldstændige Lister haves, saaledes: Der opførtes:

Aar.	som nye Tilfælde.	som tidligere overseede Tilfælde.	som feilagtig opførte Tilfælde.
1857	44	222	7
1858	77	163	13
1859	110	168	56
1860	98	169	46
1861	112	173	16
1862	120	144	16
1863	103	139	25
1864	103	143	19
1865	52	132	9
1866	46	162	2

Beregnet herefter, findes paa den ovenfor omtalte Maade Antallet af nyopstaaede Tilfælde at have været:

i 1857	194	i 1862	234
i 1858	189	i 1863	227
i 1859	233	i 1864	226
i 1860	255	i 1865	212
i 1861	240		

i de nævnte 9 Aar = 2 010

Af Dødsfald blandt Spedalske kjendtes ifølge Overlægens Beretning:

i 1857	283	i 1862	208
i 1858	211	i 1863	187
i 1859	206	i 1864	196
i 1860	242	i 1865	214 *)
i 1861	237		

i de nævnte 9 Aar = 1 984

Som helbredede opførtes i 1865 5 Spedalske (i det foregaaende Aar 1). Af de 217 Spedalske, der ifølge Lægernes Beretninger ere døde, falder 1 paa Christiania Stift, 1 paa Hamars, 8 paa Christiansands, 97 paa Bergens, 95 paa Trondhjems og 15 paa Tromsø Stift; 127 vare af Mand-, 88 af Kvindekjøn; for 2 er Kjønnet ikke opgivet; Aldersopgave er kun meddelt for 40 Døde; af disse vare:

*) Lægernes Dødslister indeholde Opgave over 217 Dødsfald blandt Spedalske; deraf ere 23 opførte paa Dödslisterne som döde af andre Sygdomme end Spedalskhed. Af de 3 Dødsfald, der ikke ere opførte paa Overlægens Fortegnelse, forekom 1 i Christiania, 1 i Romsdals og 1 i Finmarkens Amt.

fra 15 til 20 Aar	1	fra 50 til 60 Aar	4
- 20 - 30 —	8	- 60 - 70 —	5
- 30 - 40 —	8	- 70 - 80 —	5
- 40 - 50 —	9		

Af de ved Aarets Udgang kjendte 2 136 Spedalske forpleiedes 770 i Stiftelserne; de 1 366 udenfor Stiftelserne levende Spedalske vare fordelte paa de forskjellige Overøvrighedsdistrikter saaledes:

Akershus Amt	1	Bergens By	12
Buskeruds —	2	Nordre Bergenhus Amt	363
Hedemarkens—	11	Romsdals —	164
Christians —	7	Søndre Trondhjems—	94
Lister og Mandals Amt. .	3	Nordre — —	102
Stavanger — .	152	Nordlands —	157
Søndre Bergenhus — .	269	Finmarkens —	29

Af **Svindsot** (Phthisis & Tuberculosis pulmonum) er anmeldt 1 375 Dødsfald (i 1864 opgaves 1 289, i 1863 1 160), hvilket i Forhold til det hele Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgiven, nemlig 9 625, svarer til $14,_3$ pCt. Dette Forholdstal har i de sidste 8 Aar været følgende:

i 1858	$12,_5$ pCt.	i 1862	$11,_9$ pCt.
i 1859	$12,_6$ —	i 1863	$12,_7$ —
i 1860	$14,_7$ —	i 1864	$14,_0$ —
i 1861	$12,_8$ —	i 1865	$14,_3$ —

Til Oplysning om Forholdet i de forskjellige Stifter hidsættes følgende Tabel:

Stift.	Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgiven.	Opgivne Dødsfald af Svindsot i 1865.	Procentvis Angivelse af Svindsots Hyppighed som Dødsaarsag i		
			1865.	1864.	1863.
Christiania	3 461	582	$16,_8$	$16,_1$	$13,_3$
Hamar	750	91	$12,_1$		
Christiansand. . .	1 806	367	$20,_3$	$18,_9$	$19,_5$
Bergen	1 269	132	$10,_4$	$8,_7$	$8,_8$
Trondhjem	1 699	160	$9,_4$	$11,_5$	$12,_2$
Tromsø	640	43	$6,_7$	$5,_8$	$5,_9$
Hele Riget	9 625	1 375	$14,_3$	$14,_0$	$12,_7$

Som sædvanlig er Forholdet overveiende stort i Christiansands Stift. Den ubetydelige Forøgelse af Svindsots relative Hyppighed som Dødsaarsag i Aaret 1865 har været størst i Christiansands og Bergens Stifter. Slaaes Christiania og Hamar Stifter sammen, for at faa et rigtigere Sammenligningsled med de to foregaaende Aar, bliver Forholdstallet for disse Stifter = $15,_9$, altsaa omtrent som i 1864. At der i Trondhjems Stift viser sig en Aftagen i Forholdstallet, uagtet et ikke ubetydelig større Antal Dødsfald af Svindsot er anmeldt for 1865 end for det foregaaende Aar, beror paa den betydelig større Dødelighed i heromhandlede Aar, væsentlig foraarsaget ved de epidemiske Sygdomme, især Skarlagensfeber. Af de 1 375 Døde af Svindsot er Kjønnet opgivet for 1 309, af hvilke 631 vare af Mand-, 678 af Kvindekjøn; Alder er opgivet for 1 230, af hvilke vare:

under 1 Aar	17	fra 30 til 40 Aar	264
fra 1 til 5 —	48	- 40 - 50 —	203
- 5 - 10 —	30	- 50 - 60 —	125
- 10 - 15 —	36	- 60 - 70 —	72
- 15 - 20 —	107	- 70 - 80 —	39
- 20 - 30 —	286	- 80 - 90 —	3

Kjertelsyge (Scrophulosis) er paa Lægernes Dødsforteg-nelser opført som Dødsaarsag hos 73, hvoraf 34 i Christiania Stift, 4 i Hamar Stift, 20 i Christiansands, 6 i Bergens, 7 i Trondhjems og 2 i Tromsø Stift; af 69 vare 38 af Mand-, 31 af Kvindekjøn, og af 67 vare:

under 1 Aar	6	fra 10 til 15 Aar	8
fra 1 til 5 —	29	- 15 - 20 —	6
- 5 - 10 —	14	- 20 - 30 —	4

Kræft (Cancer, Fungus) er angivet som Dødsaarsag hos 319, nemlig 119 i Christiania Stift, 30 i Hamars, 54 i Christiansands, 43 i Bergens, 47 i Trondhjems og 26 i Tromsø Stift. Med Hensyn til Sygdommens Sæde er Oplysning meddelt om 225; af disse havde Kræften sit Sæde:

i Underlivet hos	143	(deraf i Mavesækken 127,
i Livmoderen -	20,	Leveren 5).
i Brystkjertelen-	24,	
i Mund, Gane og Svælg hos	5,	
i Spiserøret -	2,	
i Halsregionen -	5,	
i Ansigt og Læbe -	10,	
i Lunge, Hjerte og Nyrer -	1,	
i Hofbenet (os ilei) -	1,	
i Ingvinalkjertlerne -	1,	
i de udvendige Fødselsdele -	4,	deraf i Testes og Scrotum
i Æggestokken -	2,	2, Penis 1, Vulva 1.
i Endetarmen -	3,	
i Urinblæren -	1,	
i Underextremiteterne (Foden) -	1,	
i Øiet -	1,	
paa Basis cranii -	1,	

Kjønnet er opgivet for 305 af de Døde, hvoraf 130 vare af Mand-, 175 af Kvindekjøn; Alder for 271, af hvilke vare:

fra 5 til 10 Aar	1	fra 20 til 30 Aar	7
- 10 - 15 —	1	- 30 - 40 —	16
- 15 - 20 —	1	- 40 - 50 —	56

fra 50 til 60 Aar	77	fra 80 til 90 Aar	8
- 60 - 70 —	61	- 90 - 100 —	1
- 70 - 80 —	42		

Af **Drankersygdomme** (Alcoholismus) er opgivet 32 Dødsfald, nemlig 14 i Christiania Stift, 1 i Hamars, 13 i Christiansands, 2 i Bergens, 1 i Trondhjems og 1 i Tromsø Stift. 3 af de Døde opføres som døde af akut Alkoholforgiftning; 28 vare af Mandkjøn, 3 af Kvindekjøn; Alder er opgivet for 26, af hvilke vare:

fra 20 til 30 Aar	2	fra 50 til 60 Aar	7
- 30 - 40 —	7	- 60 - 70 —	1
- 40 - 50 —	8	- 70 - 80 —	1

Af **Sindssygdom** er i Lægernes Beretninger omtalt 471 nye Tilfælde, hvoraf 137 i Christiania Stift, 38 i Hamars, 126 i Christiansands, 60 i Bergens, 63 i Trondhjems og 47 i Tromsø Stift; af dette Antal berettes 138 at være indlagte paa Sindssygeasyler og Sygehuse, og herfra kan 25 sees at være vendte helbredede tilbage inden Aarets Udgang; af 103, som forpleiedes hjemme, bleve 63 helbredede inden Aarets Udgang; 9 vare i Bedring, 24 uhelbredede og 7 døde; altsaa sees af 241 nye Tilfælde af Sindssygdom, om hvilke Oplysning i saa Henseende er meddelt, 88 at være helbredede inden Aarets Slutning. Af 299 nye Sindssyge vare 133 af Mand-, 166 af Kvindekjøn; af 291 opgives 65 at lide af Mani, 192 af Melancholi, 20 af Dements, 1 af Paralysis generalis, 6 af Idiotisme og 7 af Epilepsi. Sindssygdom er paa Lægernes Dødslister ialt opgivet som Dødsaarsag hos 70, hvoraf 36 paa Rigets Sindssygeasyler (om disses Virksomhed henvises til den som Tabel II indtagne Fortegnelse). Af de nævnte 70 Dødsfald indtraf 30 i Christiania Stift, 5 i Hamar Stift, 8 i Christiansands, 15 i Bergens, 9 i Trondhjems og 3 i Tromsø Stift. Af 69 Døde vare 22 af Mand-, 47 af Kvindekjøn, og af 44 vare:

fra 20 til 30 Aar	4	fra 60 til 70 Aar	5
- 30 - 40 —	7	- 70 - 80 —	7
- 40 - 50 —	12	- 80 - 90 —	1
- 50 - 60 —	8		

Om de Sindssyges Antal m. m. indeholde Lægernes Beretninger for det meste kun ufuldstændige Oplysninger; ifølge Opgaver, indhentede ved den almindelige Folketælling den 31te December 1865, udgjorde de Sindssyges Antal i det hele Rige da 5 135.

Over udførte **chirurgiske Operationer** hidsættes nedenstaaende Tabel, ved hvilken det maa bemærkes, at de forskjellige Lægers Bedømmelse af, hvorvidt en Operation er Omtale værd, ikke altid stemmer overens, samt at flere Læger kun anføre, hvormange Gange de have udført en Operation, men ikke tillige de opererede Individers Antal. I Regelen bliver Tabellens Talopgaver at forstaa efter den førstnævnte Angivelsesmaade.

Vigtigere chirurgiske Operationer, udförte i 1865.

Operation.	Rigshospitalet.	Christiania Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjems Stift.	Tromsö Stift.	Tilsammen.	Anmærkninger.
Amputation af Overarmen	-	-	1	-	-	-	-	1	
— - Underarmen	-	3	1	-	1	3	-	8	2 hos samme Individ paa Grund af Knusning af Læggene; han døde 1½ Time efter Operationen.
— - Laaret	3	3	3	-	2	-	1	12	
— - Læggen	2	3	-	1	5	1	-	12	
Exartikulation af Knæet	1	-	-	-	-	-	-	1	
— - Haanden	-	1	-	-	-	-	-	1	
Amputation eller Exartikulation af Fingre eller Tæer eller Led af saadanne	5	64	17	9	12	12	7	126	Det virkelige Antal meget større, da mange Læger angive at have udført Operationer af dette Slags uden at angive Antallet.
Resektion	1	-	1	1	1	-	-	4	1 af Overarmen, 1 af Tibia, 1 af Ulna, 1 af et fremstaaende Ben.
Trepanation	-	2	-	-	-	-	-	2	
Borttagelse af Brystkjertlen	4	4	-	1	1	-	-	10	
— - Læbekræft	3	8	11	19	6	6	5	58	
— - Kræft i andre eller ikke nøiere betegnede Organer	7	3	3	7	2	1	1	24	
— - andre eller ikke nøiere betegnede Svulster	6	60	7	29	17	23	8	150	
— - en eller begge Tonsiller	-	38	2	-	-	3	-	43	
— - Uvula	-	2	-	-	-	3	2	7	
— - Negle eller Operation for indgroet Negl .	2	4	-	-	1		-	7	

Operation.	Rigshospitalet.	Christiania Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjems Stift.	Tromsö Stift.	Tilsammen.	Anmærkninger.
Operation for vansirende Ar . . .	2	1	-	-	1	-	-	4	
Paracentese af Brystet	-	3	2	-	-	-	-	5	
— - Underlivet	-	19	10	8	11	14	19	81	Mange af disse gjentagne Gange paa samme Individ.
Punktion af Hydrops ovarii	1	1	-	-	-	-	-	2	
— - Sæksvulst med Iodinjektion	-	3	-	-	-	-	-	3	
Operation for Hygroma patellae .	-	1	1	-	10	-	1	13	
Polypoperation	3	24	6	1	14	8	6	62	Polypens Sæde hos 34 i Næsen, hos 9 i Livmoderen, hos 5 i Øret, hos 3 i Endetarmen, hos 3 i Svælget, hos 1 i Tungen, hos 1 i Labium minus.
Borttagelse af Uterinfibroid	-	1	-	1	-	-	-	2	
Underbinden af Arterier	2	1	1	1	2	5	1	13	Arteria cruralis 3, A. brachialis 3, A. radialis 2, A. ulnaris 2, A. tibialis antica 1, A. spermatica 1, A. princeps pollicis 1.
Operation for Teleangiektasi . . .	-	5	2	3	5	1	1	17	6 ved Ætsmiddel, 1 ved Afbinden; for 10 er Maaden ikke angivet.
Tenotomi	13	4	-	-	9	-	2	28	
Forceret Bevægelse af Led	18	2	-	-	-	-	-	20	
Operation for Platfod	2	-	-	-	-	-	-	2	
— - Haremund	3	5	3	2	7	4	2	26	
— - spaltet Gane	3	2	-	-	-	-	-	5	
— - Ranula	-	1	-	1	5	-	-	7	
Plastisk Operation af Kindet . . .	-	-	-	-	1	-	-	1	
Operation for sammenvoxede Fingre	-	-	-	-	1	-	-	1	
Tracheotomi	1	4	-	-	-	-	-	5	2 ved Croup, hvoraf 1 med heldigt Udfald, 2 ved fremmede Legemer i Luftrøret, hvoraf en med heldigt Udfald, 1 ved Laryngit, der endte dødeligt.
Operation for Vandbrok	8	25	7	11	15	9	4	79	7 ved Incision, 66 ved Punktion med eller uden Injektioner; for 6 er Maaden ikke angivet.
Herniotomi	2	1	-	6	2	-	-	11	Udfaldet angivet for 7, hvoraf 3 med heldig, 4 med uheldig Udgang.
Udvidning eller Sprængning af Strictura urethrae	-	8	-	-	-	-	-	8	
Operation for Phimosis	-	1	-	-	2	1	1	5	
— - Paraphimosis	-	1	1	-	-	2	2	6	
Amputatio penis	1	-	-	-	-	-	-	1	
— colli uteri	2	-	-	-	-	-	-	2	
Operation for Fistula vesico-vaginalis	1	-	-	-	1	-	-	2	
— - Ruptura perinaei . .	1	2	-	-	-	-	-	3	
Episioraphi	-	1	-	-	-	-	-	1	
Operation for Fistula ani	1	3	-	-	-	-	1	5	
Forceret Dilatation af Sphincter ani	-		-	-	1	1	-	2	
Galvanokaustik	5	-	-	-	-	-	-	5	
Kauterisation	6	-	-	-	-	-	-	6	alle med Ferrum candens.
Udskjæren af fremmede Legemer .	1	-	1	-	-	5	-	7	
Øienoperationer:									
Borttagelse af Øieæblet	2	1	-	-	-	-	-	3	
Stæroperationer:									
Extractio cataractae	10	11	-	-	6	-	1	28	
— linearis cataractae . . .	3	4	-	-	2	-	-	9	
Reclinatio cataractae	3	-	-	-	1	3	-	7	
Discisio —	2	3	-	-	-	2	-	7	
Iridektomi	5	18	2	5	19	13	1	63	
Gjennemskjæren af Musculus ciliaris	55	-	-	-	-	-	-	55	
Udtømmen af Vandvædsken . . .	-	1	-	-	-	-	-	1	
Operation for Staphyloma corneae	-	1	-	-	-	1	-	2	
— - Chalazion	1	-	-	-	-	-	-	1	

C. No. 4.

Operation.	Rigshospitalet.	Christiania Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjems Stift.	Tromsø Stift.	Tilsammen.	Anmærkninger.
Operation for Skjelen	1	9	-	2	2	3	-	17	
— - Entropium	1	2	-	-	-	1	-	4	
— - Ektropium	-	-	-	1	1	-	2	4	
— - Symblepharon . .	-	-	1	-	-	-	-	1	
— - Blenorrhoea sacci lacrymalis	-	3	-	-	-	6	-	9	
— - Fistula sacci lacrymalis	-	-	-	1	-	-	1	2	
Blepharoplastik	-	-	1	1	-	-	-	2	
Tilsammen	193	367	84	111	166	131	69	1 121	

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger:

Stift.	Tangforløsning.	Vending.	Udtrækning paa Bækkenenden.	Perforation og Kefalotripsi.	Embryotomi.	Efterbyrdsoperationer.	Tilsammen.
Christiania	84	20	6	4	7	5	126
Hamar	38	3	1	2	1	1	46
Christiansand	92	11	2	1	5	6	117
Bergen	65	16	7	6	2	3	99
Trondhjem	53	12	1	-	-	4	70
Tromsø	11	3	3	3	-	3	23
Hele Riget	343	65	20*)	16	15	22	481

*) I 1 Tilfælde med Tangforløsning af det sidstkommende Hoved; i 1 Tilfælde anvendtes stumpe Hager ved Sædefødsel.

For 326 Tangforretninger er Udfaldet for Børnenes Liv angivet og af disse fødtes 214 levende, 112 eller 34,$_4$ pCt. vare dødfødte; for Mødrenes Vedkommende er Udfaldet angivet for 306, af hvilke 284 forbleve ilive, 22 eller 7,$_2$ pCt. døde paa Barselsengen.

Af de foretagne Vendinger er Udfaldet for Børnenes Liv meddelt for 60, ved hvilke bragtes til Verden 16 levende Børn, medens 44 eller 73,$_3$ pCt. vare dødfødte; af 52 Mødre forbleve 38 ilive, 14 eller 26,$_9$ pCt. døde paa Barselsengen.

For 28 af de Operationer, der vare forbundne med Anvendelse af skarpe eller knusende Instrumenter paa Fosteret, angives Udfaldet for Mödrene. 18 forbleve ilive, 10 eller 35,$_7$ pCt. døde.

For 7 Efterbyrdsoperationer er Udfaldet for Konerne angivet; 5 forbleve ilive, 2 døde.

Antallet af **Fødte** (Dødfødte uberegnede) i Aaret 1865 udgjorde, ifølge de til Tabelkontoret fra Presterne indkomne Opgaver over Fødte og Døde, ialt 53 939, hvilket er 781 flere end i 1864 og 107 flere end i 1863 (henholdsvis 53 158 og 53 832). Hvor stor Del af det hele Antal der falder paa hvert enkelt Stift, vil sees af nedenstaaende Tabel, hvor ogsaa Forholdet mellem ægte og uægte Børn, Tvilling- og Trillingfødsler samt Dødfødte i ethvert af Stifterne findes angivet

Aar 1865.	Fødte (Dødfødte uberegnede). ægte.	uægte.	Tils.	Tvilling-fødsler.	Trilling-fødsler.	Dødfødte.*) ægte.	uægte.	Tils.	Der kom 1 uægte Barn paa følgende Antal Fødte (Dødfødte medregnede).	Dødfødte forholdt sig til levende Fødte som	Dødfødte uægte Børn forholdt sig til levende fødte uægte Børn som
Christiania Stift .	13 625	1 299	14 924	172	2	566	85	651	$11,_{2}$	$1:22,_{9}$	$1:15,_{3}$
Hamar Stift.....	6 754	784	7 538	88	-	227	40	267	$9,_{5}$	$1:28,_{2}$	$1:19,_{6}$
Christiansands Stift	10 181	392	10 573	133	3	367	31	398	$25,_{9}$	$1:26,_{5}$	$1:12,_{6}$
Bergens Stift	7 788	431	8 219	112	1	350	39	389	$18,_{3}$	$1:21,_{1}$	$1:11,_{1}$
Trondhjems Stift..	6 433	867	7 300	82	4	255	50	305	$8,_{3}$	$1:23,_{9}$	$1:17,_{3}$
Tromsø Stift	4 953	432	5 385	64	2	186	32	218	$12,_{1}$	$1:24,_{7}$	$1:13,_{5}$
Hele Riget	49 734	4 205	53 939	651	12	1 951	277	2 228	$12,_{5}$	$1:24,_{2}$	$1:15,_{1}$

*) Efter de fra Embedslægerne indsendte sammendragne Fortegnelser over de Dødfødte og inden 24 Timer efter Fødselen døde Børn udgjorde deres Antal:

i Christiania Stift	728
i Hamar Stift	315
i Christiansands Stift . .	443
i Bergens Stift	445
i Trondhjems Stift . . .	325
i Tromsø Stift	236
Hele Riget	2 492

Forholdet 1 uægte Barn paa $12,_{5}$ er $0,_{2}$ gunstigere end for det foregaaende Aar, da det var $1:12,_{3}$ (i 1863 var Forholdet $1:12,_{6}$), ligesaa er Forholdet 1 Dødfødt paa $24,_{2}$ levende Fødte $0,_{2}$ gunstigere end Aaret forud, da det var $1:24,_{0}$, derimod $0,_{9}$ ugunstigere end i Aaret 1863, da det var $1:25,_{1}$. Til Sammenligning med et noget længere Tidsrum hidsættes i nedenstaaende Tabel de samme Forhold, udregnede for Femaaret 1856—60:

Stift.	I Femaaret 1856—60: kom der 1 uægte Barn paa følgende Antal Fødte (Dødfødte medregnede.)	forholdt Dødfødte sig til levende Fødte som
Christiania	$11,_{11}$	$1:23,_{48}$
Christiansand	$27,_{77}$	$1:24,_{15}$
Bergen	$15,_{39}$	$1:20,_{32}$
Trondhjem	$6,_{79}$	$1:22,_{86}$
Tromsø	$9,_{94}$	$1:23,_{95}$
Hele Riget	$11,_{60}$	$1:23,_{00}$

Ligesom i foregaaende Aar og i Femaaret nærmer ogsaa i 1865 Forholdet mellem ægte og uægte Børn i Christiania samt i Tromsø Stift sig det for hele Riget gjældende, hvorimod Antallet af uægte Børn i Bergens og endnu mere i Christiansands Stift er forholdsvis langt mindre, i Trondhjems Stift langt større end i Riget i det Hele taget. Ogsaa i Hamars Stift viser Forholdet sig ugunstigt. Med Hensyn til Dødfødte stiller Forholdet sig i det Hele gunstigere end i det nævnte Femaar.

Antallet af **Døde** i de forskjellige Stifter og det hele Rige i de sidste 10 Aar vil sees af følgende Tabel:

	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Christiania Stift . . .	7 051.	6 901.	6 768.	7 683.	7 722.	8 334.	8 738.	8 774.	8 413.	7 478.
Hamar Stift	2 974.	3 300.	2 910.	2 974.	3 275.	3 867.	4 505.	3 996.	3 758.	3 456.
Christiansands Stift. .	5 369.	5 409.	4 914.	6 061.	5 166.	6 239.	5 638.	5 963.	6 197.	5 692.
Bergens Stift	4 298.	4 094.	3 908.	4 163.	4 325.	4 906.	4 443.	4 936.	4 686.	4 126.
Trondhjems Stift. . .	3 144.	3 564.	3 537.	3 659.	4 447.	4 898.	5 009.	4 036.	3 786.	4 735.
Tromsø Stift	2 521.	2 749.	2 759.	2 198.	2 463.	3 249.	4 169.	3 371.	2 852.	2 579.
Hele Riget	25 357.	26 017.	24 796.	26 738.	27 398.	31 493.	32 502.	31 076.	29 692.	28 066.

Overskuddet af levende Fødte over Døde var efter ovenstaaende Angivelse 25 873 eller **2 407** flere end i det foregaaende Aar, da det udgjorde **23 466**, og **3 079** flere end i 1863, da det udgjorde **22 794**. I hvert af Aarene 1856—1865 kom der paa hvert 100 levende Fødte følgende Antal Døde:

1856	$52,_{46}$
1857	$51,_{83}$
1858	$47,_{99}$
1859	$49,_{01}$
1860	$51,_{62}$
1861	$63,_{55}$
1862	$62,_{30}$
1863	$57,_{66}$
1864	$55,_{86}$
1865	$52,_{03}$

Ved Udgangen af 1865 var ifølge den da foretagne Folketælling den samlede Folkemængde i hele Riget 1 701 756; Mortalitetsprocenten, beregnet efter denne Folkemængde, bliver $1,_{649}$ eller et Forhold af mellem 16 og 17 Døde for hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Udgang. Mortalitetsprocenten i 1864 var $= 1,_{745}$, i 1863 $= 1,_{85}$, i 1862 $= 1,_{96}$, i 1861 $= 1,_{92}$, i 1860 $= 1,_{69}$, i 1859 $= 1,_{68}$, i 1858 $= 1,_{59}$, i 1857 $= 1,_{69}$, i 1856 $= 1,_{68}$. Men ved disse Forholdstal maa det bemærkes, at de ere fremkomne ved at beregne Folkemængden efter Tællingen af 31te December 1855 med Tillæg af Fødte og Fradrag af Døde uden Hensyn til Ind- og Udvandrede. For 1864 er den nævnte Mortalitetsprocent saaledes fremkommen ved at antage, at Folkemængden ved det nævnte Aars Udgang udgjorde 1 701 543, altsaa meget for stor. Det gunstigere Forhold i 1865 sammenlignet med de foregaaende Aar er altsaa i Virkeligheden endnu større end efter de her meddelteTal. Medtages det ovenfor opgivne Antal af 2 228 Dødfødte, bliver Mortalitetsprocenten i 1865 $1,_{78}$.

Af **rets-medicinske Forretninger** kunne sees at være udførte 183, hvoraf 98 Obduktioner og Synsforretninger over Døde. En Oversigt over deres Gjenstande samt over deres Fordeling stiftsvis indeholdes i følgende Tabel:

Sammendrag af Lægernes Indberetninger om i 1865 udførte rets-medicinske Forretninger.

Stift.	Undersøgelser af Døde betræffende			Undersøgelser af Levende til Bestemmelse af					Undersøgelser og Erklæringer i anden eller ikke angiven Anledning.	Tils.
	Selvmord, Død ved Ulykkestilfælde, Drab og Mord eller pludselig Død af anden Aarsag.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade: i Anledning af formentlig Fostermord samt Fødsel i Dølgsmaal.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade: i Anledning af formentlig Ihjelliggen i Søvne.	Svangerskab, forudgaaet Fødsel osv.	Voldtægt.	anden Mishandlings Beskaffenhed og Følger.	Legemlig Helbredsforfatning iøvrigt.	Sindstilstand.		
Christiania	19	10	3	4	1	5	7	4	8*)	61
Hamar	4	3	-	1	1	6	-	2	-	17
Christiansand	8	11	1	5	-	2	1	2	-	30
Bergen	7	7	2	4	-	-	6	3	-	29
Trondhjem	12	2	2	2	3	2	5	2	-	30
Tromsø	2	2	3	2	-	2	-	5	-	16
Hele Riget	52	35	11	18	5	17	19	18	8	183

*) To Erklæringer angaaende nogle Midlers fosterfordrivende Virkninger, en Erklæring angaaende hvor lang Tid der kunde antages at være hengaaet, efter at et Knivstik var bibragt, indtil Døden paafulgte, en Undersøgelse for at bestemme, om nogle Saar paa Haanden hos en for Tyveri tiltalt Person vare bevirkede ved Skaar af en Glasrude, en Erklæring angaaende tvivlsom Paternitet, en Undersøgelse af endel fundne Ben, en for at afgjøre om en domfældt Kvindes Barn kunde afvænnes, en angaaende Indholdet af nogle Medicinflasker.

Vaccinerede. I de til Tabelkontoret fra Presterne indkomne Opgaver findes opført for hele Riget 39 974 Vaccinerede (i Aarene 1864, 1863 og 1862 henholdsvis 46 902, 39 766 og 36 414); ifølge Embedslægernes Indberetninger var Antallet 45 573 (i 1864, 1863 og 1862 henholdsvis 51 088, 44 007 og 39 333).

Af de nævnte Hovedsummer falde paa de enkelte Stifter i 1865:

	Efter Presternes Opgaver.	Efter Lægernes Opgaver.
Christiania Stift	9 872	14 362
Hamar —	8 639	8 794
Christiansands —	7 931	8 048
Bergens —	4 979	5 539
Trondhjems —	4 746	4 847
Tromsø —	3 807	3 983
Hele Riget	39 974	45 573

Af **Sygehuse** fandtes ialt 47, nemlig den kliniske Undervisningsanstalt Rigshospitalet, 5 Hospitaler for Spedalske, 5 militære Sygehuse, 18 Amtssygehuse, 13 kommunale Bysygehuse, samt i Stavanger, nordre Bergenhus, Nordlands og Finmarkens Amter 5 mindre Sygehuse, der kun benyttes i Fisketiden. Ved Rigets Strafanstalter fandtes derhos særskilte Sygeafdelinger. Antallet af Sindssygeasyler var 9, nemlig 1 Statsasyl, 6 kommunale Asyler og 2 private, nemlig 1 i Bergen og 1 i søndre Bergenhus Amt tæt ved Bergen, hvilket sidste traadte i Virksomhed i dette Aars Sommer.

Antallet af **Apotheker** var 59, af hvilke 39 med reelt, 19 med personligt Privilegium, og 1, der er priviligeret Rigshospitalet som saadant. 1 nyt Apothek blev i Aarets Løb oprettet i Stavanger og 1 i Tvedestrand.

10 examinerede **Læger** udgik fra Universitetet. Antallet af autoriserede Læger var ifølge Fortegnelsen derover for Aaret 1865 ialt 360, hvoraf 147 i Christiania Stift, 33 i Hamar Stift, 51 i Christiansands Stift, 41 i Bergens Stift, 46 i Trondhjems Stift, 28 i Tromsø Stift; 5 havde stadigt Ophold i Udlandet, 2 opholdt sig der midlertidig; for 7 savnes Oplysning om Bopæl.

10 **Farmaceuter** bestode den farmaceutiske Examen.

Jordemoderexamen toges af 13 Fruentimmer ved Skolen i Christiania og af 12 ved Skolen i Bergen.

Ifølge vedkommende Embedslægers Indberetninger fandtes i Landet tilsammen 534, dels ansatte, dels privat praktiserende Jordemødre, hvoraf 163 i Christiania Stift, 65 i Hamar Stift, 65 i Christiansands Stift, 88 i Bergens Stift, 88 i Trondhjems Stift, 60 i Tromsø Stift.

Hjælpevaccinatörernes Antal udgjorde 642, hvoraf 112 i Christiania Stift, 75 i Hamar, 123 i Christiansands, 117 i Bergens, 113 i Trondhjems og 102 i Tromsø Stift.

I det Følgende findes den i ovenstaaende Generalberetning for hele Riget givne Oversigt udførligere fremstillet for hvert af Rigets Overøvrighedsdistrikter; i tre Beretningen vedføiede Tabeller vil derhos findes et Sammendrag af Opgaverne over de i Rigets offentlige Sygehuse og i Sindssygeasylerne behandlede Syge, samt af de af Lægerne (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsaarsager. Ligeledes er vedføiet en — efter de ifølge Indre-Departementets Cirkulære af 23de April 1858 fra Dyrlægerne indkomne Beretninger — affattet Oversigt over Sundhedstilstanden blandt Husdyrene i 1865, samt de i Indholdsfortegnelsen opregnede Bilag.

B. Beretninger

for de enkelte civile Overövrighedsdistrikter.

---

1. Christiania By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,07 Quadratmil, og hvis Folkemængde den 31te December 1865 var 57 381, udgjör et Lægedistrikt, Christiania Stadsfysikat.

Sundhedstilstanden i 1865 betegnes som særdeles god; ingen epidemisk Sygdom har i betydelig Grad hjemsøgt Byen. Af akute gastriske Tilfælde anmeldtes dog et betydeligt større Antal end i det foregaaende Aar.

Dødeligheden har været ringe. Ifølge Presternes Opgaver døde der i dette Aar i Alt 1 188 Personer, hvilket er 5,8 pCt. mere end Aaret i Forveien, da der døde 1 123, men 6,8 pCt. mindre end i 1863, da der døde 1 274. Stadsfysikus har opgivet Antallet af Døde i Aaret til 1 170*). Ifølge Folketællingen den 31te December 1865 beløb Folkemængden sig til 57 381 Personer; Dødsprocenten bliver derefter 2,04 eller et Forhold af noget over 20 Døde for hvert Tusinde Mennesker, der levede ved Aarets Udgang. Dødeligheden stiller sig altsaa 0,5 p. m. ugunstigere end i 1864, da den udgjorde 1,99 pCt., men 5,2 p. m. gunstigere end Middeldødeligheden i Femaaret 1859—63, der var 2,56 pCt.

I de 4 Distrikter, i hvilke Byen med Hensyn til Menighederne og Fattigvæsenet er inddelt, viser Dødeligheden sig at have været følgende:

Distrikt.	Folkemængde den 31te Decbr. 1865.	Døde i 1865.	Dødelighedsforhold i 1865 p. m.	Forøgelse eller Formindskelse fra forrige Aar p. m.
Vor Frelsers	18 473	350	18,95	+ 0,41
Trefoldigheds	19 557	372	19,02	÷ 0,39
Grønlands og Oslo .	10 226	248	24,25	+ 0,76
Gamle Akers	9 125	200	21,42	+ 2,44

*) Uoverensstemmelsen beror paa, at Presterne opgive de i Aaret Begravede.

Følgende Tabel, der er sammenstillet efter Opgaver fra Stadsfysikus, viser det absolute Antal af Døde i hver Aldersklasse og det relative, i Forhold til de Levende, hvorhos til Sammenligning er anført de samme Forholdstal for Aarene 1863 og 1864 og Fordelingen af Folkemængden ved Udgangen af 1863 og 1865 i de forskjellige Aldersklasser og efter Kjøn, beregnet efter en Folkemængde af 10 000 Personer.

	Af de Døde i 1865 vare	Af 100 Levende i hver Aldersklasse døde i			Af 10 000 Levende vare	
		1865.	1864.	1863.	den $\frac{31}{12}$ 1865.	den $\frac{31}{12}$ 1863.
Under 1 Aar .	339	17,776	18,31	18,386	332,3	314,7
mellem 1—3 Aar	137	4,28	4,628	6,595	557,9	508,8
— 3—5 —	38	1,429	1,371	2,448	463,4	481,6
— 5—10 —	26	0,45	0,79	1,058	1 006,9	994,1
— 10—20 —	53	0,508	0,457	0,591	1 817,5	1 719
— 20—30 —	104	0,855	0,748	0,997	2 120,7	2 219,3
— 30—40 —	107	1,174	1,131	1,246	1 588,8	1 704,2
— 40—50 —	114	1,782	1,605	1,948	1 114,6	1 089,4
— 50—60 —	77	2,454	2,37	2,585	546,9	519,4
— 60—70 —	74	4,439	5,148	4,994	290,5	301,5
over 70 —	101	10,966	9,28	9,559	160,5	148
af alle Aldre	1 170	2,039	1,987	2,332	10 000	10 000
- Mandkjøn	605	2,187	2,167	2,502	4 821,9	4 923,7
- Kvindekjøn	565	1,902	1,813	2,169	5 178,1	5 076,3

Af det hele Antal Dødsfald (1170) indtraf i

	Januar.	Febr.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.
	94	94	107	110	96	113	100	96	66	85	90	119
eller pCt.	8	8	9,1	9,4	8,2	9,7	8,6	8,2	5,6	7,3	7,7	10,2

Ligesom i det foregaaende Aar har heller ikke i dette nogen udpræget **Sygdomskonstitution** gjort sig gjældende. Til Oversigt over de epidemiske Forhold i dette Aar hidsættes følgende tabellariske Fremstilling, der i det Væsentlige er udarbeidet efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger og Sygehuse indkomne Maanedslister over epidemiske Sygdomstilfælde.

	Ialt opgivne Tilfælde.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Antal anmeldende Læger .				32	32	33	32	26	25	25	23	25	27	25	30
Nervefeber	163	14	162	8	11	21	25	25	17	23	8	5	9	7	3
(deraf paa Rigshospitalets med. Afdeling)	(99)	-	(99)	-	(9)	(10)	(15)	(18)	(17)	(18)	(3)	(3)	(4)	(1)	(1)
Simpel Feber	366	-	361	39	24	30	36	27	24	32	30	28	25	34	32
Barselfeber	88	16	46	6	6	5	4	2	3	2	2	3	3	7	3
Børnekopper	366	24	366	65	34	87	48	46	39	28	1	2	-	7	9
Vandkopper	128	-	128	26	12	12	5	26	13	8	2	5	1	14	4
Skarlagensfeber	20	-	19	2	2	1	1	1	-	-	1	1	2	1	7
Mæslinger og Rødlinger . . .	37	1	36	3	4	2	4	3	5	-	1	1	-	1	12
Rosen	97	1	94	9	9	14	12	8	5	3	5	5	6	7	11
Kighoste	269	5	269	-	7	-	7	11	8	7	17	14	8	82	108
Strubehoste	27	13	27	4	4	4	2	1	1	-	2	3	3	-	3
Diphtherisk Svælgbetændelse	126	8	125	15	16	4	16	10	9	7	6	10	11	10	11
Kusma	33	-	33	4	4	16	3	1	1	2	-	-	-	2	-
Catarrhalske Tilfælde	3 150	20	3 081	433	511	407	262	221	134	103	86	153	224	271	276
Lungebetændelse	471	69	468	40	50	35	39	62	38	16	23	18	46	46	55
(deraf paa Rigshospitalets med. Afdeling)	(91)	-	(90)	(9)	(6)	(8)	(2)	(11)	(8)	(3)	(2)	(3)	(10)	(16)	(12)
Pleurit	35	3	22	3	1	3	1	2	2	1	1	1	1	2	4
Akut Ledderheumatisme . . .	135	2	135	25	21	15	13	12	9	10	5	1	9	7	8
Koldfeber	11	-	9	-	-	2	-	1	1	-	2	-	2	1	-
Diarrhoe	2 225	22	2 114	114	346	217	128	106	101	163	249	150	139	194	207
Cholerine	327	9	322	30	20	3	5	8	13	59	112	35	15	11	11
Blodgang	83	1	79	1	30	19	2	11	6	-	2	-	2	-	6
Skjørbug	7	1	4	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Tilsammen	8 164	209	7 900	828	1 112	898	613	584	430	464	555	435	506	704	771

Af **Nervefeber** anmeldtes i dette Aar et noget større Antal Tilfælde (163) end i det foregaaende Aar (131), de fleste (67) i andet Kvartal. Af det hele Antal falder omtrent Halvparten paa exanthematisk Typhus, der i Februar pludselig viste sig spredt paa flere Steder i Byen og nærmeste Omegn. Tilfældenes Antal tiltog temmelig hurtigt i de følgende Maaneder indtil Slutningen af Juli, da de igjen temmelig pludselig aftog; det sidste Tilfælde indkom paa Rigshospitalet i Oktober. Paa Rigshospitalets medicinske Afdeling indlagdes ialt 82 Personer for denne Sygdom, hvoraf 12 eller 14,6 pCt. døde; faa Tilfælde (antagelig 5 eller 6) behandledes i Byen og i Aker. Fra Akers Sogn indlagdes ialt 33 Persorer paa Rigshospitalets medicinske Afdeling for Nervefeber, de fleste (26) for exanthematisk Typhus, i Byen kan der derfor antages at have forekommet omtrent 50 Tilfælde af denne Form. Den optraadte overalt i slette og i sanitær Henseende meget mislige Boliger, viste sig særdeles smitsom og udbredte sig sandsynligvis alene ved Smitte. For at standse Sygdommen foretoges adskillige Udflytninger, de befængte Værelser rensedes ved Vadskning og Røgning og de Angrebne indlagdes hurtigst muligt paa Hospitalet. Da Sygdommen i Juli Maaned viste sig blandt Kronarbeiderne paa Akershus, forflyttedes de Friske til Oskarsborg, hvor saavidt vides intet nyt Sygdomstilfælde forekom. Nærmere Oplysning om Sygdommens Optræden og Forekomst findes i Reservelæge Larsens Beretning fra Rigshospitalets medicinske Afdeling for November og December 1864 samt Aaret 1865 (se Norsk Magazin for Lægevidenskaben 20de Bind,

Side 910 og ff.) Af de af Febris typhoidea og Typhus exanthematicus tilsammen anmeldte 163 Tilfælde

indlagdes paa Rigshospitalets medicinske Afdeling	99
— - Byens Sygehus	2
anmeldtes af Byens Læger i 1ste Fattiglægedistrikt	24
— - — — i 2det —	22
— - — — i 3die —	7
— - — — i 4de —	9
tilsammen	163

Tilfælde, hvoraf som anført 33 indlagdes paa Rigshospitalet fra Akers Sogn og desuden 3 fra paa Havnen liggende Fartøier, saa at kun 127 egentlig angaa Byen. Paa Rigshospitalet døde 15 for Nervefeber indlagte Syge, hvilket i Forhold til de Udskrevnes Antal (101) svarer til 1 af $6{,}_{7}$ eller $14{,}_{8}$ pCt. Af Byens Læger er opgivet til Sundhedskommissionen 7 Døde, hvilket giver en Dødelighed af $11{,}_{3}$ pCt. eller 1 af $8{,}_{9}$. Efter de af Lægerne afgivne Dødsanmeldelser kjendes 21 i Byen indtrufne Dødsfald af Nervefeber, hvilket i Forhold til det kjendte Antal Sygdomstilfælde, 163, giver en Dødelighed af $12{,}_{9}$ pCt. eller 1 af $7{,}_{8}$. Ifølge Ministerialbøgerne ere 23 døde af Nervefeber. For **simpel Feber** indlagdes 20 paa Rigshospitalet, 7 paa Garnisonssygehuset, 10 kom under Behandling paa Strafanstalterne, 7 paa Arbeidsanstalten, 322 i deres Hjem; tilsammen anmeldtes altsaa 366 Tilfælde.

Af **Barselfeber** anmeldtes 42 i Byen behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, paa Rigshospitalets medicinske Afdeling indkom 4, 1 døde, paa Byens Sygehus 4, af hvilke 1 døde. Ifølge Fødselsstiftelsens Aarsberetning forefaldt sammesteds 154 Fødsler; af de Fødende opgives 18 at have lidt af lette Febertilstande, 16 af Tilfælde af større Betydning, samt 23 af „grav" eller længere varende Barselsygdom; af de sidstnævnte 23 døde 14, desuden 1 af Ruptura uteri og 1 pludselig uden foregaaende Puerperalsygdom (det antages af Emboli). Af samtlige disse Tilfælde antages 38, hvoraf 12 endte dødeligt, at kunne henregnes til Barselfeber. Det samlede Antal opgivne Tilfælde af Barselfeber bliver saaledes 88, af hvilke 16 endte dødeligt. Efter Dødsanmeldelserne sees, naar 3 Dødsfald i Barselseng af Celulitis pelvis og 1 af Pyæmi medregnes, ialt 21 at være døde af Barselfeber. Af Barselkrampe forefaldt 3 Tilfælde paa Fødselsstiftelsen, 1 i Byen, tilsammen 4, hvoraf 1 endte dødeligt.

Børnekopper. Følgende Liste viser Antallet af behandlede Tilfælde, deres Fordeling paa Maanederne m. m.

Behandlede	Aaret.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Døde i Alt.	Døde derat uvaccinerede.
i Hjemmet	121	12	14	28	17	22	13	10	1	2	-	1	1	7	2
paa Koppelazarethet (fra Byen)	245	53	20	59	31	24	26	18	-	-	-	6	8	17	6
Tilsammen	366	65	34	87	48	46	39	28	1	2	-	7	9	24	8
paa Lazarethet (fra Landdistrikterne)	53	5	3	13	7	13	7	1	1	-	-	-	3	6	3
Tilsammen fra Byen og Landdistrikterne	419	70	37	100	55	59	46	29	2	2	-	7	12	30	11

Sygdommen, der fra det foregaaende Aar fortsatte sig i 1865, vandt som det vil sees af ovenstaaende Liste, temmelig betydelig Udbredning i de 7 første Maaneder, medens den i den øvrige Del af Aaret kun optraadte sporadisk. Ifølge Lægernes Dødsanmeldelser døde tilsammen 27 af denne Sygdom. En stor Del af de Angrebne vare ikke fødte i Christiania og saaledes ikke der vaccinerede; af 254 paa Lazarethet behandlede, antagelig forud vaccinerede, Syge vare 209 fra fremmede Steder og kun 45 fødte i Christiania. Hos et Barn, hvor Vaccinerne stode i fuld Flor, udbrød Variolæ, Barnet kom sig (Schiøtt). For at standse Sygdommens Udbredelse fremmedes Vaccinationen og Revaccinationen, og de Angrebne bleve saa vidt muligt indlagte paa Lazarethet. Ved Portører, som toges fra Arbeidsanstalten, kom Kopperne ind i denne Anstalt, hvorfra ialt indlagdes 12 Syge paa Lazarethet; ved almindelig Revaccination forhindredes Sygdommens videre Udbredelse.

Af **Vandkopper** anmeldtes 128 Tilfælde, de fleste (102) i de 7 første Maaneder, altsaa paa samme Tid som Børnekopperne havde størst Udbredning.

Af **Skarlagensfeber** og **Mæslinger** forekom faa Tilfælde;

ifølge Dødsanmeldelserne endte 1 Tilfælde af hver Sygdom dødeligt.

Rosen var sjeldnere end i det foregaaende Aar; 4 Tilfælde endte ifølge Dødsanmeldelserne dødeligt.

Kighoste optraadte med spredte Tilfælde indtil henimod Aarets Slutning, da den begyndte at antage epidemisk Udbredning; af det hele Antal anmeldte Tilfælde (269) falde 190 paa de 2 sidste Maaneder; ialt opføres 11 Dødsfald.

Diphtheriske Sygdomme forekom sjeldnere end i de nærmest foregaaende Aar, de fleste Tilfælde i første Kvartal. Følgende Liste viser Antallet af opgivne Behandlede og Døde i Byen og paa Sygehusene:

	Diphtherisk Svælgbetændelse.		Strubehoste.	
	Behandlede.	Døde.	Behandlede.	Døde.
i Byen	118	8	25	13
paa Rigshospitalets medicinske Afdeling . . .	8			
- Rigshospitalets chirurgiske Afdeling . .	-	-	1	-
- Børnehospitalet . . .	-	-	1	-
	126	8	27	13

(Aaret forud anmeldtes 163 Tilfælde af den førstnævnte, 31 af den sidstnævnte Sygdom). Paa Garnisonssygehuset indkom og helbrededes et Tilfælde af Parese efter Diphtherit. I Byen udførtes 1 Tracheotomi paa Grund af Strubehoste, der havde dødelig Udgang. Ifølge Lægernes Dødsanmeldelser ere 9 Børn døde af exsudativ Svælgbetændelse og 16 af Strubehoste.

Af **Kusma** opgives 33 Tilfælde, hvoraf 24 for første Kvartal.

Catarrhalske Tilfælde forekom ligesaa hyppigt som i det foregaaende Aar; ialt omtales 3 150 Tilfælde (i 1864 3 016). Ifølge Dødsanmeldelserne ere tilsammen 92 Personer døde af akut Bronchit og Bronchopneumoni.

Af **Lungebetændelse** opføres som komne under Behandling:

i Byen	375	med	45 Dødsfald
paa Rigshospitalet	91	—	23 —
- Byens Sygehus	2*)	—	1 —
	468	med	69 Dødsfald
paa Garnisonssygehuset . . .	3	—	- —
tilsammen	471	med	69 Dødsfald*)

*) den ene overflyttet fra Rigshospitalet.

Paa Sygehusene døde af denne Sygdom 24 Personer af tilsammen 92 Udskrevne, hvilket giver et Dødelighedsforhold af 1 af $3{,}_8$ eller $26{,}_1$ pCt. Lægeanmeldelser ere indsendte for 46 Dødsfald af Lungebetændelse (uberegnet Dødsfald af Bronchopneumoni); fra Presterne haves Opgave over 49 Dødsfald. Af 18 Tilfælde var det oprindelige Sæde for Sygdommen 1 Gang i Spidsen, 4 Gange i Midten, 6 Gange i Basis af høire Lunge, 1 Gang i Midten, 6 Gange i Basis af venstre Lunge (O. Lund). Af **Pleurit** opgives 35 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt; ifølge Dødsanmeldelserne ere 7 døde af denne Sygdom.

Af **akut Rheumatisme** opgives 135 Tilfælde, hvoraf 55 behandledes paa Sygehus. De fleste Tilfælde (61) anmeldtes for første, de færreste (16) for tredie Kvartal. Ifølge Dødsanmeldelserne ere 4 døde af denne Sygdom, som sekundær Dødsaarsag er for 1 opført Pericardit. Af 12 Læger samt paa Sygehusene og i Strafanstalterne behandledes tilsammen 314 Tilfælde af Rheumatisme, de fleste af afebril Natur.

Af **Koldfeber** behandledes 11 Tilfælde, hvoraf 2 blandt Bodsfængselets Fanger. Ifølge Dødsanmeldelserne er 1 Person død af denne Sygdom.

Diarrhoe og **Cholerine** var meget hyppigere end i det foregaaende Aar; af begge Sygdomme tilsammen anmeldtes 2 552 Tilfælde (i 1864 1 397). Oftere, især i Februar, vare Diarrhoerne blodige og forbundne med Feber og Tenesme (O. Lund). Ifølge Lægernes Dødsanmeldelser ere ialt døde af disse Sygdomme 65, hvoraf 59 vare Børn i de 3 første Leveaar. Af **Blodgang** nævnes 83 Tilfælde, 50 indtraf i første Kvartal; 2 Personer sees at være døde af denne Sygdom. Af **Gulsot** opgive 8 Læger 24 behandlede Tilfælde.

For **Skjørbug** behandledes 1 Syg paa Rigshospitalet, 2, hvoraf 1 døde, paa Byens Sygehus, 4 i Byen, tilsammen 7.

Veneriske Sygdomme. Til Oversigt over Antallet af de i dette Aar under Behandling komne Tilfælde tjener følgende Liste:

*) i dette Antal ere flere medregnede, der ere døde af Bronchopneumoni.

Sygdom.	Rigshospitalet.		Byens Sygehus.		Garnisonssygehuset.	Arbeidsanstalten.		Af Byens Læger anmeldte Tilfælde.	Tilsammen.
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Mænd.	Kvinder.		
Syphilis	100	92	7*)	129	2	-	4	134	468
Urethritis	-	7	-	108*)	-	-	6	-	121
Gonorrhoea	23	-	-	-	17	-	-	322	362

Følgende Liste er et Uddrag af Sygehuslisterne for de Syphilitiskes Vedkommende:

	Tilbageliggende fra 1864.	Indkomne i 1865						Udskrevne.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Antal Forpleiningsdage.	Forpleiningsdage for hver Udskreven.
		med primære Tilfælde.	med sekundære Tilfælde.	med tertiære Tilfælde.	med hereditæreTilfælde.	med Recidiver.	Tilsammen.				
Rigshospitalets Hudsygeafdeling	52	40	116	7	7	21	191	186	57	16 695	89,8
Byens Sygehus	40	34	103	-	-	-	137	154	23	10 053	65,3
Garnisonssygehuset . . .	3	1	1	-	-	-	2	4	1	367	91,75
Tilsammen	95	75	218**)	7	7	21	328	342**)	81	28 115	82,2

Efter Lægernes Dødsanmeldelser ere 14 døde af Syphilis, hvoraf 12 vare Børn i det første Leveaar.

Følgende Liste er udarbeidet efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger og Sygehuse indsendte maanedlige Opgaver over nye Tilfælde af Syphilis og Gonorrhoe:

	Syphilis.	Gonorrhoe og Urethritis.
Januar	27	34
Februar	23	37
Marts	28	37
April	19	26
Mai	14	31
Juni	18	30
Juli	29	34
August	24	53
September	25	57
Oktober	32	51
November	42	60
December	42	54
Hele Aaret	323	504

(I forrige Aar henholdsvis 299 og 468).

*) i disse Tal ere 2 Mænd og 1 Kvinde, der overflyttedes fra Rigshospitalet, ikke medtagne.

**) de ovenfor anførte fra Rigshospitalet til Byens Sygehus overflyttede 2 Personer ere ikke medtagne i Summen af Indkomne og Udskrevne. Blandt de sidstnævnte vare 12 Døde; som Dødsaarsag er opført, for 3 Lungebetændelse, for 2 Emboli, for 2 organisk Hjernesygdom, for 1 Convulsioner, for 1 Brights Sygdom, for 1 Endocardit.

Af 40 udenfor Sygehusene og Arbeidsanstalten behandlede Syphilitiske vare 24 af Mand-, 16 af Kvindekjøn, af 42 5 under, 37 over 15 Aar; af 22 Tilfælde 15 primære, 4 sekundære, 3 tertiære. Som anført indlagdes 21 Personer med Recidiv paa Rigshospitalet, 60 Recidiver indkom paa Byens Sygehus, i Alt 81, i hvilken Anledning Stadsphysikus bemærker, at det ikke synes at tale for, at de nu brugelige Kurmethoder i særdeles Grad sikre mod disse. Omkostningerne ved de paa Rigshospitalet og Byens Sygehus for Fattigvæsenets Regning behandlede veneriske Syge udgjorde omtrent 5960 Spd. Byens offentlige Fruentimmer visiteredes 2 Gange ugentlig, ialt foretoges 6 250 Visitationer af 258 prostituerede Piger; Antallet af Sygdomstilfælde, der foranledigede Indlæggelse paa Sygehus, var 261, hvoraf 113 Blenorrhoer og 148 syphilitiske Affektioner. Ved Aarets Begyndelse udgjorde de inskriberede Fruentimmers Antal 77, ved sammes Slutning 70.

For **Spedalskhed** indkom paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling 2 Mænd, 3 vare tilbageliggende fra forrige Aar, af tilsammen 5 Behandlede udgik 2 i Bedring, 1 døde, 2 laa tilbage ved Aarets Udgang. Den i Byen hjemmehørende, i de foregaaende Beretninger omtalte Spedalske siges fremdeles at befinde sig meget vel.

Hudsygdomme. Af **Fnat** opgives fra Sygehusene og Byens Læger tilsammen 331 behandlede Tilfælde. Af andre Hudsygdomme omtales 14 Tilfælde af Skurv, 8 af Psoriasis, 5 af Lupus, 2 af Ichtyosis.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne og paa Sygehusene behandlede **chroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for	Deraf vare		Alder er opgivet for	Deraf vare		Opgivne Døde.	ifølge Dødsanmeldelserne døde.	Antal af anmeldende Læger.	Anmærkning.
			Md.	Kv.		Børn under 15 Aar.	Voxne over 15 Aar.				
Svindsot	264	264	144	120	200	16	184	97	188*)	19	*) eller 18,4 pCt af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 021). (Aaret iforveien 20,9 pCt.) Efter Ministerialbøgerne skulle 196 Personer være døde af denne Sygdom.
Blegsot og Menstruationsanomalier	224	215	-	215	212	38	174	-	-	19	
Kjertelsyge	162	141	63	78	138	115	23	4	7	17	
Rachitis	14	13	7	6	13	13	-	-	4	6	
Cardialgi	351	325	154	171	290	18	272	2**)	-	19	**) af Cancer ventriculi.
Hysteri	38	38	-	38	25	-	25	-	-	9	
Orm	65	-	-	-	-	-	-	-	-	7	

Som en temmelig almindelig forekommende **Menstruationsanomali** anføres abnormt hyppige, meget rigelige og længe vedholdende Menses eller rettere Metorrhagier. Disse have især været slemme, haardnakkede og afkræftende i den Livsperiode, hvor Menstruationen normalt skulde ophøre (O. Lund).

Under **Ormetilfælde** er opført et af Bændelorm hos en Mand, der først brugte Kousso, hvorved der vel uddreves et flere Alen langt Stykke af Ormen, men uden at Hovedet fulgte med; ved Anvendelsen af Extr. Aspidii fuldendtes Kuren heldigt (O. Lund).

Drankersygdomme. Af Delirium tremens opgives 19 Tilfælde med 4 Dødsfald, af Alcoholismus chronicus 1 dødeligt Tilfælde, af Alcoholisme 9 Tilfælde uden Dødsfald, tilsammen 29 med 5 Dødsfald; i 1 Tilfælde foraarsagedes Døden ved komplicerende Pleurit, i 2 ved komplicerende Lungebetændelse. Af 27 Personer vare 23 Mænd, 4 Kvinder. Ifølge Dødsanmeldelserne døde 6 af Alcoholisme.

Af **Sindssygdom**, behandlet udenfor Sindssygeasylerne, nævnes af 6 Læger og i Beretningerne fra Strafanstalterne tilsammen 17 Tilfælde, hos 6 Mænd og 11 Kvinder; 1 omtales som helbredet, 3 indlagdes paa Gaustad Asyl, 1 paa Christiania Sindssygeasyl; af 15 Sindssyge led 1 af Mani, 12 af Melancholi, 1 af Dements, 1 53aarig Kone af akut Sindssygdom, der efter omtrent 8 Dages Forløb endte dødelig; ved Obduktionen kunde Intet i Hjernen eller andetsteds opdages, der kunde forklare denne Sygdoms hurtigt dødelige Udfald (O. Lund). Ifølge Dødsanmeldelserne ere 10 Personer døde af Sindssygdom.

Øiensygdomme. Af Ophtalmia neonatorum omtales tilsammen 21 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt.

Af **Forgiftninger** nævnes 1 Tilfælde hos et Barn ved Lud (helbredet), 5 hos Børn ved gammel Pultost (helbredede), 5 (3 Voxne, 2 Børn) ved bedærvet Lax, 2 døde (cfr. Norsk Magazin for Lægevidenskaben 19de Bind, Side 328); 1 voxen Kvinde endte sit Liv ved Saltsyre.

For **Purpura** behandledes 3 Personer, 2 Mænd og 1 Kvinde, paa Rigshospitalet, 1 døde.

Cand. med. Schmelck omtaler et Tilfælde af **Blødning** fra Navlestrengen hos et, en Maaned fortidligt født, Barn, hvor det først ved Anlæggelse af Snøresultur lykkedes nogenlunde at standse Blødningen; Barnet døde.

Over udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt:

Operation.	paa Rigshospitalet.	Udenfor Rigshospitalet.	Anmærkning.
Amputation af Underarmen[1])	-	1	[1]) paa Grund af Enchondrom, Udfaldet ikke angivet.
— - Laaret[2])	3	-	[2]) i et Tilfælde paa Grund af Absces, i et paa Grund af Enchondrom, i et Tumor albus genu, i to Tilfælde med heldigt Udfald, en Syg var tilbageliggende ved Aarets Udgang.
— - Læggen[3])	2	2	[3]) alle paa Grund af Podarthrocace og med heldigt Udfald.
Exarticulation af Knæet[4])	1	-	[4]) paa Grund af Brud af Lægbenet, med heldigt Udfald.
Borttagelse af Fingre eller Tæer[5])	5	4	[5]) i to Tilfælde paa Grund af Kræft.
Resektion[6])	1	-	[6]) af fremstaaende Ben.
Trephination af processus mastoideus	-	1	
Galvanokaustik	5	-	
Lateris	17	8	

Operation.	paa Rigshospitalet.	Udenfor Rigshospitalet.	Anmærkning.
Transport	17	8	
Kauterisation med ferrum Candens	6	-	
Borttagelse af Brystkjertelen [7])	4	3	[7]) 5 paa Grund af Kræft.
— - Læbekræft	3	1	
— - Kræft i andre eller ikke nøiere betegnede Organer [8])	4	2	[8]) Sædet var i et Tilfælde i Tungen, i et paa Halsen, i et i Clitoris.
— - andre Svulster [9])	6	27	[9]) hvoraf Tumores sebacci 12, Sæk- og Fedtsvulster 13, Spytstene 2, Ranula 2, Epulis 1, indureret Glandel 1, Excrescens paa det øvre Øienlaag 1, Bensvulst paa Conjunctiva 1.
— - en eller begge Tonsiller	-	35	
— - Uvula	-	2	
Operation for indgroet Negl	2	3	
— - vanzirende Ar	2	-	
Paracentese af Underlivet	-	1	
— - Pleurahulen for Empyem [10])	-	2	[10]) hos samme Individ.
Punktion af Hydrops ovarii	1	1	
Operation for Hygroma patellae	-	1	
Polypoperationer [11])	3	13	[11]) i Næsen 9, i Svælget 1, i Øret 3, i Livmoderen 2, i Endetarmen 1.
Underbinding af Arterier [12])	2	-	[12]) A. spermatica paa Grund af Hydrosarcocele, A. tibialis postica ved Aneurisma traumaticum.
Tenotomi, Gjennemskjæring af Muskler og Fascier	13	2	
Forceret Bevægelse af Led	18	1	
Operation for Platfod	2	-	
— - Haremund	3	-	
— - spaltet Gane [13])	3	2	[13]) hos 3 Personer baade Stafylorhafi og Uranoplastik, hos 1 Stafylorhafi og hos 1 Uranoplastik alene.
Tracheotomi [14])	1	1	[14]) en paa Grund af Croup, en paa Grund af Laryngit hos en voxen Mand, begge med dødelig Udgang.
Operation for Vandbrok [15])	8	4	[15]) hvoraf 11 ved Punktion og Iodinjektion, 1 ved Punktion uden saadan (Hydrosarcocele).
Herniotomi [16])	2	-	[16]) en med heldigt, en med dødeligt Udfald.
Udvidning af Strictura urethrae	-	7	
Gjennemskjæring af en Strictur i glans penis	-	1	
Operation for Phimosis	-	1	
Amputation af penis	1	-	
Borttagelse af en Testikel [17])	3	-	[17]) paa Grund af Sarkom.
Episiorrhaphi	-	1	
Amputation af Collum uteri	2	-	
Operation for Bristning af Mellemkjødet	1	2	
— - Fistula vesico-vaginalis [18])	1	-	[18]) Den Syge døde af Tuberkulose.
— - Fistula ani	1	3	
Borttagelse af Svulster i Rectum	-	3	
— - et fremmed Legeme i Laaret	1	-	
Øienoperationer:			
Borttagelse af Øieæblet	2	1	
Extractio cataractae	10	7	
— — linearis	3	4	
Reclinatio cataractae	3	-	
Discisio —	2	11	
Lateris	130	150	

Operation.	paa Rigshospitalet.	udenfor Rigshospitalet.	Anmærkning.
Transport	130	150	
Iridectomia	5	18	
Gjennemskjæring af musculus ciliaris[19])	55	-	[19]) hos 37 Personer.
Operation for Staphyloma corneae	-	1	
— - Strabismus	1	9	
— - Entropium	1	2	
Borttagelse af Chalazion	1	-	
Operation for Blenorrhoea sacci lacrymalis	-	3	
	193	183	

Desuden omtales nogle Borttagelser af Talpae uden nøiere Opgave over Operationernes Antal samt en flere Gange gjentagen Punktion af spina bifida, der endte dødeligt.

Af **obstetriciske Operationer** udførtes paa Fødselsstiftelsen 7 Tangforretninger, i 4 Tilfælde paa Grund af langvarigt Ophold af Hovedet i Hulheden uden Fremgang i Fødselen, i 1 Tilfælde ved Atresia vaginae paa Grund af smertefulde Veer og stor Svulst i de ydre Genitalia, i 1 Tilfælde paa Grund af Barselkrampe, i 1 paa Grund af fremfalden Arm ved Siden af Hovedet; 2 Mødre forbleve ilive, 5 døde, hvoraf 4 af Barselfeber, 1 af gangrænøs Perforation af Vagina; 5 Børn kom levende, 2 dødfødte til Verden. 2 Vendinger og Udtrækninger ved Tverleier; begge Mødre døde, den ene af Livmoderbristning, den anden af Barselfeber. 1 Udtrækning af et Foster, der var født til Brystet i Bækkenendeleie, paa Grund af Vemangel, med heldigt Udfald for Moder og Barn. 1 Partus praematurus artificialis i 35te Uge hos et Fruentimmer, hvis øverste Bækkenaabnings Længdevidde maalte lidt over 3", med heldigt Udfald for Moder og Barn. Hos 2, der bleve forløste med Tang, blev der paa Grund af stærk Stramning og Ueftergivenhed i de bløde Dele gjort Indsnit til begge Sider i Mellemkjødet. Som udførte af Byens Læger nævnes: 27 Tangforretninger; for 3 Tilfælde er Indikationen ikke angivet; i 13 var Indikationen Vemangel eller Vesvækkelse, i 4 Mangel paa Fremgang i Fødselen i Forbindelse med befrygtet Fare for Fosterets Liv, i 3 Barselkrampe, i 1 Livmoderbristning, i 1 Bækkensneverhed, i 1 ufordelagtig Stilling af Fosterhovedet og i 1 Hydrocephalus hos Fostret; for 6 Mødre er Udfaldet ikke angivet, 19 forbleve ilive, 2 døde, den ene af Livmoderbristning, den anden 2 Dage efter Forløsningen af Kræft i Endetarmen; af Børnene kom 18 levende til Verden, 7 vare dødfødte, for 2 mangler Opgave over Udfaldet. 8 Vendinger, hvoraf en paa Hovedet ved udvendige Haandgreb, alle ved Tverleie; af Mødrene forbleve 6 ilive, 1 døde, for 1 mangler Opgave over Udfaldet; af Børnene kom 3 levende til Verden, 5 vare dødfødte. 3 manuelle Udtrækninger af Hovedet af Fostre fødte i Bækkenendeleie, med heldigt Udfald for Mødrene, 1 Barn fødtes levende, 2 vare dødfødte. 2 Udtrækninger paa Bækkenenden, den ene ved Bækkensneverhed, den anden, første Tvilling, ved Hjelp af stump Hage, med heldigt Udfald for Mødrene, Børnene vare dødfødte. 1 Kephalotripsi paa Grund af Bækkensneverhed, Moderen døde 8 Dage efter Forløsningen (I. W. Müller). 1 Partus praematurus artificialis i 36te Uge tilligemed Vending ved udvendige Haandgreb paa Grund af Tverleie (anført ovenfor) med dødeligt Udfald for Moderen, Barnet døde $1\frac{1}{2}$ Døgn gammelt af Atelectase (H. Vogt). 6 Gange kunstig Forløsning af Moderkagen, i 2 Tilfælde paa Grund af dens Tilbageholden i flere Timer ved Striktur i den indvendige Modermund, i 2 formedelst Blødning, i 1 paa Grund af Kramper; Udfaldet er angivet for 4 Mødre, hvoraf 2 døde af Barselfeber. Ialt foretoges altsaa 59 obstetriciske Operationer.

Paa Fødselsstiftelsen forefaldt 154 Fødsler, hvoraf 1 Tvillingfødsel; de 155 fødte Børn bød sig for i følgende Leier:

1ste Isseleie	120
2det —	27
4de —	1
1ste Bækkenendeleie (Sædeleie)	3
1ste samlet do.	1
2det Bækkenendeleie (Fodleie)	1
Tverleie	2
	155

Den 1ste Tvilling bød sig for i 1ste Bækkenendeleie (Sædeleie), den 2den i 1ste Isseleie.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

	Fødte.	Døde. i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	Dødfødte
Christiania Stadsfysikat	2 213	1 188	360	200	17	151

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 16.
Selvmordere . . . . . 9.

Overskuddet af Fødte over Døde bliver altsaa 1 025 og Forholdet mellem hine og disse = 100 : $53_{,68}$ (Aaret forud 100 : $55_{,02}$). Antallet af døde spæde Børn forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : $6_{,1}$ (i 1864 1 : $6_{,2}$) og til Antallet af samtlige Døde = 1 : $3_{,3}$ (Aaret forud 1 : $3_{,4}$). Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : $5_{,94}$ og Antallet af Børn, døde i Alderen under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : $2_{,1}$ (ligesom Aaret forud). Af Barselkvinder døde ifølge Dødsanmeldelserne fra Lægerne 29; deraf 17 af Barselfeber (blandt hvilke 7 efter obstetriciske Operationer), 3 af Bækkenbetændelse, 1 af Pyaemi, 2 af Barselkrampe, 1 af Emboli, 1 af Blødning fra Livmoderen, 1 af Bristning af Livmoderen, 1 af Lungebetændelse, 1 af Svindsot, 1 af organisk Hjertefeil.

Til Oplysning om Dødsaarsagerne hidsættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste:

Liste over de af Læger meddelte Dødsaarsager i Christiania i 1865 med Angivelse af de Dødes Kjøn og Alder.

	Sum.	Deraf ere:		I 1ste Maaned.		i 2 og 3 Maaned.		i 4, 5, og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2 og 3 Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5-10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		mellem 90-100 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Alcoholismus	6	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anaemia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aneurisma aortae	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angina membranacea . . .	16	12	4	-	-	-	-	-	-	5	1	6	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Apoplexia cerebri	17	9	8	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	2	-	2	4	1	3	-	-	-	-	-
— pulmonum . . .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arthrocace column. vert. .	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— genu	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Atrophia infantum	23	12	11	1	1	3	7	2	2	5	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bronchitis acuta	92	44	48	2	-	3	4	10	9	10	17	13	12	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-
— chronica	15	6	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	1	-	1	4	2	3	-	-	-	-	-
Cancer	32	14	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	5	8	6	1	3	-	2	-	-	-	-	-
Carbunculus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cardit. Endo-, Pericarditis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Caries et Necrosis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cellulitis pelvis	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cholaemia, Icterus	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cholera nostras	8	2	6	-	-	-	-	1	3	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Combustio	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Commotio cerebri	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Congestio cerebri	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Contusio	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Convulsiones	45	25	20	4	3	4	3	10	4	4	3	3	4	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Cystitis	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Debilitas congenita	21	14	7	11	6	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— senilis	33	9	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	15	2	7	2	-
Diabetes mellitus	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoea	57	35	22	-	1	6	3	13	6	8	4	6	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphtheritis faucium	9	5	4	-	-	-	-	-	-	1	1	2	2	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dysenteria	2	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dystokia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eclampsia gravid. & partur.	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Elephantiasis Graecorum .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Embolia	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Empyema	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Encephalit. Mening. simpl.	37	22	15	-	-	3	1	3	2	3	4	11	3	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Enteritis	5	4	1	-	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Epilepsia	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Erysipelas	4	2	2	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Febris gastrica	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— intermittens	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— puerperalis	17	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	11	-	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

	Sum.	Deraf ere:		I 1ste Maaned.		i 2 og 3 Maaned.		i 4, 5 og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2 og 3 Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5-10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		mellem 90-100 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Febris rheumatica	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
— typhosa	21	10	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	1	-	-	-	1	2	3	2	-	3	3	-	-	1	1	-	1	-	-	-
Fracturae	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Gangraena senilis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Gastritis	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Gastroenteritis	3	3	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Haemorrhagia	5	2	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Hepatitis	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hernia	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hydrocephalus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— acut. Meningit. tub.	43	17	26	-	-	-	-	2	1	2	4	7	11	2	4	2	3	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— chronicus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— congenitus	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hydrops	9	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	2	2	2	-	-	-
Insania	10	3	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2	-	2	-	1	1	-	-	1	-	-
Intoxicatio	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laryngitis	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meningit. Myelitis spinalis	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Morbilli	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morbus oesophagi	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
— uteri	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
— viar. urinifer.	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nephritis, Morb. Brighti	28	14	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	2	-	-	-	1	-	4	1	3	3	2	2	-	5	-	2	-	-	-	-
Oedema glottidis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— pulmonum	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Osteosarcoma	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Otorrhoea	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paralysis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Peritoneitis	5	4	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Perityphlitis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Phlegmone	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Phthisis, Tuberc. pulmon.	188	91	97	-	-	-	-	-	-	4	2	4	6	1	1	-	1	4	1	6	6	24	26	13	23	16	13	9	10	8	3	2	4	-	1	-	-
— Tubercul. alior. organ.	5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pleuritis	7	5	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pneumonia	46	26	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	-	3	1	3	4	7	1	2	3	4	4	2	4	-	3	-	-
Pyaemia	8	5	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Rachitis	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rupia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scarlatina	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sclerema	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scorbutus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scrophulosis	7	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Spasmus glottidis	4	1	3	-	1	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Syphilis	14	10	4	1	-	4	2	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trismus neonatorum	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuberculosis acuta	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tussis convulsiva	11	4	7	-	-	-	-	-	-	2	-	1	4	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulcus cruris	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Variolae	27	14	13	1	1	-	1	-	-	1	3	1	1	-	1	-	-	-	-	2	-	5	3	2	1	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Vit. org. abdominis	10	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-
- - cerebri	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
- - cordis	24	13	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	2	4	2	3	2	1	3	1	1	1	-	-	-	-
- - hepatis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- - medul. spinal.	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
- - ventric. & can. int.	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vitium conformationis	4	1	3	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Causa mortis ignota	5	3	2	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Mors accidentalis	5	3	2	1	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Suicidium	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	1034	528	506	26	18	34	24	48	35	51	44	66	59	17	17	13	12	11	8	19	13	44	55	49	52	60	46	40	30	28	38	18	43	2	12	2	-

Denne Liste omfatter 1 034 Dødsfald eller 88,4 pCt. af samtlige Dødsfald; de hyppigst opførte Dødsaarsager vare: Svindsot (188), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 125), akut Bronchit (92), Diarrhoe og Cholerine (tilsammen 65), Lungebetændelse (46), Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 37), Alderdomssvækkelse (33), Kræft (32), Børnekopper (27), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 25), organisk Hjertesygdom (24). Af epidemiske Sygdomme er i det Hele paa denne Liste opført 301 Dødsfald eller 29,11 pCt. af samtlige, og af Sygdomme i Aandedrætsorganerne 409 eller 39,55 pCt.

Veirliget. En Oversigt over de meteorologiske Forhold i 1865 vil erholdes af nedenstaaende fra Christiania Observatorium meddelte Iagttagelser med Hensyn til Temperatur, Barometerstand og Regnmængde m. m.*):

Maaned.	Middeltemperatur i Aarene 1837—63.	1865. Temperatur. Middel.	Høiest.	Lavest.	Barometer. Middel.	Høiest.	Lavest.	Vindstyrke. Middel.	Høiest.	Fremherskende Vindretning.	Skydækket.	Regnhøide.
Januar . . .	÷ 4.095	÷ 2.701	+ 2.8	÷15.5	330.848	335.61	320.80	0.56	3-4	NO	2.94	0.1092
Februar . .	÷ 4.074	÷ 7.923	+ 1.2	÷18.8[1])	36.087	47.75	25.32	0.47	3-4	NO	2.25	0.0432
Marts . . .	÷ 1.121	÷ 2.934	+ 3.9	÷13.9	36.584	44.87	29.45	0.43	2-3	NO	2.42	0.0224
April	+ 3.008	+ 3.184	+13.1	÷ 1.1	37.256	43.49	30.31	0.56	3-4	SSV	2 01	0.0289
Mai	+ 8.077	+ 8.986	+20.3	+ 2.4	35.529	40.68	25.67	0.60	2-3	S	2.42	0.1366
Juni	+11.962	+10.671	+18 8	+ 4.2	36.554	40.42	30.35	0.93	2-3	NO S	1.61	0.0298
Juli	+13.164	+13.464	+24.4[2])	+ 6.8	34.453	39.09	30.19	0.77	2-5	SSV	2.60	0.3092
August . . .	+12.294	+11.512	+18.5	+ 6.4	34.659	38.24	28.68	0.65	4	NO	2.74	0.2290
September .	+ 9.004	+10.047	+18.2	+ 1.8	37.346	41.74	29.11	0.58	3-5	SSV	1.75	0.0325
Oktober . .	+ 4.463	+ 2.874	+10.7	÷ 4.3	33.331	44.54	22.64	0.50	2-5	NO	2.43	0.1974
November .	÷ 0.033	+ 1.716	+ 7.1	÷ 4.3	34.836	41.38	24.12	0.62	3	NO	2.86	0.2110
December .	÷ 2.840	÷ 0.030	+ 9.0	÷ 8.2	337.613	344.41	325.75	0.67	3-4	O	2.40	0.0541
Hele Aaret	+ 4.1701	+ 4.145	+24.4	÷18.8	335.407	347.75	320.80	0.60	4	NO	2.37	1.4033

Middeltemperaturen var lidt lavere, Middelbarometerstanden noget høiere end den gjennemsnitlige for Aarene 1837—63 (335.1 033), Skydækket noget under Gjennemsnitsværdien (2.48), Regnhøiden mindre end den gjennemsnitlige for samme Aarrække, 1.6 992 norske Fod.

Hygiæniske Forholde. I Lighed med de i Sverige paa flere Steder bestaaende Indretninger anlagde nogle Privatmænd i Aarets Løb en Poudretfabrik. Foretagendet, der blev understøttet af Sundhedskommissionen og Stadsfysikus, har i forholdsvis kort Tid vundet megen Fremgang. Paa Tugthuset, hvor Poudretfabrikationen er indført, siges den at have udøvet en meget fordelagtig Indflydelse til Borttagelse af Stank fra Priveterne (Dahl). Ligeledes er der oprettet et Bureau for Trichinundersøgelse af Flesk, hvilket sattes under Sundhedskommissionens Kontrol og i Begyndelsen understøttedes med et ringe maanedligt Tilskud. Kun engang blev Trichiner fundne i amerikansk Flesk.

Fattigsygepleien. Efter de til Stadsfysikatet fra By- og Fattiglægerne indsendte maanedlige Lister ere af dem i Alt behandlede 2 667 fattige Syge, af hvilke 110 ere døde; desuden ere behandlede 93 senere paa Sygehus indlagte Syge og 299 undersøgte og indlagte paa Sygehus uden foregaaende Behandling. Af de saaledes tilsammen 2 760 behandlede fattige Syge hørte 586 til 1ste Distrikt, 679 til 2det, 608 til 3die og 887 til 4de. Paa Sygehusene indkom for Fattigvæsenets Regning tilsammen omtrent 2 112 Syge, hvoraf 205 døde, nemlig paa Rigshospitalets 3 Hovedafdelinger 951 Syge, hvoraf 66 døde, paa Børnehospitalet 34, hvoraf 2 døde, paa Fødselsstiftelsen 124 Fødende, hvoraf 13 døde, paa Koppelazarethet 245 Syge (paa faa Undtagelser nær behandlede for Fattigvæsenets Regning), hvoraf 14 døde, paa Byens Sygehus og dens Filialafdeling 758, hvoraf 110 døde. Paa Arbeidsanstalten behandledes 99 Syge, hvoraf 6 døde. Det

*) Christiania Observatoriums Bredde 59° 54′.7. Længde 28° 23′.3 øst Ferro.
Barometrets Stand er angivet i Pariser-Linier. Barometrets Høide over Havet er 77 norske Fod.
Luftens Temperatur er angivet i Reaumurske Grader.
Vindens Retning er angivet retvisende.
Vindens Styrke: 0 = stille, 1 = laber, 2 = frisk, 3 = stærk, 4 = Storm, 5 = orkanagtig Storm.
Skydækket: 0 = klart, 2 = halvklart, 4 = overskyet.
Regnmaaleren staar i 101 Fods Høide over Havet. Regnhøiden er angivet i norske Fod.

[1]) 13de Februar. [2]) 22de Juli.

hele Antal Syge (og Fødende paa Fødselsstiftelsen), for hvilke Fattigvæsenet har draget Omsorg, har saaledes været 4 878 (i 1864 4 285), deri ikke indbefattet de i Sindssygeasylerne Behandlede. Paa Christiania Byes Sindssygeasyl døde 10, hvorefter altsaa det samlede Antal Døde, der vedkom Fattigvæsenet, beløb sig til 321, eller 27,44 pCt. af samtlige i Aarets Løb indtrufne Dødsfald (i forrige Aar 26,75 pCt.)

Fattigvæsenets Sygeudgifter udgjorde:

1.	til Rigshospitalet for Byen tilhørende Syge	9 912	Spd.
2.	til Byens Sygehus og Ankerløkkens Koppelazareth for do. do.	11 120	—
3.	Tilskud til Byens Sindssygeasyl	8 500	—
4.	for Sindssyges private Forpleining og i andre Asyler	1 570	—
5.	til Lægelønninger	1 322	—
6.	til Medikamenter for fattige Syge i Byen	2 408	—
7.	til Fødselsstiftelsen og Jordemoderlønninger	228	—
	tilsammen	35 060	Spd.

I Gjennemsnit har enhver af Fattiglægerne behandlet Syg kostet 1 Spd. 22 Skill. (i 1864 1 Spd. 48 Skill.); for Medikamenter falder paa enhver Syg 108,3 Skill. (i 1864 1 Spd. 6,8 Skill.)

Det af **Sundhedskommissionen** udarbeidede Udkast til almindelige Sundhedsforskrifter for Byen oversendtes i Februar til Magistraten, der i Marts tilbagesendte det med en Del Bemærkninger, hvorefter det i Juni atter oversendtes til Magistraten. Ved Repræsentantskabets Beslutning af 19de September overdroges Udkastets Drøftelse til en Kommitte. I Anledning af Departementets Cirkulære af 26de Juli 1865 indrettedes et midlertidigt Lazareth i Laboratoriebygningen paa Hovedøen, der var overladt af Armee-Departementet, til Modtagelse af Cholerasyge, som, forinden Choleras Udbrud i Byen, maatte angribes paa Skibe i Havnen. Choleras Nærmelse gav ogsaa Anledning til en Opfordring til Bylægerne om inden deres Distrikter saavidt muligt at paase Fjernelse af sanitære Misligheder. En af Bylægerne udførte ifølge Kommissionens Beskikkelse Visitationerne af de her fra Havnen expederede Udvandringsskibe. Forøvrigt har Sundhedskommissionens Virksomhed indskrænket sig til Undersøgelse af indleverede Klager over sanitære Misligheder.

Den offentlige **Vaccination** udførtes af Stadsfysikus med Bistand af de 4 Bylæger og foretoges foruden i det sædvanlige Lokale tillige i et Par Maaneder paa 2 andre Steder i Byen. Ialt opgives 2 037 Børn at være vaccinerede, hvoraf 1 942 ved den offentlige Vaccinationsindretning, hvor tillige 1 266 Personer bleve revaccinerede mod Betaling, ikke faa revaccineredes uden Betaling; i Medicinalberetningerne omtales 1 300—1 400 Revaccinerede. Paa Tugthuset revaccineredes 365 Fanger (der ere medregnede i det ovenfor opgivne Antal); af 356 Fanger, for hvilke Revaccinationens Virkning blev optegnet, kom der udviklede Vacciner hos 222, abortive hos 91, hos 43 saaes ingen Virkning (L. Dahl). Til indenbys Læger uddeltes omtrent 100 Rør med Vaccinelymfe, til udenbys Læger og Hjelpevaccinatører sendtes ifølge 118 Rekvisitioner 450 Rør. Jordemodereleverne ere af Stadsfysikus meddelte den fornødne Undervisning i Vaccinationens Udførelse.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 1 over en af Svindsot og Pneumothorax død Kvinde, 1 over et Pigebarn, der døde formentlig ved Forgiftning efter Nydelse af saltet Lax, 4 til Undersøgelse af nyfødte Børns Dødsmaade, hvoraf tre vare fundne i Vandet, det fjerde i en Binge. 1 Undersøgelse af et Pigebarn til Afgjørelse af, om der var udført Samleie med hende.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Rigshospitalets				Byens Sygehus.	Garnisons-sygehuset.
	medicinske Afdeling.	chirurgiske Afdeling.	Hudsygeafdeling.	Afdeling for Børn.		
Febre	234	-	-	-	12	21
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	127	1	-	4	12	12
Chroniske — — —	26	-	-	-	91	1
Sygdomme i Nervesystemet	119	4	-	1	37	3
Sindssygdomme		-	-	-	-	1
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	45	-	-	-	16	10
Chroniske — —	27		-		24	3
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	10	1	-	-	12	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	29	-	-	-	22	2
Lateris	617	6	-	5	226	53

	Rigshospitalets				Byens Sygehus.	Garnisons-sygehuset.
	medicinske Afdeling.	chirurgiske Afdeling.	Hudsygeafdeling.	Afdeling for Børn.		
Transport	617	6	-	5	226	53
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed osv.	8	1	-	-	21	2
Chronisk eller afebril Rheumatisme	20	-	-	-	13	4
Læsioner	-	144	-	3	6	27
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	1	92	-	-	46	11
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	-	43	-	-	14	1
Dannelsesfeil og Deformiteter	-	27	-	-	1	-
Ben- og Ledsygdomme	-	54	-	1	16	4
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	-	4	-	-	-	-
Øiensygdomme	-	118	-	20	7	5
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	-	25	-	-	2	3
Syphilis	-	1	191	-	138*)	2
Gonorrhoe og Urethrit o. s. v.	-	-	31	-	113**)	17
Epididymit, Orchit	-	2	19	-	-	6
Excoriationer, Verrucae	-	-	5	-	31**)	1
Hudsygdomme	-	-	143	-	55	41
Forskjellige andre Sygdomme	2	9	30	-	21	3
Friske til Pleie for Syge	18	-		11	39	-
	666	526	419	40	749	180

*) deraf paa Filialafdelingen 128. **) alle paa Filialafdelingen.

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Paa Tugthusets Sygestuer behandledes 131 Sygdomstilfælde (hvoraf 7 tilbageliggende fra det foregaaaende Aar) i 2 119 Dage; det daglige Middelbelæg udgjorde $5,_{81}$, 1 døde, hvorefter Mortalitetsforholdet, naar 11 ved Aarets Slutning tilbageliggende Syge lades ud af Betragtning, bliver $0,_{8}$ pCt. Det daglige Middeltal af Fanger udgjorde $364,_{38}$, gjennemsnitlig kommer der $5,_{8}$ Sygedage paa hver Fange. Medikamentudgifterne beløb sig til 116 Spd. I Akershus Strafanstalt, hvor det daglige Middeltal af Fanger i Aarets Løb er opgivet til lidt over 411, behandledes 177 Sygdomstilfælde (hvoraf 18 tilbageliggende fra det foregaaende Aar); paa Sygestuerne indlagdes 75, i hvilket Antal er medregnet de Sindssyge og andre Fanger, der have været behandlede i Celler; Forpleiningsdagenes Antal paa Sygestuerne var 4 517, det daglige Middelbelæg udgjorde derefter $12,_{38}$. Sammenmenlignet med det angivne Middeltal af Fanger faldt der gjennemsnitlig paa hver Fange $11,_{8}$ arbeidsfri Dage (Aaret iforveien $9,_{8}$). 10 Sygdomstilfælde endte dødeligt, hvilket i Forhold til Antallet af de udskrevne Tilfælde (162) giver et Dødelighedsforhold af $6,_{2}$ pCt. Udgifterne til Medicin beløb sig til 206 Spd. I Bodsfængslet, hvor det daglige Middeltal af Fanger udgjorde $201,_{77}$ og det samlede Antal Fanger, der i Aarets Løb opholdt sig i Fængslet, 387, behandledes 382 mindre betydelige og 56 mere betydelige Sygdomstilfælde, af hvilke sidste 2 medførte Døden, hvilket i Forhold til de Udskrevnes Antal (52) giver et Dødelighedsforhold af 1 : 26; paa Sygecellerne har været indlagt 15 Fanger, 4 laa tilbage fra det forrige Aar, tilsammen 19 Behandlede med 1 079 Forpleiningsdage, det daglige Middelbelæg bliver derefter henved 3. Fuldstændig eller delvis Arbeidsfrihed paa Grund af Sygdom har været tilstaaet i tilsammen 2 000 Dage; fordelt paa Middelbelægget af Fanger kommer $9,_{9}$ Dag paa hver Fange (i 1864 7 Dage). Udgiften til Medicin til Fanger og Betjente udgjorde 87 Spd. I Arbeidsanstalten var det daglige Middeltal af Lemmer $213,_{64}$, det daglige Middeltal af Sygmeldte og for Arbeide Fritagne $11,_{66}$, Sygedagenes Antal var 4 255; i Sygehuse indlagdes 58; i Arbeidsanstaltens Sygestuer behandledes 75, hvoraf 6 døde. Udgifterne til Medicin og Sygerekvisita udgjorde 274 Spd.

Badeindretninger. En Svømme- og Badeanstalt for Damer traadte i dette Aar i Virksomhed. I Rigshospitalets Badeindretning toges mod Betaling 5 224 almindelige Karbad, 325 Gytjebad, 178 Styrtebad og 1 920 Dampbad. Til Hospitalets Syge gaves i Badeindretningerne, uberegnet de almindelige Renselsesbad, 2 235 almindelige Karbad, 345

Gytjebad og 1 222 Dampbad. Af Elektriseringsbilletter solgtes 5 172. Ved Dampvadskeriets Badeanstalt toges 29 592 Karbad og 365 Styrtebad. Den oprettede Mineralvandfabrik antages fremdeles at have havt god Fremgang.

Byens 5 **Apotheker** erklæres ved Visitationen at være befundne i fortrinlig Stand og vel forsynede med gode Medikamenter. Personalet var: ved Svaneapotheket 3 examinerede og 1 uexamineret Medhjelper, ved Elephantapotheket 2 examinerede og 2 uexaminerede Medhjelpere, ved Løveapotheket 2 examinerede, 1 uexamineret Medhjelper og 2 Disciple, ved Rigshospitalets Apothek 2 examinerede, 1 uexamineret Medhjelper og 2 Disciple, ved Hjortapotheket 1 examineret og 1 uexamineret Medhjelper. En Apothekerlærling underkastede sig Medhjelperprøven.

Medicinalpersonalet. Antallet af Byens faste Lægepersonale udgjorde ifølge Departementets Fortegnelse 68, hvoraf 12 i Almindelighed ikke befatte sig med medicinsk Praxis, desuden er Distriktslægen i Aker bosat i Byen. Af Tandlæger opgives 6, af Jordemødre 28.

II. Akershus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er $40{,}_{25}$ norske Quadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 107 422 Indbyggere, fordelt paa følgende 4 Lægedistrikter, nemlig:

1. Akers Distrikt ($9{,}_{26}$ norske Quadratmile), indbefattende:

Herrederne Aker med . . .	18 981	Indbyggere.
Asker & Bærum - .	8 400	—
Sørum - . . .	3 088	—
Skedsmo - . . .	4 200	—
Nittedal - . . .	2 563	—
tilsammen	37 232	Indbyggere.

2. Ullensakers Distrikt ($15{,}_{13}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Næs med . . .	9 317	Indbyggere.
Eidsvold - . . .	8 262	—
Ullensaker - . . .	7 373	—
Gjerdrum - . . .	1 984	—
Nannestad - . . .	4 821	—
Hurdalen - . . .	3 858	—
tilsammen	35 615	Indbyggere.

3. Hølands Distrikt ($9{,}_{70}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Høland med . . .	6 493	Indbyggere.
Urskog - . . .	4 836	—
Fet - . . .	4 110	—
tilsammen	15 439	Indbyggere.

4. Follo Distrikt ($6{,}_{16}$ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Drøbak med . . .	1 662	Indbyggere.
Ladestedet Soon - . . .	677	—
Ladestedet Hølen - . . .	311	—
Herredet Vestby med Ladestedet Hvidsten - . . .	3 242	—
Herrederne Krokstad - . . .	3 118	—
Aas - . . .	2 708	—
Fron - . . .	1 861	—
Næsodden - . . .	1 593	—
Enebak - . . .	3 964	—
tilsammen	19 136	Indbyggere.

Sundhedstilstanden beskrives i det Hele som god; i mindre Grad dog i Hølands Lægedistrikt paa Grund af ondartet Halsesyge, Børnekopper og Cholerine. De førstnævnte to Sygdomme forekom tilligemed Nervefeber epidemisk i Amtet; Børnekopper vare udbredte over hele Amtet og i stærkere Grad end i det foregaaende Aar. Den ondartede Halsesyge og Nervefeber havde en mindre Udbredning end i de nærmest foregaaende Aar.

Dødelighedsforholdene vare bedre end i noget af de foregaaende 4 Aar; de Dødes Antal udgjorde 1 723, hvilket er $16{,}_{05}$ af Tusinde af Befolkningen den 31te December 1865; de Dødes Antal var $7{,}_{6}$ pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 864, og $15{,}_{5}$ pCt. mindre end i 1863, da der døde 2 038, men $0{,}_{7}$ pCt. mere end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1856—1860, hvilket udgjorde 1 711. I de enkelte Lægedistrikter var de Dødes Antal, sammenlignet med det foregaaende Aar, følgende:

	1864.	1865.
Akers Lægedistrikt	576	618
Ullensakers —	715	549
Hølands —	268	276
Follo —	305	280
tilsammen	1 864	1 723

I Akers og Hølands Distrikter var altsaa de Dødes Antal større i 1865 end i 1864; Antallet af Døde i hvert Lægedistrikt var derimod mindre end i 1863.

Sygdomskonstitutionen var i det Hele lidet udpræget undtagen i Akers Distrikt, hvor den inflammatoriske Konstitution havde Overvægten i 1ste Halvaar, samt i Hølands Distrikt, hvor den betegnes som adynamisk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. Deraf Døde.	Tiden opgivet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	137	19	*156	14	6	9	16	19	17	12	12	7	10	15	19
Simpel Feber	62	-	49	6	6	7	2	7	5	3	1	2	3	5	2
Akute Barselsygdomme . . .	36	6	24	1	3	2	2	3	1	1	4	1	3	3	-
Børnekopper	156	12	**195	11	14	26	25	32	15	21	12	12	2	10	15
Vandkopper	45	-	42	7	3	4	9	3	-	5	2	-	2	6	1
Skarlagensfeber	9	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Mæslinger	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	66	3	47	6	3	4	5	3	1	4	4	3	2	9	3
Neldefeber	6	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Kighoste	45	1	42	3	5	2	-	-	3	10	5	9	4	-	1
Strubehoste	19	11	14	1	-	1	2	1	-	-	1	4	2	1	1
Diphtherit	220	32	220	25	18	26	18	13	20	21	26	13	9	18	13
Kusma	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	386	12	218	33	36	24	18	9	20	13	8	10	15	17	15
Lungebetændelse	304	36	295	33	31	39	33	35	26	17	7	7	19	28	20
Pleurit	34	5	23	1	2	4	-	4	2	2	-	6	2	-	-
Akut Ledderheumatisme . . .	55	1	36	6	3	6	2	2	3	1	2	2	4	4	1
Diarrrhoe og Cholerine . . .	320	3	181	13	13	13	4	6	31	39	35	9	11	4	3
Blodgang	2	1	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Gastrisk Feber	8	2	6	1	-	-	-	-	1	1	1	1	-	1	-
Tilsammen	1 912	147	1 556	162	144	168	137	138	145	150	120	86	90	121	95

Af **Nervefeber** opgives et mindre Antal Tilfælde end i en Række af foregaaende Aar. Ialt anmeldtes i Akers Lægedistrikt 74, hvoraf 26 indlagdes paa Rigshospitalet, altsaa:

i Akers Lægedistrikt	48	Behandlede, hvoraf	4	døde,
i Ullensakers —	34	— —	8	—
i Hølands —	21	— —	3	—
i Follo —	34	— —	4	—
tilsammen	137	Behandlede, hvoraf	19	døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 204 Behandlede, hvoraf 24 døde). Antallet af opgivne behandlede Tilfælde siden 1860, fra hvilket Aar først haves særskilte Opgaver for den, efter den sidste Forandring af Christiania Bys Grændser, til Akers Lægedistrikt hørende Del af Akers Herred, har været følgende:

1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
240	328	303	328	204	137.

Den exanthematiske Form af Nervefeber herskede som en liden Epidemi fra Slutningen af Marts Maaned til Midten af August i et bymæssigt bebygget Strøg nær Christianias Bygrændse (Bjølsenejet) samt paa en Plads i vestre Aker. Oplysning om Indførelse ved Smitte kunde ikke skaffes, men Sygdommen herskede i Forveien i Christiania og den første Syge paa Bjølsenejet havde udført Natmandsarbeide i Christiania. Den Bolig, hvori Sygdommen først optraadte, var overbefolket, Sengklæderne vare smudsige, Sengehalmen raadden og stinkende. Ialt angrebes 31, hvoraf 26 indlagdes paa Rigshospitalet; 5 behandledes hjemme, hvoraf 1 døde. Ellers forekom den abdominelle Form dels sporadisk, dels i smaa Epidemier i Ullensaker og Nannestad. Dens Udbredelse ved Smitte fra Hus til Hus kunde paavises (Thoresen). Af simpel Feber opgives 62 behandlede Tilfælde, 34 fra Akers, 12 fra Ullensakers, 16 fra Follo Distrikt.

Af **Barselfeber** opføres 36 Tilfælde, hvoraf 6 endte dø-

*) Af disse 156 ere 26 indlagte paa Rigshospitalet, hvilke 26 ikke ere medregnede mellem de i første Rubrik opførte „Behandlede".

**) Af disse 195 ere 42 indlagte paa Koppclazaretbet i Christiania, hvilke 42 ikke ere medregnede mellem de i første Rubrik opførte „Behandlede".

deligt; 15 falde paa Akers, 10 paa Ullensakers, 7 paa Hølands og 4 paa Follo Distrikt; af 24 Tilfælde forekom 6 i hvert Kvartal. Desuden forekom 2 Tilfælde af Barselmani, der helbrededes, samt 5 Tilfælde af Barselkrampe, hvoraf 3 havde dødelig Udgang.

Børnekopper optraadte mere eller mindre hyppigt over det hele Amt. I Aker fortsatte Epidemien sig fra det foregaaende Aar, da den var indført fra Christiania og Asker, og antog i Aarets første Halvdel en større Udbredelse i det til Christiania nærmest grændsende Strøg. Til Ullensakers Distrikt kom Smitten fra Christiania i Januar. Fra August og til Aarets Slutning optraadte enkelte sporadiske Tilfælde i Hølands Distrikt ved Smitte fra Vinger og fra Sverige, og ligeledes i Aker og i Næs paa Romerige ved Smitte fra Sverige og Odalen. I Follo Distrikt forekom Sygdommen fra Marts til August. Ialt angrebes 198, hvoraf 95 falde paa Akers, 53 paa Ullensakers, 13 paa Hølands og 37 paa Follo Distrikt. Af de 95 i Akers Distrikt indlagdes 42 paa Koppelazarethet i Christiania. Af de øvrige 156 døde 12.

Vandkopper forekom hist og her i det hele Amt; ialt opgives 45 behandlede Tilfælde, hvoraf 25 i Akers Distrikt.

Skarlagensfeber forekom sporadisk i Akers, Ullensakers og Hølands Distrikt. Ialt opgives 9 Tilfælde med 3 Dødsfald; heraf indtraf 7 med 3 Dødsfald i Ullensakers Distrikt. 1 af de anmeldte Tilfælde, der endte dødeligt, omtales som kompliceret med gangrænøs Halsbetændelse og Lungebetændelse.

Af **Rosen** opgives for hele Amtet 66 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt.

For **Herpes Zoster** behandledes af 5 Læger ialt 11 Personer.

Kighoste optraadte som Epidemi i Follo Distrikt, ellers kun sporadisk i de øvrige Lægedistrikter. Ialt opgives 45 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Diphtheriske Sygdomme viste sig ligesom i 1864 stærkt aftagende i Hyppighed i Sammenligning med de foregaaende Aar og havde betydeligere epidemisk Udbredelse kun i Ullensakers Distrikt, fornemmelig i Ullensaker, Nannestad og Eidsvold. Ialt anmeldtes:

Lægedistrikt.	af diphtherisk Svælgbetændelse.		af Strubehoste.	
	Behandlede.	Døde.	Behandlede.	Døde.
Aker	21	3	7	4
Ullensaker	118	18	5	2
Høland	41	9	6	4
Follo	40	2	1	1
Tilsammen	220	32	19	11

I det foregaaende Aar anmeldtes af diphtherisk Svælgbetændelse 315 behandlede Tilfælde med 49 Dødsfald, af Strubehoste 19 Tilfælde med 12 Dødsfald. Sammenligner man Antallet af Angrebne i de enkelte Lægedistrikter i begge de sidste Aar, da viser Sygdommen sig i heromhandlede Aar at have aftaget meget i Akers og Ullensakers Distrikt, lidet i Follo Distrikt, men stærkt tiltaget i Hølands Distrikt. Der anmeldtes nemlig som Angrebne af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen:

	1864.	1865.	Forhold af Angrebne i 1865 mod Angrebne i 1864 i pCt.
i Akers Lægedistrikt . .	42	28	66,7
i Ullensakers — . .	229	123	53,7
i Hølands — . .	17	47	276,5
i Follo — . .	46	41	89,1

Siden 1860, fra hvilket Aar de diphtheriske Sygdomme have havt almindelig epidemisk Udbredning i Amtet, har de opgivne Angrebnes og Dødes Antal af begge Sygdomme været følgende:

	Angrebne.	Døde.	Døde af Angrebne i pCt.
1860	474	83	17,5
1861	729	99	13,5
1862	701	118	16,8
1863	593	69	11,6
1864	334	61	18,2
1865	239	43	18,0

I Ullensakers Distrikt var Sygdommen hyppigst i Begyndelsen af Aaret, aftog lidt efter lidt mod Aarets Slutning; i de øvrige Distrikter var Sygdommen ligeligt udbredt hele Aaret. For følgende Tilfælde af diphtherisk Svælgbetændelse haves nærmere Opgave over Tiden paa Aaret, hvori de indtraf:

	Ullensakers Distrikt.					De øvrige 3 Distr. tils.				
	1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.	Sum.	1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.	Sum.
Diphtherisk Svælgbetændelse . . .	47	27	28	16	118	22	24	32	24	102

I Ullensakers Distrikt angrebes 5 af Strubehoste; Tiden paa Aaret, hvori de indtraf, er ikke angivet; af 14 Tilfælde i de øvrige 3 Distrikter indtraf 2 i 1ste, 3 i 2det, 5 i 3die og 4 i 4de Kvartal. 4 Læger opgive 10 Tilfælde af Lamhed af 38 Angrebne.

Af **Kusma** omtales kun 1 Tilfælde i Follo Distrikt.

Af **Catarrhalske Sygdomme**, opførte under Benævnelserne Catarrh, Catarrhalfeber, simpel Halsbetændelse, akut

Bronchit og Laryngit, opgives 386 behandlede Tilfælde, hvoraf 104 i Akers, 162 i Ullensakers, 30 i Hølands og 90 i Follo Distrikt. I Nannestad af Ullensakers Distrikt havde de i Januar forekommende Catarrhalfebre ligesom i det foregaaende Aar Karakteren af Influenza. Akut Bronchit opføres som Dødsaarsag for 7, Catarrhalfeber for 1 og akut Laryngit for 4; ialt opgives saaledes 12 Døde.

Af **Lungebetændelse** opgives et mindre Antal Tilfælde end i de 3 foregaaende Aar, men flere end i de øvrige nærmest foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Akers	Lægedistr.	af 7	Læger	111	Behandl.,	hvoraf 16	døde;
- Ullensakers	—	- 4	—	143	—	— 13	—
- Hølands	—	- 2	—	10	—	— 1	—
- Follo	—	- 5	—	40	—	— 6	—

Tilsammen af 18 Læger 304 Behandl., hvoraf 36 døde eller $11{,}_8$ pCt. Døde. (I 1864 opgaves af 19 Læger 367 Behandlede, 41 Døde). De fleste Tilfælde forekom i første Halvaar, nemlig af 295, for hvem Tiden paa Aaret er opgivet, 197, i 2det Halvaar 98. Sygdommens Hyppighed paa de forskjellige Aarstider i de forskjellige Dele af Amtet vil sees af følgende Opgave:

	1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.	Hele Aaret.
Akers Lægedistrikt	30	43	13	24	110
Ullensakers —	53	42	13	34	142
Hølands —	2	-	1	-	3
Follo —	18	9	4	9	40
Tilsammen	103	94	31	67	295

Af **Pleurit** opgive 12 Læger 34 behandlede Tilfælde, hvoraf 5 medførte Døden: 8 i Akers, 13 i Ullensakers (med 2 Døde), 10 i Hølands (med 3 Døde) og 3 i Follo Distrikt.

Af **Hjernebetændelse** opføres 33 behandlede Tilfælde, hvoraf 30 endte dødeligt; hos 3 af disse var Dødsaarsagen akut Hjernevatersot; 3 Børn døde desuden af Kramper. Af disse 33 Dødsfald indtraf 9 i Akers, 11 i Ullensakers, 4 i Hølands og 9 i Follo Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme opgives 55 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt. For chronisk Rheumatisme behandlede 6 Læger 75 Personer; af 30 af disse vare 15 Mænd og 15 Kvinder. Desuden opgive 6 Læger 92 Personer som behandlede for Rheumatisme uden dog at angive om akut eller chronisk; af 46 af disse vare 23 Mænd og 23 Kvinder. Rheumatiske Lidelser angives som meget hyppige i Ullensakers Distrikt (Ellertsen); som Grunde opgives altfor sjelden Anvendelse af uldne Underklæder samt Brugen af Kogeovne i Dagligstuen, der tillige som oftest er Soveværelse og sjelden udluftes; Værelset er derfor altid fugtigt.

Diarrhoe og **Cholerine** vare temmelig hyppige i de 3 Sommermaaneder, især i Ullensakers og Hølands Distrikt og i det sidstnævnte Distrikt optraadte mange Tilfælde af Cholerine, der undertiden vare meget heftige; af Distriktslægen behandledes 69 Tilfælde, men et langt større Antal var angrebet. Medicin nedlagdes paa forskjellige Steder af Distriktet til Brug for Almuen. Af begge Sygdomme opgives:

fra Akers	Lægedistrikt	90	Behandlede,	hvoraf	1	døde	
- Ullensakers	—	129	—	—	-	—	
- Hølands	—	69	—	—	2	—	
- Follo	—	32	—	—	-	—	

Tilsammen 320 Behandlede, hvoraf 3 døde.

Af **Blodgang** opgives 2 Tilfælde i Akers Lægedistrikt, 1 Mand og 1 Kvinde, begge Voxne; 1 døde.

Af **Skjørbug** omtales 3 Tilfælde i Ullensakers Distrikt.

Af **Syphilis** berettes 34 Tilfælde at være komne under Behandling i Aarets Løb, af hvilke 26 forekom i Akers, 1 i Ullensakers, 4 i Hølands og 3 i Follo Distrikt. Af det hele Antal bleve 23 indlagte i Rigshospitalet. Af de 11 Syphilitiske, der behandledes i Hjemmet, er Oplysning om Sygdommens Beskaffenhed meddelt om 3, der alle lede af sekundær Syphilis. Af 3 vare 1 af Mand-, 2 af Kvindekjøn. **Gonorrhoe** behandledes af 12 Læger i 34 Tilfælde.

Fnat var i dette Aar fremdeles meget udbredt over den største Del af Amtet, fornemmelig i Ullensakers Distrikt, hvor der behandledes 243 Tilfælde (deraf 209 af en Privatlæge i Eidsvold). Sygdommen siges ogsaa at være meget udbredt i Akers Distrikt, især i Herredet af samme Navn og i Skedsmo; som Behandlede opgives fra hele Distriktet 104. I Hølands Distrikt behandledes af Distriktslægen 48; i Urskoug blev der paa flere Steder ansat Mænd, der tilberedte og udsolgte Skabsalve, og denne Forholdsregel har allerede havt saa gode Følger, at samme Foranstaltning paatænktes indført i Fet og Høland. Fra Follo Distrikt opgives 147 Behandlede. Fra Akers Distrikt berettes det, at Sygdommen fornemmelig udbredes ved Tjenestepiger fra Fjeldbygderne og fra Sverige (Jacobsen); i Ullensakers Distrikt siges den at være indført ved Soldater, der komme hjem fra Gardermoen (Ellertsen, Heidenreich). Middens bedste Opholdssted er Skindfælder, der bruges til Sengklæder, hvorfra den kun kan fordrives ved stærk Ophedning (Thoresen). For **Skurv** opgives 8 Personer at være behandlede.

Af **Spedalske** kjendtes 1 Kvinde, der var hjemmehørende i Eidsvold.

Kjertelsyge omtales som meget almindelig i de bymæssigt bebyggede Strøg af Aker, i Ullensakers og Hølands Distrikter, især i Husmandsklassen. Uhensigtsmæssig Diæt og

arveligt Anlæg nævnes blandt de formentlige Aarsager hertil (Ellertsen). 12 Læger opgive at have behandlet 99 Personer med 3 Dødsfald. Af 74 vare 36 af Mand-, 38 af Kvindekjøn, og af 89 vare 14 over, 75 under 15 Aar.

Af **Svindsot** opgives 69 Dødsfald, hvilket er 17,3 pCt. af samtlige af Læger opgivne Dødsaarsager (399). I det foregaaende Aar var Forholdet 57 af 385 Døde eller 14,8 pCt., i 1863 47 af 425 Døde eller 11,1 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet følgende:

i Akers Lægedistrikt	24	af 123	eller	19,5 pCt.
i Ullensakers —	21	- 142	—	14,8 —
i Hølands —	6	- 60	—	10,0 —
i Follo —	18	- 74	—	24,3 —

Vatersot opføres paa Lægernes Dødsfortegnelser som Dødsaarsag hos 17, Brights Sygdom hos 7, af hvilke 24 Dødsfald 8 opgives fra Akers, 10 fra Ullensakers, 6 fra Hølands Distrikt.

Kræft nævnes som Dødsaarsag hos 14 Personer, hvoraf 6 i Akers, 6 i Ullensakers, 1 i Hølands og 1 i Follo Distrikt. Ialt opgives 25 Behandlede; Kræftens Sæde er opgivet for 10, nemlig 4 med Kræft i Mavesækken, 2 i Livmoderen, 3 i Brystet og 1 i Underlæben.

Blegsot og **Menstruationsuordener** betegnes som hyppige især i Ullensakers og Hølands Distrikter (Heidenreich, Thoresen, Ellertsen, Ingjer). Som Grunde angives uhensigtsmæssig Levemaade og for tynd Beklædning, især Brugen af Krinoline uden tilstrækkeligt Undertøi. For Blegsot behandledes ialt 75 Kvinder; af 31 vare 28 over, 3 under 15 Aar. For Menstruationsuordener behandledes af 5 Læger 19 Tilfælde. Af **Hysteri** behandledes i Akers, Ullensakers og Follo Distrikt af 6 Læger tilsammen 38 Tilfælde.

For **Anæmi** behandledes i Ullensakers Distrikt 23 Syge.

Cardialgi omtales som hyppig især i Ullensakers Distrikt. 15 Læger i forskjellige Lægedistrikter behandlede 206 Tilfælde af Cardialgi, Dyspepsi og Kolik, med 1 Dødsfald, blandt hvilke Privatlægen i Eidsvold alene behandlede 85. Af 112 Personer, der behandledes for disse Sygdomme, vare 53 af Mand-, 59 af Kvindekjøn. 66 Tilfælde af **Neuralgi** behandledes af Privatlægen i Eidsvold.

Ormesygdomme siges at være meget almindelige i Ullensakers og Hølands Distrikter; ialt behandledes af 5 Læger 47 Tilfælde.

Af **Drankersygdomme** opgives 17 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 endte dødeligt.

Af **Sindssyge** omtales 17 nye Tilfælde, nemlig 3, hvoraf 1 betegnes som Recidiv, i Akers, 12 i Ullensakers, 1 i Hølands og 1 i Follo Distrikt. Af det hele Antal kan 3 sees at være indlagt paa Gaustad Asyl; de øvrige behandledes hjemme og om disse er ingen videre Oplysning indkommet. Af det hele Antal er Kjønnet kun opgivet for 3 Kvinder. 3 opgives at lide af Melancholi.

Blandt **mærkeligere Tilfælde** omtales Stivkrampe hos en 12 Aars Dreng, der under Vedhugning afhuggede en mindre Del af venstre Lillefingers sidste Led; 8 Dage derefter indtraadte fuldstændigt udviklet Stivkrampe; Drengen helbredes ved Opium og varme Bade (Tidemand). Hyppige Beskadigelser ved Sauge, Hakkelses- og Tærskemaskiner omtales (Ingjer, Gedde). Fra Høland omtales en Forgiftning af 2 Børn ved Bærene af Rhamnus frangula, der dyrkes meget i Haverne. De kom sig begge.

Af **chirurgiske Operationer** sees at være udført: 1 Exartikulation af Haanden, 3 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, foruden flere uden Angivelse af Antal; 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af en Næsepolyp, 1 af en fibrøs Svulst i Bursa suprapatellaris, 1 af en Kræftsvulst i Brystet, 1 af en Kræftsvulst uden Angivelse af Sted, 1 Trepanation af Pandehulen, 2 Paracenteser af Underlivet og 2 Punktioner af Hydrocele; den ene, hos en 3 Maaneder gammel Dreng, medførte Døden under Konvulsioner.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 18 Tangforretninger; Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 6, Kræftetab efter langvarig Fødsel hos 1 ved den 1ste Trilling, Bækkenforsnevring hos 1, Misforhold mellem Hoved og Bækken hos 2, Blodtab hos 1, Barselkrampe hos 2, Fremfald af Navlesnoren hos 1, Konens og Omgivelsernes Utaalmodighed hos 1; ingen Indikation er opgivet hos 3. Udfaldet er angivet for 14 Mødre, hvoraf 1 døde; af Børnene vare 7 levende, 9 dødfødte; for 2 kjendes ikke Udfaldet. 2 Vendinger, 1 paa Grund af Tverleie, Moder og Barn forbleve ilive; for den 2den er Indikationen ikke opgivet, Barnet dødfødt. 5 Udtrækninger; Indikationen er opgivet for 4, 1 ved Fodleie paa Grund af langsomt Fødselsarbeide, 1 af et dødt Foster, 5 Maaneder gammelt, paa Grund af Fremfald af Navlesnoren og Blødning, 2 af 2den og 3die Trilling; Udfaldet angives for 3 af Mødrene, der kom sig; alle Børn vare dødfødte. 1 Perforation paa dødt Foster paa Grund af Bækkenforsnevring ved en stor Bensvulst paa Helligbenet; Konen døde af Blodtab, da Jordemoderen flere Timer efter Forretningen udtog Efterbyrden. 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, begge uden Angivelse af Indikation; ved den ene med heldig Udgang for Konen, ved den anden er Udfaldet ikke opgivet. Ialt udførtes efter det Foregaaende 28 kunstige Forløsninger, hvoraf 12 i Akers, 3 i Ullensakers, 7 i Hølands og 6 i Follo Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Aker	1 118	618	131	117	13	55
Ullensaker	1 179	549	94	92	3	75
Høland	492	276	35	62	2	19
Follo	605	280	38	37	2	21
Akershus Amt	3 394	1 723	298	308	20	170

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 49.
Selvmordere . . . . . 20.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 671 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 50,8. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 11,4, og til samtlige Døde = 1 : 5,8; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 5,6, og Antallet af Døde under 10 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,8. Af Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 13, af hvilke 6 døde af Barselfeber; hos Ingen af disse var der foretaget obstetriciske Operationer; 1 døde som før omtalt efter forudgaaet Perforation af Fosterhovedet af Blødning, 3 døde af Barselkrampe, 1 uforløst af Blodtab ved forliggende Moderkage, 1 paa Grund af Blodtab 8 Dage efter Forløsningen og 1 af Lungetæring.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgaver over 399 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald eller 23,2 pCt. af samtlige Døde; de hyppigste af de opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (69), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 43), Lungebetændelse (36), Hjernebetændelse og Konvulsioner (33), Vatersot og Brights Sygdom (24), Nervefeber (19), Kræft (14), Børnekopper (12).

Om **Veirliget** berettes, at Vinteren var kold, Foraaret varmt og fugtigt, Forsommeren derimod kold med Mangel paa Regn; senere paa Sommeren og i Begyndelsen af Høsten var Veiret varmt uden synderlig Regnmængde, i Slutningen af Aaret meget afvexlende. Den kolde Forsommer virkede skadeligt paa Høhøsten og satte Kornhøsten tilbage, men paa Grund af senere indtraadt godt Veir blev Kornet af meget god Beskaffenhed. Poteterne led meget ved Tørraadenhed i Follo Distrikt (Krabbe). I Ullensakers Distrikt siges der, at Udhugningen af Skoven gjør Veirliget koldere og Landet vindbart, hvorfor Potetes- og Havreagre skulle lide mere af Frost i de senere Aar end før.

Levemaade og de **hygiæniske Forhold** i Christianias Forstæder paa Landets Grund betegnes som meget mislige. Husene ere slet opførte, trange, tildels overbefolkede; ikke alene en stor Del af Byens faste Arbeidsstok, men ogsaa en Masse fattige Arbeidere med sine Familier flytte did fra Landets forskjellige Egne, og en Følge heraf er Overbefolkning, Arbeidsløshed, Fattigdom; Øl- og Brændevinsdrik er meget gjængs. I Ullensakers og Hølands Distrikter betegnes Levemaaden og de hygiæniske Forhold blandt de lavere Klasser ligesom i det foregaaende Aar i det Hele taget som mislige og flere Læger i disse Distrikter meddele i saa Henseende temmelig enslydende Beretninger. Fattigdommen er tiltaget meget stærkt i det før velstaaende Nannestad og dermed ogsaa Lysten til at udvandre til Amerika. Paa Grund af Skovens Udhugst er Brændet i flere Bygder vanskeligt at erholde og kostbart; derfor anbringes nu Kogeovn i Stuen for at spare Brænde og man lever i saadanne Rum i indesluttet, fugtig, bedærvet Luft. De billigere Bomuldstøier har tildels fortrængt Brugen af hjemmevirkede Beklædningsstoffe; dog dyrkes nu Lin atter mere end før, da Bomulden er bleven dyrere. Husfliden er i det Hele aftaget. Kaffe med alle dens Surrogater bruges i store Kvantiteter og blandt Fødemidlerne indtage raastegte Vafler og de saakaldte Lumper, der begge have fortrængt Fladbrødet, en fremragende Plads. Distriktslægen i Ullensaker er af Sundhedskommissionen i Ullensakers Prestegjeld anmodet om at holde Foredrag i Skolestuerne over, hvad der vedkommer Kvindernes huslige Stel (Ellertsen, Heidenreich, L. F. Lossius). I Follo Distrikt betegnes Levemaade, Boliger og Næringsmidlernes Beskaffenhed i det Hele taget som gode. Kaffedrik er meget udbredt, men Nydelsen af Øl og Brændevin indskrænket (Krabbe, Gedde). I Soon oprettedes dette Aar en Syge- og Understøttelseskasse for Arbeidere.

Fattigsygepleien betegnes i det Hele som godt indrettet og de fleste Kommuner have særskilt antagne Fattiglæger, dels Embedslægerne, dels Privatlæger; som Undtagelse i denne Henseende nævnes Hurdalen. Om Antallet af behandlede fattige Syge haves følgende Opgave: i østre Aker behandledes 267 i sit Hjem, 38 indlagdes paa Sygehus; i Bærum og Asker behandledes 68, i Næs Hovedsogn med Fenstad og Udenæs Annexer tilsammen 143, i Urskoug, Fet og Høland tilsammen 150, i Follo Distrikt 197.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: i Akers Lægedistrikt 14, nemlig i Akers Herred 5, i Bærum, Nittedalen, Skedsmo og Sørum, i hver 2, i Asker 1; i Ullensakers Distrikt 21, nemlig i Gjerdrum, Nannestad, Næs og Ullensaker, i hver 4, i Eidsvold 3, i Hurdalen 2; i Hølands Distrikt 9, nemlig 3 i hvert Herred; i Follo Distrikt 16, nemlig i Drøbak 3, i Soon og Høien, i hver 1, i Krokstad 3, i Fron, Aas og Enebak, i hver 2, i Vestby og

Næsodden, i hvér 1. Angaaende Sundhedskommissionernes Medlemmer meddeles fra Akers Herred, at Kommissionen bestod af 18 Medlemmer foruden Ordføreren; den samlede Kommunerepræsentation er Medlemmer i Nittedalen, Skedsmo, Urskoug, Fet, Krokstad, Aas, Næsodden og Enebak; i Høland er kun Formændene Medlemmer i Vestby er der kun 5 og i Fron 3 valgte Medlemmer. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: I alle Sundhedskommissionerne omhandledes Lovudkastet til Forandring i Kvaksalverloven og Erklæring afgaves. I Akers Herred var Virksomheden hovedsagelig rettet paa Foranstaltninger i Anledning af den der herskende exanthematiske Nervefeber og Børnekoppeepidemi, over hvilke Sygdomme Ordføreren holdt Foredrag; et Antal af 18 Mænd, 1 i hvert Skoledistrikt, beskikkedes for at vaage over de hygiæniske Forholde og for at tjene som Assistenter i Tilfælde af Choleras Udbrud, ligesom Instrux meddeltes. I Nittedalen holdtes Foredrag af Ordføreren om Fnat og om Foranstaltninger mod Børnekopper og i Sørum om Barselfeber, Børnekopper og om Utilstrækkeligheden i Kvindernes Klædedragt. I Ullensakers Distrikt holdt Ordføreren Foredrag over Børnekopper, Strubehoste, Nervefeber, Fnat og de hyppigt forekommende Øiensygdomme. I Ullensakers Herred omhandledes desuden de hyppigt forekommende Lemlæstelser paa Hakkelsemaskiner og besluttedes Visitation af de offentlige Fruentimmer, der under Leirsamlingerne søge op til Gardermoen; i Gjerdrum Foredrag af Ordføreren om Fødemidlerne og flere Omstændigheder ved den daglig brugte Kost, der virke skadeligt paa Helbreden; i Næs om Behandlingen af skindøde Druknede og om de spiselige og giftige Soparter. I Hølands Distrikt Foredrag af Ordføreren om Luften, om Nedtagen af Personer, der have hængt sig, om Svælgdiphtherit, i Hølands Herred desuden om Cholerine og i Urskougs om Behandling af Fnat; der beskikkedes flere Mænd for at meddele Underretning om Behandling af Fnat og for at udlevere Wiener-Fnatsalve. I Follo Distrikt afhandledes i de forskjellige Herreder om Foranstaltninger mod Børnekopper; i Drøbak om et Choleralazareth i Tilfælde af Choleras Udbrud, i Krokstad og Vestby angaaende Sundhedsreglers Udfærdigelse, i Enebak Foredrag af Ordføreren om Fnat.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Akers Lægedistrikt	. . .	1 272
i Ullensakers —	. . .	1 183
i Hølands —	. . .	492
i Follo —	. . .	572
	tilsammen	3 519.

I Opgaven over de Vaccinerede i Akers Distrikt er indbefattet Enkelte, som i Akers Herred bleve vaccinerede af Privatlæger i Christiania. I Sitskogens Annex til Høland blev Ingen vaccineret, fordi Hjelpevaccinatøren var forhindret fra at vaccinere før længere ude paa Høsten og, da han begyndte, ikke fik Vaccinematerien til at slaa an. Senere hindrede Aarstiden.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 7 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 1 over en nær Hølen funden død Mand, 1 over en Mand, som var død af Lungebetændelse efter Brud af Ribben, 1 over en Mand, som var død af Lungebetændelse og som befrygtes at have faaet Sygdommen som Følge af voldelig Medfart, 4 til Oplysning om nyfødte Børns Dødsmaade; 5 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig 1 angaaende Kviksølv, der var benyttet til at fordrive Foster, 1 om en Mand havde erholdt Skade efter Mishandling, 1 om en Mand kunde udholde den ham idømte Straf af Vand og Brød, og 2 i Anledning af Kvinder, som antoges at have født i Dølgsmaal.

Antallet af **Sindssyge**, der forpleiedes for Amtskommunens Regning, udgjorde i Akers Distrikt, foruden de i Sindssygeasyler indlagte, 11, i Ullensakers 32, i Hølands 7, i Follo 9; Antallet af Sindssyge, der vare udsatte i Privatforpleining for Amtets Regning, udgjorde altsaa ved Aarets Udgang ialt 59.

Af **Sygehuse** fandtes Gaustad Sindssygeasyl, om hvis Belæg m. v. henvises til Sygehuslisten.

Badeindretninger. Eidsvoldsbadet var besøgt af 31 Personer, og de behandlede Sygdomme vare: almindelig nervøs Svækkelse, Blegsot, Svindsot, Tilbøielighed til Forkjølelse og Abort. Grefsens Vandkuranstalt ved Christiania besøgtes af 156 Personer; de hyppigst behandlede Sygdomme vare: Debilitas nervosa (24), chronisk Rheumatisme (21), Hysteri (13), Uterinsygdomme (11), Dispositio catarrhalis (8), chronisk Bronchit (7), chronisk Mavecatarrh samt Arthritis (hver 6), Hypochondri (5). Omtrent 80 pCt. behandledes med gunstigt Resultat, idet 36 helbrededes; 89 bleve betydeligt bedrede; 31 behandledes uden gunstigt Resultat. Af andre Badeindretninger omtales flere private Styrtebade i Akers og Hølands Distrikter, flere private Søbadehuse i Drøbak og en Søbadeindretning i Soon.

Drøbaks **Apothek** fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod af Apothekeren og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Akers Distrikt: foruden Distriktslægen og en Fattiglæge, der begge bo i Christiania, 6 Læger, hvoraf tre ved Gaustad Sindssygeasyl, to i Bærum og en i Skedsmo. 5 offentlig ansatte Jordemødre, foruden 2, ansatte for Aker, der begge bo i Christiania; 10 Hjelpevaccinatører.
2. Ullensakers Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Ullensaker,

en i Næs, en i Eidsvold og en i Hurdalen. 14 Jordemødre, 12 Hjelpevaccinatører.

3. Hølands Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Høland, en i Blakjers Annex til Urskoug. 7 Jordemødre, hvoraf sex med offentlig Ansættelse, 8 Hjelpevaccinatører.
4. Follo Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Drøbak, en i Soon, en i Vestby og en i Enebak. 6 Jordemødre, 5 Hjelpevaccinatører.

III. Smaalenenes Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør $31,_{42}$ norske Quadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 98 863 Indbyggere, fordelt paa 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Eidsbergs Lægedistrikt ($10,_{73}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Rødenæs . .	med	2 619	Indb.
Rakkestad .	-	6 468	—
Eidsberg . . .	-	6 101	—
Thrygstad . .	-	4 723	—
Askim	-	2 372	—
Skibtvedt . .	-	3 034	—
tilsammen		25 317	Indb.

2. Moss Lægedistrikt ($6,_{0}$ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Moss	med	4 129	Indb.
Herrederne Spydeberg . . .	-	2 810	—
Haabøl	-	2 445	—
Vaaler	-	2 849	—
Rygge	-	2 794	—
Mosse Landsogn	-	970	—
Raade	-	3 067	—
tilsammen		19 064	Indb.

3. Amtsfysikatet ($5,_{24}$ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne Sarpsborg	med	2 989	Indb.
Fredriksstad .	-	6 833	—
Herrederne Thune	-	6 681	—
Varteig . . .	-	1 405	—
Skeberg . . .	-	4 583	—
Borge	-	3 087	—
Onsø	-	3 656	—
Gleminge . .	-	2 611	—
tilsammen		31 845	Indb.

4. Hvaløernes Lægedistrikt ($9,_{43}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hvaløerne . .	med	2 313	Indb.
Berg	-	3 614	—
Id	-	3 230	—
Aremark . . .	-	4 261	—
tilsammen		13 418	Indb.

5. Fredrikshalds Stadslægedistrikt ($0,_{02}$ n. □ M.), indbefattende Kjøbstaden Fredrikshald med . . . . . 9 219 Indb.

Sundhedstilstanden var i det Hele bedre end foregaaende Aar; af Epidemier fortsatte Kusma og Kighoste sig i ringe Grad fra 1864; derimod omtales Nervefeber, Børnekopper og Diphtherit som almindeligere udbredte især i Hvaløernes Distrikt; fornemmelig i den sidste Halvdel af Aaret optraadte ogsaa Skarlagensfeber epidemisk i de fleste Dele af Amtet. Catarrhalske og inflammatoriske Sygdomme vare ligesom i det foregaaende Aar hyppige.

Dødelighedsforholdene vare gunstige; de Dødes Antal udgjorde nemlig 1 626 eller $16,_{5}$ pro mille af Befolkningen ved Aarets Udgang. Navnlig var de Dødes Antal mindre end i de nærmest foregaaende Aar, saaledes $19,_{75}$ pCt. mindre end i 1864 og $12,_{11}$ pCt. mindre end i 1863, i hvilke Aar de Dødes Antal var resp. 2 026 og 1 850, men $1,_{31}$ pCt. større end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1856—1860, hvilket udgjorde 1 605. Formindskelsen falder for den væsentlige Del paa Eidsbergs Lægedistrikt, hvor Forøgelsen i 1864 hovedsagelig fandt Sted. Antallet af de Døde i de forskjellige Dele af Amtet vil sees af følgende Tabel, der omfatter de 3 sidste Aar:

Lægedistrikt.	1863.	1864.	1865.
Eidsbergs Distrikt	477	669	457
Moss —	379	372	324
Amtsfysikatet	572	580	487
Hvaløernes Distrikt med Fredrikshald	422	405	358
Smaalenenes Amt	1 850	2 026	1 626

Sygdomskonstitutionen betegnes fra Eidsbergs Distrikt som inflammatorisk, fra de øvrige Dele af Amtet som indifferent, dog mod Aarets Slutning mere adynamisk. I Vaar- og Høstmaanederne vare catarrhalske Sygdomme de overveiende; i Sommermaanederne var Sygdomskonstitutionen som i foregaaende Aar udtalt gastrisk. Til Oversigt over de epidemiske Forholde hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

Sygdom.	Hele Aaret.	Døde.	Tiden for Behandlingen er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	331	26	255	8	12	12	18	18	24	17	10	18	19	44	55
Simpel Feber	300	1	292	24	16	30	32	29	18	9	20	29	26	28	31
Barselfeber	49	8	41	5	2	6	3	1	4	-	1	1	6	7	5
Børnekopper	78	10	72	2	22	8	6	1	1	5	13	1	-	11	2
Vandkopper	110	-	110	24	9	6	2	11	5	3	4	4	8	13	21
Rødlinger og Skarlagensfeber	191	34	181	18	7	9	14	7	14	6	10	19	24	26	27
Mæslinger	3	-	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	119	3	101	2	5	12	16	10	16	7	4	6	3	9	11
Kighoste	120	6	104	24	8	2	20	4	4	-	7	20	4	8	3
Diphtherit	536	35	500	44	43	46	36	54	44	51	46	31	35	43	27
Strubehoste	35	19	33	4	3	5	4	4	2	3	1	1	-	4	2
Kusma	92	-	92	22	18	16	16	7	2	4	2	-	5	-	-
Catarrhalske Tilfælde	1 472	9	1 314	171	112	137	136	111	74	86	58	70	106	127	126
Lungebetændelse	330	31	285	43	26	30	24	28	21	13	20	9	17	26	28
Pleurit	37	2	36	7	2	1	2	7	6	3	1	2	1	2	2
Gigtfeber	257	2	240	27	14	32	23	26	16	18	13	12	16	20	23
Koldfeber	9	-	7	-	1	1	3	1	-	-	1	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholerine . . .	1 306	11	1 271	49	46	63	49	88	92	211	284	156	92	83	58
Gastrisk Feber	10	-	10	-	-	-	-	1	1	3	1	-	-	4	-
Tilsammen	5 385	197	4 947	474	346	416	404	411	344	439	496	379	362	455	421

Nervefeber forekom ikke som udbredt Epidemi. Hyppigst og med størst Dødelighed optraadte den i Smaalenenes Amtsfysikat, hvorfra der dog savnes nøiagtigere Oplysninger om dens Gang og Udbredning; i Fredrikshald var Sygdommen hyppigere end i flere foregaaende Aar, især i Aarets 2 sidste Maaneder, angreb udelukkende den fattigere Klasse, optraadte ofte særdeles voldsomt og viste sig meget smitsom. I Slutningen af Februar Maaned viste sig Nervefeber paa en Plads i Id, 4 Personer angrebes, Sygdommen udbredte sig herfra til de nærmeste Gaarde og angreb indtil Juni Maaned 22 Personer, hvoraf 2 døde; i November og December viste sig atter flere Tilfælde i og omkring Tistedalen, saavel i Id som Bergs Sogne; ialt angrebes 16, hvoraf 1 døde. I Fredrikshald viste Sygdommen sig (som exanthematisk Typhus) i Marts Maaned, indført fra Sagene i Christiania med en Kone, hvis Mand var død af Nervefeber; hun bragte med sig et allerede sygt Barn, der anbragtes hos en Slægtning i en Arbeiderbolig ved Rødsveien, medens Konen kom til en anden Arbeiderbolig i Busterudgaarden. Kort efter fik Konen Nervefeber og indlagdes paa Fredrikshalds Sygehus. I Begyndelsen af April angrebes den Kone, hos hvem Barnet havde været anbragt, og en Mand fra den Arbeiderbolig, hvor Konen havde logeret, begge af den exanthematiske Form. Begge Familier bleve isolerede, og deres Rum desinficerede; ingen nye Tilfælde af Nervefeber optraadte, men 4 Tilfælde af simpel Feber i de smittede Familier. Som Angrebne af Nervefeber anmeldes ialt:

fra Eidsbergs Lægedistrikt	14	Behandlede, hvoraf	1	døde
- Moss —	16	—	2	—
- Amtsfysikatet	138	—	13	—
- Hvaløernes Lægedistrikt	38	—	3	—
- Fredrikshald	125	—	7	—
tilsammen	331	Behandlede, hvoraf	26	døde.

(I forrige Aar opgaves 203 Angrebne, 23 Døde). Af simpel Feber opgives 300 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig fra Moss Distrikt 17, fra Eidsberg 11, fra Amtsfysikatet 80 og fra Fredrikshald 192.

Af **Barselfeber** opgives 49 Tilfælde, hvoraf 8 endte dødeligt; det ene af de dødelige Tilfælde forekom efter obstetricisk Operation. Fra Eidsbergs Lægedistrikt opgives 7

Tilfælde med 1 Dødsfald; fra Moss Distrikt 3 Tilfælde, fra Amtsfysikatet 32 med 5 Dødsfald og fra Fredrikshald 7 Tilfælde med 2 Dødsfald, foruden nogle alvorligere Tilfælde af Melkefeber. Desuden omtales Phlegmasia alba dolens enkelte Gange.

Børnekopper viste sig i Fredrikshald i Januar Maaned i 2 Tilfælde; de Syge bleve strax indlagte paa Sygehuset i et særskilt Lokale, og ingen flere angrebes, før Sygdommen i Juni og Juli samt i November og December atter optraadte med 1 Tilfælde i hver Maaned; de behandledes paa samme Maade. 5 af de Syge vare Tilreisende, smittede i Sverige eller Ids Prestegjeld, den 6te var en Kvinde, antagen til Pleierske for de Syge. I Februar Maaned viste Børnekopperne sig i Id og Bergs Herreder af Hvaløernes Lægedistrikt; ialt indtraf 24 Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt; 2 af Tilfældene indtraf i Juli og December Maaned hos Kvinder, der havde besøgt koppesmittede Steder i Sverige. Fra Amtsfysikatet haves ialt Opgave over 33 Tilfælde, deraf fra April til September i Gleminge 2, i Onsø 3 Tilfælde, i Skeberg 9, hvoraf 1 hos et uvaccineret Barn. I Fredriksstad udbrød Sygdommen i Marts Maaned i et Hus, hvor der siden Januar havde logeret en Matros fra Bergs Sogn, som i Februar angrebes af Varioloider; foruden ham angrebes 7 Mennesker, hvoraf 3 uvaccinerede Børn, 1 uvaccineret døde. Til Sarpsborg kom i April Maaned en Sømand fra Tjømø med Variolæ; han blev indlagt paa Sygehus, og ingen flere angrebes. Til Moss indførtes Sygdommen fra Fredriksstad med en Matros, der strax indlagdes paa Sygehus; ingen andre angrebes, derimod viste Sygdommen sig i 2 Tilfælde i Rygge. I de 2 sidste Maaneder af Aaret blev Variolæ fra Sverige indført til Eidsberg, hvor der paa en Gaard angrebes 7 Mennesker, paa en anden (i Herlands Sogn) 2, begge uvaccinerede Børn; i Rødenæs iagttoges 1 Tilfælde, som endte dødeligt. Af en Privatlæge i Eidsbergs Lægedistrikt anmeldtes 2 Koppesyge, hvoraf 1 døde. Ialt haves ifølge det Foregaaende fra hele Amtet Opgave over 78 Tilfælde af ægte og modificerede Børnekopper, hvoraf 10 endte dødeligt.

Vandkopper omtales især fra Fredrikshald som hyppigere end foregaaende Aar, men meget milde. I Fredriksstad og Omegn viste sig en Del Tilfælde, men de bleve oftest ubehandlede (Herman G. Jebe). Ialt opføres 110 Tilfælde.

Skarlagensfeber optraadte i den største Del af Amtet. I Moss udbredte den sig meget, var ofte forbunden med Diphtherit, men især med Meningit (Heiberg). Den begyndte oftere med Brækning, der i Løbet af nogle Dage gik over til en haardnakket Diarrhoe, som i mange Tilfælde virkede uheldig paa Sygdommens Udgang (Mordt). Diphtherit nævnes ogsaa fra andre Steder som en almindelig Komplikation, ligesaa Svulst og Suppuration i Halskjertlerne. Ofte optraadte Sygdommen mildt, og Antallet af de ikke Behandlede angives som betydeligt især i Landdistrikterne. Af Eftersygdomme nævnes som almindelig Vatersot, og i et Par Tilfælde Bronchopneumoni med dødelig Udgang. Ialt anmeldes:

fra Eidsberg	Distrikt	15	Behandlede, hvoraf	2	døde
- Moss	—	102	— —	23	—
- Amtsfysikatet . .		64	— —	9	—
- Fredrikshald . . .		10	— —	-	—

Tilsammen 191 Behandlede, hvoraf 34 døde.

(I forrige Aar opgaves 62 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald).

Af **Mæslinger** nævnes 3 Tilfælde fra Fredrikshald, alle i Mai Maaned.

Af **Rosen** opføres 119 Tilfælde, hvoraf 3 døde, nemlig 2 smaa Børn og 1 70 Aar gammel Kone.

Kighoste fortsatte sig fra det foregaaende Aar i Eidsberg, Amtsfysikatet og Fredrikshald. Den var stærkest udbredt i Aarets første Maaneder, spredte Tilfælde forekom gjennem hele Aaret. Ialt anmeldes:

fra Eidsbergs	Distrikt	9	Behandlede, hvoraf	-	døde
- Moss	—	5	— —	-	—
- Amtsfysikatet . . .		67	— —	3	—
- Fredrikshald . . .		39	— —	3	—

tilsammen 120 Behandlede, hvoraf 6 døde.

Et stort Antal Tilfælde af denne Sygdom kom forøvrigt, som sædvanligt, ikke under Lægebehandling.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opgives:

fra Eidsbergs	Distrikt	104	Behandlede, hvoraf	13	døde
- Moss	—	78	— —	11	—
- Amtsfysikatet . . .		139	— —	3	—
- Hvaløernes	Distrikt	24	— —	6	—
- Fredrikshald		191	— —	2	—

tilsammen 536 Behandlede, hvoraf 35 døde.

(Det foregaaende Aar opgaves 581 Angrebne, hvoraf 82 døde). Fra Moss Lægedistrikt samt fra Eidsberg omtales Gangræn og paralytiske Tilfælde som temmelig almindelige; forøvrigt opgives Sygdommen at have været taalelig mild.

Af **Strubehoste** anmeldes

fra Moss	Distrikt	1	Tilfælde og	1	død.
- Eidsbergs	—	11	— hvoraf	9	døde
- Amtsfysikatet		16	— —	5	—
- Hvaløernes	Distr.	2	— —	2	—
- Fredrikshald		5	— —	2	—

tilsammen 35 behandlede Tilfælde, hvoraf 19 døde.

(I forrige Aar opgaves 68 behandlede Tilfælde med 38 Dødsfald).

Kusma, der i det foregaaende Aar havde hersket som Epidemi over det hele Amt, fortsatte sig i Aarets første 5 Maaneder som saadan især i Sarpsborg og Fredrikshald; i de øvrige Dele af Amtet forekom kun spredte Tilfælde. Ialt er anmeldt 92 Tilfælde, hvoraf ingen endte dødeligt; forøvrigt er det kun de færreste Tilfælde, der ere komne under Lægebehandling. Af Metastaser nævnes 2 Tilfælde, til Genitalia, af en Privatlæge i Eidsberg (Koht).

Catarrhalske Sygdomme vare hyppige gjennem hele Aaret, lidt mindre i Sommermaanederne Juni til September. Af Catarrh, Catarrhalfeber, akut Bronchit og Angina, sammenfattede i denne Gruppe, er ialt opgivet 1 472 Tilfælde med 9 Dødsfald, hvoraf 56 fra Moss Distrikt, 184 fra Eidsbergs, 430 fra Amtsfysikatet, 20 fra Hvaløernes Distrikt og 782 fra Fredrikshald. Af de Døde, for hvilke alle akut Bronchit er opført som Dødsaarsag, vare 3 mellem 60 og 70 Aar og 1 mellem 80 og 90 Aar samt 5 Børn under 15 Aar.

Lungebetændelse var sjeldnere end i de nærmest foregaaende Aar; der opgives:

fra Moss Distrikt .	af 3	Læger	27	Behandl., hvoraf	5 døde
- Eidsbergs — .	- 3	—	80	— —	4 —
- Amtsfysikatet . .	- 4	—	78	— —	10 —
- HvaløernesDistrikt	- 1	—	3	— —	- —
- Fredrikshald . . .	- 5	—	142	— —	12 —
tilsammen	af 16	Læger	330	Behandl., hvoraf	31 døde.

(I 1864 opgaves 724 Behandlede, hvoraf 67 døde). En Læge gjør opmærksom paa, at Sygdommen meget hyppig var forbunden med gastriske Fænomener (Koht). Af **Pleurit** opgives ialt 37 Tilfælde med 2 Dødsfald, nemlig fra Eidsbergs Distrikt 24, hvoraf 1 døde, fra Amtsfysikatet 8 med 1 Dødsfald, fra Moss 4 og fra Fredrikshald 1.

Hjernebetændelse opføres som Dødsaarsag hos 24, tuberkuløs Meningit hos 7, Meningitis spinalis hos 1, Kramper i Børneaarene hos 16, tilsammen 48 Dødsfald, af hvilke 9 opgives fra Eidsbergs Distrikt, 2 fra Moss Distrikt, 1 fra Hvaløernes, 16 fra Amtsfysikatet og 20 fra Fredrikshald. Fra Amtsfysikatet meddeles som oftere iagttaget, at Cerebrospinalmeningit har ført til Sindssygdom; især blandt Tømmerfløderne, der i Medfør af sin Beskjæftigelse døie meget Ondt, have flere været angrebne, og der er oftere udviklet akut Mani; nogle af de Syge ere blevne indsendte til Gaustad Sindssygeasyl. Resultatet angives som ialmindelighed heldigt (Hannestad).

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives 257 behandlede Tilfælde, nemlig 4 fra Moss Distrikt med 1 Dødsfald, 58 fra Eidsbergs med 1 Dødsfald, 30 fra Amtsfysikatet, 1 fra Hvaløernes Distrikt og 164 fra Fredrikshald. For chronisk Rheumatisme er af 6 Læger i Amtsfysikatet og Fredrikshald behandlet 186 Personer; af disse vare 98 Mænd, 88 Kvinder, 180 Voxne og 6 Børn.

Af **Koldfeber** nævnes 9 Tilfælde, deraf fra Moss Distrikt 4, fra Amtsfysikatet 3 og fra Fredrikshald 2 Tilfælde.

Af akute gastriske Sygdomme vare **Cholerine** og **Diarrhoe** endnu hyppigere end i foregaaende Aar; de herskede gjennem alle Aarets Maaneder og vare især i Sommermaanederne og udover Høsten overmaade udbredte. Af disse Sygdomme opgives ialt:

fra Eidsbergs Distrikt	110	behandl.	Tilfælde	med	- Dødsfald
- Moss —	15	—	—	- -	—
- Amtsfysikatet . . .	321	—	—	- -	—
- HvaløernesDistrikt	20	—	—	- 1	—
- Fredrikshald	840	—	—	- 10	—
tilsammen	1 306	behandl.	Tilfælde	med	11 Dødsfald.

Desuden omtales **Enteritis** som Dødsaarsag hos 8, af hvilke 5 vare af Mand-, 3 af Kvindekjøn, 5 Voxne og 3 Børn under 15 Aar. Af Blodgang anføres intet Tilfælde, hvorimod det oplyses fra Eidsberg, at Diarrhoeerne hyppig vare forbundne med blodige Udtømmelser, Brækninger og krampagtige Tilfælde (Koht).

Af **Skjørbug** nævnes kun 3 Tilfælde, af hvilke 1 hos en Mand, 2 hos Kvinder, alle Voxne; forøvrigt siges Sygdommen at forekomme ganske enkeltvis.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.	De Indkomnes Kjøn.		Af de indkomne Tilfælde vare				Udgaaede helbredede.		Tilbageligg. ved Slutningen af 1865.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
			Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær	hereditær	Md.	Kv.		
Amtssygehuset	6	17	7	10	1	13	2	1	6	9	8	221
Moss Sygehus	1	3	2	1	1	2	-	-	2	1	1	88
Fredriksstad Bys Sygehus	-	6	4	2	-	5	-	1	3	2	1	84
Fredrikshalds Bys Sygehus . . .	-	6	2	4	-	6	-	-	2	4	-	65
Fredriksstens Garnisonssygehus .	-	2	2	-	-	2	-	-	2	-	-	71
tilsammen	7	34	17	17	2	28	2	2	15	16	10	146

Som behandlede udenfor Sygehusene nævnes 47 Tilfælde, hvoraf 1 i Eidsbergs Distrikt, 17 i Amtsfysikatet og 29 i Hvaløernes Distrikt og Fredrikshald; Sygdommens Beskaffenhed er anført for 25, af hvilke 9 lede af primær, 11 af sekundær og 5 af tertiær Syphilis; Kjønnet for 45, af hvilke 33 vare af Mand-, 12 af Kvindekjøn. I hele Amtet sees altsaa 81 nye Tilfælde at være kommen under Behandling i Aarets Løb. Af **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 97 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 fra Eidsbergs Distrikt, 3 fra Moss Distrikt (deraf 1 paa Moss Sygehus), 40 fra Amtsfysikatet (deraf 2 paa Amtssygehuset), 51 i Fredrikshald (deraf 6 paa Sygehusene i denne By); 93 Syge vare Mænd, 4 Kvinder.

Af **Hudsygdomme** omtales især Fnat, der fra alle Dele af Amtet beskrives som stadig tiltagende i Udbredning, saavel i Landdistrikterne, som ogsaa tildels i Byerne, hvor den dels bringes med af indflyttede Familier, dels indføres af Barnepiger fra Landet (Mordt, Ebbesen). Fra Eidsbergs Distrikt opgives 516 behandlede Tilfælde, fra Moss Distrikt 31, fra Amtsfysikatet 82, fra Hvaløernes Distrikt 18 og fra Fredrikshald 97, tilsammen 744 Tilfælde; af 621 Tilfælde vare 341 hos Mænd, 280 hos Kvinder, og af 625 vare 317 Voxne, 308 Børn under 15 Aar. Af **Skurv** sees 6 Tilfælde at være komne under Behandling.

Kjertelsyge betegnes som overmaade almindelig; af 11 Læger i Moss, Eidsbergs Distrikt, Amtsfysikatet og Fredrikshald opgives at være behandlet 354 Personer, af hvilke 159 vare af Mand-, 195 af Kvindekjøn, 76 Voxne og 278 Børn under 15 Aar. Kjertelsygdom opføres som Dødsaarsag hos 10, hvoraf 3 i Eidsbergs Distrikt, 1 i Moss, 3 i Amtsfysikatet og 3 i Fredrikshald. Af **Rachitis** opføres 23 Tilfælde, hvoraf 12 af Mand-, 11 af Kvindekjøn, alle Børn under 15 Aar.

Om **Svindsot** bemærkes det fra Fredrikshald, at den synes at være i Tiltagende. Af 524 fra Læger i hele Amtet opgivne Dødsaarsager falde 87 eller 16,60 pCt. paa Svindsot; i det foregaaende Aar var Forholdet 80 af 564 eller 14,1 pCt., i 1863 65 af 519 eller 12,5 pCt. og i 1862 55 af 561 Dødsfald eller 9,8 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var i 1865 Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot og deres Forhold til samtlige opgivne Dødsaarsager følgende:

	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsfald ialt.	Forhold af Døde af Svindsot til samtlige Døde i pCt.
Eidsbergs Lægedistrikt	32	132	24,2
Moss —	11	87	12,64
Amtsfysikatet	25	127	11,73
Hvaløernes Distrikt . .	4	31	12,9
Fredrikshald	15	147	10,2
tilsammen	87	524	16,60

Vatersot opføres paa Dødslisterne som Dødsaarsag hos 28, Morbus Brighti hos 1; af disse 29 Dødsfald falde 14 paa Eidsbergs, 3 paa Moss Distrikt, 3 paa Amtsfysikatet, 8 paa Fredrikshald og 1 paa Hvaløernes Distrikt.

Kræft anføres som Dødsaarsag i 22 Tilfælde, deraf 8 i Eidsbergs Distrikt, 3 i Moss Distrikt, 5 i Amtsfysikatet og 6 i Fredrikshald.

For **Blegsot** og **Menstruationsanomalier** er af 11 Læger i det hele Amt behandlet 265 Kvinder, hvoraf 229 over, 36 under 15 Aar.

Cardialgi nævnes som meget almindelig. Af 12 Læger opgives 618 for Cardialgi og chronisk Gastrit behandlede Tilfælde, hvoraf 251 hos Mænd, 367 hos Kvinder, 577 hos Voxne, 41 hos Børn under 15 Aar.

Ormesygdomme omtales som hyppige i alle Amtets Dele. Der findes opført 131 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 hos Voxne, 123 hos Børn; 61 vare af Mandkjøn og 70 af Kvindekjøn.

Drankersygdomme. Der anføres 10 Tilfælde af Drankergalskab, hvoraf 2 endte dødeligt, samt 1 Tilfælde af akut Alkoholforgiftning, alle hos Mænd. 9 af Tilfældene forekom i Fredrikshald, 1 i Amtsfysikatet og 1 i Eidsbergs Lægedistrikt.

Af **Sindssygdom** nævnes 22 nye Tilfælde, hvoraf 5 i Eidsbergs Distrikt, 13 i Amtsfysikatet og 4 i Fredrikshald; 1 sees at være indsendt til Gaustad Sindssygeasyl, hvorfra han kom tilbage i Bedring, 1 behandledes paa Sygehus inden Amtet og laa tilbage ved Aarets Udgang. Sygdommens Form er opgivet for 11, nemlig Mania hos 4 og Melancholia hos 7. Af de 22 vare 13 Mænd og 9 Kvinder.

Af **mærkeligere Tilfælde** omtales fra en Privatlæge i Eidsbergs Distrikt, at der hos en ung Pige med uregelmæssig Menstruation flød en blodig Vædske ud af Brystvorterne, naar Menses imellem udebleve; samme Læge iagttog 2 Børn med Spina bifida; det ene døde efter 14 Dage; det andet, der endnu var ilive, manglede tillige et Stykke af os frontis, et Stykke af os bregmatis, den ene Extremitet var atrofisk og Genitalia misdannede. Dette Barns Moder havde forhen født et Barn med Spina bifida, men i Mellemtiden 2 sunde Børn (Koht).

Af **chirurgiske Operationer** foretoges paa Moss Sygehus følgende: 1 Exstirpation af Kræft i Læben; 1 Amputation af en i Haandleddet knust Underarm. Forøvrigt opgives fra Amtets Læger følgende Operationer at være udførte: 2 Tracheotomier for fremmede Legemer i Luftveiene; i det ene Tilfælde udtoges en stor Naal af Luftrøret, og Patienten kom sig (Rasch). Det andet Tilfælde var hos en 5 Aar gammel Dreng, der efter Forældrenes Sigende skulde have svælget et Stykke af en Kaffebønne; der optraadte af og til heftige

Suffokationsanfald, medens til andre Tider Respirationen var næsten ganske fri med fuldstændigt Velbefindende; ingen Hæshed tilstede. Paa Grund af Diagnosens Usikkerhed foretoges ingen Operation, førend den 11te Dag, da Patienten var aldeles asphyktisk, kold og pulsløs, kun af og til med lange Mellemrum en svag Snappen efter Veiret. Der gjordes da hurtigst muligt en Aabning i Lig. cricoideum og indførtes en Canyle, men Respirationen var allerede ophørt, og Oplivningsmidler samt kunstig Respiration frugtesløse. Ved Undersøgelse efter Døden fandtes oppe i Svælget en hel brændt Kaffebønne; den var stødt op ved en efter Operationen indført Sonde, men havde havt sit Sæde under høire nederste Stemmebaand, hvor Mucosa i en til Bønnens Størrelse svarende Udstrækning fandtes atrofieret og tildels aldeles forsvunden, saaledes at Ringbruskens Plade og en Del af dens høire Sidering vare blottede, ru og mørkerøde (Rasch). Desuden 1 Gang Tracheotomi ved Strubehoste med dødeligt Udfald (Keyser). 1 Amputation af Læggen, 19 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tæer; 2 Gange Borttagelse af Læbekræft, 6 Gange Borttagelse af Bælgsvulster, 2 af Lipom, 4 af teleangiektatiske tumores, 1 Operation for Labium leporinum, 1 Operation for Empyem, 4 Gange Paracenthesis abdominis, 2 Gange Punktion af Hydrocele (1 Gang med Iodindsprøitning), 1 Gang forceret Retning af en Arm under Chloroformnarcose. Af Øienoperationer opføres 1 Discision og 4 Extraktioner af Cataract samt en Punktion af Cornea.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 20 Tangforretninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 10, Konvulsioner hos 1, Arm liggende ved Siden af Hovedet hos 1, Ovarialsvulst i høire Side hos 1, Bækkenforsnevring hos 2, langvarigt Fødselsarbeide hos 2, for 3 er ingen Indikation opgivet. Udfaldet angives for 19 af Mødrene gunstigt, 1 døde af Thrombose 8 Dage efter Forløsningen. Af Børnene vare 15 levende, 5 dødfødte. 6 Vendingsforretninger, deraf 3 paa Grund af Tverleie, 1 af Bækkenforsnevring og 2 uden anført Indikation; af Mødrene døde den ene 3 Timer efter Fødselen, af Børnene 5. Embryotomi er foretagen 5 Gange; i 2 Tilfælde Exartikulation af Arm i Skulderleddet med paafølgende Vending (Hannestad og Schjander, Kiønig), Udfaldet for Mødrene ikke angivet; i 1 Tilfælde Detrunkation ved forsømt Tverleie og begyndt Selvudvikling med heldigt Udfald for Moderen (Kiønig); i 2 Tilfælde Perforation paa Grund af Bækkenforsnevring (Reymert, Schjander). I det ene af de sidstnævnte Tilfælde hos en 24 Aar gammel Førstefødende var Bækkenet jevnt forsnevret; af Fosteret følte den ene Ansigtshalvdel; efter 2 Døgns Fødselsarbeide blev Tang forgjæves forsøgt, hvorefter Perforation foretoges den næste Dag paa Grund af Konens svage Tilstand; Fosterlydene vare da næsten uhørlige. Konen døde 1 Døgn efter Forløsningen (Schjander). Udfaldet var i det andet Tilfælde heldigt for Moderen. Ialt 31 obstetriciske Operationer, hvoraf 7 i Eidsbergs Distrikt, 3 i Moss Distrikt, 15 i Amtsfysikatet, 1 i Hvaløernes Distrikt og 5 i Fredrikshald.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Eidsberg	836	457	66	105	2	42
Moss	597	324	42	89	3	21
Amtsfysikatet . . .	1 180	487	88	124	8	52
Hvaløerne	419	213	34	49	1	20
Fredrikshald . . .	326	145	38	26	2	11
Smaalenenes Amt	3 358	1 626	268	393	16	146

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 57.
Selvmordere . . . . . 11.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 732 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 48,42; Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Fødte = 1 : 12,5 og til samtlige Døde = 1 : 6,06; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,14, og Antallet af Børn, døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,4. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om Dødsaarsagen hos 9, deraf 1 kort Tid efter obstetricisk Operation, 8 af Barselfeber.

I Lægernes Dødslister er meddelt Opgave over 524 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (32,22 pCt. af samtlige Dødsfald). De hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (87), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 54), Skarlagensfeber (34), Lungebetændelse (31), Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 29), Nervefeber (26), Hjernebetændelse (24), Kræft (22).

Veirliget anføres i heromhandlede Aar at have vist sig lidet gunstigt, med varmt men sent Foraar, kold og tør Sommer, saa der blev et daarligt Foder- og Kornaar.

Om **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** gjentages for en stor Del de i foregaaende Medicinalberetninger gjorte Bemærkninger, især gjældende Arbeiderbefolkningen i og omkring Byerne, dens ofte trange, usunde og overfyldte Boliger, uhensigtsmæssig og daarlig tilberedt Føde, megen og tiltagende Kaffedrik. Denne sidste paapeges fremdeles som en fremtrædende Aarsag til den stadig tiltagende Udbredelse af

Kjertelsyge hos Børn og Cardialgi hos Voxne. Øl- og Brændevinsdrik betegnes fra flere Steder som mindre end før, især i Eidsbergs Distrikt, medens den omtales som almindeligere blandt Arbeiderklassen ved de store Sagbrug omkring Byerne. Fra Fredrikshald nævnes, at der nu er rigelig Anledning til gode, sunde og billige Boliger for Arbeidsklassen; flere Lokaler, der forhen vare mangelfulde, ere ved Sundhedskommissionens Medvirkning udbedrede; de offentlige Arbeiderboliger omtales ogsaa som rummelige og luftige. I Fredriksstads Forstad, hvorom der i foregaaende Beretninger var udtalt Beklagelser over Savnet af let og tilstrækkelig Adgang til Drikkevand, blev der i heromhandlede Aar fuldført en allerede før paabegyndt Vandledning med 3 Vandspring; imidlertid omtales dette som endnu utilstrækkeligt for Behovet.

Fattigsygepleien blev som forhen besørget dels af Embedslægerne og dels af private Læger; følgende Opgaver haves over Antallet af Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning: I Eidsbergs Distrikt ialt 239, deraf 58 af en i Thrygstad boende Privatlæge, i Rakkestad, Eidsberg og Askim 158, ogsaa af en privat Læge. I Sarpsborg 111, i Gleminge, Onsø, Thune og Fredriksstad tilsammen 44 af en i Fredriksstad bosat Læge. I Fredrikshald af Stadslægen 397; i Hvaløernes Distrikt af Distriktslægen 25.

I **Sundhedskommissionerne** omtales følgende Møder at være afholdte: i Eidsbergs Distrikt 16, hvoraf 5 i Rakkestad, 3 i Skibthvedt, i Eidsberg, Thrygstad, Rødenæs og Askim, i hver 2; i Moss Distrikt 12, hvoraf 5 i Moss, 3 i Raade, 2 i Vaaler, 1 i Haaboel og 1 i Spydeberg; i Amtsfysikatets Landdistrikts Herreder 17 Møder, deraf 3 i Onsø, 1 i Gleminge, desuden 8 i Sarpsborg og i Fredriksstad 1 Møde hver Maaned; i Hvaløernes Distrikt 6, nemlig 2 i Id, 2 i Aremark, 1 i Berg og 1 i Hvaløerne; i Fredrikshald 14 Møder. Som Gjenstande for Forhandlinger i Møderne nævnes det omsendte Udkast til Forandringer i den bestaaende Kvaksalverlovgivning samt fra flere Steder om Fnatsygdommens Udbredelse og Midlerne derimod. I Moss By vedtoges Sundhedsforskrifter, der senere ere approberede (i 1866), i Raade vedtoges Udkast til Instrux for Sundhedskommissionens Medlemmer. I Amtsfysikatet holdtes i Sundhedskommissionsmøderne bl. A. Foredrag over de hyppigst forekommende gastriske Sygdomme, over Kjendetegnene paa den ondartede Cholera samt angaaende Foranstaltninger mod den. Møderne i Sarpsborg, Fredriksstad og Fredrikshald optoges væsentlig af Foranstaltninger ianledning af Mangler ved de sanitære Forholde og af de væsentligste herskende Sygdomme; i Fredriksstad derhos af Foranstaltninger ianledning Indre-Departementets Cirkulære af 26de Juli 1865 om Choleralazarethers Oprettelse, hvortil Byen for paakommende Tilfælde havde et Lokale (Asylbygningen) i Forstaden og et i Byen (den nye Slaveribygning). Desuden kunde for det Tilfælde, at nogen Cholerasyg skulde komme søværts og maatte bringes iland, afbenyttes en Opsynsbolig, beliggende paa en Ø ved Qvarantænehavnen. I Sarpsborg blev ianledning af samme Sag stillet til Sundhedskommissionens Raadighed en Sum af indtil 100 Spd., for at der kunde træffes foreløbige Foranstaltninger mod mulige Choleratilfælde, og af dette Beløb var en Del blevet anvendt til Leie af Sygelokale, en anden Del til Sygehusreqvisiter. Derhos var af Kommunebestyrelsen bevilget Sundhedskommissionen 20 Spd. til hurtig Ophjelpelse af sanitære Misligheder. I Fredrikshald blev der sørget for Lokale til Choleralazareth i det nedlagte Sukkerværks Bygninger. Et Trichinbureau traadte i Virksomhed i Fredrikshald.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Eidsbergs Distrikt	761
i Moss —	420
i Amtsfysikatet	1 319
i Hvaløernes Distrikt	421
i Fredrikshald	314
tilsammen	3 235.

Vaccinationen udførtes i Fredriksstad af 2 der bosatte Læger, i Sarpsborg af Kommunelægen og i Fredrikshald af Stadslægen. Fra Eidsbergs Distrikt udtales det Beklagelige i, at der i Rakkestad kun er 1 Vaccinatør (en gammel Jordemoder), idet Ingen for den ringe Godtgjørelse er tilbøielig til at overtage Forretningen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 5 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 3 i Eidsbergs Lægedistrikt, hvoraf 1 over et Barnelig, fundet i Glommen, 1 over Liget af et i Dølgsmaal født Barn og 1 over Liget af en Mand, der var død af Mishandling, og 2 i Amtsfysikatet, den ene til Undersøgelse af en af Tuberkulose og Lungebetændelse Død, den anden over et fundet Barnelig.

Om Antallet af **Sindssyge**, deres Forpleining m. m. findes følgende Oplysninger: I Eidsbergs Distrikt forpleiedes for Amtskommunens Regning 11, foruden 1, der i Aarets Løb meddeltes Attestation om, at hun egnede sig til Amtskommunens Forsørgelse. For Fattigkommunernes Regning findes ingen forpleiede. Fra Moss Distrikt og Amtsfysikatet savnes i Medicinalberetningerne Oplysning om de for offentlig Regning forpleiede Sindssyge. I Hvaløernes Distrikt forpleiedes for offentlig Regning 19 Sindssyge, af hvilke 3 paa Gaustad og 1 paa Oslo Sindssygeasyl.

Af **Sygehuse** findes inden Amtet 6; Fortegnelse over de i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde er meddelt paa nedenstaaende Tabel:

Indkomne Sygdomstilfælde.	Amtssygehuset.	Moss Bys Sygehus.	Fredriksstads Bys Sygehus.	Fredriksstads Garnisonssygehus.	Fredrikshalds Bys Sygehus.	Fredriksstens Garnisonssygehus.
Febre etc.	6	3	8	1	33	8
Akute Sygdomme i Respirations- og Cirkulationsorganerne	-	2	-	2	7	8
Chroniske — — —	2	5	1	-	-	-
Sygdomme i Nervesystemet	1	3	1	-	7	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	1	-	-	3	1	4
Chroniske — —	1	1	-	2	2	5
Uterin- og Menstruationssygdomme, Barselsygdom	-	1	-	-	-	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	-	1	3	-	4	-
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot, etc.	-	-	1	-	2	1
Chronisk og afebril Rheumatisme	2	-	8	-	-	6
Sindssygdomme	-	-	-	-	1	-
Læsioner, Benbrud etc.	6	2	5	2	15	8
Phlegmone, Abscesser, Ulcera etc.	2	3	9	8	9	3
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	1	3	-	-	3	1
Ben- og Leddesygdomme	4	1	3	-	2	5
Chirurgiske Sygdomme i Urin- og Kjønsorganerne	3	-	1	-	-	-
Øiensygdomme	1	1	1	-	-	4
Syphilis	17	3	6	-	6	2
Gonorrhoe og Urethrit	2	1	-	-	1	5
Epididymit, Orchit	-	1	-	-	-	-
Hudsygdomme	13	-	1	5	2	45
Forskjellige andre Sygdomme	-	-	-	-	-	6
Forstilt Sygdom	-	-	-	3	-	-
Friske	-	-	2	-	-	-
Tilsammen	62	31	50	26	95	111

Ved Moss **Badeindretning** toges fra 15de Juni til 31te August ialt 7 818 Bad, nemlig 5 692 Strømbad, 1 269 Karbad, 569 Styrtebad og 288 Douchebad. Ved Fredrikshalds Badehus toges 2 851 Bad, nemlig 1 740 Styrtebad, 333 Karbad, 768 Douchebad og 10 Dampbad. Fra Amtsfysikatet meddeles, at der i og ved Sarpsborg er oprettet tvende Styrtebadeindretninger ved Glommen, begge privat Eiendom, men tilgjængelige for Fremmede; desuden er der ved Thunevandet ved Sarpsborg et lidet Badehus til Kumbad, væsentligst for Damer og Børn. I Fredriksstad haves et Badehus, der omtales som gammelt og forfaldent; der findes vistnok enkelte smaa private Badehuse, men savnes en ordentlig og for alle tilgjængelig Badeindretning.

De 4 **Apotheker** befandtes alle iorden ved Visitationen. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Moss, Sarpsborg og Fredrikshald af 1 Medhjelper og 1 Lærling, i Fredriksstad af 2 Medhjelpere.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Eidsbergs Distrikt: 4 Læger, hvoraf tre bosatte i Eidsberg (af disse befatter den ene sig ikke med Praxis) og en bosat i Thrygstad. 11 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
2. Moss Distrikt: 4 Læger, af hvilke tre i Moss, en i Haabøl. 7 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
3. Amtsfysikatet: 7 Læger, hvoraf fire i Fredriksstad, to i Sarpsborg og en i Skjeberg. 11 Jordemødre; 12 Hjelpevaccinatører.
4. Hvaløernes Distrikt: 1 Læge, bosat i Fredrikshald; 5 Jordemødre, af hvilke en bosat i Fredrikshald; 6 Hjelpevaccinatører.
5. Fredrikshalds By: 6 Læger (foruden Distriktslægen i Hvaløernes Distrikt), af hvilke en ikke praktiserer; 1 Tandlæge. 2 af Byen lønnede Jordemødre.

IV. Buskeruds Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,87 norske Qvadratmile, havde den 31te December 1865 en Befolkning af 99 275 Indbyggere, fordelte paa 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Buskeruds Landfysikat (med et Fladeindhold af 19,08 norske Qvadratmile), indbefattende:

Kjøbstaden Drammen		med	13 032 Indb.
og Herrederne:	Holmsbo og Hurum	-	2 964 —
	Røken	-	2 546 —
	Lier	-	7 523 —
	Eker	-	11 783 —
	Sigdal	-	6 582 —
		tilsammen	44 430 Indb.

2. Ringerikes Lægedistrikt (17,21 n. □ M.), indbefattende

Kjøbstaden Hønefos		med	1 026 Indb.
og Herrederne:	Modum	-	7 556 —
	Hole	-	4 009 —
	Nordrehoug	-	6 846 —
	Aadalen	med	2 382 Indb.
		tilsammen	21 819 Indb.

3. Hallingdals Lægedistrikt (43,27 n. □ M.), indbefattende

Herrederne:	Næs	med	4 638 Indb.
	Gol	-	4 162 —
	Aal	-	5 929 —
		tilsammen	14 729 Indb.

4. Sandsværs Lægedistrikt (10,01 n. □ M.), indbefattende

Kjøbstaden Kongsberg		med	5 011 Indb.
og Herrederne:	Sandsvær	-	4 811 —
	Flesberg	-	3 178 —
		tilsammen	13 000 Indb.

5. Rollags Lægedistrikt (25,3 n. □ M.), indbefattende

Herrederne:	Rollag	med	1 869 Indb.
	Nore	-	3 428 —
		tilsammen	5 297 Indb.

Sundhedstilstanden siges i Almindelighed at have været god, i Drammen, Modum og Hallingdal meget god. Af epidemiske Sygdomme forekom ikke faa, men ingen med almindelig Udbredning over hele Amtet. De væsentligste forekommende epidemiske Sygdomme vare: Nervefeber, diphtheriske og catarrhalske Sygdomme, Diarrhoe og Lungebetændelse.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1602 eller 16,14 af Tusinde af Folkemængden ved Aarets Udgang. Dette Antal Døde er 12,6 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1834, 24,7 pCt. mindre end i 1863, da der døde 2128, men 4,1 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—1860, som udgjorde 1539. Sammenlignes Dødeligheden i de forskjellige Lægedistrikter i det foregaaende og det her omhandlede Aar, saa viser sig Antallet af de Døde i 1865 at have været mindre i samtlige Lægedistrikter, og Formindskelsen i de Dødes Antal i Landfysikatet sees at hidrøre baade fra Landdistriktet og Drammen. Følgende Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Lægedistrikter i de 3 sidste Aar:

Lægedistrikt.	1863.	1864.	1865.
Buskeruds Landfysikat	935	804	743*)

*) Deraf døde:

	1863.	1864.	1865.
i Drammen	234	279	257
i Landfysikatets Landdistrikt	701	525	486

Drammens Folkemængde var efter Folketælling den 31te December 1865: 13 032 Individer, og Dødelighedsforholdet i 1865 altsaa 19,7 af Tusinde; dette er 3,8 af Tusinde mindre end Middeltallet for det sidst forløbne Femaar (1861—1865 = 23,5) og 3,7 mindre end det i sidste Medicinalberetning angivne Dødelighedsforhold for 1864.

Folkemængden i Buskeruds Fysikats Landdistrikter udgjorde efter Folketællingen den 31te December 1865: 31 398 Individer. Ved at sammenligne Dødeantallet (486) med Befolkningen viser Dødeligheden i disse Landdistrikter i Aaret 1865 sig at være 15,5 af Tusinde; altsaa 4,2 mindre end Dødeligheden i Drammen samme Aar, og 2,7 mindre end den i forrige Beretning angivne Dødelighed i Landdistrikterne i 1864 (= 18,2).

Lægedistrikt.	1863.	1864.	1865.
Transport	935	804	743
Ringerikes Distrikt	513	376	341
Hallingdals —	270	299	217
Sandsværs —	296	252	238
Rollags —	114	103	63
Buskeruds Amt	2 128	1 834	1 602

Sygdomskonstitutionen beskrives som fremtrædende inflammatorisk i Buskeruds Landfysikat samt paa Modum, som adynamisk i Sandsværs Distrikt, som indifferent i Hallingdals og Rollags Distrikter.

Til Belysning af de epidemiske Forhold i hele Amtet hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. Deraf Døde.	Tiden er opgivet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	301	39	283	19	18	16	12	10	13	28	24	22	29	43	49
Simpel Feber	368	-	368	29	18	36	24	46	25	37	28	38	35	27	25
Barselfeber	39	5	26	2	1	5	3	2	-	-	1	2	-	4	6
Børnekopper	35	1	28	-	2	8	3	4	3	5	3	-	-	-	-
Vandkopper	42	-	42	9	5	7	6	3	6	3	1	-	-	1	1
Skarlagensfeber	12	3	12	-	-	-	-	-	-	-	3	4	2	1	2
Mæslinger	35	-	35	-	1	-	5	12	6	10	1	-	-	-	-
Rødlinger	68	1	68	5	6	-	-	-	12	25	-	3	6	10	1
Rosen	158	5	143	14	16	13	12	16	12	5	13	11	8	11	12
Kighoste	63	5	63	12	3	3	4	5	10	5	8	-	3	3	7
Strubehoste	44	22	36	3	5	5	6	2	1	1	-	7	-	5	1
Diphtherit	207	18	186	10	20	6	29	24	8	9	12	17	14	20	17
Kusma	93	-	85	5	7	15	11	24	10	9	2	2	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	1 417	18	1 411	159	135	184	131	92	79	46	60	79	153	160	133
Lungebetændelse	449	74	402	40	40	57	46	57	35	18	9	14	26	30	30
Pleurit	36	2	28	3	1	5	5	1	6	-	1	5	1	-	-
Akut Ledderheumatisme	77	1	77	6	11	4	10	6	4	7	7	8	3	9	2
Diarrhoe og Cholerine	1 030	12	1 030	51	35	46	45	39	56	170	164	116	93	118	97
Blodgang	23	1	23	1	1	3	-	2	-	-	12	3	-	1	-
Akut Gulsot	9	1	9	-	1	-	-	-	-	2	-	3	3	1	-
Herpes Zoster	10	-	10	3	-	2	-	2	2	-	-	1	-	-	-
Tilsammen	4 516	208	4 365	371	325	415	352	347	288	380	349	335	376	444	383

Til nærmere Oplysning om de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst i Drammen og Kongsberg hidsættes Fortegnelser over de af Lægerne i disse Byer til Sundhedskommissionerne anmeldte Sygdomstilfælde og Dødsfald:

I. Drammen.

	Hele Aaret.	Januar.	Febr.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	Døde.
Nervefeber	111	12	9	10	3	3	4	13	4	5	5	18	25	11
Simpel Feber	279	23	17	30	17	28	17	28	24	29	26	22	18	-
Barselfeber	4	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-
Børnekopper	22	-	2	7	3	2	3	5	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	28	6	5	-	4	2	6	3	1	-	-	-	1	-
Skarlagensfeber	12	-	-	-	-	-	-	-	3	4	2	1	2	3
Mæslinger	14	-	1	-	2	1	3	7	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	47	5	6	-	-	-	12	24	-	-	-	-	-	-
Rosen	65	8	6	6	7	7	5	1	6	7	3	4	5	1
Kighoste	56	8	3	3	4	5	10	5	8	-	-	3	7	4
Diphth. Svælgbetænd.	67	5	12	5	6	4	2	4	3	7	2	7	10	4
Strubehoste	9	3	1	-	1	-	-	-	-	1	-	2	1	7
Kusma	68	1	6	8	10	22	10	8	1	2	-	-	-	-
Forkjølelsesfeber	53	8	4	7	1	5	1	1	1	8	8	7	2	-
Bronchit og Catarrh	641	59	57	81	55	53	40	16	21	37	90	83	49	12
Simpel Svælgbetænd.	266	39	25	26	26	16	15	11	18	15	21	28	26	-
Lungebetændelse	102	11	12	11	6	11	12	5	3	5	13	10	3	18
Gigtfeber	32	4	5	1	4	2	3	2	4	2	1	3	1	1
Cholerine	115	3	1	3	3	1	3	29	21	35	11	2	3	-
Diarrhoe	546	27	23	37	31	33	41	86	89	56	47	37	39	-
Koldfeber	6	1	-	-	-	3	-	1	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	2 543	223	195	236	183	199	187	249	207	214	229	227	194	61

II. Kongsberg.

	Hele Aaret.	Januar.	Febr.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	Döde
Nervefeber	42	1	-	-	-	1	3	5	11	9	-	6	6	6
Simpel Feber	58	4	1	4	3	15	6	4	2	5	5	4	5	-
Barselfeber	5	1	-	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Vandkopper	7	3	-	-	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Mæslinger	20	-	-	-	3	11	3	2	1	-	-	-	-	-
Rosen	14	1	2	2	-	2	3	1	-	-	-	-	3	-
Kighoste	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphth. Svælgbetænd.	24	1	1	-	1	3	-	2	-	1	4	7	4	-
Strubehoste	5	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	2	-	2
Kusma	17	9	3	2	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-
Forkjølelsesfeber	74	15	9	16	5	-	7	3	1	2	2	7	7	-
Bronchit	57	3	6	11	14	1	-	1	-	2	4	4	11	1
Lungebetændelse	82	4	2	6	17	13	14	6	2	4	4	3	7	9
Gigtfeber	12	1	3	1	1	2	-	2	-	2	-	-	-	-
Cholerine	65	1	-	-	-	-	-	9	17	8	11	10	9	4
Diarrhoe	104	9	6	2	4	5	2	20	19	4	9	12	12	-
Blodgang	1	-		-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Tilsammen	591	57	33	45	51	57	39	57	55	38	39	56	64	22

Nervefeber var mindre hyppig i Drammen end i foregaaende Aar; hyppigst i November og December, da over $^1/_3$ af det hele Antal Angrebne forekom; lidt hyppigere var den i det omliggende Landdistrikt, hvor smaa Epidemier forekom i Ekers Prestegjeld, hovedsagelig i sidste Kvartal, samt i Røkens, Hurums og Liers Prestegjelde. Sygdommens Udbredelse ved Smitte kunde forfølges i de fleste Tilfælde, navnlig i Landdistriktet; dens Varighed var 3—4 Uger, og den efterfulgtes af lang Rekonvalescents. Phænomenerne vare fremtrædende adynamiske (Blich). I Modum af Ringerikes Distrikt forekom i Marts 2 Tilfælde ved Smitte fra Drammen, og en liden Epidemi i Bingen overført ved Smitte fra Naboprestegjeldet Eker. Alle de Angrebne havde i kortere eller længere Tid opholdt sig i de smittede Huse (Thaulow). Paa Ringerike udbrød Sygdommen i Juni paa en fattig Husmandsplads i et afsides Dalføre. Huset havde et Rumindhold af omtrent 1600 Kubikfod og beboedes af 11 Mennesker; af disse angrebes 6; af de 5, der ikke angrebes, vare 2 mellem 70—80 Aar og 3 Børn under 4 Aar. Meddeleren, der antager, at spontan Opkomst her maa have fundet Sted, da der ingen Forbindelse havde været med andre Typhussyge, gjør opmærksom paa, at de Fremmede, der havde hjulpet disse Folk, ikke bleve smittede (Schjong). I Hemsedals Sogn af Hallingdals Distrikt endte i Februar Maaned en Epidemi, der havde vedvaret fra Oktober 1864. I øvre Sandsvær forekom en liden ondartet Epidemi fra Marts Maaned af. Det antoges, at den tørre Sommer, som foranledigede megen Synken af Vandet og derved igjen usunde Uddunstninger af Fjæren og de sumpige Omgivelser ved øvre Ende af Vatnebrynsvandet, har foranlediget Sygdommen (Thorst. Bryn). I den øvrige Del af Amtet forekom Sygdommen i Almindelighed kun sporadisk. — Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet . . . 203 Behandlede, hvoraf 26 Døde.
- Ringerikes Distrikt 30 — — 4 —
- Hallingdals — 6 — — 2 —
- Sandsværs — 62 — — 7 —

tilsammen 301 Behandlede, hvoraf 39 Døde.

Desuden opgives 2 Dødsfald fra Hallingdal uden det tilsvarende Antal Behandlede, og ialt haves altsaa Kundskab om 41 Dødsfald. (I forrige Aar kjendtes 304 Behandlede, 38 Dødsfald). Af simpel Feber opgives 368 behandlede Tilfælde, hvoraf 290 i Landfysikatet, 18 i Ringerikes, 60 i Sandsværs Distrikt.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Landfysikatet 26 behandl. Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt.
- Ringerikes Distrikt 5 — — — 2 — —
- Hallingdals — 1 — — — „ — —
- Sandsværs — 7 — — — 1 — —

tilsammen 39 behandl. Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt.

Desuden kjendtes i Hallingdals Distrikt 1 Dødsfald af Barselfeber uden tilvarende Antal Behandlede. I Landfysikatets Landdistrikt var Barselfeberen hos en af de Kvinder, der døde, tillige compliceret med Phlegmasia alba dolens og Diabetes. Den i Sandsvær døde Kvinde havde tillige Barselmani. Desuden omtales i Drammen 1 Tilfælde og i Ringe-

rikes Distrikt 2 Tilfælde af Barselmani, der alle helbrededes.

Børnekopper udbrød i Drammen i Februar, uden at det lykkedes at paavise Smitten, og vedvarede til Juli Maaned; i Fysikatets Landdistrikt viste Sygdommen sig i Lier i April og Juni, sandsynligvis ved Smitte fra Drammen, i Eker blev den i Mai indbragt af en svensk Arbeider, smittet i Christiania; ialt angrebes i Drammen fra Februar til Juli 22 Personer, og i det tilstødende Landdistrikt fra Marts til Juni 10, hvoraf 7 i Lier, 2 i Eker og 1 i Hurum. De Syge bleve strengt isolerede. I Hallingdals Distrikt forekom 3 Tilfælde i August; Smitten var indbragt ved en Pige fra Valders. Af samtlige Koppetilfælde, ialt 35, endte 1 dødeligt hos et uvaccineret Barn i Drammen.

Vandkopper ere anmeldte hos 42 Personer, hvoraf 28 fra Landfysikatet, 4 fra Ringerikes, 3 fra Hallingdals og 7 fra Sandsværs Lægedistrikt.

Skarlagensfeber forekom kun i Drammen i den sidste Halvdel af Aaret. 12 Børn angrebes, hvoraf 3 döde. Siden Epidemiens Begyndelse i Amtet haves følgende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde:

1862:	214	Behandlede,	hvoraf	31	døde og ialt	36	Dødsfald.
1863:	417	—	—	65	— —	83	—
1864:	56	—	—	12	— —	24	—
1865:	12	—	—	3	— —	3	—

tilsam. 699 Behandlede, hvoraf 111 døde og ialt 146 Dødsfald.

Mæslinger forekom kun i Drammen og paa Kongsberg og nærmeste Omegn. Ialt forekom 35 Tilfælde.

Rødlinger omtales fra Drammen, Hønefos og Hallingdals Distrikt. Ialt behandledes 68 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Af **Rosen** opgives 158 behandlede Tilfælde, hvoraf 103 med 3 Dødsfald i Landfysikatet, 14 i Ringerikes, 9 med 2 Dødsfald i Hallingdals, 31 i Sandsværs og 1 i Rollags Distrikt; ialt 5 Dødsfald.

Kighoste var epidemisk hele Aaret i Drammens By; fra Bygderne deromkring, hvor Sygdommen ikke iagttoges af Lægerne, er der gjennem Rodeformændene anmeldt 3 Tilfælde fra Lier og 3 fra Eker, paa sidste Sted med 1 Dødsfald. I Hallingdals og Sandsværs Distrikter forkom Sygdommen sporadisk. Ialt haves Opgave over 69 Tilfælde med 5 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 337 Tilfælde, hvoraf 16 endte dødeligt, og desuden 7 Døde, som ikke kom under Lægebehandling, tilsammen altsaa 23 Dødsfald). Af de opgivne Tilfælde falde 62 paa Landfysikatet (deraf 56 paa Drammen, 6 paa Landdistriktet) 3 paa Hallingdals og 4 paa Sandsværs Distrikt. For 2 af de i Drammen indtrufne Dødsfald opgives den nærmeste Dødsaarsag hos den ene at være Glotiskrampe, hos den anden Hjernebetændelse.

Diphtherisk Svælgbetændelse vedblev at forekomme epidemisk i samtlige Lægedistrikter, men i det Hele med stærkt aftagende Hyppighed i Sammenligning med de foregaaende 3 Aar; i Sandsværs Distrikt sees Antallet af anmeldte Tilfælde at have været noget større end i det foregaaende Aar.

Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet . . .	89	Behandlede,	hvoraf	6	døde.
- Ringerikes Distrikt	11	—	—	2	—
- Hallingdals —	12	—	—	2	—
- Sandsværs —	85	—	—	6	—
- Rollags —	10	—	—	2	—

tilsammen 207 Behandlede, hvoraf 18 døde.

Desuden opgives fra Fysikatets Landdistrikt 5 dødelige Tilfælde uden det tilsvarende Antal Behandlede; tilsammen kjendes altsaa 23 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 281 behandlede Tilfælde, af hvilke 27 endte dødeligt, og ialt 34 Dødsfald). Af de i Landfysikatet behandlede 89 Tilfælde forekom 67 i Drammen. I Ringerikes, Hallingdals og Rollags Lægedistrikter forekom Sygdommen kun sporadisk. I Sandsværs Lægedistrikt udenfor Kongsbergs By forekom de fleste Tilfælde i Sandsværs Prestegjeld. Ligesom Sygdommens Udbredelse i 1865 i det Hele var mindre end i de nærmest foregaaende Aar, saaledes var ogsaa dens Karakter mindre ondartet end tilforn. Af behandlede Tilfælde have Lægerne opgivet:

i 1865	ialt 207,	hvoraf	18	døde	eller	$8{,}_{7}$ pCt.
1864	— 281	—	27	—	—	$9{,}_{6}$ —
1863	— 682	—	75	—	—	$10{,}_{9}$ —
1862	— 390	—	53	—	—	$13{,}_{5}$ —

Fra Landfysikatet omtales de sekundære Lamheder som sjeldnere (Blich). Ialt omtales 9 Tilfælde af Lamhed efter Diphtherit i det hele Amt. Sygdommen forekom til alle Aarstider, hyppigst i 2det og 4de Kvartal.

Af **Strubehoste** opgives:

fra Landfysikatet . . .	18	Behanhlede,	hvoraf	12	döde.
- Ringerikes Distrikt	17	—	—	7	—
- Sandsværs —	9	—	—	3	—

tilsammen 44 Behandlede, hvoraf 22 döde; desuden opgives fra Landfysikatet 9 Dödsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 31 Dødsfald. Sygdommen omtales ikke fra Hallingdals eller Rollags Lægedistrikter. Sammenlignes de foreliggende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen siden 1861, fra hvilket Aar diphtheriske Sygdomme især begyndte at antage epidemisk Udbredning i dette Amt, viser sig følgende Resultat:

i 1861	130	Behandlede,	hvoraf	26	døde,	og ialt	71 Dödsfald.
i 1862	527	—	—	95	—	— 171	—

i 1863 730 Behandlede, hvoraf 100 døde, og ialt 115 Dødsfald
i 1864 324 — — 49 — — 79 —
i 1865 251 — — 40 — — 54 —

Kusma, der i det foregaaende Aar havde havt epidemisk Udbredning over næsten hele Amtet, vedvarede som Epidemi indtil September Maaned i Landfysikatet og i Sandsværs Distrikt; i Ringerikes Distrikt forekom den sporadisk i Februar og Marts. I Landfysikatets Landdistrikt kom Ingen under Lægebehandling, men 113 Tilfælde anmeldtes af Rodeopsynsmændene. Ialt opgives 93 behandlede Tilfælde, hvoraf 68 i Drammen, 4 i Ringerikes og 21 i Sandsværs Distrikt. Fra Landfysikatet bemærkes, at ingen Metastaser fandt Sted; fra Sandsværs Distrikt omtales flere Tilfælde med consensuelle Affektioner af Testes og Hjernen.

Catarrhalske Sygdomme siges som sædvanligt af akute Sygdomme at have været de almindeligste i Landfysikatet, men forekom noget sjeldnere i Drammen end i det foregaaende Aar. I Hallingdals Distrikt vare catarrhalske Sygdomme hyppige i Slutningen af Aaret; faa Tilfælde behandledes af Lægen. I de øvrige Dele af Amtet forekom disse Sygdomme med almindelig Hyppighed. Ialt opgives af catarrhalske Sygdomme:

fra Landfysikatet . . 1 074 Behandlede, hvoraf 15 døde
- RingerikesDistrikt 124 — — 1 —
- Hallingdals — 26 — — - —
- Sandsværs — 182 — — 2 —
- Rollags — 11 — — - —

tilsammen 1 417 Behandlede, hvoraf 18 døde.

Desuden opgives fra Landfysikatet 2, fra Ringerikes Distrikt 3 og fra Sandsværs Distrikt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. Ialt er altsaa opgivet 24 Dødsfald, der samtlige foraarsagedes ved akut Bronchit. (I forrige Aar opgaves ialt 1 673 Behandlede for catarrhalske Sygdomme og ialt 54 Dødsfald).

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Landfysikatet af 11 Læger 237 Behandl., af hvilke 49 døde
- Ringerikes Distrikt . . . . . 4 — 97 — — 6 —
- Hallingdals — 2 — 17 — — 3 —
- Sandsværs — 3 — 93 — — 15 —
- Rollags — 1 — 5 — — 1 —

tilsammen af 21 Læger 449 Behandl., af hvilke 74 døde.

Fra Landfysikatet opgives desuden 6 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede og i Hallingdals Distrikt 2; ialt kjendes altsaa 82 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves af 18 Læger 426 Behandlede, af hvilke 44 døde, og ialt 65 Dødsfald). Af **Pleurit** omtales 36 behandlede Tilfælde, nemlig 5 fra Landfysikatet, 21 med 2 Dødsfald fra Ringerikes, 5 fra Hallingdals, 3 fra Sandsværs og 2 fra Rollags Distrikt. Fra Sandsværs Distrikt opgives desuden 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Hjernebetændelse opføres som Dødsaarsag hos 54, tuberkuløs Meningit hos 6 og Kramper i Børnealderen hos 30, ialt 90, af hvilke Dødsfald 61 falde paa Landfysikatet og deraf 33 paa Drammens By, 12 paa Ringerikes, 3 paa Hallingdals og 14 paa Sandsværs Distrikt, hvoraf 11 paa Kongsbergs By.

Af **rheumatisk Feber** opgives:

fra Landfysikatet . . 42 behandl. Tilfælde med 1 Dødsfald.
- RingerikesDistrikt 4 — — - - —
- Hallingdals — 11 — — - - —
- Sandsværs — 15 — — - - —
- Rollags — 5 — — - - —

tilsammen 77 behandl. Tilfælde med 1 Dødsfald.

Chronisk Rheumatisme betegnes fra alle Dele af Amtet som almindelig. Af en Læge i Hallingdal opføres 45 Tilfælde af chronisk Rheumatisme og desuden 2 Tilfælde af rheumatisk Lammelse og af en paa Kongsberg 28 af chronisk Rheumatisme.

Af **Koldfeber** forekom kun 6 Tilfælde i Drammen.

Af akute gastriske Sygdomme vare **Cholerine** og **Diarrhoe** hyppigere end almindeligt i Landfysikatet og i Sandsværs Distrikt; paa begge Steder optraadte de epidemisk i Sommer- og Høstmaanederne, saa at de foranledigede Foranstaltninger fra Sundhedskommissionernes Side. Af behandlede Tilfælde af Cholerine og Diarrhoe opgives ialt:

fra Landfysikatet . . . . 715 Behandlede med 8 Dødsfald.
- Ringerikes Distrikt . 39 — - - —
- Hallingdals — . 24 — - - —
- Sandsværs — . 252 — - 4 —

tilsammen 1 030 Behandlede med 12 Dødsfald.

Derhos anmeldtes gjennem Rodeopsynsmændene paa Eker 333 af Cholerine angrebne Personer med 3 Dødsfald og i Lier 139 med 4 Dødsfald; desuden opgives 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Landfysikatet og 2 fra Sandsværs Distrikt. Tilsammen anmeldtes altsaa i hele Amtet 1 502 Angrebne og ialt 23 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 654 behandlede Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt, og ialt 8 Dødsfald). Af **Blodgang** nævnes 11 sporadiske Tilfælde i Ringerikes Distrikt, og 12 Tilfælde med 1 Dødsfald i August i Sandsværs Distrikt paa en afsidesliggende Gaard. Fra Ringerike omtales en epidemisk **Gulsot**, der angreb 9 Personer, 6 Voxne, 3 Børn, og hvoraf 1 Barn døde.

Syphilis. Over de paa Drammens Sygehus og Buskeruds Amtssygehus behandlede Tilfælde giver hosstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne			Af de indkomne Tilfælde vare				Udgaaede.		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Middeltal af Forpleiningsdagenes Antal for hver Udskreven.
		ialt.	Mænd.	Kvinder	primære.	sekundære.	tertiære.	mistænkte.	helbredede.	døde.		
Drammens Sygehus	-	4	1	3	-	4	-	-	2	1	1	48
Buskeruds Amtssygehus . .	2	34	10	24	7	23	1	3	26	-	10	82
Tilsammen	2	38	11	27	7	27	1	3	28	1	11	65

Som Behandlede udenfor Sygehusene opgives 31, hvoraf 26 i Landfysikatet, 1 i Ringerikes, 2 i Hallingdals og 2 i Sandsværs Distrikt; af 20 af disse vare 17 Mænd, 3 Kvinder; Sygdommens Beskaffenhed er anført for 4, der lede af konstitutionelle Tilfælde. Af 31 Syphilitiske, som indlagdes paa Amtssygehuset, opgives 22 at være indlagte fra Landfysikatet, 2 fra Ringerikes, 4 fra Hallingdals, 2 fra Sandsværs og 1 fra Rollags Distrikt. Til Drammen bringes Smitten mest fra Udlandet ved Søfolk. Fremmede Arbeidere ved Jernbanen skulle have været Aarsag til den hyppigere Forekomst i Landdistriktet (Blich). For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives at være behandlet 79 Personer, hvoraf 65 i Landfysikatet, 6 i Ringerikes, 2 i Hallingdals og 6 i Sandsværs Distrikt; af 65 vare 63 Mænd, 2 Kvinder.

Fnat syntes fremdeles at udbrede sig mere og mere over en stor Del af Amtets Landdistrikt. I Landfysikatet var Sygdommen vel fremdeles hyppig, men dog ikke som i det foregaaende Aar; den siges i de fleste Tilfælde at være indbragt fra Fjeldbygderne, navnlig Hallingdal, ved Budeier, Arbeidsfolk, Handelskarle og Driftebønder (Blich). Paa Ringerike, hvor den var i Tiltagende, siges Aarsagen dertil mest at være Fattigdommen, da Befolkningen paa Grund af Mangel kun sjelden skifter Klæder (Schjong). Ved en almindelig Undersøgelse, som ifølge Aadalens Sundhedskommissions Foranstaltning blev foretaget i ytre Aadalen og Viker for at komme til Kundskab om Sygdommens Udbredning, fandtes af 269 Undersøgte 54 Fnattede. (I 1864, da der anstilledes Undersøgelse i den øvrige Del af Aadalen, fandtes af 636 Undersøgte 106 Fnattede) (I. Stang). I Hallingdals Distrikt var den ligesom før mest udbredt i Hemsedal samt i Gol; i Sandsværs Distrikt siges den almindeligt udbredt, i Rollags Distrikt derimod i betydeligt Aftagende. I flere af de Herreder, i hvilke Sygdommen herskede, traf Sundhedskommissionen Foranstaltninger til dens Udryddelse; saaledes blev i Sylling Annex til Lier omtrent 100 Angrebne, for en stor Del Skolebørn, der indbyrdes havde smittet hinanden, behandlede paa offentlig Regning og Skolebørnene nøie kontrollerede; i Aadalen blev Medicin og trykte Anvisninger til at kjende og behandle Fnat uddelte igjennem Tilsynsmændene. Da et forholdsvis stort Antal Angrebne ikke behandledes direkte af Læge, men gjennem Sundhedskommissionernes Tilsynsmænd, haves kun ufuldstændige Opgaver over de Behandledes Antal; 4 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 228 Personer, 2 Læger i Ringerikes Distrikt 25, Privatlægen i Krødsherred omtrent 150, 2 Læger i Sandsværs Distrikt 16 og Distriktslægen i Rollag 2, tilsammen omtrent 420. **Skurv** forekom temmelig sjelden i Landfysikatet og Rollags Distrikt, derimod som før overmaade hyppigt i Hallingdal. Ved en Optælling foranstaltet af Gols Sundhedskommission er der anført 69 som lidende af Skurv i Gol; Antallet var imidlertid større, da der ikke alene savnedes Undersøgelse i 2 Kredse, men Optællingen skete af Ukyndige, hvorved blot de stærkere angrebne Personer antages at være blevne opførte; til Foranstaltninger mod Skurv bevilgede Kommunebestyrelsen 10 Spd., hvorved saagodtsom Intet kunde udrettes (J. C. Torgersen). Af Personer, behandlede for Skurv, opgives, foruden 1, der indlagdes paa Amtssygehuset, ialt 9, nemlig 7 i Landfysikatet og 2 i Hallingdals Distrikt.

Spedalskhed. Foruden 1 i 1864 opdaget spedalsk Pige i Hemsedal i Hallingdals Distrikt, fandtes i 1865 en 32 Aar gammel Mand i Hol af samme Distrikt at være spedalsk.

Kjertelsyge siges at være almindelig i Buskeruds Landfysikat baade blandt By- og Landbefolkning; Hududslet og Øienaffektioner vare de almindeligste Former i Drammen. I Sandsværs Distrikt siges Sygdommen at være mindre hyppig (Støren). 9 Læger i Landfysikatet behandlede 100, 1 Læge i Ringerikes Distrikt 5, 2 i Hallingdals 18, 1 i Sandsværs 6; som Dødsaarsag opføres Kjertelsyge hos 10, Rachitis hos 4, alle i Landfysikatet.

Svindsot. Paa de af Lægerne meddelte Dødslister opføres Svindsot som Dødsaarsag hos 139, hvilket er $15{,}_{3}$ pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (907). (I det foregaaende Aar var Forholdet 152 af 911 opgivne Dødsaarsager eller $16{,}_{7}$ pCt., i 1863 88 af 798 eller 11 pCt.) I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Samtlige opgivne Dødsaarsager	Forhold i pCt.	
Landfysikatet . . .	93	596	15,6	deraf i Drammen 39 af 233 opgivne Dødsaarsager = 16,7 pCt.
Ringerikes Distrikt	18	115	15,7	
Hallingdals —	9	61	14,8	deraf i Kongsberg 13 af 92 opgivne Dødsaarsager = 14,1 pCt.
Sandsværs —	15	125	12,0	
Rollags —	4	10	40,0	
Buskeruds Amt	139	907	15,3	

Vatersot er angivet som Dødsaarsag hos 24, Brights Sygdom hos 13, af hvilke tilsammen 37 Dødsfald 14 falde paa Landfysikatet (deraf i Drammen 3), 7 paa Ringerikes, 4 paa Hallingdals, 11 paa Sandsværs (deraf paa Kongsberg 6) og 1 paa Rollags Distrikt.

Af **Kræft** er opført 27 Dødsfald, hvoraf 16 i Landfysikatet (deraf 2 i Drammen), 6 i Ringerikes, 1 i Hallingdals, 3 i Sandsværs Distrikt (deraf 1 i Kongsberg); hos 24 er Kræftens Sæde angivet, nemlig hos 14 i Mavesækken, hos 4 i Underlivet, hos 1 i Leveren, 1 i Brystet, 1 i Spiserøret, 1 i Livmoderen, 1 i Blæren og 1 i Halskjertlerne.

Blegsot er meget almindelig i Landfysikatet saavel blandt By- som Landbefolkningen (Blich). Paa Ringerike skal Sygdommen være i Tiltagende; i Hallingdals Distrikt var anæmiske Tilstande sjeldnere end før, da Aareladning nu er mindre brugt (J. C. Torgersen), ligesaa sjeldnere i Sandsværs. 3 Læger i Drammen behandlede tilsammen 169, 2 Læger i Kongsberg 10 Personer for Blegsot. I Landfysikatet behandledes forøvrigt af 5 Læger 70 Personer. — I Hallingdals Distrikt omtales **Menstruationsuordener** som hyppige især efter Forkjølelse.

Cardialgi er almindelig overalt; i Landfysikatet siges den at fremkaldes ved Legemsanstrengelser eller Forkjølelse af Fødderne, sjeldnere ved upassende Fødemidler, hvilket hyppigt er Tilfælde i Hallingdals og Sandsværs Distrikter, hvor der nydes meget Kjeldermelk og Staburkost. 6 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 230 Tilfælde, 1 Læge i Ringerikes Distrikt 47, 1 i Hallingdals 44, 1 i Sandsværs 51, tilsammen 372; af 222 Syge vare 72 af Mand-, 150 af Kvindekjøn, af 225 vare 218 Voxne, 7 Børn.

Ormesygdomme omtales som hyppige fra alle Dele af Amtet undtagen Ringerike, hvor de ere sjeldne (J. Stang). Fra Drammen berettes om 2 Tilfælde af Bændelorm, der afdreves, det ene ved Kousso, det andet ved Cortex radicis granati.

Drankersygdomme angives at være sjeldne i Hallingdals Distrikt, især efter at man i Næs har faaet skjerpede Politibestemmelser og indskrænket Udsalg af Brændevin. Ialt omtales 10 Tilfælde, hvoraf 8 af Drankergalskab, nemlig 6 i Drammen, 1 paa Kongsberg og 1 paa Eker.

Af **Sindssygdom** berettes om 31 nye Tilfælde, af hvilke 4 betegnes som Recidiver. 9 anmeldtes fra Landfysikatet, 8 fra Ringerikes Distrikt, 1 fra Hallingdals, 12 fra Sandsværs og 1 fra Rollags. Af 26 Nyanmeldte vare 8 Mænd, 18 Kvinder. Af 31 indlagdes 12 paa Gaustad Sindssygeasyl, hvoraf 2 helbrededes, 3 paa Amtssygehuset, og 16 behandledes i sit Hjem, og af disse sidste vare 5 helbredede inden Aarets Slutning. Af 16, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed anføres, lede 12 af Melankoli, 1 af Mani, 3 af Dements. Sindssygdom opføres som Dødsaarsag hos 7, nemlig 6 i Landfysikatet og 1 i Sandsværs Distrikt.

En **Forgiftning** med Blaasyre forekom paa Eker. En Tjenestepige tog 2 Gange efter hverandre med kort Mellemrum omtrent 30 Draaber Blaasyre hver Gang, idet hun troede, at det var Hoffmannsdraaber; hun døde under voldsomme Kramper $2\frac{1}{2}$ Time efter at have taget Giften.

Af **chirurgiske Operationer** berettes at være udførte: 1 Amputation af Laaret, 3 Amputationer og 17 Exartikulationer af Fingre og Tæer, foruden flere af 2 Læger udførte uden Angivelse af Antal, 2 Borttagelser af Læbekræft, 11 af Sæksvulster, 3 af Fedtsvulster, 1 af en fibrøs Svulst paa Benet, 1 af en Nævus i Ansigtet, 1 af en indgroet Negl, 1 Operation for Armasse i Knæhasen, 6 Paracenteser af Underlivet, hvoraf 5 hos en Person, 3 Punktioner af et Struma cysticum, sidste Gang med Iodinjektion, 4 Polypoperationer, 1 Borttagelse af en fibrøs Svulst i Livmoderen, 2 Tenotomier, 3 Operationer for Haremund, 1 for Ranula, 15 Punktioner for Vandbrok hos 7 Personer, hvoraf en med Iodinjektion, desuden 2 Operationer for samme Sygdom uden Angivelse af deres Beskaffenhed, 1 Herniotomi.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 24 Tangforretninger, for 20 af hvilke Indikationerne angives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse for 10, hvoraf 1 paa en første Tvilling, Bækkenforsnevring for 4, haard og besværlig Fødsel for 2, Krampeslag for 2, hvoraf 1 paa en første Tvilling, Bristning af Livmoderen for 1, 3die Isseleie for 1. Udfaldet er angivet for 20 Mødre, hvoraf 2 døde; 6 Børn vare dødfødte. 7 Vendinger, hvoraf 3 paa Grund af Tverleie, i et Tilfælde tillige med fremfalden Navlesnor, 2 paa Grund af skjæv Stilling af Hovedet, 1 paa Grund af Blødning; Mødrene forbleve samtlige ilive; af Børnene vare 3 levende, 4 dødfødte. 1 Udtrækning paa Bækkenenden med stump Hage; Moder og Barn forbleve ilive. 1 Armløsning ved Bækkenendefødsel; Moderen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 2 Embryotomier paa døde Fostre paa Grund af forsømte Tverleier; i det ene Tilfælde anvendtes tilsidt Kefalotrib; begge Mødre forbleve ilive (Schjong, Ru-

stad). 1 Kefalotripsi paa Grund af Bækkenforsnevring paa dødt Foster; Moderen forblev ilive (Schjong). 1 Borttagelse af Moderkagen; Konen forblev ilive. Desuden foretoges en Reposition af den retroflekterede Livmoder i 4de Maaned af Svangerskabet og Ægget fjernedes. Ialt 38 kunstige Forløsninger, hvoraf 14 i Landfysikatet, 10 i Ringerikes Distrikt, 7 i Hallingdals, 7 i Sandsværs. Om Fødselshjelpen i Landfysikatet forøvrigt bemærker Embedslægen, at i Regelen de examinerede Jordemødre benyttes ved de Fødsler, der forekomme i Drammens By og det med denne i geistlig Henseende forenede Landdistrikt, hvor uexaminerede Fødselshjelpersker kun benyttedes ved 30 af 523 i dette Aar indtrufne Fødsler; i de øvrige Dele af Landdistriktet bistod examinerede Jordemødre derimod kun ved 616 Fødsler af 923.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Landfysikatet . .	1 390	743	127	139	6	62
Ringerike	651	341	52	77	1	30
Hallingdal	504	217	51	20	2	21
Sandsvær	447	238	30	44	2	20
Rollag	142	63	9	10	-	11
Buskeruds Amt .	3 134	1 602	269	290	11	144

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 43.

Selvmordere . . . . . 7.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1 532 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : $51,_1$. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : $11,_7$ og til Antallet af samtlige Døde = 1 : $5,_9$; Antallet af Døde mellem 1 og 10 Aar til samtlige Døde = 1 : $5,_5$ og Antallet af Døde under 10 Aar til samtlige Døde = 1 : $2,_9$. Af Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 12, medens der paa Prestelisterne kun sees opført 11 døde Barselkoner; men da 2 af disse kunne sees ikke at være omhandlede i Lægernes Beretninger, faaes der ved at sammenholde begge Opgaver for hele Amtet en Sum af 14 Dødsfald paa Barselseng. Af de 12 Dødsfald, der, som anført, ere omhandlede i Medicinalberetningerne, foraarsagedes 6 ved Barselfeber, 3 af Blødning under Fødselen, 2 ved Barselkrampe, 1 faa Timer efter Forløsningen af Bristning af Livmoderen; af de paa Prestelisterne Opførte vides en at være død uforløst; Læge blev ikke hentet.

Lægernes Beretninger indeholde ialt Opgave over 907 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald ($56,_6$ pCt. af samtlige Døde; i forrige Aar 911 af 1 834 eller $49,_6$ pCt.) De hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (139), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit, Konvulsioner (tilsammen 90), Lungebetændelse (82), Alderdomssvækkelse (70), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 54), Nervefeber (41), chronisk Bronchit (40), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 37), Hjerneslag (30), Kræft (26), akut Bronchit (24), Cholerine og Diarrhoe (tilsammen 23), organiske Feil i Hjernen (21).

Veirliget. En Oversigt over de meteorologiske Forholde i Drammen i 1865 vil erholdes af nedenstaaende af Apotheker Stillesen til Sundhedskommissionen meddelte Iagttagelser af Barometerstand, Temperatur og Regnmængde:

Maaned.	Barometerstand i Milimeter.					Temperatur efter R.					Regnhøide i norske Fod.
	Middel.	Høiest.		Lavest.		Middel.	Høiest.		Lavest.		
Januar . . .	748,$_{733}$	760,$_5$	23de	726,$_8$	14de	÷ 2,$_{676}$	+ 3,$_0$	5te	÷ 15,$_2$	31te	0,$_{20161}$
Februar . . .	760,$_{419}$	787,$_1$	11te	737,$_0$	19de	÷ 8,$_{346}$	+ 4,$_4$	25de & 27de	÷ 22,$_5$	4de	0,$_{05970}$
Marts	761,$_{544}$	780,$_4$	19de	745,$_4$	5te	÷ 3,$_{089}$	+ 3,$_2$	31te	÷ 13,$_0$	20de	0,$_{05100}$
April	763,$_{973}$	777,$_4$	20de	747,$_6$	26de	+ 5,$_{058}$	+ 15,$_4$	22de	÷ 1,$_2$	3die	0,$_{00833}$
Mai	759,$_{346}$	770,$_0$	21de	737,$_2$	30te	+ 10,$_{123}$	+ 22,$_0$	23de	+ 2,$_5$	1ste	0,$_{10224}$
Juni	761,$_{701}$	770,$_4$	21de	748,$_2$	10de	+ 12,$_{800}$	+ 19,$_8$	17de	+ 6,$_2$	2den	0,$_{04167}$
Juli	756,$_{221}$	776,$_0$	26de	747,$_5$	9de	+ 14,$_{958}$	+ 25,$_4$	23de	+ 9,$_6$	30te	0,$_{11503}$
August . . .	756,$_{760}$	764,$_8$	25de	745,$_1$	2den	+ 12,$_{468}$	+ 19,$_5$	28de	+ 7,$_4$	1ste	0,$_{46251}$
September .	759,$_{680}$	767,$_5$	24de	745,$_1$	1ste & 11te	+ 11,$_{057}$	+ 20,$_5$	7de	+ 2,$_5$	29de	0,$_{03800}$
Oktober . . .	750,$_{301}$	775,$_8$	3die	726,$_7$	27de	+ 2,$_{749}$	+ 15,$_0$	7de	÷ 4,$_0$	18de	0,$_{29752}$
November . .	753,$_{668}$	768,$_0$	6te	728,$_4$	23de	+ 1,$_{315}$	+ 7,$_8$	26de	÷ 5,$_7$	8de	0,$_{25625}$
December . .	759,$_{289}$	774,$_4$	6te	733,$_6$	31te	÷ 0,$_{311}$	+ 7,$_4$	16de	÷ 7,$_7$	4de	0,$_{08044}$
Hele Aaret .	757,$_{597}$	787,$_1$	11teFebr.	726,$_7$	27de Okt.	+ 4,$_{676}$	+ 25,$_4$	23de Juli.	÷ 22,$_5$	4de Febr.	1,$_{71430}$

Om Veirliget i Ringerikes Distrikt berettes, at der i Aarets Begyndelse var jevn, ikke meget streng Vinterkulde; Vaaren kom tidligt med drivende Varme; Forsommeren var kold, Sommeren tør og varm, Høsten mild og regnfri; Vinteren indfandt sig med liden Kulde og Sne. Høhøsten blev under et Middelsaar, Korn- og Poteteshøsten gav middelmaadigt Udbytte. Fra Hallingdals Distrikt berettes, at Vinteren i Aarets Begyndelse var mild, Vaaren og Forsommeren kold og tør, Slutningen af Sommeren samt Høsten regnfuld, Resten af Aaret mild og fugtig. Tidlige Frostnætter gjorde, at Korn og Potetes ikke modnedes i de høiere liggende Dalfører. I Sandsværs Distrikt var Sommeren tør, saa at Høavlen blev mindre end almindelig; Korn- og Poteteshøsten blev god. I Rollags Distrikt var Sommerens sidste Del regnfuld, Høsten tør og stormfuld. Fra Kongsberg meddeles følgende af Berglæge Tobiesen anstillede Iagttagelser over Temperaturforholdene og Barometerstanden i det heromhandlede Aar:

1865.	Middelthermometerstand. Kl. 8 Form.	Kl. 2 Efterm.	Kl. 8 Efterm.	Middelbarometerstand Kl. 8 Form.
Januar . . .	÷ 4,0 ° R.	÷ 2,5 ° R.	÷ 3,7 R.	27″ 1‴
Februar . .	÷ 10,2 -	÷ 2,3 -	÷ 8,8 -	27″ 5‴
Marts . . .	÷ 5,3 -	+ 2,0 -	÷ 4,2 -	27″ 6‴
April . . .	+ 3,1 -	+ 7,9 -	+ 3,5 -	27″ 8‴
Mai	+ 9,0 -	+ 12,6 -	+ 8,8 -	27″ 8‴
Juni	+ 11,3 -	+ 14,5 -	+ 11,5 -	27″ 7‴
Juli	+ 14,1 -	+ 17,0	+ 13,7 -	27″ 5‴
August . . .	+ 11,0 -	+ 13,8 -	+ 10,8 -	27″ 5‴
September .	+ 8,6 -	+ 14,5 -	+ 10,3 -	27″ 7‴
Oktober . .	÷ 0,1 -	+ 4,7 -	+ 1,4 -	27″ 3‴
November .	÷ 0,7 -	+ 1,5 -	+ 0,1 -	27″ 0‴
December .	÷ 0,7 -	+ 0,8 -	+ 0,6 -	27″ 7‴
For Aaret.	+ 3,08 -	+ 7,45 -	+ 3,67 -	27″ 5‴

Laveste Varme ÷ 24° R. den 4de Februar Kl. 8 Form.
Høieste — + 24° R. - 22de Juli Kl. 2 Efterm.
Laveste Barometerstand 26″ 7‴ den 15de Januar.
Høieste — 28″ 5‴ - 11te Februar.

Om **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** bemærkes fra Ringerikes Distrikt, at Arbeidernes Kaar ved Modums Blaafarveværk har forbedret sig i de sidste Aar, Fortjenesten er større, Priserne paa Levnetsmidler maadeholdne, Levnetsmidlerne forflerede, Beklædningen bedre. I hele Distriktet nydes Kaffe i store Masser; Ædrulighedstilstanden er tilfredsstillende, Sædelighedstilstanden slap, Natteløberiet almindeligt (Thaulow, Dedichen). Fra Sandsværs Distrikt berettes, at Kaffe nydes i stor Mængde; ligesom forhen klages over Misbrug af spirituøse Drikke, især i Kongsbergs By, hvor Armoden af denne Grund er stor. Fra Rollags Distrikt omtales Misbrug af Kaffe; Nydelsen af Brændevin er ringe; Boligerne ere her yderst daarlige, især for den talrige og fattige Husmandsklasses Vedkommende.

Fattigsygepleien. I Landfysikatet havde samtlige Fattigkommuner med Undtagelse af Røken særskilt lønnede Fattiglæger; i Drammen behandledes af Kommunens Læge 684 fattige Syge foruden dem, der indlagdes i Sygehuset, og i Landfysikatets Landdistrikt ialt 406, hvoraf paa Eker 144, i Sigdal og Eggedal 119, i Lier 56, i Hurum 42 og i Røken 45. I Ringerikes Distrikt behandledes af en af de paa Hønefos boende Privatlæger 162 fattige Syge. I Hallingdals Distrikt behandlede Distriktslægen 100 fattige Syge i Næs, enkelte i Gol og Aal; en Privatlæge i Krødsherred behandlede 79. I Sandsværs Distrikt behandledes af Berglægen paa Kongsberg ialt 1 265, hvoraf 800 for Byens private, 465 for det offentlige Fattigvæsens Regning; Distriktslægen behandlede 40 for Landdistriktets Fattigkommuners Regning. I Rollags Distrikt behandlede Distriktslægen 17 fattige Syge; Læge og Jordemødre benyttes her lidet. I Sandsværs Distrikt klages over Mangel paa Jordemødre, hvorfor uexaminerede Fødselshjelpersker hyppigt benyttes (Støren).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Landfysikatet 21, deraf i Drammen 12, i Eker 3, i Lier, Sigdal, i hver 2, i Røken, Hurum, i hver 1; i Ringerikes Distrikt 7, hvoraf i Modum 2, i Hole 3, i Nordrehoug og Aadalen, i hver 1; i Hønefos intet Møde; i Hallingdals Distrikt 4, hvoraf 2 i Gol, 1 i Aal, 1 i Næs; i Sandsværs Distrikt 4, hvoraf 2 i Kongsberg, 1 i Sandsvær og 1 i Flesberg; i Rollags Distrikt 6, hvoraf 3 i Rollag og 3 i Opdal. Som Medlemmer af Sundhedskommissionerne i Rollag og Opdal er kun endel af Kommunebestyrelsen indtraadt. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: I alle Sundhedskommissioner omhandledes Lovudkastet til Forandring i Kvaksalverloven, og Erklæring afgaves. Foruden Fremlæggelse af Lægernes maanedlige Indberetninger over akute Sygdomme samt af de gjennem Sognepresterne indsendte Dødsanmeldelser have Møderne i Drammen været optagne af Behandling af et Forslag fra Indredepartementet til foreløbige Foranstaltninger i Anledning af en muligt udbrydende Choleraepidemi, af en Forespørgsel fra Magistraten om Bebyggelse af Albumløkken og fra en Privatmand om Anlæg af et Farveri inden Byens Grændser, fremdeles af forskjellige Anmeldelser om Stank og Urenlighed i Husene, af Forslag til Kloakers Anlæg og af en Anmodning om Undersøgelse af importeret Flesk. I Kongsberg holdtes et Møde i Anledning af den i dette Aar meddelte kongelige Approbation

paa de af Kommunebestyrelsen antagne Sundhedsforskrifter for Byen. Forhandlingsgjenstandene i Landdistrikternes Sundhedskommissioner, forsaavidt Beretning derom er afgiven, vare fornemmelig de i de forskjellige Herreder forekommende epidemiske og smitsomme Sygdomme samt Foranstaltninger derimod, saasom Børnekopper i Gol og Aal, hvilket sidste Prestegjeld blev inddelt i 18 Afdelinger, Cholerine i Eker og Lier, Fnat i Lier, Hole og Aadalen, Fnat, Skurv og veneriske Sygdomme i Gol. I Ekers, Liers, Røkens og Hurums Sundhedskommissioner omhandledes desuden Sygdomsforholdene og Dødeligheden, i Gol Natteløberiet, mod hvilket en Forening foresloges oprettet; i Opdal og Rollag holdtes Foredrag om Misbrug af Kaffe og om den rene Lufts Nødvendighed for Blod og Aandedræt, i Sigdal om Rognsyge hos Svin, hvoraf nogle Tilfælde vare indtrufne, ligesom offentlige Bekjendtgjørelser om samme Sag bleve opslaaede paa passende Steder til Underretning for Almuen. De for Hougsund og Vestfossen i Ekers Herred udarbeidede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	1 283
i Ringerikes Distrikt	613
i Hallingdals —	778
i Sandsværs —	285
i Rollags —	94
tilsammen	3 053

I Drammen vaccineredes af Stadslægen, i Lier og Eker med Undtagelse af Bakke Annex af Landfysikus, i Modum tildels af Distriktslægen, i Hønefos af Hjelpevaccinatøren, i Næs Sogn i Hallingdal og i Kongsbergs By af vedkommende Distriktslæger. I Rollag mislykkedes Vaccinationen paa Grund af uvirksom Materie; i Opdal blev den ikke sat i Gang af Mangel paa et tilstrækkeligt Antal uvaccinerede Børn.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 12 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over det forraadnede Lig af en Mand, der antoges død af et bibragt Slag, en over en Mand, der pludseligt var død paa et offentligt Sted, en over et i Vandet fundet Lig af en Mand, en over Liget af et Spædbarn, der antoges død af Vanrøgt, en over en ved Vaadeskud omkommen Pige, en over en Mand dræbt ved Rifleskud, to over Mænd fundne døde i Sneen, sandsynligvis af Hjerneslag, en over et nyfødt Barn, der antoges død ved Forblødning gjennem Navlen, en over et Spædbarn, der var død under mistænkelige Omstændigheder, en over et Foster for at bedømme dets Udviklingsgrad, en over et Barn, der var ligget ihjel; 1 Erklæring, som Fortsættelse af en i 1864 afholdt Syns- og Obduktionsforretning, angaaende hvor lang Tid der kunde antages at være hengaaet, efter at et Knivstik var bibragt, indtil Døden paafulgte; desuden 21 andre Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire over Beskaffenheden af tilføiede Legemsbeskadigelser, tre over Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgsmaal, fire om hvorvidt Personer vare istand til at udholde idømt Vand- og Brødstraf, to angaaende Sindstilstand og Tilregnelighed i Anledning af begaaet Forbrydelse, to over to formentlig Sindssyges Tilstand, en for at bestemme om nogle Saar paa Haanden hos en Arrestant, tiltalt for Indbrudstyveri, vare bevirkede ved Skaar af en Glasrude, en angaaende tvivlsom Paternitet, en angaaende antagen Benyttelse af fosterfordrivende Midler, en angaaende endel fundne Ben, en angaaende Medicinglas, der dels indeholdt og dels havde indeholdt Lægemidler, der kunde antages at have været anvendte i forbryderisk Hensigt, en angaaende formentligt bedærvet Kjød. Ialt 34 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 13 i Landfysikatet, 7 i Ringerikes, 4 i Hallingdals, 7 i Sandsværs og 3 i Rollags Lægedistrikt.

Om Antallet af **Sindssyge** i Amtet og deres Forpleining meddeles følgende Opgaver: i Landfysikatet vare ved Aarets Udgang under offentlig Forsørgelse 51, hvoraf i Drammen 19, i Landdistriktet forpleiedes for Amtets Regning i Hjemmet 19, paa Gaustad Asyl 7, for vedkommende Fattigkommuners Regning 6. I Ringerikes Distrikt vare 31 forpleiede for Amtets Regning; i Hallingdals Distrikt 21 for offentlig Regning, hvoraf 19 for Amtets (deraf 2 paa Gaustad Asyl) og 2 for vedkommende Fattigvæsens Regning; i Sandsværs Distrikt 31, hvoraf 20 i Kongsbergs By og deraf 15 for vedkommende Fattigvæsens Regning, 11 i Landdistriktet og deraf under Amtets Forsørgelse 8, under Fattigvæsenets 3.

Sygehuse. Følgende Tabel viser Antallet af de paa Amtets 2 almindelige Sygehuse, nemlig Drammens Bys Sygehus og Amtssygehuset paa Kongsberg, indkomne Sygdomstilfælde og disses Beskaffenhed.

	Drammens Bys Sygehus.	Buskeruds Amtssygehus.
Febre, exanthematiske og andre	16	6
Akute Sygdomme i Respirationsorganerne	8	2
Chroniske — —	-	1
Chroniske Sygdomme i Fordøielsesorganerne	-	3
Nervesygdomme	2	2
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot . . .	4	-
Blodsygdomme, Diatheser	2	1
Sindssygdomme	4	4
Syphilis	4	31
Gonorrhoe, Epididymit, Balanit	6	1
Chroniske Hudsygdomme	2	6
Lateris	48	57

	Drammens Bys Sygehus.	Buskeruds Amtssygehus.
Transport	48	57
Læsioner, Benbrud o. s. v.	8	16
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	5	5
Ben- og Leddesygdomme	-	3
Kræft	-	1
Øiensygdomme	-	2
Forskjellige andre Sygdomme	1	7
Tilsammen	62	91.

Angaaende Forpleiningsdagenes Antal m. v. henvises til Sygehuslisten.

Badeindretninger. St. Olafs Jernbad paa Modum besøgtes af 120 Syge. I Drammen fandtes et Badehus med Indretninger til koldt og varmt Bad samt Styrt og Douche; fra Hallingdal omtales kun et Par private Styrtebade, fra Rollag et af samme Slags; paa Kongsberg var der en Badeindretning, tilhørende et Interessentskab, med Anledning til varmt Karbad samt Styrt.

Amtets 4 **Apotheker**, hvoraf to i Drammen, et i Hønefos og et paa Kongsberg, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, paa Bragernæs Apothek af 2 Medhjelpere og 1 Discipel, paa Strømsø Apothek af 1 Medhjelper og 1 Discipel, paa Hønefos Apothek af 1 examineret Farmaceut og paa Kongsbergs Apothek af 1 examineret Farmaceut og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Buskeruds Landfysikat: 7 Læger, hvoraf fem i Drammen og to paa Eker, desuden 1 i Drammen boende Tandlæge; 16 Jordemødre, hvoraf i Drammen to ansatte og sex privat praktiserende; 4 Hjelpevaccinatører.
2. Ringerikes Distrikt: 4 Læger, hvoraf to paa Modum og to i Hønefos; 8 Jordemødre, hvoraf sex med offentlig Ansættelse; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Hallingdals Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Næs, en i Krødsherred; 5 offentlig ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Sandsværs Distrikt: 3 Læger, boende paa Kongsberg; 6 Jordemødre, hvoraf tre med offentlig Ansættelse; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Rollags Distrikt: 1 Læge, boende i Nore; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

V. Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Amtet havde den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 17,47 norske Kvadratmile 85 432 Indbyggere, fordelte paa 2 Lægedistrikter, nemlig:

1. Jarlsbergs Amtsfysikat (9,87 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Holmestrand	med	2 084 Indb.
	Tønsberg	-	4 541 —
Ladestederne	Svelvik	-	1 567 —
	Horten	-	6 192 —
	Aasgaardstrand	-	446 —
Herrederne	Strømmen	-	1 226 —
	Skouger	-	4 166 —
	Sande	-	3 598 —
	Hof	-	2 375 —
	Botne	-	2 142 —
	Vaale	-	2 493 —
	Borre	-	2 999 —
	Sem	-	5 169 —
Lateris			38 998 Indb.
Transport.			38 998 Indb.
	Ramnæs	med	3 023 —
	Andebo	-	2 665 —
	Stokke	-	5 068 —
	Nøterø	-	4 757 —
Tilsammen			54 511 Indb.

2. Laurvigs Lægedistrikt (7,60 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Laurvik	med	6 327 Indb.
	Sandefjord	-	1 797 —
Herrederne	Sandeherred	-	5 423 —
	Tjødling	-	3 012 —
	Hedrum	-	4 029 —
	Laurdal	-	2 431 —
	Brunlaugnæs	-	4 142 —
	Frederiksværn	-	1 014 —
	Tjømø	-	2 746 —
Tilsammen			30 921 Indb.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som god; ingen Sygdom optraadte i Aarets Løb med almindelig Udbredning over større Dele af Amtet, men vel hist og her enkelte til et mindre Omraade begrændsede Epidemier samt spredte Levninger af de i det foregaaende Aar mere udbredte epidemiske Sygdomme. Catarrhalske og gastriske Sygdomme vare de mest fremtrædende.

Dødeligheden var forholdsvis ringe, og udgjorde 15,6 af Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Udgang; de Dødes Antal var mindre end i noget foregaaende Aar siden 1858 og udgjorde 1 332, hvilket er 14,5 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 558, 10,0 pCt. mindre end i 1863, da de Dødes Antal var 1 480, samt 1,5 pCt. mindre end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 353. Formindskelsen af de Dødes Antal i heromhandlede Aar i Sammenligning med de nærmest foregaaende gjelder begge Amtets Lægedistrikter. Dødeligheden i Amtsfysikatet udgjorde 16,1, i Laurvigs Distrikt 14,5 af Tusinde; den større Dødelighed i Landfysikatet sees imidlertid for en væsentlig Del at hidrøre fra en større Dødelighed i dette Lægedistrikts Byer; i Landfysikatets Kjøb- og Ladesteder var nemlig Dødelighedsforholdet 18,4, i de to Kjøbstæder i Laurviks Distrikt 14,1 af Tusinde, i Landdistriktet udgjorde Dødeligheden henholdsvis 15,3 og 14,7 af Tusinde.

Sygdomskonstitutionen havde ikke nogen almindelig udtalt Karakter; dog gjorde den sædvanlige Aarstidskonstitution sig forsaavidt gjeldende, at catarrhalske Sygdomme vare overveiende i Vaarmaanederne, gastriske Sygdomme i Sommer- og Høstmaanederne. I nedenstaaende Tabel er sammenstillet de af Lægerne meddelte Opgaver over behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme.

	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	137	20	125	12	14	7	5	7	12	9	7	20	13	7	12
Simpel Feber	282	-	278	20	13	28	30	23	18	20	32	23	30	21	20
Barselfeber	67	10	65	7	6	6	6	1	1	-	5	5	6	12	10
Børnekopper	40	2	40	5	1	9	8	6	6	5	-	-	-	-	-
Vandkopper	72	-	71	3	4	13	8	3	6	1	4	3	5	10	11
Skarlagensfeber	189	27	186	25	13	10	4	2	1	11	7	13	46	20	34
Mæslinger	5	1	5	-	2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-
Rødlinger	45	-	45	-	-	-	-	-	1	3	4	1	1	9	26
Rosen	152	3	150	14	14	16	18	12	8	12	8	7	8	22	11
Diphth. Svælgbetænd.	166	7	160	21	16	10	10	5	4	15	11	14	7	22	25
Strubehoste	40	9	34	1	5	6	8	1	-	1	1	1	4	2	4
Kighoste	32	1	32	13	6	-	4	-	2	2	-	1	-	4	-
Kusma	13	-	13	1	1	4	3	-	-	-	1	-	1	1	1
Catarrhalske Sygdomme	2 494	26	2 473	291	274	303	261	156	123	116	109	124	196	256	264
Lungebetændelse	375	41	372	48	50	38	49	46	28	13	6	10	18	33	33
Pleurit	33	1	32	1	-	4	-	4	2	-	5	4	6	4	2
Gigtfeber	92	7	89	9	10	12	8	7	4	12	1	10	8	4	4
Koldfeber	27	-	23	1	1	2	2	3	3	1	4	4	1	-	1
Diarrhoe og Cholerine	1 180	6	1 178	80	76	67	76	58	60	121	202	123	119	125	71
Blodgang	18	-	18	2	5	1	2	3	1	1	-	-	1	1	1
Tilsammen	5 459	161	5 389	554	511	536	502	337	280	343	410	363	470	553	530

Nervefeber forekom ligesom i det foregaaende Aar kun sporadisk, eller i begrændsede Epidemier af mindre Betydning. Der opgives ialt

fra Landfysikatet . 101 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt 36 — — - 6 —

tilsammen 137 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald, samt 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 24 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 152 Behandlede, hvoraf 20 døde, og ialt 29 Dødsfald). Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde falde 48 med 7 Dødsfald paa dette Lægedistrikts Byer og deraf 41 med 5 Døde paa Horten; af disse sidste vare 11, hvoraf 2 døde, Matroser, som behandledes paa Carl Johansværns Sygehus, og som bragtes syge iland fra et Orlogsskib, der om Høsten kom hjem fra Togt; 53 Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt, og ialt 11 Dødsfald, indtraf i Landfysikatets Landdistrikt, og deraf falde 11 Tilfælde med 1 Dødsfald og ialt 5 Døde paa Skouger og Sande Herreder, hvor Sygdommens Forekomst kunde henføres til tre særskilte lokale Epidemier (J. C. Holst); ogsaa i Landdistriktet vare flere af de behandlede Tilfælde

Sømænd, som bragtes syge iland fra Skibe, og en lokal Epidemi i Omegnen af Tønsberg i Aarets sidste fire Maaneder, hvorunder 10 angrebes, antoges at have sin Oprindelse fra en hjemkommen Sømand (Hasberg, H. Cappelen). Af de fra Laurviks Distrikt anmeldte Tilfælde falde 4 med 1 Dødsfald paa Sandefjord; af 15 Tilfælde, som forekom i og omkring Laurvik fra August til Aarets Udgang, var den først angrebne en Person, som ankom syg fra Christiania (Hansteen). Samtlige behandlede Tilfælde vare, forsaavidt Sygdommens Beskaffenhed er omtalt, af abdominel Karakter. — Af de 282 opgivne Tilfælde af simpel Feber falde 232 paa Landfysikatet, 50 paa Laurviks Distrikt; af de i Landfysikatet behandlede Tilfælde forekom 188 i Byerne, nemlig 13 i Holmestrand, 69 i Horten, 106 i Tønsberg, 44 i Landdistriktet.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Landfysikatet . . 51 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt 16 — — - 4 —

tilsammen . . 67 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald,

samt 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede fra Landfysikatet, eller ialt 11 Døde. I det samlede Antal er indbefattet 3 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens. Af de fra Landfysikatet opgivne Tilfælde forekom i Holmestrand 3 Tilfælde, i Horten 4 med 1 Dødsfald, i Tønsberg 10 med 1 Dødsfald, tilsammen i Byerne 17 Tilfælde med 2 Dødsfald; i Landfysikatets Landdistrikt forekom 34 Tilfælde, hvoraf 4 endte dødeligt, og ialt 5 Dødsfald. Hos 3 af de Døde var kunstig Forløsning foretaget af Læger. Af Mania puerperalis omtales 1 Tilfælde fra Landfysikatet. Af Barselkrampe omtales 3 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 havde dødelig Udgang.

Af **Børnekopper** forekom et Tilfælde i Marts Maaned i Skouger ved Drammen, opstaaet ved Smitte fra den nævnte By; efterat Foranstaltninger vare trufne til at hindre Sygdommens Udbredning, bleve ingen flere angrebne. I Mai indførtes atter Koppesmitte til samme Prestegjeld, denne Gang fra Christiania, hvorefter ialt 14 Personer angrebes fra Mai til Juli. Forøvrigt omtales kun 2 Tilfælde af Kopper i Landfysikatet; begge vare Personer, som i April Maaned ankom syge fra Sverige (Bohuslen), den ene til Stokke Herred, paa hvis Sundhedskommissions Foranstaltning Huset, hvori den Syge opholdt sig, blev afspærret, den anden til Tønsberg, hvor han indlagdes paa et isoleret Værelse i Amtssygehuset; i begge Tilfælde bleve ingen flere angrebne. I Laurvigs Distrikt forekom en liden Koppeepidemi paa Tjømø, hvor paa et Par Gaarde 23 Personer angrebes fra Januar til Mai; den først Angrebne var en Fragtemand, men nærmere Oplysning om Sygdommens Oprindelse er ikke meddelt. Efter det Foregaaende haves ialt Opgave over følgende Tilfælde af Børnekopper:

i Landfysikatet . . . . 17 Angrebne, hvoraf - døde,
i Laurvigs Distrikt. . 23 — — 2 —

tilsammen . . 40 Angrebne, hvoraf 2 døde.

De 2 Døde vare begge uvaccinerede Børn, og som nærmeste Dødsaarsag er hos den ene opgivet Bronchopneumoni. Af 23 Koppesyge vare 16 Vaccinerede, 7 Uvaccinerede.

Af de anmeldte 72 Tilfælde af **Vandkopper** falde 58 paa Landfysikatet, 14 paa Laurvigs Distrikt; samtlige Tilfælde i Landfysikatet opgives fra Byerne, nemlig Svelvig 4, Holmestrand 2, Horten 20, Tønsberg 32.

Skarlagensfeber var temmelig udbredt gjennem hele Aaret i og omkring Horten, tildels ogsaa i Omegnen af Tønsberg; paa begge Steder var Sygdommen Fortsættelse af en Epidemi i det foregaaende Aar. Der opgives

fra Landfysikatet . . . 182 Behandlede, hvoraf 26 døde.
- Laurvigs Distrikt . 7 — — 1 —

tilsammen 189 Behandlede, hvoraf 27 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 139 behandlede Tilfælde, hvoraf 17 endte dødeligt, og ialt 21 Dødsfald). I Horten forekom 122 Tilfælde med 14 Dødsfald, i Tønsberg 3 Tilfælde, og i Landfysikatets Landdistrikt i Omegnen af de to nævnte Byer 55 Tilfælde med 12 Dødsfald. Af de 7 anmeldte Tilfælde fra Laurvigs Distrikt forekom de 6 paa Tjømø i Slutningen af Aaret og opstod ved Smitte fra Nøterø. — For 14 Dødsfald opgives den sekundære Dødsaarsag saaledes: Vatersot 5, Diphtherit 3, paafølgende typhøs Feber 3, Lungebetændelse, Lungeoedem, Hjernebetændelse, hver 1.

Af **Mæslinger** omtales enkelte spredte Tilfælde fra Horten samt Tønsberg og Omegn, ialt 5, hvoraf 1 endte dødeligt paa Grund af Empyem og Albuminuri (Rønne og Clasen). Paa de samme Steder i Landfysikatet forekom i sidste Halvaar ogsaa **Rødlinger**; ialt opgives 36 behandlede Tilfælde, hvoraf 26 i Aarets to sidste Maaneder i Tønsberg By; desuden opgives 9 behandlede Tilfælde af samme Udsletssygdom af to Læger i Laurvig fra Juni til Aarets Udgang.

Af **Rosen** anmeldes

fra Landfysikatet. . 115 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt 37 — — — - —

tilsammen 152 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald.

Kighoste forekom hist og her i alle Dele af Amtet som spredte Levninger af den mere udbredte Epidemi i det foregaaende Aar. Der opgives

fra Landfysikatet. . . 8 behandlede Tilfælde med - Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt. 24 — — — 1 —

tilsammen 32 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald.

desuden 3 Døde fra Landfysikatet uden tilsvarende Antal

Behandlede, tilsammen 4 Dødsfald. (I det foregaaende Aar kjendtes 326 behandlede Tilfælde, hvoraf 10 endte dødeligt, og ialt 11 Dødsfald). Som sekundær Dødsaarsag hos den ene af de Døde opføres Lungesvindsot.

Diphtherisk Svælgbetændelse var endnu temmelig almindelig, skjønt mindre udbredt end i de nærmest foregaaende Aar og af langt mildere Karakter. Der opgives

fra Landfysikatet . . . 119 Behandlede, hvoraf 5 døde.
- Laurvigs Distrikt . 47 — — 2 —

tilsammen 166 Behandlede, hvoraf 7 døde, desuden fra Landfysikatet 3 og fra Laurvigs Distrikt 4 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 14 Døde. (I det foregaaende Aar havdes Opgave over 200 behandlede Tilfælde, hvoraf 16 endte dødeligt, og ialt 26 Dødsfald). Af de fra Landfysikatet opgivne Tilfælde forekom i Holmestrand 27 med 1 Dødsfald, i Horten 34 med 1 og i Tønsberg 11 med 2 Dødsfald, tilsammen i Distriktets Byer 72 Tilfælde med 4 Dødsfald, i Landdistriktet 47 Tilfælde med 1 Dødsfald, og ialt 4 Døde; i Stokke, som i det foregaaende Aar var den Del af Landfysikatets Landdistrikt, hvor Sygdommen havde størst epidemisk Udbredning (58 Behandlede, hvoraf 4 døde), behandlede den derboende Privatlæge i dette Aar 18 spredte Tilfælde, hvoraf intet med dødelig Udgang. Af de fra Laurvigs Distrikt opgivne Tilfælde falde 12, uden Dødsfald, paa Sandefjord, og af de fra dette Distrikt opgivne 6 Dødsfald falde 1 paa Laurvigs By, 5 paa Landdistriktet. Privatlægen i Svelvig omtaler et Tilfælde af betydelig Lamhed efter en let diphtherisk Svælgbetændelse (Lindseth).

Af **Strubehoste** anmeldes

fra Landfysikatet . . . 23 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt 17 — — — 4 —

tilsammen 40 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald, desuden 4 Døde uden tilsvarende Antal Behandlede fra Landfysikatet, tilsammen 13 Døde. (I det foregaaende Aar kjendtes 49 behandlede Tilfælde, hvoraf 21 endte dødeligt og ialt 26 Døde). Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde opgives 1 dødeligt Tilfælde fra Holmestrand, 20 med 2 Dødsfald fra Horten og 1 Tilfælde fra Tønsberg, tilsammen fra Landfysikatets Byer 22 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt.

Kusma, der i forrige og næstforegaaende Aar havde havt epidemisk Udbredning over hele Amtet, forekom endnu af og til i Landfysikatet, især i Aarets Begyndelse. Ialt omtales 13 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 i Svelvig, 3 i Stokke, 2 i Tønsberg.

Catarrhalske Sygdomme vare ligesom i det foregaaende Aar ualmindelig hyppige og udgjorde en overveiende Del af akute Sygdomstilfælde, som kom under Lægernes Behandling. Af de under denne Benævnelse opførte Sygdomme sees ialt at være behandlet:

i Landfysikatet , . . . 2 063 Tilfælde med 19 Dødsfald,
i Laurvigs Distrikt . . 431 — — 7 —

tilsammen 2 494 Tilfælde med 26 Dødsfald; desuden opgives fra Landfysikatet 6 Døde uden det tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 32 Dødsfald, der samtlige foraarsagedes ved akut Bronchit. (I det foregaaende Aar opgaves af herhenhørende Sygdomme 2 093 behandlede Tilfælde, hvoraf 32 endte dødeligt, og ialt 35 Dødsfald). Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde falde paa Svelvig 70, hvoraf 3 endte dødeligt, og ialt 4 Dødsfald, paa Holmestrand 60 Tilfælde uden Dødsfald, paa Horten 552 med 5 og paa Tønsberg 557 Tilfælde med 8 Dødsfald, tilsammen paa Landfysikatets Byer 1 239 Tilfælde, hvoraf 16 endte dødeligt, og ialt 17 Dødsfald, paa Landdistriktet 824 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt, og ialt 8 Dødsfald.

Af **Lungebetændelse** behandledes

i Landfysikatet . . af 12 Læger 287 Tilfælde med 32 Dødsfald,
i Laurvigs Distrikt af 7 — 88 — — 9 —

tilsammen af 19 Læger 375 Tilfælde med 41 Dødsfald; desuden opgives fra Landfysikatet 18 og fra Laurvigs Distrikt 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 60 Døde. (I det foregaaende Aar anmeldtes af 18 Læger 459 behandlede Tilfælde, hvoraf 43 endte dødeligt, og ialt 57 Dødsfald). Af de oven opførte Tilfælde opgives fra Landfysikatets Byer følgende:

Svelvig . . . 18 med 2 Dødsf., Horten . . 36 med 6 Dødsf.,
Holmestrand 16 - 4 — Tønsberg 44 - 3 —

tilsammen i Landfysikatets Byer 114 Tilfælde, hvoraf 15 endte dødeligt, i Landdistriktet 173 Tilfælde med 17 Dødsfald, og ialt 35 døde. Af de fra Laurvigs Distrikt opgivne 10 Dødsfald falder 1 paa Laurvigs By, 9 paa Landdistriktet. Af 31 af 2 Læger i Laurvigs Distrikt Behandlede havde Sygdommen sit Sæde i høire Lunge hos 18, i venstre hos 13.

For **Pleurit** behandlede 6 Læger i Landfysikatet 23, hvoraf 1 døde, 4 Læger i Laurvigs Distrikt 10 uden Dødsfald, og ialt opgives 3 Døde, samtlige i Landfysikatet.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 26, tuberkuløs Meningit hos 12, Kramper i Børnealderen hos 14, tilsammen 52 Dødsfald, af hvilke 38 falde paa Landfysikatet og deraf Svelvig 3, Holmestrand 2, Horten 11, Tønsberg 3, tilsammen i Byerne 19, i Landdistriktet 19; 14 Dødsfald falde paa Laurvigs Distrikt, og deraf 9 paa Byerne, nemlig Sandefjord 1, Laurvig 8, 5 paa Landdistriktet.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber behandledes:

i Landfysikatet . . . af 10 Læger 63 Tilf. med 5 Dødsfald,
i Laurvigs Distrikt . af 5 — 29 — - 2 —

tilsammen af 15 Læger 92 Tilf. med 7 Dødsfald. Som nærmeste Dødsaarsag er opgivet Eudocardit hos 3, Hjerneapoplexi hos 1. For chronisk Rheumatisme behandlede 7 Læger i Landfysikatet 448 Personer, af hvilke 329 opgives af 4 Læger paa Horten; 2 Læger i Laurvigs Distrikt behandlede 38; desuden nævnes 4 Tilfælde af Arthrit, nemlig 3 i Landfysikatet, 1 i Laurvigs Distrikt; 1 af disse var af Mand-, 3 af Kvindekjøn.

For **Koldfeber** behandledes ialt 27 Personer, hvoraf 22 i Landfysikatet, 5 i Laurvigs Distrikt; flere opgives at have været Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Akute **gastriske Sygdomme** vare, næst de catarrhalske, de mest fremtrædende af de i Aarets Løb forekommende akute Sygdomstilfælde, især i Landfysikatet.

Af **Cholerine** og **Diarrhoe** opgives:
fra Landfysikatet . . . 1 044 Tilfælde med 5 Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt . 136 — — 1 —

tilsammen 1 180 Tilfælde med 6 Dødsfald, samt 2 Døde uden tilsvarende Antal Behandlede fra Landfysikatet, eller ialt 8 Døde. (I det foregaaende Aar opgaves 754 behandlede Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt, og ialt 10 Dødsfald). Af de oven opførte Tilfælde forekom: i Svelvig . . . 44 med - Dødsf., i Horten . 504 med - Dødsf. i Holmestrand 42 - 1 — , i Tønsberg 259 - 4 — tilsammen i Byerne 849 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt, samt 2 Dødsfald i Svelvig uden tilsvarende Antal Behandlede; paa Landfysikatets Landdistrikt falder 195 Tilfælde uden Dødsfald. Mange af de i Vaarmaanederne i Landfysikatet forekommende Diarrhoer vare af dysenterisk Karakter, med blodige Udtømmelser og Tenesme (A. Backer, Freng, Gamborg). Af **Blodgang** omtales 18 spredte Tilfælde, de fleste i første Halvaar, 9 i Landfysikatet, 9 i Laurvigs Distrikt. Paa et Par Undtagelser nær falde samtlige disse Tilfælde paa Landdistrikterne. Af **Gulsot** omtales 22 behandlede Tilfælde, hvoraf 21 fra Landfysikatet, og af disse behandledes 13, hvoraf 1 havde dødelig Udgang, af Lægerne i Tønsberg; af samtlige Tilfælde falde 9 paa 1ste, 6 paa 2det, 5 paa 3die og 2 paa 4de Kvartal; af de Syge vare 15 Børn, 7 Voxne, og af 18 vare 9 af hvert Kjøn.

Af **Skjørbug** omtales 4 Tilfælde fra Horten, hvoraf 3 Mænd, 1 Kvinde, 1 Barn, 3 Voxne. Desuden nævnes 4 Tilfælde af **Blodpletsygdom** (Purpura hæmorrhagica), af hvilke 2 havde dødelig Udgang; af disse Syge vare 3 af Mand-, 1 af Kvindekjøn, samtlige under 15 Aar; 3 af disse Tilfælde behandledes af Lægerne paa Horten, 1 i Tønsberg.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtets 2 Sygehuse behandlede Personer vil sees af følgende Tabel:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede helbredede.	Tilbage ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagenes Antal.	
		Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis	sekundær	tertiær			Ialt.	for hver Udskreven.
Carl Johansværns Sygehus	1	9	-	9	7	2	-	6	4	ikke	opgivet
Amtssygehuset	10	17	30	47	5	41	1	42	15	4 410	105
tilsammen	11	26	30	56	12	43	1	48	19		

Paa Sygelokalet i Tønsbergs Bys Sygehus indkom 2 Kvinder for Syphilis. Udenfor Sygehusene er fra Landfysikatet opgivet 48, fra Laurvigs Distrikt 10 behandlede Tilfælde, ialt 58, hvoraf 1 var Recidiv; i 1 Tilfælde, hos et Barn med nedarvet Syphilis, havde Sygdommen dødelig Udgang. Syphilis er ialt opgivet som Dødsaarsag hos 5, hvoraf 2 i Landfysikatet, 3 i Laurvigs Distrikt. Af 44 Privatbehandlede vare 27 af Mand-, 17 af Kvindekjøn, 3 Børn, 41 Voxne. Sygdommen forekommer i Landfysikatet hyppigere end forhen, og udbredes især fra Horten ved de der garnisonerende Tropper, ved Matroser og Arbeidsfolk, uagtet Visitation af offentlige Fruentimmer og af de Militære der sker hver Uge (Lorentzen). De fleste af de i Laurvigs Distrikt for Syphilis behandlede Personer vare Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet (Hansteen). For **Gonorrhoe** og Urethrit indkom paa Amtssygehuset 13, paa Carljohansværns Sygehus 13 Personer, af hvilke 26 de 14 vare Mænd, 12 Kvinder; udenfor Sygehusene opgives fra Landfysikatet 63, fra Laurvigs Distrikt 32 Behandlede, ialt 95; af 60 af disse vare 46 Mænd, 14 Kvinder.

Fnat vedblev at være temmelig udbredt overalt i Amtet, men syntes dog paa flere Steder at være i Aftagende. 12 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 356 Personer for Fnat, og af disse behandledes 174 af Lægerne i Tønsberg, 74af Privatlægen i Stokke. 4 Læger i Laurvigs Distrikt, hvor Sygdommen især var almindeligi Laurvig og Omegn samt paa Tjømø, behandlede 87. For **Skurv** opgives 7 Personer at være komne under Behandling, deraf 5 paa Amtssygehuset.

For **Kjertelsyge** behandlede 11 Læger i Landfysikatet 171 Individer, af hvilke 1 døde; ialt opgives Kjertelsyge som Dødsaarsag hos 5, nemlig 3 i Landfysikatet, 2 i Laurvigs Distrikt. Af Rachit omtales 19 Tilfælde med 1 Dødsfald fra Landfysikatet, 2 Tilfælde fra Laurvigs Distrikt; endvidere 1 Tilfælde af Struma hos en voxen Kvinde i Landfysikatet.

Svindsot er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 99; Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald var følgende:

i Landfysikatet . . 75 af 423 opgivne Dødsaars. eller 17,7 pCt.,
i Laurvigs Distrikt 24 af 174 — — - 13,8 —
tilsammen 99 af 597 opgivne Dødsaars. eller 16,5 pCt.,

I det foregaaende Aar var Forholdet 95 af 616 opgivne Dødsaarsager eller 15,4 pCt., i 1863 81 af 571 opgivne Dødsaarsager eller 14,2 pCt. Beregnes Procentforholdet i herombandlede Aar for Byer og Landdistrikt særskilt, viser sig følgende Resultat:

i Byerne . . . . . 48 af 286 opgivne Dødsaars. eller 16,8 pCt.,
i Landdistrikterne 51 af 311 — — - 16,1 —
men deraf falder paa:
Landfysikatets Byer 32 af 195 eller 16,4 pCt., paa sammes Landdistrikt 43 af 228 eller 18,8 pCt.
Laurvigs Distrikts Byer 16 af 91 eller 17,5 pCt., paa sammes Landdistrikt 8 af 83 eller 9,6 pCt.

Kræft opføres som Dødsaarsag hos 24, hvoraf 15 i Landfysikatet, 9 i Laurvigs Distrikt: deraf falder paa

Landfysikatets Byer 7	Laurvigs Distrikts Byer . 6,
— Landdistrikt 8	Landdistriktet . . . . . 3.

Af **Vatersot** opgives 14 at være døde, af Brights Sygdom 8; af disse tilsammen 22 Dødsfald tilhøre 13 Landfysikatet, 9 Laurvigs Distrikt.

For **Blegsot** og andre anæmiske Tilstande behandlede 12 Læger i Landfysikatet 379 Personer, hvoraf 157 opgives af Lægerne i Tønsberg, 138 af Lægerne paa Horten; 4 Læger i Laurvigs Distrikt behandlede 20 Personer for Blegsot. En Læge i Tønsberg behandlede 32, Privatlægen i Stokke 21 Kvinder for **Hysteri**.

For **Cardialgi** opgive 12 Læger i Landfysikatet at have behandlet 757 Personer (deraf Lægerne paa Horten 380, Lægerne i Tønsberg 222), 6 Læger i Laurvigs Distrikt 108.

Ormesygdomme vare almindelige men kom forholdsvis sjelden under Lægebehandling; fra Omegnen af Drammen omtales et Tilfælde af Bændelorm hos en voxen Mand, som helbredes ved Kousso (J. C. Holst).

Af **Drankersygdom** omtales 9 Tilfælde fra Landfysikatet, 2 fra Laurvigs Distrikt; 4 af disse Tilfælde betegnes som Drankergalskab, 1 som akut Alkoholforgiftning; det sidste Tilfælde havde dødelig Udgang.

Af **Forgiftninger** nævnes et Tilfælde af Blykolik hos en Dampskibsfyrbøder paa Horten (A. Backer), samt et Tilfælde af Forgiftning med Svovlsyre, som ved en Feiltagelse blev drukket istedetfor Øl; den Syge kom sig, men vedblev at lide af Symptomer paa Uordener i Fordøielsen (Leegaard).

Af **Sindssygdom** omhandles 50 nye Tilfælde, hvorat 42 opgives af 9 Læger i Landfysikatet, 8 af 2 Læger i Laurvigs Distrikt. Af 20 af disse Sindssyge, for hvilke Oplysning i saa Henseende er meddelt, sees 9 at være indlagt paa Sindssygeasyl, og herfra kom 2 af disse inden Aarets Udgang helbredede tilbage, 11 forbleve i Hjemmet og af disse helbredes 7 under Lægebehandling inden Slutningen af Aaret, 3 vare uhelbredede og 1 begik Selvmord. Af 45 nye Sindssyge vare 25 af Mand-, 20 af Kvindekjøn, og af 34 betegnes 25 som lidende af Melancholi, 4 af Mani, 1 af Epilepsi, 3 af Dements og 1 af Idiotisme.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Carljohansværns Sygehus 2 Amputationer af Laaret hos samme Individ paa Grund af Knusning af begge Lægge; den Opererede døde 1½ Time efter Operationens Fuldendelse; af Lægerne forøvrigt: 1 Amputation af Forarmen, 17 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tæer foruden flere af en Læge udførte uden Angivelse af Antal, 1 Exartikulation af et os metatarsi; 1 Borttagelse af Læbekræft, 5 af forskjellige Svulster, 1 af en Teleangiektasi ved Afbinding, 4 Udrivninger af Næsepolyper, 3 Borttagelser af Tonsiller; 1 Underbinding af Arteria princeps pollicis; 1 Operation for Haremund; 6 Paracenteser af Underlivet hos samme Individ; 1 Operation for Paraphimosis; 1 Afbinding af en Polyp i Rectum; 1 Exstirpation af en Livmoderpolyp.

Af **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 22 Tangforretninger, for 21 af hvilke Indikationerne angives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse 14, Barselkrampe 2, langvarig Fødsel hos en Førstefødende længere Tid efter Vandets Afgang, Hydrocephalus, Bækkenforsnevring, Blødning, Fremfald af Navlesnoren, hver 1; Udfaldet var gunstigt for samtlige Koner, 17 Børn vare levende, 5 dødfødte. 5 Vendinger, hvoraf 4 ved Tverleier, 1 paa Grund af forliggende Moderkage; 4 Koner forbleve ilive, 1 døde af Barselfeber; af Børnene vare 2 levende, 3 dødfødte. 2 Perforationer, den ene hos en 42aarig Førstefødende med Bækkenforsnevring (øverste Aabnings Ligevidde 2½"); efter forgjæves Forsøg paa Forløsning med Tang foretoges Perforation af det døde Foster og derefter Udtrækning ved Kefalotrib; den anden Perforation foretoges hos en anden Gang svanger Kone, som for 6 Aar siden paa Grund af Bækken-

forsnevring med megen Besvær var bleven forløst ved Tang, da Hovedet vedblev at staa uforandret i øverste Aabning med Panden fortil uagtet 3 Døgns Fødselsarbeide, hvorunder Veerne vare aftagne, Konens Kræfter dybt sunkne og Fosteret afdøet; begge Koner døde, den ene 5, den anden 3 Dage efter Forløsningen (Hansteen). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden. Ialt 31 obstetriciske Operationer, hvoraf 17 i Landfysikatet, 14 i Laurvigs Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Jarlsbergs Landfysikat	1 813	882	138	165	9	71
Laurvigs Distrikt	1 004	450	63	79	8	46
Jarlsberg og Laurvigs Amt . . .	2 817	1 332	201	244	17	117

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 68.
Selvmordere . . . . . 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 485 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,3; Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 14,0 og til samtlige Døde = 1 : 6,6; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 5,4, og Antallet af Døde under 10 Aar til samtlige Døde = 1 : 3,0. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 16, og af disse døde 11 af Barselfeber, 1 af Barselkrampe, 1 af Bristning af Livmoderen, 1 af Blødning paa Grund af forliggende Moderkage, 1 af Svindsot, og 1, i Sandeherred Landsogn, døde uforløst; dette var en sygelig Kone, liden af Vækst, som tre Aar forhen var forløst ved Tang; nogen Tid efter Vandets Afgang ophørte Veerne, hvorimod der indfandt sig vedvarende Smerter, og Konens Kræfter sank; den tilkaldte Læge fandt Hovedet fast indkilet i øverste Aabning og anlagde Tang, men denne gled af og der indfandt sig en Blodstyrtning, som vel standsedes, men Konen døde inden der kunde skrides til yderligere Forsøg paa at forløse hende.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 597 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (44,8 pCt. af samtlige Døde). De hyppigst opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (99), Lungebetændelse (60), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 52), akut Bronchit (32), Skarlagensfeber (27), Apoplexi, Alderdomssvækkelse (hver 26), Kræft, Nervefeber (hver 24), Vatersot og Brights Sygdom (tilsam. 22).

Veirliget var forholdsvis mildt i Begyndelsen af Aaret, men i Februar indfandt sig streng Kulde især i Maanedens Midte. (Den 13de Februar viste Thermometret i Sandefjord ÷ 20°, en for denne Egn usædvanlig Kulde), ogsaa Marts Maaned var temmelig kold, April regnfuld og ustadig; Slutningen af Mai havde tørt og varmt Veir, men forøvrigt var Forsommeren kjølig og Eftersommeren tillige regnfuld; om Høsten var Veiret smukt, men Frost indfandt sig midt i Oktober, hvorefter Veiret var mildt og ustadigt i den øvrige Del af Aaret. Udbyttet af Aarsvæxten var mindre end i et Middelsaar (Lorentzen). Følgende Iagttagelser over de meteorologiske Forholde paa Horten ere meddelte af Lægerne Rønne og Clasen.

	Thermometerstand R.			Middelbarometerstand. Norsk Maal.	Klare Dage.	Forherskende Vinde.
	Middel.	Høiest.	Lavest.			
Januar	÷ $0,7^0$	+ 3^0	÷ 7^0	27″ 10,2‴	6	NO. SO. NV. SV.
Februar	÷ 5,2	+ 3	÷ 13	28 4,0	11	NV. NO.
Marts	÷ 1,6	÷ 3	÷ 8	28 3,7	8	NV. NO.
April	+ 4,4	+ 12	÷ 1	28 4,7	14	SV. NV. SO.
Mai	+ 9,05	+ 19	+ 3	28 3.3	13	NO. SO. SV.
Juni	+ 10,6	+ 17	+ 4	28 4,5	13	NV. SV.
Juli	+ 13,5	+ 23	+ 9	28 2,3	7	S. SV.
August	+ 12,2	+ 19	+ 8	28 4,0	11	NO. NV. SO.
September	+ 10,8	+ 17	+ 5	28 4,0	16	SV. NV.
Oktober	+ 4,58	+ 12	÷ 1	28 0,7	11	NV. NO.
November	+ 3,2	+ 7	÷ 1	28 2,5	9	NV. SV.
December	+ 2,4	+ 9	÷ 3	28 5,0	13	SV.
Hele Aaret	+ $5,3^0$	+ 23^0	÷ 13^0	28″ 3‴	132	N. og V. Vinde.

Til Sammenligning hidsættes følgende Oversigt over Middeltemperaturen i de forskjellige Maaneder af Aaret i Sandefjord efter Observationer, anstillede af Ebbesen:

Januar	÷ 1,7° R.	Juli	+14,0° R.
Februar.	÷ 7,8	August	+12,5
Marts	÷ 2,8	September . .	+ 8,3
April	+ 5,5	Oktober . . .	+ 3,9
Mai	+10,0	November . .	+ 2,2
Juni	+11,7	December . .	+ 0,6

Levemaade og **hygiæniske Forholde** betegnes i Landfysikatet som upaaklagelige; Befolkningens økonomiske Vilkaar ere ialmindelighed ret gode, da Søfarten har skaffet god Fortjeneste og heller ikke Landmandens Kaar give i saa Henseende berettiget Grund til Anke; Misbrug af stærke Drikke finder sædvanligvis kun Sted mellem ledige Søfolk i Byerne og mellem Bønder paa Byreiser, og jevnligt Brug af Brændevin i Hjemmet finder ikke Sted; i denne Henseende er en Sammenligning mellem nærværende Tid og tredive til fyrgetyve Aar tilbage meget tilfredsstillende (Lorentzen).

Fattigsygepleien. Antallet af behandlede Syge for Fattigkassernes Regning opgives af 5 Privatlæger i Landfysikatet, som tilsammen behandlede 441, hvoraf i Skouger 33, Sande 34, Svelvig 19, Strømmens Landsogn 12, i det til Holmestrand stødende Landdistrikt 66, Horten og Borre tilsammen 250, Stokke 27; i Laurvigs Distrikts Landdistrikt tilsaaes af Distriktslægen 62, og 3 Privatlæger i Distriktet opgive Antallet af de af dem behandlede fattige Syge til 140, hvoraf paa Tjømø 32, i Sandeherreds Landsogn 28 og for Frederiksværns og Staværns Fattigvæsens Regning 80.

Amtet er i det Hele vel forsynet med examinerede Jordemødre, men uexaminerede Fødselshjelpersker benyttes dog oftere end ønskeligt (Lorentzen); i Strømmens Landsogn er ingen Jordemoder ansat, og her benyttes hyppigt Ukyndiges Hjelp ved Fødsler.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i Landfysikatets Kjøb- og Ladesteder: Tønsberg 11, Holmestrand 10, Aasgaardstrand 4, Svelvig 2, Horten flere uden opgivet Antal; i Landfysikatets Landdistrikts Herreder 23, nemlig i Botne og Stokke, hver 4, Borre 3, i Sande, Strømmen, Nøterø, hver 2, i Skouger, Hof, Sem, Ramnæs, Vaale, Andebo, hver 1; i Laurvigs Distrikts Byer: Laurvig 4, Sandefjord 1, i Landdistriktets Herreder 14, nemlig i Sandeherred, Tjømø, hver 3, i Laurdal, Brunlaugnæs, Frederiksværn, hver 2, i Hedrum og Tjølling, hver 1. Den samlede Kommunerepræsentation sees at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionerne, foruden i de i forrige Aarsberetning nævnte Herreder, ogsaa i Strømmens Herred; i Sande Herred i Landfysikatet samt i Laurdals og Hedrums Herreder i Laurvigs Distrikt bestod Sundhedskommissionerne kun af en Del af Kommunerepræsentationens Medlemmer. I næsten samtlige Sundhedskommissioner sees Departementets Udkast til Forandring i Lov om Kvaksalverværsenet at have været Gjenstand for Forhandling; i Amtets Kjøb- og Ladesteder vedtoges Foranstaltninger med Hensyn paa mulig Indførelse af asiatisk Cholera, man udsaa og sikrede sig bekvemme Lokaler til Choleralazarether og saadanne sees at være blevne indredede og Inventarium anskaffet i Tønsberg og Aasgaardstrand; i Holmestrand, Horten og Tønsberg vare Møderne desuden jevnlig optagne af Sager henhørende til de sanitære Forholde i disse Byer, og i Tønsberg inspicerede den hele Kommission personlig Byens Huse og Gaardsrum. I Herrederne paa Landet optoges Møderne hovedsagelig af Foredrag og Diskussion over herskende epidemiske Sygdomme, samt Vedtagelse af Foranstaltninger mod deres Indførelse eller Udbredelse; saaledes vedtoges Forholdsregler med Hensyn paa Cholera i Borre, Nøterø, Hedrum, Tjølling, Brunlaugnæs og Frederiksværn; mod Børnekopper i Skouger, Sande, Stokke og Tjømø; i det førstnævnte Herred blev paa Sundhedskommissionens Foranstaltning trykt og omdelt Plakater, hvorpaa anførtes de Forsigtighedsregler, man havde at iagttage for at hindre Smittens Udbredelse; Forholdsregler i Anledning af Skarlagensfeber omhandledes i Botne, ianledning af den veneriske Sygdom i Borre, af Fnat i Stokke; i dette Herred besluttedes, at Skolebørnene skulde undersøges og at de Børn, som befandtes at lide af Fnat, skulde bortvises fra Skolerne, indtil de vare helbredede.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Jarlsbergs Landfysikat	1 709
i Laurvigs Lægedistrikt	809
tilsammen	2 518.

Læger udførte Vaccinationen i Svelvig, Holmestrand, Horten, Tønsberg, Laurvig og Sandefjord, samt i Strømmens Landsogn og i Sandeherred.

Følgende **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, begge over formentlig ihjelliggede Børn; 3 Undersøgelser og Erklæringer, to om tiltalte Personers Helbredstilstand, hvoraf den ene var idømt Vand- og Brødstraf, en for at afgjøre om et Barn kunde afvænnes, hvis Moder var idømt Straf. Ialt 5 retsmedicinske Forretninger, hvoraf tre i Landfysikatet, 2 i Laurvigs Distrikt.

Angaaende Antallet af de **Sindssyge** og deres Forpleining m. v. meddeles følgende Oplysninger: for Amtskommunens Regning forpleiedes ved Aarets Udgang af Sindssyge, der tilhørte Landfysikatets Landdistrikt, 52; af Sindssyge under Fattigkommunernes Forsørgelse havde Embedslægen kun Kundskab om 5; for Tønsberg Kommunes Regning forpleiedes 8. I Laurvigs Lægedistrikt forpleiedes for Amts- og Bykommunernes Regning ialt 29.

Af almindelige **Sygehuse** havdes Amtssygehuset i Tønsberg og Carljohansværns militære Sygehus. Desuden havdes et Sygelokale i Tønsberg Byes Fattighus. De i Aarets Løb paa disse Sygehuse indkomne Sygdomstilfælde vare følgende:

	Amtssygehuset.	Carljohansværns Sygehus.	Sygelokalet i Tønsbergs Fattighus.
Febre, exanthematiske og andre	4	25	5
Akute Sygdomme i Brystorganerne	-	20	1
Chroniske — —	-	6	-
Sygdomme i Hjerne og Rygmarv, Nervesygdomme	1	3	4
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	1	2	-
Chroniske — —	-	7	-
Sygdomme i Urinveie og Nyrer, Vatersot	1	2	1
Diphtheriske Sygdomme	-	6	-
Blodsygdomme, Diatheser etc.	-	1	-
Chronisk Rheumatisme, Gigt	-	11	-
Sindssygdomme	-	1	-
Læsioner, Benbrud etc.	7	32	2
Ben- og Leddesygdomme	-	2	2
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	2	13	2
Syphilis	47	9	2
Gonorrhoe	13	13	-
Andre Sygdomme i Genitalorganerne	-	14	-
Hudsygdomme	10	21	1
Øiensygdomme	1	1	-
Alderdomssvaghed	-	-	2
Tilsammen	87	189	22

Ved Sandefjords **Badeanstalt** behandledes af Lægerne Ebbesen og Winsnes tilsammen 464 Syge (i forrige Aar 437), hvoraf 295 eller 63,$_6$ pCt. med og 169 eller 36,$_4$ pCt. uden gunstigt Resultat. Med Hensyn paa Badekurens Nytte i de hyppigst forekommende Sygdomme meddeles følgende Tabel, som paa ubetydelige Uoverensstemmelser nær viser de samme Resultater som for tidligere Aar, og derfor maa antages at give temmelig paalideligt Udtryk for Badets Virksomhed i de anførte Sygdomme (Ebbesen).

	Med gunstigt Resultat.	Uden gunstigt Resultat.
Chronisk Rheumatisme	70,$_3$ pCt.	29,$_7$ pCt.
Kjertelsyge	70,$_9$	29,$_1$
Chroniske Hudsygdomme	70,$_4$	29,$_6$
Forstoppelse	81,$_0$	19,$_0$
Nervøs Svækkelse	73,$_0$	27,$_0$
Chroniske Leddesygdomme	68,$_0$	32,$_0$
Nervesmerter	60,$_0$	40,$_0$
Gigt (Arthritis)	50,$_0$	50,$_0$
Lamhed	28,$_5$	71,$_5$
Hæmorrhoidallidelser	84,$_6$	15,$_4$

Af andre Badeindretninger omtales foruden Søbadanstalten i Holmestrand, en Badeindretning for Kar- og Dampbad ved Carljonhansværns Sygehus, en Strømbadindretning i Aasgaardstrand, en i Melsomvig ved Tønsberg og en i Frederiksværn, en Strømbad- og to Styrtebadindretninger i Laurvig, samt mange mindre, private Strømbadehuse, især i Landfysikatet.

Amtets 6 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod i Svelvig alene af Apothekeren selv, forøvrigt foruden Apothekeren i Holmestrand, af 1 examineret Medhjelper, i Tønsberg af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel, i Horten og Laurvig af 1 uexamineret Medhjelper og 1 Discipel, i Sandefjord af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Jarlsbergs Landfysikat: 12 Læger, hvoraf en i Svelvig, to i Holmestrand, fire paa Horten, fire i Tønsberg og en i Stokke; desuden praktiserede to i Drammen bosatte Læger i Skouger og Sande. 21 Jordemødre; 14 Hjelpevaccinatører.
2. Laurvigs Lægedistrikt: 7 Læger, hvoraf tre i Laurvig, en i Frederiksværn, to i Sandefjord og en paa Tjømø. 13 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.

VI. Hedemarkens Amt.

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold at 203,70 norske Kvadratmile havde 120 442 Indbyggere, er inddelt i 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Solør og Odalens Distrikt (26,48 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Kongsvinger	med	990	Indbyggere.
og Herrederne Vinger	-	6 226	—
Eidskog	-	6 920	—
Søndre Odalen	-	7 118	—
Nordre —	-	4 310	—
Brandvold	-	3 946	—
Grue	-	6 464	—
tilsammen		35 974	Indbyggere.

2. Hedemarkens Amtsfysikat (20,38 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hamar	med	1 868	Indbyggere.
og Herrederne Vang	-	8 443	—
Stange	-	6 763	—
Romedal	-	4 928	—
Løiten	-	4 537	—
Næs	-	4 448	—
Ringsaker	-	11 366	—
tilsammen		42 353	Indbyggere.

3. Søndre Østerdalens Distrikt (23,27 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Elverum	med	6 536	Indbyggere.
Vaaler	-	4 119	—
Aasnæs	-	4 538	—
Hof	-	3 483	—
tilsammen		18 676	Indbyggere.

4. Trysils Distrikt (25,53 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Trysil	med	4 269	Indbyggere.

Samt Drevsjø Kapelsogn af Rendalen.

5. NordreØsterdalens Distrikt (108,04 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Aamot	med	2 841	Indbyggere.
Storelvedalen	-	2 348	—
Rendalen	-	3 177	—
Lilleelvedalen	-	3 216	—
Tønset	-	2 975	—
Tolgen	-	3 269	—
Kvikne (fraregnet Indset Annex, der hører til Opdals Lægedistrikt i søndre Throndhjems Amt)	-	790	—
tilsammen		18 616	Indbyggere.

Sundhedstilstanden var god over hele Amtet med Undtagelse af Solør og Odalens Lægedistrikt, hvor en Koppeepidemi fik en ikke ubetydelig Udbredning henimod Slutningen af Aaret; forøvrigt blev Amtet forskaanet for epidemiske Sygdomme af Betydning; vel forekom endnu hist og her, især i Amtets nordlige Del, Rester af den igjennem flere foregaaende Aar vedvarende Diphtheritepidemi, men denne var idethele langt mindre udbredt og af mildere Karakter end tilforn.

Dødeligheden var ringe, nemlig 14,4 af tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Udgang. De Dødes Antal var mindre end i noget foregaaende Aar siden 1860 og udgjorde 1 744*), hvilket er 6,5 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 865, 13,1 pCt. mindre end i 1863. da der døde 2 007, men 12,0 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 557. Kun i Solør og Odalens Lægedistrikt var Antallet af Døde ubetydeligt større end i det foregaaende Aar; forøvrigt var i samtlige Lægedistrikter de Dødes Antal mindre end i begge de foregaaende Aar.

Sygdomskonstitutionen havde ingen for hele Aaret udtalt Karakter, men frembød den sædvanlige Vexlen efter Aarstiderne; især var den catarrhalsk-inflammatoriske Konstitution i Vaarmaanederne temmelig stærkt udtalt. De af Lægerne meddelte Opgaver over behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme samt deres Forekomst i de forskjellige Maaneder er anført paa nedenstaaende Tabel.

*) I Elverum, hvor Folkemængden ved Aarets Udgang udgjorde 6 536, døde 68 eller 10,4 af Tusinde.

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. Deraf døde.	Tiden er opgivet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	177	10	177	21	8	12	8	7	7	2	21	23	20	29	19
Simpel Feber	39	-	33	5	3	2	2	3	3	-	3	1	2	5	4
Barselfeber	25	6	24	3	2	4	3	2	1	1	-	4	1	-	3
Børnekopper	513	46	474	-	1	11	10	26	21	36	37	46	65	102	119
Vandkopper	13	-	9	1	-	3	-	-	-	-	-	3	2	-	-
Skarlagensfeber	136	18	135	12	10	7	14	6	51	12	15	-	3	2	3
Rosen	26	2	18	2	2	2	1	-	3	3	-	1	1	1	2
Kighoste	14	-	11	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	337	24	329	30	24	16	22	30	20	21	28	18	30	50	40
Strubehoste	15	8	15	3	-	1	-	2	3	3	-	-	3	-	-
Kusma	5	-	3	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-
Catarrhalske Sygdomme	436	7	427	69	39	44	42	34	14	14	26	27	44	36	38
Lungebetændelse	222	33	222	26	33	34	27	19	11	8	3	6	16	15	24
Pleurit	28	-	24	1	1	5	4	3	3	-	1	2	2	1	1
Rheumatisk Feber	86	2	82	9	7	7	5	13	4	4	8	5	9	4	7
Koldfeber	3	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
Cholerine og Diarrhoe	198	5	158	10	11	9	14	15	10	8	22	15	7	18	19
Blodgang	68	2	67	2	1	5	6	13	3	6	10	12	5	4	-
Tilsammen	2 341	163	2 210	194	142	162	159	174	155	129	174	164	211	267	279

Af **Nervefeber** forekom enkelte begrændsede Epidemier af mindre Betydning; i det Hele var Sygdommen lidet udbredt og af mild Karakter. Der opgives:

fra Solør og Odalens Lægedistrikt 51 Behandlede, hvoraf 3 døde
- Amtsfysikatet . . . . . 76 — — 4 —
- Trysils Lægedistrikt 5 — — 1 —
- søndreØsterdalens — 2 — — - —
- nordre — — 43 — — 2 —

tilsammen 177 Behandlede, hvoraf 10 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 208 behandlede Tilfælde, af hvilke 21 endte dødeligt, og ialt 22 Dødsfald). Af de fra Solør og Odalen opgivne Tilfælde behandlede Distriktslægen 23, hvoraf 1 med dødelig Udgang, der samtlige betegnes som Cerebraltyphus; de fleste af disse Tilfælde indtraf i sidste Halvaar i Vinger og kunde paavises at være opstaaede ved Smitte fra en Husmandsplads sammesteds. Henved Halvdelen af de fra Amtsfysikatet opgivne Tilfælde tilhøre en lokal Epidemi, som begyndte i August Maaned i Romedal og havde sin Oprindelse fra en Kronarbeider, der kom syg hjem fra Christiania; Smitten kunde forfølges fra Person til Person og bragtes fra Romedal til de tilstødende Dele af Vang og Løiten, men dens Udbredning aftog mod Aarets Slutning; samtlige disse Tilfælde betegnes som Abdominaltyphus (Blehr, L. G. Bryhn). Desuden omtales fra Amtsfysikatet en lokal Epidemi i Næs. Næsten samtlige fra nordre Østerdalens Distrikt opgivne Tilfælde (40 med 2 Dødsfald) forekom i Tolgen, især Os Annex, samt i Lilleelvedalen; ogsaa disse vare af den abdominelle Form (E. M. Angell, H. L. Bull). Af de 39 opgivne Tilfælde af simpel Feber falde 19 paa Solør og Odalens Distrikt, 7 paa Amtsfysikatet og 13 paa nordre Østerdalens Distrikt.

Af **Barselfeber** behandledes:

i Solør og Odalens Distrikt 6 Tilfælde med 2 Dødsfald
i Amtsfysikatet . . . . . 4 — - 1 —
i Trysils Distrikt . . . . . 6 — - - —
i søndre Østerdalens — 4 — - 2 —
i nordre — — 5 — - 1 —

tilsammen 25 Tilfælde med 6 Dødsfald.

Endvidere omtales 3 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens, 1 af Mania puerperalis, samtlige uden Dødsfald. Hos en af de Døde af Barselfeber var kunstig Forløsning foretaget af Læge.

Af **Børnekopper** optraadte i Begyndelsen af Aaret en Epidemi i Solør og Odalens Lægedistrikt, som antog temmelig betydelig Udbredning, hovedsagelig i det nævnte Distrikt, og endnu var i Tiltagende ved Aarets Udgang. I Begyndelsen af Februar bragtes Sygdommen ifølge de af Distriktslæge Heiberg meddelte Oplysninger først til Kongsvinger og Omegn ved en Person, der ankom syg fra Christiania og førte Koppesmitten saavel til den nævnte By som til et Hus i dens umiddelbare Nærhed, paa hvilke Steder omtrent samtidigen to Koppetilfælde optraadte, et paa hvert Sted; i det sidstnævnte Hus, der laa tæt ved Jernbanestationen, var et Øludsalg og Logier for Arbeidsfolk. Sygdommen udbredte sig nu strax videre og dens paafølgende Spred-

ning omkring i Landdistriktet maa, efter hvad der oplyses, for en ikke uvæsentlig Del tilskrives Almuens Ligegyldighed for Smitten og dens Uvillie til at holde sig de af Sundhedskommissionerne foreskrevne Bestemmelser efterrettelig; umiddelbart efter at de to første Koppetilfælde havde vist sig blev nemlig Foranstaltninger trufne for at hindre Smittens Udbredning fra de angrebne Huse og Vaccination samt Revaccination sat igang. Imidlertid var der, næsten paa samme Tid som de første Tilfælde i og ved Kongsvinger indtraf, ogsaa opstaaet et Arnested for Koppesmitte i søndre Odalen, men de første her indtrufne Tilfælde kom ikke til vedkommende Læges Kundskab, og deres Oprindelse var uvis, skjønt Smitten antoges at være indført fra Christiania. Epidemien fik imidlertid mindre Udbredning i søndre Odalen; mest udbredt blev den i Eidskog, formentlig som Følge af en mindre nøiagtig Udførelse af Vaccinationen af en der ansat gammel Hjelpevaccinatør, som derfor blev fjernet fra sin Bestilling; dernæst i Vinger, hvor der ogsaa for en Del Aar siden havde været ansat en mindre samvittighedsfuld Hjelpevaccinatør, som af den Grund var bleven afskediget. Til Stange i Amtsfysikatet indførtes Kopper i April Maaned, ogsaa fra Christiania; der blev strax truffen Foranstaltninger til at hindre Smittens Udbredelse, og Sygdommen angreb ialt kun 7 Personer paa nogle nærliggende Pladse i April og Mai; i November Maaned viste sig Kopper igjen paa en Gaard i Vang, denne Gang af uvis Oprindelse, og disse Tilfælde dannede Begyndelsen til en mere udbredt Epidemi i det følgende Aar, hvorimod ialt kun 8 Personer angrebes inden heromhandlede Aars Udgang. Fra Vang ankom i December Maaned en Koppesyg til sit Hjem i Trysil; han smittede et Barn i samme Hus, uden at Sygdommen her udbredte sig videre. Over Antallet af Angrebne og Døde af Børnekopper i Amtet haves følgende Opgaver:

i Solør og Odalens Lægedistrikt	496 Angrebne,	hvoraf 45	døde.
i Amtsfysikatet	15 —	—	1 —
i Trysils Lægedistrikt	2 —	—	- —
tilsammen	513 Angrebne,	hvoraf 46	døde.

De fra Solør og Odalens Distrikt anmeldte Tilfælde vare fordelte paa de forskjellige Herreder saaledes:

Eidskog	204 Angrebne,	16 Døde
Vinger	171 —	16 —
Søndre Odal . .	57 —	4 —
Kongsvinger . . .	49 —	9 —
Grue	15 —	- —

Af dette Antal behandledes 410 med 32 Dødsfald af Distriktslægen, der meddeler nedenstaaende nærmere Oplysninger over de af ham behandlede Tilfælde i Forbindelse med endel af ham under denne Epidemi gjorte Iagttagelser med Hensyn paa Sygdommen selv, dens Forhold til Vaccinationen m. m.

Af samtlige 410 Angrebne opføres som lidende af Variolæ veræ 253, af Varioloider 157; 224 Syge vare af Mand-, 186 af Kvindekjøn, og med Hensyn til Alder vare:

under 2 Aar	26	fra 30—40 Aar	54
fra 2—5 —	16	- 40—50 —	25
- 5—10 —	57	- 50—60 —	10
- 10—20 —	93	- 60—70 —	4
- 20—30 —	124	- 70—80 —	1

56 Syge havde konfluerende Kopper og hos 9 af disse vare Pustlerne fyldte med Blod, og Petechier bemærkedes tillige næsten over hele Legemet. Sygdommens Inkubationstid fandtes næsten bestandig at være 12—14 Dage. Eruptionsfeberen var hos mange meget heftig og forbunden med stærk Hjerneaffektion; af de under Sygdommen tilkomne Symptomer var Betændelse i Svælget hyppigst; Betændelse i Øinenes Slimhinde var ogsaa meget almindelig; Diarrhoe forekom sjelden.

Blandt de af Variolæ Angrebne var en 14aarig Dreng, som mange Gange, et 4 Aar gammelt Barn, som 4 Gange, 2 aarsgamle Børn, som 3 Gange, og 3 Børn i Alderen fra ½ til 6 Aar, som 2 Gange havde været vaccinerede uden Virkning.

To Børn, 3 og 5 Aar gamle, som Aaret forud, og to Børn i 3 Aars Alderen, som for 2 Aar siden vare vaccinerede og havde havt godt udviklede Vacciner, bleve desuagtet angrebne af Variolæ veræ. Et 5aars gammelt Barn havde 9 Dage, efter at det var bleven vaccineret, godt udviklede Vacciner, men fik den paafølgende Dag Feberbevægelser og 8 Dage senere saaes fuldt udviklede Variolapustler. Et 1½ Aar gammelt Barn fik Varioloider 6 Uger efter at være vaccineret paa begge Arme med god Virkning; et aarsgammelt Barn, som var vaccineret i heromhandlede Aars Sommer, hvorefter saaes to gode Vacciner paa hver Arm, fik i Begyndelsen af December Maaned Varioloider. En 76 Aar gammel Mand, som forhen havde havt Børnekopper, fik Varioloider. Af 442, som Distrikslægen revaccinerede, fik Ingen Børnekopper; derimod angrebes af Variolæ veræ to Individer i 20 Aars Alderen, som begge forsikrede at have havt gode Vaccinepustler efter den omtrent en Maaned forhen af Hjelpevaccinatøren foretagne Revaccination (E. M. Heiberg). Af 33 Individer, som døde af Børnekopper, opgives 10 at have været uvaccinerede.

Vandkopper siges at have været sjeldne i Solør og Odalens Distrikt (E. M. Heiberg), derimod almindelige gjennem hele Aaret i Amtsfysikatet (Blehr, L. G. Bryhn). Sygdommen kom imidlertid sjelden under Lægebehandling; af 19 opgivne Tilfælde falde 6 paa Solør og Odalens Distrikt, 9 paa

Amtsfysikatet, 1 paa Trysils og 3 paa nordre Østerdalens Distrikt.

Skarlagensfeber forekom hist og her i Solør og Odalens Distrikt, fornemmelig i Vinger, Grue og nordre Odal, i sidstnævnte Prestegjeld som en begrændset Epidemi midt paa Aaret i Mo Annex; i Amtsfysikatet fortsatte Sygdommen sin epidemiske Udbredning fra forrige Aar, fornemmelig i Romedal; fra søndre Østerdalens og Trysils Distrikter nævnes kun sporadiske Tilfælde, derimod herskede en mere udbredt Epidemi udover Vaaren og Sommeren i nordre Østerdalens Lægedistrikt, fornemmelig i Kvikne, hvortil Sygdommen antoges indført fra Indset i Opdals Lægedistrikt, samt i Storelvedalen og Rendalen. Ialt opgives:

fra Solør og Odalens Lægedistrikt	16	Behandl.,	hvoraf	1 døde
- Amtsfysikatet	38	—	—	4 —
- Trysils Lægedistrikt	5	—	—	1 —
- søndre Østerdalens Lægedistr.	9	—	—	1 —
- nordre — —	68	—	—	11 —

tilsammen 136 Behandl., hvoraf 18 døde, hvortil kommer 4 Dødsfald i Solør og Odalens Distrikt uden Opgave over tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 22 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 142 behandlede Tilfælde, hvoraf 23 endte dødeligt, og ialt 33 Dødsfald). I nordre Østerdalens Distrikt antoges et forholdsvis stort Antal Tilfælde ikke at være kommen under Lægebehandling. Af 6 Dødsfald, for hvilke den sekundære Dødsaarsag opgives, foraarsagedes 5 ved Vatersot, 1 ved Diphtherit.

Af **Rosen** opgives 26 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, samt 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede.

Kighoste forekom sporadisk i Solør og Odalens Distrikt samt i Amtsfysikatet; paa en Reise, som Distriktslægen i Trysil foretog til Drevsjø Kapelsogn i Juli, fandt han Sygdommen at være epidemisk udbredt sammesteds. Af 14 opgivne Tilfælde, uden Dødsfald, falde 3 paa Solør og Odalens, 11 paa Trysils Distrikt.

Diphtherisk Svælgbetændelse vedblev at herske epidemisk i Trysils Lægedistrikt omtrent i samme Udstrækning som i det foregaaende Aar, medens den dog havde antaget en langt mildere Karakter end tilforn; i nordre Østerdalens Distrikt var Sygdommens Udbredning betydelig aftaget i Sammenligning med forrige og næstforegaaende Aar, men den var dog endnu temmelig hyppig; i de øvrige Lægedistrikter forekom den, ligesom i det foregaaende Aar, fordetmeste kun sporadisk. Ialt opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt	33	Behandlede,	hvoraf	4 døde
- Amtsfysikatet	15	—	—	3 —
- Trysils Distrikt	200	—	—	4 —
fra søndre Østerdalens Distrikt	1	Behandlede,	hvoraf	1 døde
- nordre — —	88	—	—	12 —

tilsammen 337 Behandlede, hvoraf 24 døde. (I det foregaaende Aar opgaves 565 behandlede Tilfælde, hvoraf 40 endte dødeligt, og ialt 44 Dødsfald). I de fra Trysils Distrikt opgivne 200 Tilfælde er indbefattet 153 Tilfælde, hvoraf 4 endte dødeligt, som Distriktslægen behandlede gjennem de i Anledning af Epidemien af Sundhedskommissionen ansatte Tilsynsmænd; under hans egen Behandling var 47 Tilfælde, hvoraf ingen endte dødeligt. Af **Strubehoste** opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt	7	behandlede	Tilfælde med	5 Dødsfald
- Amtsfysikatet . . .	2	—	—	1 —
- søndre Østerdalens Distrikt	5	—	—	2 —
- nordre — —	1	—	—	- - —

tilsammen 15 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 30 behandlede Tilfælde, af hvilke 21 endte dødeligt).

Af **Kusma** forekom spredte Tilfælde i Solør og Odalens Distrikt; i Ringsaker i Amtsfysikatet var Sygdommen temmelig almindelig udbredt i den første Trediedel af Aaret (Langberg); ligesaa viste sig endel Tilfælde udover Vaaren og Sommeren i Trysil. Som sædvanligt kom kun Enkelte under Lægebehandling.

Catarrhalske Sygdomme vare temmelig almindelige i Østerdalen og Trysil, især i nordre Østerdalens Distrikt, hvorfra ogsaa nævnes endel Tilfælde af epidemisk Influenza i de første Maaneder af Aaret; i den øvrige Del af Amtet siges catarrhalske Sygdomme at have været mindre hyppige end i det foregaaende Aar. Ialt opgives af herhenhørende Tilfælde:

fra Solør og Odalens Distrikt	59	Behandlede,	hvoraf	5 døde
- Amtsfysikatet	15	—	—	- —
- Trysils Distrikt	47	—	—	1 —
- søndre Østerdalens Distrikt	40	—	—	- —
- nordre — —	275	—	—	1 —

tilsammen 436 Behandlede, hvoraf 7 døde. Samtlige Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit (paa et et Antal af 142 Behandlede); fra Amtsfysikatet opgives desuden 2 Dødsfald af samme Sygdom uden Opgave over de Behandledes Antal.

Af **Lungebetændelse** opgives færre Tilfælde, men med større Dødelighed end i de nærmest foregaaende Aar. Der opføres ialt:

fra Solør og Odalens Distrikt	59	Behandlede,	hvoraf	9 døde
- Amtsfysikatet	61	—	—	6 —

fra Trysils Distrikt . . . . . 19 Behandlede, hvoraf 1 døde
- søndre Østerdalens Distrikt 34 — — 5 —
- nordre — — 49 — — 12 —

af 15 Læger tilsammen 222 Behandlede, hvoraf 33 døde. Desuden opgives 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, nemlig 1 fra Amtsfysikatet og 1 fra Trysils Distrikt, ialt altsaa 35 Dødsfald. I heromhandlede Aar døde saaledes 14,6 pCt. af de Behandlede; i det foregaaende Aar opgaves 335 behandlede Tilfælde, hvoraf 32 eller 9,5 pCt. endte dødeligt; i 1863 døde af 296 Behandlede 31 eller 10,5 pCt., i 1862 af 404 Behandlede 38 eller 9,4 pCt. Af **Pleurit** opgives 28 behandlede Tilfælde uden Dødsfald: 9 fra Solør og Odalens Distrikt, 2 fra Amtsfysikatet, 5 fra Trysils, 2 fra søndre og 10 fra nordre Østerdalens Distrikt, — samt 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede i Solør og Odalens Distrikt.

Hjernebetændelse findes paa Lægernes Dødslister opført som Dødsaarsag hos 5, tuberkuløs Meningit hos 7 og Konvulsioner i Børnealderen hos 3, af hvilke tilsammen 15 Dødsfald 2 falde paa Solør og Odalens Distrikt, 7 paa Amtsfysikatet, 2 paa søndre Østerdalens, 1 paa Trysils og 3 paa nordre Østerdalens Distrikt.

Meningitis cerebro-spinalis siges ikke at have været sjelden i Romedal i Amtsfysikatet; 8 Tilfælde kom her under Lægebehandling, hvoraf 3 i 1ste, 3 i 2det, 1 i 3die og 1 i 4de Kvartal; 6 af de Syge vare af Mand-, 2 af Kvindekjøn; 2 vare Voxne, 6 Børn under 15 Aar; 2 af de Angrebne, 1 Voxen og 1 Barn, døde (L. G. Bryhn).

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme opgives:
fra Solør og Odalens Distrikt

	22 behandlede	Tilfælde	med 1	Dødsfald
- Amtsfysikatet . . .	4	—	—	—
- Trysils Distrikt . .	21	—	—	—
- søndre Østerdalens	7	—	—	—
- nordre — —	32	—	1	—
tilsammen	86 behandlede	Tilfælde	med 2	Dødsfald.

For chronisk Rheumatisme behandlede 9 Læger i forskjellige Lægedistrikter 116 Personer.

Af **Koldfeber** nævnes 3 Tilfælde, 2 i Solør og Odalens, 1 i søndre Østerdalens Distrikt.

Af **Diarrhoe** og **Cholerine** forekom ikke faa Tilfælde i Solør og Odalens Distrikt, især i Sommer- og Høstmaanederne i Omegnen af Kongsvinger; ogsaa i Aamot og Storelvedalen i nordre Østerdalens Distrikt vare Diarrhoer temmelig hyppige uden dog at være mere fremtrædende i Sommermaaanederne. Der opgives ialt:
fra Solør og Odalens Distrikt 93 Behandlede, hvoraf 5 døde
- Amtsfysikatet . . . . . 7 — — - —
- Trysils Distrikt . . . . . 14 — — - —
- søndre Østerdalens Distrikt 14 — — - —
- nordre — — 70 — — - —

tilsammen 198 Behandlede, hvoraf 5 døde samt 2 Dødsfald fra Amtsfysikatet uden tilsvarende Antal Behandlede. (I forrige Aar opgaves 271 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt, og ialt 8 Dødsfald). **Blodgang** havde epidemisk Udbredning i Solør og Odalens Distrikt fra April Maaned til Aarets Udgang, især i Omegnen af Kongsvinger; forøvrigt nævnes Sygdommen kun fra Ringsaker i Amtsfysikatet samt fra søndre Østerdalens Distrikt, hvor endel Tilfælde forekom i August og September. Der opgives:
fra Solør og Odalens Distrikt 56 Behandlede, hvoraf 1 døde
- Amtsfysikatet . . . . . 10 — — 1 —
- søndre Østerdalens Distrikt 2 — — - —

tilsammen 68 Behandlede, hvoraf 2 døde; desuden opgives fra Solør og Odalens Distrikt 1 Død, som ikke kom under Lægebehandling.

Gulsot forekom temmelig ofte i Storelvedalen (O. Paus), ligesaa i Trysil, hvor Distriktslægen behandlede 17 Tilfælde, 1 i 1ste, 2 i 2det, 6 i 3die og 8 i 4de Kvarlal.

Skjørbug omtales kun fra nordre Østerdalen, hvorfra er opgivet 10 behandlede Tilfælde; af de Syge vare 1 af Mand-, 9 af Kvindekjøn, samtlige Voxne.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtssygehuset behandlede Personer vil sees af følgende Tabel:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede helbredede.	Döde.	Tilbage ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagenes Antal.	
		Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis	sekundær	tertiær				Ialt.	for hver Udskreven.
Amtssygehuset	6	4	8	12	1	7	4	9	2	7	2 137	194

Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 17 Tilfælde, hvoraf 3 vare Recidiver; 14 kom under Behandling i Solør og Odalens Distrikt (hvorfra desuden 3 indsendtes til Amtssygehuset), 1 i søndre og 2 i nordre Østerdalens Distrikt. Af 6 Privatbehandlede vare 4 af Mand-, 2 af Kvindekjøn; af 16 led 4 af primære, 10 af sekundære Tilfælde, 2 af Radesyge.

For **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 37 Personer at være kommen under Behandling, 22 i Solør og Odalen, 7 i søndre og 8 i nordre Østerdalens Distrikt; 29 vare af Mand-, 8 af Kvindekjøn.

Fnat var ligesom i de nærmest foregaaende Aar almindelig udbredt i næsten alle Dele af Amtet trods de Foran-

staltninger, som fra de fleste Sundhedskommissioners Side vare trufne til at udrydde denne Sygdom; dog var den paa flere Steder i mærkeligt Aftagende, saasom i Romedal i Amtsfysikatet og i søndre Odalen i Solør og Odalens Distrikt. Derimod var den særdeles hyppig i Grue i det sidstnævnte Distrikt, især blandt Skolebørn, hvorfor Børnene paa samtlige faste Skoler i Prestegjeldet bleve undersøgte af Distriktslægen, de fnattede Børn udvistes af Skolerne og underkastedes tilligemed de fnattede Personer i deres Hjem Lægebehandling paa offentlig Bekostning, til hvilken Foranstaltnings Iværksættelse de fornødne Midler bevilgedes af Amtet; som Følge heraf bleve 459 Personer behandlede, hvoraf 291 Børn. Som Aarsag til at Sygdommen har vist sig vanskelig at udrydde fremhæves fra Østerdalen og Trysil Mangel paa behørig Renlighed med Gang- og Sengklæder, navnlig den almindelige Brug af Skindfælder paa Sengene, der sjelden renses og udluftes (Munthe, J. Schanche). Distriktslægen i Trysil behandlede 80, 3 Læger i nordre Østerdalen 78 Personer for Fnat. Distriktslægen i Solør og Odalen forsøgte nogen Tid Petroleum som Helbredelsesmiddel istedetfor den sædvanlige Fnatsalve, men sporede heraf ikke saa god Virkning som af Salven. Sundhedskommissionernes Medlemmer saavelsom særskilt ansatte Tilsynsmænd bleve paalagte at have Tilsyn med at Salven blev brugt paa den foreskrevne Maade, og at Gang- og Sengklæder bleve vadskede og udluftede (E. M. Heiberg). For **Skurv** nævnes kun 2 Personer at være behandlet i Solør og Odalens Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar 10, foruden 1, fra Solør og Odalens Lægedistrikt, som behandledes paa Rigshospitalet og i Løbet af Aaret afgik ved Døden sammesteds, samt 1, fra søndre Østerdalens Distrikt, som forpleiedes paa Reitgjerdets Pleiestiftelse. I dette Aar opdagedes i Elverum atter 1 nyt Tilfælde af Spedalskhed, en 55aarig gift Kone, som aldrig havde været udenfor Bygden, og som, saavidt kunde opdages, ikke stod i Slægtskabsforhold til de andre derværende Spedalske, ligesaalidt som nogen af hendes Slægt syntes at have lidt af Spedalskhed; hun led af den anæsthetiske Form (Munthe). Ved Aarets Udgang kjendtes 11 Spedalske i Amtet; nemlig 1 i Solør og Odalens, 10 i søndre Østerdalens Distrikt.

Kjertelsyge betegnes især i Solør og Odalens Lægedistrikt som almindelig blandt Børn af Almuesklassen og antoges at staa i Forbindelse med den overveiende Brug af Melspiser som Fødemiddel (E. M. Heiberg, H. L. Juell). 7 Læger i forskjellige Lægedistrikter behandlede tilsammen 66 Tilfælde af Kjertelsyge, hvoraf 2 havde dødelig Udgang. Sygdommen opgives som Dødsaarsag hos 3, 2 i Amtsfysikatet, 1 i søndre Østerdalens Distrikt.

Svindsot er paa Lægernes Dødsfortegnelser opgivet som Dødsaarsag hos 47, hvilket er 11,6 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (404). I det foregaaende Aar var Forholdet ligeledes 11,6 pCt., nemlig 45 af 388 opgivne Dødsaarsager, i 1863 9,9 pCt. Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsaarsager i de forskjellige Lægedistrikter var i det heromhandlede Aar følgende:

Solør og Odalens Lægedistrikt	15	af 150	= 10,0	pCt.
Amtsfysikatet	11	- 98	= 11,2	—
Trysils Lægedistrikt	2	- 38	= 5,2	—
søndre Østerdalens Lægedistrikt	6	- 40	= 15,0	—
nordre — —	13	- 78	= 16,6	—
tilsammen	47	af 404	= 11,6	pCt.

Kræft opføres som Dødsaarsag hos 18, hvoraf 7 i Solør og Odalens Distrikt, 5 i Amtsfysikatet, 2 i søndre Østerdalens, 2 i Trysils og 2 i nordre Østerdalens Distrikt.

Af **Vatersot** opgive 8 Læger 49 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald, og ialt opføres 14 Dødsfald af Vatersot, 4 af Brights Sygdom, af hvilke tilsammen 18 Dødsfald 7 indtraf i Solør og Odalens Distrikt, 3 i Amtsfysikatet, 5 i søndre og 3 i nordre Østerdalens Distrikt.

For **Blegsot** behandlede 8 Læger i forskjellige Lægedistrikter 57 Kvinder; anæmiske Tilstande overhovedet siges at være almindelige i Solør og Odalens Distrikt, især fremkaldte ved hyppige Aareladninger og slet Ernæring (E. M. Heiberg, H. L. Juell, H. Hartmann). 4 Læger i søndre og nordre Østerdalen samt Trysil behandlede tilsammen 23 Personer for **Hysteri**.

For **Cardialgi**, Dyspepsi og chronisk Gastrit opgive 7 Læger at have behandlet 208 Personer. Fra alle Dele af Amtet betegnes Cardialgi som et almindeligt Onde blandt Almubefolkningen, og som Aarsag hertil fremhæves fra Solør og Odalen fornemmelig overdreven Kaffedrik og megen Melspise (H. L. Juell, H. Hartmann), fra Trysil, foruden Kaffedrik, ogsaa Røgning af Skraatobak i korte Kridtpiber (J. Schanche).

Ormesygdomme ere almindelige, især i Solør og Odalens Distrikt, men komme forholdsvis sjelden under Lægebehandling.

Af **Drankersygdomme** omtales 4 Tilfælde af Drankergalskab, nemlig 1 i hver af Amtets Lægedistrikter med Undtagelse af Trysil.

Fra Solør og Odalens Distrikt omtales et Tilfælde af **Bid** af en **Hugorm**, som et 6aarigt Pigebarn havde faaet i Pegefingeren. Tilfældet, som strax kom under Lægebehandling, helbrededes.

Af **Sindssygdom** omtales 22 nye Tilfælde, hvoraf 1 var Recidiv; af disse falde paa Solør og Odalens Distrikt 9,

Amtsfysikatet 5, søndre Østerdalen 4, Trysil 2, nordre Østerdalen 2. Af 16, for hvilke Oplysninger i saa Henseende meddeles, indlagdes 4 paa Sindssygeasyl, 12 forbleve i Hjemmet, og af disse vare 4 helbredede, 4 i god Bedring, 4 uhelbredede inden Aarets Udgang. Af 15 nye Sindssyge betegnes 10 som lidende af Melankoli, 3 af Mani, 1 af Dements, 1 af Epilepsi. Sindssygdom opføres som Dødsaarsag hos 2.

Blandt **chirurgiske Læsioner** omtales et Tilfælde af Skudsaar i Knæet; Kuglen var trængt ind i Condylus int. femoris, uden som det synes at lædere Leddekapselen; Kuglen blev udtrukken og der anvendtes Isomslag, hvorefter Helbredelse paafulgte, efter at der var udskilt et Par Benstykker og uden at Betændelsestilfælde indtraadte (H. L. Juell). Desuden omtales to Tilfælde af betydeligere penetrerende Underlivssaar; det ene, hos et Fruentimmer, var fremkaldt ved Stangning af en Oxe og var af to Tommers Længde, med Fremfald af Tarmslynger; disse bragtes tilbage, Saaret forenedes ved Sutur og tilhelede uden Tegn paa Almenlidelse (J. Schanche); det andet, hos en Tømmerhugger, som ved et Uheld selv bibragte sig Saaret med Øxen, var af 7—8 Tommers Længde med Fremfald af Tarme og Net; Lægehjelp kunde først naa ham efter 18 Timers Forløb; efterat de fremfaldne Indvolde vare bragte tilbage og Saaret forenet, tilhelede ogsaa dette i faa Dage uden Almenlidelse (L. Müller).

Øiensygdomme. I Romedal i Amtsfysikatet siges smitsom Conjunktivit at have været temmelig almindelig (L. G. Bryhn); ligesaa omtales fra nordre Østerdalen Bindehudbetændelser af trachomatøs Natur (E. M. Angell, O. Paus).

Af **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 2 Amputationer af Laaret, 1 af Overarmen, 1 af Underarmen, 9 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, foruden flere af tre Læger udførte uden Angivelse af Antal; 3 Gange Borttagelse af Læbekræft, 1 af Kræft i Næsen, 1 af Kræft i de udvendige Fødselsdele hos en Kvinde, 1 af Kræft i Testikelen; 1 Borttagelse af en Polyp i Næsen, 1 af en anden Polyp ved Ligatur uden Angivelse af Sædet, 4 af Fedtsvulster, 2 af Teleangiektasier, begge ved Ætsmiddel; 1 Paracentese af Underlivet; 4 Operationer for Vandbrok, hvoraf to ved Punktion, to uden Angivelse af Maaden; 1 Operation for Haremund, 1 Borttagelse af nekrotiseret Ben. 1 Iridektomi, 1 Operation for Symblepharon.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 15 Tangforretninger, af hvilke to foretoges paa Tvillinger under en Tvillingfødsel og indiceredes ved Bækkenforsnevring, uden at Udfaldet for Konen og Børnene er meddelt; af de øvrige 13 Tangforretninger er Udfaldet for Konernes Liv angivet for 12, alle med gunstigt Udfald for Konen; for samtlige Børn, hvoraf 7 kom levende, 6 dødfødte til Verden; Indikationerne opgives for 10 af disse Tangforløsninger saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 6, Svaghed paa Grund af Brigths Sygdom hos 1, ueftergivelige Fødselsdele hos en ældre Førstefødende 1, skjævt Hovedleie 1, Bækkenforsnevring 1. 1 Perforation, paa dødt Foster, hos en 42aarig Førstefødende, efterat Hovedet længere Tid efter Vandets Afgang havde staaet i 18 Timer i Bækkenets øverste Aabning under gode Veer, men uden Fremgang af Fødselen, og efterat der først var forsøgt Forløsning med Tang. Konen døde 48 Timer efter Forløsningen (L. Müller). 1 kunstig Forløsning af Moderkagen paa Grund af Blødning; Udfaldet for Konen er ikke angivet. Ialt 16 obstetriciske Operationer, hvoraf 4 i Solør og Odalens Distrikt, 5 i Amtsfysikatet, 4 i søndre og 3 i nordre Østerdalens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Solør og Odalen	1 260	550	100	117	5	52
Amtsfysikatet . .	1 280	619	113	104	5	55
Trysil	149	69	15	12	3	8
Søndre Østerdalen	628	244	55	41	3	26
Nordre — *)	576	262	39	53	2	18
Hedemarkens Amt	3 893	1 744	322	327	18	159

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 38.
Selvmordere . . . . . 12.

Overskuddet af Fødte over Døde var altsaa 2 149, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 44,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 12,1 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,4; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 5,3 og Antallet af Børn, døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,7. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 9, af hvilke 6 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe, 1, i Trysil, af Blødning i 5te Tidsrum af Fødselen 2 Dage efter Barnets Fødsel; Jordemoder blev i dette Tilfælde hentet saa sent, at hun først ankom umiddelbart før Konens Død; 1, ogsaa i Trysil, døde uforløst paa Grund af Tverleie; dette var en 37aarig Flerfødende, til hvem Jordemoder blev tilkaldt, efter at hun havde ligget i et Døgns Fødselsarbeide; Vending forsøgtes forgjeves, og den budsendte Læge ankom først efter Konens Død (J. Schanche).

*) Indsets Annex til Kvikne hører til Opdals Lægedistrikt i søndre Throndhjems Amt, men er her medregnet.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 404 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (23,1 pCt. af samtlige Døde); de hyppigst opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (47), Børnekopper (46), Lungebetændelse (35), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 32), Alderdomssvækkelse (23), Skarlagensfeber (22), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 18), Kræft (18), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 15).

Veirliget var i Begyndelsen af Aaret ustadigt, uden streng eller vedvarende Kulde; efter en tør Vaar og Forsommer med temmelig stærk Varme i Mai, forholdsvis mindre i Juni, fulgte en temmelig regnfuld Eftersommer med maadelig Varme; om Høsten var Veiret gunstigt, dog indfandt der sig endel tidlige Kuldenætter, som medførte Skade paa Aarsvæxten, især paa høiere liggende Steder; i Slutningen af Aaret var Veiret ustadigt, men i det Hele mildt. Cand. med. Langberg har meddelt følgende, efter daglige Observationer i Ringsaker sammendragne Oversigt over Temperatur og Veirforholde i Aaret:

Maaned.	Thermometerstand. Middel. Dag.	Middel. Nat.	Høiest.	Lavest.	Veirlig.
Januar	÷ 3,8	÷ 6,5	+ 2	÷ 14	Klart Veir i den første Halvdel; overskyet og lidt Sne nogle Dage i sidste.
Februar	÷ 7,4	÷ 12,9	+ 3	÷ 22	Klart Veir næsten hver Dag, lidt Regn i Slutningen.
Marts	÷ 0,9	÷ 8,7	+ 3	÷ 16	Overskyet i 1ste Halvdel, klart i sidste; et Par Dage lidt Sne.
April	+ 7,1	÷ 1,1	+ 14	÷ 5	Overskyet de første 8 Dage, siden klart; kun 1 Dag lidt Regn. Flere Dage NBlæst.
Mai	+ 11,6	+ 3,9	+ 20	÷ 1,5	Blandet Veir; nogle Dage Regn, nordlig Blæst; de to sidste Dage Sne.
Juni	+ 13,2	+ 5,1	+ 19,5	÷ 1	Klart Veir; jevnlig nordlig kold Blæst.
Juli	+ 16,5	+ 9,2	+ 24,5	+ 5	Sædvanlig klart Veir, lidt Regn af og til.
August	+ 12,6	+ 7,6	+ 17	+ 2	Blandet Veir, lidt Regn i Begyndelsen og Midten af Maaneden.
September	+ 13,1	+ 5,0	+ 19	÷ 0,5	Stadig klart Veir, kun 1 Dag Regn.
Oktober	+ 3,4	÷ 1,4	+ 11	÷ 7	1ste Halvdel klart, i sidste lidt Regn og Sne afvexlende med klart.
November	+ 0,03	÷ 2,7	+ 6	÷ 10	Blandet Veir; lidt Regn af og til i sidste Halvdel.
December	÷ 1,5	÷ 1,3	+ 6	÷ 10	Blandet Veir i første, klart i sidste Halvdel, lidt Sne 1 Dag; 1 Dag Storm i Midten, Regn i Slutningen af Maaneden.

I **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** sporedes i Almindelighed liden Fremgang til det Bedre blandt den talrige Husmands- og lavere Gaardbrugerklasse i dette Amt, og de i saa Henseende meddelte Oplysninger ere temmelig ligelydende med de Beskrivelser, som findes anførte i tidligere Aarsberetninger: smaa og overfyldte Boliger, for det meste med Kogeovn i Beboelsesværelset, ensformig, hovedsagelig vegetabilsk Føde, bestaaende af Velling, Grød, Poteter eller slet bagt Brød, samt Sild, overdreven Brug af Kaffe, tildels ogsaa, for den mandlige Befolknings Vedkommende, Misbrug af spirituøse Drikke ere de Misligheder i Levemaaden, som fornemmelig fremhæves som sygdomsvækkende Indflydelser. Den største Del af Østerdalen danner ved frie rummelige Boliger, i hvilke Skorstenen endnu ikke er fortrængt af Kogeovne, en Undtagelse herfra; fra Trysil bemærkes det, at Næringsmidlerne der gjerne ere gode og kraftige, medens Tilberedningen lader meget tilbage at ønske; Kaffeforbruget er i Tiltagende, men Forbruget af Brændevin og Øl ikke betydeligt (J. Schanche). Om Forbruget af Kaffe forøvrigt berettes fra Grue, at der i heromhandlede Aar skal være brugt meget mindre end i de foregaaende (Walløe), ligeledes syntes Nydelsen af Kaffe at være i Aftagende i søndre Østerdalen (Chr. Bergh). Brændevins- og Øldrik var almindelig i Solør og Odalens Distrikt (E. M. Heiberg), i Odalen syntes dog Forbruget af bayersk Øl at være betydeligt aftaget i de sidste Par Aar (H. K. Hartmann); i Amtsfysikatet var der mindre Drikfældighed end før, især af Brændevin (Blehr), og Drukkenskab trivedes mest i Brænderiernes nærmeste Omgivelser (Langberg); i søndre Østerdalen syntes Nydelsen af Spirituosa lidt i Aftagende, formentlig, ligesom Nydelsen af Kaffe, paa Grund af Befolkningens mindre gode økonomiske Vilkaar (Chr. Bergh); ligesaa var Drikfældighed aftagen i Storelvedalen (O. Paus).

Angaaende **Fattigsygepleien** meddeles følgende Opgaver: I det til Solør og Odalens Lægedistrikt hørende Landdistrikt behandledes for Fattigkommunernes Regning af Distriktslægen 214 og af 2 Privatlæger 229, tilsammen 443 Syge; fra Kongsvinger By, hvor en Privatlæge var ansat som Fattiglæge, er Antallet af behandlede fattige Syge ikke opgivet; Byen havde et leiet Lokale, der benyttedes som Fattigsyge-

hus. For de til Amtsfysikatets Landdistrikt hørende Fattigkommuners Regning behandledes af Embedslægen 135, af 2 Privatlæger 178, tilsammen 313; heraf falde paa den i Romedal boende Privatlæge 51 til Romedals og Løitens Fattigvæsen hørende Syge, for hvilke Medikamentudgiften beløb sig til omtrent 60 Spd. Desuden behandledes paa Amtssygehuset for forskjellige Fattigkommuners Regning 19, hvoraf 18 vare hjemmehørende i Amtet. Distriktslægen i søndre Østerdalen behandlede 89 Syge henhørende til Elverums og Vaalers Fattigvæsen med en Medikamentudgift af 144 Spd. 25 Skill. Af Distriktslægen i Trysil behandledes 41; i nordre Østerdalens Distrikt af 2 Privatlæger i Aamot og Storelvedalen 105, af Distriktslægen 20, tilsammen 125.

I Trysil var examineret Jordemoder benyttet ved 16 af 140 i Aarets Løb forefaldne Fødsler; for Osens Annex til dette Prestegjeld var Løn bevilget til en særskilt Jordemoder; ligesaa blev i dette Aar en Jordemoderpost oprettet i Tyldals Annex til Tønset, som hidtil havde havt Jordemoder fælles med Hovedsognet.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes 2 i hver af Byerne Kongsvinger og Hamar, og i Herrederne paa Landet følgende: i Solør og Odalens Distrikt 21, hvoraf i Eidskog 6, i Grue 5, i Vinger 4, i nordre og søndre Odal, i hver 3; i Amtsfysikatet 12, hvoraf i Ringsaker, Næs og Romedal, i hver 3, i Løiten 2, i Stange 1; i søndre Østerdalens Distrikt 6, hvoraf i Vaaler og Hof, i hver 2, i Elverum og Aasnæs, i hver 1; i Trysil 1 Møde i Herredet af samme Navn; i nordre Østerdalens Distrikt 10, hvoraf i Tønset, Tolgen og Storelvedalen, i hver 2, i Rendalen, Lilleelvedalen, Aamot og Kvikne, i hver 1. Hele Kommunerepræsentationen berettes at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionerne i Tønset, Aamot og Storelvedalen; i Vangs Herred bestaar Kommissionen af 2 valgte Medlemmer foruden Ordføreren, og den i forrige Aarsberetning meddelte Oplysning om Sundhedskommissionens Sammensætning i Næs Herred berigtiges derhen, at samtlige Kommunerepræsentanter ikke ere indtraadte som Medlemmer, men at de dog i Regelen alle overvære Kommissionens Møder. I Kongsvinger var Sundhedskommissionens Virksomhed hovedsagelig optaget af Foranstaltninger i Anledning af den i Byen og Omegnen herskende Koppeepidemi; Byen inddeltes i Roder, hver med et Medlem af Sundhedskommissionen som Tilsynsmand; almindelig Opfordring til Befolkningen udstedtes om at lade sig revaccinere, og for Kommunens Regning leiedes et Lokale for deri at indlægge Koppesyge. I Hamar foretoges Visitationer af Byens Huse og Gaardsrum for at paase de gjeldende Sundhedsforskrifter overholdte. Sundhedskommissionernes Virksomhed i de til Solør og Odalens Landdistrikt hørende Herreder optoges for største Del af Foranstaltninger mod den i Distriktet herskende Koppeepidemi; Vaccination og Revaccination blev uopholdelig sat i Gang overalt, og for Grues, Vingers, Eidskogs og søndre Odals Herreder vedtoges endel Bestemmelser sigtende til at standse Epidemiens Udbredning, ligesom disse Herreder inddeltes i Kredse med Tilsynsmænd, der skulde paase de givne Regler overholdte; i Eidskog besluttedes, at al Skolegang indtil videre skulde standses. Forøvrigt var det fornemmelig almindelige Gjenstande hørende til Sundhedspleien samt enkelte andre herskende Sygdomme, som lagdes til Grund for Foredrag og Forhandling i Møderne i de forskjellige Herreder; for Grue Herreds Vedkommende approberede Amtet et Forslag fra Sundhedskommissionens Ordfører, hvorefter Behandling af Fnatsyge skulde ske for Amtskassens Regning; ved en i Anledning af Fnatsygdommen foretagen Undersøgelse af Skolerne i samme Herred fandtes et Skolelokale blot at have lidt over 3 Alens Høide under Loftet; Sundhedskommissionen vedtog enstemmig paa Ordførerens Forslag en Henvendelse til Formandskabet om at faa denne Mangel afhjulpen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Solør og Odalens Distrikt . . .	1 947
i Amtsfysikatet	1 363
i Trysils Distrikt	128
i søndre Østerdalens Distrikt . .	677
i nordre — — . .	555
tilsammen	4 670

I Kongsvinger udførtes Vaccinationen af vedkommende Embedslæge, som vaccinerede 73 Børn i denne By og desuden 87 i det omgivende Landdistrikt. I Trysil udførtes Vaccinationen tildels af Distriktslægen. I Tyldals Annex foretoges i dette Aar ingen Vaccination paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom.

Distriktslægen i Solør og Odalen gjorde under Vaccinationen i heromhandlede Aar den Iagttagelse, at det forholdsvis ofte hændte, at Vaccinationen blev uden Virkning og maatte gjentages en eller flere Gange; det var ikke sjeldent, at der vaccineredes tre Gange, og først fjerde Gang med Held. Hos 3 af de af ham vaccinerede Børn, der vare under 1 Aar gamle, viste der sig Vaccinepustler hist og her over hele Legemet, og hos et Barn, ligesaa under 1 Aar gammelt, gode Vacciner paa begge Arme, men derhos Petechier paa Kroppen og fornemmelig paa Lemmerne. Ogsaa paa mange af de ved Hjelpevaccinatørerne vaccinerede Børn viste sig et smaablæret Udslet over hele Legemet, som indtørrede med Vaccinerne. To af de ved Distriktslægen vaccinerede Børn vare otte Dage gamle; begge fik gode Vacciner paa begge Arme uden forøvrigt at have nogen Ulempe deraf. Den samme Læge foretog 442 Revaccinationer; to ældre Kvinder, hvoraf den ene i sin Barndom var inokuleret,

og den anden havde havt Børnekopper, fik vel udviklede Vacciner. Hos flere af de Revaccinerede var Reaktionen meget stærk; der indfandt sig heftig Feber med Opsvulmen af Kjertlerne i Axelhulheden og paa Armene (E. M. Heiberg).

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en sees at være foretaget over en Mand, der var død som Følge af en Lunge- og Hjertesygdom og to til Oplysning om nyfødte Børns Dødsmaade; 7 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire angaaende tilføiet Mishandling eller Legemsbeskadigelse, to angaaende tiltalte Personers Sindstilstand og en angaaende formentlig Voldtægt af et 5aarigt Pigebarn.

Om Amtets **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: i Solør og Odalens Distrikt forsørgedes for Amtets Regning 41, hvoraf 12 paa Gaustad Asyl, og 26 for vedkommende Fattigkommuners Regning, tilsammen 67, der forpleiedes paa offentlig Bekostning. I Ringsaker og Næs Herreder af Amtsfysikatet forpleiedes for offentlig Regning 24, hvoraf 2 paa Gaustad Asyl. I søndre Østerdalens Distrikt forpleiedes 14 for Amtets Regning, hvoraf 2 paa Gaustad, 8 for Fattigkommunernes, tilsammen 22. I Trysil udgjorde Antallet af de i Hjemmet for offentlig Regning forpleiede 8, hvoraf 3 for Amtets, 5 for Fattigvæsenets Regning. I nordre Østerdalen opgives af de for offentlig Regning forpleiede Sindssyge 1 at være afgaaet og 1 ny tilkommen; Antallet ved Aarets Udgang var altsaa som i forrige Aar 13.

Paa Amtets eneste **Sygehus**, Amtssygehuset i Stange, var Antallet af de i Aarets Løb Indkomne 31, der lede af følgende Sygdomme: Syphilis 12, chroniske Underlivssygdomme 4, exanthematiske og andre Febre 3, Abscesser, Ulcera 3, Øiensygdomme, Gigt, udvendige Beskadigelser, hver 2, Leddesygdom, Vatersot, ikkesyphilitisk Sygdom i Fødselsdelene, hver 1.

Af **Badeindretninger** omtales: et offentligt Badehus i Kongsvinger med Indretning til Damp-, Kar- og Styrtebad; en offentlig Styrtebadindretning udenfor Byen; en Dampbadeindretning i nordre Odalen, der kun var aaben om Sommeren, samt ikke faa private Styrtebadindretninger i Solør og Odalens samt søndre og nordre Østerdalens Distrikter; desuden enkelte mindre Badehuse i Hamar til Badning i Mjøsen.

Af **Apotheker** har Amtet 3, nemlig i Kongsvinger, i Hamar og i Tønset i nordre Østerdalen. Personalet bestod i det førstnævnte Apothek, foruden Apothekeren, af 1 Medhjelper; i begge de sidstnævnte af 1 Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Solør og Odalens Lægedistrikt: 5 Læger, hvoraf to i Kongsvinger, en i Vingers Landsogn, en i søndre Odalen og en i Grue. 7 Jordemødre, alle offentlig ansatte; 8 Hjelpevaccinatører.
2. Hedemarkens Amtsfysikat: 5 Læger, hvoraf en i Hamar, en i Stange, en i Vang, en i Romedal og en i Ringsaker. 9 offentlig ansatte Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
3. Søndre Østerdalens Lægedistrikt: 2 Læger, nemlig en i Elverum og en i Aasnæs. 5 offentlig ansatte Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Trysils Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Trysil. 1 ansat Jordemoder (samt 1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatører.
5. Nordre Østerdalens Distrikt: 4 Læger, hvoraf to i Tønset, en i Storelvedalen og en i Aamot. 9 Jordemødre, hvoraf otte med offentlig Ansættelse (samt 1 Post ledig); 12 Hjelpevaccinatører.

VII. Christians Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 196,29 norske Kvadratmile den 31te December havde 124,980 Indbyggere, er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Hadeland og Lands Distrikt (22,46 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Jevnaker . . med 5 930 Indb.
   Gran . . . . - 10 125 —
   Søndre Land - 5 284 —
   Nordre — - 4 945 —
   tilsammen 26 284 Indb.
2. Søndre Valders Distrikt (19,12 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Søndre Aurdal med 5 973 Indb.
   Nordre — - 6 074 —
   tilsammen 12 047 Indb.
3. Nordre Valders Distrikt (22,52 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Østre Slidre . . med 2 551 Indb.
Vestre — . . - 3 256 —
Vang . . . . . - 2 697 —
tilsammen 8 504 Indb.

4. Thotens Distrikt (11,10 n. □ M.), indbefattende:
Kjøbstaden Gjøvik . . . . . med 626 Indb.
Herrederne Østre Thoten . - 7 794 —
Vestre — . - 7 542 —
Vardal . . . . . - 4,114 —
Biri . . . . . - 5,465 —
tilsammen 25 541 Indb.

5. Faabergs Distrikt (17,61 n. □ M), indbefattende:
Kjøbstaden Lillehammer . . med 1 676 Indb.
Herrederne Faaberg . . . . - 6 337 —
Gausdal . . . . - 6 476 —
Øier . . . . . - 4 174 —
tilsammen 18 663 Indb.

6. Ringebu Distrikt (27,50 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Ringebu . . . . med 5 010 Indb.
Solliden . . . . . - 386 —
Søndre Froen . - 3 431 —
Nordre — - 5 262 —
tilsammen 14 089 Indb.

7. Loms Distrikt (47,64 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Lom . . . . . med 3 299 Indb.
Skiager . . . . . - 2 691 —
Vaage (undt. Sels
Annexsogn) . . . - 5 544 —
tilsammen 11 534 Indb.

8. Lesje Distrikt (28,34 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Lesje . . . . . med 3 666 Indb.
Dovre . . . . . - 2 537 —
samt Sels Annex af Vaage - 2 115 —
tilsammen 8 318 Indb.

Sundhedstilstanden var over den største Del af Amtet ualmindelig god, da epidemiske Sygdomme forekom temmelig sparsomt og lidet udbredte, og en i Vaarmaanederne herskende Epidemi af Børnekopper hovedsagelig indskrænkede sin Udbredning til et enkelt Lægedistrikt og til et forholdsvis kort Tidsrum. Noget mindre gunstig var Sundhedstilstanden imidlertid i den øvre Del af Gudbrandsdalen, fornemmelig i Loms og Lesjes, tildels ogsaa i Ringebu Lægedistrikt, hvor epidemiske Sygdomme vare noget mere udbredte, navnlig Kighoste.

Dødeligheden udgjorde, beregnet efter Folkemængden ved Aarets Udgang, 17,7 af Tusinde: de Dødes Antal var mindre end i noget foregaaende Aar siden 1860 og udgjorde 1712, hvilket er 9,5 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 893, og 13,9 pCt. mindre end i 1863, da de Dødes Antal var 1 989; i Forhold til det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 529, var de Dødes Antal i heromhandlede Aar 11,9 pCt. større. Sammenlignes Antallet af Døde i de enkelte Lægedistrikter i de tre sidste Aar, saa viser sig i 1865 et mindre Antal Døde end i hvert af de to foregaaende Aar i samtlige Lægestrikter med Undtagelse af Ringebu, Lom og Lesje, hvor Antallet var noget større end i forrige og næstforegaaende Aar.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra alle Dele af Amtet som indifferent undtagen i Vaarmaanederne og Begyndelsen af Sommeren, da den havde en mere udtalt catarrhalsk-inflammatorisk Karakter. Nedenstaaende Tabel viser de af Lægerne anmeldte behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme i de enkelte Maaneder.

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. Deraf Døde.	Tiden opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	135	11	132	18	5	3	7	4	5	5	8	24	16	16	21
Simpel Feber	14	-	14	2	3	4	2	1	2	-	-	-	-	-	-
Barselfeber	26	5	26	4	3	3	3	3	1	2	1	-	2	2	2
Børnekopper	120	7	120	-	-	12	57	35	6	4	-	-	5	1	-
Vandkopper	16	-	16	4	-	1	-	2	-	2	-	5	-	1	1
Skarlagensfeber	11	-	11	1	1	3	2	-	-	-	1	-	-	3	-
Rosen	38	2	37	1	2	1	7	6	4	1	5	5	1	3	1
Kighoste	127	5	124	2	13	7	4	16	17	11	13	17	15	4	5
Diphth. Svælgbetændelse	104	3	104	17	18	19	13	6	6	3	6	2	5	1	8
Strubehoste	7	5	7	1	-	-	1	-	1	-	-	-	2	-	2
Kusma	39	-	39	3	10	12	9	2	-	-	1	2	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme	470	5	420	43	38	53	65	37	36	27	26	17	31	23	24
Lungebetændelse	241	27	214	17	27	48	35	27	13	8	9	3	6	14	7
Pleurit	32	2	32	5	2	6	7	2	3	1	3	-	-	3	-
Rheumatisk Feber	72	2	71	8	7	6	11	7	5	2	8	3	4	5	5
Koldfeber	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholerine	190	1	190	9	12	11	14	16	7	14	34	26	15	22	10
Blodgang	10	-	10	1	-	-	-	7	-	-	1	1	-	-	-
Tilsammen	1 653	75	1 568	136	141	190	237	171	106	80	116	105	102	98	86

Af **Nervefeber** opgives

fra Hadeland og Lands Distr. 12 behandl. Tilf. med 3 Dødsf.,
- Søndre Valders . . . . . 1 — — - —
- Nordre — . . . . . 36 — — 1 —
- Thotens Distrikt . . . . . 20 — — 1 —
- Faabergs — . . . . . 20 — — 2 —
- Ringebu — . . . . . 12 — — 2 —
- Loms — . . . . . 31 — — 2 —
- Lesje — . . . . . 3 — — - —

tilsammen 135 behandl. Tilf. med 11 Dødsf.,

desuden 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede fra Faabergs Distrikt, ialt altsaa 12 Døde. (I forrige Aar anmeldtes 317 behandlede Tilfælde med 42 Dødsfald og ialt 43 Døde). Ligesom i det foregaaende Aar forekom Sygdommen paa endel spredte Tilfælde nær, i lokale Epidemier af temmelig begrændset Udbredning, fornemmelig i nordre Valders og de gudbrandsdalske Lægedistrikter. I nordre Valders herskede i sidste Halvaar en Epidemi, som begyndte i Hurums Annex til Vang og siden udbredte sig til den tilstødende Del af vestre Slidre; fra Faabergs Distrikt omtales en liden lokal Epidemi i Øier i Slutningen af Aaret; af de fra Ringebu Distrikt anmeldte Tilfælde vare 4, som indtraf i Januar, Rester af en i Slutningen af det foregaaende Aar i nordre Fron herskende Epidemi, medens de øvrige 8 Tilfælde indtraf fra August til November i Kvikne Annex til det samme Prestegjeld; i Loms Distrikt begyndte en Epidemi i August Maaned og vedvarede endnu ved Aarets Udgang; den antoges indført ved en tilreisende Person, der var Rekonvalescent efter Nervefeber, som han havde overstaaet i Christianssund; de fra Lesje Distrikt anmeldte 3 Tilfælde indtraf i en Plads i Sels Annex til Vaage. Saavel i nordre Valders som i Ringebu og Loms Distrikter kunde Sygdommens Overførelse ved Smitte forfølges fra den ene Gaard til den anden og fra Person til Person; i det førstnævnte Distrikt forsøgtes Epidemiens Standsning ved Isolation af de først angrebne Syge, men Virkningen af denne Forholdsregel strandede paa Almuens Ligegyldighed for Smitten (Printz). De i Ringebu forekommende Tilfælde tilhørte den abdominelle Form (Hals), hvorimod Sygdommen i Loms Distrikt havde Karakteren af Cerebraltyphus (Riis). — Af de anmeldte 14 Tilfælde af simpel Feber falde 9 paa Hadeland og Lands, 5 paa Ringebu Distrikt.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt 3 Tilfælde med - Dødsfald,
- Søndre Valders . . . . . 1 — - 1 —
- Nordre — . . . . . 3 — - - —
- Thotens Distrikt . . . . . 10 — - 2 —
- Faabergs — . . . . . 7 — - 1 —
- Ringebu — . . . . . 1 — - - —
- Loms — . . . . . 1 — - 1 —

tilsammen 26 Tilfælde med 5 Dødsfald.

Desuden omtales fra Faabergs Distrikt 1 dødeligt Tilfælde af Barselkrampe. Hos 1 af de Døde af Barselfeber var kunstig Forløsning foretaget af Læge.

Børnekopper indførtes i Marts Maaned fra Christiania til nordre Valders Lægedistrikt ved en Person, som var

hjemmehørende i Svennæs Annex til nordre Aurdal; Smitten overførtes hurtigt til omliggende Gaarde, og Sygdommen udbredte sig i Løbet af Maanederne April og Mai ogsaa til Ulnæs og Skrutvolds Sogne af samme Prestegjeld, hvor ialt 94 Personer angrebes; allerede i Mai aftog imidlertid Epidemien betydeligt og ophørte i Juli; i Oktober Maaned forekom 5 Tilfælde i Renlid Sogn af søndre Aurdal i samme Lægedistrikt, hvorefter Sygdommen senere ikke viste sig. Til østre Slidre i nordre Valders Lægedistrikt bragtes Sygdommen i April Maaned ved en Betler fra søndre Valders, men dens Udbredning indskrænkedes til nogle faa Individer. Ogsaa paa andre Steder i Amtet viste sig Koppetilfælde til forskjellige Tider af Aaret, uden at Sygdommen nogetsteds fik epidemisk Udbredning; saaledes ankom i Marts Maaned to Koppesyge fra Christiania til Østre Thoten, en Tredie angrebes og Sygdommen udbredte sig ikke videre; fra Gjøvik omtales et Tilfælde af Kopper i November, og til Hadelands Glasværk indførtes Sygdommen i April Maaned, ogsaa fra Christiania, hvorefter ialt 7 Personer angrebes sammesteds fra Mai til Juli. Ialt haves Opgave over følgende Tilfælde af Kopper:

fra Hadeland og Lands Distrikt	8	Angrebne,	hvoraf	-	døde,
- Søndre Valders	—	99	—	—	7	—
- Nordre —	—	9	—	—	-	—
- Thotens	—	4	—	—	-	—

tilsammen 120 Angrebne, hvoraf 7 døde.

Samtlige Døde vare uvaccinerede Børn. Paa alle de Steder, hvor Koppetilfælde viste sig, bleve Foranstaltninger trufne fra vedkommende Sundhedskommissioners Side for at hindre Sygdommens Udbredning, der blev sørget for Isolation af de først Angrebne og Vaccination samt Revaccination uopholdelig sat igang; i søndre Valders blev Almuen stadig advaret mod unødigt Samkvem med de smittede Gaarde, og de lovbefalede Forsigtighedsregler bleve oftere indskjærpede, men desuagtet var det umuligt at faa disse Paalæg overholdt (L'Abée); i nordre Valders vedtoges særskilte Forholdsregler af Sundhedskommissionen og Tilsynsmænd ansattes i hvert Skoledistrikt, og i østre Thoten foretoges paa Sundhedskommissionens Foranstaltning Revaccination paa offentlig Bekostning i en Del af Prestegjeldet.

Af de anmeldte 16 Tilfælde af **Vandkopper** forekom 7 i nordre Valders, 6 i Faabergs og 3 i Ringebu Distrikt.

Af **Skarlagensfeber** omtales enkelte spredte Tilfælde i de første Maaneder af Aaret i Thotens Lægedistrikt, og i Slutningen af Aaret i Gausdal i Faabergs Distrikt; ialt kom 11 Tilfælde under Lægebehandling. Som epidemisk udbredt omtales Sygdommen kun fra Lesje Distrikt, hvortil den i Begyndelsen af Aaret blev indført fra den tilstødende Del af Romsdalen, men intet Tilfælde kom under Lægebehandling, skjønt den foraarsagede flere Dødsfald (C. F. Hagemann).

Af **Rosen** opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt	11	behandl.	Tilf.	med	1	Dødsf.,
- Nordre Valders	—	9	—	—	-	1 —
- Thotens	—	4	—	—	-	- —
- Faabergs	—	13	—	—	-	- —
- Lesje	—	1	—	—	-	- —

tilsammen 38 behandl. Tilf. med 2 Dødsf.,

Af **Kighoste**, der i det foregaaende Aar havde havt epidemisk Udbredning i Hadeland og Lands Lægedistrikt, forekom endnu endel Tilfælde i nordre Land i første Halvaar; fra søndre Valders omtales enkelte Tilfælde sidst paa Aaret; som temmelig almindelig, især i sidste Halvaar, betegnes Sygdommen i nordre Valders, fornemmelig i vestre Slidre, ligesaa i vestre Thoten, samt i Lillehammer By og Omegn af Faabergs Distrikt. En udbredt Epidemi af Kighoste forekom i den øvre Del af Gudbrandsdalen, især i Loms og Lesje Lægedistrikter, til hvilket sidstnævnte Sygdommen i Begyndelsen af Aaret antoges indført fra Romsdalen. Ialt haves Opgave over følgende Antal Tilfælde:

fra Hadeland og Lands Distrikt	13	Behandl.,	hvoraf	-	døde.
- Søndre Valders	—	5	—	—	-	—
- Nordre —	—	31	—	—	1	—
- Thotens	—	27	—	—	-	—
- Faabergs	—	29	—	—	1	—
- Loms	—	19	—	—	2	—
- Lesje	—	3	—	—	1	—

tilsammen 127 Behandl., hvoraf 5 døde.

Desuden opgives fra Loms Distrikt ifølge Meddelelser fra Sognepresterne 26 Dødsfald, ligesaa fra Lesje Distrikt 2 Døde, som ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen altsaa 33 Dødsfald. Som sekundær Dødsaarsag opgives i 2 Tilfælde Diphtherit, i 1 kapillær Bronchit.

Diphtherisk Svælgbetændelse, som især siden det foregaaende Aar havde aftaget betydeligt i Hyppighed og Udbredning i Sammenligning med de nærmest foregaaende, viste sig i dette Aar kun enkeltvis og spredt, undtagen i Faabergs Distrikt, hvor Sygdommen, især i første Halvaar, havde nogen epidemisk Udbredning, men var her som overalt ellers i Amtet af mild Natur og med usædvanlig ringe Dødelighed. Der opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt	2	behandl.	Tilf.	med	-	Dødsf.
- Søndre Valders	—	8	—	—	-	- —
- Thotens	—	10	—	—	-	- —
- Faabergs	—	78	—	—	-	3 —
- Ringebu	—	3	—	—	-	- —
- Loms	—	3	—	—	-	- —

tilsammen 104 behandl. Tilf. med 3 Dødsf.

(I forrige Aar havdes Opgave over 197 behandlede Tilfælde, hvoraf 23 endte dødeligt og ialt 28 Dødsfald).

Af **Strubehoste** opgives:

fra Hadelånd og Lands Distrikt	3	behandl. Tilf.	med	2	Dødsf.	
- Thotens	—	4	—	—	-	3 —

tilsammen 7 behandl. Tilf. med 5 Dødsf.

(J forrige Aar opgaves 13 behandlede Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt).

Kusma omtales kun fra søndre Valders, hvor enkelte Tilfælde kom under Behandling i sidste Halvaar, samt fra Loms Distrikt, hvor Sygdommen var meget almindelig udbredt, især i 1ste Halvaar; Distriktslægen sammesteds behehandlede 36 Personer, hvoraf 22 af Mandkjøn, og af disse forekom Metastase til Testes hos 2 (Riis).

Catarrhalske Sygdomme siges at have været lidet fremtrædende i Hadeland og Lands Distrikt (J. F. Thaulow), men vare i den øvrige Del af Amtet temmelig almindelige især i Vaarmaanederne. 11 af Amtets Læger opgive ialt at have behandlet 470 Tilfælde af herhenhørende Sygdomme, opførte under Benævnelserne Catarrhalfeber, simpel Svælgbetændelse og akut Bronchit; af dette Antal behandledes 112 af 3 Læger i Hadeland og Lands Distrikt. Af de nævnte 470 behandlede Tilfælde endte 5 dødeligt, og deraf 3 i Thotens, 1 i Faabergs og 1 i Ringebu Distrikt; samtlige Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** kom et mindre Antal Tilfælde under Behandling end i de nærmest foregaaende Aar. Der opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt	37	Behandl.,	hvoraf	3	døde,	
- Søndre Valders	—	7	—	—	-	—
- Nordre —	—	9	—	—	-	—
- Thotens	—	56	—	—	8	—
- Faabergs	—	97	—	—	9	—
- Ringebu	—	7	—	—	2	—
- Loms	—	23	—	—	4	—
- Lesje	—	5	—	—	1	—

tilsammen af 14 Læger 241 Behandl., hvoraf 27 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves af det samme Antal Læger 351 behandlede Tilfælde, hvoraf 38 endte dødeligt, og ialt 48 Dødsfald; i 1863 opgaves af 13 Læger 317 Tilfælde med 22 Dødsfald). Desuden opgives følgende Tilfælde af **Pleurit**:

fra Hadeland og Lands Distrikt	9	Tilfælde	med	-	Dødsfald,	
- Nordre Valders	—	8	—	-	1	—
- Thotens	—	7	—	-	-	—
- Faabergs	—	5	—	-	-	—
- Ringebu	—	3	—	-	1	—

tilsammen 32 Tilfælde med 2 Dødsfald.

Hjernebetændelse opføres paa Lægernes Dødslister som Dødsaarsag hos 8, hvoraf 3 i Hadeland og Lands, 2 i søndre Valders, 1 i Thotens, 1 i Ringebu og 1 i Loms Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber behandledes:

I Hadeland og Lands Distrikt	10	Tilfælde	med	-	Dødsfald,	
i Søndre Valders	—	4	—	-	-	—
i Nordre —	—	26	—	-	1	—
i Thotens	—	4	—	-	-	—
i Faabergs	—	27	—	-	1	—
i Lesje	—	1	—	-	-	—

tilsammen 72 Tilfælde med 2 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 91 behandlede Tilfælde uden Dödsfald). Chronisk Rheumatisme var almindelig i alle Egne af Amtet; 9 Læger opgive tilsammen at have behandlet 360 Personer for denne Sygdom; som Aarsag til dens Hyppighed fremhæves fornemmelig uhensigtsmæssig Klædedragt, især for Kvindernes Vedkommende (J. F. Thaulow), samt Mangel af uldent Undertøi (Riis).

For **Koldfeber** sees i nordre Valders at være kommen under Behandling 1 Person, som havde erhvervet Sygdommen i Nordamerika.

Cholerine og **Diarrhoe** vare ligesom gastriske Sygdomme overhovedet lidet fremtrædende; fra flere Steder berettes de forekommende Diarrhoer, især i Høstmaanederne, at have været ledsagede af blodige Udtømmelser. Der opgives ialt af Cholerine og Diarrhoe:

fra Hadeland og Lands Distrikt	29	Tilfælde	med	1	Dødsfald,	
- Søndre Valders	—	2	—	-	-	—
- Nordre —	—	41	—	-	-	—
- Thotens	—	20	—	-	-	—
- Faabergs	—	96	—	-	-	—
- Ringebu	—	2	—	-	-	—

tilsammen 190 Tilfælde med 1 Dödsfald

(i det foregaaende Aar opgaves 127 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald). Af **Blodgang** omtales 10 Tilfælde uden Dødsfald, 3 i nordre Valders, 7 i Faabergs Distrikt. — **Gulsot** var hyppig paa Thoten fra Februar til April (Raabe, Rognstad) samt i Faabergs Distrikt om Høsten (Baumann); fra det sidstnævnte Distrikt opgives 22 behandlede Tilfælde af denne Sygdom og deraf 12 i Oktober. Distriktslægen i nordre Valders behandlede 7 Tilfælde af Gulsot, hvoraf 4 i November. Af de sidstnævnte 29 Syge vare 16 af Mand-, 13 af Kvindekjøn, 9 Voxne, 20 Børn.

Skjørbug omtales kun fra østre Thoten og Gausdal, hvor ialt 4 Personer kom under Lægebehandling, og deraf 1 i Januar, 1 i Juni og 2 i Juli.

For **Syphilis** indkom paa Amtssygehuset 2 Mænd og 6

Kvinder, tilsammen 8, der samtlige lede af konstitutionelle Tilfælde; 10 laa tilbage fra det foregaaende Aar, og af disse tilsammen 18 Behandlede udgik 15 helbredede, 3 laa tilbage ved Aarets Udgang; Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 1 974, eller 131,6 for hver Udskreven. Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 6 Tilfælde, nemlig 2 Tilfælde af tertiær Syphilis i Hadeland og Lands Distrikt, samt 4 Recidiver, hvoraf 3 efter foregaaende Sygehusbehandling, 1 i Faabergs og 3 i Ringebu Distrikt; af 5 Privatbehandlede vare 2 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, 4 Voxne, 1 Barn. — For **Gonorrhoe** og Urethrit sees 20 Personer at være kommen i Behandling, nemlig 1 i søndre og 2 i nordre Valders, 16 i Faabergs og 1 i Lesje Distrikt; 18 af de Syge vare Mænd, 2 Kvinder.

Fnat var fremdeles meget udbredt i Hadeland og Lands Distrikt, men syntes dog at være i betydeligt Aftagende. Almuen betragter Sygdommen i et andet Lys end forhen, og Sandsen er vakt for at blive den kvit (Kolbjørnsen); lignende Bemærkning gjøres fra søndre Valders (L'Abée), og i Faabergs Distrikt siges Sygdommen ogsaa at være i Aftagende (Baumann); meget almindelig og hyppigere end forhen er den derimod i Thotens Distrikt (Raabe, Irgens, Rognstad), ligesaa betegnes den som almindelig udbredt i Loms Distrikt, især i Skiager samt i Lesje Distrikt. 2 Privatlæger i Hadeland og Lands Distrikt behandlede 148 Personer for Fnat, Distriktslægen i nordre Valders 53, 2 Privatlæger paa Thoten 67, 2 Privatlæger i Faabergs Distrikt 33 og Distriktslægen i Lom 57.

For **Skurv** opgives 5 Personer at være behandlet, 4 i Hadeland og Lands , 1 i Faabergs Distrikt. I Lesje Distrikt er Sygdommen ikke sjelden (Hagemann).

Antallet af **Spedalske** udgjorde ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 7; i heromhandlede Aar opdagedes 1 nyt Tilfælde af Spedalskhed i Lesje Distrikt i Prestegjeldet af samme Navn; 1 Spedalsk, i nordre Valders Distrikt, døde og Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa uforandret 7, hvoraf 1 i Hadeland og Lands, 1 i nordre Valders og 5 i Lesje Distrikt.

Af **Kjertelsyge** behandlede 10 Læger i forskjellige Lægedistrikter 156 Tilfælde, hvoraf 1 med dødelig Udgang, samt 8 Tilfælde af Rachit med 2 Dødsfald. Privatlægen i Gausdal omtaler 5 Tilfælde af **Struma** hos voxne Kvinder.

Svindsot er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsaarsag hos 44, hvilket er 12,7 pCt. af samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (346). (I det foregaaende Aar var Forholdet 49 af 344 opgivne Dødsaarsager eller 14,2 pCt.) I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Hadeland og Lands Distrikt	6	af 60	= 10,0	pCt.
Søndre Valders —	-	- 15	= 0,0	—
Nordre —	3	- 23	= 13,0	—
Thotens —	15	- 49	= 30,61	—
Faabergs —	10	- 87	= 11,5	—
Ringebu —	3	- 14	= 21,4	—
Loms —	7	- 88	= 7,9	—
Lesje —	-	- 10	= 0,0	—
tilsammen	44	af 346	= 12,7	pCt.

Af **Kræft** opføres 12 Dødsfald, nemlig 4 i Hadeland og Lands, 1 i søndre og 1 i nordre Valders, 1 i Thotens, 2 i Faabergs, 1 i Ringebu og 2 i Lesje Distrikt.

Af **Vatersot** behandlede 12 Læger 95 Tilfælde, hvoraf 25 havde dødelig Udgang, samt 5 Tilfælde af Brights Sygdom, af hvilke 2 endte dødeligt. Af disse tilsammen 27 Dødsfald indtraf 4 i Hadeland og Lands, 2 i nordre Valders, 4 i Thotens, 13 i Faabergs, 1 i Ringebu, 2 i Loms og 1 i Lesje Distrikt.

Blegsot betegnes som et almindeligt Onde saavel blandt Gaardmands- som Husmandsklassens Kvinder, og i alle Dele af Amtet, især i Hadeland og Lands, Thotens og Faabergs Distrikter, ligesaa anæmiske Tilstande overhovedet, oftest fremkaldte ved Misbrug af Aareladninger og ved langvarig Diegivning (J. F. Thaulow). Fra den øvre Del af Gudbrandsdalen fremhæves især Hyppigheden af Menstruationsuordener, fremkaldte ved vaade Fødder og ved Mangel af varm Underklædning (Riis, Hagemann); 10 Læger opgive ialt at have behandlet 171 Personer for Blegsot, deraf 2 Læger i Hadeland og Lands Distrikt 45, 3 Læger i Faabergs Distrikt 91.

Cardialgi og andre chroniske Uordener i Fordøielsesorganerne omtales ligeledes som almindelige overalt og i alle Samfundsklasser. De fleste herhenhørende Tilfælde komme under Behandling i Sommermaanederne, paa hvilken Tid der er Mangel paa frisk Melk i Bygderne, medens Kvægbesætningen er tilsæters (Kolbjørnsen, Rognstad). 10 Læger opgive tilsammen at have behandlet 549 Personer for Cardialgi.

Af **Ormesygdom** opføre 5 Læger 79 behandlede Tilfælde, hvoraf 1, i Hadeland og Lands Distrikt, hos et 2 Aar gammelt Barn, endte dødeligt (J. F. Thaulow).

Af **Drankersygdom** omtales 6 Tilfælde, af hvilke 3 betegnes som Drankergalskab; 1 af disse, i Faabergs Distrikt, medførte Døden; af samtlige 6 Tilfælde indtraf 1 i søndre Valders, 4 i Faabergs, 1 i Ringebu Distrikt.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdom** nævnes 16, nemlig 5 i Hadeland og Lands, 4 i nordre Valders, 5 i Faabergs, 1 i Loms og 1 i Lesje Distrikt; af 13 nye Sindssyge, om hvilke

nærmere Oplysning i saa Henseende meddeles, sees 2 at være indlagte paa Gaustad Asyl, 11 forbleve og underkastedes Behandling paa sine Hjemsteder og af disse vare 7 helbredede inden Aarets Udgang. Af 10 nye Sindssyge betegnes 3 som lidende af Melancholi, 6 af Mani, 1 af Dements. Ialt opføres Sindssygdom som Dødsaarsag hos 3, 1 i nordre Valders, 2 i Ringebu Distrikt.

Øiensygdomme. Catarrhalske Betændelser i Øiets Bindehud vare almindelige, især i Vaarmaanederne, i nordre Valders og tildels i Gudbrandsdalen (Printz, Hagemann). Distriktslægen i nordre Valders behandlede 50 saadanne Tilfælde, en Privatlæge i Gausdal 18. Fra Hadeland og Lands Distrikt omtales 2 Tilfælde af trachomatøs Conjunktivit (J. F. Thaulow).

Af **chirurgiske Sygdomme** nævnes Broktilfælde som temmelig almindelige i Gudbrandsdalen, især hos Mænd (Riis), ligesaa Nedsynkning af Livmoderen (Hagemann). En Læge i Hadeland og Lands Distrikt havde under Behandling 5 Tilfælde af stukne Saar i Knæleddet; alle helbrededes, deraf de to fuldstændigt, de tre med stivt Led. Den samme Læge beretter om et Dødsfald af Phlebit efter en Aareladning; det var en frugtsommelig Kone, som efter at være bleven aareladt angrebes af Phlebit i den ene Arm, dernæst ogsaa i den ene Underextremitet, af Lungebetændelse i begge Lunger samt Panophthalmit i det ene Øie; hun fødte fortidligt under Sygdommens Forløb og døde otte Dage efter Aareladningen (Kolbjørnsen).

Af **chirurgiske Operationer** opgives følgende at være udførte, samtlige udenfor Amtssygehuset: 1 Amputation af Laaret, 7 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tær samt 1 Borttagelse af en overtallig Finger; 1 Resektion af den nedre Ende af Ulna; 8 Gange Borttagelse af Læbekræft, 3 af Lipomer og Sæksvulster, 4 af Næsepolyper, 2 af hypertrofiske Tonsiller; 1 Underbinding af Arteria ulnaris; 9 Paracenteser af Underlivet, deraf fire hos et Individ, tre hos et andet; 2 Paracenteser af Brystet; 3 Operationer for Vandbrok ved Punktion, 1 Operation for Hygroma patellæ, 1 for Paraphimosis; 2 Operationer for Haremund. 1 Iridektomi, 1 Canthoplastik.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 23 Tangforretninger, af hvilke 11 foretoges paa Grund af Vemangel og Vesvækkelse, i et Tilfælde forbunden med forliggende Moderkage, 2 paa Grund af langsom Fødsel af anden Aarsag uden nærmere Angivelse; 3 foretoges formedelst Bækkenforsnevring, 1 foranledigedes ved Omslyngning af Navlesnoren og 1 ved Blødning; for 5 er ingen Indikation angivet; samtlige Tangforløsninger havde gunstigt Udfald for Konerne, af Børnene fødtes 16 levende, 7 vare dødfødte. 3 Vendinger, hvoraf to foretoges paa begge Tvillinger under en Tvillingfødsel paa Grund af Eklampsi; Konen døde 3 Timer efter Forløsningen, begge Børn kom levende til Verden; den tredie foretoges paa Grund af Tverleie; Konen døde af Barselfeber 3 Dage efter Forløsningen, Barnet var dødfødt. 1 Udtrækning paa Sædet ved stump Hage, formedelst Bækkenforsnevring; Moderen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 1 Perforation af et hydrocephalisk Foster, med gunstigt Udfald for Konen (Raabe). 1 Embryotomi paa Grund af forsømt Tverleie, ligeledes med gunstigt Udfald for Konen (Printz). Ialt 29 obstetriciske Operationer, hvoraf 7 i Hadeland og Lands, 2 i søndre, 3 i nordre Valders, 5 i Thotens, 4 i Faabergs, 4 i Ringebu, 2 i Loms og 2 i Lesje Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Hadeland og Land	801	307	44	37	3	32
Søndre Valders .	344	158	32	30	2	9
Nordre — .	237	109	31	18	1	11
Thoten	813	353	54	50	2	31
Faaberg	545	230	39	22	3	27
Ringebu	362	215	40	26	-	20
Lom	320	201	52	49	2	10
Lesje	223	139	39	23	1	16
Christians Amt .	3 645	1 712	331	255	14	156

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 33.
Selvmordere . . . . . 10.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 933 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 46,9; Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 11, og til samtlige Døde = 1 : 5,17; Antallet af Døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 6,7, og Antallet af Døde under 10 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,9. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 9, af hvilke 5 døde af Barselfeber, og deraf en efter forudgaaet kunstig Forløsning ved Læge, 1 af Barselkrampe tre Timer efter at være forløst med Tvillinger ved Vending, 1, der nedkom fortidligt, af Phlebit efter en Aareladning, 1, i Birid, døde uforløst af Blødning paa Grund af forliggende Moderkage (Irgens) og 1, i Hadeland og Lands Distrikt, ligeledes uforløst, i tiende Maaned af Svangerskabet, paa Grund af Epilepsi, af hvilken Sygdom hun havde lidt i mange Aar (Buchholz); den sidste sees imidlertid ikke at være medtaget paa ovenstaaende, efter

Prestelisterne uddragne Tabel blandt de Døde paa Barselseng.

Lægernes Dødslister indeholde Opgave over 346 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (20,2 pCt. af samtlige Døde); de hyppigste opgivne Dødsaarsager vare: Alderdomssvækkelse (51), Svindsot (44), Kighoste (33), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 27), Lungebetændelse (27), organisk Underlivssygdom (16), organisk Hjertesygdom (13), Nervefeber, Kræft (hver 12).

Veirliget var i Begyndelsen af Aaret ustadigt og mildt, hvorimod der indfandt sig streng Kulde i Februar; Vaarmaanederne vare milde og Mai endog ualmindelig varm, men Forsommeren forholdsvis kjølig, samt tør; Eftersommeren derimod temmelig regnfuld; i Begyndelsen af September indfandt sig et Par Frostnætter, forøvrigt var Veiret i denne Maaned ret gunstigt, og Oktober havde smukt og tørt Veir indtil Midten af Maaneden, da der kom et Snefald, forøvrigt var Veiret mildt i de sidste Maaneder af Aaret. I nedenstaaende Tabel er sammenstillet Middeltemperaturen og Middelbarometerstanden for hver Maaned i Aaret efter daglige Observationer, anstillede i Gran i Hadeland og Lands Distrikt af Distriktslægen, og i Dovre i Lesje Distrikt efter Observationer anstillede hver Dag Kl. 7 Morgen paa Dovre Telegrafstation. Det bemærkes, at Barometerstanden i Observationerne for Dovre ere anførte i engelske Tommer:

	Grans Prestegjeld.		Dovre Telegrafstation.	
	Barometerstand.	Thermometerstand.	Barometerstand.	Thermometerstand.
Januar . . .	27,83 "	÷ 3,96 °	29,45 "	÷ 6,9 °
Februar . .	28,22	÷ 9,37	29,58	÷ 10,0
Marts . . .	28,26	÷ 4,50	30,06	÷ 8,4
April	28,35	+ 3,98	30,09	÷ 0,3
Mai	28,25	+ 8,79	29,91	+ 5,3
Juni	28,43	+ 11,62	30,08	+ 5,3
Juli	28,23	+ 13,43	29,86	+ 9,4
August . . .	28,12	+ 9,19	29,88	+ 7,0
September .	28,44	+ 10,28	30,09	+ 4,6
Oktober . .	28,25	+ 2,15	29,78	÷ 1,4
November .	28,30	+ 0,42	29,80	÷ 2,6
December .	28,33	÷ 0,79	30,04	÷ 3,0

Høhøsten slog mindre godt til saavel i Mængde som Beskaffenhed, hvorimod Kornet gav ganske godt Udbytte, undtagen paa høiere liggende Steder, hvor det ikke kom til Modenhed; Poteterne led nogen Skade af de kolde Nætter i September.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** I Henseende til Boligerne berettes fra Hadeland og Lands Distrikt, at man mere og mere efterkommer den i de vedtagne Sundhedsregler givne Anvisning til at forlade Kjøkkenet som Beboelsesværelse og afdele det som særskilt Rum (Buchholz); i Faabergs Distrikt ere Gaardmændenes Boliger gode og rummelige, Husmændenes smaa, uden fornøden Ventilation og Renlighed, og Brugen af Kogeovn bliver mer og mer almindelig i Beboelsesværelset. I Hadeland og Land er Kvindernes Klædedragt uhensigtsmæssig og fremhæves som en hyppig Aarsag til rheumatiske og andre Onder: de bære Tørklæde og varmt Skaut om Hovedet, men ofte kun et enkelt Skjørt endog i streng Vinterkulde og sjelden anden Underklædning (J. F. Thaulow). Brændevinsdrik synes ifølge vedkommende Distriktslægers Beretninger i Aftagende i søndre Valders samt Faabergs Distrikt, og finder heller ikke Sted i nordre Valders uden i Gjestebud og Høitider, ligesaa i Hadeland og Lands Distrikt med Undtagelse af Gran, hvor der er to Brænderier; derimod siges Brændevinsdrik at være i Tiltagende i Loms og Lesjes Lægedistrikter, hvortil for Lesjes Vedkommende anføres som medvirkende Aarsag, at den store Beskatning har tvunget Øl- og Vinhandlerne til at ophøre med sin Bedrift. Øldrik er i Aftagende i Hadeland og Lands samt Faabergs Distrikt; i nordre Valders drikkes meget hjemmebrygget Øl. Misbrug af Kaffe omtales fornemmelig fra Valders og Gudbrandsdalen.

Fattigsygepleien. Følgende Antal Syge opgives at være behandlede for Fattigkommunernes Regning:

i Hadeland og Lands Distrikt	. .	232
i søndre Valders —	. .	16
i nordre — —	. .	29
i Thotens —	. .	218
i Faabergs —	. .	307
i Ringebu —	. .	30
i Loms —	. .	129
i Lesje —	. .	32
tilsammen		993

I Hadeland og Lands Distrikt behandledes 31 af Distriktslægen, 201 af to Privatlæger; i Thotens Distrikt 128 af Distriktslægen, 90 af to Privatlæger, og i Faabergs Distrikt 200 af Distriktslægen, 107 af en Privatlæge, forøvrigt besørgedes Behandlingen af de fattige Syge af vedkommende Embedslæge. Som mangelfuld betegnes Fattigsygepleien i nordre Valders (hvor af det ovenopgivne Antal Behandlede kun 7 Personer falde paa Vang og østre Slidre), tildels ogsaa i søndre Valders, hvor den dog er bedre end før.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** bleve afholdte: i Hadeland og Lands Distrikt 6, nemlig i søndre Land 3, i Jevnaker, Gran og nordre Land, i hver 1; i søndre Valders 7, nemlig i nordre Aurdal 5, søndre Aurdal 2; i nordre Valders 4, nemlig i vestre Slidre 2, østre Slidre og Vang, i hver 1; i Thotens Distrikt 2 Møder i østre, 1 i vestre Thoten, fra de øvrige Herreder i dette Distrikt er Mødernes Antal ikke opgivet; i Faabergs Distrikt 7, nemlig 1 i Lillehammer By og 2 i hvert af Distriktets Herreder, nemlig Faaberg, Øier og Gausdal; i de til Ringebu Distrikt hørende Herreder tilsammen 7 Møder; i Loms Distrikt 3, nemlig i Herredet af samme Navn 2, i Vaage 1; i Lesje Distrikt 2 Møder i Herredet af samme Navn, medens intet Møde afholdtes i Dovre Herred, fordi Kommissionens Ordfører ikke erholdt betimelig Underretning om Kommunerepræsentanternes Møder. Samtlige Kommunerepræsentanter berettes at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionen i de til nordre Valders hørende Herreder samt i østre og vestre Thotens, Faabergs og Gausdals Herreder; i Øier bestaar Sundhedskommissionen af 5 af Kommunerepræsentationen valgte Medlemmer. Møderne sees i de fleste Herreder at have været optaget af Foredrag og Forhandlinger over forskjellige Gjenstande henhørende til Sundhedspleien i Almindelighed, og i mange Herreder desuden af Foranstaltninger ianledning af den i en Del af Amtet optraadte Epidemi af Børnekopper; saaledes bleve herhenhørende Forføininger trufne i nordre Land, nordre Aurdal, samtlige Herreder i nordre Valders samt i østre og vestre Thoten; i enkelte Herreder omhandledes ogsaa forskjellige mere udbredte og epidemiske Sygdomme, saasom Fnat i søndre Land, Fnat og Skurv i vestre Slidre, Kighoste i nordre Aurdal. Fra Begyndelsen af Aaret bliver i Lillehammer By kvartalsvis Beretning indsendt til Sundhedskommissionen fra Byens Læger angaaende de af dem behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Hadeland og Lands Distrikt	. .	731
i søndre Valders	— . .	1 056
i nordre —	— . .	642
i Thotens	— . .	757
i Faabergs	— . .	481
i Ringebu	— . .	246
i Lesje	— . .	211
	tilsammen	4 124

I Loms Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af den i Distriktet udbredte Epidemi af Kighoste; i Dovre af Lesje Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, en over en Mand, der var funden død ved en Vei, og hvis Død var foraarsaget ved Lungeslag, en over Liget af et nyfødt Barn; 1 Synsforretning over Liget af en gammel Kvinde, hvis Død antoges paaskyndet ved en Forbrænding; 3 Undersøgelser og Erklæringer, en over en Kvinde, der mistænktes for Barnefødsel i Dølgsmaal, og to angaaende tilføiede Legemsbeskadigelser. Ialt 6 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Hadeland og Lands Distrikt 2 og i søndre og nordre Valders, Thotens og Loms Distrikt, i hvert 1.

Om Antallet af de **Sindssyge** i Amtet meddeles følgende Opgaver: i Hadeland og Lands Distrikt forpleiedes for Amtets Regning 19, i søndre Valders 16, nordre Valders 7; fra Thotens Distrikt omtales kun 6 Sindssyge, der vare under Amtets Forsørgelse i østre og vestre Thoten samt Vardal og bleve tilseede af Distriktslægen i Aarets Løb; i Faabergs Distrikt vare under Amtets Forpleining 21, i Ringebu 17, Lom 15, Lesje 6; af de til de tre sidstnævnte Lægedistrikter hørende Sindssyge sees henholdsvis 3, 1 og 3 at være indlagte paa Gaustad Asyl. Antallet af de for Fattigkommunernes Regning forpleiede Sindssyge er kun opgivet fra nordre Valders, hvor 1 Sindssyg forsørgedes for vestre Slidres Fattigkommunes Regning; og af Sindssyge under privat Forsørgelse omtales kun 3 fra søndre, 2 fra nordre Valders og 2 fra Faabergs Distrikt.

Paa Amtets eneste **Sygehus**, Amtssygehuset i Lillehammer, indkom 19, der lede af følgende Sygdomme: Syphilis 8, akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne 3, Febre, exanthematiske og andre, 2, akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne, Kræft, andre Svulster, Gigt, Contusioner, Dannelsesfeil, hver 1. Forøvrigt henvises med Hensyn til Behandlingsdagenes Antal m. v. til Sygehustabellen.

Af **Badeindretninger** omtales flere private Styrtebade i Hadeland og Lands, søndre og nordre Valders, Faabergs og Lesje Distrikt.

Amtets 2 **Apotheker** i Lillehammer og Gjøvik fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekeren, i det førstnævnte af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel, i det sidstnævnte af 1 examineret Medhjelper.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Hadeland og Lands Distrikt: 4 Læger, hvoraf to i Gran og to i nordre Land. 5 ansatte Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører (samt 1 Post ledig).
2. Søndre Valders Distrikt: 1 Læge, bosat i nordre Aurdal. 4 ansatte Jordemødre (og 1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatører.
3. Nordre Valders Distrikt: 1 Læge, bosat i vestre Slidre. 3 ansatte Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Thotens Distrikt: 4 Læger, hvoraf to i østre Thoten

og to i Gjøvik. 8 Jordemødre, hvoraf 7 offentlig ansatte; 9 Hjelpevaccinatører.

5. Faabergs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Lillehammer og en i Gausdal. 4 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Ringebu Distrikt: 1 Læge, boende i søndre Fron. 4 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Loms Distrikt: 1 Læge, boende i Lom. 3 ansatte Jordemødre (og 1 Post ledig); 5 Hjelpevaccinatører.
8. Lesje Distrikt: 1 Læge, boende i Lesje. 3 ansatte Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.

VIII. Bratsbergs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 115,83 norske Quadratmile, havde den 31te December 1865 82 037 Indbyggere, fordelte paa følgende 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Landfysikatet (8,25 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Skien	med 4 776	Indbyggere.
	Porsgrund . . .	- 2 774	—
	Brevig	- 2 162	—
og Herrederne	Eidanger	- 2 729	—
	Solum	- 4 867	—
	Gjerpen	- 4 772	—
	Slemdal	- 1 088	—
	tilsammen	23 168	Indbyggere.

2. Kragerø Lægedistrikt (12,85 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden	Kragerø	med 4 089	Indbyggere.
Ladestederne	Langesund . . .	- 916	—
	Stathelle	- 501	—
og Herrederne	Bamle	- 4 383	—
	Sandøkedal . . .	- 5 260	—
	Drangedal	- 3 191	—
	tilsammen	18 340	Indbyggere.

3. Holdens Lægedistrikt (8,18 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Holden	med 3 300	Indbyggere.
	Bø	- 4 890	—
	Saude	- 3 939	—
	tilsammen	12 129	Indbyggere.

4. Saulands Lægedistrikt (15,54 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Hiterdal	med 3 126	Indbyggere.
	Hjærtdal	- 2 869	—
	Gransherred (Hovinds Sogn undtaget)	- 1 398	—
	tilsammen	7 393	Indbyggere.

5. Hvideseid Lægedistrikt (17,57 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Silegjord	med 3 855	Indbyggere.
	Hvideseid	- 3 421	—
	Nissedal	- 1 801	—
	tilsammen	9 077	Indbyggere.

6. Laurdals Lægedistrikt (36,22 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Laurdal	med 1 464	Indbyggere.
	Moland	- 2 120	—
	Mo	- 1 903	—
	Vinje	- 1 888	—
	Rauland (Mjøsstrandens Sogn undtaget)	- 906	—
	tilsammen	8 281	Indbyggere.

7. Tinns Lægedistrikt (17,22 n. □ M.), indbefattende:

	Herredet Tinn	med 2 632	Indbyggere.
	samt Hovinds Sogn (af Gransherred)	- 846	—
	og Mjøsstrandens Sogn (af Rauland)	- 171	—
	tilsammen	3 649	Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes som mindre god i Landfysikatet og Hvideseids Lægedistrikt; i Kragerø Lægedistrikt siges Sygeligheden at have været noget mindre end i det foregaaende Aar; i de øvrige Lægedistrikter skildres Sundhedstilstanden som nogenlunde god. Til den større Sygelighed i de førstnævnte Lægedistrikter bidrog især Nervefeber,

der ogsaa var udbredt i Kragerø Lægedistrikt. Lungebetændelse forekom meget sjeldnere, akute gastriske Sygdomme noget hyppigere end i 1864, medens der af catarrhalske og diphtheriske Sygdomme opføres omtrent det samme Antal Tilfælde.

Dødeligheden var ringe, idet de Dødes Antal udgjorde 1 465 eller $17,_8$ af tusinde Mennesker, der levede ved Aarets Udgang. Navnlig var de Dødes Antal $5,_{36}$ pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 548, $3,_{11}$ pCt. mindre end i 1863, da der døde 1 512, og $1,_{21}$ pCt. mindre end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1856—1860, hvilket udgjorde 1 483. Følgende Tabel angiver Mortalitetsprocenterne, beregnede efter den ovenfor anførte Folkemængde, for de enkelte Lægedistrikter og for Amtet:

	Dødsprocent.
Landfysikatet	$1,_{876}$
Kragerøs Distrikt	$1,_{760}$
Holdens Distrikt	$1,_{789}$
Saulands —	$1,_{460}$
Hvideseids —	$2,_{082}$
Laurdals —	$1,_{739}$
Tinns —	$1,_{343}$
Amtet . .	$1,_{786}$

Sygdomskonstitutionen skildres dels som adynamisk, dels som indifferent. Distriktslægen i Kragerø bemærker, at den der udbredte Nervefeber ikke kunde ansees begrundet i nogen stationær Sygdomskonstitution og at derfor ingen almen Sygdomskonstitution kunde siges at have gjort sig gjældende; catarrhalske Sygdomme optraadte i størst Mængde i de 5 første Maaneder, gastriske Tilfælde mest i Sommer- og Høstmaanederne. Til Oversigt over de epidemiske Forholde hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Deraf døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	535	58	517	88	70	35	30	33	22	56	59	32	26	21	45
Simpel Feber	55	-	55	3	7	7	4	3	5	5	5	4	2	6	4
Barselfeber	22	5	22	1	2	2	3	2	1	1	1	3	3	3	-
Børnekopper	10	-	10	-	-	2	-	-	6	-	2	-	-	-	-
Vandkopper	13	-	13	-	-	-	-	-	-	7	-	-	4	1	1
Skarlagensfeber	7	1	7	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	4
Mæslinger	4	-	4	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	12	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	4	-
Rosen	58	1	58	4	1	5	8	5	8	4	5	1	3	4	10
Kighoste	32	2	32	4	1	-	-	-	-	-	-	2	-	18	7
Strubehoste	28	13	28	4	2	1	1	3	3	-	-	4	3	4	3
Diphtherisk Svælgbetændelse	94	26	94	-	1	1	2	6	11	16	13	12	6	12	14
Kusma	30	-	30	10	2	6	5	5	-	-	-	-	1	-	1
Catarrhalske Tilfælde	597	8	576	57	59	91	74	64	35	21	26	27	34	34	54
Lungebetændelse	121	21	121	12	11	22	27	11	4	1	2	2	7	3	19
Pleurit	16	-	11	-	1	-	3	1	2	1	-	1	1	1	-
Meningitis cerebro-spinalis .	5	5	5	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	1	-
Akut Ledderheumatisme . . .	60	1	58	7	3	8	6	6	7	1	3	1	-	11	5
Koldfeber	12	-	11	-	-	-	2	-	-	2	1	5	-	-	1
Diarrhoe og Cholerine . . .	358	5	358	19	10	11	14	19	38	65	72	40	22	24	24
Skjørbug	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 072	146	2 022	210	170	193	181	160	142	181	189	134	123	147	192

Nervefeber forekom mere og mindre udbredt i Kragerøs, Holdens og Hvideseids Lægedistrikter og navnlig i Landfysikatet. Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet . . . 286 behandl. Tilfælde med 25 Dødsfald.
- Kragerø Lægedistr. 151 — — - 15 —
- Holdens — 44 — — - 6 —
- Saulands — 1 — — - - —
- Hvideseids — 52 — — - 12 —
- fra Tinns Lægedistrikt 1 behandl. Tilfælde med - Dødsfald,

tilsammen 535 behandl. Tilfælde med 58 Dødsfald, desuden opgives fra Landfysikatet 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 62 Dødsfald. (I forrige Aar kjendtes 444 behandlede Tilfælde, 44 Dødsfald). I Landfysikatet begyndte Sygdommen som Epidemi i Skien om Høsten 1864 og vedvarede gjennem hele dette Aar, den holdt sig især blandt den fattigere Klasse og i

Førstningen til enkelte Strøg af Byen, hvor den viste sig meget smitsom og gik fra Hus til Hus; ud paa Vaaren begyndte den at sprede sig overalt i Byen; herfra forplantedes Sygdommen oftere ved syge hjemsendte Tjenere til Landdistrikterne, især forekom Sygdommen i Solum og Gjerpen; til Fossum Jernværk blev den bragt ved en Syg fra Skien, men standsedes ved streng Afspærring. For at hindre Sygdommens Udbredning blev paa Amtssygehuset indlagt ialt 32 Angrebne, hvoraf 5 døde og 4 laa tilbage ved Aarets Udgang. Sygdommen havde i Regelen en langsom og snigende Gang med langt Prodromalstadium, hvorefter fulgte Abdominaltyphus, der hyppigt ledsagedes af Blødninger, stor Afmagring og langsom Rekonvalescens. Af 137 Angrebne vare under 5 Aar 3, mellem 5 og 10 Aar 17, mellem 10 og 15 Aar 22, mellem 15 og 20 Aar 19, mellem 20 og 30 Aar 43, mellem 30 og 40 Aar 18, mellem 40 og 50 Aar 10, mellem 50 og 60 Aar 4, over 60 Aar 1 (Søeberg). Af 27 af en Læge i Porsgrund behandlede Syge vare under 20 Aar 8, mellem 20 og 40 Aar 11, over 40 Aar 8. Til Brevig blev Sygdommen 2de Gange indført, den ene Gang fra Skien, den anden ved en syg hjemkommen Sømand; den der boende Læge behandlede 14 Syge i Landfysikatet, 9 i Kragerø Lægedistrikt, tilsammen 23 Personer, hvoraf 21 Tilfælde med 2 Dødsfald af Abdominal-, 2, begge dødelige, af Cerebraltyphus; i 16 Tilfælde kunde Overførelse ved Smitte paavises, i 7 ikke. I Kragerø Lægedistrikt fortsatte Epidemien sig fra det foregaaende Aar gjennem hele dette og vedvarede ved Aarets Udgang; fra April 1865 forekom udelukkende den abdominelle Form. Det i det foregaaende Aar indrettede midlertidige Sygehus for Typhussyge holdtes ogsaa i Gang i dette Aar. Til Holdens Lægedistrikt, hvor ligeledes den abdominelle Form var den forherskende, indførtes Sygdommen ved Arbeidere fra Arendal og vedvarede gjennnem hele Aaret. I Hvideseids Lægedistrikt forekom Sygdommen mest udbredt i den til Gjerestad og Drangedal stødende Del af Nissedal samt i Silegjord; paa det førstnævnte Sted begyndte Sygdommen i Mai og var sandsynligvis indført fra Kragerø; den først Angrebne havde nemlig havt sit Tilhold i den Gaard i denne By, der var det egentlige Arnested for Epidemien i Kragerø; denne Person blev syg snart efter sin Hjemkomst og derefter angrebes 2de Piger, der havde været behjelpelige med at passe ham. Sygdommen viste sig utvivlsomt smitsom, idet næsten altid dens Forplantelse fra Sted til Sted ved bestemte Personer kunde paavises (Thomesen). Til Silegjord kom Sygdommen i Juli ved en fra Tvedestrand hjemkommen syg Person. Det fra Tinns Lægedistrikt anmeldte Tilfælde forekom i Hovin og var Begyndelsen til en Epidemi i det paafølgende Aar. Af simpel Feber er opgivet 55 behandlede Tilfælde, nemlig 19 fra Landfysikatet, 19 fra Kragerøs, 1 fra Saulands, 9 fra Hvideseids og 7 fra Tinns Lægedistrikter.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Landfysikatet . .	4	behandlede	Tilfælde	med	2	Dødsfald,
- Kragerø Distrikt	4	—	—	-	1	—
- Holdens —	1	—	—	-	1	—
- Saulands —	3	—	—	-	-	—
- Hvideseids —	2	—	—	-	1	—
- Laurdals —	7	—	—	-	-	—
- Tinns —	1	—	—	-	-	—

tilsammen 22 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, desuden opføres et Dødsfald af Mania puerperalis i Kragerø Distrikt; hos 1 af de Døde var foretaget Tangforretning. Af Barselkrampe nævnes 2 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.

Børnekopper indførtes i Marts til Solum ved en i Aberdeen i Skotland smittet hjemkommen Sømand, hvis Moder angrebes 16 Dage efter hans Hjemkomst, Huset og Beboerne isoleredes indtil 1 Maaned efter Sømandens Hjemkomst og ingen flere angrebes. En Privatlæge i Brevig behandlede 6 i Bamle og 2 i Stathelle, tilsammen 8 Syge, hvoraf 2 vare uvaccinerede Børn. Sygdommen bragtes til Bamle ved en Sømand, der blev syg efter Hjemkomsten fra England, og smittede tvende Personer; fra disse smittedes de Øvrige. I Bamle blev Vaccinationen strax sat i Gang, ligesom Revaccination for offentlig Regning blev foretagen i de Kredse, hvor Sygdommen havde vist sig.

Af de paa ovenstaaende Liste opførte 13 Tilfælde af **Vandkopper** ere 7 opgivne fra Porsgrund og Brevig, 6 fra Kragerø. I Skien forekom Sygdommen i hele andet Halvaar og epidemisk i de sidste Maaneder af Aaret. Fra Hvideseids Lægedistrikt omtales et Par Tilfælde.

Af **Skarlagensfeber** opgives 5 Tilfælde fra Landfysikatet, 2 fra Kragerø Lægedistrikt, tilsammen 7, hvoraf 1 endte dødeligt ved Komplikation med en Karbunkel.

Mæslinger omtales kun fra Kragerø Lægedistrikt, hvor 4 Tilfælde kom under Behandling i Sandøkedal; formentlig forekom Sygdommen ogsaa i Bamle (Homann).

Rødlinger viste sig temmelig hyppig i Skien i sidste Kvartal, i Porsgrund om Sommeren. Ialt opføres 12 behandlede Tilfælde.

Af **Rosen** er opgivet 58 Tilfælde, hvoraf 18 fra Landfysikatet, 19 fra Kragerøs, 5 fra Holdens, 2 fra Saulands, 8 fra Hvideseids og 6 fra Tinns Lægedistrikt; 1 Tilfælde, i Landfysikatet, endte dødeligt. Herpes Zoster siges at være meget almindelig ved Skien (Bentzen); 2 behandlede Tilfælde af denne Sygdom og 2 af Erythema nodosum nævnes fra Hvideseids Lægedistrikt.

Kighoste forekom i Landfysikatet i Aarets Begyndelse og i andet Halvaar, men ikke meget udbredt; til Kragerø hidførtes Sygdommen i September fra Flekkefjord, men fik heller ikke her nogen Udbredning. Ialt opgives fra Landfysikatet 17 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, og 15 fra Kragerø Lægedistrikt, tilsammen 32 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt.

Diphtheriske Sygdomme forekom fordetmeste sporadisk. Ialt opgives:

	af diphtherisk Svælgbetændelse.		af Strubehoste.	
	Behandlede.	Døde.	Behandlede.	Døde.
fra Landfysikatet	44	5	12	11
- KragerøLægedistrikt	27	10	11	1
- Holdens —	15	9	3	-
- Saulands —	-	-	2	1
- Laurdals —	8	2	-	-

tilsammen 94Bh.,hv.26døde,28Bh.,hv.13 døde; desuden opføres af begge Sygdomme tilsammen 17 behandlede Tilfælde fra Landfysikatet, samt af den førstnævnte Sygdom 4 Dødsfald fra Kragerøs og 2 fra Hvideseids Lægedistrikt uden det tilsvarende Antal Behandlede; af den sidstnævnte Sygdom er endvidere opgivet 2 Dødsfald fra Landfysikatet, 1 fra Kragerøs og 2 fra Hvideseids Lægedistrikt uden det tilsvarende Antal Behandlede; tilsammen kjendtes altsaa 32 Dødsfald af Diphtherit (i forrige Aar 68 Behandlede, 17 Døde) og 18 af Strubehoste (i forrige Aar 58 Tilfælde, 32 Dødsfald). I Landfysikatet forekom Diphtherit epidemisk i en Del af Mælums Annex til Solum. Landfysikus bemærker, at Sygdommen i hans Distrikt synes for hvert Aar siden dens Optræden i 1862 at være bleven mindre ondartet. Flere Tilfælde af Lamhed efter Diphtherit behandledes af Lægerne i dette Distrikt (Søeberg, Schaanning).

Kusma, der i Slutningen af 1864 optraadte epidemisk i Landfysikatet, Holdens og Laurdals Lægedistrikter, forekom i 1ste Halvdel af dette Aar fremdeles meget hyppigt sammesteds, men kom sjelden under Behandling; i Landfysikatet vedvarede Sygdommen som Epidemi i hele første Halvaar; i Holdens Lægedistrikt var Sygdommen overmaade udbredt i Januar og Februar, i Laurdals fra Februar til April. Ikke sjelden iagttoges Metastaser, især til Testiklerne. Af de ialt som Behandlede opførte 30 Tilfælde ere 19 opgivne fra Landfysikatet, 1 fra Hvideseids og 10 fra Laurdals Lægedistrikt.

Catarrhalske Sygdomme vare som sædvanligt hyppige over hele Amtet; i Laurdals Lægedistrikt forekom Catarrhalfeber epidemisk i Februar, Marts og April og simple Halsbetændelser vare almindeligt udbredte i Aarets Slutning. Ialt opgives af catarrhalske Sygdomme følgende Antal Behandlede og Døde:

fra Landfysikatet	217 Behandlede,	3	Døde,
- KragerøLægedistrikt	241 —	4	—
- Saulands —	43 —	-	—
- Hvideseids —	39 —	1	—
- Tinns —	14 —	-	—

tilsammen 554 Behandlede, 8 Døde, desuden opgives fra Landfysikatet 3 Dødsfald og fra Kragerø Distrikt 6 uden det tilsvarende Antal Syge, tilsammen kjendes altsaa 17 Dødsfald, alle af akut Bronchit.

Lungebetændelse var sjeldnere end i det foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet . . .	76 Behandlede,	hvoraf 14	døde,
- Kragerø Distrikt	8 —	— -	—
- Holdens —	9 —	— 3	—
- Saulands —	6 —	— -	—
- Hvideseids —	6 —	— 2	—
- Laurdals —	6 —	— -	—
- Tinns —	10 —	— 2	—

tilsammen af 9 Læger 121 Behandlede, hvoraf 21 døde; desuden er fra Landfysikatet opgivet 13 Behandlede tilsammen for Lungebetændelse og Pleurit, fra Kragerøs Distrikt 11 for de nævnte Sygdomme tilsammen, samt, uden det tilsvarende Antal Syge, 2 Dødsfald af Lungebetændelse fra Landfysikatet, 3 fra Kragerø Distrikt, 1 fra Hvideseids og 2 fra Laurdals; det samlede Antal Dødsfald bliver altsaa 29. (I forrige Aar opgaves 313 Tilfælde, hvoraf 41 endte dødeligt, og ialt kjendtes 54 Dødsfald). De i Vaarmaanederne, samtidig med Typhusepidemien, i Skien forekomne Tilfælde antoge en mere eller mindre typhuslignende Tilstand (Bentzen). Af **Pleurit** opgives af 4 Læger 16 behandlede Tilfælde.

Meningitis cerebro-spinalis viste sig i Holdens Lægedistrikt, den først Angrebne var en fra Christiansand til Bø hjemvendende Soldat, de øvrige 4 Tilfælde indtraf i Saude hos Naboer, to af de Syge vare Sødskende. Sygdommen begyndte hos alle pludselig uden Prodromer med heftigFeber, lidt Brækning, overordentlig heftige Smerter i Hoved, Nakke og Rygraden, hvormed var forbundet Vildelse, hos 2 Trismus, hos Alle voldsomme Sammentrækninger, dels bagover, dels til Siderne. Alle 5 Angrebne døde, en efter 8 Dages Sygdom, en efter 5, de tre andre vare i Rekonvalescensstadiet, men fik Tilbagefald. Den længstlevende, en Pige paa 10 Aar, var bleven blind paa det ene Øie og døv (Hoff).

Af **Hjernebetændelse** er optaget paa Dødslisterne 43 Tilfælde, af tuberkuløs Meningit 3 og af Konvulsioner i Bør-

nealderen 17, af hvilke tilsammen 63 Dødsfald 34 tilhøre Landfysikatet, 17 Kragerøs, 2 Holdens, 1 Saulands, 5 Hvideseids, 1 Laurdals og 3 Tinns Distrikt. Af 8 Læger er tilsammen opgivet 41 behandlede Tilfælde, hvoraf 33 endte dødeligt; af de Syge vare 21 af Mand-, 20 af Kvindekjøn, 24 Børn, 17 Voxne.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber er opgivet 60 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; 36 fra Landfysikatet, 4 fra Kragerøs, 5 fra Holdens, 5 fra Hvideseids, 6 fra Laurdals og 4 fra Tinns Distrikt. Chronisk Rheumatisme siges i Laurdals Distrikt at være mindre almindelig end før (Bakke). Af 94 Personer, som af 4 Læger behandledes for chronisk Rheumatisme vare 45 af Mand-, 49 af Kvindekjøn, 3 Børn og 91 Voxne. Af Arthrit omtales 1 Tilfælde fra Hvideseids Distrikt.

For **Koldfeber** behandledes tilsammen 12 Syge, 8 i Landfysikatet og 4 i Kragerø Distrikt. De 9 sees at have været Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Akute gastriske Sygdomme. Af **Cholerine** og **Diarrhoe** opgives:

fra	Landfysikatet . . .	72	Behandlede,	hvoraf	1	døde,
-	Kragerø Distrikt	172	—	—	3	—
-	Saulands —	31	—	—	1	—
-	Hvideseids —	56	—	—	-	—
-	Laurdals —	21	—	—	-	—
-	Tinns —	6	—	—	-	—

tilsammen af 9 Læger 358 Behandlede, hvoraf 5 døde; desuden er fra Kragerø Distrikt opgivet 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Syge. Fra alle Distrikter undtagen Holdens og Tinns anføres om de behandlede Tilfælde af Diarrhoe, at Udtømmelserne tildels vare blodige, i Kragerø Distrikt saaledes i 27 af 155 behandlede Tilfælde. Paa Herre Brug i Bamle af sidstnævnte Distrikt forekom Diarrhoe og Cholerine epidemisk i Juni og Juli. Sygdommen, der antoges bevirket af bedærvet Drikkevand, viste sig i næsten alle Huse, 17 Syge kom under Behandling. I Holdens Lægedistrikt, hvorfra der ikke haves Opgaver over de Behandledes Antal, indtraf en Mængde Tilfælde af Cholerine og Diarrhoe i Juli og August.

Af **Skjørbug** nævnes 3 Tilfælde uden Dødsfald, 1 fra Landfysikatet, 2 fra Laurdals Distrikt.

Af **Gulsot** er opgivet tilsammen 17 Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig 12 fra Landfysikatet og 5 fra Hvideseids Distrikt, desuden opføres 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Saulands Distrikt; af disse 17 Syge vare 13 af Mand-, 4 af Kvindekjøn, 4 Børn, 13 Voxne.

For **Syphilis** indkom paa Amtssygehuset 9 Personer, 5 af Mand-, 4 af Kvindekjøn, 1 lidende af primære, 6 af sekundære Tilfælde og 2 af Radesyge, 6 laa tilbage fra det foregaaende Aar; af de tilsammen 15 Behandlede udskreves 10 helbredede, 5 laa tilbage ved Aarets Udgang; Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 1 716 eller 171,6 for hver Udskreven. Som behandlede udenfor Sygehuset opgives af 8 Læger tilsammen 30 Tilfælde, hvoraf 18 i Landfysikatet, 9 i Kragerøs, 2 i Saulands og 1 i Hvideseids Distrikt; af disse Tilfælde vare 18 primære, 9 sekundære, 2 tertiære og 1 hereditært. Af 28 Behandlede vare 15 af Mand-, 13 af Kvindekjøn, 5 Børn, 23 Voxne; som Dødsaarsag er hereditær Syphilis opført for 1, Radesyge for 1. Af 11 af Landfysikus behandlede Syge vare 7 Kvinder, smittede af Sømænd, af 3 af en Læge i Porsgrund behandlede Tilfælde forekom de 2 hos Sømænd. Syphilisation sees at være anvendt i Brevig i 1 Tilfælde. Af **Gonorrhoe** er opgivet 17 behandlede Tilfælde, nemlig 9 fra Landfysikatet og 8 fra Kragerø Distrikt.

Af **Fnat** er opført 58 under Behandling komne Tilfælde, hvoraf 39 fra Landfysikatet, 19 fra Kragerø Distrikt. Sygdommen siges ikke at være almindelig i Landfysikatet og i Regelen, naar den forekommer, at være indført ved Smitte af Tjenere fra Thelemarken (Søeberg); i Kragerøs Distrikt var Fnat ikke lidet udbredt i den øverste Del af Drangedal og i Sandøkedal; i Holdens Distrikt var den i Aftagende. I Hvideseids, Laurdals og Tinns Distrikter var Sygdommen fremdeles meget almindelig, men siges i de tvende førstnævnte Distrikter at være i Aftagende; i heromhandlede Aar blev i Hvideseids Distrikt for Amtskommunens Regning Fnatsalve uddelt til omtrent 170 Familier og omtrent 900 Personer antoges at være behandlede (Thomesen). For **Skurv** indkom paa Amtssygehuset 16 Personer, 8 af hvert Kjøn, de fleste fra Thelemarken; fra Hvideseids og Laurdals Distrikter skildres Sygdommen som temmelig hyppig. **Eczem** siges at være den hyppigste chroniske Hudsygdom.

Kjertelsyge omtales som hyppig i Landfysikatet, især iblandt Arbeidsklassen i Byerne (S. Paus), samt i Holdens Distrikt; i Laurdals Distrikt hører Sygdommen til de mere almindeligt forekommende, men viser sig dog sjeldnere end før (Bakke); i Hvideseids og Tinns Distrikter forekommer den ikke hyppigt. Ialt have 6 Læger opgivet 90 behandlede Tilfælde, deraf 11 dødelige; af disse forekom 32 med 3 Dødsfald i Landfysikatet, 28 med 8 Dødsfald i Kragerø Distrikt. Rachitis angives at være sjelden i Landfysikatet og Tinns Distrikt, noget hyppigere i Hvideseids Distrikt. Der opgives 21 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt, samt desuden 4 Dødsfald fra Kragerø Distrikt.

Svindsot er opgivet som Dødsaarsag hos 111 eller 17,4 pCt. af samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (632). I forrige Aar var Forholdet 99 af 650 op-

givne Dødsaarsager eller 15,2 pCt.) I de enkelte Lægedistrikter stiller Forholdet sig i heromhandlede Aar saaledes:

	Dødsfald af Svindsot.	Samtlige opgivne Dødsaarsager.	pCt.
Landfysikatet . . .	40	253	15,8
Kragerø Distrikt	26	197	13,2
Holdens —	8	43	18,6
Saulands —	6	20	30
Hvideseids —	17	84	20,4
Laurdals —	9	19	47,4
Tinns —	5	16	31,2
Bratsbergs Amt . .	111	632	17,4

Af **Kræft** er opgivet 37 behandlede Tilfælde og ialt 19 Dødsfald, hvoraf 10 fra Landfysikatet, 6 fra Kragerøs, 1 fra Holdens, 1 fra Hvideseids og 1 fra Tinns Distrikt.

Vatersot er opført som Dødsaarsag hos 25, Brigths Sygdom hos 1, af hvilke tilsammen 26 Dødsfald 11 indtraf i Landfysikatet, 7 i Kragerøs, 1 i Holdens, 2 i Saulands, 3 i Hvideseids og 2 i Tinns Distrikt.

Blegsot var almindelig i Landfysikatet samt Kragerøs og Holdens Lægedistrikter, dog i det førstnævnte Lægedistrikt mindre hyppig end forhen (Søeberg), derimod syntes Sygdommen i Laurdals Distrikt at forekomme oftere end før (Bakke). Af 76 anmeldte Tilfælde behandledes 36 i Landfysikatet og 34 i Kragerø Distrikt. Menstruationsuordener af anden Oprindelse vare ligesom forhen almindelige overalt i Landdistrikterne, især i øvre Thelemarken, oftest i Form af sparsom og smertefuld Menstruation (Thomesen, Bakke, N. A. Nyquist).

Cardialgi betegnes som et meget sædvanligt Onde, især blandt Landbefolkningen, men ogsaa blandt Arbeidsklassen i og omkring Byerne, fornemmelig i Landfysikatet (Søeberg, Bentzen). Af 288 Behandlede, for hvilke Kjønnet er opgivet, vare 206 Kvinder. Som Aarsager til Sygdommens Hyppighed fremhæves ligesom forhen for Landfysikatets Vedkommende megen Kaffedrik og Nydelse af grovt, surt Brød (Søeberg, Bentzen), i øvre Thelemarken, hvor Sygdommen mest forekommer i Sommermaanederne, især Nydelse af megen gammel, sur Melk og af sort Kaffe (Bakke).

Ormesygdomme omtales som hyppige, saavel blandt Børn som Voxne, fornemmelig i Landfysikatet og i Holdens Distrikt.

Af **Drankersygdomme** omtales 8 Tilfælde, hvoraf 3 i Landfysikatet, 4 i Kragerøs, 1 i Hvideseids Distrikt; 6 af disse Syge led af Drankergalskab, 2 af chronisk Alkoholisme i Form af Epilepsia potatorum; 7 vare Mænd, 1 Kvinde.

Fra Hvideseid omtales et Tilfælde af **Bid** af en **Hugorm**; den Syge var en ung Mand, som helbredes.

Af **Sindssygdom** omtales 23 nye Tilfælde, hvoraf 7 i Landfysikatet, 2 i Kragerøs, 3 i Holdens, 1 i Saulands, 6 i Hvideseids, 3 i Laurdals og 1 i Tinns Distrikt; 8 af disse vare Mænd, 15 Kvinder, samtlige Voxne. Af 18, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed anføres, opgives 15 som lidende af Melancholi, 2 af Mani, 1 af Epilepsi. Af 14, om hvilke nærmere Oplysning i saa Henseende er meddelt, indlagdes 8 paa Gaustad Sindssygeasyl og herfra kom to inden Aarets Udgang tilbage (den ene var helbredet, men fik Recidiv efter Hjemkomsten, den anden hjemsendtes uhelbredet), 1 bedredes under Behandling i Hjemmet, 4 vare ved Aarets Udgang uhelbredede og 1 døde.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Amtssygehuset: 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af en anden Kræftsvulst, 1 af en fibrøs Svulst, 1 af et Uterinfibroid; 4 Iridektomier; af Lægerne forøvrigt: 2 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tæer foruden nogle af tre Læger udførte uden Angivelse af Antal; 4 Gange Borttagelse af Læbekræft, 5 af andre Svulster, hvoraf en var et Cystosarkom paa labium majus af 2 Punds Vægt (Daae), desuden flere af tre Læger udførte Operationer af samme Beskaffenhed samt Borttagelser af Næsepolyper uden Angivelse af Antal; 6 Operationer for Vandbrok, hvoraf to ved Incision, fire ved Punktion; 1 Operation for Skelen.

Følgende **obstetriciske Operationer** berettes at være udførte ved Læger: 31 Tangforretninger, for 30 af hvilke Indikationerne angives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse 16, langsom Fødsel uden nærmere angivet Aarsag, af Hensyn til Fosterets Liv, 3, Bækkenforsnevring 7, Barselkrampe 2, Fremfald af Navlesnoren og dens Omslyngning om Halsen, hver 1; 30 Koner forbleve ilive, 1 døde af Barselfeber; af Børnene vare 21 levende, 10 dødfødte. 5 Vendinger, hvoraf 4 ved Tverleier, 1 paa Grund af fuldstændigt Ophør af Veerne hos en Flerfødende, hos hvem Hovedet bød sig for i Isseleie; 4 af Konerne forbleve ilive, 1 døde; samtlige Børn kom dødfødte til Verden. 1 Perforation paa det sidstkommende Hoved paa Grund af Bækkenforsnevring hos en 48aarig Kone, som to Gange forhen var forløst ved besværlige Tangforløsninger; Fosteret bød sig for i Isseleie og forsøgtes først forgjæves forløst ved Tang, hvorefter der foretoges Vending; Fosteret var imidlertid afdøet. Konen døde 4 Dage efter Forløsningen (Vetlesen). 2 Embryotomier, begge paa Grund af forsømte Tverleier, paa døde Fostre og med heldigt Udfald for Konerne (Søeberg, J. O. Andersen). 2 kunstige Forløsninger af Moderkagen; i det ene Tilfælde var denne tilbageholdt i 36 Timer; Konen forblev ilive (Daae). Ialt 41 kunstige Forløsninger, hvoraf 21 i Landfysikatet, 9 i Kragerøs, 5 i Holdens, 1 i Saulands, 1 i Hvideseids og 4 i Laurdals Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Død-fødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1--10 Aar.	paa Barsel-seng.	
Bratsbergs Land-fysikat	776	444	74	91	9	36
Kragerø Distrikt	585	314	56	82	1	26
Holdens —	394	217	28	54	2	14
Saulands —	228	108	13	20	-	16
Hvideseids —	250	189	29	40	1	9
Laurdals —	257	144	38	19	-	13
Tinns —	96	49	10	6	1	5
Bratsbergs Amt .	2 586	1 465	248	312	14	119

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 27.
Selvmordere . . . . . 5.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 121 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 56,6. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 10,4 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,9; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,7 og Antallet af Børn, døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,6. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 12, af hvilke 6 døde af Barselfeber (hvoraf en var forløst ved Tang), 1 af Barselkrampe, 2 døde fire Dage efter at være forløste, den ene ved Vending, den anden ved Vending og Perforation, som forhen anført, 1 døde af Lungebetændelse, 1 af Svindsot og 1, i Gjerpen, døde uforløst; til denne Fødende blev Læge tilkaldt, men han modtog paa Veien Budskab om at Konen var død (Søeberg); desuden døde ifølge Prestelisterne endnu 1 Fødende uforløst i Hvideseid, men herom indeholder vedkommende Læges Beretning ingen Oplysning.

Der haves ialt Opgave fra Læger over 632 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (43,1 pCt. af samtlige Døde); de hyppigst opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (111), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 63), Nervefeber (62), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 50), Alderdomssvækkelse (45), Lungebetændelse (29), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 26), Kræft (19), chronisk Bronchit (18), akut Bronchit, Apoplexi (hver 17).

Veirliget. I Aarets første to Maaneder var der temmelig streng Vinterkulde; Vaaren kom tidlig og var mild, Mai Maaned ualmindelig varm; Forsommeren var forøvrigt kjølig og tør; Eftersommeren regnfuld, Høsten derimod med temmelig stadigt og mildt Veir; i Slutningen af Aaret var Veirliget afvexlende og ustadigt. Aaret sættes med Hensyn paa Afgrøden under et Middelsaar; Høavlen var ringe, Kornavlen ligeledes, men af ret god Beskaffenhed; Potetesavlen gav paa de fleste Steder godt Udbytte.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** Skien er bleven forsynet med en Vandledning, der skaffer Byen fortrinligt Drikkevand. Med Hensyn paa de hygiæniske Forholde i Landdistrikterne, da siges disse, navnlig hvad Husstel, Renlighed og FødemidlernesBeskaffenhed og Tilberedning angaar, at lade meget tilbage at ønske, især i øvre Thelemarken, om der end paa enkelte Steder, saasom i Laurdals Distrikt, i flere Henseender var nogen Fremgang til det Bedre (Bakke). Misbrug af spirituøse Drikke, saavel Brændevin som bayersk Øl og Frugtvin, siges at være i Tiltagende i Landfysikatet, fornemmelig blandt Arbeidsklassen i Skiens By og Omegn (Søeberg, Schaanning, Bentzen) og i Kragerø sporedes fremdeles ingen Aftagen i saa Henseende (Homann og Hartvig). I øvre Thelemarken drikkes ialmindelighed lidet Brændevin, og det findes i Bøndernes Huse næsten kun til Høitiderne, især Julen og i Gjestebud, ved hvilke Leiligheder det dog kan nydes i temmelig stor Mængde (Thomesen, N. A. Nyquist); i Hvideseid var Nydelse af bayersk Øl og Frugtvin bleven almindeligere end før (Thomesen), derimod var Øldrik i Laurdals Distrikt betydeligt indskrænket (Bakke). Nydelse af Kaffe i Overmaal var sædvanlig, saavel i og om Byerne som i de indre Landdistrikter (Bentzen, Schaanning, Bakke, Nyquist).

Fattigsygepleien besørgedes, ligesom forhen, i Landfysikatet og Kragerø Distrikt tildels af Privatlæger, forresten af vedkommende Embedslæger. Over Antallet af Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning, haves følgende Opgaver:

i Skien, ved Landfysikus og en Privatlæge i Forening, 98
i Solum do. do. 35
i Gjerpen do. do. 29
i Porsgrund ved Privatlægen sammesteds 44
i Brevig, Stathelle, Langesund samt den største Del af Bamle og tildels Eidanger ved den i Brevig boende Privatlæge tilsammen 66
i Holdens Lægedistrikt ved Distriktslægen 180
i Saulands — - — 156
i Hvideseids — - — 160
i Laurdals — - — 91
i Tinns — - — 78

I Skien virker en Understøttelsesforening blandt Arbeiderne, som talte henimod 200 Medlemmer og havde en sær-

skilt Læge med 100 Spd.s Løn; denne Forening skaffede fri Medicin til Medlemmerne selv, deres Koner og Enker, og fri Lægehjelp desuden til Børnene indtil deres fyldte 15 Aar.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Landfysikatets Byer 21, hvoraf i Skien 6, Porsgrund 5, Brevig 10; i Landdistriktets Herreder 5, hvoraf i Eidanger 2, i Solum, Gjerpen og Slemdal, hver 1; i Kragerø Distrikts Byer 14, hvoraf i Kragerø og Stathelle, hver 5, i Langesund 4; i Landdistriktets Herreder 8, hvoraf i Sandøkedal 4, i Drangedal og Bamle, hver 2; i Holdens Lægedistrikt 3, nemlig 1 Møde i hvert Herred; i Saulands Lægedistrikt 5, hvoraf i Hiterdal og Gransherred, hver 2, i Hjertdal 1; i Hvideseids Lægedistrikt 8, hvoraf i Silegjord og Hvideseid, hver 3, Nissedal 2; i Laurdals Lægedistrikt 8, hvoraf i Laurdal, Mo og Vinje, hver 2, i Moland og Rauland, hver 1. Foruden de i forrige Aarsberetning nævnte Herreder sees den hele Kommunerepræsentation ogsaa i Tinn at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionen. I samtlige Sundhedskommissioner blev Departementets Udkast til Forandring i den bestaaende Lov om Kvaksalvere underkastet Diskussion; forøvrigt berettes om deres Virksomhed følgende: i samtlige Byer blev paa Foranledning af et fra Departementet omsendt Cirkulære Foranstaltninger trufne til Erhvervelse af et bekvemt Lokale til Choleralazareth; de fleste Møder optoges desuden for en Del af løbende Forretninger, Klager m. v. vedrørende Sundhedsvæsenet i vedkommende Byer, i Brevig, Stathelle og Langesund fattedes Bestemmelser om Forholdsregler mod Udbredning af Børnekopper i Anledning af de i Bamle og Stathelle indtrufne Koppetilfælde, og paa Foranledning af Sundhedskommissionen i Kragerø istandbragtes i denne By et Sygelokale til Indlæggelse af Nervefebersyge under den i Byen og Omegn herskende Epidemi. De for Kragerø i det foregaaende Aar vedtagne Sundhedsforskrifter erholdt den 23de September i heromhandlede Aar Kongelig Approbation. I Landdistrikternes Sundhedskommissioner vare Møderne ialmindelighed optagne af Foredrag og Forhandlinger over forskjellige Gjenstande henhørende til Sundhedslæren samt over herskende Sygdomme, saasom over Nervefeber i Sandøkedal, Drangedal og de til Hvideseids Distrikt hørende Herreder, over Fnat i de fleste Herreder i øvre Thelemarken og i Forbindelse hermed over Nytte af Renlighed og Badning; i Drangedal holdt Ordføreren et Foredrag over den hensigtsmæssige Indredning af Skolelokaler.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	724
i Kragerø Lægedistrikt	603
i Holdens —	327
Lateris	1 654
Transport	1 654
i Saulands Lægedistrikt	214
i Hvideseids —	248
i Laurdals —	145
i Tinns —	84
tilsammen	2 345

Vaccinationen udførtes ligesom forhen i Skien, Porsgrund, Brevig, Stathelle og Kragerø af Læger. I Stathelle foretoges 39 Revaccinationer. I Hiterdal foretoges ingen Vaccination, da denne i det foregaaende Aar var fuldstændigen udført over hele Prestegjeldet, heller ikke i Hovins Sogn i Tinns Lægedistrikt, hvor der i Regelen kun vaccineres hvert andet Aar.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, alle over i Dølgsmaal fødte Børn; 4 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en over en i Ansigtet tilføiet Læsion, en over Helbredstilstanden hos en Mand, der foregav at være bleven mishandlet, en over en Pige, der havde født i Dølgsmaal, og en for at afgjøre, om Fødsel havde fundet Sted. Ialt 7 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 3 i Landfysikatet, 2 i Kragerø, 1 i Saulands og 1 i Hvideseids Distrikt.

Om Amtets **Sindssyge** og deres Forpleiningsmaade meddeles følgende Oplysninger: I Landfysikatet forpleiedes for Skiens Bys Regning 5 og for Amtskommunens Regning 28. 5 vare ny tilkomne i Aarets Løb; 2 kom hjem fra Gaustad; 2 døde, og 1 overgik til almindelig Fattigforsørgelse. Ved Aarets Udgang forpleiedes saaledes for By- eller Amtskommunens Regning 30; af disse var 1 indlagt paa Gaustad og 1 paa Oslo Asyl. I Kragerø Lægedistrikt forpleiedes ved Aarets Udgang paa samme Maade 29 Sindssyge, for Fattigvæsenets Regning 4, og 7 forpleiedes privat. 7 behandledes paa Gaustad, hvorfra 2 hjemkom helbredede og 2 uhelbredede. Ved Døden afgik i Aarets Løb 1. I Holdens Distrikt forpleiedes ved Aarets Udgang 22 for Amtets Regning; 1 var i Aarets Løb afgaaet ved Døden. For Fattigvæsenets Regning forpleiedes 8. 2 Sindssyge vare af Distriktslægen tilseede og nægtet Erklæring for at tiltrænge en fra almindelig Fattigforsørgelse forskjellig Behandling. De Sindssyges Forpleining var upaaklagelig. I Saulands Distrikt var 1, som døde i Aarets Løb, hjemkommen fra Gaustad; Antallet af de for Amtets Regning forpleiede Sindssyge var her ved Aarets Udgang 11; for Fattigvæsenets Regning forpleiedes Ingen. Tinns Distrikt havde ved Aarets Begyndelse 3 af Amtet forpleiede Syge; af disse helbredes 1; 1 hjemkom uhelbredet fra Christiania Sindssygeasyl; Antallet var altsaa ved Aarets Udgang 2. Forpleiningen omtales som ret tilfredsstillende. I Hvideseids Distrikt forpleiedes ved Slutningen

af Aaret 26 for Amtskommunens Regning; af disse forpleiedes 4 paa Gaustad Asyl; 3 vare døde i Aarets Løb. Privat forpleiedes 5, af hvilke 1 paa Gaustad. Samtlige for offentlig Regning forpleiede Sindssyge tilsaaes i Aarets Løb. I Laurdals Distrikt forpleiedes for Amtets Regning 11, hvoraf 1 paa Gaustad; de Sindssyge vare samtlige tilseede og nøde en forsvarlig Behandling.

Amtet har kun 1 almindeligt **Sygehus**, nemlig Amtssygehuset i Skien; paa dette behandledes:

for Febre	32
- chroniske Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne . . .	1
- Sygdomme i Nervesystemet . . .	3
- chroniske Sygdomme i Fordøielsesorganerne	2
- Sygdomme i Urinorganerne . . .	1
- Ernæringssygdomme	1
- Læsioner	7
- Phlegmone, Abscesser, Ulcera . .	22
- Kræft og Svulster	8
- Ben- og Ledsygdomme	13
- Øiensygdomme	1
- chirurgiske Sygdomme i Urin- og Kjønsorganerne	3
- Syphilis	9
- Gonorrhoe	2
- Hudsygdomme	18
Friske	4
tilsammen	127

Paa Skiens Fattighus benyttedes en Stue til at indlægge saadanne fattige Syge, fornemmelig fra Fattigstuerne, som ikke paa anden Maade kunde forpleies; men Lokalet blev kun lidet og midlertidig brugt, da det er uhensigtsmæssigt og Kommunens fleste fattige Syge indlægges i Amtssygehuset.

I Kragerø holdtes fremdeles et midlertidigt Lazaret igang for Nervefebersyge.

Af **Badeindretninger** havdes, foruden Amtssygehusets Damp- og Karbad, i Skien et Badehus til Damp-, Kar- og Styrtebad; ved Brevig et Badehus og i Kragerø et Strømbadehus foruden flere lignende private i Byens Nærhed.

Amtets 4 **Apotheker**, i Skien, Porsgrund, Brevig og Kragerø, fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Skien af 1 examineret Pharmaceut og 2 Disciple, i Porsgrund af 1 Discipel, i Brevig af 2 Disciple, i Kragerø af 1 examineret Pharmaceut.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Bratsbergs Landfysikat: 5 Læger, hvoraf en paa Amtssygehuset ved Skien, to i Skien, en i Porsgrund og en i Brevig. 8 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Kragerø Lægedistrikt: 3 Læger, boende i Kragerø. 5 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Holdens Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Holden. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Saulands Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Hjertdal. 4 Jordemødre, hvoraf en offentlig ansat; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Hvideseids Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Silegjord. 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
6. Laurdals Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Laurdal. 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Tinns Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Tinn. 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

IX. Nedenæs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 78,$_{24}$ norske Quadratmile, havde den 31te December 1865 en Folkemængde af 68 081 Indbyggere, fordelt paa følgende Lægedistrikter:

1. Østre Nedenæs Lægedistrikt (6,$_{80}$ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Østerrisør	med	2 335 Indbyggere.
Ladestedet Tvedestrand	-	1 069 —
Herrederne Søndeled	-	3 474 —
Dybvaag	-	3 902 —
Holt	med	4 177 Indbyggere.
Gjerestad	-	2 650 —
Østre Moland . . .	-	8 033 —
tilsammen		25 640 Indbyggere.

2. Arendals Stadsfysikat, bestaaende af Kjøbstaden Arendal . . . . . med 3 452 Indbyggere.
3. Vestre Nedenæs Lægedistrikt (8,$_{50}$ n. □ M.), indbetende:

Kjøbstaden Grimstad . . . . . med 1 501 Indbyggere.
Ladestedet Lillesand . . . . . - 1 231 —
Herrederne Øiestad . . . . . - 6 163 —
Froland . . . . . - 2 008 —
Fjære . . . . . - 4 108 —
Eide . . . . . - 736 —
Landvik . . . . . - 2 230 —
Vestre Moland . . - 2 167 —
Høivaag . . . . . - 2 069 —
Birkenæs . . . . . - 1 666 —

tilsammen 23 879 Indbyggere.

4. Aamlids Lægedistrikt (15,27 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Aamlid . . . . . med 2 725 Indbyggere.
Vegarsheien . . . . - 1 842 —
Heigrefos . . . . . - 553 —

tilsammen 5 120 Indbyggere.

5. Evjes Lægedistrikt (15,46 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Evje og Vegusdal . med 1 676 Indbyggere.
Hordnæs og Iveland - 2 257 —
Aaseral . . . . . - 1 392 —

tilsammen 5 325 Indbyggere.

6. Sætersdalens Lægedistrikt (32,21 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Bygland . . . . . med 2 227 Indbyggere.
Valle . . . . . - 2 438 —

tilsammen 4 665 Indbyggere.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som mindre tilfredsstillende, nærmest paa Grund af en udbredt Epidemi af Nervefeber, som strakte sig ud over alle Amtets Egne, men især herskede i østre og vestre Nedenæs Lægedistrikter samt i Arendals By; ogsaa en Skarlagensfeberepidemi udbredte sig i Løbet af Aaret over den største Del af de nævnte Distrikter; catarrhalske Sygdomme vare hyppige overalt, ligesaa gastriske Sygdomme; desuden maa af epidemiske Sygdomme, der havde Indflydelse paa Amtets Sygelighedsforholde, fornemmelig fremhæves en Kighosteepidemi, som herskede i Sætersdalen og en Del af vestre Nedenæs.

Dødeligheden udgjorde 18,8 af tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Udgang. De Dødes Antal udgjorde 1 281, hvilket er 5,5 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 356, og 3,9 pCt. mindre end i 1863, da de Dødes Antal var 1 334, men 5,9 pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 208.

Sygdomskonstitutionen betegnes overalt som catarrhalsk i første Halvaar, i den øvrige Del af Aaret gjorde nogen bestemt udtalt Sygdomskonstitution sig ikke gjældende. Følgende Tabel viser Antallet af anmeldte Tilfælde af epidemiske Sygdomme og deres Forekomst til de forskjellige Tider af Aaret:

	Behandlede.	Deraf døde.	Tiden er opgivet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	578	43	485	47	26	25	16	34	36	40	31	50	49	66	65
Simpel Feber	119	-	106	4	6	7	5	8	9	8	17	14	7	11	10
Barselfeber	23	7	22	4	3	4	1	1	1	3	-	1	2	2	-
Børnekopper	48	4	48	12	4	6	3	17	3	-	-	3	-	-	-
Vandkopper	45	-	45	7	-	2	5	9	5	1	2	4	3	4	3
Skarlagensfeber	192	11	180	1	3	30	3	-	4	14	3	5	19	28	70
Mæslinger	9	-	9	-	1	-	-	-	-	6	-	-	-	-	2
Rødlinger	39	-	38	1	-	2	-	7	6	18	4	-	-	-	-
Rosen	76	3	74	11	6	8	3	9	8	10	3	3	5	6	2
Kighoste	285	14	99	26	25	4	7	5	17	10	3	1	-	-	1
Diphtherisk Svælgbetændelse	119	8	96	9	14	15	6	2	9	3	5	13	9	5	6
Strubehoste	14	8	9	1	3	1	2	-	-	-	-	-	2	-	-
Kusma	90	-	55	3	7	16	11	7	3	1	-	-	2	-	5
Catarrhalske Sygdomme	1 187	8	1 083	124	110	140	138	110	85	70	37	49	63	80	77
Lungebetændelse	190	28	173	16	25	27	34	19	16	4	2	3	7	7	13
Pleurit	32	3	22	2	2	5	3	-	1	1	-	3	3	2	-
Gigtfeber	70	2	66	10	11	6	9	6	2	3	2	6	7	1	3
Koldfeber	27	-	24	2	-	3	1	2	4	1	3	3	2	2	1
Cholerine og Diarrhoe	500	6	468	29	20	34	32	32	45	93	56	31	28	42	26
Blodgang	21	1	21	-	-	-	1	-	4	1	9	2	-	-	4
Tilsammen	3 664	146	3 123	309	266	335	280	268	258	287	177	191	208	256	288

Nervefeber var mere udbredt i Amtet end i en lang Række af foregaaende Aar. Der anmeldtes ialt:

fra østre Nedenæs Lægedistrikt	178	Behandl.,	hvoraf	22 døde,
- Arendal	168	—	—	6 —
- vestre Nedenæs Lægedistrikt	180	—	—	9 —
- Aamlids —	11	—	—	1 —
- Evjes —	28	—	—	3 —
- Sætersdalens —	13	—	—	2 —
tilsammen	578	Behandl.,	hvoraf	43 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 214 behandlede Tilfælde, hvoraf 31 endte dødeligt, og ialt 35 Dødsfald). Om Sygdommens Udbredning i de forskjellige Lægedistrikter meddeles følgende nærmere Oplysninger: I den østlige Del af østre Nedenæs herskede en Epidemi siden forrige Aar, som endnu vedvarede i heromhandlede Aars Begyndelse; herhen høre omtrent 30 af de fra dette Lægedistrikt opgivne Tilfælde, som indtraf i Januar og Februar i Gjerestad og Holt, til hvilket sidste Herred Sygdommen var bleven indbragt ved Omstreifere østenfra (F. Vogt); den beskrives som en smitsom Cerebraltyphus (Scheen); desuden omtales et Par begrændsede Epidemier i Omegnen af Tvedestrand, og to Gange ilandbragtes typhussyge Matroser fra Skibe, som ankom fra Sverige; den samme Læge, som behandlede disse (F. Vogt) tilføier, at han i Løbet af 9½ Aar har behandlet 14 Sømænd, som ilandbragtes lidende af Typhus; efter et af disse Tilfælde opstod en liden begrændset mild Epidemi, i et andet smittedes en Person af den Syges Familie, i de øvrige tolv Tilfælde opstod ingen Smitte. Det langt overveiende Antal af de fra østre Nedenæs anmeldte Tilfælde (132 med 12 Dødsfald) falde paa østre Molands Herred og tilhøre en Epidemi, som herskede i Arendal og nærmeste Omegn lige fra Aarets Begyndelse til dets Slutning og endnu vedvarede i det følgende Aar. De første kjendte Tilfælde indtraf i en fattig Familie, som beboede Kjelderetagen af et Hus i Strandstedet Barbo tæt ved Arendal (C. Eger), kort efter indtraf flere Tilfælde i et overfyldt Leiehus sammesteds, og Epidemien udbredte sig strax saavel til Arendals By som til de tilstødende Dele af vestre Nedenæs. Af de fra Arendal opgivne Tilfælde tilhøre 165 med 3 Dødsfald (hvori dog er medregnet en Del Tilfælde af simpel Feber) denne Epidemi; 3 Tilfælde, som alle endte dødeligt, ilandbragtes fra ankomne Skibe. Sygdommens Udbredning i Arendals By tilskrives fornemmelig Indflytningen i de efter Branden i 1863 nyopførte Træboliger (A. Kittel, C. Eger), ligesaa Mangel af godt Drikkevand, i hvilken Henseende der ogsaa gjøres opmærksom paa, at Brøndene, paa Grund af den foretagne Omplanering af Byens Grund, maatte forhøies, og at dette skede ved løst opførte Stenmure, hvorved Brøndvandet iblandedes med Overvand fra Grunden (C. Eger). Sygdommen optraadte i første Halvaar hovedsagelig med cerebrale, om Høsten derimod med abdominelle Symptomer (C. Eger). I vestre Nedenæs forekom Sygdommen gjennem hele Aaret og over hele Distriktet; 52 af de herfra anmeldte Tilfælde med 1 Dødsfald indtraf i den til Arendal nærmest stødende Del af Distriktet, fornemmelig Øiestad Herred; 20 Tilfælde med 1 Dødsfald falde paa Grimstad By, 41 med 2 Døde paa det omgivende Landdistrikt, og 67 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt, opgives fra Lillesand og Omegn, hvor Sygdommen beskrives som optrædende hovedsagelig i to særskilte Epidemier, af hvilke den ene havde sin Oprindelse fra omvankende Betlere, som i Marts Maaned ankom til en Plads i vestre Molands Herred, medens den anden antoges at kunne udledes fra 3 syge Sømænd, som i Mai Maaned ilandbragtes fra Skibe til forskjellige Steder af samme Herred (Uchermann). Af de fra Aamlid Distrikt opgivne 11 Tilfælde tilhøre 4, som indtraf i Januar i Vegarsheiens Herred, den ovenomtalte Epidemi, som herskede i den østlige Del af østre Nedenæs siden det foregaaende Aar; de øvrige 7 Tilfælde tilhøre en begrændset Epidemi i sidste Halvaar paa en Gaard i Heigrefos Herred. I Evje Distrikt optraadte epidemisk Nervefeber i Mai Maaned i Hordnæs Sogn i en Del nærliggende Pladse, kort efter at en Mand, der ankom fra Arendal, havde overnattet i det først angrebne Hus; i Anledning af denne Epidemi, hvorunder 16 angrebes, af hvilke 2 døde, indrettedes for Amtets Regning et Sygelokale og antoges en lønnet Sygeoppasser; i Slutningen af Juli opstod ligeledes en til endel nærliggende Gaarde begrændset Epidemi i Aaseral Herred (12 Angrebne, 1 Død); den først angrebne var her en Mand, som ogsaa var ankommen fra Arendal (A. C. Smith). Til Sætersdalens Distrikt indførtes Sygdommen i Mai Maaned ved en omstreifende Betler, som kom syg hjem fra Omegnen af Arendal til sit Hjem i Valle Herred; samtlige Husets øvrige Beboere angrebes af Nervefeber, og kun den først Angrebnes Søn, som havde fulgt Faderen paa Reisen, gik fri; den samme Mand havde paa Reisen til sit Hjem overnattet paa en Plads i Byglands Herred i samme Distrikt, og 10 Dage efter angrebes en Person sammesteds af Nervefeber, men Sygdommens Udbredning her indskrænkede sig til to Personer. Ogsaa paa et andet Sted i Sætersdalens Lægedistrikt forekom en begrændset Epidemi af Nervefeber (5 Angrebne, 1 Død), men denne havde sin Oprindelse fra en Person, der var ankommen syg fra Omegnen af Stavanger. Sygdomstilfældene tilhørte den abdominelle Form, og det tilføies, at det var første Gang i Løbet af syv til otte Aar at epidemisk Nervefeber forekom i Sætersdalens Lægedistrikt (J. C. Lund). — Af de anmeldte 119 behandlede Tilfælde af simpel Feber falde 50 paa østre, 55 paa vestre Nedenæs Distrikt, 14 paa Arendal.

Af **Barselfeber** opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	9	behandl. Tilfælde	med	2	Dødsfald,
- Arendal	4	—	—	1	—
- vestre Nedenæs Distrikt	8	—	—	3	—
- Evjes —	2	—	—	1	—

tilsammen 23 behandl. Tilfælde med 7 Dødsfald.

Af de fra vestre Nedenæs anmeldte Tilfælde falde 2, uden Dødsfald, paa Grimstad. Af Mania puerperalis omtales 2 Tilfælde fra østre og 2 fra vestre Nedenæs; begge de sidste havde dødelig Udgang. Af Barselkrampe omtales 1 Tilfælde fra østre Nedenæs, der indtraf 5 Uger efter Forløsningen (F. Vogt), desuden 1 dødeligt Tilfælde fra Arendal.

Af **Børnekopper** viste sig enkelte Tilfælde i Arendal i Begyndelsen af Aaret, sandsynligvis oprindelig opstaaede ved Smitte fra et Skib, som var ankommen fra Udlandet til en Udhavn i Nærheden af Byen med en koppesyg Mand ombord. Sygdommens Forekomst i Byen indskrænkede sig imidlertid til 6 Tilfælde, der alle indtraf i Januar Maaned, men allerede efter de første Tilfældes Optræden i Arendal var Koppesmitte ført til forskjellige Steder i det tilstødende østre Molands Herred i østre Nedenæs, hvor ialt 15 Personer angrebes fra Januar til Marts. I Marts Maaned blev ved Smitte gjennem en Person fra Omegnen af Arendal en Pige i Risør angreben af Børnekopper; hun indlagdes strax med sin hele Familie i et isoleret til Koppelazaret indrettet Lokale, uden at Andre angrebes. Ogsaa fra andre Steder indførtes Koppesmitte til østre Nedenæs i Løbet af Aaret, nemlig til Borøen i Dybvaag Herred ved en Syg, som i April Maaned ankom fra Christiania, hvorefter ialt 18 angrebes fra April til Juni paa Borøen og den nærliggende Tverdalsø, — til Tromø i østre Molands Herred i Mai ved en Sømand, der kom syg hjem med Skib fra Antwerpen, hvorefter 3 andre angrebes, og endelig til Risør By i September ved en Reisende fra Drammen, som tilligemed 2 andre fra ham smittede Personer indlagdes paa Byens Koppelazaret. I Mai Maaned kom en koppesyg Mand fra Tromø til Grimstad, men isoleredes strax paa et til dette Øiemed leiet Fartøi, hvor han til Sygeoppasser fik en Person, der havde havt Børnekopper, og Sygdommen udbredte sig her ikke videre. Ialt haves efter det Foregaaende Opgave over følgende Tilfælde af Kopper:

i østre Nedenæs Distrikt. . . .	41	Angrebne,	hvoraf	3	døde,
i Arendal	6	—	—	1	—
i vestre Nedenæs Distrikt (Grimstad)	1	—	—	-	—

tilsammen 48 Angrebne, hvoraf 4 døde.

Af 22 Angrebne oplyses 18 at have været vaccinerede, 4 uvaccinerede, og af 3 Døde sees 2 at have været uvaccinerede.

Af **Vandkopper** opgives 45 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 i østre Nedenæs, 25 i Arendal, hvor Sygdommen herskede gjennem hele Aaret (A. Kittel), og 12 fra vestre Nedenæs.

Af **Skarlagensfeber** forekom en Epidemi i østre Nedenæs i Nærheden af Tvedestrand, hvortil Sygdommen var bleven indført fra Frankrig i Slutningen af det foregaaende Aar; de sidste Tilfælde her kom under Behandling i Juni. Imidlertid var der i Marts Maaned opstaaet en temmelig ondartet Epidemi, hvis Oprindelse ikke omtales, i Høivaag Sogn i vestre Nedenæs, hvor Sygdommen vedvarede gjennem hele den øvrige Del af Aaret og antog temmelig betydelig Udbredning i hele den vestlige Del af det nævnte Lægedistrikt, og henimod Aarets Slutning kan Sygdommen sees at være udbredt over den største Del af østre og vestre Nedenæs samt i Arendals By. Ialt anmeldes:

fra østre Nedenæs Distrikt	63	Behandlede,	hvoraf	4	døde,
- Arendal	35	—	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	94	—	—	7	—

tilsammen 192 Behandlede, hvoraf 11 døde; desuden opgives fra vestre Nedenæs 3 Døde, som ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen altsaa 14 Dødsfald. Den nærmeste Dødsaarsag opgives hos 4 at have været diphtherisk Svælgbetændelse, hos 1 Vatersot.

Af **Mæslinger** omtales 9 spredte Tilfælde i vestre Nedenæs, og af **Rødlinger** 36 Tilfælde i Arendal fra Mai til August, 3 Tilfælde i Evje Distrikt fra Januar til Marts.

Af **Rosen** er opgivet:

fra østre Nedenæs Distrikt	20	behandl. Tilfælde	med	-	Dødsfald
- Arendal	18	—	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	35	—	—	2	—
- Aamlids —	1	—	—	-	—
- Evjes —	2	—	—	1	—

tilsammen 76 behandl. Tilfælde med 3 Dødsfald, samt 1 Dødsfald fra østre og 1 fra vestre Nedenæs uden tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 5 Døde. 2 af de dødelige Tilfælde, i vestre Nedenæs, var hos nyfødte Børn.

Kighoste vedvarede som Epidemi i vestre Nedenæs siden det foregaaende Aar og vedblev at være temmelig udbredt sammesteds, især i Distriktets vestlige Del, indtil ud paa Høsten. I Sætersdalens Distrikt, som havde været fri for Sygdommen siden den betydelige Epidemi, som herskede i 1863, udbrød den paany i April Maaned i heromhandlede Aar i Hyllestad Sogn i Valle paa en Plads, som under den foregaaende Epidemi var gaaet fri for Sygdommen; den antoges at være indført fra det tilstødende Siredals Prestegjeld

i Lister og Mandals Amt. Sygdommen udbredte sig strax opover Dalføret til alle Gaarde, som under den forrige Epidemi vare blevne forskaanede, og kom i Begyndelsen af Sommeren til Bykle Sogn, hvor i mange Aar Kighoste ikke havde forekommet; paa dette Sogn falde de fleste af det fra dette Distrikt opgivne Antal Angrebne, hvoraf en stor Del ikke kom under Lægebehandling. Der opgives ialt:

fra østre Nedenæs Distrikt	1	Angreben, hvoraf	-	døde,	
- vestre —	—	98	Angrebne,	—	1 —
- Sætersdalens	—	186	—	—	13 —

tilsammen 285 Angrebne, hvoraf 14 døde; desuden 5 Døde, som ikke havde været under Lægebehandling og uden Opgave over det tilsvarende Antal Angrebne, fra vestre Nedenæs, tilsammen altsaa 19 Dødsfald. Det fra østre Nedenæs anmeldte Tilfælde var en Syg i Risør, som ankom i December Maaned fra Kragerø, hvor Sygdommen paa den Tid herskede.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres

fra østre Nedenæs Distrikt	53	behandl. Tilfælde med	5	Dødsfald,	
- Arendal	11	—	—	- 1	—
- vestre Nedenæs Distrikt	55	—	—	- 2	—

tilsammen 119 behandl. Tilfælde med 8 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 140 behandlede Tilfælde, hvoraf 14 endte dødeligt, og ialt 15 Dødsfald). Sygdommen iagttoges ikke udenfor de ovenopførte Lægedistrikter og forekom dels sporadisk, dels i smaa, tildels til enkelte Gaarde begrændsede Epidemier. 1 Dødsfald foraarsagedes af Paralyse i Forbindelse med Albuminuri og gjentagne eklamptiske Anfald (F. Vogt). I 2 Tilfælde af 42, som behandledes af Distriktslægen i vestre Nedenæs, indtraadte paafølgende Paralyse. — Af **Strubehoste** opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	8	behandl. Tilfælde med	5	Dødsfald,	
- Arendal	3	—	—	- 1	—
- vestre Nedenæs Distrikt	3	—	—	- 2	—

tilsammen 14 behandl. Tilfælde med 8 Dødsfald.

Kusma var epidemisk i første Halvaar i Tvedestrand og Omegn og udbredte sig senere over den vestlige Del af østre Nedenæs Distrikt og til Arendal; desuden omtales endel spredte Tilfælde fra Lillesand og Omegn. Som sædvanligt kom forholdsvis faa under Lægebehandling; ialt opgives 90, hvoraf 67 fra østre Nedenæs, 15 fra Arendal, 8 fra vestre Nedenæs. Fra Arendal omtales 2 Tilfælde af Metastase, et til Testikelen, et til Mamma.

Catarrhalske Sygdomme vare ligesom i to foregaaende Aar temmelig hyppige i alle Dele af Amtet; epidemisk Catarrhalfeber med Karakter af Influenza omtales kun fra Sætersdalens Distrikt, hvor 17 Tilfælde deraf kom under Lægebehandling fra Februar til April. Der opgives af catarrhalske Sygdomme ialt:

fra østre Nedenæs Distrikt	313	Behandlede, hvoraf	3	døde,	
- Arendal	259	—	—	2	—
- vestre Nedenæs Distrikt	550	—	—	2	—
- Aamlids —	11	—	—	-	—
- Evjes —	21	—	—	-	—
- Sætersdalens —	33	—	—	1	—

tilsammen 1 187 Behandlede, hvoraf 8 døde. Samtlige Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	58	behandl. Tilfælde med	12	Dødsfald		
- Arendal	18	—	—	-	3	—
- vestre Nedenæs Distrikt	67	—	—	-	6	—
- Aamlids —	13	—	—	-	4	—
- Evjes —	26	—	—	-	3	—
- Sætersdalens —	8	—	—	-	-	—

tilsammen af 13 Læger 190 behandl. Tilfælde med 28 Dødsfald, desuden opgives fra vestre Nedenæs 3 Døde, som ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen altsaa 31 Dødsfald. Sygdommen optraadte saaledes omtrent med samme Hyppighed og med samme Dødelighed som i det foregaaende Aar, da der af 11 Læger opgaves 185 behandlede Tilfælde, hvoraf 23 endte dødeligt, og ialt 31 Dødsfald. — For **Pleurit** behandledes:

i østre Nedenæs Distrikt	12,	hvoraf	1	døde,
i vestre —	—	19,	— 2	—
i Sætersdalens	—	1,	— -	—

tilsammen 32, hvoraf 3 døde.

Hjernebetændelse sees paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsaarsag hos 26, tuberkuløs Meningit hos 9, Kramper i Børnealderen hos 5, af hvilke tilsammen 40 Dødsfald 11 falde paa østre Nedenæs, 10 paa Arendal, 16 paa vestre Nedenæs, 2 paa Evjes og 1 paa Sætersdalens Distrikt; ialt 17 af disse Dødsfald falde paa Amtets Byer, 23 paa dets Landdistrikt.

I April Maaned udbrød en liden Epidemi af **Meningitis cerebro-spinalis** i vestre Nedenæs i Nærheden af Grimstad; den holdt sig hovedsagelig til en Gaard med underliggende Pladse i Landvig Herred og ophørte, efterat 7 Personer vare angrebne, i Mai. I December Maaned optraadte Sygdommen atter i samme Herred paa et Sted, der laa omtrent en Mil fra den i April først angrebne Gaard, og 4 Personer angrebes inden Aarets Udgang. Af disse tilsammen 11 Tilfælde endte 6 dødeligt. Af de Syge vare 5 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, 6 Børn og 5 Voxne (Frisak). Fra Sætersdalens Distrikt omtales 2 Tilfælde af Spinalmeningit i Marts; begge Syge, som vare voxne Kvinder, helbrededes.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	35	behandl.	Tilfælde	med	- Dødsfald
- Arendal	18	—	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	12	—	—	- 1	—
- Aamlids —	2	—	—	-	—
- Evjes —	3	—	—	- 1	—
tilsammen	70	behandl.	Tilfælde	med 2	Dødsfald.

For chronisk Rheumatisme opgive 7 Læger i østre og vestre Nedenæs samt Sætersdalens Distrikt at have behandlet 150 Personer; af 149 af disse vare 80 af Mand-, 69 af Kvindekjøn; af 146 vare 2 under, 144 over 15 Aar. Fra østre og vestre Nedenæs samt Arendal omtales desuden 4 behandlede Tilfælde af Arthritis, hvoraf 1 med dødelig Udgang; af de Syge vare 3 af Mand-, 1 af Kvindekjøn.

For **Koldfeber** opgives at være behandlet 27 Personer i østre og vestre Nedenæs samt Arendal; et stort Antal af disse sees at være Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet. 20 af de Behandlede vare af Mand-, 7 af Kvindekjøn, 3 Børn, 24 Voxne.

Af **Cholerine** og **Diarrhoe** anmeldes:

fra østre Nedenæs Distrikt	203	behandl.	Tilfælde	med 3	Dødsfald
- Arendal	91	—	—	- -	—
- vestre Nedenæs Distrikt	180	—	—	- 1	—
- Evjes —	10	—	—	- 1	—
- Sætersdalens —	16	—	—	- 1	—
tilsammen	500	behandl.	Tilfælde	med 6	Dødsfald.

Af **Blodgang** forekom en liden Epidemi i Aaseral Herred i Evjes Distrikt fra Juli til December, hvorunder 14 Tilfælde, der alle helbredes, kom under Lægebehandling (A. C. Smith). En Sømand ankom, haardt angreben af Sygdommen, i Juni Maaned til sit Hjem i vestre Nedenæs, i Nærheden af Arendal, hvor han døde; kort efter angrebes begge hans Forældre af Sygdommen, uden at denne udbredte sig videre, da Huset, hvori de Syge boede, blev afspærret (A. Kittel). Foruden de ovennævnte, omtales endnu enkelte andre spredte Tilfælde af Blodgang, nemlig 2 i østre og 1 i vestre Nedenæs fra Juni til August, og 1, i April, i Evjes Distrikt. Ialt haves altsaa Opgave over 21 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.

Af **Skjørbug** nævnes 7 Tilfælde, hvoraf 5 i Arendal, 1 i østre og 1 i vestre Nedenæs. Af de Syge vare 5 af Mand-, 2 af Kvindekjøn, samtlige Voxne.

For **Syphilis** vare paa Amtets Sygehuse følgende Tilfælde under Behandling:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede helbredede.	Tilbage ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagenes Antal.	
		Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis	sekundær	tertiær			Ialt.	for hver Udskreven.
Risør Bys Sygehus	-	1	1	2	1	-	1	2	-	496	248
Arendals —	2	2	5	7	-	7	-	5	4	515	103
Tilsammen	2	3	6	9	1	7	1	7	4	1 011	144

Udenfor Sygehusene opgives 58 nye Tilfælde at være komne under Lægebehandling, nemlig 22 i østre Nedenæs, 13 i Arendal, 21 i vestre Nedenæs og 2 i Sætersdalens Distrikt; af disse Syge vare 46 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, 3 Børn, 55 Voxne; Sygdommens Beskaffenhed er kun anført for 11, hvoraf 4 lede af primære, 3 af sekundære, 2 af tertiære og 2 af hereditære Tilfælde. For **Gonorrhoe** opgives 47 Personer at være kommen under Lægebehandling, hvoraf 19 i østre Nedenæs, 14 i Arendal og 14 i vestre Nedenæs; 43 vare Mænd, 4 Kvinder. En Del af disse, saavelsom af de under privat Lægebehandling komne Syphilitiske, sees at være Sømænd, som førte Sygdommen med fra Udlandet.

Fnat betegnes som almindelig udbredt i de fleste Dele af Amtet. I Sætersdalens Distrikt havde Sygdommen i dette som i forrige og næstforegaaende Aar vist sig sjeldnere end før; i østre Nedenæs og Aamlid sees den igjen at have tiltaget, efter at den i det foregaaende Aar ifølge vedkommende Lægers Beretninger var bleven temmelig sjelden sammesteds; den var i østre Nedenæs især hyppig i Omegnen af Tvedestrand, hvortil den antoges at være indført fra de øvre Bygder, men hvor man viste stor Iver for at blive befriet for Sygdommen. Antallet af Behandlede opgives fra følgende Lægedistrikter saaledes: østre Nedenæs 38, Arendal 22, vestre Nedenæs 161, Sætersdalen 7. — For **Skurv** sees 4 Personer at være behandlet i østre Nedenæs, 1 i Sætersdalens Distrikt.

Kjertelsyge var, undtagen i Aamlids Distrikt, meget almindelig overalt saavel blandt By- som Landbefolkningen, og anføres navnlig i vestre Nedenæs ligesom **Rachit** at være hyppigere end før (Frisak). Fra østre og vestre Nedenæs,

Arendal og Sætersdalens Distrikt opgives tilsammen 175 behandlede Tilfælde af Kjertelsyge, 37 af Rachit.

Svindsot opgives paa Lægernes Dødslister som Dødsaarsag hos 127, hvilket er $24,_1$ pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (526). (I det foregaaende Aar var Forholdet 108 af 473 opgivne Dødsaarsager eller $22,_8$ pCt.) Af de nævnte ved Svindsot bevirkede Dødsfald opgives 47 fra østre Nedenæs, 14 fra Arendal, 48 fra vestre Nedenæs, 4 fra Aamlids, 5 fra Evjes og 9 fra Sætersdalens Distrikt; paa samtlige Amtets Byer falde 27 Dødsfald af Svindsot eller $18,_7$ pCt. af de derfra opgivne Dødsaarsager (144); paa Landdistrikterne 100 af 382 opgivne Dødsaarsager eller $26,_2$ pCt

Kræft opgives som Dødsaarsag hos 17, hvoraf 6 i østre Nedenæs, 3 i Arendal og 8 i vestre Nedenæs.

Af **Vatersot** opføres 19 Dødsfald, af Brights Sygdom 8, af hvilke tilsammen 27 Dødsfald 12 falde paa østre Nedenæs, 4 paa Arendal, 8 paa vestre Nedenæs, 1 paa Aamlids og 2 paa Evjes Distrikt.

Blegsot var almindelig i Amtets Byer og blandt Landbefolkningen i østre og vestre Nedenæs, sjelden derimod i de øvrige Lægedistrikter. 10 Læger opgive at have behandlet 219 Personer for Blegsot. Menstruationsuordener forekom ei sjelden i Evjes og Sætersdalens Distrikt. 6 Læger i østre og vestre Nedenæs opgive tilsammen at have behandlet 83 Kvinder for **Hysteri**; Distriktslægen i østre Nedenæs behandlede 8, Distriktslægen i Sætersdalen 13 Tilfælde af **Hypochondri** hos Mænd.

Cardialgi var ligesom forhen meget almindelig i alle Amtets Egne; fra vestre Nedenæs nævnes Nydelse af grovt surt Brød og meget Flesk (Frisak) samt overdreven Kaffedrik (Sommerschild) som Aarsag til dette Ondes Hyppighed. 10 Læger opgive tilsammen at have behandlet 774 Personer for Cardialgi. **Ormetilfælde** er ogsaa en af de hyppigste chroniske Sygdomme i dette Amt og kommer forholdsvis ofte under Lægebehandling. 7 Læger i østre og vestre Nedenæs samt Arendal behandlede 206 Personer for herhenhørende Tilfælde.

Af **Drankersygdomme** omtales 18 Tilfælde, hvoraf 6, med 1 Dødsfald, betegnes som Drankergalskab, 4, med 1 Dødsfald, som akut, 2, begge med dødelig Udgang, som chronisk Alkoholforgiftning, og 6, med 1 Dødsfald, som Alkoholisme uden nærmere Angivelse af Sygdommens Beskaffenhed. Af 15 Syge vare 14 af Mand-, 1 af Kvindekjøn.

Som nye Tilfælde af **Sindssygdom** nævnes 41, hvoraf 4 sees at have været Recidiver; 20 Tilfælde falde paa østre og 16 paa vestre Nedenæs, 3 paa Aamlids og 2 paa Evjes Distrikt. Af 30, for hvilke nærmere Oplysninger meddeles, indlagdes 11 paa Sindssygeasyl og herfra kan 4 sees inden Aarets Udgang at være vendte helbredede tilbage, 19 forbleve paa sine Hjemsteder og af disse vare inden Slutningen af Aaret 5 helbredede, 1 i god Bedring, 11 uhelbredede og 2 døde. Sindssygdom opgives som Dødsaarsag ialt hos 3. Af 13 nye Sindssyge betegnes 10 som lidende af Melancholi, 2 af Mani og 1 af Idiotisme.

Et Tilfælde af **Forgiftning** ved Bid af en Hugorm omtales fra Omegnen af Arendal. En to Aar gammel Dreng, som var med Forældrene i Marken, blev bidt over Tommel- og Pegefingeren, men fik strax af Forældrene Haandleddet ombundet med en Hyssing, hvorefter de bragte Barnet til Lægen; denne fandt Haanden, Underarmen og en Del af Overarmen stærkt opsvulmet, han aftog den stramme Ligatur og forordnede Ammoniak og Æther til indvortes samt Ammoniak til udvortes Brug. Hævelsen vedblev at tiltage; to Dage efter strakte den sig op til Øret, samt henover Ryggen og fortil til Midten af Brystet, Barnet var bevidstløst og frembød andre Tegn paa en Hjernebetændelse. Under en herimod rettet Behandling kom Barnet den følgende Dag til Bevidsthed, hvorimod Hævelsen vedvarede og begyndte først fem Dage efter Biddet at aftage; fjorten Dage senere var Barnet fuldkommen helbredet (A. Kittel).

Af **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 1 Amputation af Læggen, 3 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, foruden endel af flere Læger udførte uden Angivelse af Antal; 5 Gange Borttagelse af Læbekræft, 1 af Kræft i Næsen (ved Wienerpasta), 7 af Sæk- og Fedtsvulster, 1 af et Enchondrom, 2 af Teleangiektasier ved Wienerpasta; 1 Operation for Ranula, 1 for Haremund; 1 Underbinding af Arteria brachialis, flere Tenotomier uden Angivelse af Antal; 3 Operationer for indeklemt Brok, hvoraf to med gunstigt Udfald; 7 Paracenteser af Underlivet, alle hos samme Individ, som døde efter den sidste Operation, hvorunder der tillige foretoges Iodindsprøitning; 4 Punktioner af Vandbrok, hvoraf to med Iodindsprøitning. 1 Iridektomi, 1 Operation for Ectropium, 1 for Skelen, 1 for Taarefistel.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 30 Tangforretninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse 19, deraf i et Tilfælde paa en anden Tvilling, langvarig Fødsel under hyppige og smertefulde Veer, uden Fremgang, 4, Bækkenforsnevring 2, skjævt Hovedleie, Livmoderbristning, Fremfald af Navlesnoren, Blødning, forliggende Moderkage, hver 1; Udfaldet var gunstigt for 28 Koner, 2 døde, en af Bristning af Livmoderen, en et Døgn efter Fødselen sandsynligvis af Emboli; af Børnene vare 24 levende, 6 dødfødte. 3 Vendinger, deraf to paa Grund af Tverleie, en paa Grund af Bækkenforsnevring hos en Kone, som en Gang forhen var

forløst ved Perforation; af Konerne forbleve 2 ilive, 1, som ved Lægens Ankomst laa næsten døende efter fire Dages Fødselsarbeide med forsømt Tverleie, døde faa Timer efter Forløsningen; samtlige Børn vare dødfødte. 1 Udtrækning paa Bækkenenden af et Foster med Spina bifida og Hjernevatersot; det kom dødfødt til Verden, men Konen forblev ilive. Ialt 34 obstetriciske Operationer, hvoraf 7 foretoges af Læger i østre, 11 af Læger i vestre Nedenæs, 15 af to Læger i Arendal, samtlige i Landdistriktet i Byens Omegn, 1 i Aamlids Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Østre Nedenæs . .	975	473	81	74	5	36
Arendal	109	71	8	16	2	3
Vestre Nedenæs .	763	429	79	93	4	29
Aamlid	175	103	21	20	3	13
Evje	161	111	19	17	2	12
Sætersdalen. . . .	153	94	25	23	-	7
Nedenæs Amt . .	2 336	1 281	233	243	16	100

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 39.
Selvmordere . . . . . 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 055 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : $54_{,8}$. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : $10_{,0}$ og til Antallet af samtlige Døde = 1 : $5_{,5}$; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : $5_{,2}$ og Antallet af Børn, døde i Aderen under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : $2_{,7}$. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 14, af hvilke 7 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe, 1 af Bristning af Livmoderen kort efter at være forløst ved Tang (se ovenfor), 1, ligeledes under Tegn paa Bristning af Livmoderen, Dagen efter at være forløst af en Jordemoder ved Udtrækning af et fuldbaaret, dødfødt Foster, 1 sandsynligvis af Emboli, Dagen efter at være forløst ved Tang, som blev anlagt paa Grund af Blødning, 1 faa Timer efter at være forløst ved Vending paa Grund af forsømt Tverleie, 1 to Timer efter en naturlig Fødsel, af Svindsot, og 1, i Aamlid, døde uforløst efter den tilstedeværende Jordemoders Sigende uden at have villet lade Læge tilkalde.

Lægernes Dødslister indeholde Opgave over 526 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (127), Nervefeber (43), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 40), Lungebetændelse (31), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 27), Alderdomssvækkelse (20), Kighoste (19), Kræft (17), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 16), organisk Hjertesygdom (16), Skarlagensfeber (14).

Veirliget. Aaret indtraadte med maadelig Kulde og ustadigt Veir, hvorimod der i Slutningen af Januar og i Februar herskede en for disse Egne ualmindelig Kulde, som f. Ex. i Evje steg indtil ÷ 23 ° R. (Smith). Vaaren var mild med Undtagelse af en Del temmelig kolde Dage i Slutningen af Mai; Forsommeren var tør og vindig, men Eftersommeren med afvexlende og ialmindelighed for Vegetationen gunstigt Veir; om Høsten var Veiret mildt og stadigt, i Slutningen af Aaret ustadigt og stormende. Med Hensyn paa Udbyttet af Agerbruget betegnes Aaret som noget under et Middelsaar; af Hø avledes adskilligt mindre end sædvanligt; Korn og Potetes bleve godt indbjergede, om end i mindre rigelig Mængde.

Med Hensyn paa **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** berettes fra østre Nedenæs, at der blandt Kystbefolkningen hersker jevn Velstand og ret gode ydre Vilkaar som Følge af rigelig Anledning i de senere Aar til lønnende Sysselsættelse ved Søfart og Skibsbyggerier; samme Aarsager har imidlertid bevirket en altfor talrig Tilstrømning af Folk fra de øvre Bygder, som ofte leve i fattige Kaar og slette hygiæniske Forholde, og hos hvem der derfor hersker ikke ubetydelig Sygelighed (F. Vogt). Fra vestre Nedenæs fremhæves fornemmelig som Misligheder i sanitær Henseende Misbrug af Aareladninger og uhensigtsmæssig Børnepleie saavel i den spæde Alder som i Opvæxten (Uchermann). Brændevinsdrik siges at være i stærkt Tiltagende i Tvedestrand og Omegn (F. Vogt), ligesaa i Evjes og Sætersdalens Distrikt (A. C. Smith, J. C. Lund); Aarsagen hertil søges for Sætersdalens Vedkommende i rigeligere Tilgang af Penge paa Grund af de sidste Aars ret heldige Høst, samt i de høie Trælastpriser (J. C. Lund).

Fattigsygepleien besørgedes i østre Nedenæs for en Del af Distriktslægen, der behandlede de fattige Syge i Gjerestads og Søndeleds, tildels ogsaa i Holts og Dybvaags Sogne; Risør By har sin særskilt ansatte Fattiglæge; Opgave over Antallet af behandlede fattige Syge i dette Distrikt er kun meddelt fra Privatlægen i Tvedestrand, der for Fattigvæsenets Regning behandlede 5 Syge i denne By samt 12 i Holt og 5 i Dybvaag, og fra en af Privatlægerne i Arendal, der som Fattiglæge i Tromø Sogn behandlede 75. Stadsfysikus i Arendal behandlede for Fattigvæsenets Regning 217 med en Medikamentudgift af 304 Spd. 65 Skill.; Distriktslægen

i vestre Nedenæs for Fattigvæsenets Regning i Grimstad 38 og i Fjære, Landvig, Eide, Øiestad og Froland 91, tilsammen 129; Privatlægen i Lillesand i denne By 39, i vestre Moland, Høivaag og Birkenæs 104, tilsammen 143. I de øvrige tre Distrikter besørgedes de fattige Syges Behandling af vedkommende Embedslæger; Antallet af Behandlede var i Aamlids Distrikt 9, samtlige i Vegarsheiens Sogn; i Evjes Distrikt 30 og i Sætersdalens 32.

Lægerne i vestre Nedenæs beklage Savnet af examinerede Jordemødre i Landdistrikterne. Amtsformandskabet bevilgede i dette Aar Midler til Oplærelse af en Jordemoder for Byglands Herred i Sætersdalens Distrikt.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i østre Nedenæs Distrikt 17, nemlig i Risør 6, Tvedestrand 2, østre Moland 4, Gjerestad 2, Søndeled, Dybvaag og Holt, i hver 1; fra Arendal er Mødernes Antal ikke opgivet; i vestre Nedenæs 21, nemlig i Grimstad 5, Lillesand 1, Øiestad, Høivaag, i hver 3, Landvig, vestre Moland, Birkenæs, i hver 2, Froland, Fjære, Eide, i hver 1; i Aamlid 6, nemlig i Vegarsheien 3, Aamlid 2, Heirefos 1; i Evje 4, nemlig i Aaseral 2, Hordnæs og Iveland, Evje og Vegusdal, i hver 1; i Sætersdalen 4, nemlig 2 i hvert af Distriktets Herreder Bygland og Valle, desuden 2 særskilte Møder for Bykle Sogn af Valle. Foruden Behandlingen af det af Departementet omsendte Forslag til Forandring i Qvaksalverlovgivningen berettes de vigtigste Gjenstande for Sundhedskommissionernes Virksomhed at have været følgende: I Risør iværksattes forskjellige Foranstaltninger ianledning af de i Byen indtrufne Koppetilfælde og Byen inddeltes i Roder med Tilsynsmænd; der udfærdigedes Forslag til Ansættelse af en Funktionær, som skulde føre Overtilsyn med de gjeldende Sundhedsforskrifters Overholdelse, og som skulde lønnes af de aarligen af Kommunebestyrelsen til Sundhedskommissionens Raadighed stillede Midler. I Tvedestrand vedtoges endel Foranstaltninger for det Tilfælde, at der skulde ankomme Cholerasyge til Stedet; et afsidesliggende Hus leiedes til Choleralazaret, og Kommunebestyrelsen bevilgede de fornødne Midler hertil og til Anskaffelse af Inventarium. I Arendal udfærdigede Sundhedskommissionen et Forslag til Tillægsbestemmelser til de gjeldende Sundhedsforskrifter, foranledigede ved den sidste større Ildebrand, men Forslaget forkastedes af Kommunebestyrelsen. I Grimstad vare Møderne hovedsagelig optagne af løbende Forretninger vedrørende Sundhedsvæsenet i Byen, og det i Lillesand afholdte Møde af Forhandlinger om Forholdsregler imod Cholera. I Sundhedskommissionerne i Landdistrikterne optoges Møderne hovedsagelig af Foredrag samt Bestemmelse om Foranstaltninger angaaende herskende Epidemier; blandt Gjenstande for Kommissionernes Virksomhed nævnes saaledes Nervefeber i østre Moland, de fleste Herreder i vestre Nedenæs samt i de til Aamlids, Evjes og Sætersdalens Distrikt hørende Herreder; Børnekopper i østre Moland, Skarlagensfeber i Høivaag, Kighoste i Sætersdalens Herreder. I Dybvaag anbefalede Sundhedskommissionen et Forslag fra Sognepresten om Ansættelse af en særskilt Jordemoder for Flogstad Sogn; i Froland og Landvig fremhævede Ordføreren Nødvendigheden af Jordemødres Ansættelse. Et af Ordføreren i Byglands Herred i Sætersdalen udarbeidet Forslag til Sundhedsforskrifter vedtoges af Sundhedskommissionen og oversendtes til Kommunebestyrelsen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i østre Nedenæs Lægedistrikt	. .	677
i Arendal	. .	99
i vestre Nedenæs Lægedistrikt	. .	734
i Aamlids —	. .	163
i Evjes —	. .	125
i Sætersdalens —	. .	94
tilsammen		1 892

Desuden foretoges mange Revaccinationer i østre Nedenæs og Arendal. I Risør vaccineredes af Distriktslægen i østre Nedenæs, i Arendal af Stadsfysikus, i Grimstad og Omegn af Distriktslægen i vestre Nedenæs.

Af **retsmedicinske Forretninger** sees at være udførte: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, alle til Oplysning om nyfødte Børns Dødsmaade; 2 Undersøgelser og Erklæringer, en angaaende en Kvinde, mistænkt for Barnefødsel i Dølgsmaal, den anden om en Persons Sindstilstand. Ialt 6 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 3 i østre, 2 i vestre Nedenæs og 1 i Aamlids Distrikt.

Om Amtets **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: i østre Nedenæs opgives deres Antal, forsaavidt samme var Distriktslægen bekjendt, til 37, hvoraf 20 forsørgedes med Bidrag af Amtskommunen, 12 for vedkommende Fattigkommuners, 5 for privat Regning. De Arendals By tilhørende Sindssyge, som tiltrængte en fra almindelig Fattigforsørgelse forskjellig Behandling, vare indlagte paa Gaustads Sindssygeasyl. Af Distriktslægen i vestre Nedenæs tilsaaes 5 Sindssyge, der forpleiedes for Amtets Regning, og Privatlægen i Lillesand tilsaa og afgav Erklæring om 1, som ansaaes for at tiltrænge en fra almindelig Fattigforsørgelse forskjellig Behandling. Antallet af Sindssyge i Aamlids Distrikt opgives til 5, hvoraf 3 forpleiedes for Amtets, 2 for privat Regning, desuden laa 1 Sindssyg herfra paa Gaustad Asyl. I Evje Distrikt forsørgedes for Amtets Regning 13; i Sætersdalens Distrikt var Antallet af Sindssyge under offentlig Forsørgelse uforandret som i det foregaaende Aar 5, hvoraf 4 forpleiedes for Amtets, 1 for Fattigvæsenets Regning.

Af almindelige **Sygehuse** har Amtet 2, nemlig Risørs og Arendals Bys Sygehuse. Følgende Tabel giver en Oversigt over de paa disse Sygehuse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde:

	Arendals Sygehus.	Risørs Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre . . .	2	53
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	-	3
Chroniske do. do.	-	2
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne .	1	1
Sygdomme i Hjertet og Aaresystemet . .	-	1
— i Hjernen og Nervesystemet .	-	2
— i Urinorganerne, Vatersot . .	-	2
Blod- og Ernæringssygdomme	-	4
Alkoholisme	-	2
Rheumatisme, Gigt	-	2
Ben- og Leddesygdomme	1	-
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	2	1
Benbrud og andre Beskadigelser	5	11
Øiensygdomme	2	-
Hudsygdomme	1	4
Syphilis	2	7
Gonorrhoe	-	1
tilsammen	16	96

Af **Badeindretninger** omtales en Søbadeanstalt i hver af Byerne Risør, Arendal og Grimstad, den første tillige med Indretning til varmt Bad.

Amtets 3 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Risør af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel, i Arendal af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjelper; i Grimstad bestyredes Apotheket efter Apothekerens i dette Aar indtrufne Død af en Provisor, og Personalet bestod, foruden denne, af 1 Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Østre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Risør, en i Tvedestrand; desuden boede Distriktslægen i Aamlid inden dette Distrikt. 4 Jordemødre (samt 1 Post ledig); 9 Hjelpevaccinatører.
2. Arendals Stadsfysikat: 4 Læger; 1 Tandlæge. 1 Jordemoder.
3. Vestre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Grimstad, en i Lillesand. 4 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Aamlids Distrikt: 1 Læge, boende paa Næs Jernværk. 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Evjes Distrikt: 1 Læge, boende i Evje. 2 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Sætersdalens Distrikt: 1 Læge, boende i Bygland. 1 ansat Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.

X. Lister og Mandals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør $49,_{17}$ norske Quadratmile, havde den 31te December 1865 73 785 Indbyggere, fordelt paa følgende 4 Lægedistrikter, nemlig:

1. Christiansands Stadsfysikat ($0,_{13}$ n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Christiansand . . med 10 876 Indbyggere.
2. Mandals Lægedistrikt ($17,_{38}$ n. □ M.), indbefattende:
   Ladestedet Mandal . . . . . med 3 842 Indbyggere.
   Herrederne Tveit . . . . . - 1 471 —
   Oddernæs . . . . . - 3 473 —
   Vennesland . . . . - 1 103 —
   Øvrebø og Hægland - 1 829 —
   Søgne . . . . . - 3 386 —
   Lateris 15 104 Indbyggere.
   Transport 15 104 Indbyggere.
   Halsaa og Hartmark . . . . . med 3 015 —
   Holme . . . . . - 1 561 —
   Øslebø og Løvdal - 2 074 —
   Finsland . . . . . - 888 —
   Bjelland og Grindem . . . . . - 1 961 —
   Søndre Undal . . - 4 672 —
   Nordre — . . - 2 072 —
   tilsammen 31 347 Indbyggere.
3. Lyngdals Lægedistrikt ($8,_{51}$ n. □ M.), indbefattende:
   Ladestedet Farsund . . . . . med 1 416 Indbyggere.

Transport 1 416 Indbyggere.
Herrederne Vanse . . . . . med 5 754 —
Herod . . . . . - 2 437 —
Lyngdal . . . . . - 5 046 —
Hægebostad . . . . - 2 107 —
tilsammen 16 760 Indbyggere.

4. Flekkefjords Lægedistrikt (23,15 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Flekkefjord . . . . med 1 622 Indbyggere.
Herrederne Næs og Hiterø . . - 3 799 —
Kvinesdal . . . . . - 3 927 —
Fjotland . . . . . - 1 079 —
Bakke . . . . . - 2 561 —
Siredalen . . . . . - 1 814 —
tilsammen 14 802 Indbyggere.

Sundhedstilstanden var næsten overalt i Landdistrikterne god, uden nogen meget udbredt epidemisk Sygdom, naar undtages Kighoste, der herskede epidemisk i flere Dele af Mandals og Flekkefjords Distrikter; i Christiansand, hvor der i Slutningen af foregaaende Aar havde hersket megen Sygelighed, var Sundhedstilstanden mindre god i de 3 første Maaneder af Aaret, men bedredes fra April Maaned og var senere meget god. I Mandal og de nærmest tilliggende Bygder var der gjennem hele Aarets Løb en jevnt udbredt Sygelighed; væsentlig catarrhalske Sygdomme herskede; nogen Epidemi forekom ikke. I Farsund begyndte i Aarets sidste Qvartal en liden Epidemi af Vandkopper, men den vandt ingen større Udbredning i heromhandlede Aar.

Dödelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 413 eller 19,14 pro Mille af Befolkningen ved Aarets Udgang, hvilket er 3,6 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 466, og samme Antal som i 1863, da der ogsaa døde 1 413, samt 11,2 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—1860, hvilket udgjorde 1 271.

Sygdomskonstitutionen var lidet udpræget; catarrhalske og rheumatiske Sygdomme vare de almindeligste hele Aaret igjennem. Til nærmere Oversigt over de epidemiske Forholde hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

	Behandlede i Aaret.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	134	28	103	16	7	4	4	3	8	6	9	12	9	6	19
Simpel Feber	112	-	102	9	5	9	13	13	3	4	11	3	11	11	10
Barselfeber	27	7	25	4	4	1	3	1	1	2	-	2	4	2	1
Børnekopper	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	43	-	43	1	1	-	2	-	1	4	9	1	4	10	10
Skarlagensfeber	85	9	71	15	11	11	5	6	2	7	4	-	6	4	-
Rødlinger	53	-	49	31	9	1	2	-	1	2	-	1	-	-	2
Rosen	44	-	42	6	4	4	6	1	3	2	3	4	2	4	3
Neldefeber	15	-	14	-	-	2	-	3	-	-	-	6	-	3	-
Kighoste	64	3	64	-	4	4	12	12	9	5	2	1	1	5	9
Strubehoste	31	8	30	3	6	2	-	2	2	1	-	3	3	3	5
Diphtherit	15	5	13	6	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	1
Kusma	39	-	39	1	1	3	2	6	4	3	2	-	-	2	15
Catarrhalske Tilfælde	882	21	813	124	74	104	84	59	38	55	30	41	55	72	77
Lungebetændelse	123	17	118	16	9	12	15	20	8	2	5	5	5	10	11
Pleurit	14	2	12	1	-	1	2	-	-	2	2	1	-	3	-
Gigtfeber	94	1	89	18	9	6	9	7	3	3	6	5	9	4	10
Koldfeber	4	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe og Cholerine	368	18	362	30	20	19	22	21	21	30	70	56	26	25	22
Gastrisk Feber	26	1	24	-	2	1	3	1	3	2	4	1	2	5	-
Tilsammen	2 174	120	2 016	281	168	184	185	156	108	131	158	143	138	169	195

Af **Nervefeber** opgives
fra Christiansand . . . 52 Behandlede, hvoraf 9 døde,
- Mandals Distrikt 51 — — 15 —
fra Lyngdals Distrikt 3 Behandlede, hvoraf 1 døde,
- Flekkefjords — 28 — — 3 —
tilsammen 134 Behandlede, hvoraf 28 døde.

(I foregaaende Aar opgaves 90 Behandlede, hvoraf 22 døde). I Christiansand forekom af de 52 Tilfælde 30 i December Maaned i nogle faa Bygninger ved øvre Færgested; de Syge bleve strax isolerede i sine Boliger eller indlagte paa Sygehuset, hvorefter ingen videre Udbredning af Sygdommen fandt Sted. Boligerne bleve rensede og udluftede samt forøvrigt efterseede og forbedrede paa Kommunens Bekostning. I Mandals Distrikt forekom i Januar Maaned 6 Tilfælde af Nervefeber i søndre Undal, uden at nogen Smitte kunde paavises. I Juni Maaned bragtes Sygdommen til Hæglands Sogn ved en Sætersdøl, der kom syg fra Østlandet; han var paa Reise til sit Hjem og smittede paa sin Vei flere, ligesom ogsaa hans Familie angrebes efter hans Hjemkomst. Af 4 i Hæglands Sogn Angrebne døde 2. I September Maaned viste Sygdommen sig i Randøsunds Sogn i samme Lægedistrikt, indført ved en fra Hamburg hjemvendende Sømand; i hans Familie bleve 4 angrebne; samtidig kom ogsaa en anden Sømand syg hjem fra Hamburg. Af de for Mandals Lægedistrikt opførte 15 Døde var den ene tilbageliggende fra foregaaende Aar. I Flekkefjords Distrikt viste Sygdommen sig i de første 7 Maaneder af Aaret kun sporadisk; i August Maaned angrebes 7 Mennesker paa 2 Gaarde i Gylands Sogn. I September kom Sygdommen med en Matros til Hiterø Sogn; han var i Horten afmønstret fra et Orlogsfartøi, hvor flere af Besætningen vare angrebne, og vendte syg tilbage til sit Hjem; fra September til December angrebes 6 Personer. I Kvinesdals Herred angrebes i December Maaned 10 Mennesker, der alle havde sit Tilhold i en eneste liden Stue, som ialt husede 12 Personer; ved Smitte herfra bragtes Sygdommen til Nabogaardene, hvor 2 angrebes, af hvilke 1 døde; af de Angrebne oplyses desuden senere, i 1866, 2 at være døde. Distriktslægen tilskriver alene den bedærvede Luft Sygdommens Optræden i den nævnte lille Stue. Med Hensyn til Sygdommens Karakter oplyses fra Mandals Distrikt, at der i flere Tilfælde var stærkt udtalte cerebrale Fænomener, udbredt Roseolaexanthem og Petechier; fra Flekkefjords Distrikt anføres, at der ialmindelighed var Tarmaffektion med Diarrhoe, ofte gjennem alle Sygdommens Stadier; forøvrigt viste Sygdommen den hos den fattige Almue paa Landet almindelige snigende Gang og adynamiske Karakter (Kraft). Af simpel Feber opføres ialt 112 Tilfælde, hvoraf i Christiansand forekom 77.

Af **Barselfeber** er anført 24 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt; heraf opgives fra Christiansand 15 Tilfælde med 3 Dødsfald, fra Mandals Distrikt 7 Tilfælde med 2 Dødsfald og fra Flekkefjords 2 Tilfælde. Af andre Barselsygdomme nævnes fra Christiansand et Tilfælde af Barselkrampe efter for tidlig Fødsel og et Tilfælde af Barselmani, begge med dødelig Udgang.

Af **Børnekopper** forekom kun et Tilfælde i Lyngdals Distrikt, idet en engelsk Matros i Farsund angrebes i Juni Maaned; Tilfældet omtales som meget heftigt; ved streng Afsondring af den Syge samt ved snarest muligt at sætte Vaccination igang lykkedes det at hindre nogen Udbredelse af Sygdommen.

Af **Vandkopper** opgives af 3 Læger 43 behandlede Tilfælde, deraf fra Christiansand 24; fra Lyngdals Distrikt er opgivet 9; Sygdommen forekom i Aarets 3 sidste Maaneder som en liden Epidemi i og omkring Mandal, men i de fleste Tilfælde kom den ikke under Lægebehandling.

Skarlagensfeber. Ialt opføres for denne Sygdom 85 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald; deraf fra Christiansand 62 Tilfælde med 5 Dødsfald. Sygdommen optraadte oftere med exsudative Anginaer og efterfulgtes af Vatersot. Fra Christiansand udhæves, at vistnok et stort Antal af de af Kramper, Hjernebetændelse og Bronchiter angrebne og døde Børn først have været angrebne af Skarlagensfeber, der viste sig mest ondartet, naar den optraadte tilsyneladende mild med ringe Udslag. I Marts Maaned ledsagedes den i flere Tilfælde af Blodpis (S. Heyerdahl). I Mandals Distrikt, hvor Distriktslægen i Løbet af Aarets første Halvdel tilsaa og behandlede 12 Skarlagensfeberpatienter, af hvilke 3 døde, skal ogsaa Vatersot have været en almindelig Eftersygdom, saaledes at Forældrene endog flere Gange angave, at der slet intet Udslag havde været, men kun Halsaffektion med paafølgende Vatersot, hvoraf Børnene døde (F. Dietrichson).

Rødlinger, der i Slutningen af foregaaende Aar havde hersket epidemisk i Christiansand, fortsatte sig her i Januar og tildels i Februar med omtrent 40 Angrebne for disse to Maaneder. Ialt opgives 53 Tilfælde, hvoraf fra Christiansand 47.

Mæslinger omtales ikke i nogen Medicinalberetning.

Af **Rosen** opføres ialt 44 Tilfælde, deraf fra Christiansand af 3 Læger 28; af **Herpes Zoster** 13 Tilfælde; af **Nældefeber** 15 Tilfælde.

Kighoste, der i Slutningen af foregaaende Aar havde vist sig paa flere Gaarde i Bakke og Siredalen af Flekkefjords Distrikt, blev i heromhandlede Aar meget udbredt i hele dette Distrikt, og der forekom flere Dødsfald blandt Børn, oftest foranledigede ved Komplikation med Lungebetændelse. I Konnismo og Grindems Sogne i Mandals Distrikt var Sygdommen ogsaa meget udbredt, men under Lægebehandling kom her saagodtsom Ingen. Ialt opføres af Lægerne som behandlede for Kighoste 64 med 3 Dødsfald; af disse ere 5 fra Christiansand, 17 med 1 Dødsfald fra Mandals Distrikt, 2 fra Lyngdals Distrikt og 40 med 2 Dødsfald fra Flekkefjord.

Diphtherit opføres behandlet i 15 Tilfælde, af hvilke 5

medførte Døden; deraf i Lyngdals Distrikt 5 Tilfælde med 3 Dødsfald. Af **Strubehoste** opgives 31 Tilfælde med 8 Dødsfald, deraf fra Christiansand 16 Tilfælde med 1 Dødsfald, fra Mandals Distrikt 9 Tilfælde med 6 Dødsfald, fra Lyngdals Distrikt 4 Tilfælde og fra Flekkefjord 2 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Kusma var i Mandals Distrikt temmelig udbredt i Øvrebø, Søgne og Oddernæs Sogne, men viste sig forøvrigt sporadisk over hele Amtet. Af 5 Læger opgives 39 Tilfælde.

Af **catarrhalske Sygdomme** opføres ialt 882 Tilfælde med 21 Dødsfald; deraf fra Christiansand 563 med 14 Dødsfald, fra Mandals Distrikt 235 med 5 Dødsfald og fra Lyngdals Distrikt 84 Tilfælde med 2 Dødsfald. Af de nævnte 882 Tilfælde vare 178 akut Bronchit og 704 Catarrh, Catarrhalfeber og catarrhalsk Svælgbetændelse; for alle Døde er akut Bronchit opgivet som Dødsaarsag.

Lungebetændelse omtales fra Mandals Distrikt som mindre hyppig end foregaaende Aar. Der opgives:

fra Christiansand . .	af	6	Læger	47	Tilfælde	med	6 Dødsfald,
- Mandals Distrikt -	2	—		56	—	-	8 —
- Lyngdals — -	2	—		6	—	-	2 —
- Flekkefjords — -	1	—		14	—	-	1 —

Ialt af 11 Læger 123 behandlede Tilfælde med 17 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 102 behandlede Tilfælde, 23 Dødsfald). Sygdommen var hyppigst i de 4 første og 3 sidste Maaneder af Aaret. Af 24 Tilfælde, behandlede af en Læge i Mandal, var Sygdommens Sæde i 15 i høire Lunge, i 9 Tilfælde i venstre (Gundersen). Af **Pleurit** findes opført 14 Tilfælde med 2 Dødsfald, nemlig fra Christiansand 9 Tilfælde med 1 Dødsfald og fra Mandals Distrikt 5 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Hjernebetændelse er anført som Dødsaarsag hos 21, tuberkuløs Meningit hos 7, Cerebrospinalmeningit hos 1, Konvulsioner hos 4, Kramper i Barnealderen hos 9, tilsammen 42 Dødsfald, af hvilke 35 opgives fra Christiansand og Mandals Distrikt, 5 fra Lyngdals og 2 fra Flekkefjords Distrikt.

Rheumatiske Affektioner betegnes især fra Flekkefjords Distrikt som meget almindelige, baade i akute og chroniske Former, og tilskrives fornemmelig Vaarsildefiskeriet om Vinteren og Makrelfiskeriet om Sommeren; ogsaa i Distriktets Fjeldbygder siges disse Sygdomme at være temmelig hyppige, fornemmelig blandt de Drenge og Piger af den fattigere Del af Befolkningen, der anvendes til Gjætning. Ialt findes opført 392 Tilfælde, hvoraf 94 med 1 Dødsfald vare akut Rheumatisme.

Af **Koldfeber** opgives 4 behandlede Tilfælde, 2 fra Læger i Christiansand og Mandals Distrikt, 1 fra Lyngdals og 1 fra Flekkefjords Distrikt.

Af **Diarrhoe** og **Cholerine** opføres:

af	6	Læger	i Christiansand . .	292	Tilfælde	med	12 Dødsfald,
-	1	—	i Mandals Distrikt	29	—	-	4 —
-	2	—	i Lyngdals —	47	—	-	- —

tilsammen af 9 Læger 368 Tilfælde med 16 Dødsfald; desuden opgives fra Flekkefjords Distrikt 2 Døde af Diarrhoe uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af en Læge i Christiansand bemærkes, at de fleste i August Maaned behandlede Diarrhoeer vare forbundne med Brækninger og blodige Udtømmelser, og ligeledes i November observeredes mange dysenteriske Diarrhoer (Heyerdahl). I og omkring Flekkefjord vare i Høstmaanederne Diarrhoe og **Gulsot** hos Børn temmelig hyppige. For Gulsot er i det Hele af 2 Læger i Christiansand opført 10 Tilfælde, hvoraf et hos et Barn; intet Tilfælde endte dødeligt.

Veneriske Sygdomme. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af **Syphilis** giver hosstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaaede helbredede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagenes Antal.	
		Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.			Ialt.	for hver Udskreven.
Christiansands Bys Sygehus . .	1	4	4	-	-	4	-	5	-	281	56
— Garnisonssygehus .	-	1	1	-	-	1	-	1	-		
Amtssygehuset i Flekkefjord . .	1	4	2	2	1	2	1	3	2	674	225
tilsammen	2	9	7	2	1	7	1	9	2		

Udenfor Sygehusene opgives fra Christiansand 45 Tilfælde af Syphilis, fra Mandal 3, nemlig en Moder med 2 Børn, smittede gjennem Manden, der kom syg hjem fra Udlandet; fra Farsund 4 og fra Flekkefjord 2, tilsammen 54 Tilfælde af Syphilis; 3 af disse opgives som primære, 9 som sekundære Former; af 51 vare 39 Mænd, 12 Kvinder; af 52, for hvilke Alder er opgivet, vare 6 under, 46 over 15 Aar. Fra Flekkefjord er derhos for et Barn Syphilis congenita opført som Dødsaarsag uden nogen tilsvarende Behandlet. Af **Gonorrhoe** er ialt opgivet 48 Tilfælde, hvoraf

paa Sygehusene behandledes 9; af Urethrit 2 Tilfælde fra Christiansand.

For **Fnat** opføres ialt 65 Behandlede, hvoraf 44 paa Sygehusene, nemlig 2 paa Christiansands Sygehus, 39 paa Garnisonssygehuset i samme By og 3 paa Amtssygehuset i Flekkefjord. For 64 er Kjøn opgivet, nemlig 55 af Mand- og 9 af Kvindekjøn; af 20 opgives 6 som Børn under 15 Aar. I Mandals Distrikt siges Fnat at være i Aftagende, i Flekkefjords Distrikt er den temmelig almindelig, fornemmelig i Fjeldbygderne. For **Skurv** er opgivet 5 Behandlede, hvoraf 1 i Christiansand, 4 i Farsund.

Af **Lupus** findes omtalt 5 Tilfælde, alle behandlede af en Læge i Christiansand.

Af **Spedalske** kjendtes i hele Amtet ved foregaaende Aars Udgang 4, hvoraf 1 var behandlet paa Christiansands Sygehus og udgaaet uhelbredet, 1 i Lyngdals Distrikt og 2 i Flekkefjords Distrikt. I Løbet af heromhandlede Aar have derhos 2 været behandlede paa Christiansands Sygehus, hvorfra de opføres som udgaaede helbredede efter tilsammen 93 Dages Forpleining. Ved Aarets Udgang var altsaa det kjendte Antal fremdeles 4. Overlægen for den spedalske Sygdom opfører i sin Beretning for det heromhandlede Aar Antallet baade ved Aarets Begyndelse og Slutning med 3.

Kjertelsyge og **Rachitis** betegnes fremdeles som temmelig almindelige fra næsten alle Distrikter; dog anføres fra Mandal, at de ere sjeldnere nu end før, hvilket fornemmelig tilskrives det større økonomiske Velvære hos Almuen, sundere Boliger, bedre Kost og Klæder og en større Sands for Renlighed (Gundersen, Roscher). Distriktslægen i Mandals Distrikt omtaler at have iagttaget flere slemme Former af Kjertelsyge, der synes at holde sig indenfor visse Familier og visse Trakter. Ialt findes opført af Kjertelsygdom 170 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald samt fra Flekkefjords Distrikt et Dødsfald af Kjertelsyge uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af 157 vare 97 af Mand-, 60 af Kvindekjøn, og af 154 vare 135 under 15 Aar. Af Rachitis er opført 27 Tilfælde med 1 Dødsfald; for 18 er Kjøn angivet, nemlig 7 af Mand-, 11 af Kindekjøn.

Svindsot siges ogsaa at være temmelig udbredt, dog i Mandals Distrikt ialfald i enkelte Sogne mindre hyppig end før. Fra Flekkefjords Distrikt betegnes Svindsot som meget almindelig, fornemmelig i Flekkefjords By og blandt Kystbefolkningen; af 24 i Flekkefjord Døde vare 10 døde af Svindsot. Ialt er denne Sygdom opført som Dødsaarsag hos 80 eller $22{,}_{038}$ pCt. af samtlige paa Lægernes Dødsfortegnelser opførte ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (363). Af 12 Læger nævnes 218 behandlede Tilfælde af Svindsot; af 200 vare 85 af Mand-, 115 af Kvindekjøn; 18 vare under 15 Aar.

Af **Vatersot** opføres 14 Dødsfald, hvoraf 13 fra Chriansand og Mandals Distrikt, 1 fra Lyngdals; for Vatersot er i det Hele af 9 Læger opgivet 52 behandlede Tlfælde. Af Brights Sygdom omtales 2 Tilfælde hos yngre Bondekoner, der under Svangerskabets sidste Maaneder fik Anasarca og Cerebraltilfælde med total Blindhed; Fødselen indtraadte før Tiden og begge helbrededes (S. Heyerdahl).

Af **Kræft** omtales 30 Tilfælde med 8 Dødsfald; af 21 Behandlede vare 8 Mænd, 13 Kvinder. Af en Læge i Christiansand gjøres opmærksom paa det Forhold, at næsten alle i Løbet af 20 Aar (1846—1865) af ham observerede Kræftpatienter hørte hjemme i Landdistrikterne, men kun yderst faa i Byen. Den samme Læge har fundet, at Prognosen for Helbredelse af Kræft i overmaade høi Grad afhænger af den Tid, paa hvilken Operationen udføres, idet Recidiver ere uundgaaelige, naar man udsætter med Operation (Lochmann).

For **Blegsot** og **Menstruationsuordener** behandledes af 9 Læger 117 Kvinder; for **Hysteri** af 4 Læger 85. Blegsot omtales fra Christiansand som temmelig hyppig der og i Omegnen, og tilskrives for en Del daarlig Næring, tynde varme Supper og megen Drik af Kaffe (S. Heyerdahl); i Mandal siges Sygdommen at være sjelden mod før (Roscher), medens den ellers i Distriktet er temmelig almindelig ved Søkysten, hvorimod den oppe i Fjeldbygderne er sjeldnere (F. Dietrichson). I Fjeldbygderne af Flekkefjords Distrikt skal Blegsot ogsaa være sjelden, hvorimod Menstruationsuordener her ere temmelig almindelige (Kraft).

For **Cardialgi** opgive 10 Læger at have behandlet 481 Personer; af 443, for hvilke Kjøn er opgivet, vare 158 af Mand-, 285 af Kvindekjøn; 27 vare Børn under 15 Aar. Af en Læge i Christiansand bemærkes om denne Sygdom, der af alle Læger i Amtet betegnes som den hyppigste af de chroniske Sygdomme, at dens Aarsagsforholde ere meget dunkle, uden noget bestemt Moment, hvortil Lægen væsentlig kan holde sig; dens Overgang til Kræft i Mavesækken, der før flere Gange observeredes, var nu ikke bemærket. At Cardialgi skulde være af nogen Betydning som betegnende for Lungetuberculosens første Stadium, tror samme Læge ikke kan gjælde for vore Forholde (Lochmann).

Ormesygdomme betegnes som temmelig almindelige hos Børn, og paa Landet heller ikke sjeldne hos Voxne. 5 Læger opgive herfor at have behandlet 55, deraf 23 Mænd, 32 Kvinder, 51 Børn.

Af **Drankersygdomme** er ialt opført 25 Tilfælde, hvoraf i Christiansands By 18; 6 opføres som døde af herhen hørende Sygdomme.

Sindssygdomme. Foruden det forhen omtalte Tilfælde af Barselmani opføres som nye Tilfælde af Sindssygdom 38, af hvilke ere døde 2, nemlig 1 af Pemphigus og 1 af Ma-

rasmus. Af disse 38 er af Læger i Christiansand opført 32, fra Mandals Distrikt 3 og fra Lyngdals 3. Paa Christiansands Sygehus er i Aarets Løb behandlet 4, nemlig 2 for Dementia, 1 for Sindssygdom med Epilepsi og 1 for Hypochondria; begge de sidste og 1 af de for Dementia Behandlede angives overflyttede til Sindssygeasylet. Om dettes Virksomhed findes Oplysning i Listen over Sindssygeasylerne (Tab. II). Af 35 Sindssyge vare 14 Mænd, 21 Kvinder; af 32, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed er opgivet, lede 16 af Melancholi, 6 af Mania, 6 af Dementia, 3 af Hypochondria og 1 af Epilepsia. Som helbredede opføres 4 Tilfælde af Melancholia, 3 Tilfælde af Mania og 1 Tilfælde af Dementia; som betydelig bedrede 2 Tilfælde af Melancholia; paa Gaustad indlagdes 3.

Af **Øiensygdomme** opføres ialt 131 behandlede Tilfælde; de fleste omtales som scrophuløse.

Blandt **chirurgiske Tilfælde** omtales følgende: En Mand, der led af Fractura cruris comminuta, fik Trismus og Kramper i den ene Sidedel af Legemet og helbrededes. 1 Tilfælde af fistula stercorea efter gangræneret Brok helbrededes ved Naturens Hjelp i Løbet af 1½ Maaned (F. Dietrichson). Fra Flekkefjords Distrikt berettes om en Mand, der blev stukket gjennem Panden med en Tollekniv, hvorved Knivbladet afbrødes indenfor Hudsaaret og blev siddende i Hjernemassen. Manden fik først den 3die Dag Congestionstilfælde og Kramper, levede i 19 Dage og havde sin Bevidsthed indtil faa Dage før Døden. Hudsaaret havde næsten lukket sig, og først ved Obduktionen fandtes Bladet af Tollekniven i Hjernen (Kraft). Af chirurgiske Tilfælde omtales i det Hele 44, hvoraf 32 Fracturer, 8 Luxationer, 3 betydeligere Læsioner ved Cirkelsaug og 1 Commotio cerebri.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Borttagelse af et Stykke af tibia, 3 Borttagelser af Fingre, 8 af Læbe- og Ansigtskræft, 3 af bruskagtige og fibrøse Svulster, 2 af Atheromer, 3 af Fedtsvulster, 1 af et Ganglion, 1 af en tumor cysticus, flere Gange Punktion af Hydrops ovarii, deraf 2 Gange hos samme Individ, 1 Herniotomi med dødeligt Udfald. Desuden omtales flere Borttagelser af Fingre uden nærmere Angivelse af Antallet.

Følgende **obstetriciske Operationer** anføres som udførte af Læger: 15 Tangforretninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 7, langvarigt Fødselsarbeide og deraf følgende Kræftetab hos 5, Bækkenforsnevring hos 1, stort Fosterhoved hos 1, fremfalden Navlesnor ved Siden af Hovedet hos 1. Af Mødrene døde 1 14 Dage efter Forløsningen af Barselfeber med Peritonit og Pyæmi (forhen omtalt), de øvrige kom sig; af Børnene vare 2 dødfødte. 2 Vendinger, den ene paa Grund af Tverleie med fremfalden Arm (Udfaldet ikke anført); den anden ved placenta prævia med Blødning; Fosteret var dødfødt, og Konen døde kort efter Forløsningen (S. Heyerdahl). 2 Embryotomier paa døde Fostre ved forsømte Tverleier med heldigt Udfald for begge Mødre (Kraft). 1 Udtagelse af incarcereret Efterbyrd. Ialt 20 obstetriciske Forretninger, hvoraf 9 udførtes af en Læge i Christiansand, 1 af Distriktslægen i Mandals Distrikt, 3 af en Læge i Mandal, 1 af en Læge i Farsund og 6 af Distriktslægen i Flekkefjords Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Christiansands Stadsfysikat . .	356	256	42	59	5	23
Mandals Distrikt	1 011	625	124	117	8	36
Lyngdals —	497	280	55	56	2	21
Flekkefjords —	492	252	77	48	3	24
Lister og Mandals Amt	2 356	1 413	298	280	18	104

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 45.

Selvmordere . . . . . 4.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 943 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 55,73. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 7,9, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,7; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5, og Antallet af Døde under 10 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,4. For de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 8, af hvilke 5 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe, 1 af Barselmani, 1 af Blødning ved forliggende Moderkage.

Af Lægerne ere opgivne 363 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (80), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper hos Børn (tilsammen 42), Nervefeber (28), akut Bronchit (21), Lungebetændelse (17), Alderdomssvækkelse (16), Vatersot (14), Apoplexia cerebri (10), Skarlagensfeber (9), Kræft (8).

Veirliget skildres fra Lyngdals Distrikt som mere ustadigt end i sædvanlige Aar, med pludselige Afvexlinger i Temperaturen. Fra Flekkefjords Distrikt betegnes de klimatiske Forholde i Aarets Løb som gunstige; Høsten siges i det Hele at have givet et middels Udbytte for Distriktet, men mere end almindelig godt for Fjeldegnene. Stadsfysikus i Christiansand meddeler nedenstaaende Oversigt over Aarets meteorologiske Forholde efter daglige Observationer anstillede paa Marine-Værftet sammesteds:

	Barometerstand.			Thermometerstand.		
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.
Januar	27″ 8‴	28″ 2,5‴	26″ 11,5‴	÷ 0,09	+ 5,5	÷ 11
Februar	28″ 2‴	29″ 1‴	27″ 5‴	÷ 4,10	+ 3	÷ 16
Marts	28″ 2,5‴	28″ 10,5‴	27″ 9‴	÷ 2,01	+ 2	÷ 10
April	28″ 4‴	28″ 10‴	27″ 11,5‴	+ 6,17	+ 12	+ 0
Mai	28″ 2,3‴	28″ 7,5‴	27″ 7,5‴	+ 10,30	+ 18,5	+ 5
Juni	28″ 3,2‴	28″ 7,5‴	27″ 11,5‴	+ 13,00	+ 19,0	+ 8
Juli	28″ 1,7‴	28″ 6,0‴	27″ 10,5‴	+ 14,66	+ 20	+ 11
August	28″ 1,3‴	28″ 5,5‴	27″ 11,0‴	+ 13,60	+ 17	+ 8
September	28″ 4‴	28″ 8,5‴	27″ 10‴	+ 12,88	+ 17	+ 10
Oktober	27″ 9,8‴	28″ 10,5‴	27″ 2,5‴	+ 5,56	+ 10	+ 1
November	28″ 1,3‴	28″ 7,5‴	27″ 3,5‴	+ 4,02	+ 8	+ 0
December	28″ 4,0‴	28″ 10‴	27″ 6,5‴	+ 3,50	+ 7,5	÷ 1
Aaret	28″ 1,38‴	29″ 1,0‴	26″ 11,5‴	+ 6,46	+ 20	÷ 16

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** Fra Christiansand omtales de hygiæniske Forholde som gode; tør sandig Bund, godt Drikkevand i Brønde og Vandledning, frisk Luftning daglig; Renlighedssandsen i Tiltagende og ligesaa Sandsen for bekvemme og sunde Boliger. Imidlertid er der blandt den fattige Almue, der ialmindelighed søger fra Landet ind til Byen, megen Elendighed og Sygelighed, fornemmelig Kjertelsyge og Svindsot. Brændevinsdrik siges at være i Aftagende, medens der stadig nydes mere af bayersk Øl. I Mandals Distrikt siges Drikfældighed ikke at være almindelig i Landdistrikterne, og kun naar Bønderne komme ind til Byerne nydes Brændevin til Overmaal. Derimod skal der i Landdistrikterne herske temmelig stærk Misbrug af Kaffe og Tobak. Ogsaa fra Lyngdals Distrikt siges Kaffe for en Del at have indtaget Brændevinets Plads i det daglige Liv. I Flekkefjords Distrikt siges Drikfældighed heller at være i Til- end i Aftagende, dog dette væsentlig for Flekkefjord Bys Vedkommende; den lette Adgang til Fortjeneste og de faste Udsalgssteder for Brændevin antages at befordre Brændevinsdrikken. Af saadanne Udsalgssteder har Flekkefjord 8. Ogsaa bayersk Øl siges at consumeres i større Mængde end før. Den gamle Skik især i Fjeldbygderne at give Barselkoner Brændevin indtil Beruselse i flere Dage efter Forløsningen siges nu at være meget aftaget. Fra samme Distrikt udhæves, at hvorvel hverken Vaarsilde- eller Makrelfiskeriet i heromhandlede Aar have givet det sædvanlige Udbytte, har der dog hele Aaret været rigelig Adgang til Fortjeneste for Arbeidsmanden saavel i Byen som Landdistrikterne, og den forøgede Søgning efter Arbeidere har bragt Arbeidslønnen til at stige, men dette har havt det mislige og unaturlige Forhold til Følge, at Arbeidsmanden er bedre situeret end Gaardmanden, saaledes at denne endog oftere har maattet give sine Arbeidere, foruden en høi Løn, ogsaa en bedre Forpleining, end han finder sig istand til at give sig selv og sin Familie.

Fattigsygepleien. Udenfor Sygehuset behandledes i Christiansand 391 fattige Syge; paa Sygehuset 78 med 3 326 Forpleiningsdage. Distriktslægen i Mandals Distrikt behandlede 70 Patienter og foretog 25 Reiser til fattige Syge; Distriktslægen i Lyngdals Distrikt behandlede for Fattigvæsenet 70 Syge, nemlig 40 i Farsund og 30 i Landdistriktet; paa Amtssygehuset behandledes 30 fattige Syge.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Christiansands Stadsfysikat 15 Møder, i Mandals Distrikt 31, hvoraf i Oddernæs, Randøsund, Bjelland og Grindem, hver 1, i Søgne, Øslebø og Løvdal, Tved, Finsland, nordre Undal, Holme, Halsaa og Hartmark, hver 2, i Vennesland, Øvrebø og Hægland, søndre Undal, hver 3, i Mandal 5; i Lyngdals Distrikt 15, hvoraf 5 i Farsund og 10 i Landdistriktet; i Flekkefjords Distrikt 13 Møder, hvoraf i Flekkefjords By 8. I alle Herreder paa Landet er den hele Kommunerepræsentation indtraadt i Sundhedskommissionen, undtagen i Hereds Herred, Lyngdals Distrikt, hvor 6 Kommunerepræsentanter ere Medlemmer, medens dog ogsaa de øvrige Medlemmer af Kommunerepræsentationen ere tilstede under Møderne; i Øvrebø og Hægland siges oftere Fruentimmer at overvære Møderne i Sundhedskommissionerne; forøvrigt pleie kun Medlemmerne at være nærværende. I Christiansands Sundhedskommission forhandledes hovedsagelig Spørgsmaalet om hvorledes man bedst skulde modarbeide Typhusepidemier paa

Stedet, samt Foranstaltninger mod Cholera og Trichinsygdom. Theatrets Udgange og Ventilation undersøgtes og forbedredes. Flere Gange undersøgtes bedærvede Næringsmidler, der 2 Gange kasseredes i større Partier. Flere Lokalundersøgelser foretoges ianledning af paaklagede Misligheder, saasom uren Gas, urent Vand i Vandledningen o. fl. I Mandals Distrikt behandledes den almindelige Sygepleie, Børnesygdomme og Børnepleie, Nødvendigheden af ren Luft og gode Næringsmidler, Brug og Misbrug af Tobak og Kaffe, forskjellige physiologiske og anatomiske Gjenstande. I Mandal vedtoges Sundhedsforskrifter for Byen, hvilke senere ere approberede; en Instrux for Toldopsynet vedkommende Qvarantæneveesenet vedtoges af Hensyn til Choleras Optræden i det nordlige Europa. Der blev af Sundhedskommissionen bevirket Skridt til at drænere og udtørre en større, vandsyg Del af Byens Grund, der begynder at bebygges. I Farsund har Sundhedskommissionen inddelt Byen i 3 Kredse, og Kommissionens Medlemmer føre Opsyn med Sundhedsreglernes Overholdelse hver i sin Kreds. Flere Gange hvert Aar foretager derhos Sundhedskommissionen Undersøgelse af Renlighedsforholdene i Byen. Man besluttede at anskaffe et passende Lokale for mulig indtrædende Choleratilfælde, ikke blot for Byen, men ogsaa et for Udhavnene Lodshavn og Egvaag; der leiedes et Lokale i Egvaag og et i Farsund By. I Flekkefjords Sundhedskommission forhandledes angaaende Udvidelse af Byens Kirkegaard; der foretoges Undersøgelser og afgaves Erklæringer ianledning af flere paaklagede sanitære Misligheder; i Landdistriktet holdtes flere Foredrag, væsentlig mod Urenlighed og andre Misligheder. I alle Sundhedskommissioner inden Amtet behandledes derhos Forslaget til Forandring i den bestaaende Qvaksalverlovgivning i et eller flere Møder.

I **Qvarantænekommissionen** i Christiansand holdtes 11 Møder; Qvarantænelægens fremtidige Stilling og Gagering reguleredes.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Christiansand	185
i Mandals Distrikt	863
i Lyngdals —	333
i Flekkefjords —	280
tilsammen	1 661.

Vaccinationen var i Gang i Christiansand fra Begyndelsen af April til Slutningen af September, og udførtes som forhen af en dertil antagen Læge, der tillige udleverede 100 Rør med Vaccinematerie. Den ældste Vaccinerede var 17 Aar, den yngste $\frac{1}{6}$ Aar gammel; ingen Hjelpevaccinatører havde indfundet sig for at modtage Veiledning i at vaccinere og opsamle Vaccinelymphe. Iveren hos Forældre for at lade sine Børn vaccinere omtales som ringe. I Mandal og Halsaa Sogn vaccinerer en i Mandal bosat Læge. I Konnismo og Grindems Sogne af Mandals Lægedistrikt blev paa Grund af udbredt Kighoste ingen Vaccination udført heromhandlede Aar. I Flekkefjord og Næs Sogn vaccinerer Distriktslægen i Flekkefjords Distrikt, der ogsaa udførte enkelte Revaccinationer. I Fjotlands Sogn mislykkedes Vaccinationen for Hjelpevaccinatøren.

Af **retsmedicinske Forretninger** nævnes som udførte: 8 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 1 over det forraadnede og i en Myr fundne Lig af en Aaret iforveien forsvunden Gjætergut, 1 over Liget af en Mand, der var død efter Nydelsen af en stor Mængde Portvin, 1 over en Mand, der var dræbt ved Stik med en Tollekniv gjennem Panden, 4 over i Dølgsmaal fødte Fostre og 1 over et ihjelligget Barn. 1 Erklæring angaaende Beskaffenheden af en Læsion af Hovedet paa en Mand, der var kastet ud over Trapperne fra et Brændevinsudsalg. Ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 5 i Mandals, 1 i Lyngdals og 2 i Flekkefjords Distrikt.

Antallet af **Sindssyge**, der forpleiedes for offentlig Regning, udgjorde, saavidt det af de meddelte Opgaver sees, 120, hvoraf 11 henlaa paa Gaustad, fra hvilket Asyl 5 kom tilbage uhelbredede, 1 helbredet; 10 paa Christiansands Asyl og 2 paa Møllendals Asyl ved Bergen; de øvrige vare udsatte i Privatforpleining. 8 ere i Aarets Løb afgaaede ved Døden. Af det nævnte Antal forpleiedes 103 med Bidrag af Amtskommuner, og af disse hørte 39 hjemme i Mandals, 33 i Lyngdals og 31 i Flekkefjords Distrikt; af de øvrige 17, der forpleiedes for Bykommunernes Regning, vare 10 hjemmehørende i Christiansand, 7 i Flekkefjord. De fleste af de for offentlig Regning forpleiede Sindssyge sees i Aarets Løb at være tilseede af vedkommende Embedslæger.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Amtets 3 Sygehuse under Behandling komne Tilfælde:

	Christiansands Bys Sygehus.	Christiansands Garnisonssygehus.	Amtssygehuset i Flekkefjord.
Febre	44	7	-
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne .	7	45	-
Chroniske do. i do. do.	1	3	1
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	11	1	
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	-	6	-
Chroniske do. i do.	6	18	1
Lateris	69	80	2

	Christiansands Bys Sygehus.	Christiansands Garnisonssygehus.	Amtssygehuset i Flekkefjord.
Transport	69	80	2
Sygdomme i Kjønsorganerne	2	-	2
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	2		
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot	4	-	2
Chronisk eller afebril Rheumatisme, Arthritis	3	10	1
Læsioner	4	19	4
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	8	31	6
Kræft	-	-	1
Ben- og Ledsygdomme	-	2	4
Øiensygdomme	-	1	2
Syphilis	4	1	4
Gonorrhoe	4	3	2
Hudsygdomme	6	39	5
Spedalskhed	2	-	-
Forstilt Sygdom	-	3	-
tilsammen	108	189	35

I Sygestuerne paa Christiansands Tugthus behandledes af et Fangeantal af 171 ialt 46 Syge, 32 Mænd og 14 Kvinder i 2 690 Dage, altsaa i Gjennemsnit $7{,}_3$ daglig og enhver i $58{,}_{47}$ Dage. 2 af de Syge døde. Medicinforbruget beløb sig til omtrent 89 Spdlr. Forøvrigt henvises med Hensyn til disse Sygehuses Belæg m. v. samt angaaende Christiansands Sindssygeasyl til Sygehuslisterne.

Af **Badeindretninger** fandtes i Christiansand, foruden de Militæres Badehus, flere smaa private Badehuse, der benyttedes meget. Sygehusets Badeindretning for varme Bade og et i et privat Hus indrettet russisk Dampbad benyttes kun lidet. I Mandal fandtes flere private Badehuse, i Farsund et Badehus for kolde Søbad, der flittig benyttedes. I Flekkefjord fandtes, foruden Sygehusets Badeværelse, 2 Badeindretninger for almindelig Afbenyttelse, det ene for varmt Søbad, det andet for koldt Kumbad og Strømbade.

De 2 **Apotheker** i Christiansand samt Apothekerne i Farsund og Flekkefjord fandtes ved Visitationen i Orden. Apotheket i Mandal manglede fremdeles et eget Laboratorium. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved Elephantapotheket i Christiansand af 1 examineret Pharmaceut og 1 Discipel, ved Løveapotheket sammesteds af 1 Medhjelper og 1 Discipel, ved Mandals, Farsunds og Flekkefjords Apothek af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Christiansands Stadsfysikat: 6 Læger, foruden Distriktslægen i Mandals Distrikt. 6 Jordemødre, hvoraf to ansatte; 1 Tandlæge.
2. Mandals Distrikt: 3 Læger, hvoraf en, Distriktslægen, bosat i Christiansand, to i Mandal. 2 Jordemødre; 12 Hjelpevaccinatører.
3. Lyngdals Distrikt: 2 Læger, begge i Farsund. 1 Jordemoder sammesteds samt 1 beskikket, men ikke ankommen Jordemoder for Vanse Sogn; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Flekkefjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Flekkefjord. 2 Jordemødre, begge i Flekkefjord; 6 Hjelpevaccinatører.

XI. Stavanger Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør $69{,}_{44}$ norske Quadratmile, havde den 31te December 1865 104 868 Indbyggere, fordelte paa 5 Lægedistrikter:

1. Jæderen og Dalernes Distrikt ($19{,}_{92}$ n. □ M.), indbefattende:

Ladestederne Ekersund	med	2 145	Indbyggere.
og Soggendal	-	507	—
Herrederne Ekersund og Ougne	-	3 454	—
Lunde og Heskestad	-	2 509	—
Soggendal	med	2 936	Indbyggere.
Time og Gjæsdal	-	3 373	—
Klep	-	2 205	—
Haa	-	3 006	—
Helleland og Birkrem	-	3 355	—
tilsammen		23 490	Indbyggere.

2. Stavanger Distrikt ($2{,}_{90}$ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Stavanger	med	16 647	Indbyggere.
Ladestedet Sandnæs	-	1 000	—
Herrederne Hetland	-	5 076	—
Høiland	-	3 215	—
Haaland	-	2 822	—
tilsammen		28 760	Indbyggere.

3. Søndre Ryfylkes Distrikt (20,07 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hjelmeland og Fister samt Aardal	med	4 399	Indbyggere.
Strand	-	2 228	—
Høle	-	3 203	—
Finnø	-	1 715	—
Rennesø	-	2 452	—
tilsammen		13 997	Indbyggere.

4. Vestre Ryfylkes Distrikt (6,40 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hougesund	med	3 221	Indbyggere.
Ladestederne Skudesnæshavn . .	-	1 209	—
og Kopervik	-	737	—
Herrederne Skudesnæs	-	4 757	—
Avaldsnæs	-	4 735	—
Torvestad	-	3 674	—
Skjold	-	3 524	—
Tysvær og Bukn .	-	3 230	—
tilsammen		25 087	Indbyggere.

5. Nordre Ryfylkes Distrikt (20,15 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Nærstrand	med	2 602	Indbyggere.
Vikedal	-	2 702	—
Jælse	-	2 606	—
Suledal	-	2 125	—
Sand og Søvde . .	-	3 499	—
tilsammen		13 534	Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres som meget god, bedre end i en Række foregaaende Aar. Enkelte indskrænkede Epidemier af Nervefeber forekom i Jæderen og Dalernes Distrikt, vestre Ryfylke og nordre Ryfylke, i hvilket sidste Distrikt ogsaa Kighoste var meget udbredt i Prestegjeldene Vikedal, Sand og Suledal under Aarets 3 sidste Maaneder, men forøvrigt forekom de epidemiske Sygdomme kun som spredte Tilfælde.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 593 eller 15,2 pro mille af Befolkningen ved Aarets Udgang. Antallet af Døde var 13,2 pCt. mindre end i forrige Aar, da der døde 1 835, og 6,7 pCt. mindre end i 1863, da der døde 1 708; men 12 pCt. større end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—1860, hvilket udgjorde 1 422.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra Jæderen og Dalernes Distrikt som catarrhalsk-inflammatorisk, fra Stavanger som inflammatorisk i Aarets første Halvdel; fra de øvrige Distrikter som mere adynamisk i de første Maaneder af Aaret, senere som indifferent. Til Oplysning om de epidemiske Forholde tjener følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

	Hele Aaret.	Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	230	24	203	25	24	32	26	10	11	15	19	17	6	5	13
Simpel Feber	158	-	130	8	23	16	16	16	8	8	8	8	7	3	9
Barselfeber	17	6	16	-	2	5	1	1	1	1	-	-	1	-	4
Børnekopper	37	2	36	13	3	8	9	1	2	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	25	1	23	12	7	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Skarlagensfeber	9	2	9	2	2	2	1	-	-	1	1	-	-	-	-
Rosen	34	-	23	2	7	4	2	1	-	-	2	1	-	2	2
Kighoste	219	26	198	5	12	2	2	-	-	-	-	12	50	63	52
Diphtherit	12	4	12	1	2	3	-	-	-	1	-	1	2	1	1
Strubehoste	32	10	32	8	5	1	1	2	1	3	1	1	2	3	4
Kusma	15	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	528	3	459	41	56	47	65	48	24	38	18	13	31	39	39
Lungebetændelse	174	19	172	17	19	17	23	18	15	8	8	5	17	12	13
Pleurit	6	1	3	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	98	2	81	5	15	10	6	6	8	2	6	4	6	7	6
Gastritis acuta	2	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholerine	280	1	234	17	7	22	7	13	8	34	37	39	14	23	13
Tilsammen	1 876	101	1 635	157	187	173	160	117	78	111	100	101	136	158	157

Af **Nervefeber** opgives:

i Jæderen og Dalernes Lægedistrikt	25	Tilfælde	med	2	Døde,
i Stavanger	— 65	—	-	7	—
i Søndre Ryfylkes	— 38	—	-	8	—
i Vestre —	— 78	—	-	6	—
i Nordre —	— 24	—	-	1	—
tilsammen	230	Tilfælde	med	24	Døde.

(I foregaaende Aar opgaves 388 behandlede Tilfælde med 48 Dødsfald). I Stavanger forekom Sygdommen kun enkeltvis paa forskjellige Steder i Byen. I søndre Ryfylke blev den indført ved en fra Vaarsildefisket til Hjelmeland hjemvendende syg Gut, der tilligemed 3 andre Fiskere paa samme Logisfartøi led af Typhus; i Maanederne Marts til Mai angrebes, foruden den nævnte Gut, i samme Hus 5, hvoraf 3 døde. Uagtet de Syges Isolering, der strax iværksattes, og uagtet den hos Befolkningen herskende store Frygt for Sygdommen, bragtes den dog til andre Gaarde i Nærheden, hvor i Juni 3 angrebes, og til en ¾ Mil borte liggende Gaard, hvor Sygdommen holdt sig til Oktober Maaned med 10 Angrebne, af hvilke 2 døde. Ialt angrebes saaledes her fra Marts til Oktober 19, hvoraf 5 døde. I Aardals Sogn optraadte Sygdommen epidemisk paa et Par Gaarde, hvor fra Februar til Juni 8 angrebes og 1 døde. De øvrige fra dette Lægedistrikt opgivne Tilfælde af Nervefeber vare sporadiske. I nordre Ryfylkes Lægedistrikt herskede Sygdommen i Nærstrand fornemmelig i den første Halvdel af Aaret og er nærmest at betragte som Fortsættelsen og Slutningen af den gjennem flere Aar i dette Prestegjeld herskende Epidemi. Efter September Maaned indtraf intet nyt Tilfælde. Ialt angrebes 22; de øvrige fra nordre Ryfylkes Distrikt opførte 2 Tilfælde indtraf i Februar Maaned paa Jelsø Strandsted, og af disse døde et 12 Aar gammelt Barn. Ialmindelighed optraadte Sygdommen kun paa een Gaard ad Gangen; Smitte kunde altid paavises, ialmindelighed ved Benyttelsen af urensede Sengklæder efter Typhussyge, hvisaarsag der ogsaa af Embedslægen saavel i Sundhedskommissionerne som hos de enkelte Typhuspatienter gjordes opmærksom paa Nødvendigheden af ordentlig Rensning af Klæder og Tøi (Thesen). Baade i søndre og nordre Ryfylke ytrede Sygdommen sig som Ileo-Typhus, især i søndre Ryfylke med stærk Diarrhoe, ialmindelighed med blodige Udtømmelser; Hjernefænomener vare ikke fremtrædende, Delirier sjeldne (Lossius). Af de fra Stavanger Distrikt opgivne Tilfælde behandledes 10, hvoraf 2 endte dødeligt, paa Stavangers Amtssygehus, og 17 Tilfælde, hvoraf 4 endte dødeligt, paa Stavanger Bys Sygehus. Af de fra vestre Ryfylke opgivne Tilfælde behandledes 4 (3 Mænd og 1 Kvinde) paa det for Vaarsildafgiftsfondets Regning i Haugesund indrettede midlertidige Sygehus for Fiskere; alle helbrededes. Af simpel Feber opføres ialt 158 Tilfælde, hvoraf 30 fra Jæderen og Dalernes Distrikt, 97 fra Stavanger Distrikt og 31 fra vestre Ryfylke, deraf 1 paa det midlertige Sygehus i Haugesund.

Af **Barselfeber** omtales fra Stavanger Distrikt 14 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt, fra søndre Ryfylke 1 Tilfælde og fra vestre Ryfylkes Distrikt 2 Tilfælde med 1 Dødsfald; ialt 17 Tilfælde med 6 Dødsfald. I et Tilfælde med dødelig Udgang (fra Stavangers Distrikt) var obstetricisk Operation gaaet iforveien. Fra søndre Ryfylke omtales 1 Til-

fælde af Mania puerperalis, der helbrededes. Fra vestre Ryfylke opføres Barselkrampe i et Tilfælde som Dødsaarsag.

Børnekopper, der i foregaaende Aar havde hersket som Epidemi i Stavangers, vestre og nordre Ryfylkes Lægedistrikter, fortsatte sig i Høgsfjord af søndre Ryfylkes Distrikt med 12 Angrebne i Januar Maaned, af hvilke et uvaccineret Barn døde. Vaccination og Revaccination sattes igang, og det negtedes flere Fiskere fra de angrebne Gaarde at reise til Vaarsildfisket. Senere, i April Maaned, optraadte paa Finnø i samme Lægedistrikt 3 Tilfælde, smittede i Stavanger. Enkeltvis viste Børnekopper sig paa forskjellige Steder i vestre Ryfylkes Distrikt, med ialt 19 Tilfælde, af hvilke 4 vare hos uvaccinerede Børn; 1 Dødsfald indtraf her, nemlig hos en gravid Kone, der led af Variolæ putridæ og aborterede. Paa det midlertidige Sygehus i Hougesund behandledes 2, der ere medregnede ovenfor. Ialt kjendes 37 Tilfælde af Børnekopper med 2 Dødsfald, hvoraf 3 i Stavangers, 15 i søndre og 19 i vestre Ryfylkes Distrikt.

Af **Vandkopper** nævnes fra Stavanger 2, vestre Ryfylke 11 og fra nordre Ryfylke 12, tilsammen 25 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Af **Skarlagensfeber** opføres fra Stavanger 4 Tilfælde og fra vestre Ryfylke 5 Tilfælde; desuden omtales fra søndre Ryfylkes Distrikt 2 Dødsfald af Vatersot efter Skarlagensfeber uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Af **Rosen** opgives ialt 34 behandlede Tilfælde, hvoraf 5 fra Jæderen og Dalernes, 24 fra Stavangers Distrikt og 5 fra vestre Ryfylke, af hvilke 1 paa det midlertidige Sygehus i Hougesund.

Af **Neldefeber** omtales 3 Tilfælde, alle fra vestre Ryfylkes Lægedistrikt.

Kighoste. Heraf opføres som behandlede:

fra Jæderen og Dalernes	Distrikt	1	Tilfælde	uden	Dødsfald,
- Stavangers	—	32	—	-	—
- vestre Ryfylkes	—	16	—	med 1	—
- nordre —	—	170	—	- 25	—

tilsammen 219 Tilfælde med 26 Dødsfald.

I søndre Ryfylkes Lægedistrikt viste sig i Aarets første Maaneder en Del Tilfælde i Strand og Høgsfjord, men Ingen kom under Lægebehandling. I nordre Ryfylke optraadte Sygdommen i Februar Maaned i Imslands Sogn af Vikedal, hvor der af 10 Angrebne døde 1, men standsede igjen for i Marts at optræde i Suledal, hvor den herskede epidemisk gjennem hele Aaret, ligesaa i Sandeid og Vikedal samt i Jelsø, paa hvilket sidste Sted den dog ingen videre Udbredning fik. Ligesom det i Almindelighed er Tilfældet med denne Sygdom, maa navnlig det fra nordre Ryfylke opgivne Antal Tilfælde ansees for langt ringere end det virkelige Antal Angrebne, idet Sygdommens store Udbredning og Tilfældenes Ensartethed gjorde det umuligt og unødvendigt at tilse hver Enkelt, hvorfor der af Distriktslægen blev nedlagt Medikamenter paa forskjellige Steder med Anvisning for deres Brug. Døden fremkaldtes oftest ved Kramper, hos 1 opføres Strubehoste som nærmeste Dødsaarsag. 2 Voxne observeredes som lidende af Kighoste, og i 2 Tilfælde paastodes det med Bestemthed, at de angrebne Børn engang før havde havt Sygdommen. Mod Sygdommen anvendtes især Brækmidler, idet det gjentagne Gange observeredes, at Brækninger, spontane eller ved Midler fremkaldte, lettede Sygdommens Gang (Thesen).

Diphtheriske Sygdomme. Af Diphtherit opgives fra Stavanger Distrikt 8 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, fra søndre Ryfylke 3 Tilfælde med 2 Dødsfald og fra nordre Ryfylke 1 Tilfælde; ialt 12 Tilfælde med 4 Dødsfald. I Stavanger observeredes efter et Tilfælde af Diphtherit hos en Kone Lamhed i Svælget med stor Vanskelighed for at tage Næring til sig. De fra søndre Ryfylke opførte 3 Tilfælde forekom i Aarets 3 sidste Maaneder paa samme Tid, hvor Angina tonsillaris var overmaade udbredt (J. R. Lossius). Af **Strubehoste** nævnes ialt 32 Tilfælde med 10 Dødsfald; deraf fra Jæderen og Dalernes Distrikt 2 Tilfælde med 1 Dødsfald, fra Stavanger Distrikt 22 Tilfælde med 6 Dødsfald, fra søndre Ryfylke 1 Tilfælde, der endte dødeligt, fra vestre Ryfylke 2 Tilfælde og fra nordre Ryfylke 5 Tilfælde med 2 Dødsfald.

Af **Kusma** opføres fra Stavanger 13 Tilfælde, fra vestre Ryfylke 1 og fra nordre Ryfylke 1, ialt 15 Tilfælde.

Catarrhalske Tilfælde vare især i Jæderen og Dalernes samt i Stavanger Distrikt meget almindelige. Af lettere catarrhalske Tilfælde opgives ialt 369 Tilfælde uden Dødsfald, nemlig fra Jæderen og Dalerne 70 Tilfælde, fra Stavangers Distrikt 233, fra søndre Ryfylke 34, fra vestre Ryfylke 11 og fra nordre Ryfylke 21; af Influenza 9 Tilfælde fra Stavanger og 4 fra nordre Ryfylkes Distrikt; af akut Bronchit 146 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, nemlig fra Jæderen og Dalerne 42 med 2 Døde, fra Stavangers Distrikt 77, fra søndre Ryfylke 1 Tilfælde, der endte dødeligt, og fra vestre Ryfylke 26 Tilfælde, af hvilke 2, der behandledes paa det midlertidige Sygehus i Hougesund, lede af capillær Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Jæderen og Dalernes	Distrikt	af	1	Læge	13	Tilf. uden	Dødsf.
- Stavanger	—	-	3	—	109	— med 13	—
- søndre Ryfylkes	—	-	1	—	19	— - 3	—
- vestre —	—	-	1	—	24	— - 1	—
- nordre —	—	-	1	—	9	— - 2	—

tilsammen af 7 Læger 174 Tilf. med 19 Dødsf.

(I forrige Aar opgaves 179 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald, og ialt 20 Dødsfald). I søndre Ryfylkes Lægedistrikt herskede Lungebetændelse i Vaarmaanederne Marts—Juni som formelig Epidemi paa flere nærliggende Gaarde i Aardals Sogn. Af 19 Tilfælde var Sygdommens Sæde hos 15 i høire, hos 3 i venstre og hos 1 i begge Lunger (J. R. Lossius). Af de fra vestre Ryfylke opgivne Tilfælde behandledes 4 paa det midlertidige Sygehus for Fiskere i Hougesund. Af **Pleurit** opføres fra Jæderen og Dalernes Distrikt 2 Tilfælde, fra Stavangers 3, fra nordre Ryfylke 1 Tilfælde, der endte dødeligt; tilsammen 6 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald.

Hjernebetændelse er opført som Dødsaarsag hos 10, tuberkuløs Meningit hos 11, chronisk Hjernevatersot hos 1, Eklampsi og Konvulsioner i Barnealderen hos 14, tilsammen 36, af hvilke Dødsfald 5 i Jæderen og Dalernes, 25 i Stavangers, 2 i søndre Ryfylke og 4 i vestre Ryfylkes Distrikt.

Rheumatiske Affektioner siges ikke at have været meget hyppige i heromhandlede Aar; fra søndre Ryfylke omtales Ischias som ikke sjelden, oftest fremkaldt ved Forkjølelse af Fødderne. Af Gigtfeber og akut Rheumatisme opgives ialt 98 Tilfælde med 2 Dødsfald, nemlig i Jæderen og Dalerne 1 Tilfælde, der endte dødeligt, i Stavangers Distrikt 52, i søndre Ryfylke 5 Tilfælde med 1 Dødsfald, i vestre 38, hvoraf 2 paa Sygehuset for Fiskere i Hougesund, og i nordre Ryfylke 2. Af chronisk Rheumatisme opføres 99 Tilfælde, hvoraf 42 fra Jæderen og Dalernes og 52 fra Stavangers Lægedistrikt.

Af **Koldfeber** nævnes 2 Tilfælde, begge i Stavangers Distrikt.

Gastriske Sygdomme. Af **Diarrhoe** og **Cholerine** nævnes fra Jæderen og Dalerne 69, fra Stavangers Distrikt 163, fra søndre Ryfylke 11, fra vestre 32 og fra nordre Ryfylke 5, tilsammen 280 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 med dødelig Udgang. Desuden opføres 1 Dødsfald af chronisk Diarrhoe fra søndre Ryfylke og 1 af chronisk Enterit fra nordre Ryfylkes Distrikt. Af **Blodgang** forekom i Stavanger Distrikt 6 Tilfælde, der alle helbredes. Af **Gulsot** opføres 11 behandlede Tilfælde, nemlig 4 fra Jæderen og Dalernes Distrikt, 4 fra Stavangers og 3 fra vestre Ryfylke.

Syphilis. Over de paa Amtets Sygehuse behandlede Tilfælde giver hosstaaende Tabel en Oversigt.

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de Indkomne lede af				Udgaaede		Tilbage ved Aarets Udgang.	Middeltal af Forpleiningsdagenes Antal for hver Udskreven.
		Ialt.	Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær	hereditær	helbredede.	i Behandling.		
Stavanger Amtssygehus .	2	26	13	13	2	23	-	1	17	1	10	113
— Bys Sygehus .	1	23	9	14	5	16	2	-	11	-	13	99
tilsammen	3	49	22	27	7	39	2	1	28	1	23	107

Som udenfor Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis nævnes af 2 Læger i Stavanger 28 Tilfælde, hvoraf 1 nyfødt Barn, der døde. Af 20 privat Behandlede vare 17 Mænd, 3 Kvinder, 4 Børn under 15 Aar. For **Gonorrhoe** sees at være behandlet 28, hvoraf paa Sygehusene 4, for Epididymit 5, hvoraf 1 paa Stavanger Bys Sygehus, for gonorrhoisk Øienbetændelse 1.

Fnat syntes at være meget i Aftagende baade i søndre og nordre Ryfylke, dog siges den endnu at være almindelig i Høgsfjord af søndre Ryfylkes Distrikt. Den udbredes især ved Skolebørnene, hvorfor der i begge de nævnte Distrikter er truffet Foranstaltninger til at fjerne de smittede Børn fra Skolerne, indtil de ere helbredede, ligesom der er tilstillet Skolekommissionerne Forskrifter til Sygdommens Behandling og holdt Foredrag derover i Sundhedskommissionerne. Der opgives 49 behandlede Tilfælde, af hvilke 15 i Jæderen og Dalernes, 34 i Stavangers Distrikt (18 paa Stavanger Bys Sygehus og 1 paa Amtssygehuset). Af 34 Behandlede vare 18 Mænd, 16 Kvinder; 8 vare under 15 Aar. Af **Skurv** behandledes paa Stavanger Bys Sygehus 2, en af Mand- og en af Kvindekjøn.

Spedalskhed. Af Spedalske kjendtes ved Udgangen af forrige Aar ifølge Overlægens Beretning 155. 2 nye Tilfælde anmeldtes; 1 kom til som indflyttet, 4 som overseede ved tidligere Tællinger. Tilgangen var altsaa 7. Afgangen var 10, hvoraf 1 var feilagtig opført, 1 indlagdes i Stiftelse og 8 døde. Ved Aarets Udgang kjendtes altsaa 152 Spedalske, hvoraf fandtes

i Jæderen og Dalernes	Distrikt	14
i Stavangers	—	21
i søndre Ryfylkes	—	27
i vestre —	—	66
i nordre —	—	24

Fra søndre Ryfylke berettes om en Kvinde, der i sine tidligere Aar havde lidt af Spedalskhed i den knudede Form, og hos hvem spontan Helbredelse var indtraadt, hvorefter

hun med Undtagelse af talrige Ar var frisk i 25 Aar. Efter en Cellevævsbetændelse i den ene Arm optraadte der samtidig flere brunlige solide bønnestore Knuder, lignende spedalske Tuberkler, men disse svandt efter en Maaned, uden at efterlade Spor (J. R. Lossius).

Kjertelsyge siges ikke at være saa sjelden i vestre Ryfylke, dog ikke under slemmere Former; fra nordre Ryfylke nævnes især scrophuløse Øiensygdomme. Af 42 for Kjertelsyge Behandlede vare 28 i Stavangers Distrikt, 4 i søndre, 1 i vestre og 9 i nordre Ryfylke. Fra søndre Ryfylke opføres 3 Tilfælde af Rachitis.

Svindsot siges fremdeles at spille en stor Rolle i Stavangers Distrikt, ligesom Erfaringen om Arveligheden, selv i fjernere Led, mere og mere styrkes (Lassen). I søndre Ryfylke, hvor Flere ere komne under Behandling i dette end i de nærmest foregaaende Aar, især i Indlandsbygderne Hjelmeland og Aardal, antages ialfald for flere Tilfælde forsømte og mishandlede Lungebetændelser og Bronchiter at ligge til Grund for Sygdommen (J. R. Lossius). Ialt opføres af 7 Læger som behandlede for Svindsot 106, hvoraf 13 i Jæderen og Dalerne, 58 i Stavangers Distrikt, 15 i søndre, 18 i vestre og 2 i nordre Ryfylke; af 92 vare 45 af Mand-, 47 af Kvindekjøn, 6 vare Børn under 15 Aar. Som Dødsaarsag opføres Svindsot for 49, hvoraf 13 i Jæderen og Dalernes, 25 i Stavangers, 6 i søndre Ryfylkes og 5 i vestre Ryfylkes Distrikt. Dette Antal udgjør $17,_1$ pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (285). I forrige Aar var Forholdet 44 af 292 opgivne Dødsaarsager eller $15,_1$ pCt.

Vatersot nævnes som Dødsaarsag hos 10, hvoraf 5 fra Jæderen og Dalernes, 4 fra Stavangers og 1 fra nordre Ryfylkes Distrikt.

Af **Kræft** omtales 9 Dødsfald, nemlig 3 fra Jæderen og Dalernes, 3 fra Stavangers og 3 fra søndre Ryfylkes Distrikt. I 2 Tilfælde havde Kræften sit Sæde i Mavesækken, i 2 i Uterus, i 1 Tilfælde i Ingvinalglandlerne. Cancer ventriculi angives som ikke sjelden i søndre Ryfylkes Distrikt og tilskrives forsømte chroniske Gastriter (J. R. Lossius).

Blegsot siges ikke at være almindelig, derimod Menstruationsuordener hyppige i hele Ryfylke, oftest fremkaldte ved Forkjølelser. For Blegsot og Menstruationsanomalier opføres ialt af 5 Læger 82 behandlede Tilfælde, hvoraf 31 af Distriktslægen i Jæderen og Dalerne, 41 af 2 Læger i Stavanger Distrikt, 8 i vestre og 2 i nordre Ryfylke.

Af **Hysteri** behandledes ialt 51 Tilfælde, hvoraf 46 fra Stavangers Distrikt.

Cardialgi og dyspeptiske Tilstande omtales som meget almindelige fra Lægedistrikterne i Ryfylke; som Aarsagsmoment nævnes især kolde og fugtige Fødder og i søndre Ryfylke Misbrug af Tobak og Kaffe (J. R. Lossius). Af 5 Læger behandledes ialt 225 Tilfælde, hvoraf 82 af Distriktslægen i Jæderen og Dalernes Distrikt, 100 af 3 Læger i Stavangers Distrikt og 43 af Distriktslægen i vestre Ryfylke.

Ormesygdomme nævnes som hyppige blandt Børn i søndre Ryfylke. Fra Stavanger opgives 28, fra Jæderen og Dalerne 9, ialt 37 behandlede Tilfælde.

Af **Drankersygdomme** behandledes i Stavangers Distrikt 6 Tilfælde af Delirium tremens og i søndre Ryfylkes Distrikt 1 af chronisk Alkoholisme; samtlige helbrededes.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdom** nævnes, foruden det før omtalte Tilfælde af Barselmani fra søndre Ryfylke, 24, nemlig 4 fra Jæderen og Dalernes Distrikt, 10 fra Stavangers, 6 fra søndre, 3 fra vestre og 1 fra nordre Ryfylkes Distrikt. 2 Tilfælde opgives som Mani, 5 som Melancholi. Af 8 vare 5 Mænd, 3 Kvinder. 4 indlagdes i Bergens og 1 i Gaustads Asyl.

Af **chirurgiske Operationer** omtales som udførte: 1 Borttagelse af en overtallig Tommelfinger paa et nogle Dage gammelt Barn, 3 af Ansigtskræft, 1 af Læbekræft, 1 af kræftagtig Brystkjertel, 2 af Sarcomer, 1 af en tumor fibrosus, 4 af Lipomer, 1 af en teleangiektasisk Svulst paa Tungen, 1 af en Næsepolyp, 1 Operation for Hareskaar, 1 Paracentese af Underlivet, 1 Punktion af Vandbrok med Iodindsprøitning, 2 Herniotomier, 1 Blepharoplastik. Desuden nævnes Borttagelsen af nogle tumores sebacci uden nærmere Angivelse af Antallet.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 16 Tangforretninger, hvoraf 11 paa Grund af langvarigt Fødselsarbeide og Kræftetab, 4 paa Grund af Vemangel, 1 af Bækkenforsnevring. Af Mødrene sees 3 at være forblevne ilive, 1 døde af Barselfeber; for 12 er Udfaldet ikke angivet. Af Børnene vare 8 levende, 8 dødfødte (deraf 2 forraadnede). 1 Vending og Extraktion af dødt Barn, uden Angivelse af Indikation eller Udfaldet for Moderen, 1 Extraktion af Hovedet efter en Sædefødsel, Udfaldet ikke angivet. 1 Borttagelse af Kroppen paa et i Sædeleie til Skuldrene født Foster, der af Fødselshjelpersken var dreiet og vendt, saa at Forbindelsen af Hovedet med Halshvirvlerne var løsnet; efterat Kephalotrib forgjæves var forsøgt anlagt, uddreves Fosterhovedet 18 Timer senere ved Naturens Hjelp; Udfaldet for Moderen heldigt (Thesen). 3 Gange kunstig Forløsning af Moderkagen. Ialt 22 obstetriciske Forretninger, hvoraf 1 i Jæderen og Dalernes, 16 i Stavangers, 1 i søndre, 2 i vestre og 2 i nordre Ryfylkes Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Død-fødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barsel-seng.	
Jæderen og Dalerne	782	351	88	53	6	22
Stavanger	1 074	461	111	97	9	40
Søndre Ryfylke. .	424	222	44	24	4	17
Vestre — . .	753	351	66	57	5	24
Nordre — . .	355	208	40	36	2	17
Stavanger Amt. .	3 388	1 593	349	267	26	120

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 52.
Selvmordere . . . . . 5.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 795 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,01. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 9,7, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,5; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,9, og Antallet af Børn, døde under 10 Aars Alderen, til samtlige Døde = 1 : 2,6. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om 7, nemlig 1 af Barselkrampe og 6 af Barselfeber, hvoraf 1 efter obstetricisk Operation. Derhos opgives 2 Koner at være døde uforløste i nordre Ryfylkes Distrikt, hvoraf 1 i Søvde og 1 i Vikedal.

Paa de fra 7 Læger indsendte Fortegnelser over Dødsaarsager, der indbefatte 285 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald, sees de hyppigste Dødsaarsager at være følgende: Svindsot (49), Kramper i Barnealderen, Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit (tilsammen 36), Kighoste (26), Nervefeber (24), Lungebetændelse (18), Strubehoste og Diphtherit (tilsammen 14), Vatersot (10), Kræft (9).

Veirliget var i de første Maaneder af Aaret koldt med temmelig megen Sne, der blev liggende længe. Foraaret var mildt, men Slutningen af Mai og Juni Maaned kolde og tørre; Sommeren ikke synderlig varm, men meget regnfuld, Høst- og Vintermaanederne kolde, regn- og stormfulde. Fra vestre Ryfylke beskrives Veirliget som altid meget ustadigt og foranderligt; under Vaarsildfisket var Veiret stadigt og smukt. Fra Ekersund haves følgende Oversigt over de meteorologiske Forholde, meddelt af Distriktslægen:

Maaned.	Middel Barometerstand.	Middel Thermometerstand.	Herskende Vinde.
Januar	29,50	+ 1,5	O.
Februar	29,93	÷ 2	O. og SO.
Marts	30,00	+ 0,3	O.
April	30,19	+ 5,9	N. og S.
Mai	29,99	+ 9,8	S. og SO.
Juni	30,18	+ 10,3	N.
Juli	29,96	+ 12,7	S. og N.
August	29,92	+ 12	N. og SO.
September	30,24	+ 11,5	N.
Oktober	29,76	+ 5,9	O. og N.
November	29,85	+ 4,8	O.
December	30,19	+ 4,5	O. og N.

Med Hensyn til Høstens Udfald angives Aaret fra Jæderen og Dalerne at have været snarere under end over et Middelsaar; i søndre og vestre Ryfylke var derimod Korn- og Høhøsten god. Poteteshøsten var overalt mislykket, med usædvanlig smaa Fold, og i søndre Ryfylke megen Potetessyge.

Levemaade og **hygiæniske Forhold.** I søndre Ryfylke siges Levnetsmidlerne at være ensformige, lidet nærende og slet tilberedte; derimod bedre end før blandt Fiskeralmuen under Vaarsildefisket i vestre Ryfylkes Distrikt. I nordre Ryfylke danne Mel og Potetes de væsentligste Næringsmidler, men blive slet tilberedte, Potetes i Form af stegte Poteteskager; Brødet bages sjelden hjemme i Huset og er gjerne daarlig gjennembagt, med Raarand; for Vikedal anføres, at Bagerne ikke faa afsat sit Brød, naar det er ordentlig stegt. Melk nydes lidet, for det meste sur eller sprængt; det Samme er Tilfældet med Kjød, der i fersk Tilstand ansees for usundt. Fisk nydes derimod frisk, forøvrigt er der kun lidet af den i alle Distriktets Fjorde (Thesen). Kaffedrik omtales som stadig tiltagende, især fra søndre og nordre Ryfylke, i hvilket sidste Distrikt der dog ogsaa drikkes meget Karveinfus istedetfor Kaffe. Brændevinsdrik er ikke almindelig i Jæderen og Dalerne samt i Stavanger; i de tre ryfylkske Distrikter siges Nydelsen af Spirituosa at være tiltaget, og især i Haugesund under Fisketiden er der overmaade meget Fylderi og Uorden (Eye). Over manglende Sands for Renlighed og et ordnet Husstel klages fremdeles fra Jæderen og Dalerne samt fra nordre Ryfylke. Klædedragten siges derimod at være meget god, overalt bruges uldne Klæder nærmest Kroppen. Under Fisketiden siges der nu i vestre Ryfylke at være bedre og flere Logisfartøier for Fiskerne. I nordre Ryfylke opføres bedre og hensigtsmæssigere Boliger end før.

Med Hensyn til Beskjæftigelser anføres fra nordre Ryfylke Vaarsildfisket i Vintertiden og Makrel-, Hummer- og Sommersildfisket om Sommeren at optage den meste Tid; enhver voxen Mand deltager i disse, og der anvendes, især for Vaarsildfisket, stadig større Kapitaler aarlig til Baade og Redskaber, saaledes i Jælse med omtrent 2 600 Indbyggere til Fiskerbaade, Jægter og Redskaber omtrent 20 000 Spdlr., uagtet Middelvelstanden her dog er mindre end i de øvrige Prestegjeld inden Distriktet. I Sand og Suldal drives meget Bødkerarbeide og ikke ubetydelig Tømmerdrift. 3 Skibsbyggerier findes i Distriktet. Det kvindelige Stel omtales som meget misligt (Thesen).

Fattigsygepleien besørges i Stavanger ligesom før af Distriktslægen og en Privatlæge, i de øvrige Distrikter af Embedslægerne. I søndre Ryfylke bleve 17, i vestre 48 og i nordre 10 fattige Syge tilseede.

I søndre Ryfylke haves fremdeles ingen examineret Jordemoder, imidlertid opholder en Elev sig for Hjelmelands Regning paa Bergens Skole, hvorfra hun skulde udgaa i Vaaren 1866.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** omtales at være afholdte: i Jæderen og Dalernes Distrikt 32, hvoraf i Ladestederne Egersund og Soggendal, i hver 2, i Herrederne Egersund, Ougne, Helleland, Soggendal, Lunde, Gjesdal og Klep, i hver 3, i Herrederne Birkrem, Haa og Time, i hver 2, og i Heskestad Herred 1; i Stavangers Distrikt 15, hvoraf i Stavanger By 9, i Sandnæs Ladested 2, i Haaland og Høiland, i hver 1, i Hetland 2; i søndre Ryfylke 9, hvoraf i Finnø, Hjelmeland og Aardal, i hver 1 (1 for Hjelmeland og 1 for Aardal berammet Møde kunde paa Grund af Naturhindringer ikke afholdes), i Rennesø, Strand og Høgsfjord, i hver 2; i vestre Ryfylke 11, hvoraf i Haugesund 4, i Skjold 2, i Augvaldsnæs, Torvestad, Tysvær, Skudesnæshavn og Skudesnæs Landsogn, i hver 1; i Bukns Sogn var berammet et Møde i Sundhedskommissionen, men da kun en Repræsentant fremmødte, kunde Intet forhandles. I nordre Ryfylke 11, hvoraf i Sand, Søvde og Suldal, i hver 1, i Nærstrand 2, i Vikedal og Jælsø, i hver 3. Ogsaa i nordre Ryfylkes Distrikt sees i heromhandlede Aar den hele Kommunerepræsentation at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionen, og i Skjolds Herred af vestre Ryfylke, hvor kun 3 Repræsentanter vare Medlemmer, siges den hele Kommunerepræsentation at ville indtræde fra Aaret 1866. I Hetlands Herred af Stavanger Distrikt behandledes Forslag til Sundhedsforskrifter for Herredet. I Stavanger behandledes Forslag til Forandring i Sundhedsforskrifterne, som derpaa erholdt Kongelig Approbation, og i Haugesund gav Sundhedsforskrifternes mislige Overholdelse Anledning til et Møde. De for Flekkefjord vedtagne Sundhedsforskrifter erholdt Kongelig Approbation. I Egersund, Soggendal, Stavanger samt i Torvestad forhandledes der om Foranstaltninger mod mulig indtræffende Choleratilfælde; i Stavanger besluttedes indrettet et Lazaret for 50 Senge, ligesom der oprettedes et mindre Lazaret for Cholera- og Koppetilfælde; ligeledes blev der i Egersund og Soggendal truffet Forføininger til Erholdelsen af et passende Lokale for Cholerasyge. I Stavanger samt i Skudesnæs Herred blev der forhandlet om Forføininger i Anledning af indtrufne Tilfælde af Børnekopper. Forøvrigt blev der i Møderne af Formændene holdt Foredrag eller forhandlet over sanitære Forholde, Jordemodervæsenet (Forslag om Bevilling af Løn til examineret Jordemoder i Finnø og Høgsfjord forkastedes; i Skjold og Augvaldsnæs bevilgedes Løn til examineret Jordemoder), physiologiske Gjenstande, forskjellige Sygdomme, navnlig Nervefeber, Fnat, i Anledning af hvilken Sygdom der i søndre og nordre Ryfylkes Lægedistrikter blev givet fuldstændig Anvisning for Behandlingen, samt sørget for, at de fnatsmittede Børn holdtes borte fra Skolerne. I alle Sundhedskommissioner sees derhos det fra Departementet fremsatte Forslag til Forandring i Lov om Qvaksalvervæsenet at have været Gjenstand for Forhandling.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Jæderen og Dalernes	Distrikt	638
i Stavangers	—	387
i søndre Ryfylkes	—	208
i vestre —	—	648
i nordre —	—	269
	tilsammen	2 150

(i forrige Aar tilsammen 4 285). I Aardal, Skjold og Søvde blev ingen Vaccination foretaget, da der paa Grund af den i foregaaende Aar almindelige Vaccination kun fandtes meget faa uvaccinerede Børn. Fra Utsire haves ingen Meddelelse om Antallet af vaccinerede Børn, men ogsaa her vare i foregaaende Aar saagodtsom alle vaccinerede. Revaccination var i Høgsfjord i Gang i Januar og Februar Maaned; i Finnø revaccineredes mellem 20 og 30 Personer. Vaccinationen udføres i Haugesund af Distriktslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** omtales som udførte: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf 2 over Ligene af to Personer, en Mand og en Kone, der vare døde ved Drukning, 1 over Liget af en i Vandet fundet Mand, der havde været savnet i flere Maaneder; 1 over et 3 Uger gammelt Pigebarn, der antoges død af Forgiftning med Opium; 1 Synsforretning over et Barn, der var død paa Veien til Kirken for at døbes; 3 legale Undersøgelser, hvoraf 1 af Sindstilstanden hos en Mand, der var tiltalt for Concubinat, 2 af Kvinder, der vare mistænkte for Fødsel i Dølgsmaal (den

ene for 23 Aar siden). Ialt 8 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 3 i Jæderen og Dalernes, 2 i Stavangers og 3 i nordre Ryfylkes Lægedistrikt.

Om Amtets **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger; I Jæderen og Dalernes Distrikt forpleiedes 16 for Amtskommunens og 7 for Fattigvæsenets Regning. I Stavangers Distrikt tilsaaes 10, der forpleiedes for Amtets Regning. I søndre Ryfylke forpleiedes for Amtskommunens Regning 9, der alle tilsaaes. I vestre Ryfylke 14, hvoraf 2 paa Gaustads og 5 paa Bergens Sindssygeasyler, de øvrige tilsaaes af Distriktslægen. I nordre Ryfylke forpleiedes for Amtets Regning ved Aarets Udgang 8, hvoraf 1 paa Bergens Asyl, de øvrige 7 tilsaaes af Distriktslægen; 2 vare i Aarets Løb afgaaede ved Døden.

Af **Sygehuse** findes i Amtet, foruden et Sindssygeasyl, 2, nemlig Amtssygehuset og Stavanger Bys Sygehus, samtlige i Stavanger By, hvorhos der under Vaarsildfisket var et midlertidigt Sygehus i Gang i Haugesund. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver følgende Tabel en Oversigt:

	Stavanger Bys Sygehus.	Amtssygehuset.
Febre	28	12
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	2	3
Chroniske do. i do.	14	2
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	9	4
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	-	1
Chroniske do. i do.	4	-
Menstruationssygdomme,Barselsygdomme	3	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	4	6
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot	1	4
Chronisk eller afebril Rheumatisme, Arthrit	-	6
Læsioner og Benbrud	10	14
Lateris	75	52
Transport	75	52
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	6	8
Kræftagtige Sygdomme og Svulster	2	10
Ben- og Ledsygdomme	9	8
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	-	1
Øiensygdomme	-	1
Syphilis	23	26
Gonorrhoe	3	1
Epididymit	1	-
Hudsygdomme	22	3
tilsammen	141	110

foruden henholdsvis 6 og 3 Friske til Syges Pleie. Forøvrigt henvises til Sygehuslisterne.

Af **Badeindretninger** nævnes en privat Badeindretning i Egersund, der dog er forfalden og lidet besøgt, samt i Stavanger et Badehus for Kar-, Strøm- og Styrtebad.

Amtets 3 **Apotheker**, i Egersund, Stavanger og Haugesund, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Egersund af 1 Discipel, i Stavanger af 1 examineret Pharmaceut, 2 Medhjelpere og 1 Discipel, i Haugesund af 1 Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Jæderen og Dalernes Distrikt: 1 Læge, bosat i Egersund. 2 Jordemødre, begge i Egersund, 8 Hjelpevaccinatører.
2. Stavangers Distrikt: 4 Læger, hvoraf en Homoeopath, alle bosatte i Stavanger. 4 Jordemødre, hvoraf 2 offentlig ansatte og 2 privat praktiserende, alle i Stavanger; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Søndre Ryfylkes Distrikt: 1 Læge, boende i Finnø. Ingen Jordemoder; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Vestre Ryfylkes Distrikt: 1 Læge, boende i Haugesund. 4 Jordemødre, hvoraf 3 offentlig ansatte; 2 boende i Haugesund, 1 privatpraktiserende i Skudesnæs; 8 Hjelpevaccinatører.
5. Nordre Ryfylkes Distrikt: 1 Læge, boende i Sand. 1 Jordemoder; 6 Hjelpevaccinatører.

XII. Søndre Bergenhus Amt.

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 118,82 norske Kvadratmile, havde 113 403 Indbyggere, er inddelt i 9 Lægedistrikter, nemlig:

1. Indre Søndhordlands Distrikt (9,09 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skonevig . . . . . med 3 255 Indbyggere.
Etne . . . . . - 2 614 —
Fjelberg . . . . . - 3 992 —
samt Vikebygd af Svedens Herred . . . . - 1 062 —

tilsammen 10 923 Indbyggere.

2. Ytre Søndhordlands Distrikt (7,64 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Sveden (undtagen Vikebygd) med 2 227 Indbyggere.
Stordøen . . . . . - 2 634 —
Findaas . . . . . - 4 580 —
Fitje . . . . . - 2 313 —
Tysnæs . . . . . - 4 275 —

tilsammen 16 029 Indbyggere.

3. Indre Hardangers Distrikt (42,24 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Kinservik . . . . . med 5 778 Indbyggere.
Ulvik . . . . . - 3 891 —
Røldal . . . . . - 928 —

tilsammen 10 597 Indbyggere.

4. Ytre Hardangers Distrikt (12,39 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Kvindherred . . . . med 4 543 Indbyggere.
Strandebarm og Varaldsø . . . . . - 2 200 —
Jondalen . . . . . - 1 663 —
Vikør . . . . . - 2 853 —

tilsammen 11 259 Indbyggere.

5. Vos Distrikt (15,87 n. □ M.), indbefattende:
Herredet Vos . . . . . med 9 629 Indbyggere.

6. Søndre Midthordlands Distrikt (7,29 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Os . . . . . med 3 750 Indbyggere.
Fuse . . . . . - 3 173 —
Sund . . . . . - 4 209 —

tilsammen 11 132 Indbyggere.

7. Nordre Midthordlands Distrikt (3,65 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Fane . . . . . med 3 635 Indbyggere.
Fjeld . . . . . - 2 557 —
Askøen . . . . . - 3 966 —
Aarstad . . . . . - 1 398 —
Bergens Dom- og Korskirkesognes Landdistrikt . . . . - 2 699 —

tilsammen 14 255 Indbyggere.

8. Indre Nordhordlands Distrikt (12,67 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Haus . . . . . med 6 291 Indbyggere.
Hammer . . . . . - 5 246 —
Hosanger . . . . . - 4 092 —

tilsammen 15 629 Indbyggere.

9. Ytre Nordhordlands Distrikt (7,98 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Manger . . . . . med 6 848 Indbyggere.
Lindaas . . . . . - 7 102 —

tilsammen 13 950 Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres i Almindelighed som meget god, undtagen i søndre Midthordlands Distrikt og i Sandnæs Sogn af ytre Nordhordlands Distrikt, hvor den betegnes som mindre god, paa førstnævnte Sted paa Grund af Epidemier af Nervefeber og ondartet Halsesyge, paa sidstnævnte Sted paa Grund af Nervefeber.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 639, hvilket er 14,45 af Tusinde af den samlede Befolkning den 31te December 1865; dette Antal er 16,4 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 961, og 18,9 pCt. mindre end i 1863, da der døde 2 022; for at sammenligne de Dødes Antal i 1865 med Femaaret 1856—60 maa man fra det samlede Antal Døde fratrække de Dødes Antal i Aarstads Sogn samt Domkirkens og Korskirkens Landsogne (det sidste med Forstaden Sandvigen), der henhøre under Bergens Stiftsprovsti, men til nordre Midthordlands Lægedistrikt, og hvortil ved tidligere Medicinalberetninger ved Angivelsen af de Dødes Antal i dette Amt ikke er taget Hensyn. De Dødes Antal i nævnte Sogne udgjorde i 1865: 63; Resten 1 576 er 3,7 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal i Femaaret 1856—60, der udgjorde 1 637.

Sygdomskonstitutionen betegnes som indifferent i den sydlige Halvdel af Amtet; som adynamisk i den nordlige Halvdel. Til Oplysning om de epidemiske Forholde ere Lægernes Opgaver over epidemiske Sygdomme sammenstillede i følgende Tabel:

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	367	23	367	53	34	34	31	45	34	28	7	13	21	20	47
Simpel Feber	3	-	3	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1
Barselfeber	9	1	7	-	2	2	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Vandkopper	7	-	7	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1
Skarlagensfeber	43	7	43	10	-	7	2	4	8	3	-	-	-	3	6
Rosen	8	1	8	-	-	3	-	-	3	1	-	-	-	-	1
Kighoste	52	1	47	5	6	8	4	3	2	4	6	3	4	2	-
Strubehoste	8	4	8	1	1	1	-	2	-	-	-	-	1	1	1
Diphtherit	85	13	84	-	4	1	13	3	8	16	5	6	9	17	2
Catarrhalske Tilfælde	49	2	47	5	5	9	-	6	1	6	2	-	2	5	6
Lungebetændelse	61	9	61	6	6	7	12	8	5	3	2	-	4	6	2
Pleurit	11	1	11	-	1	-	3	-	1	2	-	1	1	2	-
Akut Ledderheumatisme	33	3	31	-	4	5	3	2	1	4	3	1	4	2	2
Diarrhoe og Cholerine	76	7	76	6	-	2	7	6	5	7	14	15	7	5	2
Tilsammen	812	72	800	86	67	79	77	79	69	75	40	39	53	65	71

Af **Nervefeber** opgives:

fra indre Søndhordlands Distrikt	13	Behandl.,	hvoraf	-	døde,
- ytre — —	26	—	—	1	—
- indre Hardangers —	3	—	—	-	—
- ytre — —	20	—	—	2	—
- Vos —	15	—	—	-	—
- søndre Midthordlands —	97	—	—	9	—
- nordre — —	7	—	—	1	—
- indre Nordhordlands —	88*)	—	—	5	—
- ytre — —	98	—	—	5	—

tilsammen 367 Behandl., hvoraf 23 døde.

Desuden omtales fra indre Nordhordlands Distrikt 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede; altsaa ialt 26 Døde. (I det foregaaende Aar opgaves 958 Tilfælde og 90 Dødsfald). Sygdommen forekom dels sporadisk, dels i smaa lokale Epidemier i alle Distrikter undtagen i søndre Midthordland og i Nordhordland, hvor den forekom i større Epidemier, dog ikke paa langt nær i den Udstrækning som i 1864. I ytre Hardanger, søndre Midthordland, Nordhordland og Vos var Sygdommen tildels fortsat fra det foregaaende Aar; til Møgster i søndre Midthordland og til ytre Søndhordland indførtes den fra Vaarsildfisket; til Østreims Sogn i ytre Nordhordland kom den ved Smitte fra Vik i midtre Sogns Distrikt. Fra Nordhordland fremhæves, at Sygdommens Udbredelse for den væsentligste Del, om ikke udelukkende, skyldtes Overførelse ved Smitte; i ytre Nordhordland, hvor Sygdommen især herskede i Sandnæs Sogn af Lindaas, udbredte Sygdommen sig fra Gaard til Gaard langs Mangerfjordens østlige Bred. En omhyggelig Isoleren af de Syge ansaaes for det kraftigste Middel til at hindre en Epidemis Udbredelse (Krohn, Nesheim); desuden anvendtes Udluftning og Rensning af de Syges Værelser, Seng- og Gangklæder og Chlorrøgninger. I Os og Fuse af søndre Midthordland herskede fremdeles en stærk Tillid til profylaktisk Medicin; Distriktslægen søgte i Sundhedskommissionerne at foreholde Almuen det Urimelige heri og at henlede dens Opmærksomhed paa Hygiænens Vigtighed, hvilket frugtede saavidt, at en større Renligheds- og Ordenssands end forhen virkelig kunde iagttages.

*) af dette Antal behandledes paa Bergens Sygehus 3 Tilfælde.

Af **Barselsygdomme** nævnes tilsammen 11 Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig af Barselfeber 9 Tilfælde med 1 Dødsfald, af Barselkrampe 2 Tilfælde.

Vandkopper forekom sporadisk i Søndhordland, indre Nordhordland og nordre Midthordland. Sygdommen kom i Almindelighed ikke under Lægebehandling; dens Udbredelse ved Smitte var tydelig (Krohn).

Af **Skarlagensfeber** opgives at være tilseet:

fra ytre Søndhordlands Distrikt	15	Tilfælde	med	3	Dødsfald,
- indre Hardangers —	6	—	-	1	—
- ytre — —	9	—	-	1	—
- søndre Midthordlands —	2	—	-	-	—
- nordre — —	3	—	-	-	—
- indre Nordhordlands —	3	—	-	-	—
- ytre — —	5	—	-	2	—

tilsammen 43 Tilfælde med 7 Dødsfald; desuden opgives 1 Dødsfald fra ytre Søndhordland uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt kjendes 8 Dødsfald, hvoraf i ytre Søndhordland 2 som Følge af Diphtherit og 2 af Betændelse i Brystorganerne. Sygdommen var i dette Aar meget mindre udbredt end i de 2 foregaaende Aar; i

1863 kjendte Lægerne 468 Tilfælde og 104 Dødsfald, i 1864 109 Tilfælde og 14 Dødsfald. I ytre Søndhordland var Epidemien hovedsageligt indskrænket til Stordøens Sogn. I Strandebarm Hovedsogn forekom udover Høsten og Vinteren mange Tilfælde af Angina tonsillaris med stærk Feber og Kongestion til Hovedet, i nogle Tilfælde efterfulgt af Vatersot; intet Exanthem viste sig.

Af **Rosen** behandledes 8 Tilfælde med 1 Dødsfald. I indre Nordhordland forekom flere Tilfælde af Ansigtsrosen, som ikke behandledes af Læge.

Kighoste, der ogsaa i 1864 havde havt epidemisk Udbredning over næsten hele Amtet, vedvarede i 1865 som en udbredt Epidemi undtagen i Hardanger. I indre Søndhordland, indre og ytre Nordhordland, især i Manger, vedvarede den hele Aaret; i ytre Søndhordland var den meget udbredt i 2det Halvaar, især i Stordøens og Fitjes Sogne; ligesaa i nordre Midthordland. Sygdommen beskrives overalt som mild, hvorfor den sjelden kom under Lægebehandling. Ialt opgives kun 52 Behandlede, hvoraf 1 døde; desuden 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede og (fra indre Søndhordland) 4 Dødsfald efter vedkommende Sogneprests Anmeldelse, saa at der ialt kjendes 7 Dødsfald.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opgives:

fra indre Søndhordlands	Distrikt	3	Behandl.,	hvoraf	1	døde,
- ytre —	—	4	—	—	1	—
- ytre Hardangers	—	1	—	—	-	—
- Vos	—	2	—	—	-	—
- søndre Midthordlands	—	20	—	—	7	—
- nordre —	—	19	—	—	4	—
- indre Nordhordlands	—	36*)	—	—	-	—

tilsammen 85 Behandl., hvoraf 13 døde; desuden 9 Tilfælde, som ikke kom under Behandling og som endte dødeligt, altsaa ialt 22 Dødsfald. I søndre Midthordland skulle Flere være døde, om hvilke Distriktslægen dog ikke modtog nogen Underretning. (I det foregaaende Aar havdes Opgave over 91 Tilfælde og 12 Dødsfald). Til et Sted i Fuse i søndre Midthordland skal Sygdommen være indført ved Smitte fra Stordøens Seminarium. Distriktslægen i indre Nordhordland, hvor Sygdommen forekom epidemisk, anfører, at den ligesom i 1864 syntes at staa i paatagelig Forbindelse med de skarpe østlige og sydostlige Vinde; ingen Gaard har været angrebet uden at den har ligget udsat for disse Vinde; han finder derfor ei tilstrækkelig Grund for den Anskuelse, at Sygdommen alene eller væsentligst forplantes ved de af Sygdommen Angrebne (Krohn). Der er iagttaget flere alvorlige Tilfælde af Paralyse og Blindhed. Af **Strubehoste** er opgivet 8 Tilfælde med 4 Dødsfald fra Hardanger og søndre Midthordland.

*) hvoraf 1 indlagdes paa Bergens Sygehus.

Catarrhalske Sygdomme vare temmelig almindelige om Vaaren i indre Søndhordland og ytre Nordhordland. Ialt opgives 49 Tilfælde med 2 Dødsfald, det ene af akut Bronchit, det andet af akut Laryngit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra indre Søndhordlands	Distrikt	8	Behand.,	hvoraf	-	døde,
- ytre —	—	6	—	—	2	—
- indre Hardangers	—	2	—	—	-	—
- ytre —	—	14	—	—	3	—
- søndre Midhordlands	—	4	—	—	-	—
- nordre —	—	13	—	—	2	—
- indre Nordhordlands	—	4	—	—	-	—
- ytre —	—	10	—	—	2	—

af 9 Læger tilsammen 61 Behandl., hvoraf 9 døde; desuden 3 Dødsfald i Vos Distrikt uden det tilsvarende Antal Behandlede, altsaa ialt 12 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves af 11 Læger tilsammen 71 Behandlede, hvoraf 6 endte dødeligt; ialt kjendtes 9 Dødsfald). Af **Pleurit** opgive 5 Læger 11 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt. Distriktslægen i ytre Nordhordland omtaler flere Tilfælde af Empyem.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opført som Dødsaarsag hos 5; i indre Nordhordland forekom 1 Tilfælde af Meningitis cerebro-spinalis, der endte dødeligt.

Rheumatiske Sygdomme. 4 Læger opgive 33 behandlede Tilfælde af rheumatisk Feber, hvoraf 3 endte dødeligt. 3 Læger opgive desuden 32 Tilfælde af rheumatiske Affektioner uden at angive, om de have været akute eller chroniske. Chronisk Rheumatisme omtales som meget almindelig i Søndhordland, Hardanger, søndre Midthordland og indre Nordhordland; i sidstnævnte Distrikt har Distriktslægen behandlet 30 Tilfælde af denne Sygdom. Ischias synes at være hyppig i Hardanger.

Af **Cholerine** og **Diarrhoe** opgive 6 Læger ialt 76 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald; desuden kjendtes 1 Dødsfald, hvor den Syge ikke var behandlet, og fra indre Hardanger opgives 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. Tilfældene optraadte for det Meste sporadisk; det største Antal, 35 med 3 Dødsfald, behandledes i indre Nordhordland, især i Aarets sidste Halvdel; i ytre Nordhordland behandledes 8 Tilfælde af Cholerine, der forekom samtidigt i et Hus.

Veneriske Sygdomme. For **Syphilis** indlagdes 3 Personer paa Bergens Sygehus, nemlig 1 fra ytre Søndhordland og 2 fra indre Nordhordland; af de Sidstnævnte led den ene, en Kvinde, af tertiær Syphilis, den anden, hendes Barn, af

medfødt Syphilis. 1 Kone med sit nyfødte Barn indlagdes paa Bergens Sygehus til Observation. Af **Gonorrhoe** omtales 3 Tilfælde, af **Leukorrhoe** 1.

Hudsygdomme. **Fnat** siges at være meget almindelig i Søndhordland, Hardanger, Midthordland og især i Nordhordland. I indre Søndhordland synes Almuen at have tabt Troen paa Nytten af den sædvanlige Behandling, formodentlig fordi den ikke gjennemføres ordentligt, væsentligst med Hensyn til Rensning af Gangklæder; Følgen heraf er, at Sygdommen udbreder sig stærkt. **Skurv** forekommer af og til i indre Søndhordland og i ytre Nordhordland. 1 Tilfælde af **Ichthyose** var taget under Behandling i indre Nordhordland.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning udenfor Stiftelserne 282; Tilgangen i 1865 var 22, hvoraf 14 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 hjemkom fra Stiftelse og 7 vare nye Tilfælde; Afgangen var 35, hvoraf 20 døde, 12 indlagdes i Stiftelser og 3 vare feilagtig opførte. Antallet ved Aarets Udgang var altsaa 269, der i de forskjellige Lægedistrikter vare fordelte paa følgende Maade:

Indre Søndhordlands	Distrikt	. . .	31
Ytre —	—	. . .	77
Indre Hardangers	—	. . .	22
Ytre —	—	. . .	17
Vos	—	. . .	11
Søndre Midthordlands	—	. . .	25
Nordre —	—	. . .	22
Indre Nordhordlands	—	. . .	17
Ytre —	—	. . .	47

Kjertelsyge anføres at være meget almindelig i ytre Søndhordland, ytre og indre Nordhordland; i det sidstnævnte Distrikt træffes Sygdommen især hos Børn under 1 Aar, der ikke komme i frisk Luft før de ere aarsgamle, desuden om Vaaren hyppigt hos ældre Børn, som hele Vinteren holdes inde i smaa kvalme og overfyldte Rum (Krohn). Rachitis iagttages oftere i ytre Søndhordland. Paa Lægernes Dødsfortegnelser er ingen opført død af disse Sygdomme.

Svindsot findes paa de af 8 Læger meddelte Opgaver over Dødsfald anført som Dødsaarsag hos 24 eller $10{,}_3$ pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foranledigede Dødsfald (233). I det foregaaende og næst foregaaende Aar udgjorde Dødsfald af Svindsot henholdsvis $7{,}_2$ og $6{,}_4$ pCt. af samtlige opgivne Dødsaarsager. Af de 24 Dødsfald indtraf 6 i indre, 1 i ytre Søndhordland, 6 i indre, 3 i ytre Hardanger, 2 i Vos, 3 i nordre Midthordland, 1 i indre, 2 i ytre Nordhordland. Fra indre Søndhordland bemærkes det, at Sygdommen er i Tiltagende.

Vatersot er opført som Dødsaarsag hos 7, Morbus Brighti hos 2. I ytre Søndhordland siges Vatersot at være meget hyppig; Distriktslægen antager, at Misbrug af Aareladning bærer Skylden herfor.

Kræft er opført som Dødsaarsag hos 14, hvoraf 9 med Kræft i Mavesækken, 1 i Overkjævebenet, 1 i Læben, 1 i Brystet og 1 i Testikelen.

Blegsot anføres at være sjelden i Hardanger og indre Nordhordland, hyppig derimod i Søndhordland. I ytre Søndhordland, Hardanger og indre Nordhordland siges Menstruationsuordener at være hyppige; de tilskrives ofte Forkjølelse af Fødderne (Sparre).

Cardialgi og chronisk Gastrit omtales fremdeles som hørende til de hyppigst forekommende Sygdomme i Søndhordland, Hardanger og Midthordland; af 3 Læger opgives ialt 43 behandlede Tilfælde.

Ormesygdomme vare meget hyppige i ytre Hardanger, mindre hyppige i indre Søndhordland og nordre Midthordland; de kom sjelden under Lægebehandling, da Almuen paa egen Haand brugte de almindelige Ormemidler.

En **Forgiftning** forekom hos et 3 Aars Barn, der havde spist Melkesuppe tilsat med Bittermandelvand, som jevnligt bruges som Tilsætning til Mad for at give en behagelig Smag. Barnet helbrededes i kort Tid efter Brugen af kolde Omslag og Indaanden af Ammoniakdampe. De Voxne, der havde nydt af samme Suppe, følte ingen Ulemper deraf (Holmsen).

Af **Sindssygdom** omtales 19 nye Tilfælde, hvoraf 9 indlagdes i Sindssygeasyl, 2 berettes at være helbredede. Af 16 nye Sindssyge vare 5 Mænd, 11 Kvinder, og af de 19 nye opføres 13 som Melancholi, 3 som Mani, 2 som Dements og 1 som Epilepsi med maniakalske Anfald.

Af **chirurgiske Tilfælde** forekom i indre Nordhordland ofte Carbunkler.

Aborter skulle i 1865 have været ualmindeligt hyppige i nordre Midthordland; nogen Aarsag hertil kjendtes ikke (Holmsen).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Exartikulation af et Fingerled, flere Exartikulationer og Amputationer af Fingre og Haandben, uden Angivelse af Antal, udførte af 2 Læger, 1 Resektion af Overarmen, 4 Borttagelser af Fedtsvulster, 1 Borttagelse af et Kræftsaar paa Læben, 1 Paracentese af Underlivet, 2 Operationer for Hygroma patellae, 1 Operation for Næsepolyp, 1 Underbinding af Arteria radialis, 3 Operationer for Teleangiektasier, hvoraf en ved Wiener-Pasta.

Følgende **obstetriciske Operationer** omtales som foretagne af Læger: 19 Tangforretninger; Indikationerne vare Vemangel eller Vesvækkelse hos 7, langvarigt og udmattende Fødselsarbeide hos 5, Bækkensneverhed hos 5, farlig Blødning fra brustne Aareknuder i de store Skamlæber samt Vesvæk-

kelse hos 1; for 1 Tangforretning er Indikationen ikke angivet; af Mødrene døde 1; af Børnene bleve 8 ilive, 1 døde 1/4 Time efter Fødselen, og 10 vare dødfødte. 4 Vendinger; Indikationerne vare Livmoderbristning hos 3, hvoraf 2 med Bækkensneverhed, Tverleie og Bækkensneverhed hos 1; af Mødrene forblev 1 i Live, 3 døde af Livmoderbristning, alle Børn vare dødfødte. 1 Armløsning og paafølgende Udtrækning ved en Sædefødsel; Udfaldet ikke oplyst. 1 Embryotomi paa dødt Foster ved forsømt Tverleie; Konen forblev ilive (J. K. Dahl). 2 kunstige Forløsninger af Moderkagen, den ene ved Livmoderbristning, hvoraf Moderen døde (omtalt ovenfor); i det andet Tilfælde forblev Moderen ilive. Ialt 27 obstetriciske Operationer, hvoraf i indre Søndhordland 4, i ytre Søndhordland 2, i indre Hardanger 6, i ytre Hardanger 3, i Vos 1, i søndre Midthordland 2, i nordre Midthordland 5, i indre Nordhordland 2, i ytre Nordhordland 2.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Indre Søndhordland	312	149	27	21	1	17
Ytre —	472	208	63	28	13	34
Indre Hardanger	229	125	19	12	2	12
Ytre —	320	154	38	9	-	9
Vos	285	118	24	9	-	12
Søndre Midthordland	351	194	36	40	1	10
Nordre —	497	252	72	45	9	23
Indre Nordhordland	491	209	58	20	2	24
Ytre —	394	230	61	25	2	37
Søndre Bergenhus Amt	3 351	1 639	398	209	30	178

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 70.

Selvmordere . . . . . 8.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 712 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 48,91. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 8,4, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,1; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 7,8, og Antallet af Børn, døde i Alderen under 10 Aar, = 1 : 2,7. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger nærmere Oplysninger om 9, af hvilke 2 kunne sees ikke at være omtalte i ovenstaaende af Prestelisterne uddragne Tabel; der kjendes altsaa ialt 32 Døde paa Barselseng; af hine 9 døde 3 af Bristning af Livmoderen, 1 sandsynligvis af Barselfeber 8—10 Dage efter Tangforløsning, 1 af Barselfeber, 1 af besværlig Fødsel, 1 af Blødning fra Livmoderen paa Grund af tilbageholdt Moderkage, og 2 uforløste; hos den ene var der forsømt Tverleie; der gjordes forgjæves Vendingsforsøg, hvorefter videre Forløsningsforsøg negtedes; hos den anden var der Bækkensneverhed, der anlagdes forgjæves Tang og videre Indgreb tillodes ikke. Foruden disse ere ifølge Presternes Opgaver endnu 7 døde uforløste. Ialt døde saaledes 9 uforløste, af hvilke Dødsfald 6 indtraf i ytre Søndhordlands, 1 i søndre Midthordlands og 2 i nordre Midthordlands Distrikt.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 233 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaarsager vare: Nervefeber (26), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 24), Svindsot (24), Spedalskhed (20), Kræft (14), Lungebetændelse (12).

Veirliget. Til Oplysning om de meteorologiske Forhold inden Amtet ere sammenstillede herhenhørende Iagttagelser, meddelte af Distriktslægerne i ytre Søndhordland (for Lervik paa Stordøen) og i indre Nordhordland (for Haus).

	Lervik.			Haus.			Haus.			Lervik.			
	Temperatur (Reaumur).						Barometerstand i engelske Tommer.			Dage med Regn	Dage med Sne.	Skyede Dage.	Klare Dage.
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Höiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.				
Januar . . .	+ 0,35	+ 5,5	÷ 8,5	÷ 1,51	+ 4	÷ 12	29,45	30,1	28,3	10	8	5	8
Februar . .	÷ 1,45	+ 3,5	÷ 9	÷ 3,29	+ 4	÷ 10,5	30,01	31	28,9	6	8	6	8
Marts . . .	+ 0,48	+ 6	÷ 6,5	÷ 0,12	+ 7	÷ 4,5	30,09	30,8	29	2	4	9	16
April . . .	+ 4,20	+ 12,5	÷ 2,5	+ 4,26	+ 13	0	30,26	30,8	29,7	14	2	2	12
Mai	+ 8,09	+ 19	+ 1	+ 8,14	+ 18	+ 0,5	30,01	30,6	29,1	14	1	7	9
Juni	+ 7,87	+ 14	+ 1	+ 8,31	+ 16	+ 3	30,29	30,6	29,8	12	-	3	15
Juli	+ 10,91	+ 22	+ 4	+ 10,85	+ 19	+ 5	29,98	30,5	29,4	18	-	3	10
August . . .	+ 10,79	+ 17	+ 4	+ 10,71	+ 16	+ 4,5	29,94	30,3	29,4	14	-	8	9
September .	+ 9,49	+ 18	+ 2,5	+ 7,05	+ 16,5	+ 4	30,31	30,7	29,4	18	-	2	10
Oktober . .	+ 4,25	+ 13	÷ 2,5	+ 2,18	+ 11	÷ 4,5	29,79	30,8	28,6	10	2	3	16
November .	+ 3,37	+ 8	÷ 2,5	+ 2,0	+ 7	÷ 4,5	29,91	30,6	28,5	14	2	7	7
December .	+ 3,41	+ 7	÷ 3,5	+ 2,56	+ 6,5	÷ 5	30,23	30,6	28,6	18	3	5	5
Aaret	+ 5,15	+ 22	÷ 9	+ 4,26	+ 19	÷ 12	30,02	30,8	28,3	150	30	60	125

Vinteren var paa de fleste Steder koldere end almindeligt, Vaaren og Forsommeren i Almindelighed kold og fugtig; kun fra indre Søndhordland og ytre Nordhordland beskrives den som tildels smuk og drivende, dog var i indre Nordhordland Forsommeren mindre regnfuld end sædvanligt; Eftersommeren var for det Meste mild og regnfuld, paa Vos kold og fugtig, i indre Nordhordland urolig, tildels stormende, regnfuld; Høsten var tør og mild; i sidste Kvartal ialmindelighed smukt Veir undtagen langs Havkanten, hvor der i November og især i de sidste Dage af December herskede stormende Veir. Frugthøsten var daarlig, Høhøsten god, i søndre Midthordland bedre end almindeligt; Kornet bjergedes godt og gav sædvanligt Udbytte, Poteteshøsten var derimod særdeles mislig paa Grund af Tørraadenhéd. Paa Vos og i indre Nordhordland fortæredes ligesom i det foregaaende Aar Løvet paa de fleste Træer af Insekter og Larver.

Levemaade og **hygiæniske Forhold.** I indre Søndhordland beskrives Levemaaden som daarlig, især for Husmands- og Inderstklassen; Sild, Fisk, Melspiser og Poteter ere saagodtsom de eneste Næringsmidler; Kjød nydes sjelden og selv hos Gaardmænd og større Husmænd nydes sjelden Smør udenfor de store Høitider, da det ellers gjøres i Penge. Gaardsdriften gaar her tilbage, da Arbeidet ei lønner sig, og Lysten til at udvandre til Amerika tiltager; Sildefisket bragte liden Indtægt i 1865, kun Skovdrift og Bygning af Jægtefartøier drives med stor Kraft, saa at Skovene ødelægges og Distriktet om faa Aar befrygtes at ville være skovbart. Boligerne ere usle og usunde, Dyr bebo Kjelderen under den af Mennesker beboede Stue, alt Affald og alle menneskelige Excreta kastes lige udenfor Stuedøren under aaben Himmel. Kogeovne bruges til stor Skade; Tømmeret i Stuen raadner derved snart og Helbreden lider (J. Dahl). I søndre Midthordland skildres Forholdene med lysere Farver; Vaarsildfisket var godt, Sommersildfisket gav ogsaa ret godt Udbytte, de nyere Huse ere større og hensigtsmæssigere indrettede end tidligere, Sandsen for Renlighed er vakt paa mange Steder; Kaffe drikkes ei i større Mængde, derimod Øl. Brændevinsdrik er baade i dette Distrikt og paa Vos meget indskrænket undtagen ved Juletider, hvor det drikkes mere end tilbørligt. I ytre Nordhordland spores kun smaa Fremskridt i hygiænisk Henseende og Grunden hertil tilskrives for den største Del Fruentimmernes ringe Oplysning. Distriktslægen anser det ogsaa for spildt Umage at forsøge at virke paa de ældre Folk, hvoraf Formandskabet og Sundhedskommissionen nu bestaa; den yngre Generation og den opvoxende Slægt og dennes Opdragere, Skolelærerne, maa bearbeides, dersom noget skal opnaaes i hygiænisk Henseende.

Fattigsygepleien anføres at være utilstrækkelig i ytre Søndhordland og indre Nordhordland og tildels i Manger af ytre Nordhordland, hvor den dog er bedre nu end før. For Fattigvæsenets Regning tilsaaes:

i indre	Søndhordland	af	Distriktslægen .	14 Syge.
i ytre	—	-	—	31 —
i indre	Hardanger	-	—	28 —
i ytre	—	-	—	25 —
i	Vos	-	—	63 —

i søndre Midthordland	af Distriktslægen	24	Syge.
i nordre —	- —	19	—
i —	— - en Privatlæge		
for Aarstads Kommunes Regning		51	—
indre Nordhordland	af Distriktslægen	14	—
	tilsammen	269	Syge.

Fra ytre Nordhordland er Antallet af fattige Syge ikke opgivet. Medikamentudgiften er for ytre Søndhordlands Distrikt opgivet til 18 Spd. 79 Skilling. I indre Søndhordland benyttes de i Skonevig og Etne ansatte Jordemødre lidet; saaledes havde de ifølge Opgave til Distriktslægen i Aarets Løb betjent henholdsvis 10 og 25 Barselkoner (i Skonevig udgjorde de Fødendes Antal i 1865 efter Prestelisterne 88 og i Etne 76); i Vikebygd er der ansat Jordemoder i 1865. I Kvindherred i ytre Hardanger er en Jordemoderpost oprettet, men endnu ikke besat, ligesaa en i Annexerne til Sund i søndre Midthordland.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i indre Søndhordlands Distrikt 7, hvoraf i Skonevig 3, i Etne og Fjælberg, i hver 2; i ytre Søndhordland 6, hvoraf i Stordøen og Tysnæs, i hver 2, i Fitje og Findaas, i hver 1; i indre Hardanger 7, hvoraf i Røldal 3, i Kinservik og Ulvik, i hver 2; i ytre Hardanger 8, hvoraf i Kvindherred 3, i Strandebarm og Varaldsø 2, i Vikør 2, i Jondal 1; i Vos 3 Møder i Herredet af samme Navn; i søndre Midthordland 11, hvoraf i Os og Sund, i hver 4, i Fuse 3; i nordre Midthordland 6, hvoraf 2 i Dom- og Korskirkesognets Landdistrikt, 1 i hvert af de øvrige Herreder, Aarstad, Fane, Askøen og Fjæld; i indre Nordhordland 14, hvoraf i Haus og Hammer, i hver 5, i Hosanger 4; i ytre Nordhordland 4, hvoraf i Manger 3, i Lindaas 1. I alle Sundhedskommissionerne omhandledes Lovudkastet til Forandring i Kvaksalverloven og Erklæring afgaves. Gjenstande for Forhandlinger eller Foredrag i Møderne vare blandt andet i indre Hardanger Fnat, dens skadelige Følger og dens Behandling; i denne Anledning opfordredes Skolekommissionen til at paabyde, at Børn, der lede af Fnat, udvistes fra Skolen for at underkastes Behandling. I Røldal foredroges en Rundskrivelse fra Bergens Sundhedskommission angaaende formentlige Mishigheder ved Tilvirkning af Gammelost. Fremdeles paa Vos og i Os i søndre Midthordland samt i indre Søndhordland handledes om Forholdsregler mod epidemiske og smitsomme Sygdomme, fornemmelig Nervefeber; paa sidstnævnte Sted nedsattes en Kommitte, der udarbeidede Forslag til saadanne Forholdsregler, hvilke uddeltes til de ansatte Tilsynsmænd og senere vedtoges af Kommissionen. I indre Nordhordland omtaltes de Beslutninger, der ere fattede af Amtsformandskaberne i søndre og nordre Bergenhus og i Romsdals Amt med Hensyn til Spørgsmaalet om Kvindens tidsmæssige Uddannelse samt de Oplysninger, den nedsatte Kommitte i den Anledning ønsker indhentede fra Bygdelagene; de af samtlige Sundhedskommissioner i samme Distrikt anbefalede Sundhedsregler ere i et Antal af 1 000 Exemplarer uddelte i Distriktet. I Strandebarm og Vikør i ytre Hardangers Distrikt pleiedes Forhandlinger om Forslag til lovmæssige Forskrifter vedkommende Sundhedsvæsenet, hvilke forkastedes. De for Fjælds, Askøens og Aarstads Herreder af nordre Midthordlands samt for Findaas af ytre Søndhordlands Distrikt udarbeidede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation. I Dom- og Korskirkens Landsogne af samme Distrikt bleve 2 Udkast til Sundhedsforskrifter vedtagne af Sundhedskommissionerne, nemlig et særskilt for Sandvigen og et for det øvrige Landsogn; de ere endnu ikke vedtagne af Kommunebestyrelsen. I Fane blev Sundhedskommissionens Forslag til Sundhedsforskrifter ikke vedtaget af Kommunebestyrelsen, som indskrænkede sig til at lade det trykke og fordele omkring i Herredet.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i indre Søndhordlands	Lægedistrikt	139
i ytre —	—	343
i indre Hardangers	—	143
i ytre —	—	306
i Vos	—	205
i søndre Midthordlands	—	209
i nordre —	—	336
i indre Nordhordlands	—	409
i ytre —	—	244
	tilsammen	2 334

I Etne i indre Søndhordland vaccineredes kun et Barn, da en Mængde vare vaccinerede og revaccinerede under Børnekoppeepidemien 1864; i Vikebygd vaccineres kun hvert andet Aar. I enkelte Kredse i ytre Søndhordland, indre Hardanger, søndre Midthordland og Nordhordland vaccineredes ikke. I Laxevaag, Dom- og Korskirkesognets Landdistrikt samt i Aarstads Sogn af nordre Midthordland vaccinerede Distriktslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, den ene over en Mand, der var druknet, den anden over et i Dølgsmaal født uægte Barn, der var kvalt af Moderen, 3 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig 1 angaaende en Kvinde, der var mistænkt for at have født i Dølgsmaal, 1 angaaende hvorvidt en Krøbling, der var idømt Straf af Vand og Brød, kunde udholde samme, og 1 om hvorvidt en til Strafarbeide domfældt diegivende Kvinde strax kunde indsendes til Strafanstalten.

Antallet af **Sindssyge**, der ere opgivne som forpleiede

for Amtskommunens Regning udgjorde ved Aarets Udgang, foruden de i Sindssygeanstalter Indlagte:

i indre	Søndhordlands	Distrikt	7
i ytre	—	—	9
i indre	Hardangers	—	11
i ytre	—	—	13
i	Vos	—	10
i søndre	Midthordlands	—	2
i nordre	—	—	9
i indre	Nordhordlands	—	7
i ytre	—	—	10
		tilsammen	78

Som forpleiede for vedkommende Fattigkommunes Regning nævnes i indre Hardanger 1, i ytre Hardanger 3, i indre Nordhordland 6. I indre Søndhordland forpleiedes 2 for privat Regning.

Af **Badeindretninger** omtales 4 private Badehuse i indre Søndhordland, 1 Søbad og 1 Styrtebad ved Arne Fabrik i indre Nordhordland samt Badeanstalten ved Lungegaardsvandet ved Bergen.

Et nyt privat **Sindssygeasyl** er anlagt og aabnet paa Møllendal i Aarstads Sogn ved Bergen.

Apotheker og **offentlige Sygehuse** findes ikke i dette Amt.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Indre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Fjælberg. 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
2. Ytre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Stordøen. 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
3. Indre Hardangers Distrikt: 1 Læge, boende i Kinservik. 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Ytre Hardangers Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Strandebarm, en i Kvindherred. 2 Jordemødre og 2 Poster ledige; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Vos Distrikt: 1 Læge, boende paa Vossevangen. 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Søndre Midthordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Os. 2 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
7. Nordre Midthordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Bergen; Aarstads Sogn har sin egen Fattiglæge, der bor paa Lungegaardshospitalet. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Indre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Haus. 2 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
9. Ytre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Lindaas. 1 Jordemoder; 9 Hjelpevaccinatører.

XIII. Bergens By.

Bergens By, der udgjør et Stadsphysikat, havde den 31te December 1865 en Folkemængde af 27 703 Indbyggere; Byterritoriets Fladeindhold udgjør 0,01 norske Quadratmile.

Sundhedstilstanden var i dette Aar meget bedre end i de nærmest foregaaende. Sygeligheden var i de første og tildels sidste Maaneder noget større end i den øvrige Del af Aaret, hvilket fornemmelig gjælder om de catarrhalske Sygdomme, som igjennem hele Aaret var de forherskende.

Dödeligheden. De Dødes Antal udgjorde i Stadsphysikatet 554, hvilket er 20,0 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Ende. Medregnes ligesom i de foregaaende Aarsberetninger til de Dødes Antal i Stadsphysikatet Antallet af de Døde i de udenfor Byen liggende Stiftelser, Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1 for Spedalske, hvilket udgjorde 46, bliver det samlede Antal 600, hvilket er $12{,}_{54}$ pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da sammesteds døde 686, og $11{,}_{50}$ pCt. mindre end i 1863, da der døde 678. For at sammenligne de Dødes Antal med Middeltallet af de Døde i Femaaret 1856—1860 maa man, da de i Medicinalberetningerne for dette Tidsrum meddelte Opgaver omfatte samtlige Døde i Bergens Stiftsprovsti, til det ovenanførte Tal lægge Antallet af de Døde i Aarstads Sogn samt Domkirkens og Korskirkens Landsogne (det sidste med Forstaden Sandvigen), der tilhøre nordre Midthordlands Lægedistrikt og søndre Bergenhus Amt. Antallet af de Døde i

nævnte Sogne i 1865 udgjorde 63; Summen 663 er 3,35 pCt. mindre end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1856—1860, der udgjorde 686.

Sygdomskonstitutionen siges ogsaa i dette Aar at have beholdt det adynamiske Præg, dog maaske ikke saa udpræget som i de nærmest foregaaende Aar, hvilket fornemmelig maa gjælde om den sidste Del af Aaret. Til Belysning at de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst hidsættes følgende Fortegnelse efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger indsendte maanedlige Lister:

	Hele Aaret.														
	ialt anmeldt.	deraf døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	127	16	121	11	12	6	11	6	11	13	5	13	14	8	11
Simpel Feber	618	1	613	61	59	49	54	41	71	47	33	41	52	62	43
Barselfeber	30	8	25	11	1	3	1	1	4	1	1	-	1	-	1
Vandkopper	121	-	121	15	14	13	13	3	17	5	8	4	6	6	17
Skarlagensfeber	15	2	15	8	1	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	104	3	104	12	12	13	10	13	8	7	3	4	5	6	11
Roseola	14	-	14	2	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Kighoste	14	-	14	7	1	-	3	-	-	-	-	3	-	-	-
Strubehoste	24	12	24	-	3	4	1	-	-	1	2	3	2	4	4
Diphtherisk Svælgbetændelse	165	28	165	11	6	19	13	15	28	12	4	18	13	10	16
Kusma	43	-	43	2	6	10	11	2	7	1	1	1	2	-	-
Forkjølelsesfeber	784	-	784	82	113	91	52	53	44	25	12	56	110	87	59
Catarrher	167	-	167	11	12	42	12	4	26	8	1	1	5	35	10
Bronchit	544	12	544	88	53	72	32	39	22	15	13	28	63	63	56
Lungebetændelse og Pleurit	153	15	153	9	27	17	16	11	13	7	11	6	13	12	11
Gigtfeber	112	1	111	10	8	12	9	11	13	5	4	2	4	15	18
Koldfeber	7	-	7	1	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	2
Blodgang	8	-	8	-	-	-	-	4	-	1	-	-	1	-	2
Cholerine	304	11	304	3	9	16	10	12	18	57	84	43	26	19	7
Diarrhoe	928	5	921	75	67	61	74	65	46	75	77	103	96	103	79
Tilsammen	4 284	114	4 260	420	409	431	329	281	328	280	259	326	414	431	352
Antal anmeldende Læger				14	15	15	13	10	10	10	9	11	12	11	11

Nervefeber forekom sjeldnere end i de 2 foregaaende Aar. Ialt opføres 127 Tilfælde at være komne under Behandling, af hvilke 16 endte dødeligt; paa Dødsanmeldelserne angives 18 at være døde af Nervefeber. Til Oplysning om Sygdommens Hyppighed i de senere Aar hidsættes følgende Opgave:

i 1860	— 83	Behandlede,	18 Døde,
i 1861	— 144	—	25 —
i 1862	— 154	—	16 —
i 1863	— 175	—	22 —
i 1864	— 205	—	22 —
i 1865	— 127	—	18 —

Af de 127 Angrebne indkom paa Byens Sygehus 49; af 53 Udskrevne vare 7 døde; paa Tugthusets Sygestuer indlagdes 6, der helbredes. Af simpel Feber er opgivet 618 behandlede Tilfælde, hvoraf 40 paa Byens Sygehus med 1 Dødsfald, 5 paa Tugthuset.

Barselfeber viste sig næsten ligesaa hyppigt som i det foregaaende Aar, men mindre ondartet. Der anmeldtes fra Lægernes Praxis i Byen 25 Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt; desuden forekom paa Fødselsstiftelsen, hvor der i Aarets Løb forefaldt 82 Fødsler, 5 Tilfælde med 2 Dødsfald, det ene efter en Eklampsi med Vatersot, Tvilligfødsel og dobbelt Tangforløsning. Af andre Barselsygdomme forekom paa Fødselsstiftelsen 3 Tilfælde af Barselkramper, hvoraf det ene ovenfor omtalte endte dødeligt ved Barselfeber, samt 1 Tilfælde af Barselmani og 1 af Thrombose af Vena cruralis.

Vandkopper forekom gjennem hele Aaret; ialt anmeldtes 121 Tilfælde.

Skarlagensfeber var lidet udbredt; ialt anmeldtes 15 Angrebne, hvoraf 2 døde; (i 1864 anmeldtes 87 behandlede Tilfælde og 13 døde). Fra Juni Maaneds Begyndelse iagttoges intet Tilfælde af Sygdommen.

Af **Mæslinger** anføres 2 Tilfælde.

Rosen var ikke usædvanlig, fornemmelig i de første 5 Maaneder; ialt anmeldtes 104 Tilfælde med 3 Dødsfald foruden 1 uden det tilsvarende Antal Behandlede. Paa Byens

Sygehus forekom 4 Tilfælde. Af **Roseola** anmeldtes 14 Tilfælde.

Kighoste viste sig yderst sjelden; af de anmeldte 14 Tilfælde forekom 7 i Januar Maaned.

Diphtheriske Sygdomme. **Svælgdiphtherit** angives nu at henhøre til Byens stationære Sygdomme (O. Heiberg). Der anmeldtes 165 Tilfælde, hvoraf 28 med dødelig Udgang; ialt kjendtes 33 Dødsfald. (I 1864 opgaves 97 Tilfælde og 23 Dødsfald). Af **Strubehoste** omtales 24 Tilfælde, hvoraf 12 endte dødeligt, og ialt anmeldtes 19 Dødsfald.

Kusma forekom sporadisk.

Af **catarrhalske Sygdomme**, saasom Forkjølelsesfeber, simpel Svælgbetændelse, akut Laryngit og Bronchit, ere i dette Aar for Sundhedskommissionen anmeldt 1 495 Tilfælde eller 34,9 pCt. af samtlige opgivne akute Sygdomstilfælde (4 284). I foregaaende Aar anmeldtes 1 418. Af akut Bronchit alene opføres 544 behandlede Tilfælde med 12 Dødsfald. Ialt er anmeldt 14 Dødsfald af akut Bronchit, 1 af Laryngit.

Af **Lungebetændelse** og **Pleurit** er paa den ovenfor indtagne Liste opført 153 Tilfælde med 15 Dødsfald; af dette Antal indkom paa Byens Sygehus for Lungebetændelse 23, hvoraf 3 døde, for Pleurit 8, hvoraf 1 døde, paa Tugthusets Sygestuer for Lungebetændelse 1, for Pleurit 1. Ialt opgives 20 Dødsfald af Lungebetændelse og 8 af Pleurit.

Hjernebetændelse er opført som Dødsaarsag hos 16, akut Hjernevatersot hos 10, Konvulsioner i Barnealderen hos 20, tilsammen 46.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber er anmeldt 112 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; desuden nævnes 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af de Anmeldte behandledes paa Sygehuset 1, paa Tugthuset 1. Chronisk Rheumatisme siges af en Læge, der behandlede 257 Tilfælde, at forekomme meget hyppigt (Jürgensen).

Af **Koldfeber** anmeldtes 7 Tilfælde.

Akute **gastriske Sygdomme** forekom i dette Aar meget hyppigt. Af **Diarrhoe** anmeldtes 928 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald; desuden forekom 13 Dødsfald, uden at det tilsvarende Antal Behandlede er opgivet. Af **Cholerine** nævnes 304 Tilfælde med 11 Dødsfald foruden 4 uden det tilsvarende Antal Behandlede. For **Blodgang** behandledes 8 Personer.

Af **Skjørbug** nævnes 6 Tilfælde, hvoraf 2 indtraf paa Tugthuset og 4 paa Lungegaardshospitalet.

Syphilis. Over de paa Byens Sygehus og Lungegaardshospitalet behandlede Tilfælde, der for en stor Del indkomme fra de bergenhusiske Amter, giver hosstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaaede helbredede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Middeltid af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
		Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.			
Byens Sygehus	8	46	24	22	16	24	6	44	10	66
Lungegaardshospitatet	-	4	1	3	1	2	1	2	2	129
tilsammen	8	50	25	25	17	26	7	46	12	69

Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde paa Byens Sygehus, udgjorde Forpleiningsdagenes Antal 1 935 for 25 Udskrevne eller 77 for hver. Behandlingen ledes i det Væsentlige i Overensstemmelse med von Bärensprungs Methode. Udenfor Sygehusene nævnes 34 Behandlede, hvoraf 11 med primære, 16 med sekundære og 7 med tertiære Tilfælde. 2 Dødsfald af Syphilitiske omtales. Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives 92 behandlede Tilfælde, hvoraf 36 (9 Mænd og 27 Kvinder) paa Byens Sygehus.

Hudsygdomme. For **Fnat** har et ualmindeligt stort Antal været behandlet. Da nemlig foregaaende Aars Erfaring havde vist, at de til Exercitie fra Landet indkommanderede Soldater som oftest vare beheftede med denne Sygdom, som let forplantedes ved deres uundgaaelige Samkvem med Byens Beboere, blev paa Sundhedskommissionens Foranledning Soldaterne undersøgte, eftersom de ankom, og de af Sygdommen Angrebne indlagte paa Sygehuset, hvor der ialt behandledes 401. Desuagtet viste Sygdommen sig hos usædvanligt mange af Byens Befolkning, især hos Folk fra Landet og Børn. Ialt anmeldtes 477. **Skurv** omtales som ikke usædvanlig, især hos Børn af den lavere Klasse. Paa Byens Sygehus behandledes 6 Tilfælde af Skurv, 5 af chronisk Eczem og 2 af Psoriasis.

Af **Spedalske** forpleiedes ved Udgangen af 1864 i Pleiestiftelsen No. 1 270; der indkom 36 i Aarets Løb, 35 døde, 2 bleve hjemsendte; Belægget ved Udgangen af 1865 ud-

gjorde altsaa 269. Paa St. Jørgens Hospital forpleiedes 80 ved Udgangen af forrige Aar, 1 indkom, 8 døde; Belægget ved Aarets Udgang udgjorde 73. Paa Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt laa 40 tilbage fra det foregaaende Aar, 16 indkom, 3 udskreves helbredede, 1 i Bedring, 6 udskreves uhelbredede, hvoraf 1 undveg, og 3 overflyttedes til Pleiestiftelsen No. 1; 1 døde; Belægget ved Udgangen af 1865 udgjorde 45; paa Pleieafdelingen vare 48 tilbageliggende fra 1864, 5 indkom, tilsammen 53, hvoraf 15 hørte hjemme i Stavanger Amt, 37 i nordre Bergenhus Amt og 1 i søndre Trondhjems Amt; 1 overflyttedes til Pleiestiftelsen No. 1, 1 forlod Hospitalet uden Tilladelse, 10 døde; 41 laa tilbage ved Aarets Slutning. Lungegaardshospitalets samlede Belæg af Spedalske ved Udgangen af 1865 udgjorde saaledes 86*), og tilsammen i de nævnte 3 Indretninger fandtes 428 Spedalske. I Bergens By var det kjendte Antal af Spedalske saavel ved Aarets Begyndelse som dets Slutning 12, idet 1, der var overseet ved tidligere Tællinger, kom til, og 1 blev indlagt i Stiftelse. Om de paa Lungegaardshospitalet og paa Pleiestiftelsen No. 1 døde 46 Spedalske oplyses, at 30 døde som en ligefrem Følge af Spedalskheden, 6 af Nervefeber, 2 af Hjernebetændelse, 2 af Vatersot, 1 af Cholerine, 1 af Diarrhoe, 1 af Lungebetændelse, 1 af Mavebetændelse, 1 af Hjertefeil og 1 af Lungetæring. Det samlede Antal af døde Spedalske i de omhandlede 3 Stiftelser udgjør efter det Foregaaende 54.

Kjertelsyge forekom meget almindeligt. Der er anmeldt 6 Dødsfald af Scrophulose og 2 af Rachitis.

Svindsot. Den efter Lægernes Dødsanmeldelser sammendragne Fortegnelse over Dødsfald i Bergens By indeholder, naar de døde Spedalske paa Stiftelserne medregnes, Opgave over 584 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; heraf sees Svindsot at have foraarsaget Døden hos 69 eller $11{,}_8$ pCt.; fraregnes de døde Spedalske, bliver Forholdet $13{,}_0$ pCt. (I det foregaaende Aar var Forholdet henholdsvis $9{,}_6$ pCt. og $10{,}_4$ pCt.)

Af **Vatersot** er opgivet 10 Dødsfald, af Brights Sygdom 9, tilsammen 19.

Kræft er anmeldt som Dødsaarsag hos 13, deraf hos 1 i Livmoderen, hos 1 i Brystet.

Af **Blegsot** behandlede 6 Læger 43 Tilfælde; af 22 Syge vare 9 under 15 Aar. Som lidende af **Cardialgi** opgive 7 Læger 142 Personer; af 100 Behandlede vare 33 af Mand-, 67 af Kvindekjøn; af 74 vare 6 under, 68 over 15 Aar.

Ormetilfælde siges at være meget almindelige.

Drankersygdomme. For Delirium tremens behandledes 3 Personer, for Alcoholismus chronicus 1; 1 er anmeldt død.

For **Sindssygdom** indkom paa Byens Sygehus 2 Mænd og 2 Kvinder, tilsammen 4, hvoraf 1 udskreves helbredet, 2 uhelbredede og 1 laa tilbage ved Aarets Udgang; Alle lede af Melancholi. For Sindssygeasylernes Vedkommende henvises til den paa Tabel II optagne Liste.

Forgiftninger. Af en Læge omtales 3 Tilfælde af Forgiftning med Kuldamp, der helbrededes. Desuden forekom flere Tilfælde af Forgiftning efter Nydelse af Gammelost; alle de Angrebne helbrededes.

En mærkelig Tilbøielighed til **Benbrud** bemærkedes hos en kakektisk Person, der brækkede høire Kraveben ved at trykke med Fingeren haard mod en Uhrskive; 2 Maaneder senere brækkede han venstre Overarm, da han tog fat med Haanden, idet han gled i en Trappe. 20 Aar gammel brækkede han i kort Tid 3 Gange høire Overarm. Alle disse Brud ere dog tilhelede i sædvanlig Tid (Lehmann).

Af **chirurgiske Operationer** foretoges paa Sygehuset: 2 Amputationer af Laaret, 4 af Læggen, 1 af Tommelfingeren, 2 Exartikulationer af Fingre, 1 Borttagelse af Brystkjertelen, 1 af Læbekræft, 3 af Lipomer og andre Svulster, 2 Paracenteser af Underlivet, 3 Operationer for Polypus uteri, 1 for Polyp i den ydre Øregang, 1 for Polyp i Næsen, 7 Tenotomier, 6 Operationer for Vandbrok ved Punktion, 2 Operationer for Fistula vesico-vaginalis, 1 forceret Dilatation af Sphincter ani. 4 Extractiones cataractae, 2 Extractiones lineares cataractae, 16 Iridektomier, 1 Operation for Skelen og 1 for Ektropium. Som foretagne udenfor Sygehuset omtales: 2 Exartikulationer af Fingre, 1 Borttagelse af en fibrøs Svulst, 1 Borttagelse af et canerøst Saar paa Tungespidsen, 4 af Tumores cystici, 1 af den forreste Væg af Antrum Highmori og Lukning af Aabningen ved plastisk Operation, 1 Operation for vansirende Ar, 1 for Hygroma patellae, 1 Borttagelse af Polypus uteri, 2 af Næsepolyper, 1 af Tungepolyp, 1 Tenotomi, 3 Operationer for Haremund, 5 for Ranula, 1 Herniotomi, 1 Aabnen af Knæhulens Ledkapsel, 3 Iridektomier og 1 Operation for Skelen. Foruden disse Operationer anføres en Extraktion af et i 20 Aar i Skeden tilbageholdt ringformet Trœpessarium hos en 82 Aar gammel Kone; da et lidet Segment af dette var raadnet bort, fremkaldte den tilbageliggende Del betydelige Smerter; paa Grund af Skedens Sneverhed maatte man dele Pessariet i flere Stykker for at faa det ud (Jürgensen).

Af **obstetriciske Operationer** foretoges paa Fødselsstiftelsen: 3 Tangforretninger paa Grund af Barselkrampe, de to paa Tvillinger; den ene af Mødrene kom sig, 2 Børn kom

*) I den af Overlægen for den spedalske Sygdom afgivne Aarsberetning for 1865 er Antallet af tilbageliggende Spedalske paa Lungegaardshospitalet angivet at være 83.

levende til Verden, 1 var dødfødt; 1 Vending med paafølgende Udtrækning paa Grund af skjævt Hovedleie med fremfalden Arm, forliggende Moderkage og Fremfald af Navlesnoren; Moderen forblev ilive, Barnet var dødfødt; 4 Udtrækninger, 2 paa Grund af svag Puls i Navlesnoren, 1 paa Grund af Blødning hos Konen, 1 fordi Fosterets Hage kom bag Symphysis pubis; Mødrene forbleve ilive, 1 Barn var dødfødt. 1 Reposition af fremfalden Arm; 2 Gange Sprængning af Hinderne paa Grund af svage Veer. Af Lægerne i Byen opgives at være udførte: 24 Tangforretninger; Indikationerne vare: for 14 Vemangel eller Vesvækkelse, i 2 af disse Tilfælde tillige med noget trange Bækkenforholde, for 5 Bækkensneverhed, for 3 fremfalden Navlesnor, for 1 Barselkrampe; for 1 er Indikationen ikke opgivet; Udfaldet er angivet for 12 Mødre, der forbleve ilive, og for 13 Børn, hvoraf 2 vare dødfødte. 6 Vendinger, nemlig 3 ved Tverleie, 1 ved forliggende Moderkage; for 2 er Indikationen ikke angivet; 4 Mødre forbleve ilive, 1 Barn levede, 3 Børn vare dødfødte; angaaende 2 Mødre og 2 Børn er Udfaldet ikke oplyst. 1 Udtrækning ved Sædefødsel ved Hjelp af Hager; Udfaldet ikke oplyst. 1 Reposition af fremfalden Arm; Moder og Barn forbleve ilive. Ialt opgives saaledes 43 obstetriciske Operationer udførte af 9 Læger.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel efter Opgave fra Stiftsprovstiet:

	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Bergens Stadsfysikat	928	600	134	120	8	51

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 7.
Selvmordere . . . . . 6.

Overskuddet af Fødte over Døde udgjorde altsaa 328 og Forholdet mellem begge var = 100 : 64,6. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 6,9 og til samtlige Døde = 1 : 4,5. Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 5, og Antallet af døde Børn under 10 Aar forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 2,4. — Ifølge Prestelisterne ere 8 døde paa Barselseng; af Lægernes Beretninger kunne 9 sees at være døde paa Barselseng, hvoraf 8 ved Barselfeber; for 1 er Dødsaarsagen ikke opgivet.

Foruden de 54 Spedalske, der døde paa Stiftelserne i Byen og dens Nærhed, haves fra Lægerne Opgave over 530 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; af disse vare de hyppigste Dødsaarsager følgende: Svindsot (69), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 52), Hjernebetændelse, akut Hjernevatersot og Konvulsioner i Barnealderen (tilsammen 46), Alderdomssvaghed (33), Cholerine og Diarrhoe (33), chronisk Bronchit (24), Atrophi hos Børn (23), Lungebetændelse (20), Enteritis (20).

Veirliget. Stadsfysikus Heiberg meddeler følgende Oversigt over Aarets meteorologiske Forholde efter Observationer anstillede paa Lungegaardshospitalet:

	Temperatur (Reaumur).			Barometerstand (i Milimeter).			Regnhøide i Decimaltommer.	Antal Regndage.
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.		
Januar . . .	÷ 0,°7	+ 6,°2	÷ 10,°5	744,2	756,0	720,6	5,61	11
Februar . . .	÷ 1,3	+ 3,3	÷ 9,4	59,5	79,1	33,5	4,12	11
Marts . . .	+ 0,7	+ 6,7	÷ 7,2	57,9	73,7	37,4	0,22	5
April	+ 5,1	+ 13,5	÷ 1,6	61,5	73,2	51,9	4,29	18
Mai	+ 9,3	+ 20,8	+ 0,4	56,7	67,3	38,4	3,52	18
Juni	+ 9,4	+ 14,5	+ 3,3	62,2	70,0	52,0	2,44	11
Juli	+ 11,7	+ 23,1	+ 5,4	52,2	67,9	43,5	5,23	21
August . . .	+ 11,9	+ 17,0	+ 6,5	55,4	64,3	44,6	4,50	16
September . .	+ 10,4	+ 16,7	+ 3,0	63,3	73,0	44,9	5,72	22
Oktober . . .	+ 4,4	+ 12,1	÷ 2,1	53,1	75,4	27,2	2,60	11
November . .	+ 3,6	+ 8,7	÷ 2,8	54,9	70,1	25,0	3,90	16
December . .	+ 3,8	+ 6,9	÷ 3,9	761,6	777,9	730,0	5,87	18
Hele Aaret	+ 5,°69	+ 23,°1	÷ 10,°5	756,87	779,1	720,6	48,02	178

Middeltemperaturen i dette Aar har været omtrent 1 Grad høiere end i 1864; Middelbarometerstanden lidt lavere ($\frac{1}{2}$ Milim.) De første Maaneder vare temmeligt kolde med en mere end sædvanlig Mængde Sne og oftest klar Luft. Foraaret holdt sig længe koldt med foranderligt Veir; Sommeren for den største Del kjølig, men Regnmængden noget mindre end sædvanligt. I Oktober indtraadte Kulde og klar Luft, November og December vare milde og regnfulde.

Om de **hygiæniske Forholde** bemærkes, at der ogsaa i dette Aar er anlagt nye Kloaker, men at der i denne Henseende endnu staar Meget tilbage at udrette. Brolægningen i flere afsides liggende mindre Gader er væsentligt forbedret. Mangel af sunde Boliger for den fattige Klasse er følelig; det har flere Gange hændt, at Sundhedskommissionens Beslutninger om Indskrænkning af Beboernes Antal i et eller andet overfyldt Hus ikke har kunnet lade sig gjennemføre, fordi det ikke har været muligt at opdrive nogen anden Husleilighed for de overtallige Individer. Istedetfor en ved Aktier opført, i dette Aar nedbrændt, Arbeiderbolig for 20 Familier, skal opføres flere smaa. Byen har til enhver Tid været rigeligt forsynet med Levnetsmidler. Drikfældigheden er neppe saa stor som tidligere; Drankersygdomme synes idetmindste at være sjeldne (O. Heiberg).

Fattigsygepleien besørgedes ligesom før af 3 By- og Fattiglæger, hvoraf en tillige er Læge ved Arbeidsanstaltens Sygelokale; for Fattigvæsenets Regning behandledes i Hjemmet 163 Syge i første Distrikt; for de 2 andre Distrikter er Antallet ikke opgivet. Paa Byens Sygehus indlagdes for Fattigvæsenets Regning 351 Syge; Omkostningerne udgjorde 3 918 Spd. 18 Skill. Paa Fødselsstiftelsen indlagdes for Fattigvæsenets Regning 3 Fødende, for hvilke Udgiften udgjorde 10 Spd. 80 Skill.

I **Sundhedskommissionen** berettes at være atholdt 39 Møder. Blandt de væsentligste Foranstaltninger, som have været Gjenstand for Kommissionens Virksomhed, henhøre Forandringer af Latrinerne, som i mange Henseender vare i høieste Grad mangelfulde; det har nemlig været en gammel Uskik at lade Excrementerne gaa lige ned i underjordiske Gange, „Veiter“, som aldrig bleve eller kunde blive renoverede, saa at Skarnet opdyngedes i dem, indtil Regnvand førte det ud i Vaagen. For at fremme Sagens Gang har Sundhedskommissionens Medlemmer ofte selv delvis maattet foretage de nødvendige Undersøgelser. I Anledning af at Børnekopperne havde vist sig epidemisk paa forskjellige Steder i Landet, navnlig i Stavanger, erholdt Kommissionen af Bergenhus Fæstnings Kommandantskab Tilladelse til at benytte et, tidligere i samme Øiemed anvendt, isoleret Hus paa „Katten“ (ved Nordnæs) til heri at indlægge muligens importerede Koppesyge; samme Hus beholdtes senere som Isoleringslazareth ved muligens indtrædende Cholera. De for Byen udarbeidede Sundhedsforskrifter have i dette Aar erholdt kongelig Approbation.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde 510, af hvilke 396 vaccineredes af den offentlige Vaccinatør, Resten i Lægernes private Praxis.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over Liget af et nyfødt Barn, der var død ved Kvælning, en over Liget af et dræbt nyfødt Barn, en over Liget af et Drengebarn, der var død ved Kvælning i Sengen hos Moderen, en over Liget af en Mand, der var død efter Mishandling. 3 Erklæringer, en angaaende Svangerskab hos en arresteret Kvinde, en angaaende en Persons Sindstilstand, en angaaende et overfladisk Hugsaar i Ansigtet paa Liget af en ukjendt Mand, som var fundet i Søen.

Af **Sygehuse** og Pleiestiftelser for Spedalske fandtes: Byens kommunale Sygehus, Bergens offentlige og Rosenbergs private Sindssygeasyl, Lungegaardshospitalet, Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 samt St. Jørgens Hospital. Belægget paa de 2 sidstnævnte Stiftelser samt paa Lungegaardshospitalets Pleieafdeling er ovenfor angivet. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Bergens kommunale Sygehus under Behandling komne Tilfælde:

Febre	108
akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	46
chroniske do. i do.	25
Sygdomme i Nervesystemet	30
akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	10
chroniske do. i do.	37
Uterin- og Barselsygdomme, Menstruationsanomalier	20
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	12
Blod-, Ernæringssygdomme, Gulsot	6
chronisk eller afebril Rheumatisme	20
Læsioner	60
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	41
Kræft og Svulster overhovedet	18
Dannelsesfeil, Deformiteter	5
Ben- og Ledsygdomme	29
chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	1
Øiensygdomme	23
chirurgiske Sygdomme i Urin- og Kjønsorganerne	5
Syphilis, Bubo	47
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	40
Lateris	583

Transport	583
Epididymit, Orchit	5
Excoriationes genitalium	4
Hudsygdomme	417
Spedalskhed	1
Andre Sygdomme	3
tilsammen	1 013

Paa Lungegaardshospitalet behandledes, foruden de Spedalske, som før anført, 4 for Syphilis, samt 2 for Fnat og 2 for andre Hudsygdomme. Byens Sygehus har været stærkt belagt, hvorfor et Hus i Nærheden, der rummede 40 Senge, maatte leies og benyttes som Filialafdeling. Forpleiningsdagenes Antal paa Sygehuset udgjorde 28 618 eller 36 for hver Udskreven; Medikamentudgifterne beløb sig til 905 Spd. 103 Skill. Paa Tugthusets Sygestuer indkom 83 syge Fanger, Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 1 964 eller 23 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandledes 88; Medikamentudgifterne ved Tugthuset beløb sig til 52 Spd. 65 Skill.

Paa Bergens Fødselsstiftelse var Sundhedstilstanden i det Hele taalelig; 2 Kvinder døde af Barselfeber; 1 Barn led af Ophthalmia neonatorum og 1 Barn døde af Stivkrampe.

Ved **Badeanstalten** paa Byens Sygehus har der været taget af de Syge omtrent 5 000 Karbad og 3 000 Dampbad, af Folk fra Byen 4 835 forskjellige Slags Bad.

Byens 3 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved Svaneapotheket af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Løveapotheket af 1 examineret Medhjelper og 2 Disciple, ved Elefantapotheket af 1 uexamineret Medhjelper og 1 Discipel. Stadsfysikus afholdt 1 Medhjelperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af 17 Læger, foruden den i Byen boende Distriktslæge i nordre Midthordland, 1 uexamineret Tandlæge, 13 Jordemødre.

Fra den med Fødselsstiftelsen forbundne **Jordemoderskole** ere 12 examinerede Elever i Aarets Løb udgaaede.

XIV. Nordre Bergenhus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 142,$_{93}$ norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 86 803 Indbyggere, fordelte paa 9 Lægedistrikter, nemlig:

1. Lærdals Distrikt (28,$_{96}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lærdal og Borgund	med	3 740	Indbyggere.
Aardal	-	1 791	—
Aurland	-	2 497	—
og en Del af Fresvik Annex til Lekanger	-	47	—
tilsammen		8 075	Indbyggere.

2. Indre Sogns Distrikt (21,$_{48}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lyster	med	4 057	Indbyggere.
Justedal	-	885	—
Hafslo	-	3 265	—
Sogndal	-	3 872	—
tilsammen		12 079	Indbyggere.

3. Midtre Sogns Distrikt (14,$_{84}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lekanger (med Undtagelse af en Del af Fresvik	med	2 360	Indbyggere.
Balestrand	-	2 204	—
Vik	-	3 217	—
tilsammen		7 781	Indbyggere.

4. Ytre Sogns Distrikt (12,$_{56}$ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Evindvik	med	3 018	Indbyggere.
Utvær	-	1 384	—
Ladvik og Brekke	-	2 042	—
Klævold	-	1 555	—
Bø Annex af Hyllestad	-	594	—
tilsammen		8 593	Indbyggere.

5. Ytre Søndfjords Distrikt (6,$_{12}$ n. □ M.), indbefattende

Herrederne Hyllestad (Bø Annex undtaget)	med	1 881	Indbyggere.
Askevold	-	3 065	—
Ytre Holmedal . .	-	3 779	—
tilsammen		8 725	Indbyggere.

6. Indre Søndfjords Distrikt (20,12 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Indre Holmedal . .	med	3 450 Indbyggere.
	Jølster	-	2 580 —
	Førde	-	5 477 —
	Vefring	-	1 407 —
	tilsammen		12 914 Indbyggere.

7. Kins Distrikt (5,96 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet	Florøen	med	346 Indbyggere.
Herrederne	Kin	-	4 679 —
	Bremanger	-	1 852 —
	tilsammen		6 877 Indbyggere.

8. Ytre Nordfjords Distrikt (10 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Selø	med	4 018 Indbyggere.
	Daviken	-	3 056 —
	Eid	-	2 918 —
	tilsammen		9 992 Indbyggere.

9. Indre Nordfjords Distrikt (22,89 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Horningdalen . . .	med	1 612 Indbyggere.
	Gloppen	-	4 705 —
	Indviken	-	3 017 —
	Stryn	-	2 433 —
	tilsammen		11 767 Indbyggere.

Sundhedstilstanden beskrives i det Hele som god; i indre Nordfjords Distrikt omtales den som mindre god paa Grund af catarrhalske Sygdomme, Kighoste og diphtherisk Svælgbetændelse, og i ytre Nordfjords Distrikt paa Grund af Skarlagensfeber og diphtherisk Svælgbetændelse; forøvrigt var Nervefeber den eneste epidemiske Sygdom af Betydenhed i Amtet.

Dødeligheden var mindre end i de nærmest foregaaende Aar; de Dødes Antal udgjorde 1 245, hvilket er 14,34 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Udgang; de Dødes Antal var 8,9 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 367, 11,2 pCt. mindre end i 1863, da der døde 1 402, og 7,3 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, hvilket udgjorde 1 343.

Sygdomskonstitutionen betegnes dels som indifferent, dels som catarrhalsk-inflammatorisk eller catarrhalsk-rheumatisk, kun fra Kins Lægedistrikt som asthenisk. Til nærmere Belysning af Sygdomskonstitutionen hidsættes en Sammenstilling af de fra Lægerne meddelte Opgaver over epidemiske Sygdomme, der ere komne under Behandling i Aarets Løb:

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	231	22	205	15	9	5	23	10	5	12	19	12	19	36	40
Simpel Feber	7	-	7	-	1	2	-	1	-	-	-	-	1	-	2
Barselfeber	20	8	15	1	1	1	3	1	-	1	1	1	1	2	2
Børnekopper	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Vandkopper	2	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	73	6	73	18	16	10	10	8	4	7	-	-	-	-	-
Mæslinger	20	-	20	8	4	3	2	2	1	-	-	-	-	-	-
Rosen	20	-	14	1	-	1	3	1	1	2	2	1	2	-	-
Kighoste	69	1	61	12	1	4	8	1	3	9	16	5	1	-	1
Strubehoste	9	4	4	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	56	12	47	5	5	1	13	4	8	3	2	-	-	2	4
Kusma	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	334	10	313	30	49	64	37	21	15	24	12	15	15	16	15
Lungebetændelse	56	5	45	5	1	3	3	7	3	1	2	4	7	5	4
Pleurit	22	1	21	1	1	2	-	3	3	3	5	1	1	1	-
Akut Rheumatisme	75	3	71	4	4	9	3	7	9	9	6	5	6	5	4
Diarrhoe og Cholerine	98	2	96	7	5	17	9	6	6	12	6	7	6	6	9
Blodgang	4	-	4	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Gastrisk Feber	11	-	11	-	-	2	1	1	2	-	1	2	-	-	2
Tilsammen	1 111	74	1 011	107	98	125	116	73	62	84	75	53	61	74	83

Af **Nervefeber** opgives:

i Lærdals	Distrikt	6	Behandlede,	hvoraf	1 døde,
i indre Sogns	—	9	—	—	- —
i midtre —	—	94	—	—	7 —
i ytre —	—	31	—	—	2 —
i ytre Søndfjords	—	15	—	—	2 —
i indre —	—	24	—	—	6 —
i Kins	—	45	—	—	4 —
i indre Nordfjords	—	7	—	—	- —

tilsammen 231 Behandlede, hvoraf 22 døde; desuden kjendtes 2 dødelige Tilfælde i ytre Søndfjord, der ikke kom under Lægebehandling, altsaa tilsammen 24 Dødsfald. (I det foregaaende Aar havdes Kundskab om 154 Tilfælde med 17 Dødsfald). I Lærdal, indre Sogn og ytre Søndfjord forekom Sygdommen dels i smaa begrændsede Epidemier, dels sporadisk. I midtre Sogn herskede den epidemisk det hele Aar, især i sidste Kvartal; den var af abdominel Karakter og dens Udbredelse ved Smitte kunde paavises (Midelfart). I ytre Sogn forekom Sygdommen som en liden Husepidemi i Ladvik; i Evindvik havde af 9 sporadiske Tilfælde 3 cerebral, 6 abdominel Karakter, og mod Aarets Slutning forekom i det samme Herred en liden Epidemi med abdominel Karakter. I indre Søndfjord herskede i 1ste Halvaar en lidet udbredt Epidemi i Viks Annex til indre Holmedal, i Førde optraadte Sygdommen sporadisk og i Husepidemier. I Ekefjordsdalen i Kins Distrikt forekom Sygdommen epidemisk hele Aaret; paa det i Ladestedet Floroen under Vaarsildfisket oprettede midlertidige Sygehus behandledes 2 Tilfælde. I indre Nordfjord behandledes i April 6 Syge, der havde faaet Sygdommen efter et Bryllup paa Gaarden Aaland i Vereid Annex til Gloppen; her skal Sygdommen have vist sig i en Række af 11 Aar og tilskrives Mangel paa tilbørlig Renselse af de engang smittede Sengklæder (Grimsgaard). Af simpel Feber opgives ialt 7 Tilfælde i indre Sogn og indre Nordfjord.

Af **Barselfeber** nævne 7 Læger 20 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald; desuden endte et Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, dødeligt; altsaa kjendtes ialt 9 Dødsfald, hvoraf 1 i indre, 2 i ytre Sogn, 3 i indre og 2 i ytre Søndfjord, og 1 i indre Nordfjord. Fra midtre Sogn opgives et Dødsfald af Phlegmasia alba dolens med phlegmonøse Abscesser 13 Uger efter kunstig Forløsning; fra indre og ytre Nordfjord opgives 2 Dødsfald af Barselkrampe, begge efter Tangforløsning.

Af **Børnekopper** opføres 2 behandlede Tilfælde i indre Sogn; de Syge havde kort Tid iforveien været i Berørelse med et Barn af omstreifende Forældre fra Valders, som døde sandsynligvis af Børnekopper.

Af **Vandkopper** forekom enkelte Tilfælde i midtre og indre Sogn; 2 Tilfælde kom under Lægebehandling.

Skarlagensfeber vedvarede fra det foregaaende Aar i ytre Nordfjords Distrikt og var meget udbredt; her behandledes 68 Tilfælde med 6 Dødsfald. I Stryn i indre Nordfjord behandledes 5 Tilfælde. Ialt behandledes altsaa 73 Tilfælde med 6 Dødsfald og desuden opgives 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra ytre Søndfjords Distrikt. Sygdommen var ophørt i August Maaned. Distriktslægen i ytre Nordfjord bemærker, at Sygdommen ofte var ledsaget af heftig diphtherisk Halsbetændelse, saaledes hos alle de Døde; i 52 Tilfælde var der Svulst af Parotis og i 16 af disse Tilfælde opstod Suppuration af denne Kjertel; Vatersot var sjelden som Eftersygdom (I. N. Cappelen).

Mæslinger omtales kun fra ytre Nordfjord, hvor 20 Personer kom under Behandling; Sygdommen ophørte i Midten af Aaret.

Af **Rosen** opføres 20 behandlede Tilfælde, hvoraf 14 i ytre Nordfjord.

Kighoste omtales som meget udbredt, især i 1ste Halvaar, i indre og ytre Sogn, indre Søndfjord, Kin og indre Nordfjord. Faa Tilfælde kom under Lægebehandling; af 69 Behandlede døde 1; desuden opgives fra indre Nordfjord 3 dødelige Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling.

Diphtherisk Svælgbetændelse optraadte i dette Aar epidemisk i Nordfjord, ellers sporadisk. Der opgives:

fra ytre Sogns	Distrikt	1	Behandlet,	hvoraf	- døde,
- indre Søndfjords	—	9	—	—	2 —
- — Nordfjords	—	22	—	—	4 —
- ytre —	—	24	—	—	6 —

tilsammen 56 Behandlede, hvoraf 12 døde; desuden opgives fra ytre Søndfjord 1 og fra indre Nordfjord 8 dødelige Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, altsaa ialt 21 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 31 Behandlede, hvoraf 5 døde). I indre Nordfjord var Sygdommen ofte forbundet med Betændelse og Suppuration af Halskjertlerne (Grimsgaard). Af **Strubehoste** nævnes 9 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald, hvoraf 1 i indre Sogns, 2 i indre Søndfjords og 1 i Kins Distrikt. (I det foregaaende Aar opgaves 3 behandlede Tilfælde, og ialt kjendtes 3 Dødsfald).

Af **Kusma** forekom enkelte Tilfælde i Kins Distrikt.

Catarrhalske Sygdomme omtales som hyppige i de fleste Lægedistrikter, fornemmelig i Lærdal, indre og ytre Nordfjord; i det sidstnævnte Distrikt forekomme de især i de 3 á 4 første Maaneder af Aaret under Vaarsildfisket (I. N. Cappelen). Af forskjellige catarrhalske Sygdomme opgives ialt 334 behandlede Tilfælde; akut Bronchit opføres som

Dødsaarsag hos 8, hvoraf 2 vare Børn, akut Laryngit hos 3, samtlige Børn under 1 Aar. I ytre Nordfjord behandledes 32 Personer for chronisk Bronchit.

Af **Lungebetændelse** have 8 Læger opgivet 56 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, og desuden nævnes 7 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, altsaa ialt 12 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgave 8 Læger 54 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald, og ialt kjendtes 16 Dødsfald). I Haugs Annex til Lærdal fortsatte en allerede i det foregaaende Aar begyndt Epidemi sig ind i dette Aar. Af 10 Lungebetændelser havde 6 sit Sæde i høire Lunge, 4 i venstre. Af **Pleurit** opgive 5 Læger 22 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; af 8 Tilfælde forekom Sygdommen i 5 Tilfælde paa høire Side, i 2 paa venstre, i 1 paa begge Sider.

Af simpel og tuberkuløs **Hjernebetændelse** opføres 9 Dødsfald, af Kramper hos Børn 1 Dødsfald.

Af akut **Rheumatisme** opgives 75 behandlede Tilfælde, hvoraf 42 fra ytre Nordfjord; som Dødsaarsag opføres Sygdommen hos 1 i ytre Søndfjord og hos 2 i ytre Nordfjord. Chronisk Rheumatisme omtales som hyppig i Sogn, Kin og Nordfjord; ialt nævnes af 4 Læger 85 behandlede Tilfælde, hvoraf 50 i ytre Nordfjord; Kjønnet er opgivet for 72, hvoraf 37 af Mand- og 35 af Kvindekjøn. Distriktslægen i indre Nordfjord behandlede 10 Tilfælde af Ischias; 4 vare Mænd, 6 Kvinder, alle Voxne. Af Arthritis opgives 9 behandlede Tilfælde i ytre Nordfjord, hvoraf 6 Mænd, 3 Kvinder, alle over 15 Aar.

Gastriske Sygdomme. Diarrhoe forekom temmelig almindelig, især hos Børn. Ialt omtales 98 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, og desuden 1 Dødsfald fra ytre Søndfjord uden det tilsvarende Antal Behandlede; af de behandlede Tilfælde forekom 60 uden Dødsfald i ytre Nordfjords Distrikt. Chronisk Diarrhoe nævnes som hyppig, især i Vaarmaanederne, i midtre Sogn. For **Blodgang** behandledes tilsammen 4 Personer, hvoraf 3 i ytre Nordfjord, 1 i ytre Søndfjord, for gastrisk Feber 11 i ytre Nordfjord.

Gulsot skal have været almindelig hos Børn i Slutningen af Aaret i Hafslo i indre Sogn (Engh).

Af **scorbutisk** Stomatit opgives 4 behandlede Tilfælde (hos 1 Mand, 3 Kvinder, samtlige Voxne) i indre Nordfjord.

Af **Syphilis** nævnes 6 Tilfælde fra indre Sogn, 2 fra ytre Nordfjord, tilsammen 8, hvoraf 2, en Mand og en Kvinde, indlagdes paa Bergens Sygehus, 6, samtlige Kvinder, der lede af tertiære Tilfælde, behandledes i Hjemmet. Af **Gonorrhoe** opgives 24 Tilfælde, hvoraf 22, fordetmeste hos fremmede Søfolk, fra ytre Nordfjord; i samme Distrikt behandledes tillige 10 Tilfælde af Epididymit; af Urethrit omtales 5 Tilfælde fra indre Sogn.

Hudsygdomme. Fnat var fremdeles meget almindelig i hele Sogn; i ytre Sogn syntes den i flere Aar at aftage, men er nu atter bleven overmaade hyppig (Hammer); Sygdommen synes at være i noget Aftagende i indre Søndfjord og Kin. Gratis Uddeling af Fnatsalve fandt som før Sted i flere Distrikter, men antoges ikke at svare til Hensigten, naar dette udstraktes til Folk, der selv havde Raad til at betale Medicinen, da Kuren sjelden blev fuldstændigt gjennemført (Hammer); i Bø Annex af ytre Sogns Distrikt var Fnat saa almindelig blandt de Børn, der skulde vaccineres, at saagodtsom alle Børn bortvistes, indtil de kunde blive helbredede; af denne Grund bleve kun 5 Børn vaccinerede i dette Sogn. For **Skurv** behandledes 5 Personer, hvoraf 3, alle Børn, i ytre Nordfjord; for chronisk Eczem behandledes 5 Personer i indre Søndfjord.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 363. I 1865 kom 58 til, hvoraf 33 vare overseede ved tidligere Tællinger, 3 hjemkom fra Stiftelser og 22 vare nye Tilfælde; Afgangen var 58, hvoraf 18 døde, 39 indlagdes i Stiftelser og 1 var forhen feilagtigt opført. Antallet ved Aarets Udgang var altsaa uforandret, 363, hvoraf:

i Lærdals	Distrikt	20
i indre Sogns	—	29
i midtre	— —	38
i ytre	— —	26
i ytre Søndfjords	—	46
i indre	— —	101
i Kins	—	45
i ytre Nordfjords	—	34
i indre	— —	24

Kjertelsyge betegnes som almindeligt udbredt i Lærdal, indre og midtre Sogn samt ytre Nordfjord; i det sidstnævnte Distrikt skulle især scrophuløse Øienlidelser være meget almindelige. Tilsammen opgives 89 behandlede Tilfælde; af 44 Personer vare lige mange af hvert Kjøn, 42 under og 2 over 15 Aar. For Rachitis behandledes i indre Sogn 4 Personer, hvoraf 2 døde.

Svindsot opgives i Lægernes Dødslister som Dødsaarsag hos 22, hvoraf 1 i Lærdals, 4 i indre og 1 i midtre Sogns, 1 i indre og 11 i ytre Søndfjords, 2 i indre og 2 i ytre Nordfjords Lægedistrikter. Ialt opføres af Lægerne 263 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald, hvoraf altsaa $8{,}_4$ pCt. falder paa Svindsot. (I det foregaaende Aar opgaves Svindsot som Dødsaarsag hos 27 af 292 eller $9{,}_2$ pCt.) 7 Læger omtale tilsammen 30 behandlede Tilfælde, hvoraf 13 endte dødeligt; af 21 Behandlede vare 12 af Mand-, 9 af Kvindekjøn. I Lærdals og Kins Distrikter siges Sygdommen at være meget sjelden.

Af **Kræft** opgives 16 Behandlede, hvoraf 7 døde, og tilsammen 11 Dødsfald.

Af **Vatersot** opgives 36 Behandlede med 11 Dødsfald, og ialt 12 Dødsfald; af 26 Behandlede vare 14 af Mand-, 12 af Kvindekjøn; 19 vare over 15 Aar; af Morbus Brighti opgives 5 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald.

Blegsot siges at være meget almindelig i Lærdals, indre Sogns og ytre Nordfjords Distrikter; i det sidstnævnte Distrikt tilskrives den hyppige Forekomst af anæmiske Tilstande for en væsentlig Del Misbrug af Aareladninger (I. N. Cappelen). Distriktslægen i indre Sogn behandlede 40 for Blegsot; fra ytre Sogn omtales et Dødsfald deraf. **Menstruationsuordener** siges at være hyppige i ytre Sogn, Kin og ytre Nordfjord; i det sidstnævnte Distrikt behandledes 22 for forskjellige Menstruationsuordener.

Cardialgi, chronisk Gastrit, Dyspepsi og Kolik omtales fra de fleste Lægedistrikter som meget hyppig og antages tildels at foraarsages af en uhensigtsmæssig Kost, saasom salt og speget Mad, sletbrygget Øl, Misbrug af Kaffe. For Tilfælde af denne Art opgives ialt 232 Behandlede; af 162 vare 76 af Mand-, 86 af Kvindekjøn; af 97 vare 11 under, 86 over 15 Aar. Fra indre Nordfjord opgives 2 Dødsfald af chronisk Gastrit. **Ormesygdomme** vare ogsaa almindelige; tilsammen opgives 66 behandlede Tilfælde; af 32 Personer vare 16 af Mand- og 16 af Kvindekjøn; af 16 vare 8 Børn og 8 Voxne.

Af **Sindssygdom** opføre 8 Læger 18 nye Tilfælde, hvoraf 1 i Lærdal, 1 i indre, 2 i midtre, 3 i ytre Sogn, 5 i indre, 1 i ytre Søndfjord, 2 i Kin og 3 i indre Nordfjord; Kjønnet er opgivet for 15, hvoraf 10 af Mand-, 5 af Kvindekjøn. Sygdomsformen er opgivet for 13, hvoraf 4 lede af Mani, 9 af Melancholi. 8 indlagdes i Sindssygeasyl, deraf i Gaustad Asyl 1, som helbredededes, i Rosenbergs Asyl 1, der udskreves i Bedring, i Bergens Asyl 6, hvoraf 1 udskreves helbredet; 10 behandledes i Hjemmet, hvoraf 3 helbredededes og 1 var i betydelig Bedring. Fra indre Sogn opgives et Dødsfald af Dementia.

Drankersygdomme. For Delirium tremens behandledes 1 Mand i indre og 2 Mænd i ytre Nordfjord.

Chirurgiske Tilfælde. Distriktslægen i ytre Nordfjord behandlede 45 Tilfælde af **Værkefinger** og 46 af **Absces**. Fra Kins Distrikt omtales **Knæsygdomme** som meget hyppige; Distriktslægen opgiver ialt 12 behandlede Tilfælde. Fra ytre Nordfjord opføres 9 behandlede Tilfælde af Benbrud.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Amputation af Benet, 4 Exartikulationer af Fingerled; 1 Borttagelse af en 6te Finger hos et Barn, 3 af Læbekræft, 2 af Sæksvulster, 1 af en Teleangiektasi, 1 af en indgroet Negl; 8 Paracenteser af Underlivet, hvoraf 5 hos samme Person, 7 Punktioner af Hydrocele, 6 Operationer for Hygroma patellae, 2 for Hareskaar, 2 for Phimosis, 1 Operation for Stær ved Reclination.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 9 Tangforretninger, hvoraf 5 paa Grund af Vemangel eller Vesvækkelse, 2 ved Bækkensneverhed, 2 ved Barselkrampe, og heraf 1 ved 1ste Tvilling; 6 Mødre forbleve ilive, 3 døde, hvoraf 2 af Barselkrampe; af 8 Børn levede 2, 5 vare dødfødte; for 1 er Udfaldet ikke opgivet. 3 Vendinger, 2 paa Grund af Tverleie; for 1 er Indikationen ikke angivet; 1 Kone forblev ilive, 1 døde og for 1 er Udfaldet ikke angivet; af Børnene forblev 1 ilive, 1 var dødfødt og for 1 er Udfaldet ikke angivet. 1 Udtrækning paa Fødderne af 2den Tvilling ved Barselkrampe; første Tvilling var forløst ved Tang; Moderen døde af Barselkrampe (se oven); for Barnet er Udfaldet ikke opgivet. 4 Perforationer af Hovedet: 1 ved forsnevret Bækken paa dødt Foster efter forgjæves Anlæggelse af Tang; Konen døde af Phlegmasia alba dolens 13 Uger efter Forløsningen (Midelfart); 1 ved Vemangel paa dødt Foster efter forgjæves Anlæggelse af Tang; det extraherede Hoved blev, da det ikke lykkedes at faa Skuldrene ud, afklippet og Kroppen vendt og extraheret; Konen forblev ilive (Høst). I det 3die Tilfælde havde Jordemoderen paa Grund af Bækkensneverhed før Lægens Ankomst gjort Vending paa det afdøde Foster og derpaa under Extraktionen slidt Halsen over; det tilbageblevne Hoved blev fattet med Tang med Issen foran og derpaa perforeret og udtrukket; Konen døde 9 Timer efter Forløsningen (Høst). Den 4de Perforation foretoges paa et Dobbeltmisfoster, hvor Lægen troede at bemærke, at der fra Hovedet udgik 2 Halse. Konen døde uforløst og Obduktionen blev ikke tilladt (Engh). Ialt 17 obstetriciske Operationer, hvoraf 3 i Lærdals Distrikt, 2 i indre, 2 i midtre, 1 i ytre Sogn, 4 i Kin, 2 i indre og 3 i ytre Nordfjord.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Lærdal.	280	100	35	6	1	16
Indre Sogn	402	162	56	10	3	23
Midtre —	259	112	23	11	2	9
Ytre —	256	114	38	5	2	16
Ytre Søndfjord .	232	117	21	10	4	16
Indre — .	380	175	44	13	4	16
Kin	210	102	24	12	1	15
Ytre Nordfjord .	303	166	35	42	3	12
Indre — .	341	197	49	40	2	11
Nordre Bergenhus Amt	2 663	1 245	325	149	22	134

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 52.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1418 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : $46_{,8}$. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : $8_{,2}$, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : $3_{,8}$; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : $8_{,4}$, og Antallet af Børn, døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : $2_{,6}$. — Foruden de af Presterne opgivne Dødsfald paa Barselseng omtales i Medicinalberetningerne 2, der ikke ere opførte paa Presternes Fortegnelse, saa at ialt 24 Kvinder vides at være døde paa Barselseng, hvoraf 9 af Barselfeber, 6 efter obstetriciske Forretninger, deraf 2 ved Barselkrampe. 6 døde uforløste, nemlig 1 i indre, 2 i midtre, 1 i ytre Sogn, 1 i indre Søndfjord og 1 i ytre Nordfjord; 1 af disse, som Lægen kom til 30 Timer efter Fødsel af første Tvilling, og hvor Haanden føltes ved Siden af Hovedet, døde en Time efter forgjæves forsøgt Forløsning ved Vending og Tang (Midelfart), 1 med Dobbeltmisfoster efter Perforation, som tidligere ere omtalt, 1 efter forgjæves Vendingsforsøg af Jordemoderen paa Grund af Tverleie, 1 før Jordemoder eller Læge kom til.

Lægernes Beretninger indeholde Opgave over 263 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaarsager vare: Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (25), Nervefeber (24), Svindsot (22), Alderdomssvækkelse (19), Spedalskhed (18), Vatersot og Brights Sygdom (13), Lungebetændelse (12), Kræft (11).

Veirliget skildres i det Hele som raat, koldt, ustadigt og tildels stormende med meget Nedbør. I Begyndelsen og Slutningen af Aaret herskede ingen streng Kulde, undtagen i indre Sogn, hvor Veiret var koldt og stille. Vaaren var i Regelen kold, afvexlende med varmt Veir og sydlige Storme, Sommeren kold og regnfuld, kun August Maaned varm, Høsten i Almindelighed ustadig. Til Oplysning om Temperaturforholdene i ytre Holmedal af ytre Søndfjord har Distriktslæge Landmark meddelt følgende Tabel:

Maaned.	Temperatur.			Døgn med Regn eller Sne.	Skyede Døgn.	Klare Døgn.
	Middel.	Høiest.	Lavest.			
Januar . . .	÷ 2,10	+ 4	÷ 9,5	14	5	12
Februar . .	÷ 2,64	+ 3,5	÷ 8,5	11	8	9
Marts. . . .	÷ 0,67	+ 6	÷ 7	6	9	16
April	+ 3,96	+12	÷ 3	16	6	8
Mai.	+ 9,74	+20	÷ 0	16	7	8
Juni	+ 8,30	+18	+ 1	14	5	11
Juli	+11,30	+25	+ 3	18	8	5
August . . .	+11,11	+20	+ 5	12	10	9
September .	+ 8,10	+17	+ 3	18	3	9
Oktober . .	+ 2,71	+12,5	÷ 4	13	6	12
November .	+ 1,87	+ 7,5	÷ 3	18	8	4
December .	+ 2	+ 7	÷ 6	19	7	5
Hele Aaret	+ 4,47	+25	÷ 9,5	175	82	108

Aarets Afgrøde var lidet tilfredsstillende; Høhøsten var mindre god, Kornet gav taaleligt Udbytte undtagen i de høiere Egne af indre Søndfjord, hvor det tildels maatte skjæres umodent og var bedærvet ved tidlig Frost, Poteterne vare for en stor Del tørraadne og gav daarligt Udbytte, Frugtavlen var for det meste aldeles mislykket.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** I indre Sogn og indre Søndfjord siges Madstellet i det Hele at være bedre end før. I ytre Nordfjord var Brugen af Rugbrød bleven almindelig i den senere Tid. Misbrug af Brændevin anføres i Regelen at være sjelden undtagen i Lærdal og i Selø, i betydeligt Aftagende i Davik-n. Misbrug af Øl og Vin omtales fra Florøen og Nordfjordeidet. Natteløberiet syntes at være i Aftagende i indre Sogn. I Kin, hvor Almuen begyndte at anskaffe bedre til Krydsning skikkede Fiskerbaade og hvor Fiskeriet tildels er meget indbringende, gik Jordbruget langsomt fremad; i de nærmest Havet liggende Sogne af ytre Nordfjord er Fiskeriet ligeledes den vigtigste Erhvervskilde, Agerbruget forsømmes her i høi Grad og ansees ofte som en Hindring for Fiskerbedriften; i de indre Sogne af Distriktet er derimod Agerbrug og Skovdrift af stor Vigtighed, og i Stareim og Eid udvikler Haandværksdriften sig meget; især findes mange Tømmermænd og Snedkere. I indre Sogn, hvor Sandsen for Renlighed og sanitære Forhold i det Hele siges at være i Tiltagen, opførtes i Almindelighed gode og hensigtsmæssige Huse med flere Værelser, og tildels egne Priveter; i Kins Distrikt havde Udskiftningerne bidraget til, at Husene gives en friere og sundere Beliggenhed. Kogeovne ere almindelige i de ydre Distrikter, hvor Veden er dyr; i ytre Nordfjords Havdistrikter siges Tømmerets Dyrhed at hindre Opbyggelse af nye, gode Huse.

Fattigsygepleien udførtes som hidtil for Amtskommunens Regning saaledes, at denne udreder $^2/_3$ af samtlige Sygeudgifter. Af fattige Syge behandledes:

i Lærdals Distrikt	150
i indre Sogns —	187
i midtre — —	93
i ytre — —	26
i ytre Søndfjords —	61
i indre — —	110
i Kins —	78
i ytre Nordfjords —	216
i indre — —	84
tilsammen	1 005

I Aurland af Lærdals Distrikt gjorde Distriktslægen hverken offentlige eller private Sygebesøg; den væsentligste Aarsag hertil antoges at være Kvaksalveri, der drives i stor Udstrækning af en Husmand i Nerø Annex (N. Heiberg). I Kin benyttes Læge og examineret Jordemoder mere og mere; i indre Søndfjord, indre Nordfjord og midtre Sogn benyttes examineret Jordemoder lidet; i det sidstnævnte Distrikt benyttedes examineret Jordemoder saaledes:

i Vik	i 13	af	103	Fødsler,
i Balestrand	i 12	-	75	—
i Lekanger	i 30	-	91	—

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Lærdals Distrikt 8, nemlig 2 i hvert af Herrederne Lærdal, Borgund, Aardal og Aurland; i indre Sogn 6, nemlig i Sogndal og Hafslo, i hver 2, i Lyster 1, i Jostedal 1; i midtre Sogn 8, nemlig i Vik og Lekanger, i hver 3, i Balestrand 2; i ytre Sogn 6, nemlig i Ladvik og Utvær, i hver 2, i Evindvik og Klævold, i hver 1; 6 i indre Søndfjord, nemlig i Førde og Jølster, i hver 2, i Vefring og indre Holmedal, i hver 1; i ytre Søndfjord 7, nemlig 4 i ytre Holmedal, 2 i Askevold og 1 i Hyllestad; i Kins Distrikt 3 Møder i Kin og Bremanger, der til Aarets Ende udgjorde et Herred; i indre Nordfjord 2, nemlig i Stryn 1, i Indviken 1; i ytre Nordfjord 3, nemlig 1 i hvert Herred. Distriktslægen i ytre Sogn var flere Gange ved Sygdom og stormfuldt Veir hindret fra at afholde Møder i Sundhedskommissionen. I alle Herreder er den samlede Kommunerepræsentation indtraadt i Sundhedskommissionen undtagen i indre Søndfjord, hvor samtlige Formænd ere Medlemmer. Fra ytre Nordfjord haves ingen Opgave over Forhandlingsgjenstandene. I alle andre Distrikter behandledes Forslaget til Forandring i Kvaksalverloven. De vigtigste Forhandlingsgjenstande forøvrigt vare foruden Spedalskhed: de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme, saasom Nervefeber i Lærdal og midtre Sogn, Kighoste og ondartet Halsesyge i indre Nordfjord, Fnat i Lærdal, indre og ytre Søndfjord, Syphilis i Lærdal; i dette Distrikt forhandledes ogsaa om Foranstaltninger mod muligens indtræffende Cholera. I midtre Sogn bleve Listerne over de Sindssyge gjennemgaaede. I de fleste Sundhedskommissioner omhandledes en Rundskrivelse fra Bergens Sundhedskommission angaaende Forgiftningstilfælde efter Nydelse af Gammelost og sammes Tilberedning, hvorhos Medlemmerne anmodedes om at paase, at Misligheder i dens Tilberedning kunde forebygges. I Lærdal opfordrede Ordføreren Medlemmerne til at være ham behjelpelige med Tilsynet af Sindssyge; i Aardal stiftedes en Forening mod Natteløberi. I indre Sogn holdt Ordføreren Foredrag over den almindelige Sundhedspleie, Sædeligheds- og Vindskibelighedsforholdene i Distriktet samt om Aarsagerne til de aarligt stigende Fattigbyrder, af hvilke Aarsager han troede Natteløberiet var den væsentligste. I midtre Sogn Foredrag over Skadeligheden af Aareladninger, i ytre Søndfjord over Behandling af Skindøde. I Hafslo i indre Sogn blev af Repræsentantskabet vedtaget et Udkast til Sundhedsforskrifter. Udkast til almindelige Sundhedsforskrifter forkastedes i Lærdal, Borgund og Aardal.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Lærdals Lægedistrikt . . .	228
i indre Sogns — . . .	409
i midtre — — . . .	188
i ytre — — . . .	157
i ytre Søndfjords — . . .	202
i indre — — . . .	105
i Kins — . . .	89
i ytre Nordfjords — . . .	216
i indre — — . . .	241
tilsammen	1 835

I Bø Sogn af ytre Sogns Distrikt samt i Hoperstads og Hoves Sogne af Vik i midtre Sogn udførtes Vaccinationen af vedkommende Distriktslæger. I Jølster i indre Søndfjord vaccineredes ikke, da en stor Mængde Børn vare vaccinerede i det foregaaende Aar, i Bremanger i Kin heller ikke paa Grund af stormende Veir og Vaccinatørens Sygelighed, og heller ikke i Bredem i indre Nordfjord paa Grund af den herskende Kighosteepidemi.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over Liget af en Mand, der var død af et Hugsaar gjennem Hjerneskallen, en over Liget af et Drengebarn, der antoges død af Lungeslag, to over Liget af Børn, der antoges at være ihjelliggede af Moderen, to over i Fjæren fundne døde Fostre; 3 Undersøgelser og Erklæringer angaaende Personers Sindstilstand.

Om Amtets **Sindssyge** gives følgende Oplysninger: Fra

Lærdals Distrikt opgives 12 Sindssyge, hvoraf 7 forpleiedes for Amtskommunens Regning, deraf 2 paa Bergens Asyl; 2 forpleiedes for Fattigvæsenets og 3 for privat Regning; fra indre Sogn opgives 15, hvoraf 11 forpleiedes for Amtskommunens Regning, deraf 1 i Bergens Sindssygeasyl og 1 i Gaustads, 4 for privat Regning; fra midtre Sogn opgives 10, der forpleiedes for Amtskommunens Regning, hvoraf 1 i Rosenbergs Sindssygeasyl, 6, der forpleiedes privat, tilsammen 16; i Vik skal der findes 10 Idioter og i Lekanger 1. I ytre Sogn opgives ialt 14, hvoraf 5 forpleiedes for Amtskommunens Regning, deraf 2 paa Rosenbergs Asyl, 1 for Fattigvæsenets Regning og 8 paa privat Bekostning. Fra indre Søndfjord opgives 15, der forpleiedes paa Amtskommunens Regning, deraf 3 paa Bergens Asyl. I ytre Søndfjord kjendtes 5 Sindssyge, hvoraf 2 henlaa paa Bergens Asyl, 1 var udsat i privat Forpleining, 2 opholdt sig hos Forældrene; desuden kjendtes 3 Idioter. I Kin forsørgedes for offentlig Regning 4, alle paa Bergens Asyl; fra indre Nordfjord opgives 16 som forpleiede for Amtskommunens Regning; 1 af dem var tilkommet i Aarets Løb. Fra ytre Nordfjord omtales 2 for offentlig Regning forpleiede Sindssyge, hvoraf den ene var paa Rosenbergs Asyl.

Et midlertidigt **Sygehus** paa Florø var i Gang under Vaarsildfisket. Ialt behandledes 20 Syge, alle af Mandkjøn, hvoraf 12 udskreves helbredede, 7 i Bedring og 1 uhelbredet; den Sidste, der led af Melancholi, indlagdes i Bergens Sindssygeasyl. Forpleiningsdagenes Antal var 515. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehuset indkomne Tilfælde:

Febre	4
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	5
Sindssygdom	1
Akut Sygdom i Fordøielsesorganerne .	1
Chronisk — — .	1
Sygdom i Urinorganerne	1
Phlegmone, Absces	2
Læsioner	5
tilsammen	20

Af **Badeindretninger** nævnes 1 Styrtebad i Lærdals Distrikt, 2 Badeindretninger i ytre Søndfjords, 1 i indre Nordfjords og nogle faa i ytre Nordfjords Distrikt.

Apotheket paa Lærdalsøren, hvis Personale bestod, foruden af Apothekeren, kun af en Laborantkarl, fandtes ved Visitationen iøvrigt i Orden.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Lærdals Distrikt: 1 Læge, boende ved Lærdalsøren; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Sogndal; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Midtre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Vik; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Ytre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Hyllestad; 1 konstitueret Jordemoder (2 ledige Poster); 4 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i ytre Holmedal; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Førde; 3 Jordemødre (1 ledig Post); 6 Hjelpevaccinatører.
7. Kins Distrikt: 1 Læge, boende i Florø (desuden fungerede en Læge ved Vaarsildfisket); 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Ytre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagsø; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
9. Indre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Indvik; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

XV. Romsdals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,56 norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 104 362 Indbyggere, saaledes fordelte paa følgende 10 Lægedistrikter:

1. Vestre Søndmøres Lægedistrikt (6,71 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Vanelven	med	2 336	Indbyggere.
Herø	-	1 999	—
Sandø	-	2 493	—
Ulfsten	-	2 528	—
tilsammen		9 356	Indbyggere.

2. Indre Søndmøres Lægedistrikt (9,52 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Volden	med	4 762	Indbyggere.
Hjørrenfjord	-	1 634	—
tilsammen		6 396	Indbyggere.

3. Østre Søndmøres Lægedistrikt (21,56 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skodje og Vatne	med	2 511	Indbyggere.
Ørskoug	-	3 389	—
Stranden	-	2 106	—
Norddalen	-	2 089	—
Sunelven	-	1 589	—
tilsammen		11 684	Indbyggere.

4. Nordre Søndmøres Lægedistrikt (2,18 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Aalesund	med	3 658	Indbyggere.
Herrederne Borgund	-	5 897	—
Harham	-	2 454	—
tilsammen		12 009	Indbyggere.

5. Ytre Romsdals Lægedistrikt (9,05 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Molde	med	1 691	Indbyggere.
Herrederne Bolsø	-	3 444	—
Bod	-	1 715	—
Akerø	-	2 627	—
Frænen	-	2 254	—
Vestnæs	-	3 011	—
tilsammen		14 742	Indbyggere.

6. Indre Romsdals Lægedistrikt (17,83 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Gryten	med	2 921	Indbyggere.
Eid og Vold	-	1 743	—
Veø	-	2 425	—
Næsset	med	3 413	Indbyggere.
tilsammen		10 502	Indbyggere.

7. Søndre Nordmøres Lægedistrikt (5,08 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvernæs	med	5 589	Indbyggere.
Fredø og Grip	-	1 944	—
Øre	-	2 303	—
tilsammen		9 836	Indbyggere.

8. Christiansunds Stadslægedistrikt (0,11 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Christiansund	med	5 709	Indbyggere.

9. Indre Nordmøres Lægedistrikt (33,65 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Tingvold	med	2 854	Indbyggere.
Stangvik og Todal	-	2 619	—
Øxendalen	-	1 281	—
Sundal	-	2 244	—
Surendal	-	3 105	—
Rindal	-	2 684	—
samt Bøfjordens og Torjulsvaags Bygdelag af Halse Herred	-	503	—
tilsammen		15 290	Indbyggere.

10. Nordre Nordmøres Lægedistrikt (8,87 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Edø	med	3 545	Indbyggere.
Aure	-	3 614	—
Halse (undt. Bøfjordens ogTorjulsvaags Bygdelag)	-	1 679	—
tilsammen		8 838	Indbyggere.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som nogenlunde god; den var mindre tilfredsstillende end Aaret iforveien, men bedre end i de øvrige nærmest foregaaende Aar, i hvilke Sygeligheden havde været temmelig stor, hovedsagelig paa Grund af den over hele Amtet udbredte Epidemi af ondartet Halsesyge; denne Sygdom havde i heromhandlede Aar næsten fuldstændig tabt sin epidemiske Karakter, derimod forekom flere, temmelig udbredte, Epidemier af Nervefeber. Skarlagensfeber, som i det foregaaende Aar var optraadt epidemisk i en Del af Amtet, fortsatte sin Udbredning hovedsagelig i Amtets nordlige Egne. Endvidere forekom Epidemier af Kighoste og Kusma.

Dødeligheden udgjorde 17,0 af hvert tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Udgang; de Dødes Antal var 1 775, hvilket er 8,9 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 630, men 13,0 pCt. mindre end i 1863, da de Dødes Antal var 2 040, samt 27,4 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 393. Dødeligheden var i heromhandlede Aar temmelig forskjellig i de forskjellige Lægedistrikter; beregnet efter Folkemængden ved Aarets Udgang udgjorde den saaledes:

i vestre Søndmøre	. . .	18,3	af Tusinde.
i indre	— . . .	15,6	—
i østre	— . . .	10,8	—

i nordre Søndmøre	20,8	af Tusinde.
i ytre Romsdal	16,1	—
i indre —	17,4	—
i søndre Nordmøre	19,1	—
i Christiansund	22,9	—
i indre Nordmøre	16,3	—
i nordre —	16,2	—

Sygdomskonstitutionen betegnes dels som adynamisk, dels som indifferent; fra østre Søndmøre bemærkes, at i dette Aar Sygdomskonstitutionen ikke syntes at paavirkes af de forskjellige Aarstider, naar undtages den for Egnen sædvanlige Forekomst af epidemiske Catarrher, som angriber en stor Del af Befolkningen, naar det almindelige vestlige Vinterveir afløses af kold Landvind med Klarveir (C. A. Kahrs). I følgende Tabel er sammenstillet de af Lægerne meddelte Opgaver over de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst:

	Behandlede.	deraf døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	676	53	629	77	74	57	98	78	55	40	38	10	23	43	36
Simpel Feber	131	-	120	13	8	6	6	8	2	9	6	14	14	21	13
Barselfeber	29	9	28	1	2	3	2	8	2	2	-	1	4	1	2
Vandkopper	17	-	17	-	2	1	5	3	1	1	1	-	-	3	-
Skarlagensfeber	663	61	661	40	25	17	20	66	46	65	49	57	92	112	72
Rosen	60	1	57	8	-	7	6	7	4	12	3	1	8	-	1
Kighoste	238	12	238	50	14	10	11	9	5	20	26	44	22	12	15
Diphtherisk Svælgbetændelse	112	12	112	10	5	6	10	6	3	8	15	14	9	12	14
Strubehoste	12	9	11	1	3	1	1	-	1	1	-	-	1	-	2
Kusma	266	-	264	27	102	67	29	12	4	7	5	3	1	1	6
Catarrhalske Sygdomme . .	490	8	481	60	45	32	29	32	46	49	47	36	28	48	29
Lungebetændelse	171	21	170	24	17	20	15	16	22	13	6	3	7	13	14
Pleurit	34	-	30	4	1	-	1	-	1	8	3	3	3	1	5
Gigtfeber	42	1	39	9	8	2	3	2	1	4	3	3	1	2	1
Cholerine og Diarrhoe	291	8	288	14	15	14	29	20	22	31	41	22	20	35	25
Blodgang	18	-	18	7	6	1	-	2	1	1	-	-	-	-	-
Tilsammen	3 250	195	3 163	345	327	244	265	269	216	271	243	211	233	304	235

Nervefeber havde større Udbredning i dette Aar end i en lang Række af de foregaaende og forekom epidemisk i samtlige Lægedistrikter med Undtagelse af nordre Nordmøre. Der anmeldtes ialt:

fra vestre Søndmøres Lægedistrikt	12	Behandl.,	hvoraf	1	døde
- indre — —	29	—	—	3	—
- østre — —	232	—	—	8	—
- nordre — —	154	—	—	18	—
- ytre Romsdals —	22	—	—	3	—
- indre — —	50	—	—	6	—
- søndre Nordmøres —	8	—	—	3	—
- Christiansund —	22	—	—	3	—
- indre Nordmøres —	147	—	—	8	—
tilsammen	676	Behandl.,	hvoraf	53	døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 328 behandlede Tilfælde, hvoraf 30 endte dødeligt). Sygdommen var, som det paa Tabellen sees, mest udbredt i første Halvaar, og ialmindelighed kunde Oprindelsen til de i de forskjellige Lægedistrikter herskende Epidemier udledes fra Fiskere, som kom syge hjem fra det søndmørske Vaarsildfiske, tildels ogsaa fra Personer, der kom syge hjem fra Byreiser. De fra vestre Søndmøre anmeldte Tilfælde tilhøre alle to, hovedsagelig til et Par Gaarde indskrænkede, lokale Epidemier, som varede fra Mai til August, og i hvilke de først Angrebne vare 2 Mænd, som kom hjem fra Fisket i nordre Søndmøre (S. Høegh). De fleste fra indre Søndmøre opgivne Tilfælde indtraf i Juni og Juli, og Smitten kunde her med Bestemthed paavises at være opstaaet fra en Person, som kom hjem fra en Reise til Aalesund (Gjerdrum). Størst epidemisk Udbredning havde Sygdommen i østre Søndmøre; her herskede ved Aarets Begyndelse en liden Epidemi i Ørskoug, der var begyndt i Slutningen af det foregaaende Aar, og antoges at hidrøre fra Smitte, erhvervet i Aalesund; ligesaa var der om Vaaren en Epidemi i Stranden, hvortil den var ført ved en Person, som kom fra Christiansund; i Sykelvens Annexsogn til Ørskoug vedvarede gjennem hele Aaret en Epidemi, som var begyndt i det foregaaende Aar og var indført dertil fra Vaarsildfisket; Sygdommen førtes fra Gaard til Gaard, men mange Angrebne syntes kun at have lidt af lette Abortivtilfælde, hvortil Lægehjelp ikke søgtes; i Sunelven herskede ogsaa

en lokal Epidemi ved Aarets Begyndelse, samt i Norddalen i en afsides Grænd i Dalføret Valdal, især paa en stor Gaard af dette Navn; her greb Sygdommen senere meget stærkt om sig og vedvarede endnu ved Aarets Udgang; den først Angrebne havde fjorten Dage iforveien været i Aalesund og logeret i et af denne Bys overfyldte og tildels urenlige Bondeherberger, som af Distriktslægen i det heromhandlede Lægedistrikt fremhæves som et Arnested for Sygdomsspirers Spredning i Landdistrikterne; fra Valdal førtes Smitte med de afreisende Fiskere til Fiskeværet Alnæs i Borgund i nordre Søndmøre, og bragtes herfra igjen tilbage og spredtes videre ud saavel i Norddalen som i Ørskoug; af de fra østre Søndmøre opgivne Tilfælde falde 117 paa Norddalen og deraf 58 med 6 Døde paa Gaarden Valdals og underliggende Pladses Beboere, hvis Antal ved Aarets Begyndelse ialt udgjorde 75 (C. A. Kahrs). Ifølge Beslutning i Norddalens Sundhedskommission blev der antaget en lønnet Assistent, som deltog i de Syges Tilsyn, bragte Lægen Bud fra de Syge og uddelte til dem Medicin efter Lægens Anvisning. I nordre Søndmøre førtes Sygdommen fra det ovenomtalte Fiskevær i Borgund videre omkring i Distriktet og udbredte sig i Løbet af Vaaren og Sommeren over den største Del af Borgund og Harham samt til Aalesund; af de fra dette Distrikt anmeldte Tilfælde behandledes 41, hvoraf 8 endte dødeligt, paa Aalesunds Bys Sygehus, og af disse 24 i 1ste, 9 i 2det, 2 i 3die og 6 i 4de Kvartal. I ytre Romsdal iagttoges Nervefeber kun i Vestnæs samt i Hustad Annex til Bod, hvor der ialt behandledes 19 Tilfælde med 2 Dødsfald; 3 Tilfælde, hvoraf 1 med dødelig Udgang, behandledes paa Amtssygehuset i Molde. Om Sygdommens Forekomst i indre Romsdal oplyses, at den hovedsagelig optraadte i smaa begrændsede Epidemier, nemlig først, i Begyndelsen af Aaret, i Røds Sogn af Næsset, hvor den først Angrebne var en Mand, som kom syg hjem fra Molde; denne Epidemi strakte sig siden ogsaa til Veø Sogn i Prestegjeldet af samme Navn; senere, i Marts, var der en liden Epidemi i Næssets Sogn, indført ved en Person, som kom syg hjem fra Aalesund; dernæst i Rødvens Sogn af Veø, hvortil Sygdommen førtes ved Syge, som kom hjem fra Skreifisket, og endelig bragtes den i Mai Maaned til Volds Sogn af Eid ved en Pige, som ankom fra Gaarden Valdal i østre Søndmøre (Johannesen). Om Sygdommens Forekomst i søndre og indre Nordmøre er nærmere Oplysninger ikke meddelte; den sees i indre Nordmøre at have hersket epidemisk ved Aarets Udgang, men var, som overalt ellers i Amtet, mest udbredt i første Halvaar. Næsten samtlige i Amtet iagttagne Tilfælde af Nervefeber betegnes som Ileotyphus; kun i indre Romsdal siges Sygdommen ogsaa at være optraadt som Cerebraltyphus (Johannesen). Af de opgivne 131 Tilfælde af simpel Feber forekom

i vestre Søndmøres	Lægedistrikt	14
i nordre —	—	52
i ytre Romsdals	—	6
i indre —	—	7
i Christiansund	—	40
i indre Nordmøres	—	12

Af **Barselfeber** opgives:

fra vestre Søndmøre	7	behandlede Tilfælde	med	2	Dødsfald,
- østre —	1	—	—	1	—
- nordre —	3	—	—	2	—
- ytre Romsdal	2	—	—	2	—
- indre —	6	—	—	1	—
- Christiansund	7	—	—	1	—
- indre Nordmøre	3	—	—	-	—

tilsammen 29 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald. Desuden omtales fra vestre Søndmøre 1 dødeligt Tilfælde af Mania puerperalis. Hos 3 af de Døde var kunstig Forløsning foretaget af Læger.

Vandkopper omtales kun fra vestre Søndmøre samt fra Amtets tre Byer; af de 17 anmeldte Tilfælde falde 2 paa vestre Søndmøre, 9 paa Molde, 6 paa Christiansund.

Af **Skarlagensfeber**, som i det foregaaende Aar havde epidemisk Udbredning over en Del af Amtet, fornemmelig i Søndmøre og Romsdalen, forekom i heromhandlede Aar en betydelig Epidemi, som især i Løbet af andet Halvaar greb stærkt om sig i de nordmørske Lægedistrikter. Der opgives ialt:

fra vestre Søndmøre . . .	18	Behandlede,	hvoraf	4 døde,
- indre — . . .	1	—	--	- —
- østre — . . .	5	—	—	- —
- nordre — . . .	15	—	—	2 —
- ytre Romsdal	75	—	—	1 —
- søndre Nordmøre . . .	30	—	—	3 —
- Christiansund	145	—	—	20 —
- indre Nordmøre	341	—	—	22 —
- nordre —	33	—	—	9 —

tilsammen 663 Behandlede, hvoraf 61 døde. Desuden opgives fra indre Romsdal 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, samt fra vestre Søndmøre 6, fra ytre Romsdal 23 og fra Christiansund 8 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling; ialt kjendes altsaa 100 Dødsfald af Skarlagensfeber. (I det foregaaende Aar opgaves 172 behandlede Tilfælde, hvoraf 24 endte dødeligt). I de søndmørske Lægedistrikter iagttoges Sygdommen kun i den første Del af Aaret, og de sidste Tilfælde kom her under Behandling i vestre Søndmøre i Juli; i ytre Romsdal forekom

den lige til Aarets Slutning (25 af de herfra opgivne Tilfælde med 1 Dødsfald indtraf i Molde By); i Christiansund optraadte den epidemisk ved heromhandlede Aars Begyndelse, i søndre Nordmøres Lægedistrikt i 2det Kvartal, i indre Nordmøre kom de første Tilfælde under Behandling i April; Epidemien vedvarede i den nævnte Del af Nordmøre gjennem den øvrige Del af Aaret, men syntes at være noget i Aftagende mod dets Slutning; i nordre Nordmøre syntes den først ved Udgangen af Aaret at være begyndt, idet de første Tilfælde sammesteds kom under Behandling i Oktober. Fra Christiansund berettes, at Sygdommen optraadte ondartet og krævede de fleste Offere især blandt den fattige Del af Befolkningen; den var ofte forbunden med diphtherisk Svælgbetændelse samt med Abscesser i Kjertler og Cellevæv paa Halsen; 2 Dødsfald foraarsagedes ved Blødning fra saadanne Abscesser, frembragt ved gangrænøs Gjennemboring af Kar (Tønnesen); forøvrigt opgives 4 Dødsfald at være foraarsaget ved Diphtherit, 2 ved Lungebetændelse.

Af **Rosen** opgives:

fra vestre Søndmøre		6	behandlede	Tilfælde	med	-	Dødsfald
- indre	—	3	—	—	-	-	—
- østre	—	8	—	—	-	-	—
- nordre	—	6	—	—	-	-	—
- ytre Romsdal		6	—	—	-	1	—
- indre	—	4	—	—	-	-	—
- Christiansund		17	—	—	-	-	—
- indre Nordmøre		10	—	—	-	-	—

tilsammen 60 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald.

Kighoste, der i det foregaaende Aar havde været temmelig udbredt i ytre og indre Romsdal, tildels ogsaa i østre og nordre Søndmøre, forekom i heromhandlede Aar epidemisk i de samme Lægedistrikter, især i Aarets Begyndelse, men med spredte Tilfælde lige til dets Slutning; Sygdommen udbredte sig desuden ogsaa over hele Nordmøre og var endnu epidemisk sammesteds ved Aarets Udgang. Der anmeldes ialt:

fra østre Søndmøre		9	Behandlede,	hvoraf	-	døde,
- nordre	—	27	—	—	-	—
- ytre Romsdal		51	—	—	8	—
- indre	—	33	—	—	1	—
- Christiansund		57	—	—	2	—
- indre Nordmøre		57	—	—	1	—
- nordre	—	4	—	—	-	—

tilsammen 238 Behandlede, hvoraf 12 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 90 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, og ialt 11 Dødsfald).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse**, som i det foregaaende Aar endnu havde havt epidemisk Udbredning i den største Del af Amtet om end i langt mindre Grad end i de nærmest foregaaende Aar, forekom i dette Aar næsten kun spredte Tilfælde, men til alle Aarets Tider og i samtlige Lægedistrikter med Undtagelse af indre Romsdal og søndre Nordmøre, hvor Sygdommen ikke sees at være iagttaget. Kun fra vestre Søndmøre omtales en begrændset Epidemi i Vanelven i Sommermaanederne. Der opgives:

fra vestre Søndmøre		19	behandlede	Tilfælde	med	6	Dødsfald,
- indre	—	14	—	—	-	2	—
- østre	—	11	—	—	-	2	—
- nordre	—	9	—	—	-	2	—
- ytre Romsdal		15	—	—	-	-	—
- Christiansund		22	—	—	-	-	—
- indre Nordmøre		14	—	—	-	-	—
- nordre	—	8	—	—	-	-	—

tilsammen 112 behandlede Tilfælde med 12 Dødsfald.

Desuden opgives 5 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling fra vestre Søndmøre, ialt altsaa 17 Døde. (I det foregaaende Aar havdes Opgave over 245 behandlede Tilfælde, hvoraf 38 endte dødeligt, og ialt 44 Dødsfald). Af **Strubehoste** opgives:

fra vestre Søndmøre		3	behandlede	Tilfælde	med	2	Dødsfald,
- indre	—	1	—	—	-	1	—
- nordre	—	5	—	—	-	5	—
- Christiansund		3	—	—	-	1	—

tilsammen 12 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald; desuden opgives 3 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling fra vestre Søndmøre, ialt 12 Døde. (I det foregaaende Aar 21 behandlede Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt, og ialt 10 Dødsfald). Siden 1860, fra hvilket Aar diphtheriske Sygdomme især begyndte at antage epidemisk Udbredning i Amtet, har det opgivne Antal af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen været følgende:

I 1860	opgaves	294	Behandl.,	hvoraf	44	døde, og ialt	54 Dødsf.,
- 1861	—	867	—	—	97	— —	159 —
- 1862	—	826	—	—	125	— —	155 —
- 1863	—	741	—	—	105	— —	123 —
- 1864	—	266	—	—	45	— —	54 —
- 1865	—	124	—	—	21	— —	30 —

Kusma var epidemisk over næsten hele Amtet; i Romsdalen og Nordmøre var Sygdommen mest udbredt i første, i Søndmøre mest i andet Halvaar. Af de opgivne 266 behandlede Tilfælde falde paa

vestre Søndmøre	5	indre Romsdal	20
indre —	2	Christiansund	86
nordre —	23	indre Nordmøre	8
ytre Romsdal	122		

I de i ytre Romsdal behandlede 122 Tilfælde, af hvilke de fleste forekom i Molde og Omegn, iagttoges Metastase til Genitalia i 5, nemlig hos 4 Mænd og 1 Kvinde; hos 4 endte Sygdommen med Abscesdannelse i Spytkjertlen (Graarud, Sand).

Catarrhalske Sygdomme forekom temmelig almindeligt gjennem hele Aaret uden at være synderligt mere fremtrædende i Vinter- og Vaarmaanederne. Der opgives ialt af herhenhørende Sygdomme:

fra vestre Søndmøre	110	behandlede	Tilfælde	med	4 Dødsfald,
- østre —	26	—	—	- -	—
- nordre —	62	—	—	- 3	—
- ytre Romsdal	90	—	—	- -	—
- indre —	5	—	—	- -	—
- søndre Nordmøre	1	—	—	- -	—
- Christiansund	174	—	—	- 1	—
- indre Nordmøre	13	—	—	- -	—
- nordre —	9	—	—	- -	—

tilsammen 490 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald. Samtlige Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** kom et ubetydeligt større Antal Tilfælde under Behandling end i det foregaaende Aar, men Sygdommen medførte en noget større Dødelighed. Der opgives:

fra vestre Søndmøre	13	Behandlede,	hvoraf	1	døde,
- østre —	10	—	—	2	—
- indre —	18	—	—	3	—
- nordre —	39	—	—	5	—
- ytre Romsdal	18	—	—	2	—
- indre —	8	—	—	1	—
- søndre Nordmøre	5	—	—	-	—
- Christiansund	16	—	—	3	—
- indre Nordmøre	36	—	—	2	—
- nordre —	8	—	—	2	—

tilsammen af 11 Læger 171 Behandlede, hvoraf 21 døde. Dødelighedsforholdet af de Behandlede var altsaa 12,$_2$ pCt.; i det foregaaende Aar opgaves af 10 Læger 155 behandlede Tilfælde, hvoraf 16 eller 10,$_3$ pCt. endte dødeligt; i 1863 var Dødelighedsforholdet af de Behandlede 5,$_3$ pCt. Af de anmeldte 34 behandlede Tilfælde af **Pleurit** falde 15 paa vestre, 2 paa indre og 17 paa nordre Søndmøre.

Hjernebetændelse opgives paa Lægernes Dødsanmeldelser som Dødsaarsag hos 11, Kramper i Barnealderen hos 1, af hvilke 12 Dødsfald 6 falde paa nordre Søndmøre, 1 paa ytre, 2 paa indre Romsdal, 1 paa Christiansund og 2 paa indre Nordmøre.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber opgives:

fra vestre Søndmøre	5	behandlede	Tilfælde	med	1 Dødsfald,
- indre —	3	—	—	- -	—
- østre —	7	—	—	- -	—
- ytre Romsdal	3	—	—	- -	—
- indre —	10	—	—	- -	—
- søndre Nordmøre	1	—	—	- -	—
- Christiansund	4	—	—	- -	—
- indre Nordmøre	9	—	—	- -	—

tilsammen 42 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald. Den nærmeste Dødsaarsag hos den Døde var Pericardit. For chronisk Rheumatisme opgive 5 Læger at have behandlet 85 Personer, samt 24 for Ischias; af disse tilsammen 109 Syge vare 60 af Mand-, 49 af Kvindekjøn; af 90 vare de 3 under 15 Aar.

Af akute gastriske Sygdomme vare **Diarrhoe** og **Cholerine** ikke ubetydeligt hyppigere end i det foregaaende Aar. Der opgives ialt af disse Sygdomme:

fra vestre Søndmøre	56	behandlede	Tilfælde	med	2 Dødsfald,
- østre —	9	—	—	- -	—
- nordre —	42	—	—	- 1	—
- ytre Romsdal	2	—	—	- -	—
- indre —	26	—	—	- 1	—
- søndre Nordmøre	18	—	—	- 2	—
- Christiansund	73	—	—	- 2	—
- indre Nordmøre	58	—	—	- -	—
- nordre —	7	—	—	- -	—

tilsammen 291 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 141 behandlede Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt, og ialt 7 Dødsfald). Fra flere Steder, saasom indre Søndmøre og søndre Nordmøre, omtales mange Tilfælde af Diarrhoe med blodige Udtømmelser og i det Hele af dysenterisk Karakter. Af **Blodgang**, der i det foregaaende Aars Slutning var epidemisk i Molde og Omegn, forekom i heromhandlede Aar fremdeles spredte Tilfælde lige til Udgangen af Juli; desuden omtales enkelte Tilfælde i østre Søndmøre i første Halvaar. Af de opgivne 18 behandlede Tilfælde af Blodgang, at hvilke intet havde dødelig Udgang, falde 5 paa det sidstnævnte Lægedistrikt, 13 paa ytre Romsdal. Af **Gulsot** omtales 5 Tilfælde fra Molde fra Januar til April; 2 Syge vare af Mand-, 3 af Kvindekjøn, samtlige Voxne.

Skjørbug omtales kun fra vestre Søndmøre, hvor 3 Tilfælde kom under Behandling i Slutningen af Aaret og deraf 2 med dødelig Udgang.

De for **Syphilis** paa Amtets to Sygehuse behandlede Syge ere anførte paa nedenstaaende Tabel.

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de Indkomne lede af: sekundære Tilfælde.	Udgaaede			Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagenes Antal.	
		Md.	Kv.	Tils.		Helbr.	Uhelbr.	Døde.		Ialt.	for hver Udskreven.
Aalesunds Bys Sygehus	-	-	4	4	4	3	-	-	1	307	102,3
Romsdals Amtssygehus	6	6	17	23	23	21	1	2	5	2 672	111,3
Tilsammen	6	6	21	27	27	24	1	2	6		

De paa Amtssygehuset indtrufne 2 Dødsfald foraarsagedes hos den Ene, en voxen Mand, af Strubetæring, hos den Anden, et Spædbarn, af Hjernebetændelse. Udenfor Sygehusene opgives at være behandlet 25 Tilfælde, hvoraf 1 var Recidiv; af disse kom 1 under Behandling i vestre, 2 i østre og 2 i nordre Søndmøre, 5 i Christiansund, 10 i indre og 5 i nordre Nordmøre; af 20 vare 5 Mænd, 15 Kvinder, 2 vare under, 18 over 15 Aar; af 14 opgives 4 at lide af primære, 8 af sekundære, 1 af tertiære og 1 af hereditære Tilfælde. For **Gonorrhoe** og Urethrit opgives at være kommen under Behandling 35 Personer, hvoraf 1 i vestre, 23 i nordre Søndmøre, 2 i ytre Romsdal, 6 i Christiansund, 3 i indre Nordmøre.

Fnat var fremdeles almindelig udbredt blandt Amtets Landbefolkning; som de Lægedistrikter, hvor Sygdommen især var hyppig, nævnes vestre Søndmøre, hvor den dog syntes at være i betydeligt Aftagende, indre Søndmøre, fornemmelig Hjørrendfjord, østre Søndmøre, ytre og indre Romsdal, indre og nordre Nordmøre. Sundhedskommissionerne i Norddals og Sunelvens Herreder i østre Søndmøre lod udgaa Opfordring til Skolekommissionerne om at lade fnattede Børn bortvise fra Skolerne, og til vedkommende Fattigbestyrelser om at besørge de fornødne Midler bevilgede til gratis Behandling af de Fattige, men herpaa kunde Fattigbestyrelsen paa Grund af det stærkt belastede Fattigbudget ikke gaa ind. Med Undtagelse af indre og nordre Søndmøre samt indre og ytre Romsdal, hvorfra ingen Opgave over Behandlede er meddelt, sees i Amtet iøvrigt 153 Personer at være behandlet for Fnat. For **Skurv** opgives 10 Personer at være behandlede.

Af **Spedalske** kjendtes ved Aarets Begyndelse udenfor Reknæs Pleiestiftelse ifølge Overlægens Beretning 170; 34 kom til, hvoraf 7 vare nye Tilfælde og 27 overseede ved tidligere Tællinger; Afgangen var 40, hvoraf 2 helbrededes, 19 døde, 16 indlagdes i Stiftelser og 3 vare forhen feilagtigt opførte; Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang udgjorde altsaa 164, der vare fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes:

Vestre Søndmøre	18	Indre Romsdal	12
Indre —	12	Søndre Nordmøre	26
Østre —	4	Indre —	17
Nordre —	10	Nordre —	33
Ytre Romsdal	32		

Den ene af de to som helbredede opførte var en Kone i vestre Søndmøre, der tilhørte en spedalsk Slægt og var kjendt som spedalsk siden 1860; hun blev gift i 1861, kom derved i bedre Kaar, fik senere to Børn, og havde af Lægemidler af og til brugt Brækvinsten indvendig samt Iodpensling udvendig paa de angrebne Steder (S. Høegh); den anden var en Kone i østre Søndmøre, som ligeledes tilhørte en spedalsk Slægt og var antegnet i Listerne som spedalsk siden 1856; i dette Tilfælde er imidlertid Sygdommens Beskaffenhed mere tvivlsom. Begge Tilfælde ere af Overlægen udførligere omtalte i de i Norges officielle Statistik indtagne „Tabeller over de Spedalske i Norge i 1865“, Side 14. Blandt de i dette Aar tilkomne oplyses En, i indre Søndmøre, paany at være funden angreben af Spedalskhed efter at han i 1862 efter gjennemgaaet Kur var bleven udskreven som helbredet fra Lungegaardshospitalet (Gjerdrum). Blandt de fra Christiansunds By meddelte Dødsaarsager er opført 1 Dødsfald af Spedalskhed, som ikke kan sees at være opført paa Overlægens Fortegnelse. For 1 af de i vestre Søndmøre Døde er som sekundær Dødsaarsag anført Lungegangræn.

Belægget paa Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske udgjorde ved Aarets Begyndelse 127; der indkom i Aarets Løb 17, 17 døde og 3 sendtes hjem; ved Aarets Udgang var Belægget altsaa 124.

Kjertelsyge siges at forekomme temmelig sjelden blandt Amtets Landbefolkning; 4 Læger i Landdistriktet opgive tilsammen at have behandlet 41 Tilfælde af Kjertelsyge, hvoraf 2 medførte Døden, samt 2 Tilfælde af Rachit.

Svindsot betegnes ialmindelighed ogsaa som forholdsvis sjelden udenfor Amtes Byer; der opføres ialt 42 Dødsfald af denne Sygdom, hvilket er 9,0 pCt. af samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (464); i det foregaaende Aar var Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot

32 eller 8,4 pCt. af de opgivne Dødsaarsager (379); i 1863 var Forholdet 32 af 371 eller 8,6 pCt. Af de nævnte 42 Dødsfald indtraf 7 i vestre, 1 i indre, 1 i østre og 8 i nordre Søndmøre, 6 i ytre og 1 i indre Romsdal, 15 i Christiansund og 3 i indre Nordmøre. Fra Amtets Byer, Aalesund, Molde og Christiansund, er ialt opgivet 176 Dødsfald, hvoraf 28 eller 15,9 pCt. af Svindsot; fra Amtets Landdistrikt (heri iberegnet Reknæs Pleiestiftelse) er opgivet 288 Dødsfald, hvoraf 14 eller 4,9 pCt. af Svindsot.

Af **Kræft** nævnes 10 Dødsfald, hvoraf 4 i vestre og 1 i indre Søndmøre, 1 i indre Romsdal, 1 i søndre og 3 i indre Nordmøre.

Vatersot opgives som Dødsaarsag hos 14, Brights Sygdom hos 4, af hvilke 18 Dødsfald 8 falde paa vestre, 1 paa indre, 2 paa nordre Søndmøre, 1 paa indre Romsdal, 3 paa søndre Nordmøre og 3 paa Christiansund.

Blegsot synes i det Hele ikke at være almindelig blandt Landbefolkningen, skjønt Sygdommen i enkelte Lægedistrikter betegnes som hyppigere end forhen; forholdsvis oftere forekommer Anæmi foraarsaget ved langvarig Diegivning og hyppige Aareladninger (C. A. Kahrs), samt Menstruationsuordener, især fremkaldt ved daarlig Beklædning og Forkjølelse under Arbeide i fri Luft, saasom Klipfisktørring (Werring, Tønnesen). 8 Læger opgive tilsammen at have behandlet 69 Tilfælde af Blegsot, hvoraf 32 i indre Nordmøre, 20 i vestre Søndmøre. Distriktslægen i vestre Søndmøre opfører 28 behandlede Tilfælde af **Hysteri** hos Kvinder, 8 af Hypochondri hos Mænd.

For **Cardialgi** opgive 7 Læger i forskjellige Dele af Amtet at have behandlet 229 Personer; af 183 af disse vare 86 af Mand-, 97 af Kvindekjøn; af 125 vare 13 under, 112 over 15 Aar.

Ormesygdomme vare almindelige, men kom sjeldnere under Lægebehandling.

Af **Drankersygdomme** nævnes 3 Tilfælde af Drankergalskab, hvoraf 1 medførte Døden, fra Aalesund, samt 1 Tilfælde af chronisk Alkoholisme i østre Søndmøre.

2 Tilfælde af betydelig Lymphangit efter **Bid** af **Hugorm** behandledes af Distriktslægen i østre Søndmøre.

Af **Sindssygdom** omtales 34 nye Tilfælde, hvoraf 2 betegnes som Recidiver: 9 fra vestre, 3 fra indre og 7 fra østre Søndmøre, 5 fra ytre, 3 fra indre Romsdal, 1 fra Christiansund, 5 fra indre og 1 fra nordre Nordmøre; nærmere Oplysning er meddelt om 20 af disse Sindssyge, af hvilke 5 indsendtes til Sindssygeasyl, og af de øvrige 15, som forbleve i Hjemmet, vare 7 helbredede inden Aarets Udgang; af 16 nye Sindssyge betegnes 11 som lidende af Melancholi, 4 af Mani, 1 af Idiotisme. Som Dødsaarsag er Sindssygdom opgivet hos 5; hos 1 af disse, som led af Paralysis generalis, er som nærmeste Dødsaarsag opgivet Lungegangræn.

Af **chirurgiske Sygdomme** omtales Broktilfælde hos Mandfolk at være hyppige, især fremkaldte ved anstrængt Roning og ved den jevnlige Trækken af tunge Baade fra Søen iland og omvendt (Høegh, Werring). Hos Kvinder forekommer jevnlig Nedsynkninger af Livmoderen paa Grund af fortidlig Opstaaen — ofte 1 til 2 Dage — efter Fødselen (Werring).

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Amtssygehuset 1 Afbinding af en Livmoderpolyp; og af Lægerne forøvrigt: 2 Udtrækninger af Stær; 1 Amputation af Forarmen, 1 Exarticulation af en Finger, foruden flere af en Læge udførte uden Angivelse af Antal; 4 Borttagelser af Læbekræft, 1 af et Epitheliom paa Foden, 5 af Sæksvulster og Lipomer, 3 af Næsepolyper, 1 af en Svælgpolyp, 1 af en Teleangiektasi ved Wienerpasta, 2 Operationer for Haremund; 1 Ligatur af Arteria tibialis antica, 1 Tenotomi af Biceps paa Armen, 3 Punktioner af Vandbrok med Iodindsprøitning, 1 Punktion med Iodindsprøitning af et Hygroma patellæ, 1 Operation for indklemt Brok (med dødeligt Udfald); 1 Operation for sammenvoxne Fingre.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 30 Tangforretninger, for hvilke som Indikationer opgives Vemangel og Vesvækkelse ved 16, langvarig Fødsel uden Fremgang efter forlængst afgaaet Frugtvand ved 3, ueftergivelige Dele hos ældre Førstefødende ved 2, Ansigtsfødsel ved 1, og for 8 Tangforretninger, udførte ved en Læge, opgives Indikationerne generelt at have været langvarig Fødsel paa Grund af uregelmæssige Veer eller Misforhold mellem Hoved og Bækken; for 26 Koner havde Operationen gunstigt Udfald, 4 døde, og deraf to omtrent en Uge efter Fødselen af Barselfeber, en, ligeledes en Uge efter Fødselen, af Mania puerperalis, og en, der havde ligget i 8 Dages Fødselsarbeide, $\frac{1}{2}$ Time efter Fødselen under Tegn paa Bristning af Livmoderen; af Børnene kom 18 levende, 12 dødfødte til Verden. 5 Vendinger, deraf 4 paa Grund af Tverleie (i et af disse Tilfælde paafulgtes Vendingen af Tangforløsning af det sidstkommende Hoved), 1, ved Isseleie, paa Grund af Bækkenforsnevring og krampagtige Veer; samtlige Koner forbleve ilive, af Børnene vare 2 levende, 3 dødfødte. 2 Perforationer, hvoraf den ene foretoges hos en 41aarig Kone, som forhen havde havt to haarde og langvarige, men naturlige Fødsler, begge Gange med levende Børn; ved Lægens Ankomst var Vandet afgaaet for 3 Døgn siden; Hovedet stod i øverste Bækkenaabning, og den af Urin udspændte Blære naaede til ovenfor Navlen; Konen var yderst udmattet og havde ikke havt Sövn i 3 Døgn; ved Forsøg paa at udtømme Urinen befandtes det umuligt at indbringe en Ka-

theter forbi Hovedet; efter forgjæves Forsøg paa Forløsning med Tang, foretoges Perforation, og Hovedets Udtrækning fuldførtes, dels ved Tang, dels ved 2 i Perforationsaabningen indbragte Fingre; Fosteret, som antoges for dødt, da Fosterbevægelser ikke var bemærket i de sidste 12 Timer før Forløsningen og da ingen Fosterlyd var at høre, gav Livstegn ved Fødselen og levede omtrent 5 Minuter efter; Konen forblev ilive. Dette Tilfælde er nærmere omtalt i en Afhandling i Norsk Magazin for Lægevidenskaben 20de Bind 99de Side (Höegh). Den anden Perforation foretoges hos en Førstefødende, som led af Vatersot, og hos hvem Modermunden, to Døgn efter Vandets Afgang, paa Grund af en ueftergivelig, bruskagtig forhærdet forreste Modermundslæbe, kun var udvidet til en Sølvspecies Størrelse; Fosterhovedet stod bevægeligt over øverste Aabning; efter forgjæves Forsøg paa Forløsning med Tang efter foregaaende Udvidning af Modermunden med Sax, foretoges nu Perforationen, da der imidlertid var indtraadt tydelige Tegn paa Fosterets Død; Hovedets Forløsning skede derefter ved Naturens Kræfter, understøttede af en Finger i Perforationsaabningen; Konen forblev ilive (C. A. Kahrs). 1 Embryotomi paa Grund af forsømt Tverleie hos en Kone, der fødte for 9de Gang; efter Exartikulation af den fremfaldne Arm og Exvisceration gjordes Vending, hvorefter der tilsidst gjordes Perforation og anlagdes Kephalotrib paa Hovedet, som holdtes tilbage af den krampagtig sammentrukne Livmoder. Konen døde omtrent 12 Timer efter Forløsningen (C. A. Kahrs). 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden paa Grund af Blødning, med gunstigt Udfald for Konen. — Ialt udførtes altsaa 39 kunstige Forløsninger, hvoraf 11 i vestre, 1 i indre og 4 i østre Søndmøre, 11 i ytre og 2 i indre Romsdal, 4 i søndre Nordmøre, 5 i Christiansund og 1 i indre Nordmøre.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Vestre Søndmøre	314	172	43	36	2	18
Indre —	212	100	25	21	-	18
Østre —	249	126	23	9	1	19
Nordre —	502	244	38	47	5	27
Ytre Romsdal . .	394	237	46	45	4	20
Indre — . .	332	183	37	33	2	12
Søndre Nordmøre	289	188	29	46	-	12
Christiansund . .	166	131	26	49	1	9
Indre Nordmøre .	415	242	28	60	1	23
Nordre — .	259	152	30	18	1	9
Romsdals Amt . .	3 132	1 775	325	364	17	167

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 88.
Selvmordere . . . . . 5.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 357 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 56,6. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til de Fødte = 1 : 9,6, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,4; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,8, og Antallet af Børn, døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,5. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 12, hvoraf 9 døde af Barselfeber, 1 af Mania puerperalis, 1 af Bristning af Livmoderen og 1 døde 12 Timer efter at være forløst ved Embryotomi.

Ialt indeholde Lægernes Dødslister Opgave over 464 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald eller 26,1 pCt. af samtlige Døde. De hyppigste af de opgivne Dødsaarsager vare: Skarlagensfeber (100), Nervefeber (53), Svindsot (42), Spedalskhed (37), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 29), Lungebetændelse (21), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 19), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 18), Peritoneit (13), Kighoste (12).

Veirliget var igjennem den største Del af Aaret raat og ustadigt, Sommeren ualmindelig kort, og Aarets Middeltemperatur lav. Efter en almindelig ikke synderlig kold Vinter, naar undtages enkelte usædvanllg kolde Dage i Februar, fulgte et kjøligt og tørt Foraar; Sommeren var regnfuld og kjølig, og egentlig Sommervarme med tørt Veir varede kun i tre til fire Uger af August og Begyndelsen af September; i Slutningen af Aaret var Veiret ustadigt og stormende. Aarsvæxten gav paa de fleste Steder ringe Udbytte baade i Henseende til Mængde og Beskaffenhed og Aaret betegnes paa det nærmeste som et Misvæxtaar. Distriktslægen i østre Søndmøre bemærker, at de flere paa hverandre følgende Uaar har fremkaldt en udbredt Fattigdom blandt Befolkningen i de indre Bygder af dette Distrikt, hvorimod det i saa Henseende staar bedre til ude ved Kysten, hvor Hovednæringen er Fiskeri; den stærke Sygelighed i Lægedistriktet i heromhandlede Aar (som dog ikke har fremkaldt nogen Forøgelse af den almindelige Dødelighed) antages maaske at maatte tilskrives Nydelsen af slette Næringsmidler, især umodent Korn (C. A. Kahrs). Lægen ved Reknæs Pleiestiftelse, Sand, har meddelt følgende Tabel over

Meteorologiske Iagttagelser, anstillede ved Havfladen i Molde 1865.

Maaned.	Barometerstand i franske Linier, observeret ved Havfladen, reduceret til 0° Temperatur med Correction for Capillardepressionen.				Thermometerstand efter Celsius.				Vindens Retning og omtrentlige Varighed, fordelt paa Døgnene i hver Maaned.								Vindstille Døgn.	Døgn med Regn.	Døgn med Sne eller Slud.	Taage og skyfulde Døgn.	Klare Døgn.
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Differents.	Middel.	Høiest.	Lavest.	Differents.	N.	NO.	NV.	Tilsammen Døgn.	S.	SO.	SV.	Tilsammen Døgn.					
Januar . . .	328,81	334,0	318,5	15,5	÷ 0,60	+ 6,0	÷ 14,0	20,0	0	4,5	4,0	8,5	1,5	0	4,0	5,5	17,0	3,0	10,0	9,0	9,0
Februar . . .	334,36	343,5	325,0	18,5	÷ 2,18	+ 7,5	÷ 12,0	19,5	0	3,5	5,5	9,0	0	0	2,0	2,0	17,0	2,5	13,0	4,0	8,5
Marts	335,55	345,5	326,0	19,5	÷ 0,89	+ 7,0	÷ 8,0	15,0	0,5	7,0	2,5	10,0	0	1	0	1,0	20,0	0	6,0	7,0	18,0
April	336,60	342,5	330,0	12,5	+ 4 95	+ 13,0	÷ 1,0	14,0	0	1,0	9,5	10,5	0	0	4	4,0	15,5	5,0	7,0	9,5	8,5
Mai	335,26	340,5	328,5	12,0	+ 9,90	+ 25,0	+ 2,0	23,0	1	3,0	6,5	10,5	0	0	2,5	2,5	18,0	6,5	1,5	13,0	10,0
Juni	337,15	341,0	332,0	9,0	+10,20	+ 20,0	+ 3,0	17,0	0,5	3,0	9,5	13,0	0	0	7,5	7,5	9,5	16,0	1,0	7,0	6,0
Juli	334,65	340,0	330,0	10,0	+14,35	+ 24,0	+ 7,0	17,0	0	2,0	7,5	9,5	0	0	1,0	1,0	20,5	15,5	0	9,5	6,0
August . . .	334,68	338,0	330,0	8,0	+14,71	+ 25,0	+ 6,0	19,0	0	6,5	4,0	10,5	0	1	0	1,0	19,5	9,0	1,0	10,0	11,0
September .	336,50	340,5	325,5	15,0	+11,70	+ 20,0	+ 3,0	17,0	0,5	2,5	4,5	7,5	0	0	5,5	5,5	17,0	17,5	0	6,5	6,0
Oktober . .	332,95	343,0	324,0	19,0	+ 4,79	+ 14,0	÷ 2,0	16,0	0	3,5	3,5	7,0	0	1	3,5	4,5	19,5	7,0	8,5	8,5	7,0
November . .	333,40	341,0	320,0	21,0	+ 3,30	+ 9,50	÷ 5,0	14,5	0	0,5	5,0	5,5	0	0,5	6,5	7,0	17,5	6,5	5,5	10,5	7,5
December . .	335,50	344,0	320,5	23,5	+ 3,81	+ 11,0	÷ 6,0	17,0	0	0	1,5	1,5	0	1,0	15,0	16,0	13,5	13,0	2,5	6,0	9,5
Hele Aaret.	334,62				+ 6,17				2,5	37,0	63,5	103,0	1,5	4,5	51,5	57,5	204,5	101,5	56,0	100,5	107,0

Til Sammenligning hidsættes følgende Oversigt over Aarets meteorologiske Forholde efter Observationer, anstillede Kl. 9 Form. ved Havfladen paa Surendalsøren af Distriktslægen i indre Nordmøre C. C. Kahrs.

	Middeltemperatur.	Veirlig.						Vindens Retning.				
		Klart.	Skyet.	Tykt.	Taage.	Regn.	Sne.	S.	N.	V.	Ø.	Stille.
Januar	÷ 2,8° R.	15 Dage.	3 Dage.	5 Dage.	2 Dage.	2 Dage.	4 Dage.	6 Dage.	1 Dag.	- Dage.	7 Dage.	17 Dage.
Februar	÷ 4,5 -	11 -	6 -	2 -	1 -	2 -	6 -	5 -	2 -	1 -	1 -	19 -
Marts	÷ 3,4 -	18 -	5 -	5 -	- -	- -	3 -	1 -	8 -	3 -	- -	19 -
April	+ 4,8 -	9 -	10 -	4 -	- -	4 -	3 -	4 -	2 -	11 -	2 -	11 -
Mai	+ 9,7 -	11 -	8 -	6 -	- -	4 -	2 -	2 -	6 -	4 -	8 -	11 -
Juni	+ 8,9 -	9 -	1 -	5 -	-	15 -	- -	5 -	4 -	8 -	1 -	12 -
Juli	+ 12,9 -	11 -	4 -	8 -	- -	8 -	- -	1 -	- -	11 -	- -	19 -
August	+ 12,4 -	18 -	6 -	- -	- -	7 -	- -	- -	3 -	5 -	6 -	17 -
September	+ 8,6 -	7 -	10 -	3 -	- -	10 -	- -	1 -	6 -	5 -	- -	18 -
Oktober	+ 2,4 -	9 -	7 -	2 -	- -	5 -	8 -	5 -	4 -	3 -	- -	19 -
November	+ 1,2 -	6 -	5 -	7 -	- -	6 -	6 -	7 -	4 -	2 -	- -	17 -
December	+ 0,8 -	15 -	2 -	7 -	- -	5 -	2 -	2 -	5 -	7 -	- -	17 -
Hele Aaret. . . .	+ 4,3 -	139 -	67 -	54 -	3 -	68 -	34 -	39 -	45 -	60 -	25 -	196 -

I **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** sporedes fremdeles smaa om end langsomme Fremskridt; Sands for Renlighed siges i Landdistrikterne ialmindelighed at være i Tiltagende, og større Opmærksomhed er vakt for de sanitære Forholde, skjønt der endnu af og til viste sig en saadan Vedhængen ved gamle Skikke, at i enkelte Herreder i østre Søndmøre et Udkast til Sundhedsforskrifter blev forkastet paa Grund af den deri indeholdte Bestemmelse om at bortskaffe Gjødseldyngen fra Husvæggen (C. A. Kahrs); ogsaa i nordre Nordmøre har det hidtil vist sig umuligt at afskaffe denne Uskik, hvorimod den Skik at vadske Beboelsesværelset hver Løverdag tiltager (H. S. Conradi). Hvor nye Boliger opføres, gjøres de ialmindelighed større og hensigtsmæssigere end før (Werring). Mindre Forandring sees i Kostholdet, der vedbliver at være misligt, hovedsagelig bestaaende af Melspiser og saltet Fisk. Brændevinsdrik var i Tiltagende i vestre Søndmøre, nærmest paa Grund af Oprettelse af et nyt Udskjænkningssted (Høegh). Af Amtets Byer havde saavel Aalesund som Molde faaet ny og fuldstændig Vandledning; fra Christiansund beklages Mangelen af tilstrækkeligt Husrum for Arbeidsklassen, hvis Kaar i det Hele vare mindre gode (Tønnesen).

Fattigsygepleien besørgedes i Molde, og, siden andet Halvaars Begyndelse, ogsaa i Aalesund, af særskilt antagne Fattiglæger; forøvrigt af vedkommende Embedslæger. For Fattigkommunernes Regning behandledes af Distriktslægerne:

i indre Søndmøre	29
i østre —	15
i indre Romsdal	56
i indre Nordmøre	227
i nordre —	50

Af de i østre Søndmøre behandlede fattige Syge vare hjemmehørende i Stordalen, Norddalen og Stranden, i hver kun 1; det bemærkes forøvrigt, at flere Gaarde i de nævnte Sogne kunne være utilgjængelige i lange Tider paa Grund af Naturforholdene, samt at Fattigkommunerne ere stærkt betyngede ved Udgifter til de mange Sindssyge. Fattiglægen i Aalesund var tillige Læge ved det i Byens Fattighus indrettede Sygehus, hvor der i Aarets Løb indlagdes 112, hvoraf 17 for Byens eget Fattigvæsens Regning, 52 mod Refusion af fremmede Kommuner og 17 for Privates Regning. Distriktslægen i ytre Romsdal kaldtes sjelden i Fattigvæsenets Anliggender uden til Bolsø; Medikamentudgifterne til de af Fattiglægen i Molde behandlede fattige Syge udgjorde 26 Spd. 103 Skill. Fra Christiansund beklages Savnet af et offentligt Sygelokale for Byens fattige Indvaanere (Tønnesen).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes følgende at være afholdte: i Amtets Byer: i Aalesund 12 eller et i hver Maaned, i Molde 5 og i Christiansund 6; i Herrederne paa Landet: i vestre Søndmøre 5, hvoraf i Herø og Ulfsten, i hver 2, i Vanelven 1; i indre Søndmøre 5, hvoraf i Volden 3, i Hjørrendfjord 2; i østre Søndmøre 11, hvoraf i Sunelven 3, i Skodje, Ørskoug, Stranden, Norddalen, hver 2; i nordre Søndmøre 3, hvoraf i Borgund 2, i Harham 1; i ytre Romsdal 8, hvoraf i Akerø 3, i Frænen 2, i Bolsø, Bod, Vestnæs, hver 1; i indre Romsdals fire Herreder ialt 6; i søndre Nordmøre 9, nemlig 3 i hvert af Distriktets Herreder; i indre Nordmøre 10, nemlig i Surendal, Stangvik, Rindal, Sunddal, hver 2, i Thingvold og Øxendal, i hver 1; i nordre Nordmøre 6, nemlig i Aure 3, i Halse 2 og i Edø 1. Som Medlemmer af Sundhedskommissionerne sees i samtlige Herreder paa Landet den hele Kommunerepræsentation at være indtraadt. Om Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: det af Indredepartementet omsendte Udkast til Lov om Forandring i den bestaaende Kvaksalverlovgivning underkastedes Diskussion i de fleste Sundhedskommissioner; i Aalesund gjorde Medlemmerne under hvert Møde en Runde omkring i Byen for at paase de gjældende Sundhedsforskrifter overholdte; i Molde forhandledes om et Udkast til Sundhedsforskrifter, som erholdt kongelig Approbation den 8de August d. A.; Kommissionen afgav Erklæring angaaende det til Byens lærde Skole indrettede nye Lokale, og fattede Bestemmelse om Erhvervelse af et Choleralazaret for paakommende Tilfælde; i Christiansund vare især Byens offentlige Renlighedsforholde Gjenstand for Forhandling i Møderne; de for Byen udarbeidede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation den 8de Januar d. A. I Landdistrikternes Sundhedskommissioner foredroges og forhandledes i de fleste Møder om almindelige Gjenstande hørende til Sundhedspleien, samt om de i de forskjellige Herreder herskende epidemiske Sygdomme; i flere, saasom i de til vestre og indre Søndmøre hørende Herreder, optoges Møderne hovedsagelig af Sager, foranledigede ved de i de vedtagne Sundhedsforskrifter indeholdte Bestemmelser; i Herrederne i indre Søndmøre forhandledes et fra Amtet udsendt Circulære om de hensigtsmæssigste Midler til Udryddelsen af Fnat; i Ørskoug og Skodje i østre Søndmøre vedtoges en af Ordføreren forfattet Rundskrivelse, indeholdende Sundhedsregler for Indbyggerne i de nævnte Herreder; denne besluttedes trykt og omdelt, og findes optaget som Anhang til nærværende Beretning; i Strandens og Sunelvens Herreder i samme Lægedistrikt diskuteredes et Forslag til Sundhedsforskrifter, som ikke blev vedtaget paa Grund af Mangel paa Enighed i Bestemmelsen om Gjødselbingernes Fjernelse fra Husene; i Frænens, Akerø og Vestnæs Herreder i ytre Romsdal oplæstes en Afhandling om Druknedes Redning, der besluttedes trykt og omdelt blandt Almuen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i vestre Søndmøre	99
i indre —	161
i østre —	282
i nordre —	318
i ytre Romsdal	235
i indre —	210
i søndre Nordmøre	363
i Christiansund	146
i indre Nordmøre	246
i nordre —	192
tilsammen	2 252

Vaccinationen udførtes ligesom forhen i Christiansund af Stadslægen, i Aalesund, Molde, samt Ørskoug Sogn af østre Søndmøres Lægedistrikt af vedkommende Distriktslæger. I Sandø og Vanelvens Sogne i vestre Søndmøre foretoges ingen Vaccination paa Grund af det store Antal Vaccinerede i det foregaaende Aar, i hvilket Børnekopperne forekom epidemisk paa flere Steder i de bergenhusiske Amter; i et af Vaccinationsdistrikterne i nordre Søndmøre blev Ingen vaccineret, fordi Ingen fremmødte til den offentlige Vaccination; ligesaa i et af Vaccinationsdistrikterne i Akerø i ytre Romsdal paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom og Død; i Bod og Vestnæs i samme Lægedistrikt maatte den paabegyndte Vaccination standse paa Grund af den tiltagende Udbredning af Skarlagensfeber og Kighoste; i Grips Sogn i søndre Nordmøre foretoges ingen Vaccination paa Grund af det ringe Antal uvaccinerede Børn.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 7 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig to over Personer, der vare fundne i Søen og døde ved Drukning, en over et opgravet Lig for at afgjøre om et af en Kvaksalver anvendt Lægemiddel indeholdt pulveriseret Glas, en over et Barn, der var født i Dølgsmaal og tre over formentlig ihjelliggede Børn; 6 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig tre angaaende tilføiede Legemsbeskadigelser, en i Anledning af foregiven Sygelighed hos en Person, som var idømt Vand- og Brødsstraf, en angaaende en Arrestants Sindstilstand og en over en Kvinde, som var mistænkt for Barnefødsel i Dølgsmaal. Ialt 13 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 1 i vestre, 1 i indre, 1 i østre og 2 i nordre Søndmøre, 4 i ytre Romsdal, 3 i søndre og 1 i nordre Nordmøre.

Antallet af **Sindssyge** udgjorde ifølge de af Lægerne meddelte Opgaver ved Aarets Udgang 196, hvoraf

i vestre Søndmøre	12	i indre Romsdal	20
i indre —	18	i søndre Nordmøre	13
i østre —	41	i Christiansund	6
i nordre —	12	i indre Nordmøre	48
i ytre Romsdal	17	i nordre —	9

Af det samlede Antal berettes 138 at forpleies i Overensstemmelse med Lov om Sindssygevæsenet § 19, 28 forsørgedes for vedkommende Fattigkommuners og 30 for privat Regning.

Af **Sygehuse** findes, foruden Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske, 2, nemlig Amtssygehuset i Molde samt Aalesunds Bys Sygehus; følgende Tabel viser de i disse Sygehuse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde:

	Amtssygehuset.	Aalesunds Bys Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre	5	52
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	1	7
Chroniske — —	2	3
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	4	3
Chroniske — —	2	1
Sygdomme i Hjernen og Nervesystemet	2	5
— i Urinveie og Nyrer, Vatersot	2	-
Rheumatisme, Gigt	3	3
Syphilis	23	4
Gonorrhoe	-	1
Andre Sygdomme i Genitalia	3	1
Hudsygdomme	2	5
Øiensygdomme	-	2
Saar, Benbrud og andre Beskadigelser	8	16
Phlegmone, Absces, Ulcera etc.	14	9
Ben- og Leddesygdomme	3	-
Kræft	2	-
Andre Svulster	1	-
Tilsammen	77	112

Af **Badeindretninger** omtales, foruden de til Amtssygehuset og Reknæs Pleiestiftelse hørende Badeanstalter, en Søbadeindretning i Aalesund og en i Christiansund, samt en liden privat Badeindretning i østre Søndmøre og en i nordre Nordmøre.

Amtets 3 **Apotheker**, i Aalesund, Molde og Christiansund, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Aalesund og Christiansund af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjelper, i Molde af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Vestre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Herø. 5 Jordemødre, hvoraf fire med offentlig Ansættelse, samt 2 Poster ledige; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Volden. 3 ansatte Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.

3. Østre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Ørskoug. 9 Jordemødre, hvoraf otte med offentlig Ansættelse; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Nordre Søndmøres Distrikt: 2 Læger, begge i Aalesund. 8 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Romsdals Distrikt: 3 Læger, boende i Molde. 9 Jordemødre, hvoraf 8 med offentlig Ansættelse; 7 Hjelpevaccinatører (og 1 Post ledig).
6. Indre Romsdals Distrikt: 1 Læge, boende i Gryten. 5 ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører (og 1 Post ledig).
7. Søndre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Christiansund. 4 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Christiansund: 1 Læge. 3 Jordemødre, hvoraf to ansatte.
9. Indre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Surendalen. 8 ansatte Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører (og 1 Post ledig).
10. Nordre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Aure. 3 ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

XVI. Søndre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 143,84 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 109 123 Indbyggere, er inddelt i 10 Lægedistrikter, nemlig:

1. Trondhjems Stadsfysikat (0,26 n. □ M.), indbefattende Kjøbstaden Trondhjem . . . . med 19 287 Indbyggere.
2. Strindes Lægedistrikt (5,84 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Strinde . . . . . med 6 494 Indbyggere.
   Klæbo . . . . . - 1 677 —
   Bynæset . . . . . - 2 109 —
   Leinstranden . . . - 1 161 —
   Budviken . . . . . - 841 —
   tilsammen 12 282 Indbyggere.
3. Selbos Lægedistrikt (19,64 n. □ M.), indbefattende:
   Herredet Selbo . . . . . med 5 886 Indbyggere.
4. Guldals Lægedistrikt (23,42 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Melhus . . . . . med 2 686 Indbyggere.
   Heilandet . . . . . - 1 818 —
   Horg . . . . . - 2 677 —
   Støren . . . . . - 2 668 —
   Soknedalen . . . . - 2 052 —
   Singsaas . . . . . - 1 505 —
   Holtaalen . . . . . - 809 —
   tilsammen 14 215 Indbyggere.
5. Røros Lægedistrikt (17,88 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Røros (med Bergstaden Røros) med 3 515 Indbyggere.
   og Aalen . . . . . - 1 487 —
   tilsammen 5 002 Indbyggere.
6. Opdals Lægedistrikt (18,85 n. □ M.), indbefattende:
   Herredet Opdal . . . . . med 4 500 Indbyggere.
   endel af Rennebu - 795 —
   samt Indsets Annex til Kvikne i Hedemarkens Amt - 554 —
   tilsammen 5 849 Indbyggere.
7. Ørkedals Lægedistrikt (16,29 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Børsen . . . . . med 3 789 Indbyggere.
   Ørkedal . . . . . - 6 219 —
   Meldal . . . . . - 3 510 —
   Rennebu (med Undtagelse af den til Opdals Distrikt hørende Del) . . . . . - 1 887 —
   tilsammen 15 405 Indbyggere.
8. Søndre Fosens Lægedistrikt (16,29 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Hiteren . . . . . med 7 121 Indbyggere.
   Hevne . . . . . - 4 729 —
   tilsammen 11 850 Indbyggere.
9. Midtre Fosens Lægedistrikt (11,12 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Stadsbygden . . . . med 1 828 Indbyggere.
   Ritsen . . . . . - 3 733 —
   Ørlandet . . . . . - 3 934 —

Bjugn . . . . . med 3 676 Indbyggere.
tilsammen 13 171 Indbyggere.

10. Nordre Fosens Lægedistrikt (14,25 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Aafjorden . . . . . med 3 115 Indbyggere.
Bjørnør. . . . . - 3 615 —
tilsammen 6 730 Indbyggere.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som mindre god, i Trondhjems By endog som slet, fornemmelig i Aarets første Halvdel; mod Slutningen af Aaret var den i Almindelighed god. Kun i Ørkedalens Distrikt betegnes Sundhedstilstanden som meget god igjennem hele Aaret. Mange og meget udbredte Epidemier herskede, saaledes Skarlagensfeber saagodtsom over det hele Amt, Kighoste, Nervefeber, Lungebetændelse, Strubehoste og ondartet Halsesyge, i Trondhjem Cholerine og Diarrhoe. Catarrhalske Sygdomme vare meget hyppige i hele Aaret.

Dødeligheden var stor, især paa Grund af Skarlagensfeber. De Dødes Antal udgjorde 2 235 eller 20,48 af Tusinde af Folkemængden ved Aarets Udgang. Dette Antal Døde er 37,5 pCt. større end i det foregaaende Aar, da de Dødes Antal var 1 626, og 34,4 pCt. større end i 1863, da der døde 1 663, samt 32,6 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 685.

Nogen almindelig **Sygdomskonstitution** gjorde sig ikke gjældende; catarrhalske Sygdomme vare meget hyppige samtidigt med Skarlagensfeber i Vintermaanederne. I Trondhjem forekom Lungebetændelse noget hyppigere i 1ste Kvartal end i 2det, og Nervefeber var hyppigst i Vaarmaanederne istedetfor som sædvanligt om Høsten. Til Belysning af de epidemiske Forhold i hele Amtet hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	411	42	411	29	31	30	35	47	19	31	25	44	22	59	39
Simpel Feber	351	-	351	40	32	41	39	31	18	18	23	28	27	19	35
Barselfeber	34	10	34	3	5	5	4	6	1	2	-	5	2	-	1
Vandkopper	140	-	140	34	7	9	6	8	7	17	5	5	4	24	14
Skarlagensfeber	1 763	192	1 763	417	328	338	267	152	100	37	32	35	19	27	11
Rosen	78	1	78	11	13	8	10	10	5	2	4	3	6	2	4
Kighoste	804	54	804	8	21	17	36	36	59	99	126	103	128	94	77
Diphtherisk Svælgbetændelse	213	10	213	31	35	35	31	12	24	10	6	15	9	3	2
Strubehoste	53	30	53	3	9	8	6	2	1	5	1	6	6	5	1
Kusma	33	-	33	6	7	5	8	3	1	2	1	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde.	1 962	17	1 962	359	295	242	216	134	97	62	44	77	148	160	128
Lungebetændelse	445	70	445	46	70	50	55	48	44	18	8	16	23	35	32
Gigtfeber	129	1	127	12	19	9	17	23	11	3	5	4	6	11	7
Diarrhoe og Cholerine	922	30	922	76	54	41	58	63	42	59	224	120	59	64	62
Blodgang	13	2	13	2	1	4	1	1	-	-	1	-	2	-	1
Gastrisk Feber	13	-	13	1	6	3	-	-	-	-	-	-	-	2	1
Tilsammen	7 364	459	7 362	1 078	933	845	789	576	429	365	505	461	461	505	415

Følgende Tabel viser Antallet af de i Trondhjem efter Anmeldelse af de der praktiserende Læger behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme:

	Hele Aaret.	Januar.	Febr.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	Døde.
Nervefeber	140	4	5	10	17	30	13	10	12	9	12	10	8	24
Simpel Feber	326	38	31	33	31	29	18	17	22	27	26	19	35	-
Barselfeber	22	2	4	4	2	5	-	-	-	2	2	-	1	9
Vandkopper	107	21	6	8	6	8	7	11	2	2	4	18	14	-
Skarlagensfeber	763	314	174	134	81	22	11	4	8	4	8	3	-	76
Rosen	54	9	9	3	7	6	3	1	2	2	6	2	4	-
Kighoste	451	2	9	12	17	31	54	88	96	42	52	31	17	37
Strubehoste	37	2	6	6	3	2	-	5	1	4	3	4	1	16
Diphth. Svælgbetænd.	142	18	25	28	18	6	13	9	2	11	8	3	1	9
Kusma	21	5	5	3	5	1	-	1	1	-	-	-	-	-
Forkjølelsesfeber . . .	882	168	132	131	88	66	47	21	16	33	55	68	57	-
Bronchit	793	117	125	62	78	51	43	36	26	34	79	82	60	14
Lungebetændelse . . .	249	27	47	24	18	27	27	13	4	6	16	23	17	47
Gigtfeber	86	7	11	5	9	15	9	3	5	4	5	9	4	-
Koldfeber	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Blodgang	10	2	-	4	-	-	-	-	1	-	2	-	1	1
Cholerine	127	4	7	3	7	7	3	6	58	18	7	5	2	11
Diarrhoe	764	67	47	36	48	56	35	51	166	100	46	57	55	19
Tilsammen	4 975	807	643	506	435	362	283	277	422	298	331	334	277	263

Af **Nervefeber** opgives:

fra Trondhjems By	140	Behandlede,	hvoraf	24	døde,
- Strindes Lægedistrikt	60	—	—	2	—
- Selbos —	39	—	—	4	—
- Guldals —	15	—	—	2	—
- Røros —	13	—	—	1	—
- Opdals —	2	—	—	-	—
- Ørkedals —	20	—	—	-	—
- søndre Fosens —	53	—	—	1	—
- midtre — —	52	—	—	8	—
- nordre — —	17	—	—	-	—
tilsammen	411	Behandlede,	hvoraf	42	døde;

desuden er fra Strindes Lægedistrikt opgivet 1 Dødsfald og fra Selbos 1 uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 44 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 279 behandlede Tilfælde, hvoraf 28 endte dødeligt, og ialt kjendtes 32 Dødsfald). Sygdommen sees, foruden i Trondhjems By, fornemmelig at have havt Udbredning i Strinde Lægedistrikt, hvor den herskede hele Aaret; den optraadte som udbredt Epidemi i Klæbo af Strindes Distrikt, overført ved Smitte fra Trondhjem, som smaa begrændsede Epidemier i Leinstranden og i Budvigen, samt sporadisk i Strinde og Bynæsset. De fra Selbo Distrikt anmeldte Tilfælde forekom i 1ste Kvartal i Tydalens Annex, som Fortsættelse af Epidemien i 1864, og ytrede sig som Abdominaltyphus; i 2det Halvaar forekom Cerebraltyphus i Selbo Hovedsogn. I Guldals, Ørkedals og Opdals Distrikter forekom Sygdommen i smaa, til enkelte Gaarde indskrænkede, Epidemier og sporadisk. I søndre Fosen var Sygdommen epidemisk i November og December, ellers sporadisk; i midtre Fosen optraadte den som Epidemi fra Marts til Mai Maaned i den vestlige Del af Distriktet, fra April til September i Ritsen; i nordre Fosen forekom 2 smaa Epidemier, den ene i Aafjorden i April og Mai, formentlig ved Smitte fra Beitstaden, den anden i Bjørnør i November. — Af simpel Feber er foruden de paa den epidemiske Liste for Trondhjems By opførte 326 Tilfælde opgivet 7 Tilfælde fra Røros Distrikt og 18 fra Ørkedals.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Trondhjems By	22	Behandlede,	hvoraf	9	døde,
- Strinde Lægedistrikt	2	—	—	-	—
- Guldals —	3	—	—	1	—
- Røros —	2	—	—	-	—
- Ørkedals —	5	—	—	-	—
tilsammen	34	Behandlede,	hvoraf	10	døde;

fra søndre Fosen opgives 5 dødelige Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling, og tilsammen kjendes altsaa 15 Dødsfald.

Vandkopper omtales, foruden i Trondhjems By, hvorfra opgives 107 behandlede Tilfælde, at have forekommet i Røros og Opdals Lægedistrikter. Sygdommen kom, som sædvanligt i Landdistrikterne, kun sjelden under Lægebehandling, og ialt opgives fra de nævnte Lægedistrikter 33 behandlede Tilfælde. 3 af de i Opdal forekommende Tilfælde havde stor Lighed med Varioloider, hvorfor Distriktslægen strax satte Vaccination i Gang.

Skarlagensfeber, der i det foregaaende Aar fra Vaaren af havde hersket epidemisk i midtre Fosens Lægedistrikt og fra Høsten af i Trondhjems By og i de nærmest omliggende

Landdistrikter, optraadte i dette Aars Begyndelse som Epidemi i næsten alle Lægedistrikter. Af Læger opgives:

fra Trondhjems By	763	Behandlede,	hvoraf	76	døde,
- Strinde Lægedistrikt	194	—	—	13	—
- Selbos —	106	—	—	13	—
- Guldals —	48	—	—	7	—
- Røros —	3	—	—	-	—
- Opdals —	14	—	—	2	—
- Ørkedals —	225	—	—	21	—
- søndre Fosens —	191	—	—	34	—
- midtre — —	185	—	—	22	—
- nordre — —	34	—	—	4	—
tilsammen	1 763	Behandlede,	hvoraf	192	døde;

desuden opgives fra Strinde Distrikt 2 dødelige Tilfælde, fra Opdals 2 og fra søndre Fosens 14, hvilke samtlige ikke kom under Lægebehandling, tilsammen 210 af Læger anmeldte Dødsfald, hvilket er 22,8 pCt. af samtlige af Læger opgivne Dødsaarsager. At et langt større Antal er død af Skarlagensfeber end af Læger opgivet, kan sees af Presternes Opgaver; saaledes er i Selbos Distrikt ialt anmeldt for Presterne 21 Dødsfald, i midtre Fosens 72, i nordre Fosens 22. (I forrige Aar opgaves 417 behandlede Tilfælde med 55 Dødsfald, og ialt kjendtes 69 Dødsfald). For Trondhjems Bys Vedkommende hidsættes følgende Oversigt over Skarlagensfeberepidemien fra dens Begyndelse i Oktober 1864:

	1864.			1865.												Ialt.
	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	Jan.	Febr.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	Aug.	Sepbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	
Iagttagne Tilfælde	1	40	176	314	174	134	81	22	11	4	8	4	8	3	-	980
Deraf døde	-	4	22	29	17	12	7	5	2	-	1	1	1	1	-	102

Af de Angrebne vare 833 Børn under 15 Aar, 147 Voxne; af de Døde vare 3 over 15 Aar; for 61 af de Døde opgives den sekundære Dødsaarsag saaledes: Nyrebetændelse og Vatersot 12, Diphtherit 11, Svulst paa Halsen 10, Lungebetændelse 8, Hjernebetændelse 5, typhøs Feber, Kramper, Strubehovedbetændelse, Bronchit, Hydrothorax, Blodbrækning, hver 2, Barselfeber, Lungeødem, Blodbrækning, hver 1. I Røros og Opdals Distrikter optraadte Sygdommen sporadisk om Sommeren, i de øvrige Lægedistrikter epidemisk fra Aarets Begyndelse, herskede mest i de 4 første Maaneder, aftog derpaa hurtigt; ved Aarets Ende forekom kun enkelte Tilfælde i søndre og nordre Fosen, medens Sygdommen var ophørt i alle andre Dele af Amtet. En Læge i Trondhjem bemærker, at Inkubationstiden varede fra 8—14 Dage; kun 3 Gange saa han, at samtlige Børn i en Familie bleve angrebne; almindeligt angrebes 1 à 2 Børn i en Familie; en Amme blev angrebet, medens Diebarnet gik frit. Isoleren af de Syge viste sig som det bedste Middel mod Sygdommens Udbredning (Bødtker). Sygdommen viste sig af en temmelig ondartet Beskaffenhed, da diphtherisk og gangrænøs Svælgbetændelse var en hyppig Ledsager (Dahm, Holler, O. Sigholt); Vatersot var en almindelig Eftersygdom (A. Koren, Holler, J. Angell, O. Sigholt). Udenfor Trondhjems By opgives den sekundære Dødsaarsag for 8 af de Døde saaledes: Diphtherit 3, Lungebetændelse 2, Hjernebetændelse 2, Absces 1.

Af **Mæslinger** omtales 1 Tilfælde i Trondhjems By.

Af **Rosen** nævnes, foruden 54 Tilfælde i Trondhjem, fra Landdistrikterne 24 at være komne under Behandling, ialt 78 med 1 Dødsfald.

Af **Kighoste** opgives:

fra Trondhjems By	451	Behandlede,	hvoraf	37	døde,
- Strindes Lægedistrikt	5	—	—	-	—
- Selbos —	205	—	—	10	—
- Røros —	46	—	—	2	—
- Opdals —	2	—	—	-	—
- Ørkedals —	62	—	—	2	—
- søndre Fosens —	3	—	—	-	—
- midtre — —	30	—	—	3	—
tilsammen	804	Behandlede,	hvoraf	54	døde;

desuden opgives fra søndre Fosens Distrikt 3 dødelige Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, altsaa tilsammen 57 af Læger opgivne Dødsfald. I Selbos Distrikt opføres paa Prestelisterne 26 Dødsfald af Kighoste. Sygdommen, der allerede i det foregaaende Aar havde vist sig paa flere Steder af Amtet, herskede i hele dette Aar som udbredt Epidemi i Trondhjem og indtil November i Ørkedals Lægedistrikt; udover Sommeren og Høsten optraadte den epidemisk i Selbos, Guldals, Røros og midtre Fosens Distrikter og vedvarede ved Aarets Udgang; i Strindes, Opdals og søndre Fosens Distrikter vare kun Enkelte angrebne. Mange Tilfælde kom ei under Lægebehandling. Paa Ørlandet i midtre Fosens Distrikt angreb Sygdommen først et Barn, der nylig var kommet fra Trondhjem, og spredte sig derfra ud over hele Distriktet (J. Angell).

Diphtherisk Svælgbetændelse var som sædvanligt i de senere Aar en staaende Sygdom paa de epidemiske Maanedslister for Trondhjems By. I Landdistrikterne sees Sygdommen fordetmeste kun at have forekommet sporadisk og havde mere almindelig epidemisk Udbredning kun i Selbos og Røros Lægedistrikter; denne Epidemi var imdlertid mild og med ringe Dødelighed. Der opgives saaledes:

fra Trondhjems By	142	Behandlede,	hvoraf	9	døde,
- Strindes Lægedistrikt	2	—	—	-	—
- Selbos —	35	—	—	-	—
- Røros —	24	—	—	-	—
- Opdals —	7	—	—	1	—
- søndre Fosens —	2	—	—	-	—
- nordre — —	1	—	—	-	—
tilsammen	213	Behandlede,	hvoraf	10	døde;

desuden opgives fra Selbos Distrikt 3 Døde, som ikke havde været under Lægebehandling, og tilsammen kjendes altsaa 13 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves af diphtherisk Svælgbetændelse 235 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 endte dødeligt, og ialt 19 Dødsfald). Af paafølgende Lamhed omtales fra Trondhjem kun et Tilfælde hos en 12 Aar gammel svagelig Dreng, der fik Lamhed i Svælget, Øinene og alle Extremiteter; han helbrededes (A. Koren). Af en Læge omtales et Tilfælde af Diphtherit i Svælget med Croup hos en 33 Aar gammel, kraftigt udseende, Mand; ved Obduktionen fandtes en sammenhængende, rørformig, tynd Exsudathinde ligefra Stemmebaandene til ned i Bronchiegrene af 3die og 4de Rang (A. Koren).

Af **Strubehoste** opgives:

fra Trondhjems By	37	Behandlede,	hvoraf	16	døde,
- Strindes Lægedistrikt	1	—	—	1	—
- Selbos —	1	—	—	1	—
- Guldals —	3	—	—	3	—
- Røros —	1	—	—	1	—
- Opdals —	2	—	—	2	—
- Ørkedals —	3	—	—	2	—
- søndre Fosens —	1	—	—	1	—
- midtre — —	4	—	—	3	—
tilsammen	53	Behandlede,	hvoraf	30	døde.

I midtre Fosens Distrikt ere 7 Dødsfald opgivne til Øvrigheden; herfra maa formentlig fraregnes de af Distriktslægen opgivne 3 Dødsfald, saa at Antallet af kjendte Dødsfald ialt bliver 34. Følgende Opgave over Antallet af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen i de sidste 4 Aar hidsættes:

	Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen.		Dödsprocent af Behandlede.	Samtlige opgivne Dødsfald af Svælgbetændelse og Strubehoste.
	Behandlede.	Døde.		
1862	243	24	9,8	99
1863	224	19	8,4	49
1864	271	22	8,1	37
1865	266	40	15,0	47

Kusma, der i det foregaaende Aar havde havt almindelig Udbredning, omtales i dette Aar kun fra Trondhjems By, Ørkedals og Opdals Distrikter. Ialt opgives 33 behandlede Tilfælde.

Catarrhalske Sygdomme nævnes som meget hyppige i alle Egne af Amtet, dog især i Trondhjems By samtidigt med Skarlagensfeber i Aarets 3 første Maaneder. Iberegnet de fra Trondhjems By opgivne 1 675 Tilfælde haves fra hele Amtet Opgave over 1 962 behandlede Tilfælde, hvoraf 17 endte dødeligt, 14 i Trondhjem, 1 i Røros, 2 i Ørkedals Distrikt, samtlige af akut Bronchit, samt 1 Dødsfald af Bronchit paa Reitgjerdets Pleiestiftelse.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Trondhjems By	249	Behandlede,	hvoraf	47	døde,
- Strindes Lægedistrikt	17	—	—	2	—
- Guldals —	48	—	—	7	—
- Røros —	51	—	—	5	—
- Opdals —	14	—	—	2	—
- Ørkedals —	38	—	—	4	—
- søndre Fosens —	4	—	—	1	—
- midtre — —	22	—	—	2	—
- nordre — —	2	—	—	-	—

Af 23 Læger opgivet tils. 445 Behandlede, hvoraf 70 døde; desuden opgives fra Opdals Distrikt 2 Døde og fra søndre Fosens 3 Døde, som ikke havde været under Lægebehandling, samt fra Reitgjerdets Pleiestiftelse 2 Døde, saa at der tilsammen kjendes 77 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 20 Læger 401 behandlede Tilfælde, hvoraf 35 endte dødeligt, og tilsammen kjendtes 47 Dødsfald). Af **Pleurit** opføres 1 Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 30, Kramper i Børnealderen hos 8, af hvilke 38 Dødsfald 34 falde paa Trondhjems By, 1 paa Strindes, 1 paa Røros og 2 paa Ørkedals Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber er, foruden de paa den epidemiske Liste for Trondhjems By opførte 86 Tilfælde, fra Røros Distrikt opgivet 31, fra Ørkedals 9, fra midtre Fosens 2 og fra nordre Fosens 1, tilsammen 129 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; desuden opgives fra søndre Fosens Distrikt 1 Død, der ikke havde

været under Behandling. — Chronisk Rheumatisme omtales overalt som hyppig; 3 Læger i Trondhjem behandlede 121 Personer, 1 i midtre Fosens Distrikt 11. Fra Trondhjems By nævnes 4 behandlede Tilfælde af **Arthrit.**

Koldfeber omtales ikke udenfor Trondhjem, hvor 1 Tilfælde sees at være kommet under Behandling.

Akute gastriske Sygdomme vare hyppige i Trondhjem, sjeldne i Landdistrikterne. Af Cholerine og Diarrhoe er, foruden de paa den epidemiske Liste for Trondhjems By opførte 891 Tilfælde, blot opgivet 31 behandlede Tilfælde fra Landdistrikterne. Som Døde af Cholerine opgives 11, af Diarrhoe 19, alle i Trondhjems By. Af **Blodgang** forekom 10 sporadiske Tilfælde i Trondhjem, 2 i Strindes og 1 i Ørkedals Lægedistrikt, tilsammen 13 Tilfælde med 2 Dødsfald.

Syphilis. Over de paa Trondhjems Sygehus behandlede Tilfælde giver hosstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare				Udgaaede				Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Middeltid af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
		Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.	mistænkte.	Helbr.	i Bedring.	Uhelbr.	Døde.		
Trondhjems Sygehus	24	147	62	85	12	88	45	2	141	1	1	2	26	48

I Trondhjems Tugthuses Sygelokale, hvor Ingen laa tilbage for Syphilis fra det foregaaende Aar, indlagdes 1 Kvinde, der udskreves helbredet efter en Behandlingstid af 34 Dage. Fra Trondhjems By blev ved Sundhedskommissionens Foranstaltning indlagt paa Sygehuset 102 Personer for veneriske Sygdomme. Ved Visitationen af Byens offentlige Fruentimmer, hvis Antal i Aarets Løb i Gjennemsnit udgjorde 22, fandtes ialt 41 Sygdomstilfælde, der gav Anledning til Indlæggelse paa Sygehus, og heraf 20 Gange Syphilis. Med Hensyn til de fra Landdistrikterne paa Trondhjems Sygehus indkomne Syphilitiske oplyses, at 18, hvoraf 8 Recidiver, indlagdes fra Selbo, hvor der 9 Gange foretoges Visitationer af Personer, som mistænktes for at lide af Syphilis (Holler); 13 indlagdes fra Strinde og 3 fra Guldals Distrikt. Som behandlede udenfor Sygehus opgives 36 Personer, hvoraf 16 i Trondhjem, 3 i Ørkedals, 2 i Opdals, 14 i søndre Fosens og 1 i nordre Fosens Distrikt; af disse anføres 4 at have lidt af primær, 2 af sekundær Syphilis og 15 af Radesyge; af 21 Behandlede vare 9 Mænd, 12 Kvinder, alle Voxne. For **Gonorrhoe** indlagdes paa Trondhjems Sygehus 14 Personer. Som privat Behandlede for Gonorrhoe og Urethrit opgives 51, hvoraf 40 af Læger i Trondhjem, 5 i Ørkedals, 3 i Opdals og 3 i nordre Fosens Distrikt.

Hudsygdomme. Fnat forekom hyppigt i Trondhjems By; ialt opgives 90 Behandlede, hvoraf 59 paa Sygehuset, 4 paa Tugthusets Sygestuer. Om Sygdommens Forekomst i Amtet forøvrigt berettes fra Strinde Distrikt, at den ikke er meget udbredt, i Guldals og Røros Distrikter skal den være i Aftagende, derimod betegnes den som hyppig i Selbos, Opdals, Ørkedals og søndre og midtre Fosens Lægedistrikter. I Røros Distrikt have Skolelærerne Paalæg om at anmelde de angrebne Børn for Sundhedskommissionerne. Af 4 Læger i Landdistrikterne anmeldtes tilsammen 99 Behandlede. For **Skurv** behandledes i Trondhjem 7 Personer, hvoraf 1 paa Sygehuset; i Selbo skal Sygdommen forekomme oftere. Et eczematøst Udslet omtales som hyppig i Opdal blandt Kreaturrøgterne ved Smitte fra Kjørene, hos hvilke Distriktslægen oftere har seet lignende Udslet, forbundet med Kløe og Affald af Haar (Arentz).

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1864 udenfor Reitgjerdets Pleiestiftelse 100. I 1865 kom 16 til, hvoraf 11 vare overseede ved tidligere Tællinger, 3 kom hjem fra Stiftelser og 2 vare nye Tilfælde; Afgangen var 23, hvoraf 14 indlagdes i Stiftelser, 1 udflyttede og 8 døde. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 93, i følgende Lægedistrikter:

Strinde Distrikt	6	Søndre Fosens Distrikt	38
Ørkedals —	7	Midtre — —	17
Opdals —	2	Nordre — —	23

Paa Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske var Belægget ved Aarets Begyndelse 218. 57 indkom, 48 døde, hvoraf 41 som ligefrem Følge af Spedalskhed, 7 af andre Sygdomme, 6 hjemsendtes; ved Aarets Udgang var Belægget altsaa 221.

Kjertelsyge omtales som hyppig i Trondhjems By, Røros og søndre Fosens Distrikter. Ialt nævnes 145 behandlede Tilfælde af Scrophulose, hvoraf 110 i Trondhjem, omtrent to Trediedele deraf vare Øiensygdomme. 2 Børn døde af Scrophulose i søndre Fosens Distrikt og 1 af Rachitis i midtre Fosen.

Svindsot er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 104 eller $11{,}_3$ pCt. af samtlige af Læger opgivne Dødsaarsager (921). (I forrige Aar var Forholdet 78 af 572 opgivne Dødsaarsager eller $13{,}_6$ pCt.). Fra Selbos og nordre Fosens Distrikter opgives intet Dødsfald af Svindsot. Fraregnes de Døde paa Reitgjerdets Pleiestiftelse, stiller Forholdet mellem Døde af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager sig i de enkelte Lægedistrikter saaledes som nedenfor anføres:

	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Samtlige opgivne Dödsfald.	Forhold i Procent.
Trondhjems Stadsfysikat	60	485	12,4
Strindes Distrikt . . .	3	40	7,5
Selbos — . . .	-	33	0,0
Guldals — . . .	1	27	3,7
Røros — . . .	10	28	35,7
Opdals — . . .	3	27	11,1
Ørkedals — . . .	3	41	7,3
Søndre Fosens — . . .	18	135	13,3
Midtre — — . . .	6	47	12,8
Nordre — — . . .	-	6	0,0
Søndre Trondhjems Amt	104	869	11,9

Af **Kræft** er opgivet 25 Dødsfald, hvoraf 21 i Trondhjem. Sygdommens Sæde har været Mavesækken 17 Gange, Brysterne 3 Gange, Livmoderen 2 Gange, Tungen, Underlivet og Ovariet 1 Gang hver.

Vatersot er opgivet som Dødsaarsag hos 18, Morbus Brighti og Nephrit hos 6, tilsammen 24, hvoraf 14 i Trondhjem.

Blegsot siges at være hyppig i Trondhjem især hos Fattige (Poulsen); blandt de Aarsager, der antoges at befordre Sygdommens Udvikling, anføres Mangel paa Bevægelse i fri Luft, formegen Aandsanstrengelse og for lang Skoletid (Lindemann). I Trondhjem behandlede 5 Læger tilsammen 64 Personer. Ogsaa i flere af Landdistrikterne siges Blegsot at være almindelig, saasom i Guldals, Ørkedals og midtre Fosens Distrikter; i det sidstnævnte Distrikt omtales ogsaa Menstruationsuordener som hyppige. I Selbos Distrikt skal Blegsot være meget sjelden (Holler).

Cardialgi var almindelig i Trondhjem især blandt Tjenestetyende (Poulsen, Lindemann). Ogsaa i de fleste af Landdistrikterne betegnes Cardialgi som almindelig og tilskrives dels stillesiddende Liv, idet den især forekommer hos Skolelærere, Skræddere og Skomagere (Dahm), dels Overfylden af Maven og megen Nydelse af Spegekjød, sur Melk, bedærvede Potetes og Melspiser (Fritzner, H. Heyerdahl, Seehus).

Ormesygdom nævnes især som hyppig i Trondhjems By og i Røros samt i Guldals Distrikt; mindre hyppig var den i midtre Fosens Distrikt.

Af **Drankersygdomme** omtales 8 Tilfælde fra Trondhjems By; af disse betegnes 4 som akut Alkoholforgiftning, 4 som Delirium tremens, hvoraf 1 Tilfælde optraadte som Komplikation ved Lungebetændelse med dødelig Udgang. 5 Personer, for hvilke Kjønnet opgives, vare alle Mænd.

Af **Forgiftninger** omtales et Tilfælde i Trondhjem, hvor 2 Koner en Morgen fandtes døde af Kuldamp i sine Senge, medens 2 tilstedeværende Børn i Alderen mellem 4 og 6 Aar, der fandtes bevidstløse, bleve reddede (Lindemann).

For **Sindssygdom** indlagdes 15 Personer paa Trondhjems Sygehus, 8 Mænd og 7 Kvinder, 9 for Melancholi, 4 for Mani, 1 for Dements og 1 for Paralysis generalis; 2 laa tilbage fra det foregaaende Aar; 5 udskreves helbredede, 3 i Bedring, 3 uhelbredede, 2 døde, 1 overflyttedes til Trondhjems Sindssygeasyl og 3 laa tilbage ved Aarets Udgang. Paa Tugthusets Sygestuer indlagdes 1 Mand og 2 Kvinder for Melancholi; de helbrededes; paa Slaveriet behandledes 1 Mand for Dements; han laa tilbage ved Aarets Udgang. 6 Tilfælde af Melancholi behandledes privat i Trondhjem. Fra Landdistrikterne omtales ialt 10 nye Tilfælde af Sindssygdom, hvoraf i Opdals Distrikt 4, i midtre Fosens 2, i Strindes, Selbos, Guldals og nordre Fosens, hver 1; 6, for hvilke Kjønnet opgives, vare Kvinder. Af de 10 nye Tilfælde sendtes 2, for hvilke nærmere Oplysning er meddelt, til Trondhjems Sindssygeasyl; 1 Tilfælde er opgivet helbredet. Sindssygdom opgives som Dødsaarsag hos 6, hvoraf 2 af Paralysis generalis, 1 af Dements.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Trondhjems Sygehus: 1 Amputation af Forarmen, 2 Exartikulationer af Fingre, 2 Borttagelser af fibrøse Svulster, 1 Underbinding af Arteria cruralis, 1 Iridektomi og 1 Cataractoperation ved Reclination. Forøvrigt nævnes af Lægerne følgende Operationer som udførte: 1 Amputation af Forarmen, 3 Exartikulationer af Fingre, 4 Borttagelser af Læbekræft, 3 af Tumores cystici, 1 af en Fedtsvulst, 1 af et Cephalhæmatom, 2 af Talpae, 1 af et Tuberculum subcutaneum dolorosum, 1 af en Tonsille, 3 af Uvula, 3 Paracenteser af Underlivet, 2 Operationer for Polyp i Næsen og 1 for Polyp paa Labium minus, 1 Underbinding af Arteria cruralis, 2 af Arteria brachialis og 1 af Arteria ulnaris, 1 Operation for Teleangiektasi, 4 for Haremund, 1 for Phimosis, 1 for Paraphimosis, 1 forceret Dilatation af Sphincter ani, 1 Udskjæren af en Sten i Urinrøret, 3 Operationer for Skelen, 1 for Staphyloma corneae, 1 for Entropium, 6 for Hernia sacci lacrymalis og 2 Dannelser af nye Pupiller.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 13 Tangforretninger, hvoraf 7 indiceredes ved Vemangel og Afkræftelse, 1 ved Bækkensneverhed, 1 ved fremfalden Navlesnor; for 4 er ingen Indikation angivet; 12 af Mødrene forbleve ilive, for 1 er Udfaldet ikke angivet; 10 Børn fødtes levende, 3 vare dødfødte. 6 Vendinger, 4 paa Grund af Tverleie, 1 paa Grund af fremfaldne Hænder, Fødder og Navlesnor; for 1 er Indikationen ikke angivet; 5 af Mødrene forbleve ilive, 1 døde af Barselfeber; 1 Barn var levende født, 5 dødfødte. 1 kunstig Forløsning af fast-

siddende Moderkage; Konen fik Barselfeber og døde. Ialt 20 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 udførtes af Læger i Trondhjem, 3 i Strindes, 3 i Selbos, 1 i Røros, 2 i Ørkedals, 3 i søndre, 1 i midtre og 1 i nordre Fosens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Trondhjems Stadsfysikat	623	620	143	129	10	41
Strindes Distrikt	288	217	39	68	-	12
Selbos —	174	138	26	59	-	8
Guldals —	369	223	32	51	2	13
Røros —	140	81	10	11	1	3
Opdals —	92	71	5	12	-	7
Ørkedals —	384	301	44	78	-	10
Søndre Fosens —	344	199	30	43	4	16
Midtre — —	391	244	27	80	4	12
Nordre — —	244	141	29	41	1	11
Søndre Trondhjems Amt	3 049	2 235	385	572	22	133

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 37.
Selvmordere . . . . . 13.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 814 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 73,3. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 7,9 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,8; Antallet af Døde mellem 1 og 10 Aar forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 3,9, og Antallet af Døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,3. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagerne hos 15, der alle døde af Barselfeber, og af disse vare 2 forløste ved obstetriciske Operationer af Læger.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 921 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (41,2 pCt. af samtlige Døde; i det foregaaende Aar var Forholdet 35,2 pCt.); deraf ere 485 opgivne fra Trondhjems By og i det samlede Antal er medregnet 48 Dødsfald blandt Spedalske ved Reitgjerdets Pleiestiftelse. De hyppigste Dødsaarsager vare: Skarlagensfeber (210), Svindsot (104), Lungebetændelse (77), Alderdomssvækkelse (68), Kighoste (57), Spedalskhed (45), Nervefeber (44), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 40), Hjernebetændelse og Convulsioner (tilsammen 38), Cholerine og Diarrhoe (tilsammen 30), Kræft (25), Vatersot, Brights Sygdom og Nephrit (tilsammen 24), akut Bronchit (18).

Veirliget. Aaret udmærkede sig helt igjennem ved ugunstige Veirforhold, megen Regn og lav Middeltemperatur; Vinteren var lang og kold, Vaaren kold og tør, Sommer og Høst kjølige og regnfulde og Vinteren indfandt sig allerede i Oktober, men var mild indtil Aarets Ende. Aaret var i alle Henseender uheldigt for Landmanden og betegnes i Almindelighed som et Uaar; Høhøsten var ringe, Kornet frøs eller kom umodent og raat i Hus, Poteteshøsten mislykkedes ligeledes; kun i Rennebu og Opdal var Kornhøsten ret god.

De **hygiæniske Forholde** roses fra Røros og Ørkedals Distrikter baade med Hensyn til Husenes Indretning og Kostholdet. I søndre Fosen siges de nye Huse at være større og rummeligere end før, men ikke bedre indredede; Renligheden i dette Distrikt betegnes som ringe. Nydelsen af Spirituosa er aftaget i Røros Distrikt, i midtre og nordre Fosen skildres Beboerne som meget ædruelige. Over Misbrug af Kaffe klages fra Røros og midtre Fosen; i Opdal er Kaffedrik i Aftagende paa Grund af den store Fattigdom i de sidste Aar.

Fattigsygepleien. I Trondhjem behandledes af Byens 3 Fattiglæger tilsammen 1 198 fattige Syge, deraf i Fattighusene 242; paa Byens Sygehus indlagdes 283 fattige Syge. Opgave over Antallet af Syge, behandlede for Fattigvæsenets Regning, haves fra følgende Lægedistrikter: Selbo 18, Guldal 249, Røros 28, Opdal 54, nordre Fosen 19, midtre Fosen 76; af disse sidste behandledes 30 af den i Stadsbygden boende Privatlæge; forøvrigt besørgedes Fattigsygebehandlingen overalt af vedkommende Embedslæger. I Strinde Distrikt er et Fattigarbeidshus opført, hvilket paatænkes forenet med en Tvangsarbeidsanstalt og et Sygehus. I Røros siges Fattigsygepleien at være meget god; afskedigede Værksarbeidere pensioneres af Værket, og Fattige nyde Understøttelse af Legater.

Af Møder i **Sundhedskommissionen** afholdtes i Trondhjem 12; i Strindes Distrikt 14, nemlig 3 i Herredet af samme Navn, 3 i Klæbo, 4 i Leinstrandens, 2 i Bynæssets og 2 i Budvikens Herred; i Selbo 5; i Guldals Distrikt 8, nemlig 2 i Soknedals Herred og 1 i hvert af de øvrige Herreder, Melhus, Høilandet, Horg, Støren, Singsaas og Holtaalen; i Røros Distrikt 6, nemlig 3 i hvert af Distriktets Herreder Røros og Aalen; i Ørkedals Distrikt 9, nemlig 3 i hvert af Herrederne Børsen, Meldal og Ørkedal; i Opdals Distrikt 7, nemlig 4 i Opdal og 3 i Rennebu; i søndre Fosens Distrikt 2, nemlig 1 i hvert af Distriktets Herreder, Hiteren og Hevne; i midtre Fosens Herreder tilsammen 6 og i nordre Fosens Distrikt 4, nemlig 2 i hvert af dets Herreder, Aafjorden og Bjørnør. Den samlede Kommunerepræsentation kan, foruden i de i Beretningen for det foregaaende Aar nævnte Herreder, sees at være Medlemmer af Sund-

hedskommissionen i Ørkedals og Rennebu Herreder; i Røros ere kun Formændene indtraadte som Medlemmer, i Opdal er der 8 Medlemmer. Foruden Forslaget til Forandring i Kvaksalverlovgivningen nævnes som de vigtigere Forhandlingsgjenstande: i Trondhjem: de epidemiske Forhold, Foranstaltninger mod Cholera, Beskaffenheden af Skolelokalerne, Ansøgning om Tilladelse til at drive Slagteri. I Landdistrikterne: epidemiske og smitsomme Sygdomme i vedkommende Herreder, saasom Skarlagensfeber, Kighoste og Typhus; Fnat i Guldal og Røros, Spedalskhed i Strindes og nordre Fosens Distrikter; i Røros Distrikt holdtes Foredrag over Smaabørns Pleie. I Strinde Herred fremsattes Forslag til Sundhedsforskrifter, som i dette Aar erholdt kongelig Approbation, medens i Selbo en Kommitte nedsattes til Overveielse af, hvorvidt saadanne Forskrifter burde affattes; i søndre Fosens Distrikt uddeltes trykte Instruxer til Tilsynsmændene angaaende den offentlige Sundhedspleie. I Røros og Opdals Distrikter samt i Bjørnørs Herred var Interessen for Sundhedskommissionens Virksomhed stor, og Møderne overvares af mange Tilhørere, saavel Mænd som Kvinder.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Trondhjems Stadsfysikat . .	268
i Strindes Lægedistrikt . . .	216
i Selbos — . . .	103
i Guldals — . . .	358
i Røros — . . .	121
i Opdals — . . .	303
i Ørkedals — . . .	361
i søndre Fosens — . . .	270
i nordre — — . . .	90
tilsammen	2 090

I Trondhjem udførtes Vaccinationen af den som offentlig Vaccinatør ansatte Læge. I midtre Fosens Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af den udbredte Skarlagensfeber. I den ene af de 5 Vaccinationskredse, hvori søndre Fosens Distrikt er inddelt, foretoges ingen Vaccination, da Ingen fremmødte; i nordre Fosens Distrikt hindrede Hjelpevaccinatørens Sygdom Vaccinationen i en af Kredsene.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der fandtes druknet, en over en Mand, der var død af Kræft, en over en Kvinde, der var død af Lungebetændelse kort efter en Mishandling, en over Liget af et fuldbaaret Foster, der var fundet under et Gulv, en over Liget af et 3 Aar gammelt Barn, der havde været begravet omtrent 1 Aar, for muligens at bestemme Dødsaarsagen; 4 Besigtigelser over Ligene af Personer, der havde hængt sig; 5 Undersøgelser og Erklæringer, hvorat to i Anledning af Beskyldning for Voldtægt, to angaaende tiltalte Personers Helbredstilstand, en angaaende formodet Barnefødsel i Dølgsmaal. Ialt 14 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 8 i Trondhjem, 2 i Guldals Distrikt og 1 i hvert af efternævnte Distrikter: Strinde, Selbo, Ørkedal og nordre Fosen.

Af **Sindssyge** forsørgede Trondhjems Kommune ved Aarets Udgang: paa Sindssygeasylet 14, udsatte paa Landet 39, samt 4 Idioter, der forpleiedes i sit Hjem, tilsammen 57. Antallet af Sindssyge i Landdistrikterne, der forpleiedes for Amtskassens Regning, skulde efter de meddelte Opgaver ialt udgjøre 84, men Opgaverne ere ikke fuldstændige. Om Belægget m. v. paa Trondhjems Sindssygeasyl henvises til Sygehustabellerne.

Sygehuse. Paa Trondhjems kommunale Sygehus indkom 668, der lede af følgende Sygdomstilfælde:

Febre (exanthematiske og andre)	121
akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	53
chroniske do. do.	15
Sygdomme i Nervesystemet	41
akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet . .	13
chroniske do. do. . .	8
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot . . .	13
Blodsygdomme	4
chronisk eller afebril Rheumatisme	18
Læsioner	35
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	32
kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	11
Dannelsesfeil	1
Ben- og Ledsygdomme	12
Øiensygdomme	14
chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	2
Syphilis	147
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	33
Epididymit	5
Excoriationes	7
Hudsygdomme	75
simulerede Sygdomme	2
forskjellige andre Sygdomme	6

Om Behandlingsdagenes Antal m. m. ville Oplysninger findes paa Sygehuslisten. — Om Belægget paa Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske er Oplysning meddelt ovenfor. Paa Sygestuerne i Trondhjems Fæstnings Strafanstalt indkom 41; 5 laa tilbage fra det foregaaende Aar, og af de tilsammen 46 Behandlede udskreves 37 helbredede, 2 døde, 7 laa tilbage ved Aarets Udgang; Behandlingsdagenes Antal udgjorde 2 320 eller 59 for hver Udskreven; udenfor-

Sygestuerne behandledes 190 Sygdomstilfælde blandt Fangerne, 53 blandt Betjente og deres Familier; Anstaltens Medikamentudgifter udgjorde 104 Spd. 65 Skill. Paa Sygestuerne i Trondhjems Tugthus laa 11 tilbage fra det foregaaende Aar, 111 indkom, og af de tilsammen 122 Behandlede udgik 107 helbredede, 1 i Bedring, 2 uhelbredede, 3 døde og 9 laa tilbage ved Aarets Udgang; Behandlingsdagenes Antal udgjorde 4 046 eller 36 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandledes blandt Fangerne 287 Sygdomstilfælde, blandt Opsynspersonalet 24; Medikamentudgifterne udgjorde tilsammen 166 Spd. 107 Skill. Paa Røros findes et Sygehus for Værkets Arbeidere.

Af **Badeindretninger** omtales fra Trondhjem, foruden Sygehusets Badeindretning, 2 Søbadehuse samt 1 Damp-, Douche- og Karbadindretning; i private Huse ere flere Bade indrettede, siden det nye Vandværk kom istand. I Røros fandtes paa Sygehuset en Kar- og Dampbadindretning. I Strindes Distrikt er der et privat Søbadehus og i Opdals en privat Styrtebadindretning.

Amtets 4 **Apotheker**, nemlig tre i Trondhjem og et i Røros, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, ved Svaneapotheket i Trondhjem af 2 Medhjelpere og 3 Disciple, ved Løveapotheket af 2 Medhjelpere og 2 Disciple, ved Hjortapotheket af 1 Medhjelper og 2 Disciple, ved Røros Apothek af 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Trondhjems Stadsfysikat: 14 Læger, foruden Distriktslægen i Strinde; 1 Tandlæge; 10 Jordemødre.
2. Strindes Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, der var bosat i Trondhjem. samt Lægen ved Reitgjerdets Pleiestiftelse; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
3. Selbos Distrikt: 1 Læge, bosat i Selbos Hovedsogn; 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
4. Guldals Distrikt: 1 Læge, bosat i Støren; 3 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
5. Røros Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen og en Værkslæge, begge bosatte paa Røros; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Opdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Opdal; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Ørkedals Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Ørkedal, og en Privatlæge, bosat paa Ørkedalsøren; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Søndre Fosens Distrikt: 1 Læge, bosat i Hiteren; 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
9. Midtre Fosens Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Ørlandet, og en Privatlæge, bosat i Ritsens Annex til Stadsbygden; 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Fosens Distrikt: 1 Læge, nemlig Distriktslægen, bosat i Bjørnør; 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.

XVII. Nordre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 178,$_{40}$ norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havds 82 489 Indbyggere, er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Stjørdals Distrikt (15,$_{41}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne nedre Stjørdal . . med 7 282 Indbyggere.
   - øvre — . . - 5 270 —

   tilsammen 12 552 Indbyggere.
2. Søndre Indherreds Distrikt (8,$_{23}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Kjøbstaden Levanger . . . . . med 1 017 Indbyggere.
   - Herrederne Levanger . . . . . - 2 290 —
   - Skogn . . . . . - 3 786 —
   - Frosten . . . . . med 3 064 Indbyggere
   - Aasen . . . . . - 1 976 —
   - Lexvigen . . . . . - 3 091 —

   tilsammen 15 224 Indbyggere.
3. Midtre Indherreds Distrikt (29,$_{19}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne Ytterøen . . . . . med 1 499 Indbyggere.
   - Mosviken og Verran - 2 949 —
   - Inderøen . . . . . - 5 428 —
   - Verdal . . . . . - 6 713 —
   - Sparbu . . . . . - 4 641 —

   tilsammen 21 230 Indbyggere.
4. Nordre Indherreds Distrikt (49,$_{05}$ n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Stenkjær . . . . . med 1 150 Indbyggere.
Herrederne Stod . . . . . - 3 471 —
Beitstaden . . . . . - 5 018 —
Snaasen . . . . . - 3 250 —
tilsammen 12 889 Indbyggere.

5. Indre Namdals Distrikt (63,75 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Namsos . . . . . med 1 189 Indbyggere.
Herrederne Namsos . . . . . - 2 031 —
Overhalvden . . . . - 2 593 —
Grong . . . . . med 3 338 Indbyggere.
Fosnæs . . . . . - 4 127 —
tilsammen 13 278 Indbyggere.

6. Ytre Namdals Distrikt (12,77 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Kolvereid og Foldereid . . . . . med 2 388 Indbyggere.
Nærø . . . . . - 3 226 —
Lekø . . . . . - 1 702 —
tilsammen 7 316 Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes som mindre god i det hele Amt med Undtagelse af ytre Namdals Lægedistrikt, hvor den omtales som usædvanlig gunstig. De Sygdomme, der især bidroge til den mindre gode Sundhedstilstand, vare Skarlagensfeber, Nervefeber, Kighoste og Lungebetændelse, samt i mindre Grad Kusma og den ondartede Halsesyge.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 367, hvilket er 16,6 pro mille af Befolkningen den 31te December 1865; dette Antal udgjør 11,4 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 202, og 11,7 pCt. mere end i 1863, da der døde 1 167, samt 12,6 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, som udgjorde 1 081.

Sygdomskonstitutionen beskrives som inflammatorisk i Stjørdals og søndre Indherreds Lægedistrikter, som adynamisk i midtre og nordre Indherreds, som indifferent i indre og ytre Namdals Distrikter. Til nærmere Oplysning om de vigtigere epidemiske Sygdomme, der i Aarets Løb ere komne under Lægebehandling i Amtet, hidsættes følgende af Lægernes Indberetninger sammendragne Tabel:

	Hele Aaret. Behandlede.	Hele Aaret. deraf døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	412	35	398	70	31	47	34	32	23	19	27	28	35	28	24
Simpel Feber	82	-	43	6	5	3	6	4	1	-	4	5	4	3	2
Barselfeber	18	5	18	2	1	2	2	2	1	3	-	1	2	2	-
Vandkopper	18	-	18	-	3	3	-	-	-	8	2	1	-	-	1
Skarlagensfeber	1 214	166	1 204	72	35	70	106	132	172	172	163	86	74	59	63
Rosen	16	1	16	1	-	3	3	2	1	2	-	-	-	3	1
Kighoste	164	9	114	-	-	5	11	4	16	-	10	11	13	29	15
Strubehoste	5	1	5	2	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	112	11	105	13	10	22	10	9	7	2	12	3	6	4	7
Kusma	76	1	76	20	14	22	8	7	3	1	-	1	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	143	7	138	15	12	16	11	5	11	7	10	3	6	17	25
Lungebetændelse	265	38	264	39	44	40	43	27	19	5	4	1	10	14	18
Pleurit	7	2	6	1	1	1	-	1	1	-	-	-	-	1	-
Akut Ledderheumatisme . . .	38	1	37	4	1	4	3	3	3	-	3	2	7	5	2
Diarrhoe og Cholerine	118	6	59	2	-	4	2	1	-	1	19	10	6	8	6
Tilsammen	2 688	289	2 501	247	157	243	239	229	258	221	254	152	164	173	164

Af **Nervefeber** opgives:
fra Stjørdals Lægedistrikt 60 behandl. Tilfælde med 5 Dødsf.,
- søndre Indherreds — 87 — — - 7 —
- midtre — — 155 — — - 12 —
- nordre — — 99 — — - 11 —
- indre Namdals — 10 — — - - —
- ytre — — 1 — — - - —
tilsammen 412 behandl. Tilfælde med 35 Dødsf.;

desuden opgives 1 dødeligt Tilfælde fra midtre Indherred, der ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen 36 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 246 behandlede Tilfælde, af hvilke 32 endte dødeligt, og ialt 33 Dødsfald). I Stjørdals Distrikt var Sygdommen i 1ste Halvaar en Fortsættelse af den i forrige Aarsberetning omtalte Epidemi, senere herskede den kun sporadisk; i de fleste Tilfælde kunde dens Udbredning ved Smitte forfølges (Fleischer). I

søndre Indherred optraadte Sygdommen sporadisk i 1ste Halvaar, fra August Maaned til Aarets Ende i lokale Husepidemier. I midtre Indherred var Sygdommen i Sparbu og Ytterøen en Fortsættelse af den i forrige Aarsberetning omtalte Epidemi og vedvarede paa sidstnævnte Sted hele første Halvaar; i de 4 sidste Maaneder var der en liden Epidemi i Inderøen; i Verdalen var Sygdommen sporadisk det hele Aar. I nordre Indherred herskede en mere udbredt Epidemi i første Kvartal; forøvrigt optraadte Sygdommen saavel i dette Distrikt som i indre og ytre Namdal dels i smaa lokale Epidemier, dels sporadisk. Af simpel Feber er opgivet 37 Tilfælde fra søndre, 35 fra midtre og 6 fra nordre Indherreds, 1 fra indre og 3 fra ytre Namdals Distrikt, ialt 82 Tilfælde.

Af **Barselfeber** opgives:

fra søndre Indherreds	Distrikt		3	behandl.	Tilfælde	med	1	Dødsf.
- midtre	—	—	4	—	—	-	1	—
- nordre	—	—	6	—	—	-	1	—
- indre Namdals		—	4	—	—	-	1	—
- ytre	—	—	1	—	—	-	1	—
tilsammen			18	behandl.	Tilfælde	med	5	Dødsf.

Fra søndre og nordre Indherred omtales 2 Tilfælde af Eklampsi, hvoraf 1 endte dødeligt, og fra indre Namdal et Tilfælde af Puerperalmani, der helbrededes. I Stjørdal og søndre Indherred døde 2 Kvinder af Blodtab efter Forløsningen, og i midtre Indherred 1 Kvinde af Emboli under Barselsengen.

Vandkopper omtales fra søndre Indherred og indre Namdal; 18 Tilfælde kom under Lægebehandling.

Af **Skarlagensfeber** opgives:

fra Stjørdals	Distrikt		125	behandl.	Tilfælde	med	20	Dødsfald,
- søndre Indherr.	—	—	184	—	—	-	20	—
- midtre	—	—	458	—	—	-	75	—
- nordre	—	—	198	—	—	-	21	—
- indre Namdals		—	240	—	—	-	30	—
- ytre	—	—	9	—	—	-	-	—
tilsammen			1 214	behandl.	Tilfælde	med	166	Dødsfald;

i midtre Indherred ere 85 Dødsfald opgivne af Presterne. Sygdommen herskede som Epidemi i alle Lægedistrikter undtagen i ytre Namdals, hvor den forekom sporadisk; i Stjørdal, søndre og nordre Indherred begyndte Sygdommen i Januar; det først iagttagne Tilfælde i søndre Indherred var hos en Pige, der netop var kommet fra Trondhjem, hvor Sygdommen herskede (Boye); i midtre Indherred begyndte den i Marts. I indre Namdal var Sygdommen en Fortsættelse af den i foregaaende Aar omtalte Epidemi, der var indbragt fra Bjørnør. Den vedvarede ved Aarets Slutning i alle Lægedistrikter undtagen i Stjørdal og ytre Namdal. I de 3 sydligste Lægedistrikter betegnes Sygdommen som meget ondartet, og var overalt hyppigt forbundet med diphtherisk Svælgbetændelse, Betændelse af Halskjertlerne, Hjernen og Bronchierne samt Vatersot; i indre Namdal forekom flere Tilfælde af Skarlagensfeber uden Exanthem (I. A. Selmer).

Af **Rosen** omtales ialt 16 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald fra indre Namdal.

Kighoste begyndte som Epidemi i 1ste Kvartal i Stjørdal og midtre Indherred, udbredte sig om Sommeren til nordre Indherred og indre Namdal og var i Slutningen af Aaret almindeligt udbredt over hele Amtet. I Forhold til de Angrebnes Antal kom faa Syge under Lægebehandling; ialt nævnes 164 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald, nemlig fra Stjørdal 25 Behandlede med 3 Dødsfald, fra søndre Indherred 7 Behandlede med 1 Dødsfald, fra nordre Indherred 102 Behandlede med 5 Dødsfald og fra indre Namdal 30 Behandlede; desuden omtales fra søndre Indherred 1 og fra midtre Indherred 5 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, altsaa ialt 15 Dødsfald. Som sekundær Dødsaarsag opgives i 5 Tilfælde Bronchit eller Lungebetændelse.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom ligesom i det foregaaende Aar mest spredt, kun i søndre Indherred kan den betegnes som epidemisk; i Stjørdals Distrikt, der i det foregaaende Aar var aldeles forskaanet for Sygdommen, forekom den heller ikke i dette Aar. Ialt opgives:

fra søndre Indherreds	Distrikt		58	Behandl.	med	6	Dødsfald,	
- midtre	—	—	6	—	-	2	—	
- nordre	—	—	27	—	-	3	—	
- indre Namdals		—	18	—	-	-	—	
- ytre	—	—	3	—	-	-	—	
tilsammen			112	Behandl.	med	11	Dødsfald.	

(I det foregaaende Aar opgaves 197 Behandlede, hvoraf 36 døde). Sygdommen siges at være aftaget meget i de senere Aar og have en mildere Karakter (W. Dietrichson, G. C. Dahl, A. S. Berg). Af **Strubehoste** opgives fra søndre Indherred 2 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, fra nordre Indherred 3 Tilfælde.

Slaaes diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen, saaledes som i tidligere Beretninger er skeet, haves følgende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde af begge Sygdomme siden 1860, fra hvilket Aar Diphtherit begyndte at antage epidemisk Udbredning i Amtet:

	Behandlede.	Deraf Døde.	Ialt opgivne Dødsfald.	Dødsprocent af Behandlede.
1860	292	50	66	17,1
1861	1 124	163	186	14,5
1862	592	77	105	13,2
1863	200	25	36	12,5
1864	211	41	41	19,4
1865	117	12	12	10,3

Kusma var epidemisk ved Aarets Begyndelse i nordre Indherred og indre Namdal, især i Overhalvden og Grong, og vedvarede til ud over Sommeren; i søndre Indherred forekom enkelte spredte Tilfælde i første Trediedel af Aaret. Nærmere Kundskab om Epidemiens Udvikling og Gang savnes, da de fleste Syge ikke kom under Lægebehandling. Ialt nævnes 76 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, hvor den sekundære Dødsaarsag opgives at have været Hjernebetændelse.

Catarrhalske Sygdomme betegnes som hyppige fra alle Dele af Amtet. Af herhen hørende Sygdomme er tilsammen opgivet 143 behandlede Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt ved akut Bronchit; desuden opgives 5 Dødsfald af akut Bronchit uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af Dødsfaldene komme 5 paa Stjørdals, 3 paa søndre, 2 paa nordre Indherreds og 2 paa indre Namdals Distrikt.

Lungebetændelse var mindre udbredt end i de foregaaende 3 Aar. Ialt opgives:

fra Stjørdals	Distrikt	19	Behandlede,	hvoraf	-	døde,
- søndre Indherreds	—	97	—	—	16	—
- midtre	— —	36	—	—	6	—
- nordre	— —	75	—	—	10	—
- indre Namdals	—	32	—	—	4	—
- ytre	— —	6	—	—	2	—

tilsammen af 10 Læger 265 Behandlede, hvoraf 38 døde. (I det foregaaende Aar opgaves af 11 Læger 407 Tilfælde med 40 Dødsfald). Sygdommen sees, som det tildels ogsaa forhen var Tilfældet, at have havt størst Udbredning i de indherredske Lægedistrikter; Distriktslægen i søndre Indherred behandlede 67, hvoraf 11 døde; Sygdommens Sæde i disse 67 Tilfælde opgives i 39 Tilfælde at have været høire Lunge, i 22 venstre Lunge, i 6 begge Lunger (Boye). Af **Pleurit** omtales 7 Tilfælde; af disse forekom 1, som endte dødeligt, i søndre, 3 i nordre Indherred, og 3 med 1 Dødsfald i indre Namdal.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 10, Kramper i Barnealderen hos 2, af hvilke 12 Dødsfald 1 tilhører Stjørdal, 5 søndre, 1 nordre Indherred og 5 indre Namdal.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme opgives:

fra søndre Indherr.	Distrikt	15	behandl.	Tilfælde	med	- Dødsf.,
- midtre	— —	8	—	—	- 1	—
- nordre	— —	7	—	—	- -	—
- indre Namdals	—	6	—	—	- -	—
- ytre	— —	2	—	—	- -	—

tilsammen 38 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf. (I det foregaaende Aar opgaves 70 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald). Chronisk Rheumatisme betegnes overalt som almindelig, men kommer sjelden under Lægebehandling.

Akute gastriske Sygdomme vare ligesom i det foregaaende Aar temmelig sjeldne undtagen i midtre Indherred. Af **Cholerine** og **Diarrhoe** opgives ialt 118 behandlede Tilfælde, hvoraf 62 med 3 Dødsfald i midtre Indherred, 2 Dødsfald i søndre Indherred og 1 i ytre Namdal, tilsammen 6 Dødsfald. Cholerine var hyppig om Sommeren blandt Arbeiderne ved Ytterøens Kismine, der leve under maadelige sanitære Forholde (Nerdrum).

Af **Skjørbug** forekom enkelte Tilfælde paa en Gaard i Stjørdal i en bedre stillet Familie og uden paaviselig Aarsag. Af **Purpura hæmorrhagica** omtales 2 Tilfælde, 1 fra midtre Indherred, der endte dødeligt, og 1 fra indre Namdal.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver hosstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede			Tilbage ved Aarets Udgang.	Middeltid af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
		Ialt.	Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær	helbredede.	i Bedring.	ubelbredede.		
Amtssygehuset i Skogn .	1	32	12	20	1	21	10	27	-	-	6	67
— i Namdal	2	19	8	11	-	15	4*)	18	1	1	1	97
tilsammen	3	51	20	31	1	36	14	45	1	1	7	72

*) Af de for tertiær Syphilis behandlede frembøde 2 Formen Theria.

Som behandlede udenfor Sygehusene er fra Stjørdals Distrikt opgivet 1 Kvinde med tertiær Syphilis; hun døde af Vatersot. For **Gonorrhoe** indkom paa Amtssygehuset i Skogn 3 Mænd, paa Amtssygehuset i Namdal for Gonorrhoe 6 Mænd, for Urethrit 1 Kvinde; af privat behandlede opgives 25 Tilfælde af Gonorrhoe, hvoraf 6 i Stjørdal, 1 i søndre, 2 i midtre, 9 i nordre Indherred og 7 i indre Namdal.

Fnat var meget udbredt over den største Del af Amtet, især i Stjørdal og Indherred. I ytre Namdal uddeltes Skabsalve gratis til de Trængende, og Sundhedskommissionens Medlemmer meddelte Undervisning om Brugen af Salven; Lærerne ere paalagte at hjemvise fnattede Børn fra Skolerne. Paa Amtssygehusene behandledes i Skogn 26, i Namdal 31 Personer for Fnat. Udenfor Sygehusene behandledes i midtre og nordre Indherred samt i indre Namdal 86. For **Skurv** indkom 1 paa Amtssygehuset i Namdal; udenfor Sygehuset behandledes i søndre Indherred 1, i indre Namdal 3.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Aarets Begyndelse 108; 22 kom til, hvoraf 18 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 var hjemkommen fra Stiftelse og 3 vare nye Tilfælde; Afgangen var 28, hvoraf 7 døde, 3 vare udflyttede og 18 indlagdes i Stiftelser. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 102, hvoraf:

i søndre Indherreds Distrikt	6	i indre Namdals Distrikt	29
i midtre — —	16	i ytre — —	37
i nordre — —	14		

Paa Amtssygehuset i Skogn indkom 2 Spedalske, der udskreves i Bedring efter tilsammen 69 Dages Behandling.

Kjertelsyge angives at være hyppig i Stjørdal, forøvrigt temmelig sjelden. Af Lægerne opgives 3 Dødsfald af denne Sygdom, nemlig 1 i hvert af Distrikterne: Stjørdal, nordre Indherred og indre Namdal.

Svindsot er paa Lægernes Dødslister opført som Dødsaarsag hos 31, hvilket er 6,$_2$ pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (503). (I det foregaaende Aar var Forholdet 31 af 338 opgivne Dødsaarsager eller 9,$_1$ pCt.). 2 af Dødsfaldene indtraf paa Amtets Sygehuse; af de øvrige 29 falde 5 paa Stjørdals, 8 paa søndre, 6 paa midtre, 5 paa nordre Indherreds, 2 paa indre og 3 paa ytre Namdals Distrikt.

Vatersot opgives som Dødsaarsag hos 11, af hvilke Dødsfald 3 indtraf i søndre, 1 i midtre, 4 i nordre Indherred, 1 i indre og 2 i ytre Namdal.

Af **Kræft** opføres 17 Dødsfald, hvoraf 4 paa Amtssygehuset i Skogn og 1 paa Sygehuset i Namdal, 3 i søndre, 2 i midtre, 2 i nordre Indherred, 5 i indre Namdal.

Blegsot siges ligesom forhen i det Hele at være sjelden; i Namsos skal den være hyppig (A. S. Berg). Fra Sygehusene i Skogn og Namdal opgives 5 behandlede Tilfælde; fra midtre Indherreds, indre og ytre Namdals Distrikt opgive 3 Læger 29 behandlede Tilfælde.

Cardialgi anføres at forekomme sjeldnere end forhen i Stjørdals Distrikt (Fleischer); forøvrigt betegnes Sygdommen overalt som meget almindelig og tilskrives især den megen Nydelse af salt Sild og anden Fisk i Forbindelse med overdreven Brug af Kaffe (Boye, Nerdrum). For Cardialgi og chronisk Gastrit behandlede 4 Læger i forskjellige Distrikter 49 Personer, hvoraf 30 vare af Mand-, 19 af Kvindekjøn; 31, hvis Alder opgives, vare Voxne.

Ormesygdomme angives at være temmelig hyppige i indre Namdal

Af **Drankergalskab** omtales 6 Tilfælde, nemlig 1 af Distriktslægen i Stjørdalen, 4 af Privatlægen i Stenkjær og 1 paa Amtssygehuset i Skogn, det sidste sluttede sig til en Forfrysning og endte dødeligt.

For **Sindssygdom** indkom 2 Mænd og 1 Kvinde, alle lidende af Melancholi, paa Amtssygehuset i Skogn; 1 udgik helbredet, 2 i Bedring. Paa Namdals Sygehus indkom 7, 6 Mænd og 1 Kvinde, 5 lidende af Mani, 2 af Melancholi; 1 laa tilbage for Mani fra det foregaaende Aar; 2 udgik helbredede, 4 uhelbredede og 2 laa tilbage ved Aarets Udgang. Foruden de paa Sygehusene indkomne omtales 3 nye Tilfælde af Sindssygdom, 1 i Stjørdals og 2 i ytre Namdals Distrikt, 1 af Mandkjøn, 2 af Kvindekjøn, alle Voxne; 2 lede af Melancholi, for 1 er Sygdommens Beskaffenhed ikke anført; alle helbrededes.

Broktilfælde siges at forekomme hyppigt i midtre Indherred, hvor Distriktslægen behandlede 8 Tilfælde af indeklemt Brok, af hvilke 1 endte dødeligt.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset i Skogn: 1 Amputation af Læggen, 1 Borttagelse af en Kræftsvulst paa Hælen, 2 Borttagelser af andre Svulster, 1 Operation for Polyp i Øret, 3 Operationer for Vandbrok ved Incision, 1 Udskjæren af et fritliggende benagtigt Konkrement i Knæleddet. Paa Amtssygehuset i Namdal foretoges: 1 Amputation af Forarmen, 3 Exartikulationer af Fingre og 1 af en Taa, 1 Borttagelse af et Lipom og 1 af en Hæmorrhoidalsvulst, 4 Operationer for Vandbrok, hvoraf 2 ved Punktion, 1 ved Punktion med Iodinjektion, 1 ved Incision, 1 Udskjæren af en nekrotiseret Phalanx, 4 Stæroperationer, nemlig 2 ved Reklination og 2 ved Discision. Udenfor Sygehusene nævnes som udførte: 3 Exartikulationer af Fingre foruden flere af Tær, 6 Borttagelser af forskjellige Svulster, 2 af begge Tonsiller, 11 Paracenteser af Underlivet, 3 Operationer for Polyper, hvoraf 1 i Næsen og 1 i Rektum, 1 Punktion af Vandbrok, 1 Operation for Paraphimosis, 2 Udskjæringer af nekrotiserede Phalanger.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 20 Tangforretninger; for 16 er Indikationen angivet, nemlig: Vemangel eller Vesvækkelse ved 6, Eklampsi ved 4, Bækkensneverhed ved 3, fremfalden Navlesnor ved 2, Forsnevring af Skeden ved et Tverbaand ved 1; 3 Koner døde af Barselfeber, 9 Børn vare dødfødte. 3 Vendinger; for 2 er Indikationen ikke angivet, for 1 var Indikationen Eklampsi; her gjordes først Udtrækning ved Fødderne af 1ste Tvilling, derpaa Vending og Udtrækning af 2den Tvilling; 1 Kone døde faa Timer efter Forløsningen, 2 Børn, Tvillingerne, vare dødfødte. 3 kunstige Forløsninger af Moderkagen. Ialt 27 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 i Stjørdals, 6 i søndre, 3 i midtre, 6 i nordre Indherreds, 2 i indre og 4 i ytre Namdals Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Stjørdal	371	254	51	69	4	22
Søndre Indherred	488	295	50	55	1	16
Midtre —	595	370	52	105	6	32
Nordre —	275	160	15	32	3	14
Indre Namdal . .	387	198	38	50	1	10
Ytre — . .	280	90	17	12	2	13
Nordre Trondhjems Amt	2 396	1 367	223	323	17	107

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 55.
Selvmordere . . . . . 8.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 029 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 57,05. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til de Fødte = 1 : 10,7, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 6,1; Antallet af Døde mellem 1 og 10 Aar forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,2, og Antallet af Døde under 10 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,5.

— Foruden de 17, der ifølge Prestelisterne døde paa Barselseng, indeholde Lægernes Beretninger desuden Oplysning om 2 døde Barselkoner, altsaa ialt 19 døde paa Barselseng; for 9 af disse opgives Dødsaarsagen af Lægerne saaledes: Barselfeber hos 5, hvoraf 3 efter Tangforløsning, Blodtab efter Forløsningen hos 2, Eklampsi hos 1, kort Tid efter Vending og Udtrækning, Emboli hos 1.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 503 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (36,7 pCt. af samtlige Døde); de hyppigste Dødsaarsager vare: Skarlagensfeber (166), Lungebetændelse (38), Nervefeber (36), Svindsot (31), Alderdomssvaghed (20), Kræft (17), Kighoste (15), Apoplexi (14), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 12), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 12), Vatersot (11).

Veirliget. Aarets Begyndelse var temmelig kold med megen Sne, Vaaren var mild med Regn og stormfuldt Veir, Forsommeren kjølig og regnfuld og med Undtagelse af en kortvarig Varme med tør Luft i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August var ogsaa den øvrige Del af Sommeren samt Høsten kjølig og regnfuld, Vinteren var mild og regnfuld. Af Hø høstedes lidet og paa Grund af Frostnætter i Begyndelsen af September frøs Poteter og Korn i næsten alle Bygder; som Undtagelse nævnes den lavere liggende Del af Frosten og Lexvigen i søndre Indherred, hvor Udbyttet af Høsten var godt (Boye). Kirsebærhøsten i søndre Indherred slog aldeles feil, hvorimod man havde et godt Sildefiske om Høsten i søndre og midtre Indherred. Overlæge Dietrichson ved Amtssygehuset i Skogn meddeler følgende Oversigt over den gjennemsnitlige Barometer- og Thermometerstand for hver af Aarets Maaneder:

Maaned.	Barometerstand beregnet efter norske Tommer og Linier.			Temperatur R.				
	Höiest.	Lavest.	Middel.	Höiest.	Lavest.	Middel. Kl. 8.	Middel. Kl. 12.	Middel. Kl. 4.
Januar	28,1	26,11	27,8	+ 3,5°	÷ 15°	÷ 5°	÷ 3°	÷ 4°
Februar	29,1	27,1	28,2	+ 3	÷ 19	÷ 6	÷ 4	÷ 5
Marts	28,11	27,7	28,3	+ 6	÷ 7	÷ 3	÷ 0	÷ 1
April	28,10	27,8	28,3	+ 8	÷ 0,5	+ 2	+ 5	+ 4
Mai	28,8	27,8	28,3	+ 19	+ 1	+ 7	+ 9	+ 9
Juni	28,8	27,10	28,4	+ 15	+ 4	+ 7,5	+ 9	+ 9
Juli	28,6	27,8	28,1	+ 25	+ 8	+ 13	+ 15	+ 14
August	28,4	27,9	28,1	+ 18	+ 7	+ 11	+ 13	+ 13
September	28,7	27,7	28,3	+ 15	+ 2,5	+ 7	+ 9	+ 8
Oktober	28,10	27,3	27,11	+ 9,5	÷ 8	+ 2	+ 4	+ 3
November	28,8	27,2	28	+ 6	÷ 5,5	+ 0	+ 1	+ 1
December	28,10	27,1	28,2	+ 7	÷ 9	÷ 0	+ 0	÷ 0
For Aaret	29,1	26,11	28,1	+ 25	÷ 19	+ 3	+ 5	+ 4

Gjennemsnit af Thermometerstanden for Aaret bliver + 4,3 °.

Distriktslægen i nordre Indherred, Thome, meddeler følgende Oversigt over Temperaturforholdene i Aaret, efter Observationer anstillede i Nærheden af Stenkjær:

Maaned.	Temperatur R. Höiest.	Lavest.	Middel.
Januar	+ 2°	÷ 13°	÷ 4°
Februar	+ 2	÷ 18	÷ 6
Marts	+ 6	÷ 10	÷ 3
April	+ 7	+ 1	+ 4
Mai	+ 17	+ 3	+ 9
Juni	+ 15	+ 5	+ 9
Juli	+ 21	+ 8	+ 14,5
August	+ 20	+ 8	+ 12,5
September	+ 12	+ 5	+ 9
Oktober	+ 9	÷ 5	+ 3,5
November	+ 4	÷ 4	+ 1
December	+ 6	÷ 7	+ 0,5

Gjennemsnit af Thermometerstanden for Aaret bliver + 4,2 °.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** skildres som mindre gode i Stjørdals Distrikt, især paa Grund af Befolkningens mislige økonomiske Vilkaar; derfor har Udvandringsagitationen i dette Distrikt stor Fremgang (Fleischer). I søndre Indherred bestaar Almuens Kost hovedsagelig af Melspiser. Usædeligheden omtales som stor, Natteløberiet er almindeligt. I midtre Indherred vare Boligerne ialmindelighed rummelige og hensigtsmæssige, Renligheden fremadskridende, Beklædningen god, Nydelse af spirituøse Drikke ubetydelig. I nordre Indherred omtales de hygiæniske Forholde og Levemaaden som taaleligt gode. I indre Namdal ere Gaardbrugernes Huse store og rummelige, i Husene hersker Orden og Renlighed, Levemaade og Næringsmidler ere gode undtagen langs Kysten, hvor der nydes for meget Fisk. Brændevinsdrik aftager (A. S. Berg). I ytre Namdal skal Levemaaden være daarlig, men Misbrug af Brændevin sjelden.

Fattigsygepleien. I Stjørdals Distrikt behandledes af Distriktslægen for Fattigvæsenets Regning 178 Syge. I søndre Indherred behandledes ialt 176 fattige Syge, nemlig af Distriktslægen i Frostens, Aasens og Lexvigens Herreder 58 med en Medikamentudgift af 44 Spd. 9 Skill., og af Lægerne paa Amtssygehuset i Skogn, der forrettede som Fattiglæger i Skogn samt Levanger By og Herred, 118. Distriktslægen i midtre Indherred, der besørger de fattige Syges Behandling i Ytterøens og Inderøens Herreder, tilsaa 70 med en Medikamentudgift af 62 Spd. 100 Skill. I Stenkjær tilsaa Distriktslægen i nordre Indherred 44. I indre Namdal behandledes 53, hvoraf 19 af Lægen paa Amtssygehuset i Namdal, der forretter som Fattiglæge i Overhalvden, de øvrige af Distriktslægen. Distriktslægen i ytre Namdal tilsaa 44. Distriktslægen i søndre Indherred behandlede foruden de ovennævnte ogsaa 7 Syge, der for Trondhjems Fattigvæsens Regning vare udsatte i Frostens og Aasens Herreder.

Fra ytre Namdal klages over Mangel paa examinerede Jordemødre; 2 Poster have staaet ubesatte lige fra sin Oprettelse for flere Aar siden.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Stjørdals Distrikt 4, nemlig 3 i nedre, 1 i øvre Stjørdal; i søndre Indherreds Landdistrikt 19, hvoraf i Lexvigen 5, i Frosten 4, i Aasen, Skogn og Levanger Landsogn, hver 3, i Lexvigstranden 1; i Levanger By 3; i midtre Indherred 6, hvoraf i Sparbu og Inderøen, hver 2, Verdalen og Ytterøen, hver 1; i nordre Indherred 12, hvoraf i Stod 5, Stenkjær 4, Beitstaden 2, Snaasen 1; i indre Namdal 7, hvoraf i Fosnæs og Overhalvden, hver 2, Grong, Namsos Landdistrikt og Namsos, hver 1; i ytre Namdal 7, hvoraf i Lekø 3, Nærø og Kolvereid, hver 2. Distriktslægen i indre Namdal var ved manglende Underretning om berammede Repræsentantmøder hindret fra at afholde flere end det opgivne Antal Møder. Af Indberetningerne kunne sees, at den hele Kommunerepræsentation ere Medlemmer af Sundhedskommissionerne i søndre og nordre Indherred, ytre og indre Namdal. I alle Sundhedskommissioner omhandledes og afgaves Erklæring angaaende Lovudkastet til Forandring i Kvaksalverloven. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare forøvrigt i de fleste Sundhedskommissioner den almindelige Sundhedstilstand og de herskende epidemiske Sygdomme, fornemmelig Skarlagensfeber, Kighoste og Typhus, samt Forholdsregler mod disse, i ytre Namdal Fnatsygen, i Lexvigstranden Syphilis, hvoraf flere Personer i kort Tid vare angrebne. De for nedre Stjørdals Herred udarbeidede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation; i Stenkjær foretoges videre Behandling af de for Stedet tidligere udarbeidede Sundhedsforskrifter, som derpaa oversendtes til Kommunebestyrelsen til endelig Afgjørelse og senere erholdt kongelig Approbation. I Skogn holdt Sundhedskommissionen og Fattigkommissionen et fælles Møde for at tage Forholdsregler mod muligens indtrædende Hungersnød; i Stenkjær forhandledes om Anskaffelse af Sygelokale i Tilfælde af Choleras Udbrud. I flere af Herrederne i søndre Indherred holdtes Foredrag af Distriktslægen over spirituøse Drikke og deres Misbrug; i Stod, Beitstaden og Snaasen om Desinfektionsmidlerne, i ytre Namdal om Børnepleien.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Stjørdals Distrikt . . .	216
i søndre Indherreds — . . .	274
i midtre — — . . .	144
i nordre — — . . .	246
i indre Namdals — . . .	193
i ytre — — . . .	292
tilsammen	1 365

I midtre Indherred vaccineredes kun i 3 Kredse, da der i Almindelighed blot vaccineres hvert andet Aar. I Halmøs og Viks Sogne samt i Namsos Prestegjeld vaccineredes ikke paa Grund af den herskende Skarlagensfeberepidemi; i Kolvereid var Hjelpevaccinatøren bortreist om Sommeren, hvorfor der ikke vaccineredes. Hjelpevaccinatøren i Lekø Sogn blev for Efterladenhed sat under Justitsens Tiltale og afsat fra sin Bestilling.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, den ene over Liget af en Mand, der var død kort Tid efter et Slagsmaal, den anden over Liget af en Mand, der formodedes at være forgiftet; 6 Undersøgelser og Erklæringer, to over Personers Helbredstilstand, der vare idømte Tugthusstraf, en angaaende en frugtsommelig Kvindes Sindstilstand, en angaaende en Mands Sindstilstand, der var overført at have bedrevet Utugt med en vanvittig Kvinde, en angaaende Voldtægt af en Pige i Konfirmationsalderen, en angaaende et Barns Dødsmaade. Ialt 8 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 1 i søndre, 1 i midtre og 1 i nordre Indherred, 5 i indre Namdal. Desuden udførte Distriktslægen i Alstadhoug en Undersøgelse af og afgav Erklæring om Mavesækkens Indhold og Leveren af den ovenfor omtalte Mand, der formodedes at være død ved Forgiftning.

Over Antallet af **Sindssyge**, der vare under offentlig Forsørgelse, er meddelt følgende Opgaver: i Stjørdals Distrikt forpleiedes ved Aarets Udgang med Bidrag af Amtskommunen 19; i søndre Indherred 18, hvoraf 1 paa Trondhjems Asyl, samt 6 for vedkommende Fattigkommuners Regning; i midtre Indherred vare under Amtets Forsørgelse 35, hvoraf 9 paa Trondhjems Asyl, under Fattigvæsenets 5; i nordre Indherred opgives som forpleiede af Fattigvæsenet 8; Opgave over de for Amtets Regning behandlede Sindssyge mangler herfra; i indre Namdal forpleiedes 15 for Amtets, 5 for Fattigvæsenets Regning; i ytre Namdal henholdsvis 6 og 1; 1 blev som døvstum sendt til Døvstummeinstitutet i Trondhjem. Foranstaaende Opgaver omfatter et Antal af 118 Sindssyge, af hvilke 93 forsørgedes med Bidrag af Amtskommunen, 25 af vedkommende Fattigkommuner.

Paa Amtets 2 **Sygehuse**, i Skogn og Namdal, indkom følgende Sygdomstilfælde:

	Amtssygehuset i Skogn.	Amtssygehuset i Namdal.
Febre, exanthematiske og andre . . .	23	4
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	15	4
Chroniske — —	7	5
Lateris	45	13

	Amtssygehuset i Skogn.	Amtssygehuset i Namdal.
Transport	45	13
Sygdomme i Hjertet og Aaresystemet	4	2
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	7	3
Chroniske — —	24	13
Sygdomme i Urinveie og Nyrer, Vatersot	9	9
Sygdomme i Genitalorganerne	11	6
Blodsygdomme, Diatheser	6	4
Sygdomme i Hjerne og Nervesystem	18	6
Sindssygdom	3	7
Chronisk Rheumatisme, Gigt etc.	8	2
Kræft og andre Svulster	7	4
Læsioner, Benbrud etc.	31	6
Ben- og Leddesygdomme	14	13
Phlegmone, Abscesser, Ulcera etc.	45	39
Syphilis	32	24
Gonorrhoe	3	7
Hudsygdomme	39	36
Spedalskhed	2	-
Øiensygdomme	13	7
Forskjellige andre Sygdomme	1	3
Tilsammen	322	204

Forøvrigt henvises med Hensyn paa Antallet af Forpleiningsdage m. v. til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales, foruden Sygehusenes, 2 private Dampbadeindretninger i midtre Indherred og 1 i indre Namdal samt 1 Søbadehus i nordre Indherred.

Amtets 3 **Apotheker**, i Levanger, Stenkjær og Namsos, visiteredes og fandtes i god Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Levanger af 2 Medhjelpere og 1 Discipel, i Stenkjær af 1 Discipel, og i Namsos af 1 Medhjelper.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Stjørdals Distrikt: 1 Læge, bosat i nedre Stjørdal; 2 Jordemødre (samt 1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatører.
2. Søndre Indherreds Distrikt: 4 Læger, hvoraf en i Frosten, to ved Amtssygehuset i Skogn og en i Levanger (sidstnævnte uden praktisk Virksomhed); 6 Jordemødre, hvoraf fire ansatte; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Midtre Indherreds Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Inderøen og en i Verdalen; 6 Jordemødre; 13 Hjelpevaccinatører.
4. Nordre Indherreds Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Egge Sogn af Stod og en i Stenkjær; 4 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
5. Indre Namdals Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Namsos og en i Overhalvden; 4 Jordemødre (samt 1 Post ledig); 8 Hjelpevaccinatører.
6. Ytre Namdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Nærø; 2 Jordemødre (samt 2 Poster ledige); 5 Hjelpevaccinatører.

XVIII. Nordlands Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør $297{,}_{59}$ norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 89 668 Indbyggere, fordelte paa 12 Lægedistrikter, nemlig:

1. Brønø Distrikt ($18{,}_{88}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne Bindalen . . . . . med 1 920 Indbyggere.
   - Brønø . . . . . - 5 318 —
   - Vegø . . . . . - 1 518 —

   tilsammen 8 756 Indbyggere.
2. Alstahougs Distrikt ($9{,}_{90}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne Tjøtø . . . . . med 2 781 Indbyggere.
   - Alstahoug . . . . . - 3 280 —
   - Herø . . . . . - 2 438 —

   tilsammen 8 499 Indbyggere.
3. Vefsens Distrikt ($55{,}_{36}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne Vefsen . . . . . med 5 051 Indbyggere.
   - Hatfjelddal . . . . . - 921 —

   tilsammen 5 972 Indbyggere.
4. Ranens Distrikt ($39{,}_{69}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne Nesne . . . . . med 3 899 Indbyggere.
   - Hemnes . . . . . - 3 922 —
   - Mo . . . . . - 3 829 —

   tilsammen 11 650 Indbyggere.
5. Lurø Distrikt ($18{,}_{18}$ n. □ M.), indbefattende:
   - Herrederne Lurø . . . . . med 1 843 Indbyggere.
   - Rødø . . . . . - 3 993 —

   tilsammen 5 836 Indbyggere.

6. Bodø Distrikt (18,67 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Bodø . . . . . med 519 Indbyggere.
   Herrederne Gildeskaal . . . . . - 2 375 —
   Beieren . . . . . - 1 164 —
   Bodø . . . . . - 3 042 —
   og af Folden: Kjæringø Annex . . . - 431 —
   tilsammen 7 531 Indbyggere.

7. Skjærstads Distrikt (41,93 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Saltdalen . . . . . med 1 971 Indbyggere.
   Skjærstad . . . . . - 3 353 —
   og af Folden: Sørfolden . . . . . - 1 569 —
   tilsammen 6 893 Indbyggere.

8. Stegens Distrikt (18,81 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Af Folden: Nordfolden med 1 045 Indbyggere.
   Stegen . . . . . med 2 625 —
   Hammerø . . . . . - 2 285 —
   tilsammen 5 955 Indbyggere.

9. Lødingens Distrikt (46,01 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Lødingen . . . . . med 3 466 Indbyggere.
   Ofoten . . . . . med 3 646 Indbyggere.
   tilsammen 7 112 Indbyggere.

10. Vestlofotens Distrikt (6,41 n. □ M.), indbefattende:
    Herrederne Værø . . . . . med 435 Indbyggere.
    Flakstad . . . . . - 1 543 —
    Buksnæs . . . . . - 2 532 —
    Borge (undtagen Valberg Annex) . - 1 910 —
    tilsammen 6 420 Indbyggere.

11. Østlofotens Distrikt (3,88 n. □ M.), indbefattende:
    Herrederne Af Borge: Valberg Annex med 438 Indbyggere.
    Vaagen . . . . . - 2 667 —
    Gimsø . . . . . - 987 —
    tilsammen 4 092 Indbyggere.

12. Vesteraalens Distrikt (19,85 n. □ M.), indbefattende:
    Herrederne Hadsel . . . . . med 3 728 Indbyggere.
    Bø . . . . . - 2 200 —
    Sortland . . . . . - 1 497 —
    Øxnæs . . . . . - 1 879 —
    Dvergberg . . . . . - 1 648 —
    tilsammen 10 952 Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres som meget god fra alle Lægedistrikter inden Amtet med Undtagelse af Gildeskaal og Beieren af Bodø Distrikt samt Vesteraalens Distrikt, hvor den, især i Aarets sidste Halvdel, var mindre tilfredsstillende. Af epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber, næsten over det hele Amt, men mest sporadisk og godartet, Skarlagensfeber, især i Brønø, Bodø og Skjærstads Distrikter, endvidere paa flere Steder Diphtherit, Kusma og Kighoste, der dog vare milde, og endelig mod Aarets Slutning Mæslinger i Vesteraalens Distrikt.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 304 eller 14,5 pro mille af Folkemængden ved Aarets Udgang, hvilket Antal Døde er 5,9 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 386, 24,8 pCt. mindre end i 1863, da der døde 1 733, og 1,9 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, hvilket udgjorde 1 329. I Bodø Lægedistrikt vare Dødelighedsforholdene temmelig ugunstige; der døde 136 eller 27,1 pCt. mere end i 1864, da de Dødes Antal var 107.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra de fleste Distrikter som indifferent; i Ranen og Lurø var den mod Slutningen af Aaret udpræget adynamisk, i Stegen viste den Tilbøielighed til at antage gastrisk Karakter. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde tjener følgende Sammenstilling af de af Lægerne behandlede Sygdomstilfælde:

	Antal Behandlede det hele Aar.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	423	28	268	13	11	21	16	26	18	19	15	20	33	37	39
Simpel Feber	30	-	21	-	-	4	2	2	2	1	1	-	5	1	3
Barselfeber	25	7	16	2	1	2	-	1	2	1	2	2	2	-	1
Vandkopper	10	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1
Skarlagensfeber	310	32	303	52	47	14	37	19	17	13	12	9	3	22	58
Rosen	7	-	6	-	1	-	1	-	1	-	1	2	-	-	-
Kighoste	93	4	93	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	53
Strubehoste	3	1	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Diphtherit	50	8	42	9	9	2	5	1	3	1	-	2	2	4	4
Kusma	72	-	44	-	12	17	5	1	3	4	2	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	250	2	208	16	21	27	10	16	20	8	5	5	32	25	23
Lungebetændelse	57	8	37	3	2	6	2	3	5	1	4	4	-	3	4
Pleurit	39	3	20	2	-	-	2	1	1	1	7	-	3	2	1
Akut Rheumatisme	97	1	90	4	26	27	16	1	-	3	1	-	4	4	4
Koldfeber	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe og Cholerine	126	1	107	8	6	11	7	3	5	7	4	17	18	14	7
Blodgang	2	1	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gastrisk Feber	5	-	5	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Tilsammen	1 600	96	1 271	113	138	133	103	74	77	59	54	62	102	156	200

Af **Nervefeber** opgives:

fra	Brønø	Distrikt	29	Angrebne,	3 Døde,
-	Alstahougs	—	75	—	5 —
-	Vefsens	—	6	—	2 —
-	Ranens	—	32	—	4 —
-	Lurø	—	33	—	- —
-	Bodø	—	39	—	2 —
-	Skjærstads	—	31	—	3 —
-	Stegens	—	6	—	2 —
-	Lødingens	—	5	—	- —
-	Vestlofotens	—	80	—	2 —
-	Østlofotens	—	70	—	5 —
-	Vesteraalens	—	17	—	- —

tilsammen 423 Angrebne, 28 Døde;

desuden opføres fra Alstahoug 4, fra Lurø 1 og fra Lødingens Distrikt 2 Døde uden foregaaende Lægebehandling, saa at der ialt kjendes 35 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves 482 behandlede Tilfælde, hvoraf 39 endte dødeligt, og ialt 43 Dødsfald). Med hjemvendende Fiskere fra Lofoten bragtes Sygdommen til Vefsens, Skjærstads og Vestlofotens Distrikter. I Brønø og Alstahougs Distrikter holdt den sig i dette som i de foregaaende Aar væsentligst til enkelte Gaardgrupper; i førstnævnte Distrikt optraadte i Nøstvig Sogn et meget heftigt Tilfælde af Cerebraltyphus hos en 22aarig Gut efter Forkjølelse og Overanstrængelse ved Skovarbeide; efter ham angrebes alle Husets Beboere. Der havde ingen Fremmede været og intet Samkvem med smittet Sted; Huset omtales som et af de renligste, luftigste og mest velhavende i Brønø, — og Tilfældet opfattes derfor af Distriktslægen som et Bevis for Nervefeberens spontane Opstaaen (Møller). I Ranen holdt Sygdommen sig ogsaa til en Gaard, hvor i Januar Maaned 8 angrebes, 3 døde; der holdtes Skole i samme Bygning, hvorfor Skolebørnene hjemsendtes indtil Sygdommen var ophørt; Værelserne gjennemrøgedes med Svovl og udluftedes (Poppe). I Lurø Distrikt, hvor Epidemien fra 1864 var standset ved Begyndelsen af heromhandlede Aar, skal der under Distriktslægens Ophold ved Lofotfisket have hersket flere smaa lokale Epidemier i Rødø Sogn, hvor 1 angives at være død; de fleste Tilfælde bleve ikke anmeldte. En større Epidemi forekom udover Høsten i Melø Sogn; den angreb saagodtsom hver eneste Gaard paa Østsiden; som Aarsager til Sygdommens Udbredning omtales Nysgjerrighed, Skiddenfærdighed og slet Luft i Boligerne (Poppe). I Bodø Distrikt viste Sygdommen sig ikke udenfor Gildeskaal, hvor den fra Mai til Aarets Udgang angreb 30, hvoraf 1 døde. Til Skjærstads Distrikt bragtes Sygdommen fra Lofoten med et fra Fisket hjemvendende Baadmandskab, der havde mellem sig en Reconvalescent efter Nervefeber; ved ham smittedes det hele Baadmandskab, ligesom Sygdommen ved dette igjen bragtes til flere Gaarde i Skjærstads Sogn, hvor saagodtsom alle Beboerne indsygnede; Sygdommen holdt sig her, med flere gjentagne Recidiver, fra April til December. Frygt for stærkere epidemisk Udbredning vaktes ved nogle Tilfælde af Nervefeber, der mod Aarets Udgang optraadte i en afsidesliggende Fjeldbygd, hvorfra der intet Samkvem med smittede Steder havde været; imidlertid holdt Sygdom-

men sig til en enkelt Gaard med ganske faa Tilfælde. Til Forebyggelse af Smittens Udbredning blev, efter i Sundhedskommissionen fattet Beslutning, Skolen standset, ligesom der blev sørget for behørig Sygepleie for paakommende Tilfælde. Efter Sygdommens Ophør bleve de forskjellige Lokaler gjennemrøgede med Chlor, og Sengklæder med andet Inventarium fuldstændig renset (Eggers). 2 Tilfælde af Cerebraltyphus med rigelige Petechier og hurtig Død iagttoges i Oktober i Stegens Distrikt; i November forekom i Norfolden en liden Epidemi af Abdominaltyphus. I Østlofotens Distrikt herskede Nervefeber epidemisk i Østnæsfjorden af Vaagen fra Aarets Begyndelse til Midten af Mai; det blev i de smittede Huse paalagt at udlufte Værelserne flere Gange daglig, ligesom der udleveredes Chlorkalkopløsning til Stænkning i Husene (Hirsch). Paa Vaagens Sygehus indlagdes 35, hvoraf 2 døde. Paa Buksnæs Sygehus i Vestlofoten indkom for Nervefeber 19, af hvilke 1 døde. Foruden de i Brønø og Stegen nævnte Tilfælde optraadte Sygdommen som Cerebraltyphus i Ranen og Alstahoug i de første Maaneder af Aaret; i Aarets sidste Del viste den sig her, ligesom i Stegens, Lurø og Skjærstads Distrikter, som Abdominaltyphus. Hos en Pige i Brønø var der under Reconvalescentsen længere Tids Sindsforvirring.

Af **Barselfeber** omtales af 9 Læger 25 behandlede Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt. Fra Bodø omtales et Tilfælde af Barselkrampe, og fra Vestlofoten et Tilfælde af Barselmani, begge helbrededes. Som en hyppig Aarsag til Barselfebre og andre puerperale Affektioner omtales fra Brønø Distrikt for tidlig Opstaaen og Overanstrængelse efter Fødselen (Møller).

Vandkopper forekom især i Brønø og Alstahougs Distrikter med lette sporadiske Tilfælde hele Aaret igjennem, de kom kun sjelden under Lægebehandling. Der omtales ialt 10 behandlede Tilfælde.

Skarlagensfeber. Der opgives:

fra	Brønø	Distrikt	202	Behandlede,	15	Døde,
-	Alstahougs	—	7	—	7	—
-	Ranens	—	4	—	1	—
-	Bodø	—	22	—	4	—
-	Skjærstads	—	30	—	4	—
-	Lødingens	—	18	—	-	—
-	Østlofotens	—	27	—	1	—
		tilsammen	310	Behandlede,	32	Døde.

Desuden opgives fra Bodø 4, fra Lødingens 2 og fra Østlofotens Distrikt 1 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling, saa at ialt kjendes 39 Dødsfald. I Brønø Distrikt dannede Sygdommen en Fortsættelse af den i foregaaende Aar herskende Epidemi, var i Aarets Begyndelse udbredt især i Bindalen og i Vigs Sogn af Brønø. I Vegø vandt den nogen Udbredning i Aarets sidste Del, men var ved dets Udgang saagodtsom ophørt. Sygdommen var ofte compliceret med Diphtherit samt Suppuration af Halskjertlerne og Øreflod; Vatersot var hyppig som Eftersygdom og betingede i Almindelighed den dødelige Udgang; i et Tilfælde var akut Hjernevatersot Dødsaarsagen (Møller). I Alstahougs Distrikt var ogsaa Sygdommen en Fortsættelse af foregaaende Aars Epidemi, mest udbredt var den i Herø og Tjøtø. I Bodø Distrikt viste Sygdommen sig først i Gildeskaal i Februar Maaned, var meget ofte compliceret med Svulst af Halskjertlerne og efterfulgt af Vatersot, men vandt dog her ingen videre Udbredning, hvorimod den i de 3 sidste Maaneder af Aaret var overmaade udbredt i Beieren; ikke en eneste Gaard i dette Prestegjeld siges at have været forskaanet for Sygdommen, der her skal have angrebet omtrent 300 Personer eller over en Fjerdepart af Befolkningen, hvoriblandt mange Voxne. Den viste sig forøvrigt mild i sit Forløb og var ialmindelighed ikke fulgt af Eftersygdomme. Complication med Diphtherit iagttoges i nogle faa Tilfælde (Arntzen). I Skjærstads Distrikt var Sygdommen optraadt med nogle Tilfælde ved foregaaende Aars Slutning, men antog først i heromhandlede Aar Karakter af Epidemi. Først optraadte den i Saltdalen, derpaa i Skjærstad, i hvilket sidste Herred Smitten antages udbredt ved Distriktslægen, i hvis Hus Sygdommen først viste sig. Nogen synderlig Udbredning vandt Sygdommen ikke i dette Distrikt og den var i det Hele temmelig godartet (Eggers).

Mæslinger omtales kun fra Vesteraalens Distrikt, hvor de begyndte at vise sig i Hadsel i September Maaned; Sygdommen udbredte sig senere til Bø og Sortland og angreb et betydeligt Antal. Under Lægebehandling kom kun 11, hvoraf 3 døde.

Af **Ansigtsrosen** opføres af 4 Læger 7 behandlede Tilfælde, af hvilke 3 fra Vefsens, 1 fra Bodø, 1 fra Stegens og 2 fra Vestlofotens Distrikt.

Kighoste optraadte i Vefsens Distrikt mod Slutningen af Aaret med et stort Antal Angrebne, var ofte compliceret med Bronchiter og gastriske Lidelser, samt ialmindelighed ledsaget af Blødninger (Bugge). Ogsaa fra Østlofotens og Vesteraalens Distrikter omtales Sygdommen, især fra det sidste som meget udbredt, men af mild Karakter. Ialt opføres 93 behandlede Tilfælde, hvoraf 85 med 4 Dødsfald fra Vefsens Distrikt, 8 fra Østlofotens.

Diphtherisk Svælgbetændelse viste sig ogsaa i heromhandlede Aar kun som sporadiske Tilfælde, med Undtagelse af en liden Epidemi i Brønø Lægedistrikt, hvor i et Hus 6 Personer angrebes, hvoraf 3 døde. I Ranens Distrikt kom Sygdommen sjelden under Lægebehandling, da Folket ial-

mindelighed selv forstaar Behandlingen og Jordemødrene ere forsynede med den nødvendige Medicin (Poppe). Der opføres:

fra	Brønø	Distrikt	18	Behandlede,	4	Døde,
-	Alstahougs	—	2	—	1	—
-	Bodø	—	5	—	1	—
-	Skjærstads	—	2	—	-	—
-	Stegens	—	3	—	2	—
-	Vestlofotens	—	3	—	-	—
-	Østlofotens	—	11	—	-	—
-	Vesteraalens	—	6	—	-	—
	tilsammen		50	Behandlede,	8	Døde.

Desuden opføres fra Stegens Distrikt 1 Død uden foregaaende Lægebehandling, saa at ialt kjendes 9 Dødsfald. I Vesteraalens Distrikt iagttoges 3 Tilfælde af Lamhed efter Diphtherit (O. C. Eger). Af **Strubehoste** omtales 3 Tilfælde med 1 Dødsfald, hvoraf i Ranens Distrikt 1, der endte dødeligt, i Skjærstads 1 og i Lødingens Distrikt 1 Tilfælde; desuden opføres fra Ranens Distrikt 3 Døde af Strubehoste uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Kusma forekom som Epidemi i Brønø Lægedistrikt i Aarets første og tredie Kvartal, samt blandt den fiskende Almue i Østlofoten; forøvrigt viste den sig sporadisk i alle Distrikter og gjennem hele Aaret, men kom sjelden under Lægebehandling undtagen ved Metastaser. Der opgives ialt 72 behandlede Tilfælde, hvoraf 19 i Alstahougs, 8 i Vefsens, 1 i Bodø, 2 i Vestlofotens, 40 i Østlofotens (deraf 6 paa Vaagens Sygehus) og 2 i Vesteraalens Distrikt. Fra Ranen omtales 2 Dødsfald af Kusma ved Metastase til Hjernen uden foregaaende Behandling.

Catarrhalske Sygdomme omtales som hyppige i Bodø og Vestlofotens Distrikter; i de øvrige vare de ikke meget almindelige; i Ranen forekom mange simple Halsbetændelser i April, Bronchiter i Mai og Juni. Af de paa den epidemiske Sygeliste opførte 250 catarrhalske Sygdomme nævnes 92 Tilfælde med 2 Dødsfald som akut Bronchit. Af chronisk Bronchit opføres 12 Tilfælde med 6 Dødsfald.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra	Brønø	Distrikt	8	Angrebne,	1	Død,
-	Alstahougs	—	11	—	6	—
-	Lurø	—	3	—	-	—
-	Bodø	—	4	—	-	—
-	Skjærstads	—	1	—	-	—
-	Stegens	—	3	—	-	—
-	Lødingens	—	6	—	-	—
-	Vestlofotens	—	2	—	-	—
-	Østlofotens	—	14	—	1	—
-	Vesteraalens	—	5	—	-	—
	tilsammen af 10 Læger		57	Angrebne,	8	Døde.

(I foregaaende Aar opgaves 119 Tilfælde med 10 Døde, og ialt 12 Dødsfald). Af de ovenfor opførte Tilfælde behandledes 1 paa Alstahougs Sygehus, 2 paa Bodø Sygehus og 5 paa Vaagens Sygehus. Af **Pleurit** nævnes af 10 Læger 39 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald.

Hjernebetændelse er opført som Dødsaarsag hos 9, tuberkuløs Meningit hos 1, Kramper i Barnealderen hos 6, tilsammen 16, af hvilke Dødsfald 2 opgives fra Brønø, 3 fra Alstahougs, 5 fra Ranens, 1 fra Lurø, 2 fra Vestlofotens og 3 fra Østlofotens Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber og akut Rheumatisme nævne 7 Læger 97 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; deraf opgives 63 Tilfælde med 1 Dødsfald fra Østlofotens Distrikt, 26 fra Bodø. Desuden opføres fra Ranens Distrikt 2 Dødsfald af akut Rheumatisme uden foregaaende Lægebehandling. Akut Rheumatisme omtales fra flere Distrikter som mindre hyppig i heromhandlede Aar, medens chronisk var meget almindelig i de fleste Distrikter. Der opgives af 8 Læger 94 behandlede Tilfælde, hvoraf fra Ranens Distrikt 45; af 79 vare 51 Mænd, 28 Kvinder. **Ischias** nævnes som ikke sjelden i Vefsens, Ranens, Skjærstads og Vesteraalens Distrikter; i Ranen behandler Menigmand sig ofte selv ved Brænden med Knusk og Dampbade (Poppe). I Brønø behandledes 6, i Bodø 8 Tilfælde.

Af **Koldfeber** omtales fra Østlofotens Distrikt 1 Tilfælde hos en fra Holland hjemkommen Sømand.

Gastriske Sygdomme. Af **Diarrhoe** opgive 9 Læger 126 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, deraf 31 Tilfælde i Brønø, 39 Tilfælde med 1 Dødsfald i Ranens Distrikt. Fra Brønø Distrikt opføres 2 Tilfælde med 1 Dødsfald af **Blodgang**, som de sidste Tilfælde af den i Bindalen i foregaaende Aar herskende Epidemi. Af gastrisk Feber nævnes 5, af Gastroenterit 2 Tilfælde. Af Peritonit opføres 6 Dødsfald.

Af **Skjørbug** behandledes i Østlofotens Distrikt 2 Tilfælde, hvoraf det ene, hos en 39aarig Kvinde, endte dødeligt.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af **Syphilis**:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne			Af de indkomne Tilfælde af Syphilis vare			Udgaaede		Tilbageliggende ved Udgangen af 1865.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
		ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.	helbr.	döde.		
Alstahougs Sygehus	1	4	2	2	1	3	-	2	1	2	170
Bodø —	-	5	1	4	-	3	2	4	-	1	153
Buksnæs —	1	3	3	-	-	3	-	4	-	-	122
tilsammen	2	12	6	6	1	9	2	10	1	3	146

Af de paa Bodø Sygehus behandlede vare 3, alle med sekundære Tilfælde, indsendte fra Lødingens Distrikt. Udenfor Sygehusene behandledes 2 Tilfælde af Syphilis, hvoraf 1 i Alstahoug og 1 i Østlofoten; 1 led af primære og 1 af sekundære Tilfælde; 1 var af Mand-, 1 af Kvindekjøn. Af **Gonorrhoe** opføres 19 Tilfælde, hvoraf paa Sygehusene behandledes 4; paa Buksnæs Sygehus i Vestlofoten behandledes af Urethrit 3, af Epididymit 1 og af Orchit 1 Tilfælde.

Hudsygdomme. **Fnat** siges i Brønø Distrikt hovedsagelig at være indskrænket til enkelte Strøg i Vegø, hvor den ogsaa er i stadigt Aftagende; den der deponerede Skabsalve benyttes flittig. Ogsaa i Lofoten er Sygdommen sjelden; derimod betegnes den fra alle de øvrigeDistrikter som overmaade almindelig; i Nesne Herred af Ranens Distrikt, hvor Fnat ofte er forbunden med slemme og udbredte Saar, kunde af denne Grund ingen Vaccination foretages i heromhandlede Aar. De fnatsyge Børn fjernedes fra Skolen, og der uddeltes Medicin samt gaves Regler for Behandlingen af Sygdommen. I Lurø Distrikt, hvorfra Sygdommen tidligere er omtalt som sjelden, havde en Mængde Børn paa Grund af Fnat maattet hjemsendes fra Skolen; Sygdommen var Gjenstand for Forhandling i Sundhedskommissionen, og der omdeltes en af Distriktslægen forfattet Afhandling om Fnatsygens Væsen og Behandling (Føyn). Ogsaa i Skjærstads Distrikt sees Sygdommen at have været omhandlet i Sundhedskommissionerne; i de indre Fjorde af Distriktet er Sygdommen saa overordentlig udbredt, at der blev foreslaaet extraordinære Forføininger (Eggers). Til Vestlofoten angaves Sygdommen indført ved Vinter- og Sildefisket. Ialt opgive 6 Læger at have behandlet 114 Tilfælde, deraf Distriktslægen i Vefsen 101. For **Skurv** opgives 3 Personer at være behandlede, nemlig i Lødingens, Vestlofotens og Østlofotens Distrikter. Af **Lupus** opgives 1 Tilfæide fra Brønø Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1864 ifølge Overlægens Beretning 158; i Aarets Løb kom 17 til som overseede ved tidligere Tællinger, 2 kom hjem fra Stiftelser og 6 vare nye Tilfælde; Tilgangen var altsaa 25. Afgangen var 26, hvoraf 10 døde, 1 udflyttede og 15 bleve indlagte i Stiftelser. Ved Aarets Udgang var saaledes det kjendte Antal i hele Amtet 157; af disse fandtes der Ingen i Skjærstads Distrikt*), i de øvrige Distrikter vare de Spedalske fordelte saaledes:

Brønø Lægedistrikt	15
Alstahougs —	16
Vefsens —	3
Ranens —	9
Lurø —	15
Bodø —	15
Stegens —	13
Lødingens —	17
Vestlofotens —	7
Østlofotens —	20
Vesteraalens —	24

Kjertelsyge betegnes fra de fleste Distrikter som sjelden; i Lødingens og Østlofotens Distrikter siges den at forekomme hyppigere. 4 Læger opgive at have behandlet 12 Tilfælde, hvoraf 4 af Mand-, 8 af Kvindekjøn, alle Børn under 15 Aar. For Rachitis behandledes i Vesteraalens Distrikt 2 Børn.

Af **Svindsot** opgives 27 Dødsfald, hvilket er $7{,}_{7}$ pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (352). Dødsfaldene vare fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes: Brønø, Alstahoug og Bodø, hver 4, Ranen og Vestlofoten, hver 3, Skjærstad, Lødingen, Vesteraalen og Østlofoten, hver 2, Stegen 1. 11 Læger opgive ialt 65 behandlede Tilfælde med 21 Dødsfald; af 63 Syge vare 32 Mænd, 31 Kvinder; i 1 Tifælde forløb Sygdommen som akut Tuberkulose (Brinchmann).

Af **Kræft** omtale 9 Læger at have behandlet tilsammen 33 Tilfælde, hvoraf 20 med dødeligt Udfald, deraf i Brønø, Alstahoug, Ranen og Vefsen, i hver 2, i Bodø og Skjærstad, hver 3, i Lødingen 1, i Vestlofoten 5. Hos 8 havde Sygdommen sit Sæde i Ansigtet (deraf i Læben hos 5), hos 1

*) Efter Medicinalberetningen fra Distriktslægen i Skjærstad er der i 1865 tilkommet 1 nyt Tilfælde af Spedalskhed, hos en Mand, der indlagdes i Reitgjerdets Pleiestiftelse.

i Tungen, hos 1 i Halskjertlerne, hos 2 i Brystkjertelen; hos 11 Kræft i Mavesækken, hos 1 i Leveren, hos 1 i Tarmkanalen, hos 3 i Endetarmen (i det ene Tilfælde udgaaende fra Helligbenet), hos 2 i Livmoderen, hos 1 i Testiklerne.

Vatersot og Morbus Brighti findes opført som Dødsaarsag hos 19, nemlig i Brønø og Alstahougs Distrikter, i hver 4, i Skjærstads og Vestlofotens, i hver 3, i Ranens, Vefsens, Bodø, Østlofotens og Vesteraalens, i hver 1.

Blegsot og især Menstruationsanomalier omtales som temmelig hyppige fra Brønø, Vefsens, Vest- og Østlofotens samt Vesteraalens Distrikter. For disse Sygdomme behandlede 9 Læger 98 Personer, hvoraf 7 vare under 15 Aar. Af Hysteri behandlede 5 Læger 35 Tilfælde.

Cardialgi og chronisk Gastrit betegnes fra alle Lægedistrikter som hørende til de almindeligste Sygdomme og tilskrives mest stærkt saltede og sure Spiser (Føyn, O. C. Eger). 12 Læger opgive at have behandlet for disse Sygdomme 426 Tilfælde med 7 Dødsfald, alle af chronisk Gastrit. Af 247 Behandlede var 99 af Mandkjøn, 148 af Kvindekjøn; 4 vare under 15 Aar.

Ormesygdomme omtales som yderst sjeldne i Ranens Distrikt; i Vestlofoten siges de at være almindelige, baade hos Voxne og hos Børn (J. A. Heiberg).

For **Drankersygdomme** og chronisk Alkoholisme sees Ingen at være behandlet.

Af **Sindssygdom** kunne 28 nye Tilfælde sees at være komne under Behandling, deraf behandledes 7 paa Alstahougs Sygehus, hvorfra 4 udskreves helbredede og 3 uhelbredede, 1 paa Bodø Sygehus, der udgik uhelbredet, 1, der helbrededes, paa Buksnæs Sygehus; desuden 1 i Brønø, 1 i Vefsens, 7 i Ranens, 7 i Skjærstads, 2 i Østlofotens og 1 i Vesteraalens Distrikt. Af de udenfor Sygehusene Behandlede helbrededes 6. I Ranens Distrikt endte 2 Sindssyge sit Liv ved Drukning. Af 19 Sindssyge vare 10 Mænd, 9 Kvinder; 11 lede af Melancholi, 7 af Mani, 3 af Idiotisme, 1 af Epilepsi.

Øiensygdomme, især Conjunctiviter, betegnes som temmelig hyppige fra Ranens og Lurø Distrikter; de tilskrives de ved Trankogningen udviklede irriterende Dampe og den stadige Stirren mod Vinden med Drev af Saltvand i Øinene under Seiladsen (Føyn). 5 Læger behandlede tilsammen 51 Tilfælde af Conjunctivit. I Ranens Distrikt siges graa Stær ikke at være sjelden.

Broktilfælde omtales at forekomme hyppig i Ranens og Vesteraalens Distrikter.

I Lødingens Distrikt iagttoges **Inversio vesicæ urinariæ** hos et aarsgammelt Barn; sammestedsfra omtales et Tilfælde af **fistula colli congenita** hos Fader og Søn (Brinchmann).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Buksnæs Sygehus: 2 Erartikulationer af Fingre ved ondartede Værkefingre; 1 Exartikutation af de 3 første Tæer ved Beskadigelse i en Maskine; 1 Punktion for Vandbrok. Forøvrigt omtales af Lægerne som udførte: 2 Exartikulationer af Fingre og Tæer, 4 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Livmoderhalsen, 1 af Fedtsvulst, 3 af Sæksvulster, 1 af en polypagtig Udvæxt fra Øielaagets Bindehud, 2 af Næsepolyper, 1 Tenotomi af Achillessenen ved Klumpfod, 1 af Senerne i Knæhasen med senere voldsom Strækning ved Contraktur i Knæleddet; 1 Underbinding af Femoralarterien ved et Stiksaar paa Laaret, 2 Gjennemskjæringer af Fistler paa Laaret, 1 af en Endetarmsfistel, 1 af et Hygroma cysticum patellæ, 2 Operationer for Paraphimose, 1 for en Livmoderpolyp (Afbinding), 13 Paracentheser af Underlivet (deraf 8 paa samme Individ), hvorat 3 Gange med dødeligt Udfald, 2 Punktioner for Vandbrok, deraf 1 Gang med Iodindsprøitning; 1 plastisk Operation for Ectropium, 1 Gjensyning af Øielaagene ved Ectropium, 1 Gjennemskjæring af den nedre Taarekanal; 1 Iridektomi, 1 Extraktion af Cataract.

Af **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 5 Tangforretninger, hvoraf 3 paa Grund af Vemangel, 1 paa Grund af smertefulde og uvirksomme Veer, 1 ved sidst kommende Hoved, der ved Trækning af Fødselshjelperskerne saagodtsom var skilt fra Kroppen, og i hvilket Tilfælde der opstod Gangræn og en blivende Skede-Blærefistel (Eggers). Alle Mødre forbleve ilive; af Børnene vare 2 dødfødte. 2 Mutilationer, den ene paa dødt Foster ved Tverleie med fremfalden Arm og begyndt Selvudvikling; Moderen forblev ilive (Eggers); for den anden er Indikation og Udfald ikke angivet. 3 Extraktioner paa Bækkenenden, 1 paa Grund af daarlige Veer og langvarigt Fødselsarbeide, 1 ved fremfalden Navlesnor, hvor Puls var iagttaget strax før Lægens Ankomst; for 1 er Indikationen ikke angivet. 2 af Mødrene sees at være forblevne ilive, 2 af Børnene vare dødfødte, for det tredie Tilfælde er Udfaldet ikke angivet. Ialt 10 obstetriciske Forretninger, hvoraf i Alstahoug, Ranen, Lurø, Bodø og Østlofoten, hver 1, i Vestlofoten 2, i Skjærstad 3.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Brønø	253	126	19	23	3	2
Alstahoug	247	129	26	15	2	13
Vefsen	168	60	12	6	1	4
Ranen	335	153	19	24	6	20
Lurø	193	79	21	11	1	4
Bodø	241	138	18	34	4	11
Skjærstad	233	92	28	13	1	14
Stegen	192	86	20	13	-	5
Lødingen	294	109	28	17	-	8
Vestlofoten	245	97	26	10	-	19
Østlofoten	149	79	19	9	-	6
Vesteraalen	413	156	37	23	2	20
Nordlands Amt .	2 963	1 304	273	198	20	126

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 123.
Selvmordere . . . . . 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 659 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 44. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 10,9 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,8; Antallet af døde Børn mellem 1 og 10 Aar forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 6,5, og Antallet af Døde under 10 Aar til Antallet af samtlige Døde = 1 : 2,7. — At de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om 10, af hvilke 7 døde af Barselfeber, 1 døde af Blodtab efter kunstig Løsning af Efterbyrden ved en uexamineret Fødselshjelperske i Ranens Distrikt (Poppe), 1 døde uforløst i Alstahougs Distrikt under pludselig Collaps efterat Tang paa Grund af Bækkensneverhed forgjæves var forsøgt, og inden Perforation kunde udføres (K. Hansen); 1 døde uforløst i Øxnæs af Vesteraalens Distrikt 1/4 Time efter Distriktslægens Ankomst, efterat flere frugtesløse Forsøg paa Vending vare gjorte af Jordemoderen, Fosteret laa i Tverleie, Fødselen havde varet i over 3 Dage (O. C. Eger); denne sidste findes ikke opført paa Prestelisterne.

Paa de fra 12 Læger indsendte Lister over Dødsaarsager, der omfatte 352 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald, sees de hyppigste at være følgende: Alderdomssvækkelse (54), Skarlagensfeber (39), Nervefeber (35), Svindsot (27), Kræft (20), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 19), Hjernebetændelser og Kramper (tilsammen 16), Spedalskhed (10), Diphtherit (9), Hjerneslag og Lungebetændelse (hver 8), Barselfeber og chronisk Gastrit (hver 7).

Veirliget skildres fra alle Dele af Amtet som temmelig misligt; Vinteren var lang og kold, tildels meget stormende og med en usædvanlig Snemængde; Vaaren kom sent og var paa mange Steder oftere afbrudt af Sne og Kulde; ogsaa Sommeren var raa og kold, kun i August Maaned fik man nogen Varme. Høstmaanederne fra September til Aarets Udgang vare overalt regn- og stormfulde, hvorimod Temperaturen i Aarets sidste Uger i flere Distrikter var usædvanlig mild, saaledes i Bodø + 7° R. den 25de December (o: samme Temperatur som St. Hansdag). Aarsvæxten var paa de fleste Steder mislig, i Brønø langt under et Middelsaar, i Alstahoug blev det meste af Kornet umodent og raabjerget; overalt vare Poteterne foldfattige og smaa, Høet lidet og daarligt. Det økonomiske Velvære i Brønø skildres paa Grund heraf som fremdeles i Tilbagegang, hvorvel Lofotfisket og Finmarksfisket gav Deltagerne fra dette Distrikt et bedre Udbytte i heromhandlede Aar. For Alstahougs og Bodøs Distrikters Vedkommende betegnes ogsaa Lofotfisket som uheldigt, hvorimod Sildefisket gav jevnt Udbytte.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** Næringsmidlerne bestaa hovedsagelig af Sild, Potetes og Vand- eller Syresuppe; Melk nydes ikke meget, og ialmindelighed sur; Kjød bruges oftest saltet eller speget. Kaffe nydes meget i Alstahoug, men bestaar væsentlig i en Blanding af slet Brasilkaffe med brændte Ærter, Byg o. s. v. (K. Hansen); i Vefsen siges Kaffe at bruges i Overmaal. Brændevinsdrik er paa de fleste Steder i Aftagende; under Lofotfisket er dog Fylderi i Vin og Øl ved Udsalgsstederne ikke sjelden (F. C. Hirsch). Tobak bruges meget i Alstahoug. Boligerne i Vefsen siges gjerne at staa paa fugtig Grund og beskrives som daarlige og trækfulde (Bugge). Hus- og Gaardsstellet synes at gaa noget fremad i Buksnæs af Vestlofotens Distrikt (J. A. Heiberg).

Fattigsygepleien. Af fattige Syge behandledes udenfor Sygehusene:

i Brønø Distrikt	84
i Alstahougs —	23
i Vefsens —	79
i Ranens —	130
i Lurø —	26
i Bodø —	24
i Skjærstads —	18
i Stegens —	10
i Lødingens —	43
i Vestlofotens —	63
i Østlofotens —	17
i Vesteraalens —	142
tilsammen	659

Medikamentudgifterne udgjorde i Brønø og Alstahoug med Fradrag af de Lægen tilkommende 25 pCt. henholdsvis 52 Spd. 60 Skilling og 6 Spd. 24 Skilling, i Lurø 18 Spd. 80 Skilling. I Brønø Distrikt have af 256 „epidemiske" Syge omtrent 200 erholdt fri Medicin til et Beløb (med Fradrag af 25 pCt.) af 38 Spd. 41 Skilling. I Lurø have i Aarets Løb 4 tildels for Fattigvæsenets Regning forpleiede Syge været indlogerede i Nærheden af Distriktslægens Bopæl; i Skjærstad 12. Fra Skjærstad og Lødingen bemærkes, at Udstrækningen af Distrikterne og den ofte yderst besværlige Kommunikation hyppig lægger Hindringer iveien for tilstrækkelig Benyttelse af Lægen, og specielt paapeger Lødingens Distriktslæge det Ønskelige i, at Tysfjord kunde skilles fra Distriktet og sammen med Hammerø af Stegens Distrikt udgjøre et eget Lægedistrikt (Brinchmann). Ogsaa Jordemødrene benyttes af den ovenfor nævnte Grund i flere Distrikter i for liden Udstrækning, hvorimod uexaminerede Fødselshjelpersker benyttes meget. Værø i Vestlofoten mangler fremdeles examineret Jordemoder.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Brønø Distrikt 6 Møder, nemlig i Brønø, Bindalen og Vegø, i hver 2; i Alstahougs Distrikt 4, nemlig i Alstahoug og Herø, i hver 2; et i Tjøtø berammet Møde gik overstyr, da ingen Medlemmer fremmødte; i Vefsens Distrikt 4, hvoraf i Vefsen 3, i Hatfjelddal 1; i Ranens Distrikt 3, hvoraf i Hemnes, Mo og Nesne, i hver 1; i Lurø Distrikt 3, hvoraf i Lurø 2, i Rødø 1, 2 Møder gik overstyr paa Grund af Uveir og andre Hindringer; i Bodø Distrikt 6, hvoraf i Bodø By og Beieren, i hver 2, i Bodø Landsogn og Gildeskaal, i hver 1; i Skjærstads Distrikt 7, hvoraf i Saltdalen 4, i Skjærstad 3; i Lødingens Distrikt 2; i Stegens Distrikt intet Møde, da Distriktslægen først overtog Embedet i September, og Kommunebestyrelsen ei traadte sammen i sidste Kvartal af Aaret; i Vestlofotens Distrikt 7, hvoraf i Flakstad 3, i Buksnæs 2, i Borge og Værø, i hver 1; i Østlofotens Distrikt 4, hvoraf i Vaagen 3, i Gimsø 1; i Vesteraalens Distrikt 1 i Dvergberg. I Lurø Distrikt overvares et Møde af den samlede Confirmationsungdom som Tilhørere; i Buksnæs og Værø Herreder af Vestlofotens Distrikt er ialmindelighed megen Almue tilstede i Møderne. Gjenstande for Foredrag og Forhandlinger i Sundhedskommissionerne vare, foruden Indre-Departementets Forslag til Forandring i Kvaksalverlovgivningen, der sees at være diskuteret i alle Distrikters Sundhedskommissioner, de epidemiske Sygdomme, især Nervefeber og Skarlagensfeber, Fnat, endvidere Spedalskhed, Skjørbug, de hygiæniske Forholde under Lofotfisket, især Boliger, Klæder og Kost, Behandlingen af Barselkvinder og Spædbørn, af Skindøde, Nytten af Bade. I Bodø vedtoges præventive Foranstaltninger mod Cholera; de for Stedet udarbeidede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Brønø Distrikt	109
i Alstahougs —	442
i Vefsens —	408
i Ranens —	245
i Lurø —	33
i Bodø —	465
i Skjærstads —	95
i Stegens —	146
i Lødingens —	340
i Vestlofotens —	89
i Østlofotens —	59
i Vesteraalens —	207
tilsammen	2 638

Forskjellige Omstændigheder sees fremdeles at have virket hemmende for Vaccinationen, saaledes de epidemiske Sygdomme i Brønø; i Nesne Kreds af Ranens Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af Fnatsygdommens store Udbredning og de med den forbundne før omtalte slemme Saar; i Nøstvig Kreds af Brønø Distrikt var Hjelpevaccinatøren syg, i søndre Bindalens Kreds af Brønø Distrikt, i Værø og Røst Kredse i Vestlofoten og i Hadsel Kreds af Vesteraalens Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af manglende Anslag (i den sidstnævnte Kreds tildels ogsaa paa Grund af Vakance i Hjelpevaccinatørposten). Fra Ankenæs og Tysfjorden i Lødingen mangler Underretning om Vaccinationen. I Nesne Kreds i Ranens Distrikt maa Hjelpevaccinatøren gaa fra Gaard til Gaard, mødes ofte med Modvillie, og i Mo modsatte man sig paa enkelte Gaarde endogsaa Vaccinationen aldeles (Poppe).

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf 1 over Liget af en Dreng, der var død ved Knusning af Hjerneskallen, 3 af formentlig ihjelliggede Børn, 1 af et nyfødt Barn, der var død ved Kvælning; 4 legale Undersøgelser, deraf 2 af Sindstilstanden hos for Tyveri tiltalte Personer, 1 af Sindstilstanden hos en til Vand og Brød dømt Person, 1 i Anledning et Virginitetsspørgsmaal. Ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 2 i Alstahougs, 3 i Ranens, 1 i Vestlofotens, 2 i Østlofotens og 1 i Vesteraalens Distrikt.

Om de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** meddeles: I Brønø Distrikt forpleiedes for offentlig Regning 8, hvoraf 1 døde i Aarets Løb; i Alstahoug forpleiedes for Amtets Regning 6, hvoraf 1 døde, for Fattigvæsenets 2; i Vefsen 8; i Ranen for Amtskommunens Regning 10, for Fattigvæsenets 1; i Lurø Distrikt kom 1 hjem fra Gaustads

Asyl som uhelbredet. I Bodø forpleiedes 5 for Amtets, 1 for Fattigvæsenets Regning, i Stegen for Amtets Regning 3, hvoraf 1 helbrededes i Aarets Løb, for Fattigvæsenets 1, der døde; i Skjærstad 10 for Amtets, 3 for Fattigvæsenets Regning; i Lødingen for Amtets Regning 1, for Fattigvæsenets 2; i Vest- og Østlofoten i hvert Distrikt 1 for Amtskommunens og 4 for Fattigvæsenets Regning; i Vesteraalen for Amtets Regning 2. Ialt 74 for offentlig Regning forpleiede Sindssyge, af hvilke for Amtskommunens Regning forsørgedes 39.

Af faste **Sygehuse** har Amtet 3, i Alstahoug, Bodø og Buksnæs, hvor følgende Antal Syge kom under Behandling:

	Sygehuset i Alstahoug.	Sygehuset i Bodø.	Sygehuset i Buksnæs.
Febre	11	9	19
Akute Sygdomme i Cirkulations- og Respirationsorganerne	3	3	3
Chroniske do.	6	5	2
Diphtheriske Sygdomme	-	2	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	29	3	3
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	2	-	7
Chroniske do.	13	5	1
Uterin- og Barselsygdomme, Menstruationsuordener	4	-	
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	7	1	1
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot	1	-	-
Spedalskhed	1	-	-
Chronisk eller afebril Rheumatisme, Arthrit	9	1	3
Læsioner	11	-	7
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	19	8	7
Kræftagtige Sygdomme og Svulster	8	-	-
Deformiteter	1	-	-
Ben- og Ledsygdomme	16	4	1
Øiensygdomme	8	1	2
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	1	1	-
Syphilis	4	5	3
Gonorrhoe og Urethrit	1	1	5
Orchit og Epididymit	-	2	2
Hudsygdomme	5	2	1
Tilsammen	160	53	67

Forøvrigt henvises med Hensyn til Behandlingens Udfald m. m. til Sygehuslisten. Sygehuset i Alstahoug er i heromhandlede Aars Sommer flyttet fra Gaarden Skjæggenæs til det nyopførte Lokale paa Gaarden Søvik. Medicinaludgifterne til de paa dette Sygehus for offentlig Regning behandlede Syge beløb sig (med Fradrag af de Lægen tilkommende 25 pCt.) til 266 Spdlr. 66 Skill. Med Hensyn til Indretningen af det nye Sygehus m. V. henvises til vedkommende Bilag. Medicinaludgifterne ved Bodø Sygehus udgjorde 136 Spd. 62 Skill. Ved Buksnæs Sygehus udgjorde Totalbeløbet af Udgifterne for de for offentlig Regning behandlede Syge 1 132 Spdlr. Dette Sygehus var i Maanederne Mai — November underkastet en større Reparation, hvorfor i denne Tid Syge kun optoges under tvingende Omstændigheder. Vaagens Sygehus traadte som sædvanlig i Virksomhed under Lofotfisket; Sygehusbygningen omtales som daarlig og trækfuld, hvorimod Inventariet er godt (F. C. Hirsch). Der behandledes ialt 77 Syge, af hvilke 69 indkom i 1ste Kvartal, 8 i 2det; 55 udgik helbredede, 14 i Bedring; 8 døde; 73 lede af akute Sygdomme, hvoraf 35 af Nervefeber, 2 af Skarlagensfeber, 6 af Kusma, 5 af Lungebetændelse, 2 af Pleurit; Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 1 901 eller omtrent 24,7 for hver Udskreven; til 5 Syge, der behandledes for offentlig Regning, beløb Medikamentudgifterne sig til 8 Spdlr. 37 Skilling.

Badeindretninger fandtes ved Amtets tre faste Sygehuse, desuden var der i Alstahougs og Ranens Lægedistrikter flere private Dampbadeindretninger, i Vefsens 1, i Skjærstads 1, i Vaagen i Østlofoten 2, hvoraf en, der eies af Kommunen, og en privat; ved den sidste var der ogsaa Anledning til varme Karbad og Styrtebad; den benyttedes i dette Aar af 117 Personer.

Amtet har et **Apothek** i Bodø, der ved Visitationen fandtes iorden. Personalet bestod, foruden Apothekeren, af 1 examineret Pharmaceut og 1 Discipel. Under Lofotfisket er i Vaagen i Østlofoten i Virksomhed en Filialafdeling af Bodø Apothek, der bestyres af en examineret Pharmaceut. Ved Apotheket i Bodø afholdtes i heromhandlede Aar en Medhjelperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Brønø Distrikt: 1 Læge, boende i Brønø; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Alstahougs Distrikt: 2 Læger, hvoraf den ene, Distriktslægen, boende i Alstahoug, den anden i Tjøtø; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
3. Vefsens Distrikt: 1 Læge, boende i Vefsen; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
4. Ranens Distrikt: 1 Læge, boende i Hemnæs; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Lurø Distrikt: 1 Læge, boende i Lurø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

6. Bodø Distrikt: 1 Læge, boende i Bodø; 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
7. Skjærstads Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærstad; 4 Jordemødre, af hvilke tre offentlig ansatte og en privat praktiserende; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Stegens Distrikt: 1 Læge, boende i Stegen; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Lødingens Distrikt: 1 Læge, boende i Ofoten; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Vestlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Buksnæs; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
11. Østlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagen; under Lofotfisket opholder sig desuden 1 eller 2 Fiskerlæger i Distriktet. 2 Jordemødre, hvoraf en offentlig ansat; 3 Hjelpevaccinatører.
12. Vesteraalens Distrikt: 1 Læge, boende i Hadsel; 5 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

XIX. Finmarkens Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 568,70 norske Kvadratmile den 31te December 1865 havde 65 667 Indbyggere, er inddelt i 13 Lægedistrikter, nemlig:

1. Søndre Senjens Distrikt (24,3 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Kvædfjord . . . . . med 2 115 Indbyggere.
   Trondenæs . . . . . - 4 498 —
   Sand . . . . . - 863 —
   Ibestad . . . . . - 5 685 —
   tilsammen 13 161 Indbyggere.
2. Nordre Senjens Distrikt (21,9 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Tranø . . . . . med 3 294 Indbyggere
   Lenvik og Hillesø - 3 708 —
   Berg . . . . . - 810 —
   tilsammen 7 812 Indbyggere.
3. Malangens Distrikt (60,5 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Maalselven . . . . . med 2 463 Indbyggere.
   Bardodalen . . . . - 916 —
   Balsfjorden . . . . . - 3 610 —
   tilsammen 6 989 Indbyggere.
4. Tromsø Distrikt (23,1 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Tromsø . . . . . med 4 073 Indbyggere.
   Herrederne Tromsøsund . . . - 2 632 —
   Karlsø . . . . . - 2 796 —
   tilsammen 9 501 Indbyggere.
5. Lyngens Distrikt (67,5 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Lyngen . . . . . med 3 413 Indbyggere.
   Skjærvø . . . . . - 2 785 —
   Kvænangen . . . . - 1 677 —
   tilsammen 7 875 Indbyggere.
6. Altens Distrikt (95,0 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Alten . . . . . med 2 442 Indbyggere.
   Talvik . . . . . - 1 938 —
   Kautokeino . . . . - 738 —
   tilsammen 5 118 Indbyggere.
7. Loppens Distrikt (9,2 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Loppen og Øxfjord med 801 Indbyggere.
   Hasvik . . . . . - 506 —
   tilsammen 1 307 Indbyggere.
8. Hammerfest Distrikt (26,6 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Hammerfest . . . . med 1 547 Indbyggere.
   Herredet Hammerfest Landsogn . . . . . - 1 446 —
   tilsammen 2 993 Indbyggere.
9. Maasø Distrikt (38,9 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Maasø og Kjelvik med 1 278 Indbyggere.
   Kistrand . . . . . - 1 048 —
   tilsammen 2 326 Indbyggere.
10. Tanens Distrikt (111,4 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Karasjok . . . . . med 588 Indbyggere.
   Lebesby . . . . . - 592 —
   Tanen . . . . . - 1 388 —
   tilsammen 2 568 Indbyggere.
11. Vardø Distrikt (17,7 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Vardø . . . . . med 830 Indbyggere.
   Herredet Vardø Landsogn . - 538 —
   tilsammen 1 368 Indbyggere.
12. Vadsø Distrikt (33,5 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Vadsø . . . . . med 1 344 Indbyggere.
Herrederne Vadsø Landsogn . - 959 —
Næsseby . . . . . - 1 175 —
tilsammen 3 478 Indbyggere.

13. Sydvarangers Distrikt (39,1 n. □ M.), indbefattende:
Herredet Sydvaranger . . . . med 1 171 Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres fra de fleste Distrikter som tilfredsstillende, fra flere endog som bedre end i mange foregaaende Aar; i nordre Senjens Distrikt og i Vadsø By var den mindre god. Af epidemiske Sygdomme vare især Nervefeber og Skarlagensfeber udbredte i flere Distrikter; i Vadsø Distrikt herskede exanthematisk Typhus gjennem hele Aaret med Undtagelse af de første 2 Maaneder.

Dödelighed. De Dødes Antal var mindre end i de nærmest foregaaende Aar, og udgjorde 1 275 eller 19,4 pro Mille af Befolkningen ved Aarets Udgang; det var 13,1 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 466; 22,3 pCt. mindre end i 1863, da der døde 1 638; derimod 5,4 pCt. større end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1856—60, hvilket udgjorde 1 209. Kun Distrikterne nordre Senjen, Loppen og Vardø havde et større Antal Døde i dette end i foregaaende Aar, nemlig henholdsvis 176, 46 og 48 mod 164, 38 og 36 i 1864; i alle de øvrige Lægedistrikter var de Dødes Antal mindre end i 1864.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra flere Distrikter som indifferent; fra nogle som adynamisk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forhold hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

	Antal Behandlede.	deraf døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	326	38	220	5	3	7	19	17	33	46	12	8	18	28	24
Simpel Feber	127	-	73	6	5	9	8	9	4	2	6	10	6	6	2
Barselfeber	24	4	20	3	1	-	2	2	2	1	1	4	1	2	1
Vandkopper	8	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Skarlagensfeber	319	34	245	49	74	38	24	21	5	18	8	2	-	2	4
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	21	1	18	1	2	2	3	2	-	2	1	-	2	1	2
Kighoste	13	-	10	-	-	2	-	5	1	-	-	2	-	-	-
Strubehoste	6	4	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Diphtherit	102	11	79	13	12	6	4	7	7	15	7	4	-	4	-
Kusma	133	-	116	3	11	26	32	37	4	3	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	936	9	714	31	52	76	158	130	56	39	23	38	47	28	36
Lungebetændelse	104	20	65	12	2	4	6	15	9	4	2	3	3	4	1
Pleurit	26	1	7	1	1	-	1	2	1	-	1	-	-	-	-
Gigtfeber	21	-	14	2	-	-	1	-	2	-	-	1	4	1	3
Koldfeber	4	-	2	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholerine	297	5	183	2	2	6	26	36	16	10	15	29	13	15	13
Blodgang	3	1	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	21	2	16	-	2	3	4	2	3	1	-	-	1	-	-
Tilsammen	2 493	130	1 790	130	168	180	291	286	143	141	77	101	95	92	86

Nervefeber havde epidemisk Udbredning i flere Distrikter. Der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt 12 Behandlede, hvoraf 3 døde,
- nordre — — 3 — — 2 —
- Malangens — 11 — — 3 —
- Tromsø — 22 — — 1 —
- Lyngens — 38 — — 2 —
- Altens — 25 — — 2 —
- Loppens — 17 — — - —

Lateris- 128 Behandlede, hvoraf 13 døde,

Transport 128 Behandlede, hvoraf 13 døde,
fra Hammerfests Distrikt 7 — — 3 —
- Maasø — 4 — — 2 —
- Tanens — 3 — — - —
- Vardø — 12 — — 3 —
- Vadsø — 141 — — 17 —
- Sydvarangers — 31 — — - —

tilsammen 326 Behandlede, hvoraf 38 døde; desuden opgives fra søndre Senjens Distrikt 1, fra Malangens 1 og fra Vardø 1 Dødsfald uden foregaaende Lægebehand-

ling, saa at ialt kjendes 41 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 351 Behandlede, hvoraf 43 døde, og ialt kjendtes 45 Dødsfald). Til søndre Senjens og Maasø Lægedistrikter bragtes Sygdommen med Lofots- og Finmarksfiskere, men i ingen af disse Distrikter vandt den nogen Udbredning. I Vardø Distrikt fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar, men heller ikke her var de Angrebnes Antal stort. Den i Distriktet almindelig herskende typhøse Feber optraadte ogsaa i dette Aar med epidemisk Karakter, i Vadsø By og Fiskeværet Tyby, hvor i Aarets 3 sidste Maaneder ialt 23 behandledes; tidligere i Aaret behandledes paa Sygehuset 6 sporadiske Tilfælde, af hvilke 2 endte dødelig. Som Cerebraltyphus optraadte Sygdommen i søndre Senjens, Lyngens, Hammerfest og Vadsø Distrikter; i de øvrige havde den Karakteren af Abdominaltyphus. Til Vadsø Distrikt bragtes derhos exanthematisk Typhus i Marts Maaned med Kvæner, der ankom til Fisket fra Finland, hvor denne Sygdom skal have hersket gjennem længere Tid med megen Heftighed; den holdt sig i Distriktet hele Aaret igjennem, næsten udelukkende i Landsognet, og viste sig overmaade smitsom. Ialt angrebes 112, hvoraf 11 døde; af disse behandledes 47, hvoraf 8 døde, paa Vadsø Sygehus; blandt de Angrebne vare kun faa Norske og bosiddende Kvæner (Danchertsen). Af simpel Feber opføres 127 behandlede Tilfælde, nemlig:

fra	Malangens	Distrikt	9	fra	Hammerfest	Distrikt	7
-	Tromsø	—	46	-	Tanens	—	4
-	Altens	—	4	-	Vardø	—	1
-	Loppens	—	14	-	Vadsø	—	42

Af **Barselfeber** opgives:

fra	søndre Senjens	Distrikt	5	behandl.	Tilfælde	med	-	Dødsf.,
-	Malangens	—	5	—	—	-	1	—
-	Tromsø	—	2	—	—	-	1	—
-	Altens	—	2	—	—	-	-	—
-	Hammerfest	—	4	—	—	-	2	—
-	Maasø	—	1	—	—	-	-	—
-	Vardø	—	1	—	—	-	-	—
-	Vadsø	—	4	—	—	-	-	—

tilsammen 24 behandl. Tilfælde med 4 Dødsf.; desuden opgives fra Tanens Distrikt 2 dødelige Tilfælde, der ei vare behandlede, saa at ialt kjendes 6 Dødsfald. Af Barselkrampe omtales 3 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt.

Af **Børnekopper** omtales fra Vardø 1 Tilfælde hos en Fisker fra Skjærstad i Nordland; han havde opholdt sig nogen Tid i Vardø, da Sygdommen brød ud, men kunde ingen Oplysning give om Smitteforholdene; paa hans Hjemsted kjendtes Ingen, der led af Kopper. Han blev indlagt paa Vardø Sygehus og helbrededes.

Af **Vandkopper** opføres fra Tromsø 6, fra Hammerfest 2, tilsammen 8 behandlede Tilfælde uden Dødsfald.

Skarlagensfeber, der det foregaaende Aar havde havt epidemisk Udbredning i næsten samtlige Lægedistrikter, var ogsaa i heromhandlede Aar meget udbredt. Ialt opgives:

fra	søndre Senjens	Distrikt	3	Behandlede,	- Døde,	
-	nordre	—	—	55	—	5 —
-	Lyngens	—	—	71	—	13 —
-	Altens	—	—	124	—	14 —
-	Hammerfest	—	—	1	—	- —
-	Maasø	—	—	6	—	- —
-	Vardø	—	—	10	—	1 —
-	Vadsø	—	—	48	—	1 —
-	Sydvarangers	—	—	1	—	- —

tilsammen 319 Behandlede, 34 Døde.

(I forrige Aar opgaves 304 Behandlede, hvoraf 41 døde, og ialt 62 Dødsfald). Antallet af de Angrebne og Døde var rimeligvis meget større, idet en hel Del Tilfælde i de Distrikter, hvor Sygdommen herskede epidemisk, ikke kom under Lægebehandling. I Malangens Distrikt, hvor Sygdommen det foregaaende Aar havde havt stærk epidemisk Udbredning, optraadte den efter nogle Maaneders Stilstand atter i Januar Maaned, men da ingen Lægehjelp søgtes, haves fra dette Distrikt ingen Opgave over Antallet af Angrebne. I Vadsø Distrikt fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar i Næsseby, hvor de fleste Børn og en Del Voxne skulle have været angrebne. Sygdommen var i Lyngens Distrikt oftere kompliceret med Diphtherit, Svulst og Suppuration i Parotiderne og Halskjertlerne; i Vadsø var Nephrit og Vatersot en meget almindelig Eftersygdom; hos en Barselkone, der fik Skarlagensfeber Dagen efter Forløsningen, holdt Vatersot og Albuminuri sig i et halvt Aar (Danchertsen).

Af **Mæslinger** nævnes 2 Tilfælde fra Maasø Distrikt.

Af **Rosen** opgives 21 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig fra Tromsø 1, fra Loppens Distrikt 2, fra Hammerfests 8 Tilfælde med 1 Dødsfald, fra Tanens 3, fra Vardø 1 og fra Vadsø 6 Tilfælde. Af **Herpes Zoster** opføres 5 Tilfælde.

Kighoste omtales fra Malangens og Vadsø Lægedistrikter; i Malangen var den i Aarets første Halvaar udbredt over hele Distriktet, men kun faa Tilfælde kom under Behandling. Der opføres fra Malangen 8 og fra Vadsø 5 behandlede Tilfælde.

Diphtherisk Svælgbetændelse. Der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt		2	Behandlede,	hvoraf	1	døde,
- nordre —	—	5	—	—	-	—
- Malangens	—	3	—	—	-	—
- Tromsø	—	14	—	—	2	—
- Lyngens	—	17	—	—	2	—
- Altens	—	7	—	—	2	—
- Loppens	—	5	—	—	-	—
- Hammerfest	—	19	—	—	-	—
- Maasø	—	1	—	—	-	—
- Tanens	—	7	—	—	1	—
- Vardø	—	14	—	—	1	—
- Vadsø	—	6	—	—	2	—
- Sydvarangers	—	2	—	—	-	—
Tilsammen		102	Behandlede,	hvoraf	11	døde.

Desuden opgives fra Malangens Distrikt 1 og fra Tanens 1 dødeligt Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, saa at tilsammen kjendes 13 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 145 behandlede Tilfælde, hvoraf 11 endte dødeligt, og ialt 24 Dødsfald). Lamhed efter Diphtherit iagttoges i et Par Tilfælde i Vardø Lægedistrikt. Af **Strubehoste** opføres fra Tromsø 5 Tilfælde med 3 Dødsfald, fra Vardø 1 Tilfælde, der endte dødeligt; tilsammen 6 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald.

Af **Kusma** omtales ialt 133 behandlede Tilfælde, hvoraf fra Tromsø Distrikt 14, fra Loppens 34, fra Hammerfest 21, fra Maasø 20, fra Tanens 10 og fra Vardø Distrikt 34. I nordre Senjens og Malangens Distrikter var Sygdommen temmelig hyppig, men Ingen kom under Lægebehandling. Fra Lyngens Distrikt opgives 1 Dødsfald af Kusma uden foregaaende Behandling. For Metastase til Testes sees ialt 14 at være komne under Behandling, hvoraf i Loppens Distrikt 4, i Hammerfest 2 og i Vardø 8.

Catarrhalske Sygdomme vare ogsaa i heromhandlede Aar hyppige over hele Amtet. Der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt		35	Behandlede,	hvoraf	2	døde,
- Malangens	—	75	—	—	1	—
- Tromsø	—	201	—	—	1	—
- Loppens	—	77	—	—	-	—
- Hammerfest	—	88	—	—	-	—
- Tanens	—	96	—	—	-	—
- Vardø	—	177	—	—	2	—
- Vadsø	—	187	—	—	3	—
tilsammen		936	Behandlede,	hvoraf	9	døde.

Desuden opgives fra Hammerfest 1 og fra Vadsø 1 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling, saa at ialt kjendes 11 Dødsfald, for hvilke alle akut Bronchit er opført som Dødsaarsag. Af de 936 Tilfælde vare 187 simpel Halsbetændelse, af de øvrige benævnes 281 Catarrh, 99 Catarrhalfeber og 369 akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opføres:

fra søndre Senjens Distrikt		14	Behandlede,	hvoraf	5	døde,
- Malangens	—	9	—	—	1	—
- Tromsø	—	19	—	—	7	—
- Altens	—	12	—	—	-	—
- Loppens	—	1	—	—	-	—
- Hammerfest	—	4	—	—	1	—
- Maasø	—	7	—	—	-	—
- Tanens	—	11	—	—	1	—
- Vardø	—	4	—	—	1	—
- Vadsø	—	22	—	—	4	—
- Sydvarangers	—	1	—	—	-	—

tilsammen af 13 Læger 104 Behandlede, hvoraf 20 døde; desuden opgives 1 dødeligt Tilfælde fra Malangens og 1 fra Loppens Distrikt uden Lægebehandling, saa at ialt kjendes 22 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 101 behandlede Tilfælde med 17 Dødsfald, og ialt 20 Dødsfald). For **Pleurit** behandlede 7 Læger 26 Personer, hvoraf 1 døde, nemlig i søndre Senjens Distrikt 4, i Tromsø Distrikt 17, i Maasø 1, i Tanen 2 og i Vardø 2. Desuden nævnes fra Lyngens Distrikt 1 Dødsfald af Pleurit uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Hjernebetændelse er angivet som Dødsaarsag hos 10, tuberkuløs Meningit hos 7, Cerebrospinalmeningit hos 1, Kramper i Barnealderen hos 6, tilsammen 24, af hvilke Dødsfald 2 opgives fra Malangens, 4 fra Tromsø, 3 fra Lyngens, 3 fra Altens, 3 fra Hammerfest, 8 fra Vardø, 1 fra Vadsø Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber og akut Rheumatisme anføres tilsammen 21 behandlede Tilfælde uden Dødsfald, deraf fra nordre Senjens og Tromsø Distrikter, fra hver 6, fra Altens, Maasø og Vardø, fra hver 1, fra Hammerfest og Vadsø, fra hver 3. De 3 fra Vadsø Distrikt opførte Tilfælde omtales som de første der iagttagne i Løbet af 10 Aar (Danchertsen). For chronisk Rheumatisme behandlede 11 Læger tilsammen 200 Personer, hvoraf 153 vare Mænd, 47 Kvinder; 3 vare under 15 Aar.

Af **Koldfeber** nævnes ialt 4 behandlede Tilfælde, hvoraf fra Tanens Distrikt 2, fra Vardø 1 og fra Vadsø 1.

Af **Cholerine** og **Diarrhoe** opgives:

fra søndre Senjens Distrikt		22	behandl. Tilfælde	med	-	Dødsf.
- Malangens	—	7	—	—	-	—
- Tromsø	—	105	—	—	4	—
- Loppens	—	6	—	—	-	—
- Hammerfest	—	34	—	—	1	—
Lateris		174	behandl. Tilfælde	med	5	Dødsf.

Transport	174	behandl. Tilfælde med	5	Dødsf.
fra Tanens Distrikt . .	30	— —	- -	—
- Vardø — . .	44	— —	- -	—
- Vadsø — . .	49	— —	- -	—
tilsammen	297	behandl. Tilfælde med	5	Dødsf.;

desuden opgives fra Hammerfest 1 Dødsfald af Diarrhoe, saa at ialt kjendes 6 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 11 Dødsfald). Af **Blodgang** omtales fra nordre Senjens Distrikt 3 Behandlede, hvoraf 1 døde; af **Gulsot** 4 behandlede Tilfælde.

For **Skjørbug** sees ialt 21 Personer at være behandlede, af hvilke 2 døde; af Tilfældene forekom i Malangens, Maasø og Vardø Distrikt, i hvert 2, i Tromsø, Loppen, Hammerfest, Tanen og Vadsø, i hvert 3. Begge Dødsfald skrive sig fra Vardø Distrikt; derhos nævnes fra Altens Distrikt et ubehandlet Tilfælde, der endte dødeligt. De 3 fra Tanen opførte Behandlede vare alle Kvinder med Diebørn. I Vardø Distrikt pleier Almuen selv at behandle lettere Tilfælde af Skjørbug med Multer og Rum, og kun de slemmere Former komme under Lægebehandling (Poulsson).

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af **Syphilis**:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.	Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaaede helbredede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
		Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.			
Tromsø Sygehus	1	3	1	2	1	-	2	4	-	44,3
Altens —	-	1	1	-	-	1	-	1	-	97
Hammerfest —	-	4	4	-	-	4	-	4	-	70,5
Vardø —	-	2	2	-	-	2	-	2	-	63
Vadsø —	2	1	-	1	-	1	-	2	1	84
tilsammen	3	11	8	3	1	8	2	13	1	65,4

Udenfor Sygehusene sees 10 Personer at være behandlede for Syphilis, nemlig i Tromsø 2, i Hammerfest 2, i Vardø 2 og i Vadsø 4. 3 havde primær, 6 sekundær og 1 tertiær Syphilis; 8 vare af Mand-, 2 af Kvindekjøn. Fra Hammerfest opgives 1 Dødsfald af tertiær Syphilis uden noget tilsvarende Antal Behandlede. For **Gonorrhoe** behandledes i Tromsø 9, i Hammerfest 11, i Maasø 2, i Vardø 1 og i Vadsø 19, tilsammen 42; i de fleste Tilfælde fremmede Søfolk; for Epididymit behandledes ialt 4.

Fnat betegnes fra søndre Senjens Distrikt som noget hyppigere i heromhandlede end i de foregaaende Aar. I nordre Senjens og Lyngens Distrikter siges Sygdommen at være sjelden, hvorimod den fra alle de øvrige Lægedistrikter omtales som almindelig udbredt. Til Altens Distrikt angives den først med Kvæner, der arbeidede ved Kaafjordens Kobberværk (Berg); til Hammerfest indførtes Sygdommen med fremmede Fiskere. Især blandt den kvænske Befolkning siges Fnat i Vadsø Lægedistrikt at vinde større og større Udbredning (Danchertsen). I Talvik i Altens Distrikt samt i Hammerfest og Tanens Distrikter blev efter Sundhedskommissionernes Foranstaltning Medicin udleveret til de Fnatsmittede for Kommunens Regning; i sidstnævnte Distrikt bevilgedes 40 Spd., og 138 Fnatsyge behandledes her for Kommunens Regning, hvorefter Sygdommen ansees saagodtsom udryddet (Thorsen). Ialt opgives at være behandlet for Fnat 213 Personer. Af **Skurv** omtales 3 Tilfælde fra Hammerfest, hvorhos Sygdommen i Tanens Distrikt skal være temmelig almindelig langs Tanaelven, men den kommer her yderst sjelden under Behandling, da Befolkningen anser den for uhelbredelig (Thorsen).

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af forrige Aar ifølge Overlægens Beretning 32; i 1865 kom 7 til, af hvilke 5 vare overseede ved tidligere Tællinger, og 2 vare nye Tilfælde; Afgangen var 10, hvoraf 4 døde, 5 indlagdes i Stiftelser og 1 var forhen feilagtig opført. Ved Aarets Udgang var saaledes det kjendte Antal Spedalske inden Amtet 29, hvoraf fandtes

i søndre Senjens Distrikt	7	i Lyngens Distrikt	6
i nordre — —	3	i Altens —	3
i Malangens —	3	i Hammerfest —	1
i Tromsø —	5	i Loppens —	1

Kjertelsyge betegnes som almindelig i Malangens, Altens og Hammerfest Lægedistrikter, i det første især som scrophuløse Øienbetændelser (Iversen). Der opgives ialt 39 Behandlede, hvoraf 17 vare af Mand-, 22 af Kvindekjøn; 36 vare Børn under 15 Aar. Fra Altens Distrikt opgives 1 og fra Loppens 1 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling. For **Rachitis** behandledes 6 Børn, hvoraf 3 i Tanens og 3 i Vadsø Distrikt.

Af **Svindsot** opføres 16 Dødsfald, hvilket udgjør 5,5 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (288). Ialt opgives 26 at være behandlede

for denne Sygdom, hvoraf i Malangens, Vardø og Sydvarangers Distrikt, i hver 1, i Loppens 2, i Tanens og Vadsø, i hver 3, i Hammerfest 4, i Tromsø Distrikt 11. 14 vare Mænd, 12 Kvinder, alle over 15 Aar.

Kræft er anført som Dødsaarsag hos 6, hvoraf i søndre Senjens, Lyngens, Altens og Vadsø Distrikter, i hver 1, i Tromsø 2. 2 vare Mænd, 4 Kvinder; hos 2 havde Kræften sit Sæde i Mavesækken, hos 1 i Leveren, 1 i Livmoderen, 1 i Brystkjertelen; for 1 er Kræftens Sæde ikke opgivet.

Vatersot kan sees at være behandlet hos 12 Personer, hvoraf 6 døde, og ialt opgives 14 Dødsfald af denne Sygdom samt af Morbus Brighti, nemlig fra søndre Senjens Distrikt 3, fra Altens 2, fra Hammerfest og Vardø, fra hver 1, fra Vadsø 7.

Blegsot og især **Menstruationsuordener** betegnes som meget almindelige fra nordre Senjens, Loppens og Hammerfests Distrikter. For Blegsot sees 51 Kvinder at være behandlede, deraf i Tromsø Distrikt 22; for Menstruationsuordener 31, hvoraf i søndre Senjen 15. For **Hysteri** behandledes 23, deraf i Vardø Distrikt 14.

Cardialgi omtales fremdeles som en meget hyppig Sygdomsform; den tilskrives tildels overdreven Kaffedrik (Kinck, H. F. Smith), tildels bedærvede Spiser, især sur Lax og Melk (Thorsen). For Cardialgi, chronisk Gastrit og Dyspepsi behandlede 11 Læger 377 Personer, af hvilke 254 vare Mænd, 123 Kvinder; 5 vare Børn under 15 Aar.

Ormesygdomme opgives at være komne under Behandling i søndre Senjens, Loppens, Maasø og Tanens Distrikter med ialt 14 Tilfælde, hvoraf 11 Tilfælde hos Børn. Fra Hammerfest omtales et Tilfælde af Bændelorm.

Drankersygdomme. Af 5 Tilfælde af Drankergalskab, der alle helbrededes, behandledes 1 i søndre Senjens, 2 i Tromsø og 2 i Hammerfests Distrikt; af chronisk Alkoholisme behandledes 3 Tilfælde, hvoraf 1 i søndre Senjens og 2 i Hammerfests Distrikt.

Af **Sindssygdom** er, saavidt det af de meddelte Opgaver kan sees, ialt 19 nye Tilfælde komne under Behandling, deraf 7 paa Tromsø Sygehus; ialt indkom paa dette Sygehus 16, men de fleste have kun henligget der en kort Tid paa Gjennemreise til Gaustad eller Lyngen. Af de nævnte 19 Behandlede vare 5 indsendte til Forpleining hos Lensmand Oxaas i Lyngen, hvorfra 1 inden Aarets Udgang hjemsendtes helbredet, 2 uhelbredede. 9 Behandlede vare Mænd, 10 Kvinder. 7 opgives som lidende af Mani, 1 af Melancholi, 1 af Dements og 1 af Epilepsi med Sindssygdom. Sindssygdom opgives som Dødsaarsag hos 1.

Broktilfælde omtales som almindelige i Lyngens og Loppens Distrikter.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Sygehuset i Tromsø: 1 Amputation af Laaret, 2 Operationer for Hareskaar, 6 Gange Paracenthese af Underlivet hos samme Person; af Lægerne forøvrigt: 1 Borttagelse af Læbekræft, 2 af hypertrofisk Uvula, 3 af Polyper (deraf 2 Næsepolyper og 1 Polyp i Svælget), 1 af Fedtsvulst, 1 af en teleangiektatisk Svulst, 2 af andre Svulster, 1 Operation for Phimosis, 1 for Taarefistel, 1 for Vandbrok.

Af **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 6 Tangforretninger, hvoraf 2 paa Grund af Vemangel og langvarigt Fødselsarbeide, 1 af Vemangel og stort Fosterhoved, 1 ved fremfalden Navlesnor, 1 paa Grund af Barselkrampe; for 1 Tangforretning er ingen Indikation angivet. Af Mødrene forbleve 5 ilive, for 1 er Udfaldet ikke angivet; af Børnene vare 3 dødfødte, 3 levende. 3 Vendinger, hvoraf 1 med paafølgende Udtrækning; 1 paa Grund af Tverleie; for de 2 øvrige angives ingen Indikation. Af Mødrene forbleve 1 ilive, 1 døde af Meningit, som antages foraarsaget ved Skræk 4 Dage efter Forløsningen (Föllum); for 1 er Udfaldet ikke angivet; 1 af Børnene var levende, 2 dødfødte. 1 Perforation af dødt Foster hos en Dverg, med Udpillen af Hovedets Ben ved Hjelp af Bentang, og senere Extraktion; Udfaldet for Moderen heldigt (Poulsson). 3 kunstige Forløsninger af Moderkagen; for alle mangler Opgave over Udfaldet. 1 Reposition af en Omkrængning af Livmoderen, foraarsaget ved Trækning i Navlesnoren; Udfaldet for Moderen heldigt (Thorsen). Ialt 14 obstetriciske Operationer, hvoraf i søndre Senjen 1, i Tromsø 2, i Alten 2, i Hammerfest 1, i Maasø 2, i Tanen 3, i Vardø 1, i Vadsø Distrikt 2.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Søndre Senjen . .	485	194	59	25	6	23
Nordre — . .	273	176	34	46	2	10
Malangen	282	109	30	27	4	18
Tromsø	357	164	50	25	3	12
Lyngen	258	139	32	27	1	5
Alten	171	107	26	25	1	6
Loppen	27	46	9	10	-	1
Hammerfest . . .	124	69	27	6	2	5
Maasø	105	51	15	7	1	6
Tanen	80	46	10	10	3	7
Vardø	72	48	9	19	-	4
Vadsø	151	91	27	25	-	13
Sydvaranger . . .	37	35	6	9	1	-
Finmarkens Amt	2 422	1 275	334	261	24	110

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . . 80.

Selvmordere . . . . . 6.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 147 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 52,2. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 7,2 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 3,8; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 10 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,6, og Antallet af Børn, døde under 10 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,1. — Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om 11, af hvilke 6 døde af Barselfeber, 2 af Barselkrampe, 1 af Hjernebetændelse, 1 af Krampe i Livmoderen og 1 af Blødning fra Livmoderen.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 288 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (22,5 pCt. af samtlige Døde). De hyppigste Dødsaarsager vare: Nervefeber (41), Skarlagensfeber (34), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper hos Børn (tilsammen 24), Alderdomssvaghed (23), Lungebetændelse (22), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 17), Svindsot (16), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 14), akut Bronchit (11).

Veirliget var i den første Del af Aaret overalt meget koldt, i Vadsø og Tanens Distrikter med megen Sne; April var flere Steder mild, men Mai bragte atter Kulde og Sne. Juli var varm, men tildels meget regnfuld, fulgtes af en tidlig, kold og regnfuld Høst, der afløstes af Vinteren allerede i September og Oktober Maaned. Fra Vadsø meddeles følgende Tabel over Thermometerstanden i de forskjellige Maaneder:

	Høieste Thermometerst.	Laveste Thermometerst.
Januar	÷ 1	÷ 12
Februar	+ 1	÷ 19
Marts	+ 1	÷ 12
April	+ 6	÷ 6
Mai	+ 8	÷ 1
Juni	+ 16	+ 2
Juli	+ 20	+ 6
August	+ 15	+ 3,5
September	+ 11	+ 1,5
Oktober	+ 8	÷ 3
November	+ 4	÷ 8
December	+ 4	÷ 14

Aarsvæxten var for det meste mislig, idet Høet ved den store Regnmængde blev udvadsket og kraftesløst, og Korn og Poteter paa mange Steder dels frøs bort, dels ikke modnedes. Ogsaa Multehøsten slog feil paa Grund af Regn og tidlig Nattefrost. Lofot- og Finmarksfisket gav godt Udbytte, tildels ved de høie Priser.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** Boligerne siges, naar Malangens Distrikt undtages, i de øvrige Dele af Amtet at være uhensigtsmæssige, smaa og ofte overfyldte; flere Familier havde ofte sit Tilhold i en liden Stue, der paa flere Steder var forsynet med Kogeovn; især fra Hammerfest klages over Almuens Boliger og over den fugtige og indestængte Luft inde i Beboelsesværelset, idet om Vinteren Kulden og om Sommeren Stanken fra Trankogerierne hindrer Almuen i at lade den friske Luft faa Indgang i sine Huse. Finnerne i Landsognene af Distriktet bo i Gammer, uden Vindu, kun med et Røghul i Taget; ofte opholder Kreaturerne sig i samme Rum som Familien (H. F. Smith); Renligheden siges i det Hele paa de fleste Steder at være liden. Næringsmidlerne bestaa for en stor Del af Fisk og Melspiser; som en egen Slags Brød omtales fra Loppens Distrikt en Blanding af Mel og tørret, knust Haakjærringkjød. Af Melk brugtes ikke meget, dels fordi i heromhandlede Aar Kreaturerne maatte slagtes paa Grund af Fodermangel (Kinck), dels fordi Kreaturstellet er misligt, saa at der kun haves Melk en kort Tid af Aaret (H. F. Smith). Under Fisket er Levemaaden bedre; under det saakaldte Brevigsfiske, da Almuen roer paa „Halvlot" for Handelsmanden, faar den Kost hos ham; til et 3 Maaneders Fiske regnes følgende Levnetsmidler: 3 Voger Brød, 1 B℔ Smør, 2 Voger Mel eller Gryn, 1½ Faarekrop, 1 til 2 Oste (eller i Mangel deraf en Del saltet eller tørret Kjød), 4 ℔ Kaffe og 3 ℔ Sukker. Fisk udgjør dog det væsentligste Næringsmiddel (Kinck). Kaffe siges fra alle Amtets Distrikter at nydes i Overmaal; Brændevinsdrik var almindelig eller endog i Tiltagende i søndre Senjens, Malangens, Lyngens, Hammerfests og Maasø Distrikter; i nordre Senjens Distrikt nydes kun lidet Brændevin; ogsaa i Altens og Vadsø Distrikter var Brændevinsdrik i Aftagende, hvorimod der i det sidste forbrugtes overmaade meget af en slet og stærk indenlandsk Vin; alene Vadsø By har 7 Vinkipper, som stadig vare overfyldte med Voxne og tildels Børn (Danchertsen). En Beskrivelse om Levemaaden og de hygiæniske Forholde i Tanens Lægedistrikt af Distriktslæge Thorsen findes indtaget som Anhang til denne Beretning.

Fattigsygepleien. Angaaende de for Fattigkommunernes Regning forpleiede Syge haves følgende Oplysninger: i søndre Senjens Distrikt behandledes 20; i Malangens 11; i Loppens 1; i Hammerfest 27, hvoraf paa Sygehuset 14; i Tanens Distrikt 7; i Vardø 9 med en Medikamentudgift af 9 Spdlr. 86 Skill.; i Vadsø Distrikt 94; i Sydvarangers 2. For Finmarkens Medicinalfonds Regning behandledes udenfor Sygehuset af Distriktslægen i Vadsø 613 syge Fiskere med en Medikamentudgift af 65 Spd. 79 Skill. Fattigsygepleien omtales fra Tanens Distrikt som i det Hele taget mislig, dels fordi der ikke er noget Sygehus til Pleie og Be-

handling af fattige Syge, dels fordi der blandt Almuen, saavel Nordmænd som Lapper, ialmindelighed vises liden eller ingen Deltagelse for den Syge, og endelig fordi de respektive Fattigkommuner Intet opføre paa sine Budgetter til Diætgodtgjørelse for Lægen og til Medicin for fattige Syge, saa at det er forbundet med pekuniære Ofre for Embedslægen at tilse og behandle Fattigvæsenets Syge. Dog skulde der for Tanens Prestegjelds Vedkommende være Udsigt til bedre Forholde i det kommende Aar (Thorsen). Om Jordemødrenes Virksomhed berettes fra de fleste Distrikter, at Søgningen af de examinerede tiltager; Kvæner og især Finnerne benytte kun lidet Jordemødre (Hagerup, Danchertsen). Polmaks Sogn i Tanen manglede egen Jordemoder, men der var besluttet foreslaaet for det kommende Amtsformandskab Oprettelse af en egen Jordemoderpost for Sognet; Jordemoderen i Karasjok Sogn i samme Lægedistrikt var i Aarets Løb afgaaet ved Døden, og Stipendium var bevilget Oplærelse af en ny, men der var endnu ved Aarets Udgang ingen Plads ledig paa Jordemoderskolerne i Bergen eller Christiania (Thorsen). Ogsaa for Sydvarangers Distrikt ventedes en ny Jordemoder for Amtskommunens Regning oplært ved Bergens Jordemoderskole (Suckow).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i søndre Senjens Distrikt 4, nemlig i Kvædfjord, Trondenæs, Sand og Ibestad, i hver 1; i nordre Senjen 5, nemlig i Lenvik og Tranø, i hver 2, i Hillesø 1, — 1 i Hillesø og 2 i Berg berammede Møder gik overstyr ved stormende Veir; i Malangens Distrikt 4, nemlig i Maalselven 2, i Balsfjorden og Bardodalen, i hver 1; i Tromsø Distrikt 5, nemlig i Tromsø By 3, i Tromsøsund og Carlsø, i hver 1; i Lyngen 4, nemlig i Skjærvø 2, i Kvænangen 1, i Lyngen 1; i Altens Distrikt 3, nemlig i Alten, Talvik og Kautokeino, i hver 1; i Loppens Distrikt 1 i Hasvig; i Hammerfests Distrikt 8, nemlig i Hammerfest By 5, i Landsognet 3, — 1 Møde i Landsognet gik overstyr; i Maasø Distrikt 3, nemlig i Maasø, Kjelvik og Kistrand, i hver 1; i Tanens Distrikt 3, nemlig i Tanen 2, i Lebesby 1; i Vardø Distrikt 4 Møder; i Vadsø Distrikt 5, nemlig i Vadsø By 3, i Vadsø Landsogn 1, i Næsseby 1 Møde. I Sydvarangers Lægedistrikt blev intet Møde i Sundhedskommissionen afholdt, da der Intet af særlig Interesse forelaa til Forhandling (Suckow). Som Medlemmer af Sundhedskommissionerne sees hele Kommunerepræsentationen at være indtraadt i nordre Senjens, Malangens, Lyngens Distrikter (i det sidste ogsaa Skolelærerne), i Hammerfest Landsogne, Maasø med Undtagelse af Kistrands Herred, samt i Tanens Distrikt, i hvilket sidste der ogsaa stadig vare saamange Tilhørere tilstede, som kunde rummes. Foruden det fra Indredepartementet omsendte Forslag til Forandring i Kvaksalverlovgivningen, der behandledes i alle Sundhedskommissioner, hvorfra Opgave haves, sees følgende Gjenstande at have været forhandlede eller foredragne: De herskende epidemiske Sygdomme, Nervefeber, Fnat, Behandlingen af skindøde Druknede, Behandling og Pleie af Barselkvinder og Spædbørn. I Maalselven og i Vardø By besluttedes Herredet og Byen inddelt i forskjellige Roder, og hver af Sundhedskommissionernes Medlemmer antoges som Tilsynsmænd for at søge at fremkalde og overholde Sands for Orden og Renlighed (Iversen, Poulsson). I Tromsø og Vardø forhandledes om Anskaffelse af Sygelokaler for mulig indtræffende Choleratilfælde. I Hasvig vedtoges et Forslag til Bortskaffelse af Fiskeslo m. m. paa Fiskeværene. I Hammerfest Herred besluttedes Trykning af Sundhedsregler, enslydende med de for de Ringerigske Prestegjelde vedtagne (cfr. Norges officielle Statistik C. No. 4, udgiven 1864, pp. 133—136); der blev af saadanne uddelt 600 Exemplarer. I Tanens Distrikt nedsattes en Kommitte til Udarbeidelse af Sundhedsregler for Distriktet. For Vadsø By og Landdistrikt bleve Sundhedsforskrifter autoriserede. I Vadsø blev der, i Anledning af den herskende Epidemi af exanthematisk Typhus, udnævnt Rodemestere, der skulde føre Tilsyn efter en af Distriktslægen affattet Instrux; der blev trykt og omdelt 300 Exemplarer af Sundhedsregler. I Sundhedskommissionen i Næsseby besluttede man at anmode Kommunen om at stille sig som Garant for de smaa Laan, Distriktsformandskabet (efter Foranledning af Sundhedskommissionen) havde indgaaet paa at bevilge til dem, der vilde forbedre eller ombygge sine Huse og Gammer efter de almindelige Regler for Sundheden og en af Kommissionen senere bestemmendes Plan (Danchertsen).

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i søndre Senjens	Distrikt	204
i nordre —	—	61
i Malangens	—	195
i Tromsø	—	100
i Lyngens	—	219
i Altens	—	230
i Loppens	—	11
i Hammerfest	—	107
i Maasø	—	29
i Tanens	—	69
i Vardø	—	53
i Vadsø	—	33
i Sydvarangers	—	34
	tilsammen	1 345

I Dyrø, Tranø og Reisens Kredse af nordre Senjens Distrikt, i Øxfjord Kreds af Loppens Distrikt, i Vadsø By samt i Norvaranger Kreds af Vadsø Distrikt blev ingen Vac-

cination foretaget, paa Grund af Sygdom hos Hjelpevaccinatørerne, Vakance i Hjelpevaccinatørposten, manglende Materie eller Sygelighed blandt Børn. I Loppens Kreds skulle 5 være vaccinerede, men uden Resultat; Protokollen for denne Kreds var ved Medicinalberetningens Udfærdigelse endnu ikke tilsendt Distriktslægen (Kinck). Fra Hammerfest og Finnedistrikterne i Vardø Lægedistrikt klages over Uvillighed til at lade Børnene vaccinere eller at møde frem til Samlingsstedet i Vintertiden. I Tanens Distrikt vaccineredes tidligere kun de Børn, der forberededes til Confirmation; da Befolkningen bor spredt og der Intet var bevilget til Reiser for Hjelpevaccinatørerne, havde disses Virksomhed hidtil været indskrænket; i heromhandlede Aar vare Omgangsskolelærerne oplærte som Vaccinatører. Paa Grund af en Koppeepidemi i Naboprestegjeldet Utsjok i Finland blev Vaccinationen fremskyndt og udført i større Omfang i Polmaks og Karasjoks Kredse, efterat Distriktslægen gjennem Henvendelse til Amtet havde sikret Hjelpevaccinatørerne Godtgjørelse af Amtskassen for Skydsudlæg til de afsidesliggende Bosteder (Thorsen). I Vadsø Distrikt bleve i det Hele 62 vaccinerede, men da 13 ikke fremmødte til Eftersyn og Materien ikke gav noget Anslag hos 16, blev Attest kun meddelt 33 (Danchertsen).

Af **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over Liget af en Mand, der var død ved Knusning af Hjerneskallen, og en over Liget af et i Dølgsmaal født Barn; 5 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf to over den mentale Tilstand og Skyldbevidsthed hos to Personer, en over Sygdomsaarsagen hos en Kvinde, der havde anlagt Sag mod en Person for Mishandling, en over et Fruentimmer i Anledning af Spørgsmaal om Barnefødsel i Dølgsmaal, og en over Beskaffenheden af en tilføiet Læsion. Ialt 7 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Malangens, Tromsø, Loppens, Vardø og Vadsø Distrikt, i hvert 1, i Altens 2.

Over Antallet af **Sindssyge**, der vare under offentlig Forsørgelse, er følgende Opgaver meddelte: I søndre Senjens Distrikt forpleiedes for Amtskommunens Regning 11, hvoraf i Aarets Løb 1 helbrededes og 1 døde; ved Aarets Udgang var der altsaa 9. I Malangens Distrikt forpleiedes for Amtskommunens Regning 2, hvoraf 1 døde; for Fattigvæsenets Regning 1. I Lyngens Distrikt forpleiedes ialt 12 for offentlig Regning. I Alten var for Amtskommunens Regning tilseet 1 Sindssyg; 2 vare i Aarets Løb døde. I Hammerfest for Amtets Regning 2, for Fattigvæsenets 2. I Tanens Distrikt forpleiedes 3 for Amtets, 4 for Fattigvæsenets Regning; i Vadsø 3 for Amtskommunens og 3 for Fattigvæsenets Regning. Hos Lensmand Oxaas i Lyngen opholdt sig ved Aarets Udgang 7 Sindssyge, hvoraf 1 hørte hjemme i nordre Senjens, 1 i Altens, 2 i Tromsø og 3 i Lyngens Distrikt.

Af almindelige **Sygehuse** har Amtet 4, nemlig i Tromsø, Alten, Hammerfest og Vadsø. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa disse Sygehuse indkomne Sygdomstilfælde:

	Tromsö Sygehus.	Altens Sygehus.	Hammerfest Sygehus.	Vadsö Sygehus.
Febre	12	1	8	62
Akute Sygd. i Aandedrætsorg.	9	1	2	4
Chroniske do. do.	1	-	-	-
Sygdomme i Nervesyst. Sindssygdom	22	1	4	2
Akute Sygd. i Fordøielsesappar.	-	-	1	2
Chroniske do. do.	2	2	1	1
Sygd. i Urinorganerne, Vatersot	1	-	-	4
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot	-	-	2	2
Chronisk Rheumatisme, Arthrit	1	1	3	-
Læsioner	4	-	7	6
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	8	-	2	6
Kræft og Svulster	3	-	-	-
Ben- og Ledsygdomme	6	-	1	1
Øiensygdomme	1	-	1	1
Syphilis	3	1	4	1
Sygdomme i Kjønsorganerne	1	-	2	1
Hudsygdomme	1	1	4	1
Misdannelser	1	-	-	-
Andre Sygdomme	-	-	1	-
Tilsammen	76	8	43	94

Forøvrigt henvises med Hensyn paa Antallet af Forpleiningsdage m. m. til Sygehuslisterne. Paa Sygehuset i Vardø, der kun benyttes i Fisketiden, indlagdes 48 Personer, hvoraf 39 helbrededes, 2 udgik i Bedring, 1 uhelbredet og 6 døde. 20 lede af Febre, 1 af Diphtherit, 3 af akute Betændelser i Brystorganerne, 2 af Kusma og 2 af Kusma med Metastase til Testes. Behandlingsdagenes Antal udgjorde 868 eller 18,0 for hver; til Medicin anvendtes 35 Spd. 22 Skill. (deri indbefattet 25 pCt. til Lægen). Ved Vardøhus Fæstning kom 54 Personer under Behandling, hvoraf 46 fra Garnisonen, 8 blandt Haandværkerne og deres Familier; 1 døde; Udgifterne til Medicin udgjorde 18 Spd. 106 Skilling eller 42 Skilling for hver Syg. I Gamvig Sygehus i Tanens Distrikt, der ogsaa kun benyttes i Fisketiden, behandledes 12, hvoraf for Febre 6, for Lungebetændelse 4. 10 helbrededes, 1 udgik i Bedring og 1 døde. Behandlingsdagenes Antal var 132 eller 11 for hver. Udgifterne til Medicin beløb sig til 9 Spd. 105 Skill. Sygehuset var repareret og paabygget, saa at det nu kunde optage 12 Syge.

Badeindretninger. Tromsø Sygehus's Badeindretning, der var bortleiet til en Privatmand, benyttedes jevnlig; i

Altens Distrikt findes der 5 russiske Dampbadeindretninger; i Loppens Distrikt blev under Fisket en ledig Rorbod af Almuen indrettet til Badstue. I Vadsø findes der baade i Byen og Landsognet flere Dampbade, der ere opførte af Kvænerne og næsten udelukkende benyttedes af disse. Badeindretningen ved Vadsø Sygehus var i daarlig Stand, men der var bevilget Midler til dens Istandsættelse.

Af Amtets 2 **Apotheker** i Tromsø og Hammerfest blev intet visiteret i heromhandlede Aar; (derimod blev Hammerfests Apothek ved Visitationen i Begyndelsen af Januar 1866 fundet iorden); Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Tromsø af 2 og i Hammerfest af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Søndre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Trondenæs. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Nordre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Lenvik. 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Malangens Distrikt: 1 Læge, boende i Maalselven. 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Tromsø Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen og en Sygehuslæge, begge i Tromsø. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Lyngens Distrikt: 1 Læge, boende i Lyngen. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Altens Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, boende i Bossekop og en uexamineret, midlertidig autoriseret Værkslæge i Kaafjorden. 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
7. Loppens Distrikt: 1 Læge, boende i Øxfjord. 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Hammerfest Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerfest. 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
9. Maasø Distrikt: 1 Læge, boende i Maasø. 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
10. Tanens Distrikt: 1 Læge, boende i Tanen. 2 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
11. Vardø Distrikt: 1 Læge, boende i Vardø. 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
12. Vadsø Distrikt: 1 Læge, boende i Vadsø. 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
13. Sydvarangers Distrikt: 1 Læge, boende i Sydvaranger. Ingen Jordemoder var ansat; 2 Hjelpevaccinatører.

C. Uddrag og Sammenstilling

af de ifölge Indre-Departementets Cirkulære af 23de April 1858 fra Dyrlægerne indkomne Beretninger om Sundhedstilstanden blandt Husdyrene og om Veterinærvæsenets Tilstand m. m. i 1865*).

Sundhedstilstanden blandt Husdyrene betegnes overalt som tilfredsstillende, og fra de fleste Steder endog som ualmindelig god i dette Aar. Den eneste epizootiske Sygdom med nogen Udbredning var Kværke, hvoraf dog kun opgives det halve Antal Behandlede mod foregaaende Aar. Af Enzootier var fremdeles Skabsygen hos Faar — fornemmelig i det Vesten- og Nordenfjeldske — mest fremtrædende; imidlertid siges Sygdommen ved de fra det Offentliges Side trufne Foranstaltninger at være betydelig indskrænket i dette Aar.

De væsentligste i 1865 iagttagne Sygdomme vare:

Hos Hesten.

Af **Typhus** nævnes fra Ringerike 5 Tilfælde, hvoraf 4 med dødelig Udgang; desuden omtales fra Høilands Sogn i Stavanger Amt et dødeligt Tilfælde af Miltbrandtyphus uden Behandling.

Fra Horgs Sogn i Guldalen opføres 1 Tilfælde af **Snive**; det angrebne Dyr dræbtes, og alle Sognets Heste undersøgtes; 2 Heste, der havde staaet i Stald med den Angrebne, holdtes afsondrede i ½ Aar, uden at der viste sig Tegn til Sygdommen hos dem. Den angrebne Hest havde det foregaaende Aar lidt af Kværke. Fra Solør opføres 1 Tilfælde af Springorm, indført fra Sverige.

Kværke var ogsaa i heromhandlede Aar mest udbredt i Hedemarkens Amt, dog i langt ringere Grad end foregaaende Aar. Der opgives:

fra Akershus	Amt	af 2	Dyrlæger	25	Angrebne,	1	Død,
- Smaalenenes	-	- 5	—	56	—	2	—
- Buskeruds	-	- 3	—	53	—	1	—
- Jarsberg og Laurvigs .	-	- 1	—	15	—	-	—
- Hedemarkens	-	- 7	—	196	—	3	—
- Christians	-	- 3	—	74	—	1	—
- Bratsbergs	-	- 3	—	67	—	1	—
- Stavangers	-	- 1	—	9	—	-	—
- Søndre Berhus	-	- 1	—	4	—	-	—

*) Ifølge den udgivne Fortegnelse over autoriserede Dyrlæger i 1865 var deres Antal i dette Aar 73.

Beretning er indsendt fra 50 Dyrlæger, hvoraf

i Akershus Amt 5, bosatte i Aas, Høland, Sørum, Ullensaker, Nannestad.

i Smaalenenes Amt 6, bosatte i Moss (2), Fredrikstad, Fredrikshald, Trygstad, Aremark.

i Buskeruds Amt 3, bosatte i Drammen, Kongsberg, Nordrehoug.

i Jarlsberg og Laurvigs Amt 3, bosatte i Sem, Holmestrand, Laurvig.

i Hedemarkens Amt 10, bosatte i Kongsvinger, Grue, Elverum (2), Tønset, Hamar, Vang, Romedal (2), Ringsaker.

i Christians Amt 7, bosatte i Gran, Land, Thoten, Lillehammer, Gausdal, nordre Fron, Vaage.

i Bratsbergs Amt 3, bosatte i Skien, Hiterdal, Hvideseid.

i Nedenæs Amt 1, bosat i Arendal.

i Stavanger Amt 1, bosat i Stavanger.

i søndre Bergenhus Amt 3, bosatte i Bergen, Vos, Etne.

i nordre Bergenhus Amt 1, bosat i Hyllestad.

i Romsdals Amt 1, bosat i Molde.

i søndre Trondhjems Amt 4, bosatte i Trondhjem, Ørkedal, Melhus, Fosen.

i nordre Trondhjems Amt 2, bosatte i Frosten, Overhalvden.

i Nordlands Amt 1, bosat i Kobberdal.

Dyrlægeberetning savnes fra 3 Overøvrighedsdistrikter, nemlig fra Christiania, fra Lister og Mandals Amt, i hvilket ingen autoriseret Dyrlæge var bosat, og fra Finmarkens Amt, hvor en i Sydvaranger bosat Dyrlæge ikke havde befattet sig med Praktik i heromhandlede Aar.

fra søndre Trondhjems Amt af

			2 Dyrlæger	12 Angrebne,	-	Døde,
- nordre	—	Amt 1	—	49 —	1	—

tlisammen af 29 Dyrlæger 560 Angrebne, 10 Døde. Desuden opgives fra Ørkedalen i søndre Trondhjems Amt 1 Død uden Behandling. (Det foregaaende Aar opgaves af 27 Dyrlæger 1 177 Angrebne med 18 Døde). Som mere ondartet Kværke optraadte Sygdommen i Trysild, samt i 27 af de fra Bratsberg Amt opførte Tilfælde; Afsondring af de angrebne Dyr sees paa disse Steder at være bleven iværksat; i alle de øvrige Tilfælde var Sygdommen godartet. Smitte blev hyppig iagttaget. Til Smaalenenes Amt indførtes Sygdommen oftere fra Sverige. Den største Udbredning havde den som almindelig i Vaarmaanederne Februar—April. I Smaalenenes Amt foretoges 1 Tracheotomi for Kværke med heldigt Udfald.

Af **Strengel** nævnes ialt 39 Tilfælde, nemlig i Akershus Amt 2, i Buskeruds Amt 2, der endte dødeligt, i Hedemarkens 27, i Bratsbergs Amt 3, i søndre Bergenhus 1, og i søndre Trondhjems Amt 4 Tilfælde. Fra nordre Trondhjems Amt berettes om flere Tilfælde af Strengel, at de senere gik over til Kværke; Afsondring af de syge Dyr iværksattes.

Catarrhalske Tilfælde opføres med næsten det dobbelte Antal mod i forrige Aar, nemlig:

af 1	Dyrlæge	i Akershus Amt	3	Tilfælde,
- 3	—	i Smaalenenes -	93	—
- 3	—	i Buskeruds -	135	—
- 8	—	i Hedemarkens -	909	—
- 2	—	i Christians -	26	—
- 2	—	i Bratsbergs -	42	—
- 1	—	i søndre Bergenhus Amt . . .	3	—
- 3	—	i søndre Trondhjems - . . .	38	—
- 1	—	i nordre — - . . .	4	—

af 24 Dyrlæger tilsammen 1 253 Tilfælde. Hyppigst indtraf Tilfældene i Vaar- og Høstmaanederne.

For **Lunge-** og **Lungehindebetændelse** behandlede 22 Dyrlæger tilsammen 118 Heste, hvoraf 8 døde; af dette Antal falde 22 paa Akershus Amt, 18 med 1 Dødsfald paa Buskeruds, 29 med 2 Dødsfald paa Hedemarkens, 20 med 4 Dødsfald paa Christians, 19 paa Bratsbergs Amt, og Resten paa Smaalenenes, Jarlsberg og Laurvigs, Stavangers og søndre Bergenhus Amter.

Underlivstilfælde. Af Kolik og Indigestion opgives af 32 Dyrlæger tilsammen 798 behandlede Tilfælde med 26 Døde; for Forstoppelse eller Diarrhoe behandledes 87, hvoraf 5 døde, for Mave- og Tarmbetændelse 24, hvoraf 8 døde. Af Orm nævnes 31 Tilfælde, af gastrisk Feber 16, hvoraf fra Hedemarken 10. Som Aarsager til Indigestion og Kolik nævnes især daarlig bjerget Hø og andet bedærvet Foder.

Hudsygdomme. Af **Skab** opgives 7 Tilfælde fra Smaalenenes, 7 fra Buskeruds og 2 fra Hedemarkens Amt, tilsammen 16 Tilfælde. For Lus, Kløe og andre Hudsygdomme behandledes i Smaalenenes, Buskeruds, Hedemarkens, Christians, Bratsbergs, Stavangers, søndre Bergenhus og nordre Trondhjems Amter tilsammen 147. Af Rosen nævnes 59 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, af Knudefeber 4 Tilfælde, af Neldefeber 1, af Brandbyld 1, der endte dødeligt.

Muk var mere udbredt end foregaaende Aar; 16 Dyrlæger behandlede tilsammen 155 Tilfælde, hvoraf i Smaalenenes Amt 22, i Buskeruds 80 og i Hedemarkens 26.

Af **Mundsyge** nævnes 1 Tilfælde fra Stavanger.

Af **andre Sygdomme** kunne mærkes: Nyrebetændelse og Vatersot (38 Angrebne, 10 Døde og Dræbte), Hjernebetændelse og Koller (22, hvoraf mindst 4 med dødelig Udgang), Stivkrampe (2 dødeligt forløbende Tilfælde), Lamheder (39, hvoraf 2 døde eller dræbte), Lutterstal (6 Tilfælde). Stranguri (9 Tilfælde), Asthma (17 Tilfælde). Af rheumatiske Sygdomme opgives af 7 Dyrlæger tilsammen 19 Tilfælde, hvoraf 5 vare rheumatisk Ledbetændelse.

Chirurgiske Tilfælde vare som almindelig blandt de hyppigst under Behandling kommende Sygdomme; for Forstrækninger og Luxationer omtales 173 Behandlede, hvoraf 3 døde eller dræbtes (af 16 Dyrlæger), for Spat 55 (10 Dyrlæger), Galler 103 (10 Dyrlæger), Benbrud 9, døde eller dræbte 8 (7 Dyrlæger), Mund- og Tandfeil 98 (9 Dyrlæger), Øiensygdomme 62, død 1 (17 Dyrlæger). Af udførte **Kastrationer** opføre 27 Dyrlæger 662, hvoraf 224 foretoges i Hedemarkens og 150 i Christians Amt.

Fødselshjelp sees at være ydet i 1 Tilfælde, hvor Fosteret maatte sønderlemmes.

Hos Koen.

Miltbrand forekom i Gran i Christians Amt (5 Angrebne, 3 Døde), i Lindaas og Sandnæs Sogne i søndre Bergenhus Amt (3 dødelige Tilfælde), og i nordre Bergenhus Amt (3 Angrebne uden Opgave over Døde). Som **Miltbrandtyphus** opføres 2 Dødsfald uden Behandling fra Høiland i Stavanger Amt.

Af **Typhus** opgives fra Smaalenenes Amt 5 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 med dødelig Udgang, samt 2 dødelige Tilfælde uden Behandling; samtlige forekom i Juli Maaned blandt en Gaards Besætning paa Jeløen ved Moss. Fra Hedemarkens Amt opgives 8 Tilfælde, hvoraf 7 med dødelig Udgang, og fra Vefsen i Nordlands Amt 5 Døde uden Op-

gave over Behandlede. Ondartede Catarrher af typhøs Beskaffenhed omtales som ikke sjeldne i nordre Bergenhus Amt; fra ytre Holmedal opgives 6 Døde uden Behandling.

Benskjörhed. Fra Smaalenenes Amt opføres 9 Tilfælde, fra Hedemarkens Amt 123 Angrebne, 13 Døde og Dræbte, fra Christians Amt 44, 1 Død, fra Buskeruds Amt 5 Angrebne, fra Jarlsberg og Laurvigs Amt 9, fra Bratsbergs Amt 63, 1 Død, tilsammen 253 Angrebne, 15 Døde og Dræbte; desuden opføres fra nordre Trondhjems Amt 4 Behandlede uden Opgave over Døde og fra Bratsbergs Amt 18 Døde uden Behandling. Sygdommen var meget udbredt i Elverum og Aamot af Hedemarkens Amt, og i Moland af Bratsberg Amt. I nordre Trondhjems Amt siges Sygdommen at have været temmelig hyppig, men kun faa Tilfælde kom under Behandling. Som Aarsagsmomenter nævnes fra Smaalenenes Amt (Aremark) Sultefodring og sumpig, slet dyrket Jordbund. Af **Slikkesyge** opgives kun 4 Tilfælde fra nordre Trondhjems Amt. Parresyge omtales som meget almindelig fra Tønset; der opføres 20 Tilfælde, 2 Dræbte Fra Bratsbergs, søndre og nordre Trondhjems Amter opgives fra hvert Amt 1 Tilfælde.

Af **Blodpis** opgive 23 Dyrlæger tilsammen 121 Angrebne og 12 Døde, nemlig

fra Akershus Amt	7	Angrebne,	1	Død,
- Smaalenenes -	15	—	1	—
- Hedemarkens -	15	—	2	—
- Christians -	1	—	-	—
- Buskeruds -	11	—	-	—
- Jarlsberg og Laurvigs Amt . .	25	—	3	—
- Bratsbergs - . .	4	—	-	—
- Stavanger - . .	3	—	-	—
- søndre Bergenhus - . .	13	—	-	—
- nordre — - . .	6	—	2	—
- søndre Trondhjems - . .	7	—	1	—
- nordre — - . .	14	—	2	—

Sygdommen omtales som temmelig udbredt i Jarlsberg og Laurvigs samt i Nedenæs Amt, især blandt Kvæg, der fra Fjeldbygderne var ført ned til de lavere Egne, med tørre, magre Græsgange uden Skygge for Solen. I Frosten i nordre Trondhjems Amt siges Sygdommen at være stationær paa flere Gaarde; især ny tilkomne Kreaturer angribes næsten altid og meget snart deraf.

Af **Lunge-** og **Brystbetændelse** omtale 18 Dyrlæger 96 Angrebne og 24 Døde, deraf 38 med 7 Døde i Hedemarkens Amt. Af Lungetæring nævne 6 Dyrlæger 17 Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt. 12 Dyrlæger behandlede 124 Tilfælde af **Catarrh**, hvoraf 89 i Hedemarkens Amt. Af mere ondartet Catarrh opføres fra Bratsbergs Amt 4 Tilfælde med 2 Dødsfald; fra nordre Bergenhus Amt omtales ondartede catarrhalske Tilfælde at have været almindelige i ytre Holmedal (se ovenfor).

Underlivstilfælde, saasom Indigestion og Kolik, Forstoppelse og Diarrhoe hørte som ellers til de hyppigste Sygdomme hos Koen; 33 Dyrlæger opgive tilsammen 530 Angrebne, hvoraf 30 døde. Af gastrisk Feber nævnes 56 Angrebne og 1 Død (af 11 Dyrlæger), af **Trommesyge** (af 22 Dyrlæger) 109 Angrebne og 15 Døde foruden 11, for hvilke Udfaldet ikke er angivet. For Gulsot behandledes 14, der helbrededes, for Vatersot og Leversyge 17, hvoraf 2 døde. Af Bughinde-, Mave- og Tarmbetændelse sees ialt 15 Kjør at have været angrebne; af disse døde 10. For Nyrebetændelse behandlede 4 Dyrlæger 15 Kjør, af hvilke 7 døde eller dræbtes.

Hudsygdomme. Af Skab opgives 4 Tilfælde fra Smaalenenes, 42 fra Christians, 18 fra Buskeruds og 6 fra søndre Bergenhus Amt; 1 Tilfælde sees at have endt dødeligt. Klidudslet omtales fra Hedemarkens, Bratsbergs, søndre Bergenhus, Romsdals og søndre Trondhjems Amter; 6 Dyrlæger opføre tilsammen 117 Tilfælde. 3 Dyrlæger i Hedemarkens, Stavangers og nordre Trondhjems Amter opføre tilsammen 35 Tilfælde af Ringorm; i Hardanger og i Guldalen forekom mod Slutningen af Aaret temmelig udbredte Epizootier af Ringorm. For Drankudslet behandlede 3 Dyrlæger i Hedemarkens Amt 323 Kjør, deraf vare 13 Tilfælde, som forekom paa Ringsaker paa et Brænderi, hvor Fjøset var meget usundt og daarligt, mere ondartede, saa at de angrebne Dyr slagtedes. Af Rosen nævnes fra Hedemarkens Amt 59 Tilfælde, fra Bratsbergs Amt 1 og fra nordre Trondhjems Amt 1 Tilfælde. For Lus, Kløe og Hududslet uden nærmere Betegnelse af Udslettets Art behandledes af 22 Dyrlæger 892 Kjør, hvoraf 543 af 6 Dyrlæger i Hedemarkens Amt.

For **Klovsyge** behandledes af 7 Dyrlæger tilsammen 228 Kjør, hvoraf 4 døde; 165 Tilfælde forekom i Hedemarkens, 30 i Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Af **rheumatiske Tilfælde** opgives af 8 Dyrlæger tilsammen 50, hvoraf 3 i Smaalenenes, 4 i Buskeruds, 32 i Hedemarkens, 7 i Christians, 1 i Bratsbergs og 3 i nordre Trondhjems Amt.

Af **andre Sygdomme** nævnes: Kramper og Lamheder (16 Tilfælde, hvoraf 5 med dødelig Udgang), Forgiftning med Kulos (2, hvoraf 1 døde), Stranguri (4 Tilfælde).

Chirurgiske Tilfælde vare væsentlig de samme, der ovenfor ere anførte under Sygdomme hos Hesten. For Benbrud behandledes 29 Kjør, hvoraf 19 døde eller dræbtes; af Brok opgives 7 Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang; af Øienbetændelse opføres 29 Tilfælde; af Yverbetændelse (fra 25 Dyrlæger) 233 Tilfælde, hvoraf 5 sees at have endt dødeligt

For Yverfeil og Yvertilfælde behandledes 32, for Feil ved Melken 27 (deraf for Blodmelk 9).

Besværlige Forløsninger, der fordrede Dyrlægens Hjelp, nævnes hos 232 Kjør, 11 Tilfælde sees at have endt dødeligt. Af 66 Tilfælde, for hvilke Aarsagen til Fødselens Uregelmæssighed angives, var der i 53 feilagtigt Leie, i 1 Tilfælde Vatersot hos Fosteret, i 2 Tilfælde Misdannelse af Fosteret, i 5 Tilfælde Krampe eller Sneverhed i Børmunden og Fødselsveiene, i 5 Børdreining. Efterbyrdens forhalede Afgang opgives i 234 Tilfælde at have gjort Dyrlægens Hjelp nødvendig; 2 Tilfælde sees at have endt dødeligt; Sygdommen optraadte som almindelig hyppigst efter Kalvekastning. Af Børkrængning efter Fødselen nævnes 28 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, og af Børfremfald 10, hvoraf 1 medførte Døden, foruden 2 dødelige Tilfælde uden Opgave over Behandlede.

Kalvningsfeber og **Melkefeber** omtales fra alle Amter, hvorfra Beretninger haves, undtagen fra Nedenæs og Robygdelagets, Stavangers samt nordre Bergenhus Amter; tilsammen opføre 26 Dyrlæger 127 Tilfælde, hvoraf 58 endte dødeligt. Af Børbetændelse nævnes 7 Tilfælde, af hvilke 3 medførte Døden.

For **Kalvekastning** behandlede 6 Dyrlæger tilsammen 54 Kjør i Smaalenenes, Hedemarkens og Bratsbergs Amter; Sygdommen omtales især fra Trysil, Christians Amt og nordre Bergenhus Amt at forekomme meget hyppig; Kalvekastning var epizootisk udbredt i Opdal af søndre Trondhjems Amt.

Hos Faaret.

Skab omtales fra følgende Amter: Fra Akershus Amt 17 behandlede og helbredede. I Hedemarkens Amt behandledes i Ringsaker 47 Faar, der havde faaet Sygdommen under Opholdet paa en Sæter om Sommeren; de helbrededes alle; de sædvanlige Forholdsregler iagttoges og Faarestaldene paa Sætren skulde senere rengjøres. I Elverum behandledes 10. I Lom og Vaage af Christians Amt siges Skab at være iagttaget hos en Del Faar; i Vaage behandledes omkring 50. Skab viste sig paa flere Steder i Nedenæs Amt, men blev ved de trufne Forholdsregler heldig modarbeidet og indskrænket. I nordre Bergenhus Amt var Sygdommen som før meget almindelig udbredt, især i Kystegnene; den brugelige Skik, at Faarene sendes tildels langt bort til Vinterfodring bidrager meget til Smittens Udbredning. Der klages over Ubetænksomhed og Ligegyldighed ved Kjøb og Salg af skabsmittede Faar (Burggraff). I 1865 vare 20 Skabkurerere i Virksomhed i dette Amt; i Løbet af Vinteren 1865 til 66 behandledes i Sogn samt i Sønd- og Nordfjord ialt 9 911 Faar og 1 348 Gjeder; til Kuren medgik 3 440 ℔ amerikansk Tobak; ved anden Gangs Gjentagelse af Kuren fandtes endnu en betydelig Del smittede. Sygdommen betegnes tildels som Hungerskab eller Regnudslet paa Grund af den regnfulde og kolde Sommer og Høst. I Romsdals Amt, hvor der i Søndmøres Fogderi var truffet Foranstaltninger mod og paabudt Kur for Sygdommen, befandtes ved en om Vaaren foretagen Undersøgelse disse enten slet ikke eller kun for en yderst ringe Del at være befulgte; flere Mulkter, dels for forsømt Anmeldelse og Adskillelse af skabsyge Faar, dels for Salg af saadanne, bleve ilagte, og efter dette sporedes bedre Fremgang med Kuren, saa at Sygdommen ved Høstundersøgelsen paa de fleste Steder var mere eller mindre fuldstændig udryddet (Schmidt); til Brusdalsøen i Skouge og til Borgund var Sygdommen atter indført, tildels ved Smitte gjennem indkjøbte Faar; i Sykelvens og Herø Sogne bleve de ved Høstundersøgelsen fundne syge Faar nedslagtede. Af Nordmøres Fogderi var kun Halse Sogn undersøgt; her fandtes blot en Gaards Besætning af Faar behæftet med Sygdommen. I Romsdals Fogderi var den udbredt i næsten alle Prestegjeld. I søndre Trondhjems Amt opdagedes mod Aarets Slutning i Ørkedalen 4 skabsyge Faar, alle tilhørende samme Besætning; ved Afsondring og Gjennemførelse af Kuren standsedes Sygdommen her.

Blegsot, Vatersot og Leverikter siges fremdeles at være almindelige blandt Faar og tildels Gjeder; der opgives:

fra Akershus Amt . . .	16 Behandlede,	- Døde,	
- Smaalenenes - . . .	6	—	- —
- Buskeruds - . . .	10	—	3 —
- Hedemarkens - . . .	105	—	24 —
- Christians - . . .	20	—	2 —
- Bratsbergs - . . .	24	—	- —
- søndre Trondhjems Amt .	96	—	mindst 1 —
- nordre — - .	36	—	17 —

tilsammen 313 Angrebne, mindst 47 Døde,

desuden nævnes fra søndre Trondhjems Amt 275 Faar at være døde af disse Sygdomme uden Behandling. Ogsaa fra Stavanger Amt omtales Sygdommen. I nordre Bergenhus, Romdals og Nordlands Amter siges Vatersot og Leverikter at være stationære paa de fleste Steder.

Af **Klovsyge** omtales fra Hedemarkens Amt 86 Tilfælde, hvoraf 16 mere ondartede med Tröske, og af disse 1 med dødelig Udgang. Fra Bratsbergs Amt nævnes flere Tilfælde; i Stavanger Amt var Sygdommen paa Høstkanten meget udbredt, især i Hjelmeland, hvor blandt en Flok paa omtrent 2 000 Faar, tilhørende forskjellige Eiere, over Halvparten vare angrebne af Klovsyge med samtidig Øienbetæn-

delse. I nordre Bergenhus Amt omtales Sygdommen ogsaa at have vist sig i en Del Tilfælde.

Af **Dreiesyge** nævnes 2 dødeligt forløbende Tilfælde fra Frosten; fra Overhalvden omtales enkelte Tilfælde. I nordre Bergenhus Amt iagttoges adskillige Tilfælde af virkelig Dreiesyge foruden enkelte, fremkaldte ved Oestruslarver.

I Høiland i Stavanger Amt omtales i April 4 Dødsfald af **Miltbrandtyphus**. Af **Miltbrand** omtales 1 Tilfælde fra Buskeruds Amt, der helbrededes.

Paa Hadeland forekom 14 Tilfælde af **Bændelorm**; 1 endte dødeligt.

Af **Faarekopper** nævnes fra Smaalenenes Amt 2 Tilfælde.

Fra Stavanger Amt, søndre Bergenhus Amt og Romsdals Amt omtales Epizootier af **Øienbetændelse** blandt Faar, med Belæg paa Hornhinden og tildels Blindhed; de fleste Tilfælde helbrededes. I Hjelmeland i Stavanger Amt antages over 1 000 Faar at have været angrebne.

Rheumatisk Feber siges i Romsdals Amt at være almindelig blandt Faar, hvoraf især i de ydre Bygder aarlig en Del ødelægges.

Andre Sygdomme. Af Krampe opgives 7 Tilfælde, hvoraf 3 med dødelig Udgang. Af Catarrh opføres 134 Tilfælde med 3 Dødsfald; af Lunge- og Brystbetændelse 91, 12 Døde; af Svindsot 12, alle fra nordre Bergenhus Amt. Desuden nævnes Forstoppelse og Diarrhoe (33, 1 Død), Trommesyge (1, helbredet). Af 12 Dyrlæger omtales 156 udførte Kastrationer.

Hos Gjeden.

Skab nævnes fra Bratsbergs og især fra nordre Bergenhus Amt (se ovenfor). Fra Gausdal omtales 4 Tilfælde af **Dreiesyge**, hvoraf 3 endte dødeligt. Endel Catarrher og enkelte Underlivstilfælde opføres fra Hedemarkens og Bratsbergs Amter. I Elverum behandledes 11 Gjeder for **Vandkopper**.

Hos Svinet.

Af **Miltbrand** opgive 4 Dyrlæger ialt 27 behandlede Tilfælde med mindst 3 Dødsfald, nemlig fra Kongsberg 1 Tilfælde, fra søndre Bergenhus Amt 1 Tilfælde, der endte dødeligt, fra søndre Trondhjems Amt 4, hvoraf 2 endte dødeligt, og fra nordre Trondhjems Amt 21 uden Angivelse af Udfaldet. I nordre Trondhjems Amt optraadte Sygdommen som rosenagtig Miltbrand.

For **Pletfeber** opføres fra Buskeruds Amt 12 Behandlede, 5 Døde, fra Jarlsberg og Laurvigs Amt 7 og fra nedre Telemarken 12 Behandlede.

For **Bensyge** behandledes i Jarlsberg og Laurvigs Amt 8, hvoraf 1 døde, og i Hiterdal 5, hvoraf 1 døde. Fra Overhalvden omtales Bensyge som meget almindelig.

Af **Rosen** nævnes 4 Tilfælde fra Hedemarken.

Vatersot. Der opføres fra Buskeruds Amt 2 Behandlede, 1 Død.

Af **Underlivstilfælde** (Forstoppelse, Diarrhoe, Kolik og Indigestion, gastrisk Feber) opgives 141 Tilfælde, hvoraf 28 sees at have endt dødeligt; af Mave- og Tarmbetændelse 16 Tilfælde, hvoraf 7 med dødelig Udgang.

Betændelser. Af Lunge- og Brystbetændelse nævnes 87 Behandlede, 26 Døde; af Hjernebetændelse og Hjerneaffektion 59 Behandlede, 19 Døde; af Halsbetændelse 27 Behandlede, 5 Døde; af Nyrebetændelse 3 Behandlede, 1 Død; af Øienbetændelse 3 Tilfælde.

Af **Krampe** omtales 54 Tilfælde, hvoraf mindst 19 med dødelig Udgang; af Epilepsi 16 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt; af Lamheder nævnes 38 Tilfælde, hvoraf 4 endte dødeligt.

Af andre Sygdomme omhandles Rheumatisme (63 Tilfælde), Melkefeber (6, hvoraf 2 døde), Børkrængning (1, der døde), Parresyge (1), Kjertelsyge (30, 10 Døde, alle fra Hedemarken), Rachitis (4, 1 Død, fra Ørkedalen), Phosphorforgiftning (1 Død), Skab og Udslet, Brok o. s. v. 19 Dyrlæger kastrerede 270 Dyr; af Udbødninger nævnes 2; af besværlige Forløsninger omtales 11, hvoraf 3 med dødeligt Udfald.

Hos Hunden.

Hvalpesyge. Der opgives af 18 Dyrlæger tilsammen 130 behandlede Tilfælde; deraf forekom i Akershus Amt 21, af hvilke 3 endte dødeligt, i Smaalenenes Amt 36, 2 endte dødeligt, i Buskeruds Amt 19, 9 endte dødeligt, i Jarlsberg og Laurvigs Amt 7, 2 endte dødeligt, i Hedemarkens Amt 19, 7 med dødelig Udgang, i Christians Amt 3, i Bratsbergs Amt 12, 2 endte dødeligt, i Stavangers Amt 3, i søndre Bergenhus Amt 5, i søndre Trondhjems Amt 5 Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang. I og omkring Arendal var Sygdommen meget udbredt udover Høsten.

Forøvrigt omtales Catarrh og Hoste, Forstoppelse, Strychninforgiftning (2 dødelige Tilfælde fra Tønset), Øie- og Ørebetændelse, Blodpis (1 Tilfælde fra Smaalenene), Vatersot, Skab, Lus og Udslet.

Husdyrrøgt og Husdyravl.

Husdyrstellet siges paa de fleste Steder at gaa fremad; paa enkelte Steder, saasom i Gran, i Tønset, nordre Ber-

genhus Amt, Romsdals Amt og flere Egne af søndre Trondhjems Amt siges Røgten af Husdyrene endnu tildels at være meget mislig; i andre Egne, f. Ex. i Hallingdal og Sigdal, omkring Skien, og især i nordre Trondhjems Amt siges de af Amternes Landhusholdningsselskaber og Sogneselskaberne foranstaltede Dyr- og Fjøsskuer at have havt en meget gavnlig Indflydelse. Over Forsømmelse af Husdyrenes Hudpleie klages fra Skien og søndre Bergenhus Amt med Undtagelse af Vos, hvor der i denne som i andre Henseender sporedes god Fremgang. Som forhen pleies og fodres ialmindelighed Hesten langt bedre end de øvrige Husdyr, især Faaret, der paa allerfleste Steder faar den knappeste Føde og usselt Stel. Sultefodring omtales som ikke sjelden i Tønset, Midt- og Nordhordland, Ørkedalen, Namdalen, og især i Kystegnene i Nordlands Amt; ogsaa paa mange andre Steder siges Fodringen at være knap og ussel; fra nordre Gudbrandsdalen klages over den hver Vaar almindelige Fodermangel. En hensigtsmæssigere og rigeligere Fodring sees at være indført paa flere Steder i Akershus Amt, Thoten, søndre og nordre Trondhjems Amt; især i Ullensaker benyttedes meget Rodfrugter. Stalde og Fjøs indrettedes paa mange Steder lysere, rummeligere og hensigtsmæssigere, saaledes i Ullensaker Gausdal, Buskeruds Amt, Hvideseid, i Skiensegnen, Skonevig og Etne, Rennebo, Opdal, Guldalen, nordre Trondhjems Amt og tildels i Nordlands Amt; i Høland, Gran, Solør, Tønset samt i Omegnen af Bergen siges Fæhusene endnu at være lave, mørke og fugtige; fra Romedal klages over, at Staldene fremdeles ere gammeldags og uhensigtsmæssige, medens Fjøsene bygges bedre og lysere; i Gran siges der neppe at findes et eneste tidsmæssig indrettet Fjøs; fra Elverum klages over misligt Stel med Hestene, der selv i streng Kulde maa staa ude i aabne Skur.

Husdyravlen siges fremdeles paa de fleste Steder at have været i mere eller mindre rask Fremgang, idet der, fornemmelig for Hornkvægets Vedkommende, stadig spores mere Sands for Valget af gode Avls- og Tillægsdyr, og for Anskaffelsen af forædlede Racer. Alene i Tønset klages over manglende Sands for dette; Parringsdyrene tages iflæng, uden Valg eller Hensyn. Hesteavlen dreves i stor Maalestok paa Thoten; Racen var Gudbrandsdalsk; i Opkomst siges den at være ved Lillehammer, medens den var aftaget i Smaalenenes Amt, Buskeruds Amt, Ringsaker, Romedal og i Ørkedalen, tildels paa Grund af de lavere Priser paa Heste i de sidste Aar; i Romedal opdrættes dog fremdeles aarlig ikke faa Heste, som sælges fra 2—6 Aar gamle; paa Ringsaker, hvor der forhen paa de større Gaarde aarlig tillagdes 3—4 Føl paa hver, blev der i heromhandlede Aar saagodtsom ingen opdrættet; i Ørkedalen vare de bedste og smukkeste Hopper solgte til Sverige for en Pris fra 50 til 100 Spdlr. Søndre Trondhjems Amts Landhusholdningsselskab havde her anskaffet en Stodhingst af ren gudbrandsdalsk Race, og de efter den faldne Føl omtales som meget lovende. **Kvægavlen** siges paa de fleste Steder at være gaaet fremad, ved Indførsel af thelemarksk og Ayrshire-Kvæg, og tildels ved Forædling af de gamle Racer inden Distrikterne. Fra Skien berettes, at der ogsaa findes dansk og tildels hollandsk Kvægrace paa de større Gaarde. I Nedenæs Amt var der af Amtskommunen bevilget Understøttelse til en af Amtets Gaardbrugere, for at der kunde blive opstaldet en af Statens Stamhjorder af Telemarkskvæg. **Faar** af engelsk og skotsk Race sees at være indførte paa flere Steder i Hedemarkens, Bratsbergs, Stavangers, søndre Bergenhus, Romsdals og søndre Trondhjems Amter; især paa Thoten siges en forædlet Faareavl at være i betydeligt Tiltagende; paa et lavt Trin angives Faareavlen at staa i Voss og i Nordlands Amt, hvorvel ogsaa her Sandsen for en bedre Avl er vakt. Fra Hvideseid nævnes de høie Priser paa ældlere Krydsningsdyr som en væsentlig Hindring for Forbedring af Racen. **Svineavl** siges især paa Romerike at drives i ikke ubetydelig Udstrækning; engelske og Otaheitisvin vare indførte paa flere Steder i Hedemarkens og Buskeruds Amter til Forædling af den norske Race.

I **Veterinærvæsenets** Tilstand var ingen væsentlig Forandring foregaaet. Fra flere Steder klages over Kvaksalvere, der uhindret praktisere, til Skade for Husdyrene, som hyppig mishandles. Dyrlæge Follum i Stavanger foreslaar en Lov i Lighed med de danske Love „om Straf for Dyrplageri“ af 21de Januar 1857 og 24de April 1860.

D. Bilag.

I. Sundhedsforskrifter for Kjöbstaden Kragerö, approberede ved kongelig Resolution af 23de September 1865.

§ 1.

Sundhedskommissionen fører Overtilsynet med Gaders og Torvs Renholdelse, med Afløbsvæsenet og Latrinevæsenet, samt med Brøndenes Rensning og Istandsættelse.

§ 2.

Torv og Gader, hvilke skulle være brolagte, makadamiserede eller belagte med Grus og have passende Heldning og Rundning, saaledes at Overvand let kan flyde af, skulle feies hver Løverdag og ellers saa ofte, som af Sundhedskommissionen paafordres, og Feieskarn fra samme strax bortskaffes. Denne Renholdelse besørges paa Gader af Hus- og Tomteeierne fra hver Side til Gadens halve Bredde; paa Torv, offentlig Plads, eller hvor Renholdelsen ikke paaligger nogen Privat, af det Offentlige.

§ 3.

Binger for Feieskarn maa ikke findes paa Gade, i Nærheden af samme, paa offentlig Plads eller Almandbrygge. Paa Gade, offentlig Plads, i Gaardsrum, paa Brygger eller andre aabne Pladse maa ikke henlægges Urenligheder, der udbrede Stank.

§ 4.

De offentlige Afløbsrender skulle have passende Fald og Tversnit; de skulle have jevn og fast Bund, tæt Bund og Sider, og hvor de væsentlig føre Skyllevand, eller hvor de ikke have stærkt Fald, være lukkede og da paa passende Steder være forsynede med Kumme og Rist. De skulle altid holdes tilstrækkelig rensede.

§ 5.

I de offentlige Afløbsrender kunne private fra de forskjellige Eiendomme udmunde. De skulle være underkastede samme Tilsyn med Hensyn til Renholdelse, Fald og Tversnit som de offentlige. De skulle altid være forsynede med Rist, saa at ikkun flydende Ting fra dem tilføres. Ildelugtende Fluida, aldrig excrementielle, maa ikkun fra dem tilføres om Natten, og skal, naar Saadant er skeet, af Vedkommende strax besørges en tilstrækkelig Udskyldning med rent Vand eller med Desinfektantia.

§ 6.

Til ethvert beboet Hus skal i Regelen findes Vandhus; dog kan Sundhedshommissionen efter Omstændighederne tillade, at eet Vandhus, naar det ansees tilstrækkelig stort og ordentligt, benyttes af flere Huses Beboere.

§ 7.

Vandhus maa ikke vende ud til Gaden og ikke uden Sundhedskommissionens Tilladelse ligge nærmere Brønd for Drikkevand end sex Alen; heller ikke maa det findes under Beboelsesleilighed, Spisekammer eller Trappegang. Fra Vandhus maa aldrig uden Sundhedskommissionens Tilladelse findes Afløb. Urenlighederne kunne opfanges i murede, cementerede, tætte Binger, eller i tætte Tønder eller Kasser af saadan Størrelse og Beskaffenhed, som af Sundhedskommissionen bestemmes, eller ogsaa kan de falde i Søen. Hvor Tønde eller Kasse benyttes, maa disse henstilles paa fast muret eller cementeret Bund, der ikke ligger lavere end det omværende Jordsmons Overflade. Hvor murede Binger benyttes, maa de ikke være dybere end to Alen. Hvor Exkrementerne falde i Søen, maa der under Sædet findes Brædevægge, der række tilstrækkelig dybt under Vandoverfladen til at hindre Exkrementerne fra at flyde bort.

§ 8.

Exkrementer fra Vandhuse skulle bringes udenfor Byen og maa ikke i Byen benyttes til Gjødning paa Have. Bort-

bringelsen maa kun foregaa om Natten fra Kl. 10 til Kl. 6. Kreaturgjødsel kan om Vinteren bringes bort ogsaa om Dagen. De Tønder og Kasser, der benyttes til Transport af Exkrementer og Gjødsel, skulle være tætte og dækkede. Forsaavidt Gjødning om Sommeren (fra 1ste April til 1ste Oktober) bortføres i Baade, maa Indladningen kun foregaa om Natten, og Baaden ikke forblive henliggende paa Havnen længere end til Kl. 6 om Morgenen.

§ 9.

Svinehold, Kohold og Hestehold maa ikke finde Sted i beboet Vaaningshus, og iøvrigt kun under Iagttagelse af de Regler, som Kommissionen for hver enkelt Lokalitet betemmer, navnlig med Hensyn til Bingernes Indretning.

§ 10.

Alle offentlige Brønde til Drikkevandsforsyning (saavel nuhavendes, som de, der senere indrettes) skulle være forsynede med Pumperedskaber og ordentlig tæt Dække, saa Urenlighed ikke kan tilflyde; deres nærmeste Omgivelser skal være noget høiere, end det tilstødende Jordsmons Overflade og være brolagt i en Omkreds af halvanden Alen. De skulle holdes fri for alt urent overjordisk eller underjordisk Tilløb. De skulle være tilstrækkelig dybe, stensatte og cementerede. De skulle holdes tilstrækkelig rensede — mindst een Gang aarlig — og Pumperedskaberne stedse holdes i brugbar Stand. Af enkelt Mand maa ikke gjøres Anvendelse af Vand fra offentlig Brønd, der benyttes til Drikkevandsforsyningen, i den Grad, at derved den almene Forsyning lider. Alle offentlige Brønde, der ikke benyttes til Drikkevand, skulle være forsynede med Omgjærdning og Dæksel.

§ 11.

I ethvert Tilfælde, hvor der opstaar Spørgsmaal om Anvendelse af § 4 i Lov af 19de Mai 1860, indeholdende adskillige Bestemmelser om Bygningsvæsenet, skal Sundhedskommissionens Erklæring indhentes.

§ 12.

Sundhedskommissionen er berettiget til at indskrænke eller forbyde Salg af bedærvede Næringsmidler, umoden Frugt, samt om fornødiges paase dem tilintetgjorte. Havarerede Fødemidler maa ikke sælges uden foregaaende Besigtigelse af Sundhedskommissionen.

§ 13.

Ved Gaders og offentlige Pladses Anlæg og Regulering i bebyggede eller ubebyggede Strøg af Byen skal Sundhedskommissionen sammentræde med Reguleringskommissionen for at paase, at Sundhedspleiens Fordringer varetages.

§ 14.

Ingen Grund kan tilstedes bebygget med Beboelseshus, eller noget til andet Brug før benyttet Hus indredes til Beboelseshus, medmindre Grunden er Fjeldgrund eller af Sundhedskommissionen skjønnes ordentlig draineret eller af andre Sundhedshensyn ikke utjenlig til Bebyggelse.

§ 15.

Ved Opbyggelse af eller Reparation af Beboelseshus skal det iagttages, at dets Træværk ved Mur eller Holdestene er overalt hævet mindst 6 Tommer over Grunden, selv om denne er Fjeldgrund. Gulvet i Beboelsesværelse skal være af Træ og ligge mindst halvanden Fod over Jordoverfladen. I allerede existerende Huse maa ikke Værelse indredes til Beboelse, uden at denne Regel befølges. Beboelseskjælder maa ikke indredes uden Sundhedskommissionens derom indhentede specielle Tilladelse og paa den Maade, som af den bestemmes. Beboelsesværelser maa ikke herefter uden Sundhedskommissionens Tilladelse bygges med mindre Høide, end fire Alen fra Gulv til Loft.

§ 16.

Naar Sundhedskommissionen maatte finde det nødvendigt för Sundhedstilstanden inden Kommunen, har den udenfor de foran nævnte Tilfælde Ret til efter Samraad og i Forbindelse med Formandskabet at skride ind og til at paabyde det efter Omstændighederne Fornødne.

§ 17.

Ovenstaaende vedtagne Forskrifter træde i Kraft et Aar efter deres Approbation.

II. Sundhedsforskrifter for Kjöbstaden Bergen, approberede ved kongelig Resolution af 14de Januar 1865.

A. Om Gader, Kloaker og Rendestene.

§ 1.

Alle Gader, Smuge, Torve, Almindinger og andre offentlige Pladse samt Veie skulle, efterhaanden som de dertil fornødne Midler bevilges, gives en haard Overflade, der er saaledes indrettet, at Overvand har let og hurtigt Afløb; de bør saaledes forsynes med Brolægning, Makadamisering, forsvarlig Grusning eller Lignende. Dog kunne offentlige Pladse,

forsaavidt Trafikken tillader det, tilsaaes og beplantes, i hvilket Fald de skulle være saaledes afplanerede eller drainerede, at Vandet har frit Afløb.

§ 2.

Offentlig Plads samt Gade skal, efterhaanden som de dertil fornødne Pengemidler blive bevilgede, forsynes med offentlige lukkede Afløbsrender (Kloakledninger) i saadan Udstrækning, at i Regelen ingen Eiendom bliver beliggende længere end 40 Alen fra Kloakledning, til hvilken Afledning derfra kan finde Sted.

§ 3.

Enhver Hus- eller Grundeier, fra hvis Eiendoms Grændser der ikke er større Afstand end 40 Alen til Søen eller til offentlig Kloakledning, til hvilken der efter Stadsingeniørens Erklæring haves Adgang og tilstrækkeligt Fald, er forpligtet til inden en af Sundhedskommissionen fastsat passende lang Frist at anlægge lukket Afløbsrende af tilstrækkelig Vidde fra sin Eiendom til Kloakledningen eller direkte til Søen. Fra denne Forpligtelse undtages de Eiendomme, som allerede ere forsynede med saadant Afløb for Grund- og Overvand, som af Sundhedskommissionen findes hensigtsmæssigt, samt de, for hvilke Anlæg af Afløbsrende af Sundhedskommissionen ikke findes fornødent.

§ 4.

Kloakledninger og lukkede Afløbsrender skulle anlægges i frostfri Dybde og forfærdiges af Sten, brændt Ler eller Metal, dog kan Rendernes Bund være af Træ, hvor Grundens Fugtighed maatte sikre sammes Varighed og Renlighed.

§ 5.

Aabne Afløbsrender, Grøfter og Rendestene skulle i Regelen være stensatte, medmindre deres Bund bestaar af fast Fjeld.

§ 6.

Private Afløbsrender skulle ved deres Udløb i offentlig Gade, Vei eller Passage være forsynede med Jernrister, og, forsaavidt Saadant af Sundhedskommissionen findes fornødent, tillige med Slamkister af Sten.

§ 7.

Saavel de offentlige som de private Kloakledninger og Afløbsrender samt Slamkister skulle holdes tilbørligen rene og fri for Stank. Rensning bør finde Sted paa saadan Tid og Maade, at derved mindst Uleilighed afstedkommes for Omboende. Den optagne Urenlighed bør strax bortbringes.

§ 8.

Forsømmer den Private at holde Afløbsrenden forsvarligen vedlige, eller at holde den ren, skal det Offentlige være berettiget til, efter forudgaaet Advarsel, at lade Manglerne afhjelpe paa Eierens Bekostning.

B. Om den offentlige Renlighed.

§ 9.

Alle offentlige Pladse, Gader, Smuge samt Søgaarde og Brygger skulle feies een Gang ugentlig og det Sammenfeiede uden Ophold bortføres.

§ 10.

Offentlig Holdeplads for Heste paa Torv eller Gade skal være stensat med huggen Sten og have let Afløb til Kloakledning, om saadan der findes, samt daglig rengjøres.

§ 11.

Gaardspladse med tilhørende Indgange skulle feies og skylles saa ofte, at de ere tilbørlig rene og fri for Stank.

§ 12.

Enhver Eier er forpligtet til at besørge og bekoste Feining og Renholdelse af sin egen Gaardsplads med Indgang samt af Fortouget udenfor sin Eiendom tilligemed den halve Del af den til samme stødende offentlige Plads eller Gade, dog ikke i over 10 Alens Afstand fra sin Eiendom. Renholdelse af anden offentlig Grund paahviler Kommunen.

§ 13.

Feie- og Husholdningsaffald fra Husene og anden Urenlighed maa ikke henkastes paa Gader, Veie eller offentlige Pladse, men henbringes til de dertil anviste Steder. Aadsler skulle nedgraves udenfor Byen.

§ 14.

Stillestaaende Vand saavelsom Elve, Bække eller Brønde i den bebyggede Del af Byen og sammes umiddelbare Nærhed bør renses saa ofte Omstændighederne kræve det. Det Samme gjælder om de Søgaarde (Hope) og Havnebasiner, der ere henlagte under Byens Havnevæsen, forsaavidt Midler dertil ere bevilgede.

§ 15.

Forsaavidt de fornødne Midler bevilges, bør offentlige Urinsteder med Afløb til Kloak eller Søen indrettes paa passende Steder efter Sundhedskommissionens nærmere Bestemmelse. Urinstederne bør stadig overrisles med Vand.

§ 16.

Eiere af Bygninger, i hvilke flere Mennesker jevnlig samles, saasom Fabriker, Skoler, Restaurationer, Skjænke- og Beværtningshuse, Dandsehuse o. dl. ere pligtige til at indrette lignende Urinsteder efter nærmere Forskrift af Sundhedskommissionen, dog kun forsaavidt der fra deres Eiendoms Grændser ikke er større Afstand end 40 Alen til Søen eller til offentlig Kloakledning. Fra denne Forpligtelse kan Sundhedskommissionen fritage Vedkommende, dersom enten de stedlige Forhold skulde være til Hinder for et saadant Anlæg, eller dette efter Omstændighederne maatte ansees mindre fornødent.

C. Om Svinehold, Ko- og Hestehold m. m.

§ 17.

Til Svinehold maa erhverves særskilt Tilladelse fra Sundhedskommissionen. Saadan Tilladelse kan ved gjentagne Overtrædelser af de for Tilfældet givne Forskrifter tages tilbage.

§ 18.

Fjøs eller andre Kreaturstalde maa ikke anbringes i Vaaningshuse eller i umiddelbar Forbindelse med samme. I nye Stalde skal Gulvet lægges noget høiere end Gaardsrummets Overflade og være forsvarlig brolagt eller forsynet med Plankegulv. Den Del af Gulvet, hvor Urinen falder, maa være muligst vandtæt og forsynet med tilbørligt Afløb, hvilket skal finde Sted igjennem en med Rist forsynet lukket Rende til Kloakledning eller Søen. Gjødselen bør opsamles enten i særskilt dertil indrettede Kasser eller i Binger. Møddingkasser skulle være tætte og forsynede med tætsluttende Laag. Binger bør gjøres saavidt mulig uigjennemtrængelige for deres Indhold, og helst bygges af Murværk i Cement. De bør derhos være forsynede med tæt Laag.

§ 19.

Allerede anlagte Fjøs eller andre Kreaturstalde, eller som saadanne allerede anvendte Rum kunne fremdeles bruges, medmindre de ere indrettede eller blive benyttede paa saadan Maade, at betænkelige Følger for de Omkringboendes Sundhed deraf kunne befrygtes, i hvilket Tilfælde Sundhedskommissionen skal paalægge vedkommende Eier inden en passende Frist at træffe saadanne Forføininger, at de forhaandenværende Ulemper blive fjernede. Kan eller vil Eieren ikke træffe disse Forføininger, skal Brugen af Stalden forbydes.

§ 20.

Gaardsrum i Huse, hvor Heste pleie at henstaa i længere Tid, skulle være tæt og jevnt stensatte og have lukket Afløb for Urinen til Kloakledning, om saadan findes inden den i § 3 nævnte Afstand.

§ 21.

Feieskarn, Sengehalm, Kjøkken- eller Husholdningsaffald, som ikke strax udføres, skal opsamles i saakaldte Boskasser, hvilke skulle være tætte og vel vedligeholdte samt være forsynede med Laag, der stadigen holdes lukkede. Kasserne skulle tømmes og renses, samt Indholdet besørges udført mindst een Gang ugentlig.

§ 22.

De i §§ 17—21 inklusive indeholdte Bestemmelser skulle alene være gjældende for de bymæssigt bebyggede Dele af Kjøbstadens Grund og deres nærmeste Omgivelser.

D. Om Latrinvæsenet.

§ 23.

Enhver beboet Eiendom skal være forsynet med passende Indretning til Optagelse af Exkrementer.

§ 24.

Hvor Huse fra Nyt af opføres eller undergives en saadan Reparation eller Ombygning, der ifølge den gjældende Bygningslov regnes lige med Opførelse fra Nyt af, skulle Vandhusene anlægges saaledes, at de ei komme Nabogrund nærmere end 3 Fod i første og 1 Fod i andet Fald, at de ikke støde umiddelbart til Gade eller offentlig Plads, og at de komme til at ligge mindst 3 Alen fra Vandpost eller Brønd. De maa ikke anbringes under Beboelsesleiligheder eller under indbyggede Trapper og heller ikke maa Beboelsesleiligheder indrettes, eller lignende Trappegang anbringes over allerede tilværende Vandhuse. For at det derhos kan vorde paaseet, at Vandhusene ogsaa forøvrigt anlægges paa den for Husets egne Beboere saavelsom for Naboerne og Almenheden i det Hele mindst besværende Maade, skal det Bygningsrids, som ifølge Lov om Bygningsvæsenet i Bergen af 12te August 1848 §§ 2 og 3 skal fremlægges, indeholde Angivelse om, hvorledes Vandhuset agtes anlagt. Er Ridset forsaavidt bifaldt af Bygningskommissionen, er den Byggende forpligtet til nøiagtigen at befølge Planen.

§ 25.

Ovenstaaende Regler for, hvor Vandhuse kunne anbringes, skulle ogsaa komme til Anvendelse, naar i et ældre Hus et nyt Vandhus opføres, eller et gammelt undergives Ombygning.

§ 26.

For Bygninger bestemte til Beboelse af eller dagligt Opholdssted for et større Antal Mennesker, skal der haves mindst 1 Aflukke for hver 20 Mennesker, som antages at maatte benytte samme.

§ 27.

Vandhusene skulle være indbyggede fra alle Sider lige fra Grunden af, og skal der sørges for tilstrækkelig Luftvexling ved en Trækpibe eller paa anden hensigtsmæssig Maade. Trækpiben maa ikke udmunde noget Vindu i beboet Rum nærmere end 3 Alen. Vandhusene skulle have tætsluttende Døre.

§ 28.

Vandhusene skulle være forsynede med vandtætte Kar af høist $^3/_4$ Tøndes Rumindhold, eet for hvert Sæde. Er Privetet indrettet saaledes, at de faste Exkrementer og Urinen føres ned i særskilte Afdelinger, kan Urinen tillades ledet gjennem tætte Rør af Metal eller brændt og glasseret Ler

ud i offentlig Kloak eller Søen. Privethullerne skulle være forsynede med forsvarlige Laag.

§ 29.

Priveter maa ikke findes i en Overetage, medmindre Exkrementer gjennem Rør af Metal eller af brændt og glasseret Ler føres lige ned til Privetkassen, hvilken ubetinget skal have sin Plads i nederste Etage.

§ 30.

Karrene, der skulle være forsynede med Hanker, maa ikke være overfyldte, ei heller maa der findes Mangler ved dem eller deres Opstilling. Renovation maa kun foretages fra Kl. 11 om Aftenen til Kl. 5 om Morgenen.

§ 31.

I Huse, der ere forsynede med Vandindtag fra Byens Vandledning, kunne efter meddelt Tilladelse af Sundhedskommissionen istedetfor almindelige Vandhuse benyttes saakaldte Vaterclosets med Afløbsrør af Metal eller brændt og glasseret Ler af mindst 7 Tommers indvendig Diameter. Rørene skulle føres lige ud i Søen og udmunde under laveste Vandstand. Forstoppes deslige Rør, eller afstedkommes anden Ulempe, som ikke strax afhjelpes, skal dette ske ved det Offentliges Foranstaltning mod Regres til Vedkommende. Er der flere Brugere til et og samme Rør, hæfte de Een for Alle og Alle for Een for Omkostningerne ved Istandsættelsen.

§ 32.

Ved Brygger og Pakhuse, der ere udbyggede i eller over Søen, kan Sundhedskommissionen, selv om der ikke findes Vandindtag fra Vandledningen, tillade Benyttelsen af Priveter, der ere anlagte saaledes, at Exkrementerne føres umiddelbar i Søen enten gjennem de i § 31 tilladte Afløbsrør, eller gjennem Trætragter, hvis tætsluttende Vægge maa være mindst $1\frac{1}{2}$ Tomme tykke. Dog skulle saavel Rørene som Trætragterne udmunde under laveste Vandstand.

§ 33.

I den Sundhedskommissionen i de tvende foregaaende §§ givne Bemyndigelse til i visse Tilfælde at tillade Privetaffalds Udtømmelse i Søen, gjøres herved den Indskrænkning, at det aldrig maa tillades at give faste Exkrementer Afløb til Lille-Lungegaardsvandet.

§ 34.

De i §§ 26—33 indeholdte Bestemmelser træde først i Kraft 6 Maaneder efterat nærværende Reglement er vedtaget og bekjendtgjort.

§ 35.

Undtagelser fra de i dette Afsnit indeholdte Bestemmelser kunne af Sundhedskommissionen tilstaaes i særegne Tilfælde, hvor Omstændighederne gjøre det fornødent.

E. Om for Sundheden skadelige Næringsveie.

§ 36.

Pergament-, Tarmstrenge- og Limfabriker, Garverier, Benkogerier, Benbrænderier, Trankogerier, Kalk- og Cementbrænderier, Fabriker for Tilvirkning af Gjødningsstoffe eller af Belysningsgas maa ikke, ligesaalidt som de til sidstnævnte Fabriker hørende Reservoirer, anlægges indenfor Byens Grændser, ei heller Slagterier undtagen i Skudevigen. Gjenoptagelse af et Anlæg af ovennævnte Slags, der har været nedlagt i et Aar eller derover, ansees som et nyt Anlæg. Ligeledes gjælder ved Spørgsmaal om Gjenopførelse af afbrændte Anlæg, der ansees skadelige for Sundheden, den samme Regel, som om nye. Undtagelse fra de i det Foregaaende indeholdte Forbud kan, hvor de lokale Forhold og andre Omstændigheder tale derfor, meddeles af Sundhedskommissionen med Repræsentantskabets Approbation, forsaavidt man ved saadan Undtagelse ikke kommer i Strid med gjældende Love. Anlæg af nævnte Slags, som allerede findes inden Byens Grændser, skulle med Hensyn til Indretning og Drift være undergivne Sundhedskommissionens specielle Tilsyn.

§ 37.

Andre Næringsbrug, der kunne blive skadelige for Sundheden, saasom Udsmeltning af raa Talg, Skindtilberedning, Stivelse-, Cichorie- og Fyrstikkefabrikation, Fabriker for Tilvirkning af mineralske Syrer, Salte og andre chemiske Præparater, Maler- og Farvestoffer, skulle i Henseende saavel til deres Anlæg som til deres Indretning og Drift være undergivne Sundhedskommissionens specielle Tilsyn.

§ 38.

Skadelige eller ildelugtende Afløb fra Fabriker og andre Næringsbrug maa alene finde Sted gjennem lukkede og med Rist forsynede tætte Afløbsrør, eller paa anden af Sundhedskommissionen bestemt Maade. Risten, og forsaavidt der er aaben Rendesten til samme, da ogsaa denne, maa tilbørlig efterskylles med rent Vand.

§ 39.

Affald ved Sildeganing skal snarest mulig, og senest inden 48 Timer være bortført af Byen. Paa offentlig Plads eller Brygge eller ved offentlig Passage maa ikke udlægges til Tørring beskadiget og stinkende Fisk. De til Optagelse af Affald paa Tydskebryggen og i Søgaardene anbragte Boskasser skulle forsynes med tætsluttende Laag og deres Indhold udføres een Gang ugentlig.

§ 40.

Ethvert Ildsted til Brug for hvilkensomhelst Anvendelse af Dampkraft, for Fabrikdrift eller lignende Næringsbrug, der uden Anvendelse af Dampkraft dog forbruger en større Mængde Brændsel, skal være indrettet og passes saaledes som Sund-

hedskommissionen maatte, med tilbørligt Hensyn til Fabrikationen, paavise at være hensigtsmæssigt til Røgens Formindskelse.

§ 41.

Dersom der ved Fabrik eller Næringsbrug behandles Gjenstande, som efter deres Beskaffenhed ere eller ved Behandlingsmaaden lettelig kunne blive farlige for Arbeidernes Sundhed, skal Sundhedskommissionen foreskrive passende Forsigtighedsregler.

§ 42.

Sundhedskommissionen bør have sin Opmærksomhed henvendt paa de mislige Følger af, at unge Fabrikarbeidere og Haandværkslærlinge anvendes til Arbeide i for uafbrudt og for lang Tid af Døgnet.

F. Om Salg af eller Handel med Næringsmidler.

§ 43.

Enhver, der falbyder eller handler med Næringsmidler, raa eller tilberedede, det være sig i Huse eller Boder, paa Torve eller Gader, i Søgaarde eller ved Bryggerne, er forpligtet til at finde sig i de Undersøgelser, Sundhedskommissionen maatte finde nødvendige med Hensyn til Varernes Beskaffenhed.

§ 44.

Befindes deslige Varer forfalskede eller bedærvede, eller i andre Maader skadelige for Sundheden, kan Sundhedskommissionen efter Omstændighederne enten forbyde deres Salg, eller, om Saadant til Forebyggelse af videre Skade maatte findes fornødent, lade Varerne tilintetgjøre.

G. Om Leiehuse, Arbeiderboliger og Skoler.

§ 45.

Rum eller Værelser, der af Mangel paa tilstrækkelig Lys, Luft og Varme, eller formedelst Fugtighed, Urenlighed eller Overfyldning med Beboere, af Sundhedskommissionen skjønnes at være farlige nærmest for Beboernes egen og derigjennem for den almene Sundhed, kunne forbydes afbenyttede som Boliger, indtil Manglerne godtgjøres afhjulpne.

§ 46.

Større Bygninger, der benyttes til Bortleie til de mindre bemidlede Samfundsklasser, f. Ex. de saakaldte Arbeiderboliger, bør være undergivne Sundhedskommissionens mere specielle og hyppige Opsigt og Undersøgelse med Hensyn til Overholdelsen af Forskrifterne for Sundhedsvæsenet, saasom angaaende Renholdelse, Vandhuse, Afløb m. v. Findes i saa Henseende nogen Mangel, der ikke inden en af Sundhedskommissionen fastsat passende Tidsfrist er afhjulpen, kan Arbeidet strax besørges udført af det Offentlige paa vedkommende Eiers Bekostning.

§ 47.

Hvad der i § 46 er bestemt, skal ogsaa gjælde om de saakaldte Bondestuer.

§ 48.

I intet Skolerum maa flere Elever gives Plads, end Sundhedskommissionen efter de lokale Omstændigheder finder i hygiænisk Henseende forsvarligt.

III. Bemærkninger om Aarsagerne til Epidemierne, især af Nervefeber, paa Vestlandet, af Distriktslæge T. Colletts Medicinalberetning for 1865.

Ihvorvel man taler om Epidemi og epidemisk Sygdomskonstitution, forekommer det mig dog urimeligt at tilskrive denne Grunden til Nervefeberens Udbredning i vore Landdistrikter, og specielt paa Bergenskanten, hvor Afstanden mellem de enkelte Gaarde som oftest er betydelig. Naar man med Nøiagtighed følger Sygdommens Gang, og ser dens Optræden paa forskjellige Gaarde, vil man næsten altid kunne faa nøiagtig Oplysning om, at Sygdommen er tilført paa det eller det Sted. Skulde den epidemiske Konstitution være Sygdommens væsentligste Befordrer, vilde der sikkert findes mange Tilfælde, hvor Smitten ikke kunde konstateres. Efterhvert som jeg er bleven bekjendt med Distriktet og sammes Almue, des lettere er det ogsaa blevet at afgjøre Aarsagen til Sygdommens Optræden paa hvert enkelt Sted, og des sikrere er jeg bleven paa, at den saakaldte epidemiske Sygdomskonstitution har lidet eller intet at betyde i Landdistrikterne. I de 2de sidste Epidemier kan jeg saaledes hos hver enkelt Patient paavise, at Sygdommen er paaført ved

Smitte fra andre enten Nær- eller Fjerntboende. Min Mening er altsaa, at Nervefeberen her paa Vestlandet alene udbreder sig ved et Kontagium, derved at dette overføres ved direkte eller indirekte Berørelse med den Syge eller dennes Omgivelser, og at dette Kontagium kan overføres lettere, opbevares længere og virke stærkere, jo slettere de hygiæniske Forhold ere, samt at Sygdommens Gang bliver uregelmæssig derved at den er afhængig af saamange tilfældig virkende Agentser. Til disse maa regnes foruden de hygiæniske Forhold i Almindelighed ogsaa de Enkeltes Modtagelighed for Smitte, der kan være større eller mindre til forskjellige Tider og under forskjellige Omstændigheder, — f. Ex. Alderen, forsømt Hudkultur, Slaphed og Sløvhed i aandelig Henseende, Forkjølelse, Sult eller Ondtliden etc., endvidere kan Sygdommens Smitteevne være forskjellig — uafhængig af Tid og Sted, men afhængig af det importerede Smittestof; saaledes kan en Epidemi have en stærkere Smitteevne og som Følge deraf større Udbredning end en anden. De hygiæniske Forhold, Veirligets Beskaffenhed samt Aarstiderne indvirke ikke paa Smittestoffefs Styrke, men paa Individets Modtagelighed. Smittestoffets Sæde ligesom Maaden, hvorpaa det overføres fra den Ene til den Anden, er mangfoldig — blandt andet ogsaa gjennem den Syges Sekreter og Udtømmelser, der vanskelig kan holdes indenfor sine bestemte Grændser, men som med Lethed paaføres andre Gjenstande, ved hvis direkte Berørelse Overførelsen sker. Gang- og Sengklæder ere saaledes de væsentligste Bærere for Smittestoffet, som kan opbevares i samme i flere Aar ($1\frac{1}{2}$ Aar har jeg selv Exempel paa). Var Renlighedssandsen større, kunde dette undgaaes, men hvor denne mangler og Fattigdommen kommer til, — i den Grad at Gangklæder ofte maa benyttes til Sengklæder, kan man let forklare sig Aarsagen til Epidemiernes Hyppighed her paa Vestlandet.

IV. Om Sundhedsforholdene m. m. i midtre Sogns Lægedistrikt, af Distriktslæge Midelfarts Medicinalberetning for 1865.

De hygiæniske Forholde i Distriktet ere meget slette og om muligt værst i Vik. Ingen Sands er endnu vaagnet for Orden, Renlighed eller Hygge, og Forskjel i saa Henseende kan neppe spores mellem Gaardmands- og Husmandsklassen. Husene indeholde sædvanlig kun et Beboelsesrum og ligge sammenhobede i Klynger i vild Uorden; paa en enkelt Gaard skal der være indtil 19 Stuebygninger foruden alle Udhuse. Afstanden mellem de enkelte Huse er saa liden, at man ofte netop kan gaa mellem dem; i disse trange Smug forrette samtlige Beboere sine naturlige Behov, Priveter ere ukjendte, og lige udenfor Dørene slaaes alt Opvadskvand. Forstuegangene ere Svinenes Tilholdssted, her faa de sin Mad og gaa ud og ind hele Dagen, ofte gjøre de tillige Besøg inde i Stuen, hvor forresten Smaagrise og Høns, hvor de haves, om Vinteren har stadigt Tilhold. Stuegulvene ere paa faa Undtagelser nær uhøvlede og saa ujevne, hullede og skjødte, at af den Grund Vadsk, selv om den var mulig, aldeles er at fraraade, fremforalt naar der er Sygdom i Huset. Gulvene ere altid fugtige; i det ene Hjørne, hvor Vadskningen af Melkekopperne foregaar, staa ofte formelig Sølepus. Al Husgjerning foregaar inde i Stuen lige indtil Vedhugning og som oftest Slagtning. Bohavet er af raaeste Slags. Med Hensyn til Husholdningen, da er alt, hvad der er gammelt, harskt og salt høiest anskrevet, dette benævnes „stærk Mad“, ferske Sager ere usmagelige. Melk i frisk Tilstand haves kun det halve Aar og bruges sjelden i Husholdningen, Mysen, den sure Valle, derimod bestandig. Om Sommeren ere Kreaturerne tilfjelds, hjemkomne derfra ophøre de snart at give Melk paa Grund af det knappe og mindre gode Foder, først fra Nytaar af og udover begynder Kalvningen og med den Melken, men da er der igjen stadig Fodermangel og derfor ringe og med Hensyn til Kvaliteten daarligt Melkeudbytte. Salt Fisk og især Sild samt Potetes udgjør hos den fattigere Befolkning og da især den talrige Strandsidderklasse den væsentligste Del af Næringen. Maden behandles i det Hele slet og er høist uapetitlig, den spises gjerne paa selve Bordet for den faste Mads Vedkommende, Suppen af skidne Træskaaler. Kaffe er endnu ikke bleven daglig Drik, men dens Brug er i Stigende; Brændevin konsumeres i store Kvanta og er let at faa, da 2 Landhandlere have Brændevinsret. Klædedragten bestaar for det meste af uldne Stoffe og Skind, saa den forsaavidt er varm, men yderst urenslig, da Skindklæder aldrig vadskes; sikkerlig ere de gode Tilholdssteder for Skabmidden og andet Utøi. Som Klæderne

ere ogsaa de, der bære dem, smudsige og uredte, Vadskning af Ansigt og Hænder og Reden af Haar foregaar i Regelen høist en Gang om Ugen, ofte ikke engang saa hyppigt. Sædelighedsforholdene ere slette, en naturlig Følge af, at Børn og Tjenere af begge Kjøn udelukkende have sine Sovesteder paa Fjøslemmene.

V. Til Indbyggerne i Örskogs og Skodje Prestegjeld fra Sundhedskommissionernes Ordförer.

Ingen vil nægte, at Bygderne paa denne Kant af Landet i den senere Tid ved gode Aaringer paa Land og Sjø og ved gode Priser paa Bondens Produkter har faat stort Mon, at gode Kaar, endog Velstand nu er ligesaa almindelig som trange Kaar var det i en forgangen Tid; selv de Par sidste mindre heldige Aar for Landmanden synes ikke at have gjort nogen betydelig Forandring i hans Stilling. Med de forbedrede Vilkaar har Oplysning i mange Retninger tiltaget, hos Mange vil man iagttage et bedre Stel og bedre Levemaade; men meget staar dog tilbage af hvad der kan og bør gjøres, — Forandringer, som vilde i høi Grad forøge Livets Hygge, forbedre Sundhedstilstanden og skaffe et bedre Ord hos Andre, end man nu har, for Orden og Pyntelighed. Ja, jeg sigter især til Renlighed; den koster lidet, men udretter store Ting. Af megen Urenlighed følger Sygdom. Jeg vil kun bringe i Erindring, hvad I selv antage, at paa de overfyldte og urenlige Fiskevær opstaar den smitsomme Sot, som siden farer saa strengt frem i vore Bygder; men det er min Overbevisning, og det er Overbevisningen hos Alle, som have nøiere iagttaget denne Sygdoms Gang, at det er Stellet hjemme paa Gaardene, som giver dens smittende Evne saa rig Anledning til at ytre sig. Hvormange Gjenvordigheder den udsætter Familierne for, idet den lægger somme i Graven, efterlader en aldrig forvindende Helbredssvækkelse hos mange, spilder Arbeidet og paafører Pengetab, vil nu staa klart for de fleste, da vore Bygder have i en usædvanlig Grad været hjemsøgte af Sygdommen i dette Aar. I Velledalen er der fremdeles ingen Mangel paa Sottesyge; maaske Smitten derfra atter vil føres ud til Fiskeværene, for fra dem igjen at gjøre en ny Rundtur over Land og Strand.

Den første Betingelse for Fremgang er, at vi erkjende, at vi staa tilbage; lad det derfor blive indrømmet, at man ikke uden Ret paastaar, at Sandsen for Renlighed, Orden og Hygge ikke er udviklet her i Forhold til Hjelpemidlerne. Fra denne Indrømmelse kan man let gjøre det næste Skridt, at tage fat paa Forandringerne, og vi lade os ikke standse af den Betragtning, at hvad vore Fædre følte sig tjent med, kunne og vi være tjent med. Det er ikke engang sandt, at vore Fædre følte sig tjent med sin Stilling, men de vare for fattige til at kunne fatte nogen Lyst til et pynteligt Levesæt, og det er deres Undskyldning. Den nuværende Slægt har ikke længer den Undskyldning; vel maa den arbeide for sit Udkomme, men baade er der en ganske anden Godtgjørelse at faa for Arbeidet, og er der nu saameget rigere Anledning til at erholde Oplysning og Belærelse end der fordum var. Det er min Hensigt at foreslaa for Sundhedskommissionerne at fatte bestemte Forskrifter angaaende Sundhedspleien, som ved at erhverve kongelig Approbation erholde bindende Kraft. Men, da det lidet nytter at give Love, naar deres Aand ikke gaar ind i Overbevisningen, vil jeg foreløbig gjøre Eder opmærksom paa enkelte af de Mangler, som efter min Iagttagelse først og fremst tiltrænge at bøtes, og jeg opfordrer til at gjøre mine Ord til Gjenstand for Betragtning og Samtale, eller endnu bedre — begynd strax med at rette paa Manglerne; tag fremfor alt mine Raad i den bedste Mening!

Naar man kommer til Eders Gaarde, møder Øiet overalt Gjødseldynger. Vel er Gjødsel en Herlighed for Landmanden, men deraf følger ikke som Nødvendighed, at den skal omgive Huset, ligge ret op til Husvæggen; ja lige ved Trappen findes der næsten altid en Dunge og stundom to.

Iblandt de civiliserede Mennesker er det overalt antaget, at Velanstændighed byder at gaa afsides med sine naturlige Fornødenheder, og i Overensstemmelse dermed lærer Videnskab og Erfaring, at Luften inde i Huset, som staar i stadigt Vexelforhold til den ydre Luft, bliver usund, naar denne er opfyldt med Dunsterne af gjærende Gjødseldynger. Naar jeg taler med Bønder om denne Uskik, møder man mig i Regelen med den Paastand, at megen Gjødsel vilde gaa tilspilde, især den flydende, naar det ikke var saa bekvemt indrettet, at man blot behøvede at gaa ud for Døren med Naturens Krav. — Noget Tab af Gjødsel vilde dog umulig kunne opstaa, naar der lige ved Vaaningshuset var et Vandhus, hvor da alt kunde samles paa et Sted i en vel indrettet Binge, som ikke vilde paa langt nær fylde Luften med sine Dunster i den Grad, som de aabne Dunger; men selv Vandhusets umiddelbare Naboskab med Vaaningshuset

holder jeg for man bør søge at undgaa saavel af Hensyn til Sundheden som til det gode Udseende. I Forbindelse med Fjøs eller Stald synes jeg dets rette Plads maa være paa Landet, hvor man ikke, som i Byerne, lider Mangel paa Rum. — Og om det ogsaa skulde være umuligt at undgaa noget Gjødselspilde, da maa dog ikke Tanken paa den umiddelbare Fordel være den eneste, som bestemmer Menneskets Handlemaade. Det mulige Gjødseltab lod sig sikkert nok ogsaa fuldt erstatte ved at feie Tunet, hvor nu en Mængde Affald af Husdyrene bliver liggende, hvoraf Tunet bliver skiddent og stygt i vaadt Veir og hvorfra meget Smuds føres ind i Huset med Skotøiet.

Midt i Tunet ser man ofte en Brønd i altfor stor Nærhed af Gjødseldyngerne. Naar der i Nærheden er en Elv eller Grov, bruges vel ikke Brøndens Vand til Drikke og Mad i Almindelighed, men vel naar Is i Elven eller Snefog og Uveir gjør det vanskeligt at faa Vand fra det sædvanlige Sted. Vand, der tages i Gjødseldyngers Nærhed, er altid blandet med Stoffe, som hidrøre fra dem; saadant Vand, lærer Erfaringen, er meget skadeligt for Sundheden, og det er en af de første Betingelser for Menneskets Velvære at have stadig Adgang til godt Vand. Læg altsaa ingen Gjødseldynge i Nærheden af det Sted, hvorfra du tager dit Vand, hvad enten det er Brønd eller Kilde, og ikke maa den ene Nabo gjøre Vandet urent for den anden.

Bonden har ikke mange Værelser til sin Raadighed, og han har mange forskjellige Ting at sysle med; det er da ikke meget at undres paa, at der ofte ser noget uryddigt ud hos ham. Men jo mindre Rum Husmoderen har at raade over, des nødvendigere er det at holde uvedkommende Ting ude af Stuen. Jeg ser saaledes ofte Slagtning foregaa inde; det kan ikke regnes til god Skik og Orden.

Det hjelper meget paa et godt Udseende og endnu mere letter det Arbeidet, naar enhver Ting sættes paa sin bestemte Plads, saasnart den er brugt. Især er det vel, naar Maaltidets Levninger skaffes ud strax og de renvaskede Kjørler komme paa sin Plads i Faderækken.

At Gulvet bliver meget smudsigt er ikke til at nævne, men det maa des hyppigere feies og vaskes. Feiningen udføres meget almindelig ved at sope den løse Smuds sammen i en Krog ved Ildstedet eller under en Seng, men derved bliver man ikke Smudset kvit; det maa ud med en Gang. At Gulvene ikke alle Steder vaskes hver Uge, men blot enkelte Gange om Aaret, lader sig ikke forsvare; Kvinderne have meget at gjøre, ja alt for meget, det indrømmer jeg villig, men jeg er dog vis paa, at til den af Gulvvaskningen kommende Forøgelse i Arbeidet vil Husmoderen nok faa Tid og Kræfter, naar hun først har faaet den rette Sands for, at hendes Stue skal være ordentlig og pen.

Ved Siden af Stuen ligger almindeligvis et Kammers. Dette har man — synes jeg — ikke den rette Nytte af, fordi det mangler Ovn. Her var nemlig Plads for de smaa Børn, naar Dør og Ljor staar aaben, og Stuen altsaa er kold og fuld af Træk; her var Plads for den Syge, som nu ofte bringer alle Husets Beboere i samme Omstændighed, fordi de Friske maa dele Værelse og ofte Sengerum med ham, og her var endelig Plads for den fødende Kvinde, hvem man ret maa ynkes over, at hun skal ligge i den kolde Røgstue, hvor alle Husets Folk have sit Arbeide og enhver sin Gang ud og ind. — At saavel Stue som Kammers har sit Gjengeglas til flittig Aabning for at fornye Luften, behøver ikke længer nogen Anbefaling; det gjælder blot et lidet Tiltag at gjøre denne saavel som flere Forandringer.

Endnu vil jeg ved denne Leilighed kun minde om Renlighed af Ens egen Person. At være bange for det Smuds' som følger af at arbeide, er daarligt, men det er ogsaa daarligt at gjemme paa Smudset længere end nødvendigt. Det er ingen Nødvendighed at gaa uvasket tilsengs, og det er rigtig forfriskende at vaske Ansigt og Hænder hver Morgen, idet man staar op. Og om Sommeren koster det nu hverken Penge eller Arbeide at tage sig et Bad i Sjøen eller ved Kværnrenden; hvad det koster om Vinteren har du mange Gange betalt i en styrket Helbred, Velvære og let Sind; det udretter Badet!

VI. Beretning om det nye Amtssygehus i Alstahoug, af Distriktslæge K. Hansens Medicinalberetning for 1865.

Sygehuset er beliggende i et Dalføre mellem en Fortsættelse af Alstinderne (de syv Søstre) paa den søndre Side og en lav Aasrække paa den nordre. Dalen, hvori Sygehuset befinder sig, gaar altsaa i Øst og Vest, med et svagt Fald mod Øst.

For Lysets Skyld har man anlagt Sygehuset nærmere indunder den nordre Aasryg, hvorved man ogsaa er bleven bedre beskyttet mod Nordenvinden, men saa er man igjen bleven noget mere blottet for Sydosten, den saakaldte Landvind, som er Alstenøens store Vinterplage. Beliggenheden skulde have været bedre, dersom man havde erholdt en anden Gaard til Sygehusgaard. Man havde ogsaa sin Opmærksomhed henvendt paa flere, som ikke laa saa meget trykkede af Fjeldene, men de vare ikke til at erholde, uagtet Sygehuskommissionen og navnligen Amtmanden gjorde alt sit, forat formaa Eierne til at afstaa nogen af dem. Grunden har, som anført, et jevnt Fald i østlig Retning nedad imod den saakaldte Lovitsbugt og da der fra Alders Tid gaar en dyb Bæk ovenfor og omkring den Plads, hvorpaa Sygehuset ligger, saa har man faaet en taalelig god Byggegrund, der senere med Lethed vil kunne udtørres endmere, om det skulde blive nødvendigt.

Bygningerne ligge i en Firkant. Mod Syd det egentlige Sygehus; paa den nordre Side af Firkanten, ligeløbende med Sygehuset; er den nye Lægebolig bleven lagt. (Denne er dog endnu ikke færdig til Afbenyttelse).

Mellem begge de nævnte Bygninger ligger mod Øst Økonom- og Badebygningen og mod Vest nogle Udbusbygninger.

Sygehusbygningen er 32 Alen lang, 20 Alen bred og 19 Alen høi fra Grundmur til Bordtag. Den har to Stokværk med dobbelte Værelser. I Midten af Bygningen gaar gjennem dens hele Længde en 4 Alen bred Gang, som skiller Værelserne paa begge Sider. Paa den søndre Side af Gangen ligger der i hvert Stokværk 3 Værelser, der ere 10 Alen brede, 8 Alen lange og 5½ Alen høie; de ere forsynede med en Dobbeltdør til Gangen og ligeoverfor med et Vindu paa 3 Fag. I Værelserne ere anbragte 30 Senge; der er altsaa 660 Kubikfod Luft for hver af disse.

Paa den nordre Side af Gangen kommer man i nedre Stokværk først til Lægens Værelse, der paa Amtskommunens Regning er passende møbleret. I dette er anbragt et Apothekerskab, som med sine Standflasker fra Hadelands Glasværk har et pynteligt Udseende. Ved Siden af Lægens Værelse er der et lidet Rum, bestemt for Gangkonen i nedre Stokværk. Dernæst kommer et Sygeværelse paa 5 Senge.

I øvre Stokværk har man paa den nordre Side af Gangen et Rum for Bohavet, dernæst et Sygeværelse paa 5 Senge og endelig et Værelse, som for Tiden benyttes af en ung Mediciner, der har været villig til at bistaa ved Sygehuset som Assistent. Forhaabentlig vil han give Stødet til, at der ansættes en Assistent for Anstalten.

I Alt kan der altsaa ligge 40 Syge, med omtrent 660 Kubikfod Luft for hver. Man vil maaske finde Kubikrummet for knapt anlagt, men hertil maa bemærkes, at Landluften og ikke mindst den, som stryger over disse nordlige Egne, er renere og friskere, end den, som i Regelen er bleven lagt til Grund for de gjorte Beregninger. Hertil kommer, at Luftstrømningen meget ofte er saa stærk her omkring, at vi mangen Gang faa en langt større Luftvexling, end vi have behov eller kunne ønske os. Man maa af den Grund være varsom med at gjøre Værelserne for store og Ventilationsapparaterne for mange. Hvad de sidste angaar har man troet at burde indhente nogen Erfaring fra Huset selv, inden man anbragte dem i Værelserne. Værelserne blive opvarmede med Kakkelovne og oplyste i den mørke Tid med Lamper, der hænge ned fra Loftet i Midten af hvert Værelse. Sygehusets Mørkloft er indrettet som Tørreloft og til Opbevaringssted for en Del Bohave og de Klæder, som de Syge medbringe. Paa Loftet er ogsaa Maskinrullen anbragt.

Gjennem en lukket Gang kommer man fra Sygehuset over i Økonom- og Badebygningen. Denne Gang er delt ved en Skillevæg og danner paa den ene Side Husets Hovedindgang og paa den anden Indgangen fra Gaarden. Økonom- og Badebygningen er 24 Alen lang, 13 Alen bred og 11 Alen høi fra Grundmur til Bordtag. Den er en dobbelt Bygning paa to Stokværk. Man kan sige, at det egentlig er to Bygninger, som ere sluttede sammen under et Tag; thi mellem Økonomens Værelser og Baderummene gaar en dobbelt Mellemvæg. Grunden til, at Badeanstalten er sluttet saa nær sammen med de øvrige Rum, ligger i Frygten for, at en længere Afstand mellem Beboelses- og Badeværelserne under de herskende Veirforholde skulde hindre en regelmæssig Badning. Der er et Baderum i hvert Stokværk med hver sit Paaklædningsværelse. I Baderummene findes Badekar, som fra en Kran forsynes med koldt Vand, der med tilledet Damp fra Dampkjedelen bliver opvarmet til den Grad, man forlanger. Fremdeles er der en Dampkasse, lig den, der benyttes ved Vandkuranstalterne. Denne Kasse faar Damp fra den omhandlede Kjedel. Over Kasserne er anbragt Styrt og Dousch. Fra Baderummenes begge Stokværk har man Adgang til det ved Siden anlagte Basin.

Økonomen har i nedre Stokværk Kjøkken og Bryggerhus (hvori Dampkjedelen er anbragt) samt et Tjenerværelse. I øvre Stokværk har han to større og tre mindre Værelser.

Vandet faar man fra den mod Syd liggende Aasrække. Det opsamles her i to Damme, gaar derfra gjennem en dyb Fjeldkløft, som er fyldt med løse Stenmasser. Afkjølet og renset optages det igjen af en Indtagsdam ved Foden af Aasen og føres i nedlagte Trærør til Bygningerne, hvor det fordeles mellem Sygehusets Rum i begge Stokværk, Baderummene og Økonomens Kjøkken.

For Sygeværelserne har man i 4 af dem Aflukker til

Latriner med Closets og 9" aabne Kloakledninger af engelske glasserede Lerrør, der føre ud under Gangen i nedre Stokværk til en Kloak udenfor Bygningen. Kloakledningen renses med Spildvandet fra Vandledningen saavelsom med Skyllevandet. Vore Senge ere af Træ, malede indvendigt og udvendigt. Madrasserne ere fyldte med Halm, Hovedpuderne med Nødehaar.

Ligeløbende med Sygehusbygningen gaar, som anført, Lægens Bolig, der er 29 Alen lang, 12 Alen bred og 10 Alen høi fra Grundmur til Bordtag, og indeholder 6 Værelser, Pigekammer og Kjøkken, samt nogle smaa Rum.

VII. Om Forholdene i Tanens Lægedistrikt, af Distriktslæge Thorsens Medicinalberetning for 1865.

Med Hensyn til Boliger og Næringsveie kan Distriktet deles i to Hoveddele: et Landdistrikt, der indbefatter Tanaelvens Dalføre, og et Sødistrikt, der indbefatter Tanafjorden og Laxefjorden.

I Landdistriktet leve Beboerne hovedsagelig af Kvægavl og Laxefiskeri; en ikke uvæsentlig Indtægtskilde er vistnok ogsaa paa mange Steder ulovlig Brændevinshandel om Vinteren. Boligerne ere fordetmeste solide Tømmerhuse med Trægulv og Vinduer; kun Enkelte bo i Gammer om Vinteren. Husene bestaa i Regelen af eet Værelse med Grue og Skorsten i det ene Hjørne. Bohavet er sparsomt: 1 Seng fastspigret i det ene Hjørne til Manden og Konen (Tjenere, Børn og Fremmede sove paa Gulvet), og et Par Trækrakker, et Par Gryder, en Hylde over Sengen med Melkeringer er det Hele. Priveter findes ikke hos nogen Almuesmand i hele Distriktet. Fjøset er i Regelen i en egen Bygning adskilt fra Hovedbygningen, og Løbningen (Fiskeaffald, Tang, Bark og lidt Hø, Affald efter Tranbrænding) koges paa et eget Ildsted i Fjøset. Elvefinnen er af Naturen dorsk og lever for Øieblikket. Fattigdom er derfor almindelig. Med Arbeide og lidt bedre Stel vilde han i Regelen have godt Udkomme af sine Kjør og Faar i Forbindelse med Laxefiskeriet. Men Græsmarkerne dyrkes enten slet ikke eller paa en forkjert Maade, og sjelden eller aldrig indhegnes de. Vinterfoder til Kreaturerne avles derfor altid forholdsvis sparsomt og altid holdes mange flere Kreaturer, end man har Foder til. Følgen heraf er næsten total Mangel paa Melk om Vinteren ɔ: de 8 à 9 Maaneder af Aaret, og dernæst meget Besvær med at skaffe Surrogaterne (Tangen og Fiskeaffaldet), der hentes paa Afstande af indtil 10 à 12 Mile og mere. Om Sommeren, saalænge Laxefiskeriet varer, lever Elvefinnen i Overflod; Laxen sælges fersk eller saltes utilstrækkeligt og sælges sur til Fjeldfinnerne. Om Vinteren sover Elvefinnen mere end den halve Tid af Døgnet, Fruentimmerne kjøre Ved og hugge den somoftest, medens Manden besørger Madstellet. Drikfældigheden er stor og der siges af troværdige Folk, at den i de senere Aar er tiltaget; mest drikkes slet indenlandsk Vin, og i de senere Aar ublandet 16° Spiritus.

I Sødistriktet bor omtrent det halve Indvaanerantal i Gammer, Resten i Træhuse, der ikke ere synderlig bedre. Disse Huse have intet Gulv, Væggene ere 2 Alen høie. Huset er ved en Gang, der gaar igjennem dets hele Bredde, afdelt i 2 Rum; det ene af disse er Beboelsesrum, det andet Fjøs; Indgangen til begge Rum er gjennem den eneste Dør, der fører fra Midtgangen og ud, og altsaa fælles for Mennesker og Dyr. Beboelsesrummet er ialmindelighed Røgstue; Familien sover paa Matter af Birkeris langs Væggene. I Vintertiden have ialmindelighed et Par Sauer og altid alle Lam og Kalve sin Plads i det ene Hjørne af Beboelsesrummet. Denne Omstændighed i Forbindelse med at man her intet særskilt Ildsted har i Fjøset, men har Gryden med Løbning hængende over Tørveilden fra Morgen til Aften bevirker, at Luften her er af en langt slettere Beskaffenhed end i en Røgstue. Søfinnens Erhverv er Fiskeri, og han roses som en flittig og udholdende Fisker; han er ædruelig og befinder sig i Regelen i ganske gode Kaar. Det modsatte er Tilfældet med de i Sødistriktet bosatte Nordmænd, der i Regelen er Udskuddet af sydligere Egnes Befolkning.

I forrige Aar slog Fisket ualmindelig godt til og bragte Almuen forstørstedelen ud af det trykkende Kreditforhold, hvori den stod til Handelsmændene.

Madstel, Husliv, Børne- og Sygepleie er omtrent ens i hele Distriktet, baade i Fjordene og langs Elven. Om Morgenen drikkes Kaffe med Sukker, begge Dele i stor Mængde. Kl. 10 Formiddag spises Spegekjød eller sur Lax med Brød,

og derefter drikkes atter Kaffe. Kl. 2 Kaffe og Smørrebrød. Hovedmaaltidet er om Aftenen Kl. 6 à 7, da koges Fisk eller Kjød, som spises uden Brød. Hele Dagen igjennem spises tørret Fisk dyppet i Tran. Om faste, bestemte Maaltider kan der forøvrigt kuns høist uegentlig være Tale i en Fins Hus, hvor et Uhr aldrig findes, og hvor hvert Medlem af Familien koger naar han er sulten hvadsomhelst og til hvilkensomhelst Tid. Kjød bruges ialmindelighed tørret, aldrig lagesaltet eller røget. Fisk spises enten fersk, eller ialmindelighed efter 3 à 4 Dages Tørring (buknet Fisk), aldrig saltet, naar undtages den halvtforraadnede Lax, der bruges langs Tanaelven. Poteter og Rødder ere ukjendte Ting. Melken nydes altid sur. Om Vinteren haves ikke anden Melk end den, man har gjemt i Stamper eller Komaver fra Sommeren og Høsten; den ringe Kvantitet Melk, der produceres i Vintertiden, bruges til Opfødning af Lam, medens Faaremelken benyttes til Ost. Bagerovne findes slet ikke hos Finnerne og kun meget sparsomt hos Norske og Kvæner. Rugmel er det eneste Slags Mel, som bruges, og heraf bages et Slags tykke Lefser, der steges paa en Stenhelle i Gruen. Grød af Havregryn bruges af og til. Alle Fødevarer, undtagen Melken, opbevares paa egne Stabure adskilte fra Hovedbygningen.

Feining og Skuring af Gulvet finder høist sjelden Sted og kun hos enkelte Familier; i Almindelighed har Gulvet et saadant Udseende, at man ofte er i Tvivl om der virkelig er Trægulv i Huset eller ikke. Oprydning eller Sopning af Tunet udenfor Huset sees der aldrig Spor af; Dynger af Kjøkkenaffald, Dyrs og Menneskers Exkrementer ligge her lige ind paa Væggene; i Sødistriktet er den omtalte Midtgang i Bygningen gjerne halv fuld af Gjødsel. Den legemlige Renlighed er det ikke bedre bevendt med. Naar Utøiet tager rent Overhaand kastes Seng- og Gangklæder ud paa Sneen. De Uldkofter, Finnerne bruge under Pæsken, sidde gjerne urørte paa Kroppen fra de ere nye til de falde af; tages de en enkelt Gang af, er det for at slænge dem paa Sneen, at Utøiet kan dø. Karasjoks og Polmaks Lapper ere de mindst urenlige; de vaske sig jevnlig; enkelte have begyndt at bruge Skjorter i de senere Aar.

Melke- og Kogekar rengjøres sjelden paa anden Maade end at man lader Hundene slikke dem.

Smaabørn bades i Almindelighed det første halve Aar 2 à 3 Gange ugentlig. Det er almindeligt at Spædbørn bringes i Kirken naar de ere 8 Dage gamle. Om Børneopdragelse er der ikke Tale blandt Finnerne; Børn fra 3—4 Aars Alderen og opover gjøre og lade aldeles hvad de selv finde for godt, Lydighed mod Forældre er ukjendt, og denne Omstændighed lægger væsentlige Hindringer i Veien for Lægebehandlingen i Sygdomstilfælde. Fra Børnene ere konfirmerede og til de gifte sig forblive de gjerne i Forældrenes Hus; for sit Arbeide fordre og faa de nu som tidligere Betaling af Forældrene efter særskilt Akkord for hvert enkelt Arbeide eller pr. Dag. Sjelden søge de Tjeneste hos Fremmede og da kun for en kort Tid; bestemte Flyttedage for Tjenere existere ikke i hele Finmarken.

Gamle og svage Forældre betragte Finnerne som en sand Plage, de ønske sig befriet for jo før jo hellere. Ukjærlighed, Drillerier og Tyverier, forøvede mod gamle Forældre, hører til Dagens Orden blandt Finnerne og er et af de styggeste Karaktertræk hos dem.

De her beskrevne Forhold gjælde nærmest Finnerne, men for største Delen ogsaa de indflyttede Nordmænd, som efter kortere eller længere Tids Forløb antage Finnernes Sprog, Klædedragt og Levemaade, og hertil bidrager fornemlig den Skik, at Husstellet følger Konens Nationalitet; er Konen finsk bliver hele Husstellet og Børnenes Sprog finsk; nu er Giftermaal mellem Finner og Norske ikke ualmindelige, men altid saaledes, at Manden er Nordmand, Konen Finne; Giftermaal mellem finsk Mand og norsk Kvinde er næsten uhørt, i de sidste 40 Aar vides det blot at være indtruffet 1 Gang i Tanen.

De faa Kvæner, her findes, ere driftige, arbeidsomme og meget renlige Folk.

VIII. Sundhedsforskrifter for Vadsö Landdistrikt, approberede ved kongelig Resolution af 14de Januar 1865.

§ 1.

Ved større Samlinger af Huse eller i de Vær, hvor Sundhedskommissionen finder det fornødent, skal Affald fra Husene, som kan udbrede Stank, Aadsler og lignende Gjenstande, henbringes til afsidesliggende, dertil anviste Steder eller henlægges i hensigtsmæssig anbragte Binger. Paa samme

Maade skal ogsaa det Fiskeaffald, der agtes anvendt til Gjødsel, opbevares. Andet Fiskeaffald maa ikke henkastes ovenfor Flodmaal.

§ 2.

Paa de samme Steder skal der for enhver Boplads anbringes Grøfter eller Afløbsrender for at aflede Regnvand, Spildevand m. v. fra Husene; ligesaa skal der mellem Husene anlægges tørre Gangstier, hvilke tilligemed Gaderne eller Veiene i det beboede Strøg skulle renses mindst een Gang ugentlig i den Tid af Aaret, da de ere frie for Sne. Til samme Tider skulle samtlige Grøfter og Rendestene renses, saa Afløbet i dem ikke hindres og de ikke foraarsage nogen Stank. De her nævnte Arbeider paaligger det enhver Hus- eller Grundeier at lade udføre, enhver for sit Hus eller saa langt hans Grund strækker sig.

§ 3.

Ved ethvert Vaaningshus eller Boplads skal der anbringes et Vandhus med Binge.

§ 4.

Vandindtag samt Bække og Elve, hvis Vand benyttes til Drik eller Husbrug, maa ikke gjøres urene. Vandhus, Gjødselbinge, Oplag af stinkende Gjenstande eller fra saadanne Steder førende Afløbsrende maa ikke anbringes nærmere Brønd eller andet Vandindtag end 6 Alen.

§ 5.

Til Beboelse bestemt Hus, som herefter opføres, skal overalt hvile paa Undermur af mindst 8 Tommers Høide over det omgivende Jordsmon, og intet Beboelsesværelse (undtagen Loftskamre) maa i saadant Hus gives mindre Høide fra Gulv til Loft end $3\frac{1}{2}$ Alen.

§ 6.

I ethvert til stadig Beboelse bestemt Værelse skal, hvor saadant ikke allerede haves, indrettes et Vindu, som med Lethed kan aabnes.

Tabel I. over de i Norges almindelige

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Helbredede.			
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	M
Rigshospitalets medicinske Afdeling	41	44	85	342	324	666	383	368	751	211	214	425	
— chirurgiske —	39	19	58	325	201	526	364	220	584	254	150	404	
— Hudsyge —	52	20	72	228	191	419	280	211	491	213	167	380	
De nævnte Afdelinger af Rigshospitalet tilsammen	132	83	215	895	716	1611	1027	799	1826	678	531	1209	
Rigshospitalets Afdeling for Børn [b]	4	7	11	19	21	40	23	28	51	14	20	34	
Christiania Bys Sygehus	54	98	152	192	557	749	246	655	901	71	428	499	
— Garnisons Sygehus	11	-	11	180	-	180	191	-	191	179	-	179	
Smaalenenes Amts Sygehus	4	6	10	40	22	62	44	28	72	31	18	49	
Moss Bys Sygehus	4	3	7	20	11	31	24	14	38	14	10	24	
Fredrikshalds Bys Sygehus	7	5	12	60	35	95	67	40	107	49	34	83	
Fredriksstens Garnisons —	1	-	1 [c]	111	-	111	112	-	112	111	-	111	
Fredriksstads Bys —	6	4	10 [d]	34	16	50	40	20	60	25	11	36	
— Garnisons —	-	-	-	26	-	26	26	-	26	24	-	24	
Buskeruds Amts —	8	3	11	48	43	91	56	46	102	52	35	87	
Drammens Bys —	4	5	9	45	17	62	49	22	71	35	13	48	
Jarlsberg og Laurvigs Amts Sygehus	8	9	17 [e]	37	50	87	45	59	104	32	47	79	
Carljohansværns Sygehus	6	-	6	188	1	189	194	1	195	172	-	172	
Hedemarkens Amts —	4	8	12	17	14	31	21	22	43	14	12	26	
Christians — —	6	6	12	10	9	19	16	15	31	8	13	21	
Bratsbergs — —	25	22	47	65	62	127	90	84	174	54	42	96	
Østerrisøers Bys —	-	-	- [f]	13	3	16	13	3	16	7	1	8	
Arendals — —	5	2	7	50	46	96	55	48	103	41	36	77	
Christianssands Bys —	6	2	8	68	40	108	74	42	116	48	26	74	
— Garnisons Sygehus	4	-	4	189	-	189	193	-	193	186	-	186	
Lister og Mandals Amts Sygehus	10	5	15	28	7	35	38	12	50	21	7	28	
Stavangers Amts Sygehus	6	6	12 [g]	67	46	113	73	52	125	44	37	81	
— Bys —	11	11	22 [h]	84	63	147	95	74	169	63	42	105	
Bergens — —	27	33	60	731	282	1013	758	315	1073	644	235	879	
Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt	14	26	40	11	13	24	25	39	64	3	6	9	
Romsdals Amts Sygehus	6	8	14	39	38	77	45	46	91	27	32	59	
Aalesunds Bys —	-	-	-	79	33	112	79	33	112	55	28	83	
Trondhjems Bys —	41	34	75	387	281	668	428	315	743	325	237	562	
Nordre Trondhjems Amts Sygehus i Skogn	20	11	31	195	127	322	215	138	353	152	108	260	
— — — — i Namdal	14	9	23	122	82	204	136	91	227	68	57	125	
Nordlands — — i Alstadhoug	8	5	13	84	76	160	92	81	173	46	48	94	
— — — i Bodø	4	-	4	31	22	53	35	22	57	24	14	38	
— — — i Buksnæs	6	5	11	55	12	67	61	17	78	45	8	53	
Finmarkens — — i Tromsö	5	2	7	49	27	76	53	29	82	33	15	48	
— — — i Alten	-	-	-	8	-	8	8	-	8	4	-	4	
— — — i Hammerfest	-	1	1	35	8	43	35	9	44	26	7	33	
— — — i Vadsö	3	-	3	85	9	94	88	9	97	75	5	80	
Ovennævnte 37 Sygehuse tilsammen	474	419	893 [i]	4397	2789	7186	4870	3208	8078	3500	2163	5663	

a) For Rigshospitalets Vedkommende er den af Apothekeren givne Rabat tillagt; ligeledes ere de Lægerne — forsaavidt Medi
Buksnæs, samt Finmarkens Amts Sygehuse i Alten og Vadsø, har været oplyst, at de ere tagne med i Opgaverne; fra no
Sygehuses Vedkommende savnes i begge Henseender den fornødne Oplysning, hvorfor ogsaa Sammenligningen mellem de
b) I Børnehospitalets Belæg ere de med Børnene indlagte 11 Mødre med 241 Forpleiningsdage medregnede.
c) Ifølge forrige Aarsliste udgjorde Antallet af Tilbageliggende ved Udgangen af 1864 3 Mænd - Kv., tilsammen 3 Pers
d) — — — — — — — — — — — — 6 — 3 — — 9 —
e) — — — — — — — — — — — — 7 — 10 — — 17 —
f) — — — — — — — — — — — — 1 — - — — 1 —
g) — — — — — — — — — — — — 5 — 7 — — 12 —
h) — — — — — — — — — — — — 12 — 12 — — 24 —
i) — — — — — — — — — — — — 476 — 421 — — 897 —
k) Udgiften til Medicin er beregnet for de i Regnskabsaaret fra 1ste Mai 1865 til 1ste Mai 1866 Behandlede med 4350 Forplei
l) Udgiften til Medicin er beregnet for Hospitalets Helbredelses- og Pleieafdeling med tilsammen 17049 Forpleiningsdage.
m) — - — angaar alene de for Medicinalfondets Regning Behandlede, ialt 109 med 5629 Forpleiningsdage.
?) Over Udgiften til Medicin ved disse Sygehuse er ingen Opgave meddelt.

nelse

gehuse behandlede Syge i 1865.

gaaede.					Døde.			Tilbageliggende.			Mortalitets-forhold.	Det samlede Antal For-pleiningsdage.	Dagligt Middelbelæg.	Forpleiningsdage for hver Udskreven.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet.a)
edring.		Uhelbredede.													
Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					Skill.
63	141	18	17	35	52	36	88	24	38	62	1 : 7,8	29482	80,8	42,8	5,83
28	79	19	20	39	18	5	23	22	17	39	1 : 23,7	19372	53,1	35,5	3,68
3	19	3	2	5	9	4	13	39	35	74	1 : 32,1	22856	62,6	54,8	2,64
94	239	40	39	79	79	45	124	85	90	175	1 : 13,3	71710	196,47	43,4	4,23
1	3	-	-	-	1	1	2	6	6	12	1 : 14	4574	12,5	117,3	1,5
68	125	12	12	24	52	58	110	54	89	143	1 : 6,9	53152	145,6	70,1	2,13
-	1	4	-	4	1	-	1	6	-	6	1 : 185	4158	11,4	22,5	3,39
2	5	1	-	1	-	3	3	8	6	14	1 : 19,3	5408	14,8	93,2	4,38
1	3	-	-	-	7	1	8	1	2	3	1 : 4,4	2130	5,8	60,9	2,29
-	2	-	-	-	7	3	10	9	3	12	1 : 9,5	3717	10,2	39,1	3,27
-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0 : 111	1180	3,2	10,6	7,64
-	5	-	2	2	1	2	3	9	5	14	1 : 15,3	4919	13,5	106,9	2,2
-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1 : 26	377	1	14,5	2,69
-	1	-	2	2	-	-	-	3	9	12	0 : 90	3443	9,4	38,3	8,64
1	1	4	1	5	5	3	8	5	4	9	1 : 7,8	2462	6,7	39,7	2,82
-	-	-	-	-	1	-	1	12	12	24	1 : 80	7215	19,8	90,2	3,22
-	2	3	1	4	5	-	5	12	-	12	1 : 36,6	3741	10,2	20,4	2,74
1	2	1	-	1	3	4	7	2	5	7	1 : 5,1	3191	8,7	86,2	1,98
1	4	-	-	-	2	-	2	3	1	4	1 : 13,5	2323	6,4	86	4,44
6	17	1	4	5	5	5	10	18	28	46	1 : 12,8	21324	58,4	166,6	2,63
-	3	-	1	1	1	1	2	2	-	2	1 : 7	908	2,5	64,9	?
1	4	-	-	-	6	4	10	5	7	12	1 : 9,1	2841	7,8	31,2	6,5
-	-	2	2	4	9	3	12	15	11	26	1 : 7,5	4002	10,9	44,5	2,67
-	-	1	-	1	3	-	3	3	-	3	1 : 63,3	1918	5,3	10,1	3,9
3	8	3	-	3	1	-	1	8	2	10	1 : 40	5059	13,9	126,5	3,15 k)
3	10	5	2	7	7	3	10	10	7	17	1 : 10,8	5514	15,1	51,6	3,52
4	8	1	3	4	15	5	20	13	19	32	1 : 6,9	7489	20,5	54,7	1,87
19	54	25	10	35	20	13	33	34	38	72	1 : 30,3	28618	78,4	28,6	3,79
-	1	2	4	6	-	1	1	19	28	47	1 : 17	15060	41,3	885,8	0,73 l)
2	9	3	2	5	3	3	6	5	7	12	1 : 13,2	5518	15,1	69,8	4,24
-	3	2	-	2	14	1	15	5	4	9	1 : 6,9	3427	9,4	33,3	?
18	43	10	7	17	33	16	49	38	35	73	1 : 13,7	26914	73,7	40,2	4,18
10	34	5	-	5	13	10	23	21	10	31	1 : 14	13677	37,5	42,5	5,02
16	47	14	8	22	7	1	8	16	9	25	1 : 27,8	10733	29,4	48,3	3,66
16	39	6	9	15	6	2	8	11	6	17	1 : 19,5	7371	20,2	47,3	5,68 m)
-	3	2	4	6	4	1	5	2	3	5	1 : 10,4	2850	7,8	54,8	5,75
4	11	5	2	7	4	1	5	-	2	2	1 : 15,2	4273	11,7	56,2	5,17
5	14	5	3	8	3	2	5	2	5	7	1 : 15	2817	7,7	37,6	3,69
-	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	0 : 8	245	0,7	30,6	5,04
1	6	2	-	2	2	1	3	-	-	-	1 : 14,1	1454	3,9	33	5,09
1	1	-	-	-	13	1	14	-	2	2	1 : 6,8	2083	5,8	21,9	3,64
278	712	160	118	278	334	194	528	443	455	898	1 : 13,6	347795	952,9	48,4	

leveres af dem, tilkommende 25 pCt. fradragne, naar det, som Tilfældet er med Nordlands Amts Sygehuse i Alstadhoug og Trondhjems Amts Sygehus i Namdal bemærkes, at Medicinen er leveret fra Namsos Apothek uden Rabat. For de øvrige lte Sygehuses Medikamentforbrug kun kan blive tilnærmelsesvis.

dage.

Forte

Tabel II. over de i Norges Sindssyge

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Udga:				
										Helbredede.			I Bed	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	K
Gaustad Sindssygeasyl	141	122	263	86	100	186	227	222	449	24	28	52	23	
Christiania —	68	39	107	28	33	61	96	72	168	11	10	21	8	
Oslo —	-	31	31	-	3	3	-	34	34	-	1	1	-	
Christianssands —	5	9	14	12	4	16	17	13	30	6	2	8	4	
Stavangers —	4	2	6	3	4	7	7	6	13	1	2	3	-	
Bergens Bys —	27	20	47	25	17	42	52	37	89	9	5	14	1	
Rosenbergs private Sindssygeasyl i Bergen	24	34	58	33	25	58	57	59	116	4	6	10	1	
Møllendals — — ved Bergen	-	-	-	11	8	19	11	8	19	1	-	1	1	
Trondhjems Bys Sindssygeasyl	30	27	57	9	15	24	39	42	81	3	5	8	1	
De ovennævnte 9 Asyler tilsammen	299	284	583	207	209	416	506	493	999	59	59	118	39	

Fort

Tabel III. over de af Læger (og fra Sygehu

Dødsaarsag.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Kjön ikke opgivet.	Sum.	Dødsaarsag.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Kjøn ikke opgivet.	Sum.
Abortus	-	3	-	3	Diarrhoea	117	70	5	19
Alcoholismus	28	3	1	32	Diphtheritis faucium	149	143	31	32
Anæmia	-	3	-	3	Dysenteria	7	4	1	1
Aneurisma	1	1	-	2	Dystokia	-	29	-	2
Angina gangrænosa	-	1	-	1	Eclampsia gravid. & parturient	-	19	-	1
— membranacea	108	94	23	225	Elephantiasis Græcor	72	50	72	19
— pectoris	2	-	-	2	Embolia, Thrombosis	6	8	-	1
Apoplexia cerebri	113	112	3	228	Emphysema pulmonum	6	3	-	
— pulmonum	8	5	-	13	Empyema	7	3	-	1
Arthritis	3	3	-	6	Enteritis, Gastro-	55	45	3	10
Arthrocace	2	-	-	2	Epilepsia	12	7	1	2
— columnæ vertebralis	13	4	-	17	Erysipelas	12	21	1	3
— coxæ	12	6	-	18	Febris catarrhalis, Influenza	-	2	-	
— genu	6	3	-	9	— gastrica	2	1	-	
— pedis	1	1	-	2	— intermittens	-	1	-	
Asthma	4	4	1	9	— puerperalis	-	143	-	14
Atelectasis pulmonum	2	1	-	3	— rheumatica	21	17	1	3
Atrophia infantum	47	46	1	94	— simplex	1	-	1	
Bronchitis acuta	171	123	7	301	— typhosa	265	256	72	59
— chronica & Bronchiektasia	65	97	2	164	Fracturæ	9	4	-	1
Cancer & Fungus	130	175	14	319	— cranii, columnæ vertebr.	10	-	-	1
Carbunculus, Furunculus	4	1	-	5	Gangræna & G. senilis	23	28	1	5
Carditis, Endo-, Pericarditis	6	5	2	13	— pulmonum	-	3	-	
Caries, Necrosis, Periostitis	13	10	1	24	Gastritis	4	2	-	
Cellulitis pelvis	1	4	-	5	— chronica	20	8	8	3
Cholæmia, Icterus	13	7	-	20	Hæmorrhagia	6	5	-	1
Cholera nostras, Cholerine	23	37	1	61	— pulmonum	5	6	-	1
Combustio	10	7	-	17	— uteri	-	15	-	1
Commotio cerebri, medullæ spinalis	7	2	-	9	— ventriculi	6	3	-	
Compressio —, — —	2	-	-	2	— viarum uriniferar.	3	-	-	
Congelatio	2	-	-	2	Helminthiasis	1	2	-	
Contusio	8	5	-	13	Hepatitis	13	4	-	1
Convulsiones infantum	119	86	5	210	Hernia	26	16	1	4
Cyanosis	-	2	-	2	Hydrocephalus	6	3	-	
Cystitis	14	3	1	18	Hydrops	122	157	16	29
Debilitas congenita	72	40	-	112	Hydrothorax	5	2	-	
— senilis	228	325	1	554	Insania	22	47	1	7
Diabetes mellitus	9	5	2	16	Intoxicatio	2	1	-	

;nelse

yler behandlede Syge i 1865.

.	Uhelbredede.			Døde.			Tilbageliggende.			Mortalitets-forhold.	Det samlede Antal For-pleinings-dage.	Dagligt Mid-delbelæg.	Forplei-ningsdage for hver Udskreven.	Samlede Ud-gifter for hver Syg i Døgnet.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet.
ils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					Skill.	Skill.
38	41	55	96	4	6	10	135	118	253	1 : 19,6	95818	262,5	488,9	46	0,73
10	7	6	13	5	5	10	65	49	114	1 : 5,4	39914	109,4	739,1	40,7	0,91
1	-	2	2	-	2	2	-	28	28	1 : 3	10163	27,8	1693,8	38,6	0,22
4	-	1	1	2	-	2	5	10	15	1 : 7,5	5428	14,9	361,9	35,4	0,48
-	1	3	4	-	-	-	5	1	6	0 : 7	2529	6,9	361,3	29,5	1,1
3	17	9	26	1	-	1	24	21	45	1 : 44	16817	46,1	382,2	34,9	0,16
4	8	8	16	2	8	10	42	34	76	1 : 4	28399	77,8	710	-	-
1	-	1	1	-	-	-	9	7	16	0 : 3	1525	7,2	508,3	-	-
5	5	3	8	-	1	1	30	29	59	1 : 22	21306	58,4	968,4	42,6	0,62
66	79	88	167	14	22	36	315	297	612	1 : 10,8	221899	611,0	573,4		

;nelse

e) anmeldte Dödsaarsager i 1865.

Dødsaarsag.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Kjøn ikke opgivet.	Sum.	Dødsaarsag.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Kjøn ikke opgivet.	Sum.
schuria	8	-	1	9	Scrophulosis	38	31	4	73
Laryngitis	9	3	1	13	Spasmus glottidis	1	3	-	4
Marasmus	2	2	-	4	Struma	-	1	-	1
Meningitis, Encephalitis	205	152	20	377	Syphilis	22	14	1	37
— tuberculosa, Hydroceph. acut.	65	66	-	131	Tabes dorsalis	2	-	-	2
— cerebro-spinalis	12	8	-	20	Tetanus	9	1	-	10
— spinalis, Myelitis	5	6	1	12	Trismus neonatorum	4	-	-	4
Morbilli	1	1	3	5	Tuberculosis miliaris acuta	4	2	-	6
Morbus Addisoni	1	1	-	2	— pulmonum, Phthisis	631	678	66	1375
— lienis	1	-	-	1	— alior. organor.	10	5	1	16
— ovarii	-	6	-	6	Tussis convulsiva	76	116	17	209
— uteri	-	4	-	4	Ulcera	1	1	-	2
— vesicæ urinariæ	5	-	-	5	Uræmia	5	2	-	7
Nephritis, Morbus Brighti	61	52	1	114	Varicellæ	-	-	1	1
Noma, Stomacace	1	1	-	2	Variolæ	52	56	3	111
Obstructio alvi, Ileus	17	6	2	25	Vitia conformationis	5	4	1	10
Oedema glottidis,-pulmon.	5	4	-	9	— organica abdominis	63	57	2	122
Otitis	2	2	-	4	— — cerebri	31	32	1	64
Panophthalmitis	-	1	-	1	— — cordis	88	86	3	177
Paralysis	15	10	-	25	— — hepatis	24	9	-	33
Parotitis	4	-	-	4	— — medullæ spinalis	5	2	-	7
Pemphigus, Rupia	3	1	-	4	— — oesophagi	5	5	-	10
Peritonæitis	78	59	6	143	— — ventriculi & canal. intestin.	13	14	-	27
Perityphlitis	-	3	-	3	Vulnera	16	-	-	16
Phlebitis	1	3	-	4	Causa mortis ignota	7	4	-	11
Phlegmone, Abscessus, Lymphangitis	21	12	1	34	Tilsammen	4584	4397	644	9625
Phlegmasia alba dolens	1	4	-	5					
Pleuritis	26	18	3	47					
Pneumonia	346	235	42	623					
Purpura hæmorrhagica	5	6	-	11	Ifølge til Tabelkontoret fra Presterne				
Pyæmia	13	10	-	23	indkomne Opgaver var Antallet af:				
Rachitis	16	12	-	28	1. Omkomne ved ulykkelige Hændelser	840	131	8	979
Rheumatismus chronicus	2	2	-	4	2. Ihjelliggede Børn	-	-	29	29
Rubeolæ	-	1	-	1	3. Selvmordere	111	33	6	150
Ruptura uteri	-	4	-	4	4. Dræbte eller Myrdede	16	6	-	22
Scarlatina	271	225	183	679	Tilsammen	967	170	43	1180
Sclerema	1	1	-	2					
Scorbutus	6	1	-	7					

CHRISTIANIA. DET STEENSKE BOGTRYKKERI. 1867.